

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

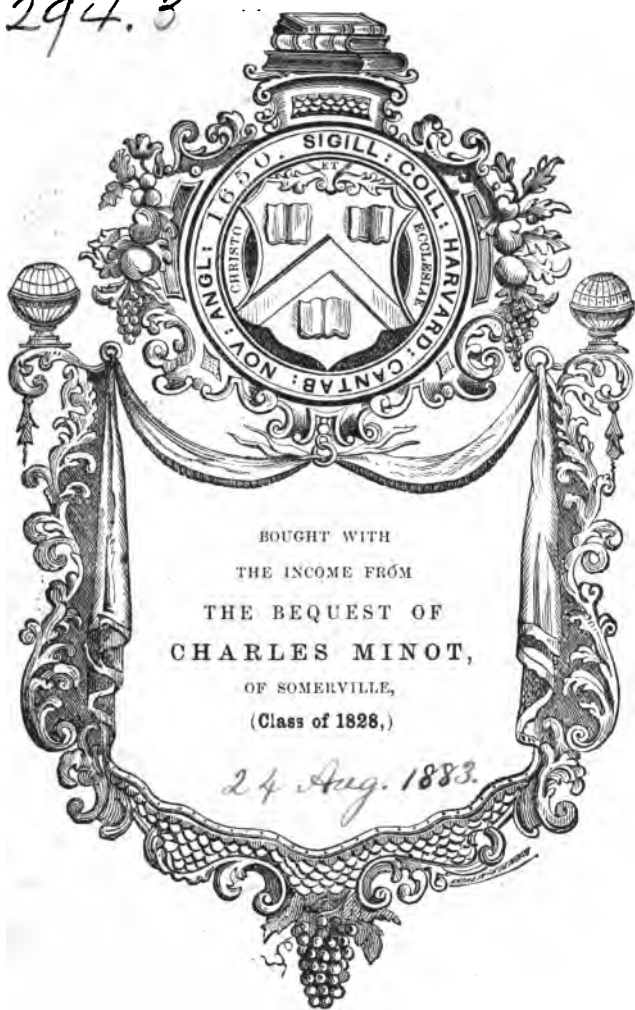
We also ask that you:

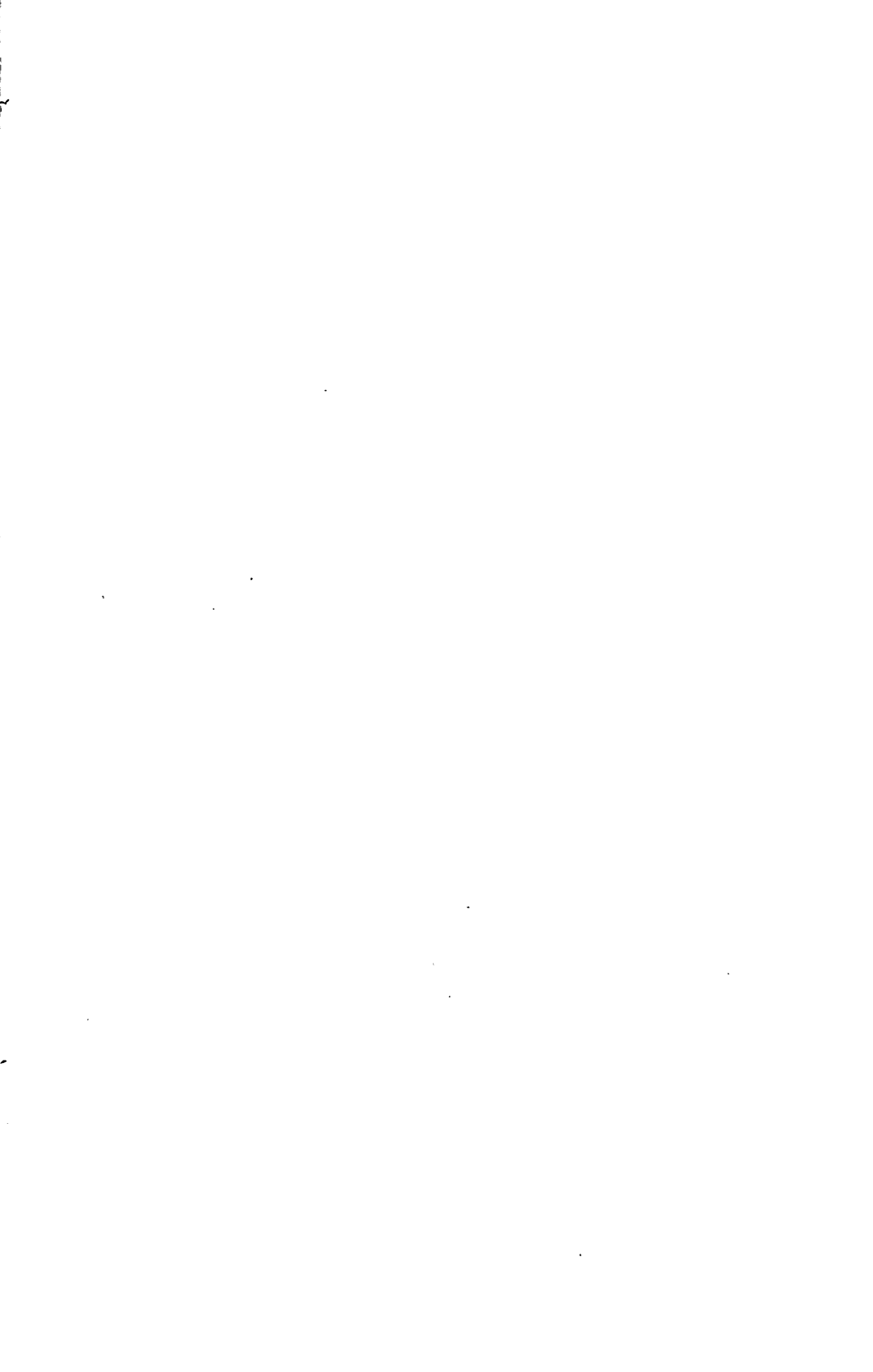
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3294.3

Jana Blahoslawa
Grammatika Česká

dokonaná l. 1571,

do níž wložen text grammatiky Beneše Optáta z Telče, Petra Gzella
z Prahy a Wáclawa Philomathesa z Jindřichowa Hradce podle wydání
Normberského 1543.

Z rukopisu bibliotheky Theresianské we Wídni

wydali

Ignác Hradil a Josef Jireček.

W We Wídni.

Tiskem L. Grunda.

1857.

3294.3

AUG 24 1883

Wheat field.

Urozenému Pánu, Panu
Josefowi Alex. baronu Helfertowi,

c. k. státnímu podsekretáři w ministerium kultu a vyučování, rytíři řádu železné koruny druhé třídy, doktoru práv, řádnému členu král. učené společnosti české, členu c. k. učeného tovařišstwa Krakowského, Athenea w Bassanu, c. k. morawsko-slezské jednoty k zvelebowání rolnictwí, známosti přírody a vlasti, historické jednoty krajinské, musea Francisco-Carolina w Linci atd. atd.

knihu tuto

**s nejhlubší úctau
věnují**

wydawatelé.

Jan Blahoslav narodil se l. 1523 w Přerowě, a umřel l. 1571 dne 24. Listopadu na Krumlově Morawském, maje teprwé 48 let. Žiwot Blahoslavůw šířeji wypsán jest od Dr. Ant. Gindelyho w Čas. Musejním (1856 I. 20—44, II. 1—23). Hlawní děje jeho jsau:

Wěřejné.

Literární.

- 1548. poslán na studia do Králowce w 25 letech;
- 1549. do Basileje. Seznámení se s Sigmundem Geleniem.
- 1550. Návrat do Morawy.
- 1550—51. Střídawé pobývání w Prostějowě a Přerowě.
- 1551. Seznámení se s knězem Beněšem Optátem.
- 1552. powolán do Mladé Boleslawi.
- 1553. W Ml. Boleslawi na jáheastwí bratrské powyšěn.
- 1555. Poselstwí do Wídně.

Počátek spisowání grammatiky České.

Začal wěsti zápisky Jednoty.

Sepsán žiwot Jana Augusty od l. 1547—1555 (G. 6. S žiwotopisem tímto totožná jest: Historia prawdiwá o některých zvláštních wěcech a diwecch Božích obzvláště při jednotě bratrské stalých. Jungm. IV. 529.)

Latinský spis o bratrském učení, podaný Maximilianowi II. (Summa Libelli etc. Gind. 2.)

Historia hrozného zahřmění Božho etc. 1555, wykonaného skrze Antikrista w Čechách při panstwí Boleslawském. (G. 3.)

VI

1556. Cesta do Magdeburku k Illir. Flacciowi. Sestavení vzájemných poměrů mezi Jednotou a Flacciem. (G. 4.)
Krátký dějepis latinský Jednoty bratrské (Gind. 5).
1557. Čtverá cesta do Widně. Na synodě Slezanské wywolen za staršího Jednoty. Usídlení w Ewančiefch.
- 1558—1559. Sjezd Ewančický s nowo-
kitěnci. Synoda Žerawická o
Augustu. Muzika t. j. knížka zpěvákům nále-
žité správy w sobě obsahující. W
Olomauci 1588 (G. 7).
1559—1560 Redakce kanceláru bra-
trského.
1560. Přidawkové k Muzice, sepsáni in
insula hortensi (G. 8).
1561. Synoda Přerowská o Augustu;
odbytí jemu dané. Kancionál bratrský wytištěn w Šamo-
tulách w Polště.
1564. Smrt císa. Ferdinanda I. Propu-
štění Augusty. Rejstřík na kancionál tento (Gind. 9).
Apologia kancionálu bratrského proti
utrhačkám jakéhosi Mart. Žateckého
bakkaláře (G. 10).
Prokázání světlé toho, že církew sw.
a její učitelé staří i nowí etc.
(Gind. 11.)
1565. † B. Jan Černý. První vydání Nowého Zákona (G. 13).
1566. Písání panu sudimu, panu Černo-
orskému o tom, proč se Bratři od ji-
ných jednot dělí a proč lidi k po-
slušenství zawazují.
1567. Synoda Přerowská o Augustu. Písání k panu maršalkowi morawskému
o 13. kap. Apokalypsi (G. 14, 15).
1568. Pracował tuším tohoto a následujících
let na dějepisu bratrském a na dí-
lech nížeji jmenovaných (G. 16).
1569. † B. Matěj Čerwenka. Druhé vydání Nowého Zákona.
Druhé vydání Muziky.
1570. Odsauzení Summownika Au-
gustowa.
1571. 24. list. umřel Blahoslaw na
Mor, Krumłowě. Evangelia a čtení swatá, kteráž slo-
wau pašije. Wyt. w Náměšti (G. 18).
Dokonána grammatika Česká.

Pro nás jmenovitě zajímavou jest zvěděti, kterak se Blahoslav seznámil s knězem Benešem Optátem, o čemž zachovala se w archiwu bratrském, nyní w Herrnhutu chovaném (Arch. Br. D. VIII. č. 27. fol. 48 r. — 52 r.) následující zápiska od Blahoslawa samého s přípisem listu, což obě tuto s některým wynecháním klademe:

„J. B. Toho leta, totiž 1551, byl sem se já na Morawu dostał jakýmis příčinami, a pobyl sem w Prostějowě několik nedělí, a zvěděw o knězi Benešowi Optátowi, muži pobožném, kterýž Zákon Nowý z Erazmowy translaci do češtiny přeložil, widělo mi se za hodné, abych ho nawštíwil, s ním se seznámil a o některé věci promluwil. I takž sem učinil. A potom dała mi se k tomu příčina, že sem o tom swém s knězem Benešem promluwení Bratru Zachariášowi *) do Bolesławě psal, kteréžto psaní tuto položim, pro památku toho pobožného kněze; nebo rovného jemu kněze (tak jakž słowau) kališného nikdy sem newiděl, jediného toho sem našel beránka — w Čechách.

Přípis toho listu.

J. B. P. Nejmilejšimu towaryši Z. L. S. D.

Wiš, můj nejmilejší bratře a towaryši, jak jest welmi krutá a nepřijemná věc rozláučení a vzdálení jednoho od druhého těm, kteříž opravdowým miłowáním podlé Boha spojeni sau w ducha swém. Neb všickni takowí nemažé sobě činí tím trápení, když žádají i s mnohým vzdycháním toho, aby netoliko duchowé, ale i těla také, příbytkowé těch duchůw, sobě přítomná byla, a také toho duchowního spojení, w čemž již možné slušné a náležitě jest, užíwała; protože jakož ti duchowé społu jedno učinění sau, tak týž každý duch społu s tělem jedno učiněn jest, aby to obě slaužo jeden člověk. Poněwadž tedy połowice wětší, totiž podstata du-

*) O Zachariášowi wis Wengerscii Slavonia reformata p. 320. Kwěl ok. 1550. L. 1577 byl starším (senior). Pocházal z Litomyšle.

VIII

chovní, připisuje se někomu neb něčemu, třebaš místem příliš vzdálenému, skrze lásku: i nemůžet než za sebau i s sebau táhnauti druhau částku sobě připojenau (jako u příkladu, když kdo k něčeho dobrého dosažení běží, tedy s sebau toho také rád weđe, ba i táhne třebaš, koho miluje) a z toho pochází žádost přítomnosti tělesné. Takť jedno pro druhé miłowáno a jedno druhým k třetímu obráceno býwá. Což já netoliko z zákona hřícha pocházeti domníwám se, ale zato mám, že i to jest ještě pozůstávající nějaká částka jiskry z onoho ohně ušlechtilého w ráji, hříchem uhašeného a zakopaného, to jest částky obraza Božího. A když mezi Bohu wěrnými a pobožnými jest takowý swazek lásky jakéhokoli stavu lidmi, owšem mezi služebníky církwe netoliko částka obraza Božího jest, ale jest částka záwdawka wěčného žiwota. Neb kdež takowého ohně lásky není, tuť nemůže se trefiti ono Petra swatého powěděni: Radujice se, prý, radostí newýmľuwnau a osławenau etc. A poněwadž já, bratře můj miľý, to takowé w duchu láskau zažženém spojení, a z toho žádost i těľa přítomnosti, za wěc dobrau a Bohu libau pokľádám, snadně z toho srozumíš, žeť se k tomu nemám a míti nestrojím, abych se w tom podlé Boha i swatých lidí chwalitebném towaryštwí umenšowaľ, ale raději wždy wíce wzděľawaľ, a z toho i pomoc měl k zůstávání w tom, k čemuž mne Pán Bůh powoľaľ, a že i ty též nepřítomností mau ne k zapomenutí na mne a k wypáchnutí towaryšské lásky, ale k wětší w tom horliwosti poroznícen budeš, až i k tomu, aby myslíš, že jakož Tobě, tak i muě musí (ne)přítomnost tato nynější newděčná býti, jako wěc ta, kteráž zbawuje chutného owoce lásky, a na ně, jaké jest bylo, teprtow (ač někdy to býwá pozdě, ale nám nyní časně i potom užitečné) oči otwírá, a tím i wětší bolest pľodí, i jestližeby kde co toho ještě býti mohlo, wětší žádost a miľost dáwá. A odtud wzácnost památek neb reliquiarum jest (jakož i ona králowna Dido řekľa: Dulces reliquiæ etc.) a (odpuť, jestliže nesmyslně Tobě, upewněný majícímu smysl, dím) w církwi odtud wzácnost, ba i užitku rozmnožení wečeře Páně posledni etc. Z téhož

pramene vyplývá i to, že všechna psání aneb vzkazování milých přátel (nebo částka připomenutí spojení duchův sau) i žádostivá i milostná bývají. A ať to proti přítomnosti jako list stromu dobrého proti chutnému owoci jest: však kdež ani listi ani omylu není, tak sau ostrá, že i do skryšůw srdce pronikají z hluboce se kryjící lásky jako z tvrdého křemene jaderných dobývati jisker. Tau příčinau i já také naděje k brzké přítomnosti etc. pro příčiny některé nemaje a bolestně to nesa, když owoce dosáhnouti hned nyní nelze, abych k štěpu darmo nepřišel, t. k rozpominání se na Tě, listi aspoň powoněti sem chtěl t. něco Tobě napsati, abych tím drobet jako pooderastwen byl, mysle, že Ty to čísti máš a budeš, a to s wděčným a laskawým na naše cele w duchu, jak na světě býti může, spojení se rozpomenutím etc. Cum certum sit, nihil tam forte esse ad eliciendum amorem, quam ipsum amorem.

Ale což psáti mám, abych Twým (prawdy a světla jejího i moci etc. milowným) ušima něco libého a hodného přinesl, newímť téměř. Nowiny nějaké, bych psáti měl (nebť takť jest tohoto času obyčej), pro nejistotu a nebezpečnost nesmím. Však nu, poněwadž nowina jest řeč neb skutek w nowě na světlo wynesený, položím toto za nowinu, což zato mám, nebudeliť tak libé, však také mrzuté a nelibé proč by býti mělo, newidím.

W nowě, ba raději poprwé přihodiťo mi se, že onehda dostať sem se k knězi Benešowi, tomu, kterýž Zákon z Erazmowa wykładu Łatinského na česko wyložil, — zato mám, že jej znáš, — s nimž obšírné rozmůwení sem měl o věcech spasitedlných: což nechať pořádně a nedlauze oznámím, proto, aby jeho duchu, kdo a co jest, wyrozuměti mohľ (mého již prwé dáwno znáš). Což (t. wyrozuměti duchu muže proto tak na słowo wzatého) jak rozkošné i užitečné jest, i já i Ty wiš. Opatrně nejprw k nám (neb sem s towarýšem swým byl) měl se, dokudž tomu, že řeči naše od listi vzdálené, upřímnosti a ducha lásky plné sau, newyrozuz-

X

měl. Ale jakž seznať prostnost bez ošemetnosti, s upřímným upřímě a s welikau ochotností rozmňauwať.

(Následuje obsah rozmlauwání o věcech spasitedlných t. o některých důležitějších člancích wiry) [zewrub 5½ str.].

Nu bratře můj, teď máš nowiny; abych řekl staré, nejsauf, než jak příjemné snad, newím: však naději se, že aspoň škodliwé nebudau. Nebť nepochybují, že to jest přejisté u Tebe, že toho nepíše tím duchem, jakobych se něčím chlubití a nad jiné wynášeti chtěť. Neb wiš, jako i já wím, žeť se nemám čím chlubití, poněwadž máme co, jiní ještě wíc mají, a já že mám, nic nemám, čehožbych newzał, ačkoli maličko mám etc. Ale protoť piši Tobě, že Twůj saud a rozum oswícený býti držím. Protož byľoliby co z těchto věcí, cožby Tě potěšiti mohľo, aby Ty sobě, w těchto swých zámutcích a łopotách, jichž držím že dosti máš, to k swému poobwesseleni wzał, a byť jiného nebyľo, aspoň samo mé myslí (kteráž s Twau jedno jest), a tak Tebe samého jako nějaké wymalowání. A byľyliby které věci hodné širšího rozjímání, hľubšího do nich wniknutí a gruntownějšího jich wyjádření etc., aby Ty zatím, než se nám Pán Bůh dá shledati, nato bedliwěji pomysliť, ano i jinému nebo dwěma, jichž myslí znáš (ač widěľolif by se za dobré) pro též příčiny psaní toto ukázał etc, a potom se pak se mnau bohďa jako towarýš a bratr zděliť. Měj se dobře, Bratře wždycky welmi miľý. Dán w Přerowě na den rozesľání apoštoľůw Páně 1551 (t. 15. Čerwence.) Vale!“

Rukopis Grammatiky Blahoslawowy, jenž se nyní chowá w bibliotece akademie Theresianské a z něhož kniha tato otišćena, zdá se býti unicum. Nám alespoň kromě přisľowí a úvodu k nim, které musejní bibliotekář p. Hanka ke přisľowím Srncowým přiřwázaná nalezl a w Mus. Časopise 1829 wydal, žádný druhý rukopis znám není, kterýby grammatiku Blahoslawowu buď celau buď některau její částku obsahowal. Jungmann, jakž ze zpráwy w historii literatury České (IV. 7)

wyswítá, wěděl sice, že grammatiky Blahoslawowy we školách bratrských býwalo užíwáno, ale wíceji mu nic bližšího powědomo nebylo.

Podle domnění našeho psán byl rukopis Theresianský w Ewančicích brzo po smrti Blahoslawowě, a sice z půwědního konceptu: jeť wěru ku podiwu, že w díle tak welikém tak poskrownu poklések se nalézá. Odtud dostal se přepis neswázaný do rukau staršího neb mladšího Maximiliana Františka z Deblína, kteří oba literatury a znamenitosti vlastenských horliwí byli milowníci, anobř sami spisowatelé. Oni teprwé rukopis dali wázati koží, kdež na hřbet mezi zlatem wtačenými ozdobami nahoře slowa: GRAMMATICA ČESKÁ, dole pak: M. F. DE. DEBLIN wytištěna byla.

Max. Frant. z Deblína starší byl referendárem, českým registratorem a expeditorem při kr. tribunálu morawském. L. 1667 přijat byl za obywatela markrabství morawského, 1677 dáno mu šlechtictwí a 1688 indigenat králowství uherského.

Max. Frant. z Deblína mladší wzdělal se na universitě Pražské, byl assessorem, později kancléřem tribunálu morawského, posléze dworským radau a tajným referendárem dworské kanceláře české. L. 1710 powýšen byl do stawu swobodných pánů, a dostal w léno hrad Znojemský, kam bohaté swé sbírky kněh rukopisů, obrazů, rytin a zbraní snéstí dal. Zemřel l. 1782.

Frant. Ant. z Deblína powýšen byl l. 1741 do stawu hraběcího; awšak již s synem jeho Frant. Antonínem mladším, jenž l. 1784 zavražděn byl, rodina Deblinská wymřela *).

Z jmění Deblinského zřizena byla stipendia kadetská při akademii Nowoměstské, sbírka kněh dostala se dílem do bibliotheky Olomaucké, dílem do bibliotheky Theresianské (800

*) O rodu šlechtickém Schrambů z Deblína. Od Ant. Rybičky w Lumíru 1857 (str. 640—644). D'Elvert's Historische Literaturgeschichte von Böhren und Oesterreichisch-Schlesien. Brünn 1850 (str. 159—160).

XII

sw.). Mezi těmito byl kromě štambuchu Deblinského též náš Rukopis grammatiky Blahoslawowy. Zde zůstal nepovšimnutý, až nynější bibliotekář P. Ignác Hradil w letě r. 1855 na něj přišel. Objewení to oznámeno bylo hned tehdá we Swětozoru Slowenských Nowin str. 81. Brzo potom podal P. Hradil širší návěští — prwní předmluwu Blahoslawowu a přehled obsahu — do Časopisu Musejniho (Ročnik 1855 str. 372—379).

Rukopis Theresianský náleží k nejpěknějším rukopisům bratrským z XVI. věku. Papír jest silný, úhledný a nyní jemně přižloutlý; podlé wodní známky pochází z papíray Schönberské. W celosti jest 363 listů in folio, 11“ 5““ vysokých a 7“ 11““ širokých. Listy opatřeny jsau po krajích (3““ od krajů) jednoduchými suchými liniemi; slaupec písma sám kromě toho obražen jest po obau stranách dwojitými suchými liniemi, 2““ od sebe vzdálenými. Linie ty nedosahují ani swrchu a dole ku kraji. Popsaná plocha jednotlivých stran má všude 4“ zšíří a 9““ zvyší.

Ruku rozeznati lze dwojí, prwní na listech 1—148, 171—174, 197—363, druhau na listech 149—170, 175—196. List před Přidawky zůstal prázdný. Ruka prwní jest pilnější, okrauhlejší; též oprawy, které se w písmě druhé ruky nacházejí, od ní jsau dělány. Poznamenání, od nás pod text kladená, nacházejí se w Rkp. wedle textu na prázdných postranicích. Písmo jest způsob fraktury polatinělé, jakého w rukopisích bratrských z XVI. století obecně užíváno. Spůsob tento, jak ze slow latinských a německých do textu vkládaných se spatřuje, dělí se zřetedně jak od běžného písma německého tak od latinského, zůstáwaje mezi oběma jako na prostředku.

Ruky Blahoslawowy, známé z archivu bratrského w Herrnhutu, welmi zběžné a tudy nesnadno čtitedlné, w rukopisu ani nejmenší stopa se nenalezá.

Číslování listů a některé sem tam tužkou dělané poznámky jediné vydávají svědectví o pozdějších čtenářích rukopisu.

Prawopis w textu grammatiky Náměštské zachován jest wětším dílem půwodní, ačkoli ne wěrně. Ostatek rukopisu psán jest prawopisem Blahoslawowým. Litera *f* krom nemnohých wýmínek nalezá se bez štrejšku. Rozdíl mezi hrubým *ʒ* a jemným *l* na l. 1—148 naznačován tím, že hrubé klíčku otewřenau má, jemné ale z nerozdělené stínové čáry sestává. Ruka druhá (l. 149—196) rozdilu toho nešetří. Od listu 197 psáno *l* wětším dílem s otewřenau klíčkau, kteráž tam, kde zjemněno býti má, vyplněna jest od opravowatele černějším inkaustem. Jen sestawením mnohých slow lze se dopátrati prawidel, jakými asi užíwání obojího se řídilo; důslednosti zajisté přísně provedené i w písmě prwní ruky marně bys hledal. Toť jest na příčině, proč i w prwních arších wydání našeho týžtýž některým zmatkům místo dáno co do značení hlásky *l*. Wydawatelé mínili totiž s počátku podati co nejwěrnější otisk; postupem práce nabyli však přeswědčení, že určitého systemu tu postrádati nelze. Naproti užíwání polskému má grammatika Blahoslawowa, jako wšecky jiné staročeské knihy, we kterých *ʒ* a *l* různěno, jmenowitě tu zvláštnost, že *l* jakožto polosamohláska obecně kladeno jest jemné: mlha, plný, Plzeň etc.

W Orthographii (str. 1—52) šetřeno u wydání našem pro ukázkou w textu Blahoslawowě prawopisu Blahoslawowa, w textu Benešowě toho prawopisu, který se nachází u wydání Normberském 1593. Ačkoli jsme tohoto před rukami neměli, však se z Rukopisu našeho, z prawidel w Orthographii položených, jakož i z porownání s wydáním Pražským od l. 1588 dosti bezpečně ustanowiti dalo; jak Normberské wydání tištěno *).

*) Grammatiky Optátowy známa sau tato wydání: Náměštské 1533, Normberské 1543, Prostějowské 1543, Pražské dvojí 1588 a 1643. Wydání Náměštské a Normberské obsahují text od nás wydaný stejné; prwní od druhého dělí se jen starším prawopisem aa, ee, etc. W

XIV

W ostatním textu jsme pravopis obnovili potud, pokud se to položením newějších z namení pro jednotlivé hlásky státi mohlo: cokoli podstatného we způsobu psaní Filomátowě (nedostatek *ŕ*) i Blahoslawowě (*l* a *z*, odwojowání liter: *zasse*, *wessely*, *zlattý*, *swattý*, *nětco*, *owotce* etc.) to všude, kde jsme co takého w rukopisu našli, pilně zachováno. Jestliže někde něco nepravidelného se najde, račiž laskawý čtenář, lečby w omylůw opravení wýslovně naznačeno anebo patrné změnění liter bylo, přičísti to originálu samému, od něhož wydawatelé bez nutné potřeby uchýlowati se nechtěli.

Zkratků, kterých nemnoho a jen při *p* přicházejících, jsme owšm rozwedli. Kde w rukopisu patrná mylka, jakož nejčastěji pro neumělost písáře w latinských a řeckých textech se nalezá, opravu jsme bez další omluwy učinili. Kde wšak se jednálo o wynechaná slowa nebo o čtení, wše co od nás přidáno, naznačili jsme ležatým písmem.

Blahoslaw, jakkoli byl muž wzdělanější swého wěku, nicméně neušel wadám saučasníkůw swých: nacházejit se i w grammatice tu a onde známky oné nesnášeliwosti a plynauci z ní příkrosti, jakáž bohužel nejpěknější druhdy plody literatury naší wěku XV, XVI a dílem i XVII, at díme zjewně, zohyžduje. Náš úmysl byl wydati grammatiku; wšhecko tedy, coby buď w ohledu náboženském buď w jiném za našeho wěku urážeti mohlo, nechali jsme w rukopise netknuto. Wšak sám Blahoslaw „čtenáře pobožného welice žádá, aby, jestliže se kde nětco horliwěji a tauže položilo, nežliby se zdálo někomu hodné, w dobré to obrátit, rozpomena se i nato, že zaměstknáním rozličným obtížených lidí mysl nemůž wždycky způsobu ochotnosti a přiwětiwosti míti, ale zkormaucena lečims jsúci, někde i slowa k způsobu swému podobná, totiž kormautící a neřahodná etc., wyléwá.“ I pokládali jsme za

Prostějowském wydání jen orthographií Optátowa se nachází. W Pražských ebou opět celý text, kromě že w posledním (1643) vypuštěna jest předmlowa Filomátowa.

důkaz úcty Blahoslavovi povinné, abychom nerudnau stránku myslí jeho světu zbytečně neodhalovali. Mnoho takovýchto míst wynechaných není. Že sme stopy smýšlení Blahoslawa jakožt o Bratra českého nesetřeli, z toho tuším nikdo urážku brátí, ani nám za zlé wykládati nebude.

Podávajíce tedy grammatiku sepsanau od nejznamenitějšího tuším prosaika, jakým se starší literatura naše honosí, obecnatwu učenému, doufáme, že nemine se po třech stoletích s tím blahonosným účinkem, ku kterému skladatel směřowal. Jestliť to dílo, ježto nalezne s těžkem sobě rovného za XVI. věku we kterékoli literatuře ewropejské: památník nejakwělejší nejen důmyslu Blahoslawa, hluboké známosti jeho i jazyka českého i powahy mlawy lidské wůbec, ale i také swědek wymluwný, na jak vysokém stupni wnitřního wzdělení stál jazyk náš za doby oné! Smutněť jest stopowati, jak brzo po Blahoslavowi počínal klesati, až na začátku století XVIII. na čas dokonale téměř poklesl. Jaké zwelebení mu nastáwalo, kdyby dílo Blahoslawa ze swého věku bylo se stalo jméním obecným! Smutnější nad to jediné jest rozjímání o tom, na jaké neúrodné pole zawedeny byly nejlepší hlawy národu našeho oním na věky neoželitelným rozdwojením náboženským, že i duchowé jasní, jakýž byl Blahoslav, widí zapotřebí wysoce se omlawati, ač odwážili-li se pracowati něco, co nemnožilo náwal polemiky sektářské.

K posledku plníme milau powinnost, wděčně uznáwajíce ochotu, s kteraú tiskárna Grundowská nesnadný jistě tisk díla tohoto provedla, snažíc se co nejpřiwětíwěji, aby všem přáním dle možnosti wyhowěla. Tisk trwal pro mnohonásobná iná zaměstnání wydawatelůw téměř půl druhého leta, od Dubna 1856 do Srpna 1857.

We Wídni na den Panny Marie Sněžné 1857.

J. J.

Přehled obsahu.

	Strana
Předmluva Blahoslavowa	XIX—XXII
Předmluva Optátowa a Gzellowa	1— 2
Orthographi	3— 52
Předmluva Philomathowa	53— 55
Etymologia	56—156
Předmluva Blahoslavowa k Přidawkům	159—164
Přidawkové:	
I. O vlastnosti	165—220
II. O metaphoře	220—227
III. O slověch z cizích jazyků	227—238
IV. O enallagi	238—261
V. O figurách menších	262—279
VI. Výbor slov a způsobů mluvení, kritika spisovatelů, frází latinské, přísloví, řeči vybrané, zlé frází, kri- tika Žaltáře a Summowníka	279—329
VII. O synonymech, epithetách, o dialektech, o acentu	330—352
Z Musiky:	
Naučení potřebná těm, kteříž písně skládati chtějí	354—370

Grammatyka Česká

od kněze Benesse Optáta a od kněze Wáclawa Filomáteta, předešlých let wydaná a nynj od J. B. P. powyšwětlená, nemáo y naprawená, a porozšřřená.

Deklaracy (to gest wyšwětlenj) na Grammatyku Českau, wydanau od kněze Benesse Optáta etc.: a přitom y zpráwy některé, těm kterjž Českau řeč práwě, totiž wlastně a ozdobně, mluwiti y psáti chtěj, potřebné: Sepšané předešlých let, k žádosti a ponaukánj dobrého přjtele. Nynj pak to wšle znowu přehlédnuto gest, pilně zkorygowáno y doplněno, a některým toliko k vžjwánj wydáno: leta

1571.

I. B. P. Charissimo fratri N. S. D.

Časté zmjny w mnohých pobožných rozmáuwánjch našich býwały sa, negmilegšj w Pánu bratře, o prawé wlastnosti gazyka Českého, kterakby giž w mnohých věcech téměř w zapomenutj přišla těm, kteříž netoliko česky mluwj ale také y pšj buď listy buď gakékoli spisy. Což nám oběma štošiwě býwalo, že tak vřlechtilý gazyk, hognostj a rozličnými wlastnostmi giným slawným řečem neb gazykům gestliže ne rovný tedy giště welmi podobný, tak má býti opauštjn a a gako aulehlj ležeti zanechán; a to zvlášťe tohoto našeho gakešos diwného wěku, w němžto gakož mnohé zlé věcy tak také y některé dobré a welmi vžitečné w diwnau wysokost wzešly sa.

Nalezli se mnozí, kteříž w gazyku Latinském a Řeckém welikau pilnostj wysokého dosáhli vñenj. Židovská také řeč, gako zarumovaná studnice, má kdoby gj snažně dobýwat. Německý pak národ gak o zwelebenj a gako pulerowánj gazyku šwého pilen gest, widj se. Sama toliko řeč Česká nynj opuštěná a welmi y porušená gest: aniž kdoby se o wyčištěnj gegj starał, má, gakž oni (včenj giště mužj) šarj Čechové zemřelj: pan Řehoř Hrubý z Gelenj y syn geho pan Šigmund Gelenius, člověk negvčeněgšjm našeho wěku mužům Erazmowi Roterodamowi, Camerarowi, Melanktonowi a giným welmi milý: item pan Woldřich Welenký: mistr Wáclaw Pšecký, Šigismundi Gelenii praceptor, kterýž byw we

Właſſich na wſemj (odtudž se newrátíł, ale tam vmřel) pſánj některá. Izokratowa z gazyku Beckého na čeſko wyložíł: Viktorýa ze Wſſehrd: aň y onca newměle horliwý wjry naſtawatel Mikuláš Koňáč Pražský impresor a některj wjce: kteřjž s gaku hodliwoſtj knihy některé gazykem Čeſkým pſiſowali a k tiſtěnj dávali, wkazugj pozůſtałé po nich památky. Mlčjm o tom znamenitém a welikém muži B. J. Rohowi, kteřjž sobě rowného w gazyku Čeſkém a dokonatě geho známoſti etc. za ſwého wěku neměl, gakož podnes ſkutek ſwěddčj. Kdoby nynj ſrownati chtěł knihy těchto časůw čeſky wydané, buď z łatiny neb z němčiny wyložené buď Čeſkým gazykem negprw ſepſané, s napřed řečených mužůw pſánjmi neb knihami, gakby welikau ſpatřiti mohł nerownoſt? Vzřelby, ano ſe čeſtina někde po německu někde po łatinsku pſſe: ba giž y młuwj welmi nezpůfobíle y nefrozumitedně.

Ale co diwného, poněwadž w pſánj Čeſkých knih přira-zenj Němcy dávali ſe muſegj, když přirozenj Čechowé některj pro pilnau zahálku, ginj pro ničemnau nedbáníwoſt a ginj pro giné ſnad y weliké přjčiny nemagj kdy s tjm ſe ohj-
rati. Příſtlo giž nato, že mzozy toho neſauđj, by to co ne-
ſluſſného bylo, přiwkagj čeſky y młuwiti y pſáti newłaſtně
a nezpůfobně. A kteřjž ty nezpůfobiloſti w řečech neb kni-
hách ſpatřugj, gakoby na ſamém ponarjkánj nadtjm doſti býti
mělo, k ničemuž ſe mji nechťj. Kromě předeſtřého času ně-
kterých mužůw horliwých Čeſkého gazyka miłownjkůw: kněze
Wáclawa, genuž přjgmj Filomátes, kněze Benelle Optáta a
Petra Gzele z Prahy, kteřjž nelenowali ſe koſtrowati brodu,
zdaby k naprawenj gazyka Čeſkého nětco poſtauziti mohli.
Mnoho chtěli y vſylowali, ale wčinili což mohli. Hotowá gi-
ſtě a prudkým duchem zažhnutá myſť byla kněze tohoto Wá-
clawa k tomu, aby w narjkánj nad poruſenjm řeči Wawřince,
jemuž řjkali Valla, náſledował, téměř wjce nežli knězy ſlu-
ſſelo. Nebo poctiwěgi byloby zpráwey zborůw Páně s Eliá-
ſſem prorokem nad zprzněnjm ſwatých ſlužeb w cýrkwí nežli
s Vallau Wawřincem nad pokaženjm gazyka a ozdób geho na-

XX

řjkati: poněwadž nanečistěné newěštějm godem náboženstw dafli vmořuje, gestto zkažená řeči ozdoba ani tělu neskodj ani duši. Awšak wybornáby wěc byla, kdyby mohlo to obě býti: gakož týž kněz o swých mistrjch (ač newjm kde gest ge měl a čjm se wčedlnskem býti prawit), žeby y wčenj y latinu čistšj měli, oznamuge.

K čemuž aby to býti mohlo, také y w Čechách kněz Beneš Optát s Petrem Gzelem towaryšem swým snažně se přičinił, a y Zákon Nowý podlé zprawenj Erazmowa w gazyku Łatinském, y Ortografj Českau gazykem Českým sepsanau wůbec Čechům wydal. W obém wšak tom, gakož lidj gest obyčej, skutek ne podlé wůle ale podlé možnosti mšry vkázał se, ut int. Pročež zprawiwše což mohli, ponuknutj pobožné wžitečné a náležité giným wčinili, aby magjce od nich přjčinu sobě danau wjce o naprawenj gazyka Českého wlastnosti a ozdobě přemyslowali. Že pak mnozý natom, což tito swrchu řečenj sepsali, došti měwše, k práci nechtiwj w twrdém wrtati nemagjce chuti a neb snad nemohše, tak se tomu poněkud navčili a týmž se w mluwenj y w psánj zprawugj ne bez mnohých přitom nedostatků: a ginj na ty na wšlecky zpráwy nebo zapomenuwše a neb snad o nich nemnoho wědauce předce tak w zmatku (při mnohých wěcech k wlastnosti neb ozdobě gazyka Českého přináležegjých) zůstawagj, mjstně gak kde co napřati neb promluwiti magj, newědauce. Ač některj někdy nemálo o tom w společných shledáwanjch promluwati obyčej magj, wšak gestě wždy až posawád žádný nic čackého in hac materia nenapřal. Kdofy *) tabulam barbarolecticam wydal: dobrý počátek, kdyby dále šel předce; ale snad ten také nebo času čeká a neb giž vmřel.

Z těch přjčin gá nynj vmjnil sem těch wěcý některých předešle od napřed gmenowaných mužůw sepsaných porozšjřiti: buď pro wyšwětlenj zpráv jejich, buď pro naprawenj w čemž podlé mého saudu oni chybowali, buď pro doplněnj

*) t. Doktor Wáclaw Hajek D. Thadeáše Hajka otec.

tó, což od nich pomínuto bylo: dobře věda, že ne to a tak, což bych snad a gak chtěl, učiním, ale toliko což budu moci. Wůleť má ta gest, abych o prawosti a ozdobnosti gazyka Českého pšše, neozdobně a omylně, to gest twrdě a drsnatě, newlastně a gakkoli nezpůsobně nepšať, lečby se co proti wůli mé nahodiło. Poněwadž quandoque bonus dormitat Homerus, vix et ego mei semper esse potero similis.

Awšak y to, což se učinj, od rozumných a vpřjmných nepochybugi že bude přigato, od někoho snad i s wděčnostj. Buduť pak napřed klášti text té gžé prvé tšstěné grammatyky České a zatjím wyšwětlenj švé: mezjtjím někdy nětco y na spatium textu, zwlašťtě čebožbych gen kratičce nawrcy chtěl, znamenám.

Kněz Beneš.

Grammatica Česká w dwogij stránce.

Orthographia předkem, kteráž vějí Českau řeč
právě a vlastně psáti y čijsti. Ta se y Leykóm hodij.

Etymologia potom, kteráž vějí Českau řeč právě
a vlastně mluvíti y z Latiny vykládati. Ta samým Latinij-
kům příjslustij.

Kdožkoli žádáš česky rádně čijsti
Psáti y z Latiny vykládati,
Máš tyto znova vydané s pilnostij
Knížky přečijsti *).

Cato:

*Contra verbosos noli contendere verbis,
Sermo datur multis, animi sapientia paucis.*

Předmluva.

Vrozenému Pánu, Panu Wáclawowi z Lomnice
a na Náměstij, Pánu na sebe **) lafkawému, kněz Beneš

*) Sapphicam carmen aut saltem imitatio eius quaedam fieri debebat: sed inerudite compositum est, contra rationem prosodiae in lingua nostra. Sapphicum carmen elegans in nostra lingua qui videre vellet, in novo volumine cautionum inveniret quaedam.

**) Sámli na se ten Pán byt lafkaw čili na kněze Beneše? Lépe bylo na-
psáti: „Pánu svému lafkawému“ anebo „Pánu na wšesky prawého ná-

Optát z Telče, na ten čas učitel w Náměstí a Petr Gaell z Prahy, služba swau s winšowaním wšeho spalytelného dobrého wzkazugij.

Wšem *) známo gest, Vrozený Pane, Pane milý, že každé řeči prawý způsob netoliko se zachowává w mluwení, ale také w psaní. A protož každá řeč má swú Orthographij, t. způsob prawého psaní a z toho y čtení. Neb kdež w psaní a mluwení není srownání, z toho veliký smutek a nerozum w slowích y w řeči musjí pocházeti.

Y že řeč Česká také swú Orthographij má, ač jí ti, kteříž Biblij tiskli, ne gednosteyně zachowávali, někde takto ginde gináč tatáž slowa psali a Čtenáři ke čtení žádně zpráwy nedali: my když sme Nowý Testament podlé Erazmowy náprawy česky wykládali, widúce tu prawau Orthographij w Latinské řeči y w Liter psaní y w puňktúw položení, také w našij České řeči abychom to obé y w psaní y puňktování zachowali: tehdy Orthographij Českau (nemagijce hotowé odkud wzijti) sme wyhledali, w pilném rozwážení wšech, kteříž Českau Biblij wytiskli, gak se w tom srownávali neb nesrownávali, a kteří nejmijrnějí psali, a podlé té sme se w psaní y w tisknutí zachovali **)

Y že sme tehdy také diťky Waffij^a psáli a čijti věli, a rovně tehdy také Matěy z Dworíšť w Waffij^a službě, pres (tomu se yak živ od žádného nevěiw) dělál: protož chtějíce s obau stran tau prací swau předkem diťkám Waffij^a a potom, komužbykoli toho bylo potřebij, posloužití, teď sme tu Orthographij znówa složenú nowým presem wytiskli

bozentwý milowajky laskawému“ anebo opuštění pronomen a řkej přidáda adverbium „Pánu laskawě přiznawému.“

*) Lépe bylo řkej „Wšechněm.“ Nepěkně ten datíwus t. „ty wš“ tu stoj.

**) Meruit certe laudem hac in re bonus et pius vir hic, t. kněz Beneš Byl muž pilný, jemuž rovného kněze toho swěcený Římských biskupů w pobožnosti opravdowé y w wěrném Pánu Bohu (pokudž wědíl a znal) slaužený na Morawě nikdy sem newiděl.

aby ony jako ten dobrý Timotheus a ona dobrá Zuzanna z mladoſti w Zákoně Páně čtúce w Píſmíjch ſwatých ſe wy-
včowali.

Geſtližeby pak kdo pracý tauto naſſij gſa hnu t a zbuzen, nad to geſtlě nětco ſpráwněſſíjho k Orthographij Čzeſké naſſel a wy-
hledal: my wděčniſj toho gſauce z toho Pána Boha chwáliti budeme *). Nebo každému w řeči Čzeſké zběhlému giž ſnáze přigde opravowati nežli od počátku počijti.

Wſſak Waſſe Miloſt z tohoto malého dijtám Waſſim poſlauženij wždy tu powolnoſt ſlužebnjíkůw ſwých a hotowoſt ráčijte poznati, bychom w čem wěſſíjm mohli, žebychom gim rádi poſlaužili **).

S tím day ſe Waſſij^u Pán Bůh y s nimi podlé obogijho Čžłowěka wždycky dobře mijti.

Dán w Náměſtíj we Čzwrtek památky ſw. Zofij Léta
MDXXXIII.

Diſtichon ad lectorem:

*Quisquis amas sermonem scribere rite bohenum,
Et legere, hic modicus praestat utrumque liber*

*) Non minor est virtus quam querere nacta tueri: quid vero augere atque exornare?

***) Laudandus est placidus et lenis huius boni viri animus: utinam successores eius eum imitarentur!

Orthographia, ⁽⁵⁾

yakž se z Ržeckého zazyku wykládá, gest vměníj prawého, mijrného pšani, a z toho také prawého mijrného čtenij.

Rozdělení Orthographij.

Yakož giná každá, tak y Česká Orthographia, w dwogij wěcy záležij:

S strany zwuku flow, w slusném Liter postawenij, yak se která flowa kterými Literami pšati magij k snadnějšijmu wyflowenij.

A s strany smyflu řeči, w slusné puňktów rozdijlnosti, yak se která řeč kterými puňkty má děliti k snadnějšijmu smyfla wyrozumění, aby tak každému Čžtenáři saáže bylo i flowa wyflowiti i wšeliké řeči wyrozuměti. Neb yakož Litery rozdijlný zwuk, tak puňktové rozdijlný smyfl wkazugij.

Prwnij stránka České Orthographij. (6)

Ku poznánij prwnij stránky Orthographij České řeči, s strany zwuku flow: yak se která flowa kterými Literami právě a mijrné magij pšati k snadnějšijmu wyflowenij, gest potřebij

Nayprvé pořad wšlecky Litery, totiž, Abecedu Českau položiti.

Druh é rozdijl mezy Literami w mocy zwuku gegich, oznámiti.

Třetij příkladně, pořádně to wšle okázati.

Čžtvrt é, některé Breuiatury, totiž: wkracowánij pšani znamenati.

Abeceda Česká:

a, á, b, c, č, d, ď, e, é, f, g, h, i, ij, y, ý, k, l, m, n, ň, o, p, r, ř, s, š, ť, (š), š, t, ť, v, u, ú, w, x, z, ž.

Rozesnániij mezy Literami w zwuku a w mocy. (7)

Vocales.

Mezy wšlemi Literami, toto gest prwnij rozesnániij. Šest gich slowau Vocales, neb Češky, hlasyté: jako a, e, i, y, o, u.

Které proto slowau Vocales neb hlasyté, že každá ta Litera hlas swýy prostranný má, jako: A samo, E samo, též I malé, y weliké Y také, U samo prostranný hlas činij.

Consonantes.

Činé wšlecky Litery slowau, a gšau Consonantes, aneb Češky, spoluzwučné: proto, že ne samy ale vždy s některau z těch šesti swýy zvuk magij. Jako příkladně: mašt, trest, mnich, mysl, kost, duch. Gšau owšem w Češké řeči některá krátká potworná slowa, gestto žádné Vokálnij hlasyté Litery nemagij. Jako: wrch, srp, trh, chrt, smrž, smrt, krk. Ale w jiných jazycých toho se nenalézá.

Nad Vocálemi, to gest, nad hlasytými (8) Literami, co má znamenáno býti.

Nad Vocálemi slusij znamenati akcenty, to gest, čárky tenké, na stranu tržené. Kdežkoli ten akcent nad kterau stogij, tu gest toho hlasu neb toho zwuku dlauhé wostřeyšij znění. Kdež pak tohoto akcentu nad kterau není, tu gest toho hlasu krátké y mdlejšij znění.

Malé neb tenké *t*, w swém prodlauieníj, mijsťo akcentu dwonáfobně se klade takto *ť*. Yakož pak y činé Vocales neb hlasyté w swém prodlauieníj a w swém ostřeyšijm zněníj mijsťo akcentu dwonáfobně w Zákoně gšau položeny.

Nad Consonantes, to gest, nad spoluzwučnými, co má znamenáno býti.

Nad Consonantes slusij znamenati apices, totižto wršky obšijrné krátké: kdež těch nad nimi není, tu každá Litera bez toho wršku, w swém přirozeném zwuku zniij. (9) Ale kdežkoli nad kterau ten wršek stogij, tu gest té litery, neb hrubšij, neb tenšij, y břiňčavějšij zněníj; neb wrškové změněníj přirozeného zwuku nad každau Literau wyznamenáwagij.

Yakož to wšlecko pořádně w příkladijch Abecedy vkázáno bude.

Poněwadě kněz Beneš litery wšlecky, kterýchž Čechové vřjwagj, nesle wypsal, y s gich rozdšly, nenj mi potřebj toho opakowati; ale to, což mi se při tom widj k doplněnj neb k náprawě náležeti, přidám. A negprvé:

Ø a k centjch, to gest čárkách neb streyffjch, kteřjž se kładau nad těmi literami, genž stowau vocales, dobre pšše. Ale přidawek ten o odwogowánj liter, totiž aby psáno bylo *ff. ee. etc.*, nenj dobrý. Nebo to čárkau ta zpraweno býti má na vrchu položenu, bez přidawánj liter nepotřebného; gako Pánu, káně, páně, gměnu, twěmu.

Při liteře pak *z* netoliko to tjm streyffjkom může y má býti zpraweno, ale také může gemu stušně ocásek došů přidán býti takto: *z*, bez odwogowánj geho. A bude y zaměstknánj menšj, y čtenj zpozdišým čtenářům snadněššj; purior erit acriptio, dum nulla nisi necessaria litera scribitur in vocibus. Že sau tak někteřj giž y popřiwykli dwogiti litery beze wššj potřeby, snad od některých německých pšsařůw tomu se nawčiwšše, tjm nenj sobě co překážeti. Kdo zle přiwykl, nechážž odwyká; zšý zvyk prawě wšastnosti aby postaupil, šprawedliwé gest.

Dšli kdo, pšsaři listownj tomu nesnadně přiwyknau, ano hned nemohau a nemagj kdy štetiti toho: y to nebude ku překážce; neb listowé se k tomu negwjce pšššj, aby godnan neb dwakrát přečteni byli. Protož pšššjli pšsaři tak leda bylo napšáno, aneb leda se pšššjčjho wšle a mjaněnj wyrozumělo od čtenáře, a to wšše naspěch; nenj gim co za zšé mšti. Ale když to psáno býti má, což má dlouho trwati etc., tuť šuššj aby wěšššj pilnost přičiněna byla.

De diphthongis.

Zie w každé řeči Diphthongi se znamenagij a vkažugij, flussij wěděti: že Diphthongus gest dwaú hlafytých Liter, moc swau držijých, w gednu Syllabu spogenij neb zběhnutij. Každá Litera Vokálnij, sama neb s ginými Consonanty, má obzwláštňij Syllabu činiti. A protož když se dvě spolu (obě moc hlafu swého držijce) w gednu Syllabu zběhnau, to slowe Diphthongus.

Pět pak Diphthongů w Čescké řeči máš znamenati: *ay, au, ey, oy, uy*.

Tu wždy gsau dvě Liteře Vokálnij, obě swau moc držijcy: a obě spolu gedinau Syllabu činij. *Ay* gest Diphthongus hně-wiwolsti. Yako: *Ay* nech mne; *ay* co činijte. *Au* w Čescké řeči gest Diphthongus vžitečný. Yako: přig^{da}*u*, bud^{au}*u*, když se o mnohých mluwij. Též: *tau* cest^{au}*u*, swau ruk^{au}*u*, když se in Ablatiuo foeminini generis mluwij. To slijte poznáš z Etymologij.

Ey, yako: *gey*, *neymileysj*. *) Tu také někdy malé *i*, spolu s *e*, a s welikým *y* mjsto Consonantu w gednu Syllabu přicházij. Yako: pilnieysj, mjrnieysj.

Oy, yako: *boy*, *hoy*, *koy*, *foyt*. Ta slowa w Zákoně někdy skrže *y*, někdy skrže *g* tiskli; ale každý může poznati, že zadu ne *g*, ale *y* weliké znij.

Uy, yako: *múy*, *twúy*, *swúy*.

Ty dwa Diphthongi *uo* **), *te* některij w Čescké řeči psanij nenáležitě pijsjij: yako: *Buoh*, *muoy*, *duom*, *wjera*, *mjfera*, *swědectwie*, *narozenie*, *slusteli*, *slustice*.

Mohlbychom y my též welmi snadné psáti: ale že toho poznati nemůžeme, aby kterij Lidé tak mluwili: Neb by podle takowého psanij w mluwenij muselo býti diwné auct křiwenij. Protož jakž sami mluwijme, y giné Lidi mluwiti slusijme: tak bez těch Diphthongů pijsseme. Yako: *Bůh*, *múy*, *dům*.

To *ú* s akcentem to prodlauženij a ostreyšij zněníj dobře zprawij. Též wjra, mjra, swědectwij, narozenij, slusijli, slusijce: tu samo dwogité *ij*, ***) dobře dlahu a dosti ostře znij.

*) Lépe a wlastněgi taktó napjsseš: *Negmíteysj*, *mjrnieysj*, *chwálenj*, *wzdálenj*, *bogug*, *rytérug*, *bog*, *kog*, *hag*. Nebo ne litery *y* tu zwuk gest, ale zwlastně litery *g*, kteráž rovně tak slusně může státi nazad gako *y*.

**) *uo* taktó lépe psáti: *ú-Bůh*, *můg*, *dům*. Gako též wjra, anebo prostě wjra t. g. y dlahé *i*, y streyšek na hoře wdělati: *pjsen*, *pjsmo*, *wjte*, *wjti*.

***) Ne dwogité *ij*, ale dlahé s streyškem: *j*.

Nám se vždy widij, že takové *uo* a *te*, jakž se píše, slý zwuk w České řeči a welikau překážku Čtenáři činij.

(13) Wšak gestli že se komu takové psanij předce libij, má toho dobrau vůli: my w tom žádného nechceme haněti, než což se nám mijrnějšijho widij, to gáme oblijbili, y giným vkázali. *)

Žeby pět diphthoňgůw bylo, píše nezle; wšak šestý *ie* a sedmý *ua* nic neškodilo přidati. Zdáli se mu to wěc býti nenáležitá, až otom y dosti důtkliwě napsal, kterakby tu diwné auť křiwenj býti musylo, a že oni s Gzelem nikdy žádného tak mluwiti nestysfeli etc.: Benešowi nenj diwu, gedno proto, že wjce byl Němec nežli Čech; mohloby se mu bylo říci: Ne sutor ultra crepidam; druhé, že ty měl w ofskliwosti (ač ono wiz gak sprawedliwé), kterjš ten diphthoň pilně zachowávali. Než Petr Gzeľ, zdá se, že nebylo hodné, aby se z Prahy psal, poněwadž w Praze býwage a snad s lidmi y letnými, to gest, starymi, mluwýwage, toho neznamenal; leč snad neměl dobrého sluchu, protož tak subtylných hlaholůw (14) chopiti se wšlemi gegich rozdžty nemohl. A pakliť sau oba, y Beneš y Petr, byli impeditae linguae, neprostranného a nezohýbaného gazyka: pročež toho diphthoňgu, bez mrzutého auť wktiwowánj při wyškánj syllab těch, wypowieděti neb wyřknauti nemohli: ale mnohým těm, genž také y w Praze býwali, y někteř tam se zrodili a wychowali, a Česká řeči dobře wyrozuměli, potom také y mně se widj, že Česká řeč bez těch dwau diphthoňgů, y náležitě psána, y práwě a wlastně mluwena býti nefnadně může.

Giftě, kdož dobře swědom gest Česká řeči, a nemá němčinau a gegjmi obyčegnostmi zmotaného při čestně laudu, tenť zřetedně to nalezne, že těmi liter odwogowanými aneb samými streyšky, s wrchu nad literami kladenými, nečinj se

*) Laudanda est haec modestia et imitanda. Ale žei k nj bylo cosy přimjšeno, gakás k některým kyseľůstka: čehož nechei připomjaati, poněwadž giž ti obogj w Pánu zefnuli, i to umřeło s nimi; byli též lidé gako-y my.

došti wlastnosti a ozdobe gazyka Českého při těch syllabách. Ačkoli do toho streysku gakéfy litery zosťtenj Beneš uwešti a ge w něm zawřjti chtěť; ale gak se ten sám streyssek s tjm gakýmſy zosťrowánjm dobře trefj nad tjm slowem Bůh, dobrý Čech snadně rozuměti může, y z zwuku toho slowa, (15) dobře a práwě, tak gakž náležj, wyřknutého (neb se ta syllaba, kteráž ten gedem neb druhý diphthoňg zdržuge, sama gako w austech dobře mluwjcyho Čecha rozwjgſj), y z toho, že starj prostěgſj pſaři Čestj pſawali to slowo takte: Boh, ano se gestě in compositis tak y wyřjká y pſſe: gako Bohdā, et in obliquis, Boha, Bohu etc., item staré slowo: Bohwyžehneg, Bohpomozy, et propter euphoniau Bopomozy.

Podobná k tomu gest y regule (t. g. zpráwa Philomatesowa), kterauž položil w své Etymologj, práwě, že wykłádáno býti má: Mensuram bonam dabunt, dadj mſru dobrū, protože gest accusatiuus a ne ablatiuus. Okolo Strážnice a Brodu Wherfského, mſſty y na Slézsku tak mluwj Morawcy a Slézacy; ale Čechowé nic. Nebo ne gazyk a neb řeč regulj, ale ten, genž regule wymeyšſj a spſuge, řeči neb gazyka wlastnosti štetřiti má. Protož nepſati tak: dobrū mſru; ale pſāti dobrau mſru, gako in ablatiuo instrumenti: dobrau mérau.

(16) Weliká by ohyzda býla w řeči České, kdyby ta regule mſto mſti a zachowána w mluwenj býti měla, kdyžby řjkáno bylo: krásnū ženu pogaš, čistū sahradu má, libū wāni má etc.

Měloľitby býti tak České řeči ozdoba wtjnáno, pročby také s wrchu pſánymi neřjkať: w kútě sedj, būda šhnišā, múdry šlowěk, pūšſj se s wrchu, na šúd nepūgdu, šúdowé, būřky.

Ale žeť gest sám toho Beneš nezachowáwať — neb y w předmluwě na tu swau Orthographj položil to slowo: casuow (?), sám proti své reguli učiniw — o ten rozděl accusatiui ab ablatiuo málo gest, může o něg dobrý pokog býti. Leykť gſtě nepotřebuge rozeznánj inter casum ablatiuum et accusatiuum, a wšeny w latině Čech ne po té samé terminacy au, ale po giných slowjch okolnjch a neb po wšſj sentency t. g. po celém šmysťu slow několikā rozeznā, qui casus sit. Philomates welj

rozeznáwati tau terminací (t. g. tjm koncem aneb konce terminem), kdeby byl *accusatiuus casus* a kde *ablatiuus instrumenti* (nam *simplex ablatiuus dj*: od té mjrj.) (17) Y dobře prawj poněkud, a poněkud zle. Dobře djß: mám dobruu mjrj, slušný *accusatiuus gest*; ale djß-li: mám dobruú mjrj, giž dať poljček češtině; neb Čech nedj dobruú, ale dobruu. A takž y mnoho k tomu podobných slow, jako: Pěknau sukni, krátkau, běhľau, spěšňau cestu, gatau wazbu, činěnau et cetera infinita verbalia nomina.

Protož ta regule Philomatefowa wymazanj gest hodná, aby češtiny nekazyła.

O tom pak diphthoňgu *ie* — totoby mohlo krátce řečeno býti. Poněwadž se na tom mjšťe nezdálo býti Benešowi škodné položenj těch dwau liter t. g. *ij*, y proč má býti škodné položiti mjšťo druhého *i* podlé prwnjho literu *e* (wšlak ono malo wjce zaměstkna nežli *j*)? Poněwadž ti, genž zpráwně češky mľuwj, hľahoľem swým na těch některých mjšťech (kdožby wšlak pozorowati toho pilně chtěl, et non careret iudicio aurium) ne samu wľastnošt litery *i*, ale také djť wľastnošti, kterauž má litera *e*, obľahuj: gješti, pjjeti, djjeti, pješmo, zjezeň etc.: staťj pľsaři Čestj diphthoňgu toho neopauštěli, (18) což kdož chceß widěti, pohľed do Bibľj neb Zákoněw dáwno na pargaměné pľaných, wšle to tam spatřjß. Ano y w tišťtěných Čestkých knihách starých toho množštwj gest, zwľášťe při těchto slowjch: wjješse, noyšesse, wědjješse, bjješse, gessitenštwje etc. Item, wiz Pasionaľ starý tišťtěný. Item wiz knihu Františka Petrarchy, gistě wšitečnau, od Pana Řehoře z Gelenj z łatiny do češtiny přeloženau. Tam netoliko nalezneß diphthoňg tento *ie*, ale nalezneß dvě litery spoľu, totiž *ij*, a k nim gestě přidanau literu *e*, takto: zmjjenka o přátelštwje.

Pozn. To wše, což sem o tom diphthoňgu *ie* napřaľ, kdo chce může ztrhati a spľliti, gáť nic za zľe mjšťi nebudu; anebo nešľkňi toho, ale přelkošiti. Gáť sem to pľaľ proto, že sem muľyl; proč? nepowjma nynj.

Kdož dáwno w Českém gazyku wydané knihy čtá, mohly z nich y tomuto wyrozuměti, že stařj Čechowé to spatřili, kterak ten diphthong dwogjm způsobem gde: někdy gedné litery wjce se hlahol obrázý a druhé méně, a též zase naodpor: totiž, někdy wjce *f* někdy pak *e* zawznj, a druhé maličko se gen drbne. Gako: djemeli, zpjewati, hřjeti, mřjeti, pjeti. — tu *f* velmi wznj w té přednj syllabě, *e* pak maličko (19) při dokonánj zwuku syllaby se dotkne. A zase na odpor, někde *e* velmi zawznj, a wšak proto negprwé nemálo se dotkne litery *f*; jako w příkladu: pjeknie, powiest, krásnie, libie etc. Tu kdyby samo *e* gmenował neb wyfkl, tedy takto bude wznjti: pékne, powest, krásne, libe. *) Y protož stařj naši chtěwše dosti wčiniti wlastnosti řeči, y psáwali na obě diphthong celý t. g. obě litery stawějce naobě takto: mjestie, miel, krásnie, mniegjessie, powietrje, a bjessie, fuknie, rozdielili, swiedectwje, prawdie etc. Tak y kněz Beneš w swé na Nowý Zákon předmłuwě, dwakrát slowo toto a takto položil: *proštie*, měw napřati (a neb ten geho chwálený nowý Impresor wytisknouti) *proštie*. Item, w též předmłuwě také podobně k prwnjmu stogj to slowo: *gesštie*, kteréž takto mělo státi: *gesštie*. Také y toto gest nemáě wážnosti hodné při tom diphthongu, že mnohá slowa (multae voces per hanc diphthongum discernuntur) položenj w nich neb nepoloženj toho diphthongu rozeznáwagj se.

Gako: gjm, s dlouhau literau et cum acuto accentu sine diphthongo significat instrumentum: gjm, totiž tjm mečem neb nožem, gá sem gjm vřezał etc. (20)

Item gjem, est verbum et significat: edo. Item gim eis; gim, tém pacholům deg něco, est enim datui casus. A njže se potom mnoho takowých slow wkáže.

Ale že pak tjm toho diphthongu zachowawánj dala se některým, zwlášť gazyku Českému se gesštie teprw vějčjým, weliká při čtenj překážka, tak že newěděli, kdy který způsob toho diphthongu měly býti zachowan t. g. kdy wjce *f* nežli *e*, a kdy wjce *e* nežli *f* má býti hlaholem dotknuto — gako při

*) Verba et adverbia confundereuntur.

tomto slovu: pomnie; napjšeš; on pomnie půgde, a též: on pomnie na to. — Tu kdož gazyku Českému dobře nerozumj, newvěděly kde kterým obyčegem ten diphthoňg hlaholem zachowati, a z pšma neb napšanj tomu nehnedby srozuměl mocj slowa, ale zpletly se w tom. Nebo giné gest: pomné t. g. za maau, a giné gest: pomnje t. g. pamatuge. Y protož po časých obmyšleno to, aby mjsto toho diphthoňgu *ie*, kdež se má wjce *e*, nežli *i* dotykati, nebylo pšano obau liter, ale samo toliko *e*: a pro rozděl od giných *e*, (21) aby nad njm puňktjk postrané, nad tjm mjstem, kdež *j* státi mělo, kladen byl; takto: g d e t e, p è k n é, k r á f n é etc. a tak nemažá nehnáz y zaměštknánj odgato gest. Beneš o tom dj, že ten wršek za *j* stogj; item, že ta *j* swau moc tratj a za consonant znj; nihil dictum est meo iudicio, powj se o tom njže náležitěgi.

Druhý pak způsob téhož diphthoňgu t. g. *ie*, když wjce *j* nežli *e* wznjti má, předce nechán byl a wšjwán pokládánj obau liter cele, gako: pješmo, djeté, mjesto. Ač některj pšari nedbalejšj a prostějšj předce to pletli, t. g. měwše pšati *e* pšali *ie*, a zwššstě při dworjch panfkých etc.; kdež *j* mělo býti pšano, že tu pšawali *ij* t. g. odwogené *j*, gakž někdy snad w němčině přiwykli *m*, *n*, *r* y giné litery dwogiti. Ale zdá se, žeby se takowému zmatku a nehnázy takto mohlo wštjce wygjtí: abychom gakž oni prvé předkowé našli z diphthoňgu *ie* udělali *e*, tak y my z téhož diphthoňgu druhé částky (t. g. kdež se wjce *j* nežli *e* hlaholem wynášj) udělali samo *j* s něgakým znamenjm. (22) Gako takto, abychom wšjwali formy neb způsobu tohoto: *j*: gako w příkladu: pšmo, mjsto etc. t. g. aby litera *e*, poněwadž se *gj* maličko dotyká, ne podle *j* a neb za *j* stála, než nad *j*, a ta aby byla malička, podle njžby také puňktjček maličký státi mohl, tak gakž w kancionału w Pošště tistěném gest učiněno.

A takby se snad učinilo dosti y tém, genž toho nelibugj, aby *ie* diphthoňg měl tak cele pšán býti, y tém, kteříž bez toho diphthoňgu býti nechtj. Ano y tém byloby napomoženo, genž od některého giného gazyku překážku magjce, neměli toho diphthoňgu postrané a wššstě wynášeti, ale pletli se

w tom. A widj se, žeby to nemělo býti mnohým nepřijemné, gesto podobně tak Němcy w některých slowjch činj, že gednu literu maličkau nad ginau wěššj w řadu mezy ginými w slowě stogjcy kładau, a zvlášť w knihách tištných; nebo pjsářům nenj tak snadné tomu hned přiwyknauti, a to wšudy zachowáwati. Ačby se mohlo někomu zdáti, že u Němcůw gest rozdlná wěc: totiž oni toho diphthongu (23) zwuk počjnagj od litery wrchnj k té geně njše stogj, gako: Váter, tódte, fúre, ale Čechowé od litery nižšj k hořegšj t. g. od *f* k literě *e*: pšěň. Wšak nenj to nič na škodu: nybrž pořádněššj gest wěc gšji předse čtenjm (neb w čtenj) po literách, a když se přigde na tu wrchnj *e*, maličko to *f* poroztáhnauti na způsob nakloněnj se k literě *e*. Takť my tak dobře práwo k tomu máme tu literu *e* nawrchu křásti gako Němcy.

Ano et ratio tonorum dobře se trefj, quia *f* tonum habet acutum, *e* vero gravem, atque hinc diphthongus ista habebit compositos tonos secundum euphoniám, nempe ex acuto et gravi circumflexum tonum ut: djtě.

Ač negwěššj přčina w mne toho gest odgetj překážky we čtenj, zvlášť pro newelmi zwyklé a vmělé čtenáře, kteříž mezy mjstem a městem nevměliby rozdjlá we čtenj učiniti, atque sic auditorum animos turbarent etc.

A wšak při tom diphthongu widj mi se tato znamenatá wýminka býti sprawedliwá a hodná toho, aby byla zachowáwána, totiž tu aby se (24) ten diphthong *je* kładl, kdežby bez něho wlastnj České řeči hlahol býti wynessen neb napšán nemohl; aby tak rozdjl byl mezy těmi třemi způsoby *i*, *f*, *j*. Gako takto: Pšář zpšwá opišy gš. Gestli že pak k tomu to bude zdáti nesnadné wyrozuměti, totiž kdeby mělo wlastně psáno býti samo *f* s akcentem t. g. s štrejšškem nawrchu, a kde *f* s tjm maličkým *e*; tedy alpoň nechážť pššj samo *f* s štrejšškem a ocáškem od litery *i* doš trženým takto: *f*. Gako: pššeme, dogšti etc. Wždy bude menššj škoda, nežliby y ocásek y litera *e* zanechána byla; bude sobě mocy to dobrý Čech snadze opraviti, totiž nad tjm *f* podle toho akcentu maličkě *e* tankým pérem připlati.

Ale aby vždy někaká pomoc k rozesnánj mjšť, která potřebujj diphthongu *f* a která samého dlouhého *f* s akcentem, učiněna byla; necháť se otom nětco napjšse, snad někdo bude moci toho dobře požitj, a zvlášťě ti, kteříž o tom diphthongu *te* tak velmi stogj a od něho puštiti nechtj.

Pozn. Ale poněwadž *fau* ti lidé již zemřeli, kteříž tom diphthongu *te* tak velmi lobě vážili: může toto mé o něm obšlrné napřánj třebas y w nic obráceno býti.

Regulae de diphthongo: *je*. (25)

Primum de nominum syllabis ultimis in numero singulari.

Nomina verbalia neutrius generis, quae in literam *f* desinunt, gako:

to	{	mišofrdenstwje	činěnje	špomoženje
to	{	děkowánje	dobrodinje	mučenje
to	{	pokánje	howěnje	wzkřšćenje
to	{	škánje	gedenje	wštaupenje
to	{	radowánje	pitje	nawrácenje
	{	předkřadánje	mšřrowánje	mudrowánje

a giná mnohá šłowa těmto podobná in nominatiuo habent diphthongum *je*. Gako w pšřnjch welikých K. 12. gitje radoštně, J. 14. toho pokánje, mého dobrodinje.

Exceptio F. I. Rohii.

Masculini generis nomina in genitiuis amittunt diphthongum, aut etiam communia substantiua, quibus adiectiua masculina opponuntur; ut Syn Božj, hněw Božj etc.

In datiuo amittunt diphthongum, retinent autem *f* cum accentu, takto: tomuto mišofrdenstwj, dobrodinj, pokánj etc. I. 6. každěmu šřwořenj, nechtěl tomu zahynutj, přišel k sahy-
nutj, tomu všnutj, zahynutj. J. 10.

(26) *Nota.* Ta litera *k*, když jest praepositio et significat ad, tedy jest u nás v češtině dativi casus. Gako *k* mistru, *k* Janowi etc. A vždycky můž za sebou mŕti particulam dativi casus: *k* tomu, *k* tĕmto etc. Protož iuxta regulam ta slova: *k* zahynutŕj, *k* protiwenstŕj, *k* zallŕgkowanŕj etc. abiiciunt *e* ac retinent *f* longum.

Accusatiuus similis est nominatiuo, et fere in eius naturam transit, igitur retinet diphthongum. Gako to miřofrdenstŕje etc. gako w pŕsnŕjch welikŕjch L. 18. pro dĕdictŕje. F. 6. skrze stŕwofenje, skrze řlowĕĕenstŕje A. 6. item A. 7. wnitřnje obžiwenje J. 14. ĕiniti pokánje. A také někdy fere genitiuo utimur pro accusatiuo w řeči Āeské: gako 14. Ātenŕj postŕauchi. Sed hac de re alibi dicitur.

Vocatiuus vero retinet diphthongum, gako: ó miřofrdenstŕje přeweliké, ó narozenje, B. 9.

(27) Ablatiuus quoque retinet: is enim hic nominatiuo est similis (sicut et accusatiuus). Gako ex hac perditione z toho zahynutje, bez prodlewánje, vkladánje, J. 14. Beze wřŕje, odewřŕje mocy, ze wřŕje, C. 7. P. 2., od stŕwofenje. P. 12., z stŕwofenje F. 16., z kamenje, od oĕekawánje D 10.

Excipienda sunt tamen ea, quae in loco et ad locum significant, ut infra dicetur: quae magis ad accusatiuum pertinent.

Ablatiuus instrumenti etiam retinet diphthongum, gako: wřŕje řylabú. In aliquibus vero adiecta litera *e* ad longam literam *f* assumit *m*, gako: wřŕjem zbořŕjm (a nebo, gakř některŕj pŕřŕj: wřŕjem). Item assumit et literam *ř*: gřř, id est: kterauřto wĕcŕj, tŕjm, hac re, řlowĕĕenstŕwjm. L. 20. wyřŕř narozenŕjm. M. 20. mřadořŕj, řřŕŕwofŕj. Tamen obseruandum: Ta slova: gjeř a tjem retinent diphthongum, etiam apposita litera *m* aut *ř*, propter discrimen ablatiui a genitiuo. Gako gjeř — tau mocŕj — uĕiniř; gřř — tĕ mocŕj — mřlo mřř. Quod ad vocem: tjem — hic proprietates sonus diphthongum requirit.

(28) Casus octauus vero non retinet diphthongum; gako o pokánŕj, o narozenŕj, o vnuĕenŕj, o zawedenŕj etc. Quia redolet naturam accusatiui casus in verbalibus nominibus.

F. J. Rohii haec fuit regula, quam ille diligenter servauit: Praepositiones quaedam, cum anteponuntur nominibus verbalibus, amittunt diphthongum. Gako: w, k, v, při, po: w nářtedowánj, w dobrodinj B. 10. Item v wzkrjřřenj, k vnučenj, k vtěřřenj C. 6. k obžiwenj D. 10. při wzkrjřřenj D. 12. D. 4., po zdegljřm pracowánj krařowánj.

Nota. Wřřak při té literě w třeba toho řřetřiti, dum construitur accusatiuo, diphthongum retinet. Gako: přřigme w řřwě krařowánje D. 4. Quando vero ablatiuo anteponitur, abicit diphthongum. Gako: w vtěřřenj, w ořřawenj C. 9. w wěčném vtěřřenj D. 10. A wřřak s tjmto dořřoženjm: Praepositiones istae a zwřřářřř: w, na etc. cum significant in loco, auferunt diphthongum. Gako: w zahynutj, in perditione. Item: byl na cwičenj nebo na včenj: Fuit in exercitatione etc. w tom dobrodinj B. 10. Dum vero significant ad locum, retinent diphthongum. (29) Gako takto: přřigjeti muřřyřř, a neb w weden budeřř w zahynutje, do hrozněho zahynutje, na zahynutje, na weliké pokuřenje, w pokuřenje.

Hanc regulam quidam uolebant ad medias syllabas aptare: atque ita enertebant regulas proprias mediis syllabis. Gakořř y w přřsnjch na některjch mřřřtech tak pobřřauzeno geřřt, řřnad y pro nepilnost Impresforřřw. G. 13 lidem k wjřře; ubi diphthongus retineri debebat, ut regula generalis infra posita docet.

Řřekřř by pak někdo: Kterak leyk pozná, kde geřřt casus nominatiuus, kde accusatiuus etc., protořř gak vžiwe této zpráwy? Y takto: kdyřř k takowému řřowu napřřed mřřřeřř přřidati toto řřowjřřko: to, gako: to miřřofrdenřřwřř; tedy geřřt casus nominatiuus, totiřř gmenugjřřy. Dále: kdyřř přřidati se treřřj toto řřowce: tohoto; tedy geřřt to casus genitiuus, gako: tohoto miřřofrdenřřwřř. Item: kdyřř přřidářř řřuřřně: pro neb proto, zato, nato, do toho, řřkrze, nad; tedy geřřt accusatiuus, gako: pro miřřofrdenřřwřře, pro řřpařenje. A kdyřř se treřřj ó dřřauhé; tedy geřřt uocatiuus. Kdyřř pak přřidářř: od tohoto, anebo w tomto, (30) nebo z tohoto, anebo bez tohoto; bude ablatiuus. Pakli: tjm nebo řřřm; bude ablatiuus instrumenti: tjm miřřofrdenřřwřřm.

Giná pak nomina foemina (to gest gména wěcy duchownjch nebo tělefných pokolej ženškého), kteráž in nominatio, w swém půwodu ne na *í* ale na některau ginau literu se skonáwagj: gako radoſt, boleſt, ſtédroſt, plnoſt, a wſſak potom in aliquibus casibus terminantur in *í* (t. g. w giném gich ſkloněnj na *í* se skonáwagj), gako: této radoſti, tauto radoſtj, o té radoſti: ta též in numero ſingulari tauto regulj wtom a tu, kdež se na *í* skonáwagj, ſprawiti ſe magj: gako radoſt, radoſti, tauto radoſtj, o ſtédroſti, od ſtédroſti.

Nomina masculina, quae non ſiniunt in *í*, gako: wzatek, zmatek, barwjeř, ſeňkýř, in casibus ſingularis numeri nepotřebugj toho diphthongu: gako in datiuo: barwjři, ſeňkéři. In plurali autem numero, verbalia nomina in *í* deſinentia, in nominatio et accuſatio (31) retinent diphthongum, gako: miſofrdemſtwje. Item B. 10. ta ſwá dobrodinje: ač ta geſt accuſatiuus: ſpřwánj, žehnánj, běhánj, cwičenj. In genitiuo j longum ſine diphthongo habent, gako: negj wděčen mých dobrodinj. In datiuo tolikěž, gako: k rozličnému pokuſenj: multo magis addita litera *m*, gako: dobrodinjm. Vocatiuus nominatio ſimilis. Ablatiuus abiicit: twých zaſljbenj d. 10; od wſlj: pedicalis.

Observationes quaedam.

Cetera autem nomina quaedam, quae in plurali numero non deſiunt in *í* ſed in *e* ſ puňkem, gako: ſwiné, djné, ſkříné, eandem ſequuntur rationem ut in genitiuo, vbi j longum ſine diphthongo habent, et in datiuo quoque addita litera *m*, gako: djnj, ſwinj, djnjm, ſwinjm. Quae vero in *e* ſine puncto deſiunt, ea aliam habent rationem: quam ex declinationum formis, quae fortassis tandem ſubiicientur, ſuo loco diſces, ſicut et cetera nonnulla.

Nomina quaedam, maxime vero comparatiui gradus et ſuperlatiui in *í* deſinentia, in nominatio ſingularis et pluralis numeri, tum propter differentiam, tum propter proprietatem pronuniationis, ſingularem ſine diphthongo, pluralem vero cum diphthongo habent. Gako: ten ſtarſj, tito ſtarſje; item ten hodněgſj, tito hodněgſje, wěſſj, lepſje. Quae vero vnum

nominatiuum, seu singularem seu pluralem in *t* habent; alterum autem non in *t* sed in aliam quampiam literam: in iis non utimur diphthongo, vt: towaryſſi.

Sed verbalia nomina plurima sequuntur rationem supra positam de singulis casibus ſq. in utroque nominatio plurali et ſingulari habent diphthongum. Vt mnohá rauhánje, pomlauwánje C. j. item pokuſſenje, hanénje, rauhánje, vtrhánje.

De diphthongo *je* in verbis.

Prima persona et ſingularis et pluralis numeri abiicit diphthongum. Vt: wěřjm, wěřjme L. 13. widjm, widjmet N. 15. wěřjme C. 10. chwałjme, ſławjme C. 18. drěžjme L. 18. pějce C. 4. bydljme C. 4. Secunda persona in numero ſingulari quoque *j* longum ſine diphthongo habet. Vt: widjſ, mčjſ chodjſ J. 18. Syllaba finalis in verbis tertiæ personæ numeri pluralis non habet diphthongum: sed tantum *j* literam longam. Gako: wſtupuj J. 9. (83) raduj E. 6. zbuzugj E. 4.

Exceptio.

B. J. Roh in tertia persona plurali utebatur diphthongo in iis verbis, quorum ſingularis numeri tertia persona in *j* quoque terminatur: atque hac ratione volebat differentiam facere inter numeri ſingularis et pluralis tertiam personam. Gako: on wěřj, křtj E. 8. b. fedj F. 16. běžj, wěřj, welj N. 16.; in plurali vero: oni wěřje, ſetrje B. 14. pochodj J. 12. b. on ſe ženj, oni ſe ženje; přednj aud, přednje audowé, on prwnj, oni prwnje. Kté wýmjnec náležej wſlecka ſłowa, quæ in utroque numero ſingulari et plurali deſinunt in *j*. Gako fedj, pudj, ſaudj, bładj, widj, činj, ležj, duſj, ctj, trpj; pluraliter vero: fedje, pudje, etc. Item *y* to ſłowo: Muſj on, muſje oni i. e. muſej per enallagen, cuius eſt frequens uſus in carmine ſeu rhythmis. Item: nedopauſtj on, nedopauſtj, a neb regulariter: nedopauſtjegj oni, et impersonaliter cum diphthongo ſemper: Nedopauſtje ſe tobě etc.

(34) A odtud potom a k^tem podobné ratoléstky gdau: fandje, fandjewali, fandjewáme, fandjewati budeme etc. protivjewali, a blaudjewali. A takž podobné y tato slova: odpauštjeme L. 10. slaužjeco J. 9. držjeme L. 8. patřjeco D. 7.

Ale některj tu wýmjnu činili, totiž, že wtakových ratoléstkách s^tupugjcých aneb wywstawagjcých z^tech slo^w: faudje, činje etc. (Sq. a verbis tertiae personae pluralis numeri desinentibus in diphthongum *je*) odmštali diphtho^{ng}, subtýlnosti řeči wpronunciacij s^tetřjce t. g. aby ta syllaba nebyla (cum iam non finalis vt antea, sed media esse incipit) tak protahována. Gako: oni patřje, patřjce, zwěstugje, zwěstugjce. A B. I. Roh toho wpřsnjch s^tetřil: pamatugjc E. 5. magjc H. 2. wěřjme G. 18. bogjme F. 13. a odpauštjme L. 7. Hořjcy L. 7. Hledjce O. 5. obrátjce L. 7. widjce C. 10. etc.

Ale že pak některé ty ratoléstky takové gsau, gasho ač w nich liter přibývá, slo^wům wšak syllab nepribývá: protož B. Jan Roh na mnohých mštech nechával gim diphtho^{ng}. Gako ratoléstka toho slo^wa: wěřje, wěřjec O.4. Item traudjec, trpjec wše. O. 4.

Těž wěděti s^tuřj y otěch slo^wjch, kteráž dvě syllabě potřebugjcý diphtho^{ng} w sobě zdržugj, (35) gako: dělajjecymu, činjecymu: proleplj způsob zwuku, euphoniae gratia priorem diphthongum amittunt, posteriore vero retinent. Vt: wěřjcyeho K. 10. magjcýeho, obweselugjcýeho, s^tibugjcýe N. 1.

A wšak přitom s^tuřj pamatowati na reguli vts, de distinguendo numero per appositionem vel reiectionem diphthongi. Gako: Kražugjcý na nebi etc. B. 5. singularis numeri est, ergo abiicit diphthongum; než kdyby bylo omnohých kražugjcých, tedyby mělo mjtí diphtho^{ng} takto: oni kražugjcýe. Ale nebylo toho wpřsnjch dostatečně s^tetřeno; snad impresorem sešlo. Nebo N. 1. položeno gest: oni patřjcy a nemagjcý: a měl diphtho^{ng} býti *je* etc. quia est plurale. Gako též na odpor zase K. 2. zwěstugjcýeho, kážjcýeho, bez diphtho^{ng} býti mělo, quia est singulare.

Excipiuntur hinc quaedam voces, quae (vt ita dicam) in radicalibus syllabis habent diphthongum, quam abijcere sine iactura non posses. Vt: řjďjcyého, řjďjcyem, čjetagjcyem, čjetagjcyemu, rozřewagjcyem, ostrjehagjcyemu, ostrjehagjcyemi, předpowjdagjcyého.

(36) Zdálo se předesse některým, žeby také y tato regule mohla y měla býti zachowawána přitěch slowjch, kteráž in singulari et in plurali in *f* desinunt, aby verba generis feminini byla sdiphthongem pšána, masculini vero generis sine diphthongo. Gako wiz C. 19. Oči genž wšlecke widje gafněgšje, est femininum, litěgšje, ona vkratněgšje P. 12. Ale zdá se, že ta regule není vžitečná; nullam enim habet firmam rationem, gakož pak y tam w pšjněch není gje welmi šetřeno. Gako wiz D. 10. tjm zrakem wždy patřje, plurale est, et masculinum etc. Item D. 19. zámutku netřj. Ibidem: wtwář geho hledje. D. 13. ať se wtěšje vsa.

Corollarium. Tauto regulj též zpravití se magj nomina, quae et in plurali et in singulari in *f* desinunt, gako: on dražšj, negdražšj, lepšj, čačtěgšj: oni dražšje, lepšje, etc.

Otom slowu: „šustj“ quando significat Decet, gako: šustj mi toto etc, tedy má mjti diphthong, gako wiz w pšjněch P. 16. b., K. 2. Když pak significat: Pertinet, tedy sequitur rationem aliorum verborum vt: on šustj kemně, oni nešustj kemně.

De mediis syllabis.

(37) Kdeby měl a neb neměl diphthong býti postawen w syllabě slowa kteréhokoli, ne kragnj, ale prostřednj neb y přednj, přitom se tjmto zprawiťi můžeš: a wšlak tak pokudžby nebylo proti prwnjm t. g. napředpostaweným reguljm: Kdežkoli buď půwad toho slowa neb ratolest w též syllabě má *e*, tuť náležj, když táž syllaba k tomu přigde, aby měla *f*, položiti diphthong.

Gako vpřjkladu: měřiby napřati to řlowo: „wjera,“ y newěděřby, sdiphthoňgemli čili bez diphthoňgu mář ge napřati; tedy pomysl, máli gaké okolnj ratořesti to řlowo, a gaký přité řyllabě geřt téhož řlowa způřob; nalezneř tyto ratořesti: wjera, wěřjm, wěřenje, wieře, wěrau etc., kdež widjř, že zaliterau *w* řogj *č* řwřřřkem, protož napřřřř takto: wjera K. 2.

rozdjelný — rozdělugi;	bjeda	—	běda
břjemé — břemeno;	řmjřenj	—	měřjm
neřmjřné — měřjm	A. 6. nynje	—	nyněgřřj
zwjeře — zwěř	řjediti	—	řeď
wjerné — wěděnje	wježe	—	řwěz
kwjetj — kwět	otježe	—	otež
djeřo, — děřati	ořřřehati	—	ořřežen
začjeti, — začetje	ale ořřřhati	—	ořřřhán
knježe — kněz			
D. 13. penjeze — penězy	D. 13. rytjeř	—	rytěřowati
F. 13. začjeti — začetj	F. 13 {	pjeřen	— zpěw
T. 17. djeřo — děřám		zpjewati	— přřničky A. 6.

Pakřiby, ohřédage ře napřednj y nazadnj wůkoř ratořesti, nikdež nenaležř wtěz řyllabě (t. g. potěz řitere genž consonans geřt) *e*, ale wřřřřřř ř, tedy napřřř bez diphthoňgu ř. Gako: přřřř přřř přřřmo přřřřřřř, wřři wige, gřři ire, ođtoho řlowa gitje.

Ano přinekřřřř řlowřř potřeřnj ře řřřm činj rozđřř řignificationis, gako: wjeti plewy, wěge, a zasře: wřři, wige niti na řřřřř. Item řřřřř citius, řřřřřřř: řřřřř conscribet řepřř. Item: gjeti capere aliquem, geřje-gat, a gřři ire řřř; item: pjeti, páteře pęgř, a přři piwo, neřřřřřwé pitje. Přřgjeti čłowěčenřřřř M. 9. rač nás přřgjeti do řřřř E. 5. křřřř přřgřři měř A. 6. přřgřři k nařřřř C. 2. Hinc nomina verbalia, přřgřřř čłowěčenřřřř M. 3. řřřřřřř přřgřřř řřř Bořřř. Item: řwjetek gakoby řekř: maličky něgaký řwět, kwět kwjetek, řwět řwjetek, tu diphthoňgu potřeřř; ale když đřř: řwřřř od řwřřřřř neb řwřřřřř, tu ře ođmřřřř diphthoňg. Item: řřřř, řřřř cum illis, řřřřř (řřřřřřř) comedam.

De monosyllabis plurimis idem iudicium est.

A. 9. hřjech, hřessiti smjech, směšný;

C. 7. tjem, těmi; pjech, pjechati.

Tuto giž mjšto magj ta šłowa:

dje, děgje, třje,

wje, wědje,

čtyrje, gje, gedje.

Nebo koné reguli napřed položené de primis personis singularum vocum nemohau se trefowati.

Participia quae in singulari numero in *e* desinunt, retinent in plurali numero diphthongum. (40.) Gako:

chtě, chtjece; dělage, dělagšce;

čině, činjece; mage, magjece.

Pronomina, quod ad ultimas syllabas, rationem nominum sequuntur.

gj, ei. A tu bude rozděš odtoho šłowa: gjě edit, gi eam — zažeň gi, gj ablatius (?), quo nos utimur loco accusatiui, gako: zawořeg gj.

Voces nonnullae peculiaria quaedam sua proprietate retinent diphthongum: gako to adverbium negandi: nenje N. 16. wjece F. 12. Item nomen illud: žjezeň D. 20. A zaše též naodpor quaedam respuunt diphthongum naturaliter, vt: mšle L. 20.

Generalis regula.

Voces hae, quae in medio nominatiui habent diphthongum *je*, retinent eandem in obliquis eiusdem numeri.

Vt: djetě, djetěte, djetěti, djeti, djetky B. 16. od djetěte. Item: pjeme, pjete, pjeti, It. wjera, wjery, wjeře, wjeru etc. It. mješto, mješta, etc. a kmještu B. 16. It. bjedy etc. wbjedy, zbjedy L. 19. It. pjeseň, pjješně etc.

(41) Huc pertinent et quaedam compositae voces aut etiam istae, quae similitudinem saltem compositarum vocum habent.

Vt: mjesto, pješař (ač w obyčejném mluwenj reicitur in pronunciatione diphthongus a řjká se spěšně: mjesto, pjař).

Excipiebat autem F. J. Rohius quasdam voces, easque exigebat ad rationem nominum, ad hanc nempe regulam primam, quae de casibus supra posita est. Vt hanc vocem Božj: Synu Božj L. 16. Syna Božjeho A. 20. Słowem Božjm G. 1. Wřlowu Božjem B. 17. Wůle Božje I. 18. Kwůli Božje B. 18. Item: zpješnj G. 15, pješeň nowau.

Ale widj se, že to řlowce: Božj wřastněgi náležj ad regulam seu exceptionem illam de distinctione numerorum per hanc diphthongum. Takto:

Singulariter: Šyn nebo dcera Božj
Hřas Božj, řtolice Božj.

In plurali verō: Synowé nebo dcery Božje
ta přikázanje Božje
pomřty Božje etc.

Ālia regula generalis.

(42) Sunt quaedam voces, quibus alii aliter utuntur, w godnom kragi tak, w giném ginak. Gako to řlowo: snim cum illo: snjmř sme G. 20. snimi cum illis. W Domařlickém kragi řjkagj snjmi řřeř, okořo Prahy pak: snimi řřeř. Ītem: někteřj řjkagj: mřřtr, a ginj mřřtr; okořo Prahy řjkagj: Pane mřřtre, neř na Morawě řlowe mřřtrem leckdos. Ītem toho řřlowa: giř quam, někteřj vřjwali s dřauhým j, gako M. 2. gřjř Bůh řáčil: někteřj pak takto ge piřřje: giř. Posterior ratio tamen melior. Neb wřastně „gřjř“ gest ablativus instrumenti, gřjř, totjř kterauřto mřřřřj neb metřau etc. Ale „giř“ gest accusativus, tolikěřž žnaměňá gako by řekl: Kterauřto mřřřř neb metřu etc. gi řam, gř řa vel ei; si non observatur diphthongi ř ratio, quae casum dativum ab ablativo instrumenti distinguet. Že těř adverbium onō „giř“ iam tak se piřře, to nie nebud kupřekážce: contextus orationis discrimen ostendere hic debet.

Tolikéž přitěch ſlowjch: gi, gj: nedeg gj pryč, vtni gj kus, zaplať gj, chtěť gi tegně propuſtiti, chytiť gi. Stařj na pargameně přáwali takto: nechtěť gje pronesti, ale chtěť tegně propuſtiti gi; gi accusatiuus, gj est ablatiuus a nebo datiuus.

Zawjřka wſech těch zpráv o tom diphthoſgu je.

Ačy ſe mohlo zdáti někomu, že ſnad giž ſe wjce ſtjím diphthoſgem rozbjřám než náležj a nebo než potřehj etc., ktomu krátce djm to: Poněwadž ſmnohem menſj pracj mohau ti wſſickni liſtowě, nanjchž otom diphthoſgu přáno geſt, pomínuti býti, nežli geſt byla má práce wſhledawánj a ſpiſowánj toho, a wſſak ſem gá pro wžitek čtenářůw (ač mohli by kdy gakj oduť wzat býti) práce té podſtaupiti ſobě newážiť: ſluſſné geſt aby také čtenář práce té (ač geſtli gaká) welmi malé, w přewřenj kolikofy liſtůw těch, kterýchžby čjſti nechtěť, ſobě newážiť, ale gi bezreptánj podſtaupil.

(44) Non negō quidem, me in hac diphthongo describenda fuiſſe curioſiorem, at id (inuitus ſane — nempe oportebat me quibusdam magni nominis uiris gratificari) facere ſam coactus certis de cauſis, quas hic commemorare non eſt neceſſe. Gakož pak y gá toho každého wýmluwna mji buď wſebe, kdož nemoħa poſtihnauti, a neb nemagě ſe kdy ſtjím rozfuřowati, a když přwé ginak zwykl, mjiſte diphthoſgu je přáby toliko wſſudy dľauhé j ſſtrejſſkem, y namjſtě diphthoſgu, y ginde kdož ſyc ono, totiž dľauhé j mjiſto ſwé wľaſtnj má, a zwľaſtě poněwadž widjm, že giž ten diphthoſg wſſechnem téměř zzwycu wycházj: tak také žádám, aby y čtenář měľ mne wſebe wýmluwna, že ſem tak ſiřoce otom diphthoſgu, měw ktomu doſtatečné a newyhnutedně přjčiny wſ. přáľ.

Giž pak kginým wěcem w Grammatyce Čeſké položeným ſe obrátjm, a onich ſředněgi a kratčegi ſnad nežli o této doſti neweliké wěcy něco napjſli.

De diphthongo *ye* obwšštně.

(45) Y ten diphthoň nenj zšý, štařj ho nemało vžjwali, gako když pfali to šlowo: Cyefař. Ač někteřj přiwikli pfáti: Cjefař; ale wšak prwnj wšštněgššj gešt, gakož se potom srozumj, když se ošliteře *e* pfáti bude.

Dobřj pšari pšawali *ye* diphthoň negwjce na těchto mjštech t. g. když za literau *s*, a nebo *c*, a nebo *č*, a nebo *f* měla štáti litera *y*, a ta šyllaba dšauhá býti měla. Gako: přicházye, wcházye, přicházyeš D. 4. cyrkew F. 7. a též F. 8., w skutcyech N. 2. Item šyeti aneb rozšyévati šyemě G. 7.; šyeti rozestřeli kšowenj, šytj wšcy, o čašyech. Ač mjšty gako též F. 8. pokšádá se to šlowo takto: Cyerkew F. 9. na několika mjštech gešt též tak položeno, přšležšcyého M. 14., w budaucyem B. 3. oščyesti E. 8. šyence F. 17. rozšyewaš šyemě G. 7. profšyce G. 3. měšyec B. 3. B. Lukáš také tak pšawaš, wiz w kancyonaštu bratrškém, tišštném léta 1519. I. 2. šyeti seminare, I. 1. w dobrých skutcyech; item D. 13. mušye trpěti, a ginde etc. (46) A tu by také měšo y té regule ššetřjeno býti, kteráž swrchu odiphthoňu *je* položena, totiž: když šingulare et plurale, seu verbum seu participium etc. in eandem literam *y* desinunt: vt in singulari scribatur sine diphthongo, in plurali vero cum diphthongo, gako: mušy, dušy, on kašy, oni kašye, šwině cyšy, družye, Cyerkew, toto pomezý, mnohá pomezye. Ač šyc to šlowo „mušy,“ in plurali habet mušegj. Ale žeš toho nebyšo wššudy w pššnjch ššetřeno, nebo y tak y onak vžjwáno byšo diphtoňu toho neb té litery, gako: anděš štkwaucye D. 14., item anděšé byli štkwaucý E. 9.

Ano y ta regule de mediis šyllabis měšaby sem přináležeti. Neb gakož odtoho šlowa děšati, pšše se: dješo, tak tuto oščtenje pšše se čješti aneb čyšeti, item od wzetje, wšyeti E. 13.

Než mjšty byšo wpšššnjch zbytečně vžjwáno toho diphthoňu, gako wtom šlowo: wnebefšech; lépe pfáti bez *e* a přidati swrchu šštrejššek takto: wnebefšych.

(47) Však pšarům místo toho dipthoŋgu, když gen accentum acutum addere non neglexerint, dosti bude; impresforům by mělo to napěči býti wlastněgi, ale giž y to vteklo: dosti nám buď aspoň natom místě pšati y gako též j.

De dipthongo *uo*. Přidawek ktomu, což oněm napřed pšáno.

Gakož pak napřed gest odipthoŋgu *je*, gakby měl nebo mohl pšán býti, bezpřekážky nevmělým a neb česky dobře nerozumějícím čtenářům, totiž aby takowau formau byl pšán j: takby podobně mohlo přitom dipthoŋgu *uo* včíněno býti, totiž aby ne podle *u* stála ta litera *o*, ale nad nj, a aby byla menšj nežli *u* (gakž y oprwnjm dipthoŋgu napřed powědjno), takto: *ů*, podle způsobu Němcům dosti zvyklého. Gakož syc y B. Jan Roh pomjstech toho vžjewal: gako: hřjchůw, wpůvodu L. 19. wůli L. 18.

(48) Toto přidám kněmu: kdež gest ablatiuus, tu může pšáno býti *ů* nakoncey: Vtjkeg odhřjchuo, chů: a kdež gest genitiuus pluralis tu: ůw — množstwj hřjchůow, chůw.

De dipthongo *ay*, *ey*.

Ay že by byl dipthongus indignantis, hněwiwoŋti, dj Beneš: sed videtur omnino esse admirantis, saepe cum quadam demonstratione. Gako: Ay Pán Andělský etc. item wstarych Bibljch a Zákonjch pšanych předněkterým stě let, často stogj to slowce naten způsob gako: Ay djtě mrtwo ležjše, ay toť vmjram nic nevciniwši, ay Adam gako geden znás, ay toť gde snůw wykładač, ay gá sám hledati budu etc. A summau to slowo: Ecce, tak bylo odstarych Čechůw wykłádáno. Stařj mnoho vžjwali toho dipthoŋgu (nynj se nám giž netrefuge): gako wtěchto slowjch: day, nechay, pomahay, wotay, požehnay mně také. A zdá se že nebylo newlastně, neb od toho způsobu, kdež se *a* klade, tato slowa gšau gako

ratolesti, poněwadž řjkáme: požehnánj, pomahánj, žehnám, pomáhám a někde tak gestě y mluwj, zwlášt na (49) Morawě a w Słowácých. Nynj giž na těch mjstech pjšj některj *ey* gako: nechej; ginde *et*, gako: neimilejšj; ginj: *eg*, gako: děleg, milegšj etc.

Ten pak diphthoňg *Et* a neb *et* gest hortantis, napomjnjagjcy nebo ponaukagjcy, gako: Ey Bohu nassemu, Ey powstaňtež wěrnj, Ey nuž chwaľu etc.

A tak summa wšeho toho, což sem tuto obšjrně odiphthoňgch napsaľ a k Beněšowu psánj přidaľ, tato buď: Widj mi se, že ne pět toliko Česká řeč diphthoňgůw má, ale raděgi ošm: totiž: *ay*, *au*, *ey*, *ye*, *te*, *oy*, *uy*, *uo*. Ač gak gest to potřebný nebo nepotřebný, wlastnj nebo newlastnj diphthoňg: *oy* a též *uy* zwypsánj njže položeného olitere *y* a *g* srozumj se.

Příkladové k wkazánj mocy a zněnj pořádně každé Litery wšij České Abecedy. A zwláště yak ta litera i při které giné liteře má psána býti w swém hlasu.

a bez akcentu, krátce má wzniťi. Yako Swatý, swatost, když se o swatém Čzlowěku mluwj.

á s akcentem dlauze a ostře má zniťi. Yako: yá, má, twá, Pán: též Swátost, když se (ačkoli bez Pjšma, z obyčege) o služebnosti swátosti mluwj.

Požožt dále wšwé Orthografj kněz Beneš příklady, gimij litery každé zněnj a moc wkaže: kčemuž y gá také, což mi se bude widěti, přidám: a to propřjčiny napřed powěděné t. g. prodoplněnj anebo naprawenj něčeho přitom.

Oliteře *a* mławé nemáo wšklaubľ těch, genž toho stwa *swátost*, owedeři Páně mławjce, wšwagj: widj mi se že bezpotřebné a nenáležitě. Poněwadž několik set let w Biblj latinšké wwykladu swatého Geronýma to slowo stalo a

stoj (51) y podnes Sacramentum, wjce než naslétnáci mjístech: kteréžto slowo česky odstarych předkůw našjch wykládáno bylo Swátost; což, kdyby byl Beneš do Biblij a Zákonůw Českých napargaméné dáwno před mnoha lety psaných nahledít, byby zřetedlně shledal. Že pak on toho wšwém Zákonu nowého wykládu nepožil, natom málo záležj. Wj se, gak gest y odgeho towaryšůw ten wyklad byl přigat, ačkoli ho téěhto časů kněžj České strany negwjce wšjwali. Wlastnosti toho slowá českého Beneš nerozumlěl, protož ho gak wšjwati newěděl: očemž potom našwém mjístě nžje bude powědjno.

Toto mi se naten čas widj zápotřebné přitom doložiti. Starj mnozj, kdež mělo *d* dlouhó zňjtí, gako: nápadně, dvě litery podlé sebe kładli: naapadnj. Ale lépe gest to štrejškem nawrchu zprawiti: nápadnj.

A tolikéz přiliterě *e*: mému milému přjtelí. Očemž y naginých mjístech gest dotknuto.

(52) *b* se wšjwá gednosteyně na každém mjístě. Po *b* když se malé *i* klade, má tence *) složeno býti, yako: Biblij, bíli; kdež, se weliké *y* klade, má hrubě složeno býti, yako: byly, bydlo, býti.

Oliterě *b* což pšje, za nemnoho stoj, ale to náležj potom oznámiti, když otěch literach *i* a druhé *y* psáti se bude.

Před *i* nebo před *y* *b* nebo *d*, nebo *p*, nebo *f* etc. tjm, čjmž wlastně gest, předce gednostegně gest a zůstává: buď že řekneš by nebo bi, litera *b* swůg zwuk předce geden a týž má. Čemuž snadně čtenář porozumj, když ten zřek neb tu syllabu by nebo bi powłowně poodděle litery gedně oddruhé wyřkne, totiž: *b y*

C bez wršku, w tom zwuku zunj, yako kdyby dal znamenij mlčenij: *c*, *c*, yako: cesta, co, cpáti. Přtom *c*, když se koli klade *y*, wždy se welké má klásti, neb tak

*) Inerudita et inepta locutio.

právě znij, jako: cyzý, Cýřař. Ač se ti, kteříž Zákon (53) vytíkli, wtom gednosteyně nerownáwagij.

Oté literě *c* nezle prawj, že má ponj weliké *y*, totiž Ypřilon (gakž řlowe řecky) křadeno býti. Wřařtnořt zwuku tak mřti chce: gako: cýřař, cýřkew, Cyprus.

Některým se zdálo toho přřčina býti forma neb zpřfob litery *c*, knřž kdyby malé *ř* blřzko přřřawil, nepřřwidřcým řtenářům zdáloby se býti *o*, gako takto: cifařowo etc. — Ale widř se to býti marná myřřlénka; nebo mohřloby přřáno býti mřřto malého *ř* též *j* wřřak socářřkem dořř trřeným takto: cřřařowo, a takby se nepodobalo kliterě *o*.

Gruntowněřřř a dořřatněřřř toho přřčina geřř zwuk té řyllaby, kteráž mage wřobě *c* bezwřřku také potřebuge mřti *y*. Zřřetedně geřř, že ta řyllaba wřdycky tupě znř, pro litery *c* wřařřnj zpřfob: a protož druhau literu také tupau mřti chce, máli wřřecku řyllaba potom tupě wzřřti, gako: cybule, cyzozemec, cýřař, cynže, cyprys, (54) cycwár, cyprle etc. Protož dořře Beneš powěděř, že tak právě znř, totiž: *cy* řyllaba ta, když ne to malé ale welike *y* k literě *c* přředáno býwá. A wřřak nebuř oto nefnáze, poněwadř se některým zdá pěkněgi a řubtylněgi wzřřti ta řyllaba řřřauhým *j*, gako cřřař, cřřkew: nechř geřř to ařřoň nafwobodě.

Č s wřřřkem, w tom zwuku znij, jako když Děti kolébagij č, č, jako: čařto, čefky. Potom č, kdyžsekoli piřřř ř, wřdy se má malé neb tenké, gedno neb dwogité křřřti gako: řřiti, řřřiti, řřřřti, řřřřti.

Tuto pilně znamenay, že při tom obogijm *c*, *č*, ta litera ř zbytečně se přřřawá: neb se tu w řwém zwuku nikdá newyřřowuge: a byř se mělo ř po *c* wyřřowowati, muřřloby mnohé nemotorné řřřplánij býti, jako *c*, ř, *l*, *o*, *č* řowěk.

Po wřřřřřnjm *c* muřř se někdy ř swřřřřkem za řamý wřřřek přřřřati, aby bylo hrubřřř geho znění, jako: Čřřowěk, Čřřřřnek.

(55) Ta pak Litera *č*, wřdyckyliby měla malé *ř* pofobě mřti, řřř takě někdy weliké, nepotřeba oto mnohé řěči. Wřřařřnořřř řřřřřu měli bychom se otom zpřřřřiti: kterýž

zdá se že některých slověch k tomu se podobá, jakoby to zdržoval, což má v sobě *y*, jako: počýtati, čísti, čypek.

A zase, některá slova zdají se bližší hlaholem býti, malého *t* jako: činiti, čiti etc. A však zvyklý, dávný a starý písař samého téměř malého *t* tu vřivali. A když to není velmi naskodu to přitom stálo. A tolikéž oté litere *r* může řečeno býti.

Onenáležitým přidávánj litery *s* klitere *c*, což můž vřivkem zpraveno býti, dobře mluví. Než ta výmjnka vidj se býti bezpotřebná, ano škodlivá, dopausštěgjcý aby klitere vřiválnj *c* přidáván byl *s* vřivkem, aby tak ty dvě spojené litery tolikéž plátily jako malé *c* vřivkem.

Proč nemá, jako nad neweršálnjm malým tak *y* nad vřiválnjm velikým vřivkem stavjn býti nebo puňkt? Ano *F* vřiválnj, (56) když se má napřati, tedy vprostředku litery, polewé strané litere jako puňktjk dotýkajcy se litery, stavjn býwá *F*, a neb ocáškem puňktu toho přes prostředek litery *f* sahajcy, takto *F*.

Nezdá se, aby tu gaka wlastnost gedné litery druhé litere co napomahati měla. Jako když djb: Człowěk, chceš-li to wlastně politerách práwě čta wřivowiti, tedy musyš negprwé hlahol litery *c* wpuštiti, a zatjm řjcy žłowěk: podobně jako, kdyby chtěl toto slovo wřivknauti: człuwa, aby *y* literu *c* gmenował napřed, a hned zatjm, ano jako społu stjm, toho ptáka, genuž řjkagj žłuwa. A takž také podobně gest *y* přité litere *r*, očemž Beneš prawj, že některj píšlj *rs*. Wlastně čta po literách musyšby oddéle *r* od *s* takto řjcy: ržjm.

Protož ne nad *s* wřiválnjch slověch, ale nad *c* anebo nad *r* puňkt býti by měl, giž ono buď wřiválnj nebo prosté.

Otom pak malého *t* pšani zawřiválnjm *Z* to prawjm, že gest ničemný zvyk, nullam rationem firmam habens, pročby to nemělo (57) připodobněno býti způsobu litery *f*, kteráž aby byla *F*, přetrhuce se wprostředku, *y* takž také *z*-litery *s* aby bylo *š*, proč nemá přetrženo býti takto *Z*?

tožby nebylo žádné nesaňce. A gaky to způsob, image napřati žena aby napřal ziena? kterakby pak chtěł napřati žid, nebo žyd? snad takto: žiid anebo žiyd, totiž aby gedno *i* k-literě *s* přidáno bylo kgegjmu ztluštěnj, a druhé *i* kupotřebě šłowa neb zřeku. A šletře toho což sem napřed powěděł, y pšalby takto: Zydům gešt Zygmund mnoho dlužen etc.

d bez wrřku, wšludy obyčegem zwyklým hrubě znij, jako: Dawid, dar, duch, dúchod. Po *d* malé *i* tence se má (kládati, jako: gdi, dij, dijly. Ale weliké *y* po *d* hrubě se má šložiti, jako: dým, dyl.

Což pšle o *d*, to může štati; neb hlahol vkaže, že ono někdy hrubě a někdy (58) tence zaj t. g. někdy gake tupě, a někdy měkce, gako: dedek, dětj, děla etc.

Ale také se zdá, že to wjce dělá následující litera *e*, kteráž někdy diphthongem gešt (t. g. má k sobě připogené *i* což vkaže swrchaj geho puňkt) a někdy nic. Nebo když džb: dým a djm, kdýmu, k džteti, wždycky před *y* gako též před *i* literu *d* dosti patrně wyřkneš neb zwuk gogj wyneš.

Ale o to nic nebuď: subtilitates istae parum iuvant.

d s wrřkem gešt w subtylnějšijm zněnj, jako: pod', red', ted', chod'.

Litera *d* s puňktčkem, zwlášť když se trešj příkoncy šłow, tak wsebe wlastnosti té litery *i* džł wpoguge (podobně gakoby piwa do wjna přilil), že se zdá giná litera býti, nežli byla beztoho puňktu; gako wtom šłowu: pod', chod', sed', wed'.

A tolikéz oliterě *č* můž býti řečeno, kteréž podobně vžjwáme řjkagjce: dámt, půgduť. — Polácy wfwém mluwenj wyfwětługj, co se zawjrá wtom *č*, když řjkagj: půg-deči, damči.

e bez akcentu, gešt w zwuka šwém krátké, jako: ne, se, tebe, sebe.

e s akcentem gešt dlouhé, wěšné, zwučné, jako: mé, iwé, něšti, wěšti.

f wšludy gednosteyně šučij, jako: fary, fičij.

Po *f* malé *i* obyčejně vždy se klade, jako: řiky, říla, leč w té interlekcy, když dijš: pfy.

Přáwali některj y dvě *e* spolu y ten akcent, takto: zleé. — Domníwám se že prorozdjl odginého sřowa k tomu podobného, gak: zleé zymy, totiž přjsné, wpsřnjeh D. 13. té zleé přjsiš trpké, huius malae, genitiuus: giné pak sřowo zleé malum nominatiui est casus: zlé howado, zlé zelj, zlé ryby, kraupy etc.

G ani v Latiničkú, ani v Czechú, gednosteyně se nebéře: někdy tenčegij, jako Gézus, Girijk, gitro: někdy hrubégij, jako, Gabriel, Goliaš, Galilea, gummi. Ta hrubost geho mohľaby (60) (by obyčej byl) wrřskem rozeznána býti. Po *g*, vždy obyčejně malé *i* se klade, jako gifté, gij, gjjďla.

Tuto také znamenay, že *g* před *f* nikdy se nečte. A poněwadž se nečte, proč se darmo při tom slowé sem, sme, neb sau pijsse? Mnoha sřowa gednosteyně se pijsřij, a wrřak w řeči rozum vkazuje wřařtnij každého wyznamenánij.

Vřjwánj té litery *g* dwoge býti prawj, a dobře. Tohoto toľiko přítom nechwálřm, že dř, by prey obyčeg byl, mohľoby tak býti (totiž aby *g* když tence neb prostě znj, bezwrřřku bylo psáno, a kdež má hrubě znřti, tu aby wrřřek měľo takowj ř). Y zdaž nebyľ obyčeg? wrřak toho řarř přřari řestřj vřjwřali, řehož se geřřě wpsřnjeh knihách řarřj řeských nemáľe nalezá. Protož byľoby dobré, aby se ktomu zase nawřátili, geřřli že ne přřari ale Impresřorewé (quod quidem apud nos fit), gřmřto y řnadněřřj y vřtečněřřj wěc byľaby. (61) A zwrřařřte poněwadž těch sřow, kteráž toho *g* swřřřkem potrebugj, nenj v řestřině přřjsiš mnoho. — řarř zwyk toho potwrřuge, že nemá cele a wrřelikterák zamřřřáno býti té litery *g* přřteč sřowřjch: gřme, gřau. řř Beneš, přř, nečte se; ale (bezaurřřky wrřřak a hanby dobrého muňe prawda powěďřna bud) chybuge, a welmi patřně tu prokazuge, že byl řpatřj řech, non multum acuminis in diudicatione linguae Boēmice vocum ac phraeon habens. Wrřřak y w-řtenř y wřřtuwěnj zřřetělné. geřř přřteč sřowřjch dotknřj

lity *g*, jako když *djß*: Však Bohda *gfme* věrnj. Co pak když *lau* voces compositae, že se *gedno* *flowce* sdruhým *pogj*, jako: *negsem*, *nedjß* tu: *nesem* ten; též *negsmet* takowj, item *negfy* dobrý; *posud*, *gak* tu *g* pěkně a dosti *patrně* *zawznj*. A protož otázka tato *Benessowa* y *regule* zamálo *stogj*: *hac n. proprietatis (quam ille putat proprietatem?) obseruatione* *lepor dialecti huius excuteretur*. Z těch mnozý *mľuwj* *wagj* tak, *kerjß* *česky* dobře *nevměgjece*, *wmľuwenj* *Českém* (62.) *němčinau* *zatrhağj*, *dum non satis volubilem ac exercitatum linguam habent, quiddam non integrum, vt non dicam ineptum, sonant, gako: nesem = negsem, nesfy* dobrý etc. Ale že mnohá *mjsta* *gfau*, *nanjchž g* se *přidati* *muřý*, a též *zasfe* *naodpor*, *pročež* *nenj* *snadno* *každěmu* to *hned* *rychle* *wpsanğ* *rozeznati*: *protož* *propomoc* *prostěgľj* *m* *přidám* *toto*.

Kdežkoli *latině* *gest* *secunda* *persona* *passiui* *verbi* *numeri* *pluralis* *prostě* *pořožena*, tu *muže g* býti *wywrženo*: *gako* *takto*: *včeni* *ste*, *oznámeni* *ste*, *zbiti* *ste*. *) *Přidaľliby* *pak g* a *napsaľ* *zahanbeni* *gste*, *tedy* *marně* a *bezpotřebně*, *ano* *překážkau* *pronunciacj* *i. e.* *wyrknutj* *bude*. *Nebo* *newelmi* *snadně* *to i* a *zanjm* *wpočátku* *druhého* *řlowa* *g* *můž* býti *wyrknuto* *bezgakéhofy* *pozagľkanj* *se*, *čjmžby* *hľadkoř* *řeči* *Česke* *zkažena* *byľa*.

Zasfe *pak* *když* *se* *to* *přeľožj* *t. g.* *verbum* *substantium* *gfem* *neb* *gest* *předřawj*, *tedy* *g* *má* *řwé* *mjsto*, *gako* *takto*: *negsmet* *zbiti*, *negste* *opuřřtění*. (63.) *Takž* *podobně* *můž* *řečeno* *býti* *de* *tertia* *persona* *passiui*; *neb* *dobře* *napsjřeß*: *zmazáni* *lau*, *negsauf* *zmazáni*. *Ano* *et* *numero* *singulari* *nemnoho* *gest* *ginák*, *neb* *takěž*, *když* *djß*: *bit* *fy*, *zhaněn* *fy*, *lépe* *gest* *nežliby* *napsaľ*: *bit* *gfy*, *zhaněn* *gfy*; *protože* *to* *řlowce* *gest* *cum* *verbi* *praecedentis* *litera* *finali* *nemůž* *dobře* *a* *wolně* *hľasem* *býti* *wyrknuto*, *ale* *když* *přestawjß* *takto*: *negsemť* *zhaněn*, *a* *negsemť* *bit* *gako* *ty*, *tuť* *dobře* *stogj*.

*) *Erithraeus* *otom* *takto* *byľ* *napsaľ*: *Vbi* *actiuorum* *vel* *neutrorum* *praeteritis* *přidává* *se* *w* *česřině* „*sem*“, *tu* *g* *nepsati*: *byľ* *sem* *w* *wás*, *gedli* *řme* *a* *pili*. *A* *tolikěž* *bude* *de* *passiuis*: *bit* *sem*, *honěa* *sem* etc.

Jan. 1. Eliáš fy ty, tedy gfy prorok. Item: když to slowce „gest“ non est vere substantium, sed velut quaedam particula expletiva additur, tu také nenj štuffné *g* přidáwati. Příklad: Zle napjššes: brali gšau se kkráli, nebyliť gšau zde, dáwalit gšau se někteřj, ale my nechceme.

Starých některých dosti znamenitých pjšařůw býwala tato regule *): Kdyžkoli to slowo gšem, gest etc. substantium verbum est, že přidána býti má litera *g*, gako vpřjkladu: gižť gšau práwě zlj časowé; a naodpor: včiniť fy miľofrdenštwj. Nežťat gest to regule, wšlak když tuto wýmjunku přidáš, že někdy euphoniae gratia musy buď odgato buď přidáno býti *g*, gako hned wtom pjškladu prwnjím: gižť šau zlj časowé, přidašli *g*, difficilis erit pronuntiatio, a také gi marně přidáš, poněwadž gi exprimere non potes. Owšem pak když naginý způsob (česťtině též obľášťnj) to slowce *se* pro expletiva particula ponitur, tuť nikoli *g* nemá přidáwáno býti, gako vpřjkladu: Mojljm se, modljš se, modlj se, nagjm se, napjm se, zohawjm se, zollkliwjm se, kľanj se, obětuge se, njžjm se etc. Nebo ta particula *se* namnohých těch mjštech nesťtupuge odtoho verbum sum gšem, ale odtoho pronomen sebe. Řjkáwá se wübec: ponjžjm sebe, nebo ponjžjm se, ač non sine discrimine significationis, tamen ad eundem scopum tendit vtraque locutio.

h wšludy w šwém zněnj duch wydáwage hučij, yako: hlawa, helm, tehdy, twého. Kdež má zniťti yakoby někdo trhl po špálenij sebe, tu s předloženým *e* za gedno se špoguge. Yako: chrám, chwála, chytrých, chťiwých. Po *ch* wždy weliké (65) *y* má se kľáťti. Yako: chyťta, chyba, chytil.

i maličké wždy (w prošťraanném rtůw otewřenij) tence a krátce znij. Yako: gich, wiz, tito, pšáťti, šťáťti.

ij pak to, kdež gest dwogité, také wždy tence, ale dlauze wofťre znij. Yako: wijm, pijm, gjim, djim. A zadu: milij, dobřij.

*) Erithraeus také tu reguli chwáljwala.

y veliké bez akcentu, vždy (w sewřenij rtůw krom samého prostředku) hrubě a krátce znij. Yako: ty, wy, my, byly, myly, když se o ženách mluwij.

y veliké s akcentem, také vždy hrubě, ale k tomu dýle a zvučitégij znij. Yako: dýle, mýle, mýně. A zadu: milý, dobrý, zlý. Tuto slušij znamenati, že obogijho *í*, malého, velikého, Czechové na počátku některých slow za *g*, spoluzwučné, vžijwagij. Příjklad obogijho: Jan, Jakub, yazyk, yatry, yakož. Protož tu z těch dwau wokálnijch liter, nikdyž diphthongus nenij: neb swé mocy nedržij. Syc musylyby říjcy w gedné syllabě J, a, n, J, a, kub.

Owelikém, **y** dobře a wlastně wypláno (66) gest nemálo. Až y wtom nenj křiw, což pšje onegednostegném vžjwánj *g*, *J*, *y*, a kterak wněkterých mšstech vocalis in naturam consonantis transit, neb ten gest smyšl geho, ač slowa ta negsaw. Otom mi se widj nětco šjře powědšti.

Litera ypsilon, totiž **y**, gžž řjkáme welike **y**, tak gest, že se vžjwá odmnohych y natom mšstě, kdež ginj pokládaj *g*, gako wtěchto slowjch: yakož, yakž, yasnost, yazyk, swůy, můy, naněy, gestto někteřj na wslech těch mšstech *g* pššj. Ale mně se widj, že wlastnost a zwuk obogj té litery y gedné y druhé wkažuge, kdeby která štáti měla.

Pomyšl a posuď toho čtenáři, gak znj litera **y**: tluštý, hrubý, tapý má hlahoř, gakž dj Beneš, kterýž snadně třebas wtěch slowjch: bydlo, slydlo, mydlo, stydlo etc. spatřiti se může. Y wesma ten hlahoř wlastnj té literě, přičiniž geg k slowu onomu některému, a poznáš, žeť ona slowa wslecka potřebuj giného zwuku, netak obutého a tupého, a ten zwuk kde se ginde lepšj a wlastněgšj nalézá gako wté literě *g*? čemuž snadně se rozumj, když propowěděšby toto slowce: gest. A z toho (67) widj se, žeby wlastně takto psána býti měla ta a těm podobná slowa: gazyk, gasnost, gak, gakož, naněg, můg, twůg, hnůg, kůg etc., gestto když mšsto *g* dáš **y**, tedy wlastnj té litery **y** zwuk welmi se netrefuge kwlastnjmu toho slowa wypowěděnj a šluffnému.

Ale pojmjwati se tomu snad někdo mohłby a ta řlowa potwořiti, dáwage té liteře giný zwuk tluřtý a hrubý, kterýž někdy ta litera wfobě mjwá, gako napřed wtomto řlowě: Gabryel, Galilea, y takž také aby řekl: gazyk téměř gakoby řjcy chtěl: kazyk.

Ktomu zaodpowěd toto dvě mohłby býti předloženo.

1) Obyčeg řtarych Čechůw, očemž napřed dotčeno bylo, kteřž ten dwůg zwuk té litery *g* dělili puňktjkem nahoře nadliterau položeným takto: ěabriel, gazyk. Vkazowali tjm puňktjkem, že tluřtý zwuk té litery tu býti má vřjwán; a kdež nebylo puňktu, tu tenký zwuk, kmalému *t*, genž řlowe iota podobný, že má býti dán nebo wzat.

2) Wj se, že mnozý wginých gazycých, Latinském totiž a Řeckém, tak té litery wřtálně (68) vřjwagj wobogjm tom způřobu, a proto se wtom nepletou, ani mjřto *g* gaké giné litery vřjwagj, ale přřřjce: gummi, gamant etc. synergos, smegma, negare, purgare: item sigillatim, genus, angeli, pangere, stringere, legere, agere.

A také, poněwadž potwořj to řlowo (napřalliby ge takto: gazyk) řjkánjm neb čtenjm takto: kazyk; y proč také toho řlowa nepotwořj: ěiřjk řjkánjm neb čtenjm takto: kyřjk, anebo mjřto řčenj: gemu, proč neřkau: kemu? Odpowědřj snad: Zwyk nedopauřřtj, přiwykli sme ginak řjkati. Odpowědř: Zwyknětež tomuto také t. g. abyřte nawřřech mjřtech, kdež se vřjwá hłahołu liteře *g* wřtlnjho, také *g* přawali. A ztoho přiřřřoby, žebyřte tak přfali, gakž mřuwjte.

Tjm čehož kněz Beneř w řwě Orthographj dotekl ote liteře, při wyprawowánj očtwrtem diphthoňgu, zdá mi se, že nenj sobě překážeti. Mně se widj regule ta geho býti y nepotřebná y nevwřitečná y řřkodliwá, kdyby měla wřřludy zachowáwána býti. Prawd, že nakoncých zřekůw nebo řlow ta litera *y* mjřto té *g* řtáti by měla wřřludy, a (69) nepowěděl proč neb zgaké přřčiny. Že geřt tak mnoho přřřařř zwyklo přfáti wjm, ale gakby to zanáležitau a wřtlnj wřc

vkazáno býti mohlo, gestě newjm. Beneš nechopil dobře wlastnosti a mocy neb zwuku gedné y druhé litery; kteraužto wlastnost každý dobrý Čech nenesnadně spatřj, když obľáštne každau literu ztěch dwau gegjm wlastnjm hľahoľem wypowj wts., a potom ten hľahoľ přidá k slowu tomu, kdež státi by měla litera ta; swětľet porozumj hned, že ne *y* ale *g* tu státi má, gako wprjkladu: bogug, malug, bogowati, strogiti, brogiti, podobně gako nepjřseme: Yjřk ale Gijřk. A že nepjřseme Gan ale Jan, to nic nepřekážd; neb také se nepjřse Yan ale Jan, což wšle gest malé *i*, genž slowe iota, buď obecné nebo weršálnj, a ne to, genž slowe ypsilon. A ktomu gľau také některá slowa, gestto wlastně mohau a magj tu literu iota, totižto malé *i* napočátku mjtj, gako: Izaias, a též Ian: nebo se tu zřetedlně hľahoľ litery *i* spočátku formuge.

(70) Beneš wlastnosti té litery *y* dobře wypřal, čehož sem gřz prwé dotekł, prawě, kterakby wšewřenj rtůw, krom samého prostředku, hrubě etc. znělo, gako: ty, my, wy, tmy, pročež gj také wlastnj a dědičné mjtto politeře *r* a též po liteře *s* dał, etc. Čehož kdyby byl posaudil pilněgi, byľby to také nalezł, že poněkud sám proti sobě pjřse oté liteře, totiž když gj takový hľahoľ nemůže přidán býti; a neb, ať srozumitedlněgi djm, welj gi přáti wtěch slowjch, kteráž hľahoľu té liteře wlastnjho nemagj a nepotřebugj, gako: maluy, boyuy atd. A také y tu hned wdruhém tistěnj te Orthographj Benešowy Norberském wtom paragraphu připomenutém gest to zpleteno, totiž y gedné y druhé litery wřjwáno w těchto slowjch, kteráž tam takto stogj: múy, twúg, swúy.

A y ta regule, kterauž Beneš wšwé knjžce, gřz Isagon nazwal, pokłádá na listu 18. ařy wprostřed prwnj stránky, widj se býti nepotřebná, proti wlastnosti České řeči čeljcj (ať snad ne proti obyčegi některých přřarů): dj, že spřednj wokálnj literau *y* státi má, když gest wprostřed slowa, kzadněgřj pak wokálnj liteře žeby *g* přřřuselo, gako hoyněgřy, boyuge. Gestto wlastnost hľahoľu wšřudy tu gest gednosteyná (kromé litery *y* kteráž nazad stogj zaliterau //: na kterémžto

místě vlastněgi by stálo iota dlouhé takto: *ſj*, vlastněgſj, *nailegſj* etc. Co pak kdyby měl napřati: *bog* neb *bogowé* a *wálky*, *hog* nemocného, *kog* djetě?

Než prawdať gest, že přiněkterých ſłowjch nakoncy, vlastně ne *g* ale *y* státi má, gako: tehdy, *miły*, *znameney*, *dobrý*, *zlý*, *dědičný*. Item: *koney*, *wóley* (*wóleg*), *kopey*, *čekey*, a takž potom *čekeyme*, *kopeyme*, *wóleyme*.

Excipe: naděgme se, naděge, *bog*, *bogugme*, *łotrugte*, *příkreyme*, *krýti*, *krágegme*, *krágeti*, *měg pokog*, *pomrřkug konj*, *přenáſleg mjst*, obyčeg *dobrý zachoweg*, *pozdržug*, *ceſtu vkazug* etc. Item, napřed wtom ſłowu: *y* hned, ale ne wtom: *gakož*; nebo napřed řečeno, že tu gest *giný* *zwuk* vlastnj t. g. *litery g*, protož *pfáti*: *gakož*, a *ne*: *yakož*. Též *y* přitom ſłowcy: *Já měloby* a *má vžjwáno býti malého t*, buď *werfálnjho*, neb *obecného*; *weliké* se tu t. g. *ypsilon* *netrefuge*; *gestěby* se lépe *treſilo g* nežli *y*, ale *zwyk* vlastnoſt přemáhá *vmnohych*.

Stařj *pfáři*, kteříž dáwno před knězem *Benelle* byli, ano *y* ti, *genž* *geho* *wěku* *zaſtali*, až *y* *Impreſorowé*, *zgewné* *gest*, že té *regule* *neſtřili*, ale někdy tak, někdy *ginak* *pfáwali*, někdy *g* někdy *y* *kładauce*, *gakož* se toho *w knihách* *ſtarých* *y* na *pargaméné* *pfaných* může *nemálo* *ſpatřiti*. Ano *w Zákoné* tom, kterýž *w* *Plzni* *leta* *1517* *wytřtěn* *był*, *rozličné* a *negednoſtegné* *těch* *liter* *vžjwali*.

Přitom ſłowu „*gakož*“ *tato* *negednoſtegnost* *wté* *kněžce* *gest*, že někde a čaſto takto *ſtogj*: *Jakož*, *y* *natěch* *mjſtech*, *kdež* *nebylo* *potřeby* *werfálj*: *ginde* *pak* *takto*: *yakož*. Takž *podobně* *y* *přiginých* *ſłowjch*. *Actorum* *10*. takto *ſtogj*: *po-gawſſe* *gey*: *item* *Act.* *24.* *yawſſe*; *item* *1.* *Cor.* *4.* *y* *yá* *kryſtus*: a *njže* *7.* *cap.* *yako* *y* *yá*. *Oduď* *bedliwý* a *ſaudnj* *čłowěk* *ſnadně* *pozná*, že *nebylo* *pilného* *ſtřenj* *wvžjwánj* *té* *litery* *toho* *času*; neb někde vlastně tak *ſtogj* *napřáno*, *gakž* *zwuk* *mji* *chce*, a někde *naodpor*, *gako* *přitom* *poſlednjm* *přjkladu*: *y* *yá*. Tu *negprw* *dobře* *ſtogj* *y* *mage* *ſwüg* *hlahoł*,

ale druhé připogené k literě *a*, nepřjpadně gest tu postaweno: Nebo se tu hlahol té litery *g* wynáššj, totižto, když řekneš: gá, a nebo gestli žeby se komu nezdálo litery *g* vžiti, tedy aspoň malého *z*, totiž aby napřal iá a nebo Já, gakož pak tak mnoho se pšse, totiž: Já. W knihách Českých starých pšných hogné gest toho. Ano y B. Lukáš, muž wlastnosti gazyka Českého miłowný, také nemnoho té litery šetril, a též gj negednostegné, gako y Plzenšstj, vžjwaš.

Summau, řjdko kdo těch liter *g*, *y* wšsudy wlastně vžjwá. W při Aug. list c. iij. b: zwlaššš některj wegštrěłkowé z giných, lépe weyštrěłkowé. List c. ij. b: ostegchage: (74) lépe osteychage.

Wiz o tom wjce in figura Antistechon.

W pššných welikých od Pawła Oliwetfškého tiššných, mnoho toho mžže se widěti.

W pššni: Šešl přes potok Cedron, wiz i tato šłowa mezy ginými: nagde, gá, yakožto etc. Item w té: Špafytel miłý E. VI, čišštotě frdcý; item wté: Maudroš Boha Otce etc. vkřižug geg, vkřižug; item H. 14. pokánj nebezpečněgššj; item wté pššni: ó křěšštané L. j. wiz ta šłowa: šwúg, zdegššjm. I iij, čekayme, žádayme. Item Q. 6, čaroděgnjšk etc. A nechaš ktomu y toto přidám, že šám Beneš wpředmšuwě na nowý Zákon, kterauž Českého Erazma (gakž on dj) té panně od dáwá, dwakrát položil tot šłowo těmito literami: negdeš, položil hle obé, aby wždy nechybil etc. — A tak zewššech těchto mnohých giž připomenutých pšškladů šnadně spatřiti se mžže weliká negednostegnošš wvžjwánj těch liter *y*, *g*, *J* neb *i*.

(75) Pročež nechašš aspoň zššššwá to každému nafwobodě, aby kterého chce vžjwaš a gakž se komu widj; žádný žádnými nenj šewřjja regulemi.

A wššak proto šám rozum přirozený ktomu wede, aby přité wěcy bylo se wjce wlastnošš nežli zššým zwykem zprawowáno, totiž tak pšáno, gakž se mšuwj, a tak se y mšuwiko y pšalo, gakž toho wlastnošš gazyka Českého žáda.

Mně se zdá, že to nic není nesnadného. Některými aspoň slovy mohli bychom se přitom zpravit, onýchž žádné pochybnosti není, jako tato slova: genž, gdeme, ginak, nagde, prigde, mogi, twogi, sami fwogi, stogj etc.; tu každý widj světle, že *g* má býti psáno. A protož když giné slovo se nahodj, genž takovéhož hláhožu potřebuge, proč takowáz litera nemá psána býti? jako při těchto slovjch: gakož, pogjtj, gak, gjmati, pogawsse, důstogněgšj, mocný, kog, bog, mŭg, stŭg, (76) swŭg, twŭg, trŭg, swolug, bogug. Zle napjšseš: Vžjwegme, ale dobře a vlastně napjšseš: vžjweyme, pjškeyme, pŭgčugme, howěgme, nekauzlugme, nebłaznugme, wrteyme.

A téměř gest obyčegné po *ě* psati *g*, a po *e* napšati *y*: jako: Vmey, zpjwey, děšey, koney. Item: Vměg, wěg wětrjčku, pěg páteř, wěg obilj, šjbjm za něg, schoweyte, plešeyte, přešeypeyte, nepečŭgte, wyfullugte.

Podobně jako přité litéře *l*, *z*, a druhé zanj *j*, *z*, *y*, ljbošt, litowanj, lýko.

Mistr Mikuláš Klauďyan, člověk včený, ten wvŭkladu Zákona Nowého tištěného w Bolešlawi léta 1518 slowa tato těmito literami položil: mějješse, obyčeg, zloděg, rozbrog, oblekli geg, wtřech dnech geg, wyšwobodj geg, bjješse obličeg, prigali geg, lepěgšj, Galilegšj, lid twŭg, vkřizug, týž bog magjce etc. A též zasse nadruhau stranu přitěch slovjch, wnjchž ne *g*, ale *y*, psati se má, jako: (77) peycha, neylépe, neywjce, heybe, heybagjcy, weyborně aneb wýborně.

Wtěch pak slovjch, kdež se dwakrát potřebuge té litery, někteřj proměnu dělajj, kteráž se y mně dobře ljbj: neymilegšj, neywlastněgšj: a to se nezle trefuge při wšlech těch slovjch, wnjchž napřed stogj ta syllaba *ney* (nota comparatiui, kteráž nemá psána býti neg ale ney): a množstwj gest takowých slow. Než kdež není napřed té syllaby, tu býwá tak y onak děłáno: důstogněgšj, gakž pjšař šaudný, neb hłaupý a nedbalý gest. Item: neywýborněgšj aneb šj. Pošłaučeyme, pošłaučeyte. Vide Marci 9. g.

K w swém znění wždy gednoštejný zwuk držíj, jako: k wám, kwapně. Po *k* nemůž než weliké *y* býti, jako: kysle, kým, kýž. A zadu: wšeliký, weliký.

L někdy w swém zwuku tence se běře, jako: lenochu, lež, lépe. Někdy pak hrubě, jako: blecha, blešk, kluk, lež, za klam. Po *l* (78) někdy malé *l* tence se klade, jako: litera, list; někdy pak hrubě, gako: lyko, lysý.

Y tuť negedni chybugj, když mjšto *k* pjsšj *g*, gestto někdy mohľaby y mocy slow škoda býti. Gako přitom slowu: kleit = přjměřj kdyby postawił *g*, byľoby gleyt, barva, kteréž hrněřji drahně potřebugj: lithargyricum. Ktomu což o liteře *l* neb *l* pjsse Beneš, toto přidávám: Že nekteřj stařj pjsaři Čestj měli rozděl takowý: Že když ten tenšj hlahoľ měla wšobě ta litera zawjratl, takto gi psali *l*, totiž bez toho obľaučka, gako stoupcěk na horu gi zwodili, gako wtěchto slowjch: litořt, litera, lřpa etc; a zase, kdyžby měla tľustšjím zwukem wyřknuta býti, obľauček knj přidawali, aby takto stála *l* *) gako w těchto slowjch: woseľ, slowa, popeľ, řawice, řyko etc. Čehož spilnořj řetřjno bylo w kancyonálu (79) menšjím w Litomyřli wytisťténém léta 1542. Welmi gest potřebný ten rozděl, a hodné aby řetřjn byl. Neb nesřetřenj geho mohľoby někdy y meylky přjčinau býti. Gako někdo čta slowa tato: Oni welice bľaudj, y nesřetře rozdělřu řečeného při liteře *l* a *l*, y řekľby takto: Oni welice bľaudi: a tudy třebasy wnenáležitém mjště řmjch by byl strápán.

M rty zawjřrá, a zawřrenými rty němě zniř, gako: mnoho, mého, dům, řum. Po *m* take *l* malé y weliké se klade, gako: mi, mistr, my, myř.

N bez wrřřku, swým obyčegem hrubě zniř, jako: dán, den, řen, wen. Po *n* řluffj *l* řřetřiti, kdy malé *l*, a kdy weliké má polořeno býti, jako: nikdy, nikoli, a nyniř, nýbrž.

Ň s wrřřkem měkčegij zniř, jako: daň, naň, peň.

*) U wydávání užito polského hrubéhoľ, místo nahore sawřitého, jakého uřřwali Bratři. Wydaw.

Toho wrřku při mnohých řlowjch řtetřiti welmi pilně řuffj. Nebo řařto significatio totius vocis natom wrřku za-
leřj, gako wtřecho řlowjch: řtrřen (80) řnebe, a řtrřeň w-
dřewě, gakř Morawcy řjkagj.

● hlařem y akcentem wřdy gednořteyně okrauhle ře bře,
yako: Bože, moře.

● w Čzeřké řeči gednořteyně má zněnj: leč ře někde z ři-
dowřké neb z Řzecke řeči ř literau ř spoguge, tedy za ř má
čteno býti, yako: Raphaěl, Philiftýnřtj, Philozophi, Zophia,
Po ř ř malé, také weliké ře klade. Přjřklad prwnjho: piř,
piřřmo piřřař. Přjřklad druhého: pytel, pyřřný.

● Té litery Čzechowé w řřanij řwé řeči nevřjřwagij: pro-
toř také w počtu Abecedy Čzeřké položena nenij.

● ř bez wrřku wřdy hrubě ryčij, yako: rak, rek. To ř
kdeřkoli pořobě ř má, wřdy weliké má, yako: řyba, řybñjř,
rychle. Přitom ř hrubém bez wrřku ř dobře ře piřře, y čte,
yako: wrz, brz. Někdy ře ono k giné Vokali nářředugijčj
táhne, yako: brzo, řkrze, mrzý, držjř.

● ř ř wrřkem, chřaplawěgij zñj, yako: řářa, řeka, řemen.
Přitom ř ř wrřkem kdeř ře koli ř piřře, wřdy ře má malé
tenké, krátké, neb dwogité řřati, yako: řři, dři, řjřkali, řjř-
dili. Přitom ř chřaplawém ř wrřkem, řa litera ř wřdy zby-
tečné ře piřře; neb řenikdy nečte. A býř ře měla čjřřti, muřř-
loby býti obtjřžně řřeplañj: leč řři Wěřřáli, kdyř někdy řři
Ř mjřřto řamého wrřku ř ř wrřkem muřř položiti, yako:
Řzehoř, Řzeķř Pán Pánu měmu.

To řau ři rozumně nad giné w řwém yazyku znali,
kterjř wřřřkugijře Zákoni, po řřdnem e ani po ř ř wrřkem,
ř litery ř zbytečné netiřřli.

Y řo kladenj té litery ř powerřálnjřm Ř neljbj ři
ře. Proč radřře nemá puñkt drahný pořřaně řomu wěřřáli
přřdan býti? Ř.

● ř napřed, neb w pořřřed řlowa, gedině obdlauženě, neb
zadu malé, podobně yako hauřer řence řypjř, ř ř. Přjřklad:
řam, řem, řnes, řnás, řwás, řnes. Pořřřed řlowa chceřřli dřwě
ř položiti, yako řakto: řř (řř), aby gedno k předñjř Vokáli,

a druhé k následující tence sluffelo: máš napřed *s* maličké, a potom dlouhé položití, gako: maso, Impresor. Přitom *f* tenkém, vždy má veliké *y* býti, gako: fyt, fýt, fýlný, mijfy, prefy.

Veliký rozdíl gest a býti má mezy dlouhým *f* a matým *s*. Nebo to malé *s* plerumque fit propositio, gako: snj půgde, cum illa ibit; snj to wšfecko, comedet hoc totum; sfauženým člověkem bydljš, ač některj pššj: sfaužený, ale bezpotřebně, lépe prostě pfati sauzený, aneb sauzený (ač prwnj lepšj), s člověkem sauzeným bydljš.

ff dwogité *f* obě dlouhé, neb gedno dlouhé s druhým krátkým zadu, a neb samo *s* malé s wrškem takto š hrubě znij, podobně yako když kdo slepice odněkud shánij, ff, β, š (ff, fš, š) Příklad: šat, deš, weš. Prostřed slowa chcešli dvě ff položití, aby gedno k přednij Vokáli a druhé k následující hrubě sluffelo; máš napřed š maličké s wrškem a potom dvě dlouhé *f* spolu swázané položití takto šff (šff) yako: vyššij (wyššij) Wšak š s wrškem obyčegně w prostřed slowa ff předcházý, yako: nižšij, težšij, vžšij. Přitom ff vždy malé š, gedno neb dwogité má býti, yako: šik, šidlo, šijp, širšij.

Litery *s* wlastnost dobře wypšal; y toho dotýkage, že w některých slowjch dvě *f* kladeay býti musgj, wtěch totiž, kteráž hlahol té liteře wlastnj protahugj, gako: maso, wesfele, slywý. A že dvě dlouhé *f* když se spogj, giný hlahol wlastnj magj, protož pro odwogenj neb prodlauzenj zwuku té litery *f* gedno maličké swinuté, a druhé dlouhé prostě pfáno býwá: wšak napřed aby stálo maličké, a zanjm dlouhé, poněwadž gest obyčeg, kdežby litera ff (84) nakoncý slowa státi měla, proššnost aby gedno *f* dlouhé přifobě druhé maličké, zawšragjcy slowo, drželo, gako: náš (šš), Matauš. Y to nezle powěděš Beneš, že w některých slowjch duplicatur, dwoge ff (ff) se klásti musj, gako vyššij: protož pro ššnost aby gedno š malé bylo kladeno napřed, a druhé dlouhé ff. Ale některá slowa mjsto toho prwnjho š wlastněji

potřebuj *š*. Což gak poznati, kdy které klásti by se mělo, příkladem okáži: vyšší proto, neb řjkáme výše, a ne wyše; nižší proto, že řjkáme níže, a ne njše.

Dobře pak, totiž vlastníeli, Beneš malému *t* místo dáť po liteře *ř* a též po *//* čili newšeligak dobře; šaudný čtenář nenefnadně pozná, zvláště když pošaudj zněj neb hlahoľu těchto šlow: šyp, řyp, šydlo, hřiwa: nestogšlž tu wtých některých šlowjch, ač ne wewšfeh, lépe *y* nežli *t*, suď kdo chce. Zřetedlné gešt to, kdyžby (85) rozwláčně, ano gako rozděleně to šlowo wyřkl: šyp, šyp, žet zawznj hlahoľ welikého *y* a ne toho malého *t*.

A protož ta literaby měla pšána býti, gegjšož se hlahoľu vžjwá a neginá. Wšlak zdáli se komu, že drobet subtylněgi wznj smažým *t* každé to šlowo, nechažť ho vžjwá; pokog o to.

Zdát se, že by bylo pěkněgi, aby *//* za sebau malé *t* mělo, ale pro gakaus obutošt při wynáššenj hlahoľu *//* nelze hned rychle, zwlášť neohbitého gazyku lidem spadnauti na wlastnj hlahoľ malého *t*, ale wždycky téměř wlastnosti welikého *y* hlahoľ zawznj, gakoby někdo chtěge wšpičku trefiti, y chybiť se pak y cyle. A wšlak prawidlo prawidlem zůštáwa, a což leplšjho a wlastněgšjho, ktomu šměřowati šluffj. A rovně tolikěž oliteře *š* může powědjno býti, gegjš podobné gešt vžjwánj gako y swrchu pšané litery *//*, gako když řjkáme: žyd, žyw. (86) Některá šlowa drobet subtylněgi wzněgj, gako: žyžen, žibřyd. Wněkterých štarých knihách pěkně na pargaměně pšanych Čelškých, nic toho nenj ššetřjno, ale někde malé *t*, někde weliké pšano *y* po *r*, y po *ř*, y po *z*: gako w těchto šlowjch: Kryštus, Kristus, Gežjšše, kterjš, Řjmané.

t bez wršku, hrubě šwým zwukem znij, jako: mat, nat, šlat, máti. Po *t* kdež se *t* malé klade, má tence šloženó býti, gako: tiškne, tišše, zadu: miji, piji. Kdež se pak welikéj

prvního: w dům w hrst, w kost. Příklad druhého: w bij, w stup, wlož. Příklad třetího: wzaw, mēw, diw, kow, tēchto mužůw, rekůw. Ta pak když před Vokálemi w gednu syllabu s nimi se spoguge, gest to což Latinijcy říjkagij, že *o* gde w moc Consonanty, jako: Wáclaw, Weljß, *) widijs, wofk, woře. Po té literě *t* tenké y hrubé se klade, jako: wiz, wijte, wydám, wygdu.

(89) **X** w Čescké řeči, jakož y w Latinské swúy zwuk držij, jako: Alexander, Alexij.

Přideg také: Braxida, Raxice. Ač prostj a nevmělj pšlafi někdy mjsto *x* litera duplici, vžjwagj předce dwau liter *af* Aleksander, akfamt, pikfa, idest coniuratio seu schisma, factio.

Z bez wrřku tence znij, jako: z země, z záhonu. Přitom *s* bez wrřku wždycky *y* weliké klásti se má, jako: zyfk, zyma, Zygmund.

Quidam hanc literam fere confundunt cum *s*, aut earum significationes ut deberent, non obseruant. Příkladj wkázi: sdřewa spadl (de ligno decidit), z dřewa wdělal kámen, ex ligno, swořal kuřata neb prařata, conuocauit, zwořal na towarysse neb zkrřkl, exclamauit, snjme to, commedemus hoc siue consumemus, snjm pũgde, cum illo ibit, znj narozen, ex ea natus. Wjce o tom powjm njže, in Praepositione, (90) potom také y při-figuře Antistechon.

Ž s wrřkem hrubě znij, jako: žádořt, ženich. Potom *s* s wrřkem wždy malé *t* gedno neb dwogité se pijsse, gako: žid, žiw, žijzeň, žijdle. — Kdež *s* Werřále gest, a má hrubě znijti, mjsto wrřku, kterýžby nad njm měl řtáti, obyčey gest *t* malé po něm přáti, jako: Zialtář, Zienich.

Kdyby nebylo prozwyk, mně by se widělo přjhdněgi býti, při literě **Z** werřálnj nepřati *t* malého, ale wprostředku aděgi přerhnutí literu **Z** takto **Z**: podobně gako děláme w

*) Pewnýj gest zámek Weljß, ale ty geg přjliř draho weljß. t. g. cenjß, licitaria. I. B.

liteře *F*, když znj chceme mŕti *f*, ut Frydrieh etc. druhé pak *Z* bez toho pŕáti, gako: Zygmund geŕt zdráw, Zibřid ſtáně: gakž ſem giž y prvé otom napŕal.

(91) *Přijkladové někteřij rozličného vŕjívání té litery i malé y veliké.*

Teď nyní mnozí Páni byli, y Panij, y Panny byly, w bijlým raulſe, s miřými Pŕátely milij hoſté naſſij. O milý holý oo welmi bolij, kdyžkoli okolo hláwy trdtem holj. *)

Po *c* bez wrſſku y s wrſſkem: cýn, když geſt čij, cyzým darmo ge y činiti.

Po *r* bez wrſſku y s wrſſkem: Ryby w ſvé rychloſti řijdee při kři dlanho ſe držij.

Po *f* a po *t*: Syt ſem já y ty toho řýtij ſirokeho wſſijři geho.

Po *z* bez wrſſku y s wrſſkem: W nauzy žiwnoſti a žij-zniwoſti, darmo ſe v žida zyſku nadijti.

(92) *Breviatury neb vkracování Čzeſkého pſanij.*

Wſſecky Vocales, neb hlafyté Litery, kdyžkoli buďto w proſtřed neb na konc y, weyſ nad giné litery ſe ſtawěgij: okazugij, před tijn nebo Litery neb Syllaby někteře vypuſtě-nij, jako: pa^o, mé^o, ge^o, dobré^o. Též ſe to děge, když ſe Conſonantes, neb ſpořuzwučné, zadu někde weyſ nad giné wyſtawugij. Také když ſe w pŕánij někdy poſlednij ſyllaby weyſ nad giné prwněyſſij ſtawěgij, jako: pŕikazo a nahoře *tt* za pŕikazowali. Též Waffj: a na hoře *tt* za Waffij miloſti.

Wrſſek když mezy někteřými Literami a tau vokáljij weyſ ſto gij, za *i* ſto gij, jako: bě, dě, ně, tě, za bie, die, nie, tie. Kdež *i* ſwau moc vokálnjij tratij, a za Conſonant znj.

*) Někteřj s Morawců ſměſné by ta rozſřly mezi těmi ſlowy vkázali: holec, bole g holau. Sed haec ſunt et ſtictilia et vere ridicula. I. B.

Tytlowé profstij nadwšlemi Vokálemi, napřed, v profšted, y při koncy, wšfudy *m* neb *n* (yakž rozum káže) wyzna-menáwagij.

(93) Při té literě *p* rozličnij tytlowé fau.*) Též w pšanj takowý tytel za *ra* nad ginými mnohými Literami se šlawij y někdy za *na*.

Některé breuiatury w Českém pšanj welmi krátké fau, yako: *S.* za šwatý, *š.* šamo, se dvěma puňkty napřed a zadu, za to gešt, neb za totižto se kláde.

A w krátkosti powěda: Wššecky breuiatury Českého pšanj krátce nemohau sebrány býti. Také w tišštění se nena-lézagij: w pšanj neb čtenij, každý obyčegem snadně se gim naučij.

Toto pak naposledy kté štránce Orthographj přidati mi se widj, že některá šłowa negednostegně se pššj. Nebo při-njch některj té litery, ginj giné vžjwagj; a takž podobně y wmluwenj se děge. Gako když některj řjkagj y pššj: přeč, ginj pak: pryč, wněkterých kragjch gednoho, a wginých druhého se zpšfobu vžjwá. Wššak widj se zpšfobněgi a sub-tylněgi býti, když djš: pryč. Morawcy prostěgšj řjkagj (94) přeč. Ale otom náležitěgi a wjce potom se napšše, ubi de figuris agam.

Druhá štránka České Orthographij.

Ku poznánij druhé štránky Orthographij w České řeči, s štrany šmyšlu řeči: yak se která řeč, kterými puňkty dělij, y k oddechnutij když se čte, y k snadněššijmu šmyšla pozná-nij, potřebij gešt ššestery *) puňkt, a přitom moc každého oznámiti, y přijklady to okázati: aby každý, kdožby Nowý

*) Zde vypuššěny jsau znaky škratku kládáwanych namišto: pše, při, pro, pra. Wjšd.

**) Inepte loquitur ššestery puňkt. Dicere debebat: ššest puňktůw. Wjšd Linaerum de huiusmodi locutionibus. J. B.

Testament skrze Erasma **) zpravený četl, všem puňktům w něm položeným mohl rozuměti, a tak slušně y rozumně gey čijsti. Ačkoli w některých Impresfých lépe, a w některých huře, skrze Impresfory puňktowé glau položení.

Virgula neb suspensiuus.

W České neb Německé řeči se stawij strayssek tenký, obdýlný, ne vpřijmě zhúru, ale po sřikem takto / slowe virgula to gest: prautek (95) neb čárka. Nyněšřij Latiniicy obyčegně dole nůl krauzka maličkého zpátkem kladau, a suspensiuus ***) mu řijkagij.

A takowý puňkt se klade, když řeč začatá gestě tak wisý; že ani smysl celý ani celé řeči vyplněnij nenij, jako w příkladu: Počátek weselého zwěštowanj Gézu Krysta Syna Božijho: tu gest řeč začatá, wřak tu nenij ani smysl celý, ani té začaté řeči plně dokonánij.

Geminus.

Puňkt dwogitý, kdež geden nad druhým řogij, jako takto : Latiniicy geminus gmenugij. (Colon mu řjkáme. J. B.) Ten se klade, kdež které začaté řeči gest giž smysl poněkud celý: ale gestě není té řeči dokonánij k plnému wyrozuměnij. Potom puňktu dwogijm wždy gestě k celořti a k plnořti wyrozuměnij té řeči nětco wijce přiřřušřij, a gestě má něco dopowědijno býti. Yako w příkladu: Počátek weselého zwěštowanj Gézu Krysta Syna Božijho, jakož psáno gest w Prorocijch: Tu giž té řeči gesty počátek y smysl poněkud celý: ale gestě nenij té řeči doplněnij (96) k plnému wyrozuměnij: gestě k celořti toho smyslu nětco wijce má powědijno býti.

Periodon. (Periodus.)

Puňkt gest řám dole gediný, takto . Poněmž se znouu k počátku gině pořádné řeči Werřále piřře: Neb když také řogij zađu při dokonánij wřřij řeči, Latiniicy některij Perio-

**) „od Erasma“ dicendum erat. J. B.

**) comma nyaj slowe. J. B.

don, některý obyčejně comma (chyba J. B.) gey nazývají: Ten se klade, když gest y smysla y řeči začaté dokonale vyplnění, k celému vyrozumění. Yako w příkladu: Počátek weselého zwěstování Gězu Krysta Syna Božijho, jakož psáno gest w Prorocých: Hle já posylám posla swého před twárij twau, genž pripravij cestu twau před tebau. Tu gest giž y smysla, y řeči, plně vyplnění, k dostatečnému vyrozumění. Neb giž potom y hned Weršale gest, a počátek giné řeči z giného Proroka.

(97) *Ginij příkladové, kdež se ti tři puňktové pořádné následují.*

Což narozeno gest z Těla, Tělo gest: a což narozeno gest z Ducha, Duch gest.

Těž: A on odpowijdage gednomu z nich, řekl: Prijteli, ne činimj tobě křiwdy.

Těž: Synowé, budte poslušnij rodičů we všlem: neb se to dobře libij Pánu.

Interrogativus.

Puňkt obláštnij gest otázky, neb otazánij, genuž Latijnicy Interrogatiuus říjkagij: dwa puňkty, gedn nad druhým, dolnij prostý, ale wrchnij s nakřiweným wocáskem tako ? Ten se klade, kdež se něyaká otázka děge, aby z odpovědi bylo té otázky wyšwětlení: a má se vždy způsobem otázky čijsti. Yako w příkladu: Kolik Chlebů máte? a oni řkau: Sedm. Tu máš giž y otázku, s puňktem otázky, y odpověď.

Těž: Chléb, kterýž lámeme, zdaliž společnost Těla Krystowa není? Hle tu máš otázku, y puňkt otázky. A y hned potom odpověď k wyšwětlení té otázky, kdež Aposstol dij: Neb gedn Chléb, gedno Tělo mnozý sme: neb všickni z téhož Chleba částku béřeme. Aby z wlastnijho wyšwětlení Aposstola, y z skutku vkazaného, bylo znáti, že tu Aposstol prostě nemluwil o přirozeném Těle Krystowé, ale o Duchownijm Těle gehu Cýrkwe: o Duchownij společnosti wěrných. Yakož z Erazmowy Paraphrazý snadné gest wyrozuměti.

Partitiuus neb divisiuus.

Při koncy řádku, kdežkoli některé slowo w své celošti nemůž položeno býti, dvě Wirgule takto býwagij postaweny „

Aby z toho čtenář čta wěděl, že to slowo w tom řádku w celoſti ſwé položeno není. Kdežto příkladně při koncý mnohých řádkůw geſt widěti.

Parenthesis.

Parenthesis w Orthographij také mezy puňkty ſe klade. Kterážto za půl krauzkem napřed ſe počijná, a půl krauzkem zadu zawijrá takto (). A ta ſe klade, kdež ſe w některau řeč začatau giná řeč wkládá: neb pro té řeči příčiny vkázánij, neb pro gegij dalſij oſwětlenij, aneb pro ozdobnoſt, pro ukrácenij a pro potwrzenij té řeči.

Z té pak příčiny těmi polaukrauzky ſe zawijrá: (99) kdožby řeč začatau bez wſij překážky předce čijſti chtěl, aby což před Parenthéſý a po Parenthéſý ſtogij, pořádně četl: a neb mezytjim Parenthesim čta, aby gi wzwlaſtnijm rozwáženij četl, aby w pořadku před ſe wzaté řeči ſe nemeylil.

Příkladowé, kdež ſe parenthesis wkládá, pro vkázánij příčiny předſewzaté řeči.

Y ſtáli pacholcy y ſlužebnijcy, kteříž vhlj hrabali (neb zyma byla) a zhřijwali ſe. Těž: Protož bylali dokonaloſt ſkrze Lewitſké Kněžſtwij (neb ſkrze to lid zákon byl přigal), což na to bylo potřebij, aby giný powſtal kněz, kterýžby podlé řádu Melchfyfedechowa a ne podlé řádu Aaronowa ſlul?

Příkladowé, kdež ſe parenthesis wkládá pro té předſewzaté řeči ſwětleyſſij wyloženíj.

Powſtaw Petr w proſtřed věedlnijkůw, řekl (a byl zaſtup gmen ſpolu jako ſto a dwaceti): Mužij bratřij, muſylo ſe piſmo naplniti. Těž: Neb ačkoli ſau, kteříž ſlowau bohowé, budto na nebi budto na zemi (100) (yakož ſau bohowé mnozý a Páni mnozý) wſſak my gediného Boha máme.

Příkladowé, kdež ſe parenthesis wkládá pro některé řeči y ozdobnoſt y ukrácenij y potwrzenij.

Aby bylo ſwědectwij čaſy ſwými, w ktěžto já poſtawen ſem kazatelem, a Apoſtolem (prawdu prawijm w Kryſtu, neb huſ) wčitelem pohanůw s wjraun a s prawdaun. Těž: Neb ſpogeni budau (prey) dwa w gedno tělo.

Také toto fluffij znamenati, že Impresforowé, kteříž testament Eraz mem *) naprawený tiskli, někdy parentheses, ne jakž obyčej gest polaukroužky, ale dvěma puňkty napřed y zadu zawijrali. Yako: A řeč ta tělem učiněna gest, a oby-wala mezy námi: a spatřili sme sláwu gegij, sláwu yakošto gednorozeného od Otce: plná milosti a prawdy. Tu před, a spatřili sme, mįsto kroužka geminus, a za od Otce, při zawřenij také mįsto půlkroužka geminus stogij. Sstapulenfský položil kroužky. (101) Někdy pak Impresforowé potřebnan parentheses samými Wirgulemi znamenali. Yako: Tehdy žoldnéri, když ho vkřížowali, wzali raucha geho / a učinili čtyři dijly, gednomu každému žoldnéri dijl / a sukni. Sstapulenfský, zgewně parentheses tu vkazuje, k snadněsřijmu wyrozumění položil polokroužky. A ten řmyřl z paraphrazý Erazmowy řnadně se muž poznati.

Přijklad, kdež se ti puňktowé wřickni w gedné řeči spolu scházegij.

Zdaliž newijte bratřij (neb znagijcým zákon mluwįjm) že zákon tak dlauho panuge nad člowěkem, dokudžby zákon živ byl? Nebo žena poddaná muži, živému muži přiwázána gest řkrze zákon: pakliby vmřel muž, wyřwobozena gest od zákona muže.

W druhé stránce Orthoğraffij kněz Beneš puňkty zprawuge. Což o prwnjm puňktu prawj, dobré gest a prawé: ač nynj tomu puňktjku, proto že commata diuidit; wjce řřkagj comma nežli suspensiuus. Čechowé řtařj toho prwnjho puňktu welmi málo wřjwali (102). Wýbornj Čechowé, Pan Řehoř z Gelenj y Wyktorjrn ze Wřřehrd, mįsto toho prwnjho, druhý pfáwali. Gako takto položil Gelenfský w wýřkladu Petrarchy o chudobě: Gakož bohátého by pak y řřtědrý byl: wřřak zachowáli sobě co: obecně řřakomým nazýwagj: tak chudý: by byl y řřakomý, gmjrn bude za řřtědrého. Některj mįsto dwau puňktů wirgulky wřjwali, y tu kdež commata, y tu kdež cola

*) Ginde byl řekl „řkrze Erazyma“, tu giž „Erazymem“: vřrunque inep-tum. Lépe bylo řřeci „Od Erazma“, ač ta phrasis, nempe vsus ablatiui instrumenti suo loco non wřtuperatur nec reuocatur. Dobře dšř: Ta wěc nemůž býti řřokogena než Jeho Milostj Pánem.

dělali. Obec pak pšarů nepřjliš pečlivých diwně a rozličně se wtom pletli, gako y podnes.

Periodus, puňkt ten gedíný, celý a giž zawřeny smyšl znamenagjcy, swé mjsto gakž takž mjwał, gako y nynj v mnohých.

Kdyby tomu přiwyknauti chtěli, aby ti třj puňktowé w psánjch náležitě byli zachowawáni, chwalitebná byľaby wěc. Giž pak ten prwnj puňkt, gegž Beneš nazwał suspensium buď žeby formau wirgule takto / (gakž Beneš dj) psán byľ, buď poľatinsku půľ kraužku byľo děláno takto), oto by se nebyľo potřebj nefnaditi.

Konec Orthographj.

**Každému upřímnému čtenáři kněz Wacslaw
Philomathes z Jindřichova*) Hradce, na-
před pozdrawení.**

Nedívím se tomu, že Laurentius Valla, muž v latinském náremně výmluvný tak velmi se horlí**) na ty, kteříž ten jazyk svou blekotností hanebně zprznili: a přecistú latinu z jazyku řeckého pošlú, skrze přiměšování jiných postranných a newzácných jazykůw šeredstwím lehkomyšlným w zkázú uwedli.

Kdež toho lítost maje,***) o to pracował, aby toho ušlechtileho jazyku nakažení zase naprawil. Jakož pak o tom znamenité knihy (jenž mají titul Liber elegantiarum) sepsal: aby z nich se učili všickni, kteříž právě a čistě chtí latině mluwiti a uwarowati se všelijakých barbarismů a solecismů, t. j. nepravého přewráceného a zle zwučícího mluwení. †) Čehož někdejší staří (104) latinští učitelé (jako Jeronym, Ambrož, i jiní jim podobní) pilně šetřili. Po nichž přišli jiní s kuchyňskau latinau (jako Scotus, Thomas, Albertus a jiní jim podobní), kteříž aby jejich marné mudrowání průchod mělo, potworné termíny (jako volitio, filiatio, ecceitas, et sic de aliis) k vůli sobě tworili: ješto latinská máti k takowým dětem se nezná. Ale buď Bohu z toho chwála, ††) že nynější latinští učitelé, jakož o to usilují, aby mnohá zawedení a bludy

*) V Jindřichowě Hradci více téměř německy nežli česky mluwí. A kteříž jsou rodili Čechowé velmi nezpůsobně mluwí, admittentes germanismos sat ineptos. J. B.

***) Inepta phrasis boēmica: horlím se. Lépe jest říci horlím absolute. Jako též při ouom slowu, pečowati se, nechťj se oto pečowati. Obsoleta et repudianda phrasis. J. B.

***) Aulica et inerudita atque barbara phrasis est: kdež toho lítost maje. To slowo „kdež“ nic se tu netrefuje: ačkoli již tak mnozi počínají mluwiti. Viz o tom více w Přidawcích. J. B.

†) Inepta grandiloquentia.

††) A některý prosták dí: Buď Bohu chwála, že swatý Pawel napsal: ne w maudrosti řeči, a že Bůh zbláznil maudrost tohoto swěta. Ačť jest prawá wěc, že puritas sermonis valde utilis et laude digna est.

oznámili a prawdě nás učili: tak i o to pilnost mají, aby čemužkoli nás učí, to čistau latinau sepsali.

I pročežby tehdy také jiní jazykové všelijací své čistoty neměli? Anobřz proč lidé toho jazyku, w němž se zrodili, krásy zanedbávají a cizími slowy od leduksd příšlymi kaziti jej dopauštějí? A to se děje nejen w kwapném mluwení, ale i w rozváženém psaní. Protož horlím i já, a dívám se tomu, že Čechové ozdobného jazyku svého w poctivosti nemají: nedbajíce zachowávají způsobu výmluwnosti té, kteráž naň záleží, a to nejen w mluwení ale i w psaní, zvláště pak a nadewšecko w písmě swatém, starého i nowého testamentu. (105) Neb biblí již několikrát imprimowali: a tu vždy (newím swéwolaými nedbáním, čili prostým newědomím) toho se dopustili, že mnohá slova neupřímě z latiny wyložili.

Místo	}	ho gegich mu ů au	}	imprimowali	}	gehu gich gemu ůw ú
-------	---	-------------------------------	---	-------------	---	---------------------------------

Což se těch dwau slow tkne „jest“ a „sau“ neb „sú“: ta nestušně zbytečně na mnoha místech kladli, až do oškliwosti čtení i poslauchání. Neb což se koli kde w jedné osobě stalo, všecko ten jakýs „Jest“ učinil: počal se jest, narodil se jest, přišel jest, dal jest, trestal jest, zradil jest, dokonal jest, umřel jest. A w mnohém počtu ty jacis „sau“ neb „sú,“ kdež se co přihodilo všecko oni spáchali: widěli sau, reptali sau, ukradli sau, diwili sau se, zarmútili sú se, sešli sau se, swáfili sau se. Kterak se tu všudy to „jest“ a to „sau“ zbytečně klade, o tom zjewná zpráva de Verbis bude oznámena. Ten pak nebohý „Bíše“ obojího jsa pohlawí a rozličných stawůw, diwné věci působíše. (106)

Hle co činí porušené výmluwnosti následování? Čím více obyčejóm porušeným udidla se pauštějí, tím dále se přebíhají, spravedliwost pak w tom hynauti musí.

Protož dobře jest zlým obyčejóm za času bujnost zastawiti, aby snad dawní swau starobylostí w přirození se nezměnily.

Protož aby jazyku Českého nakažení zase napraweno bylo: učinil sem spis pro ty, kteříž toho neznají, aby o tom Českau Etymologii měli, jižby i w mluwení i w wykladání zprawiti se mohli. Však ne abych každého slova deklinaci per casus et tempora (jakož w latinské grammaticce sluší) učil: ale oznámím jen ta slova, kterýchž obyčej zle užívá, tak w psaní jako i w mluwení. A přitom oznámím, kterak

kterých slov zle užívaných právě užívati máme. Však kdož prvé z Donátu poléwky školské nezakusil a latinau sobě aust nepoplákl, *) tenť nesrozumí spisu tomuto; neb se w něm latina s češtinou proměšuje, a jinak (107) Etymologia sepsána býti nemůže. A protož jen kněžím, kteříž latíně umějí, **) písařóm, literátóm a žákóm se hodí. Měj se dobře. Čti a sud, upřímý čtenáři.

Distichon ad lectorem.

*Si tibi barbaries male fandi praestitit usum,
Hac forma recte disce, Boheme, loqui.*

Druhý díl grammatiky slove Etymologia.

Druhau tuto částku grammatiky t. Etymologi sepsal jest kněz Wácslaw Philomathes a kněz Beneš wúbec ji wydał: potřebnau jistě Čechům knihu, zvláště těm, kteříž i jazyku latinského powědomi jsau.

Však kdyby drobet češštěji a swětleji byl psal ten dobrý muž, kdožkoli byl! Nam de elegancia et proprietate Boěmici sermonis praecipiens, multa ineleганter et valde inproprie dixit. At non est quod miremur, siquidem non omnia possumus omnes.

Častokrát se přihází znamenitým lidem, třebasi i těm, kteréž vysoká oslawuje (108) wýmřuwnost, že některé věci wyswětlowati chtěce, wíce je zatemňují. Přihodíli se co toho i tomuto muži, knězi Wácslawowi Philomathesowi, co diwného jest? Humani ab illo nihil alienum putabimus. Úmysl však jeho chwálen býti má. Wždy jest chtěl pomoc učiniti

*) Ineptae locutiones rybaltů Českých. Školská poléwka per contentum záctwo jejich nepobožné slove.

***) Pohřichut mnozí špatně umějí. —

k naprawení jazyka Českého, a učinil nemaľau podle možnosti své! Byť také i jiní někteří tak mnoho ausilé svého na to vynaložiti chtěli, tudyžbychom jiný způsob České řeči w mnohých věcích uzřeli. Ale (jakož sem i w předmluwě napřed dotekl) že sobě toho téměř všickni málo wáží, jedni proto, že se vyššími věcmi obírají, kteréž ne řeči samé (w nichž kráľowství Boží nezáleží) ale spasení lidských duší se dotýkají; druzí proto, že chopiwše se toho, což i sláwu i zboží rozmnožuje, tam všecku mysl obrátili, a w tom ji jako w wodách mořských pohřžili; a snad někteří i jiné příčiny týchž věcí mají: já pak nic sebe a své pilnosti a neb k jazyku Českému příchylnosti, nad jiné newyvyšuje, což a pokudž budu rozuměti, (109) žeby má práce písarům Českých knih prospěšna býti mohla, o to se přičiním, abych k věcem od kněze Philomathesa sepsaným nětco přidaľ, aby i snáze těm některým věcem od něho sepsaným porozumino, i dále na wlastnost neb ozdobu řeči České popatřino, příčinau těch regul jeho, býti mohlo.

Nařiká w předmluwě své kněz tento nad welikau nebdánliwosti lidu Českého, a zwlášť těch, kteříž předni sau, ac veluti proceres totius gentis. A jest nemálo nad čím nařikati: pročež i dáwno před ním někteří wíce nařikali. Jako učený onen a wzácný toho času muž, Pan Viktorin ze Všehrd, někdy místopisář kraľowství Českého, kterýž w předmluwě na wyklad knížky jedné Jana Zlatoušého mnozství weliké mužůw slawných wyčítaje, kteříž knihy o rozličných věcech spisowawše, nečinili toho cizím jazykem, ale swým wlastním, w němž sau se zrodili. Těmi příklady ponauká i Čechů, aby o ozdobu jazyka svého stáli, a bližním swým wlasti obywatelům tudy dobré obmyšleli. Ale že kněz W. Philomathes wté své nařikawé předmluwě (110) nemálo, nýbrž welmi tuze s posmiškem drbl těch, kteříž neméně nežli on na Český jazyk laskawi byli a jej nepřirowané wíce nežli on zwelebiti usiľowali, nýbrž (absit verbo invidia) i zwelebili — ty míním, kteříž i w wydáwání knih w jazyku Českém těch słow některých ač newelmi sličných, ale wšak ty časy ještě newelmi neobecných

a welmi wlastních, užíwali (quae nunc jam usus repudiavit ut obsoleta et antiquam simplicitatem, nolo non dicere rusticitatem, redolentia) jako: bješe, bjech, bjechu, bješta — a necháť jednoho toliko z mnohých jmenuji, swaté paměti B. Lukáše, muže pobožností i uměním wznešeného, kterýž i w tom swého předsewzetí swětlé a znamenité příčiny ukázał, w předmluwě na wykład Zákona nowého, jenž wytištěn byl w Bolesławu mladém, léta 1525 na Karmeli, a wšak se proto i s jinými mnohými těch słow užíwajícími, pomłuw i posmíškůw některých wšetečných lidí, jako Čížka a jiných, nemohł uwarowati: i widí mi se nětco k tomu, čehož dotekl Philomathes, kratičce tuto nejprw říci. (111)

Neměť jest se kněz tomu posmíwati, že ten ubohý, jakž on dí, „bješe“ mnoho působíse, poněwadž wlastnosti řeči České naprawitelem býti chtěł. Małáliš to byla wěc rozděliti inter tempus perfectum et imperfectum, těmi słowy: bješe a bylo? A že to słowo bješe, s swau se wší rodinau nebo ratolestmi swými, učima rozkošnýmá nic tak zwłáštň libého a hladkého nedonášeło: i protoliž jest konečného zasłaužilo wywržení a potupení? Zwłáště poněwadž wíme, že před nemnohými časy nic nebyło neobyčejného, netoliko tak psáti, ale i mluwiti. Pročež tedy kněz Philomathes, bohatstwí jazyka Českého jako z kautůw zarumowaných dobýwati chtěje, teyž jazyk chudí, temporis imperfecti proprietatem, olim magno receptam usu, ei auferendo, ac restauratores eius salse (imo verius dicerem, insulse) irridendo atque risui aliis propinando? Ale nawykli takowí lidé, aby se snažně k tomu každý přičíněli studio contentionis, aby bylo kolik farářůw tolik wěr, jako býwá kolik młynářůw tolik měř: takž snad potom také, kolik písarůw, tolik grammatik. (112) Řeklyby mi pak kdo: „Wždyť jest iž to słowo „bješe“ obsoletum et ingratum ac fere ridiculum, nezpůsobné, neobwyklé tomuto wěku a jako diwoké?“ Odpowěď: Prawda jest to, že se již nyní užíwání jeho netrefí, zwłáště, když i tak jest shanino od tohoto kněze, a od jeho mnohých následníkůw u welikau wzato ošklivost. Ale vždyť jest to také prawda jistá, že to słowo bylo dobré

a vlastní i velmi potřebné: a škoda, že jest vyšlo z obyčeje. Ač některým národům newyšlo, a to těm, kterýmž se nezdá, bychom my pěkněji a vlastněji nežli oni mluvili, jako Charwatům, Bosňanům a jiným, až i těm Srbům, jichž dialektu neb obyčejnosti v řeči posmívají se Čechové. Ale o tom slovu bješe potom v Přidawcích etc. šíře saud svůj oznámím. Nyni toliko toto dím, že jest nebylo slušné a spravedlivé, aby vlastnosti napravowatel, vindex, vlastnosti zhaubcím a neb umenšowatelem (si sic loqui licet) býti měl.

Z strany pak ozdoby řeči, měl byl sám na sebe pohleděti, ješto i w spisování (113) té Etymologii, ano i w té předmluwě hned velmi neozdobně ano i newlastně mluví, incompte, jako ta slova, jako sau, wiz: „kdež toho lítost maje“, item „To jistau latinau“, item „Mnoha slova neupřímě wyložili“, etc. Jaká jest tu w těch, i w mnohých jiných slowach jim podobných, w té knížce se nalezajících, i neozdobnost i newlastnost; o tom níže potom náležitěji při příčinách powím.

Takéž podobně při tom slovu „jest, jsem, jsau etc.“ w též předmluwě kratochwilný posmíšek položil, urbanitate illa quam repudiat Paulus egregie servata, ješto, jakožto slovo „jest“ na mnohých místech se zbytečně od některých klade, tak zase s ujmou ozdobnosti a plnosti řeči České od některých opauštino býwá; o čemž níže na swém místě oznámím. Nyni pak přistoupím k začátku té jeho Etymologii, kterauž těm toliko sepsal, jenž sobě školskau poléwkau propalili, či mám říci, propřákli ústa.

Etymologia, jakž se z Řeckého jazyku wykládá, jest umění prawého, mírného mluwení i také prawého mírného, jednoho jazyku w druhý wykládání. *)

*) Plus est in definitione quam in definito. Nesamat Etymologia dáwa prawé a umělé wykládání řeči z jednoho jazyka do druhého. J. B.

Rozdělení Etymologi.

Jakož latinská Etymologia w osmeré stránce řeči záleží, tak také tuto při každé té stránce, kdež jest zlé, a jak má býti prawé wykladání, ukazáno bude.

První stránka Etymologi jest (jakž latinici říkají)

de Nominibus.

Mělaby owšem některá jména, slova znamenitá, napřed býti položena, jichžto obyčej w Zákoně Páně, w Českém jazyku omylně užívá. Však pro ukřácení saw tuto zanechána: a že při nowém testamentu, podle Erazmowy náprawy, potřebněji budau oznámena.

Regula de nominibus adiectivis.

Adiectiva neutra pluralia absque substantivis posita, jako: cetera, bona, mala, novissima, priora, nova, vetera etc. mají se exponowati cum illo substantivo: w věci; a byť jich pak w jedné řeči několiko položeno bylo, dosti jest jednau w věci položiti. Exemplum: Cetera vero cum venero disponam, Jiné pak w věci, když bych přišel zřídím. Recepisti bona in vita tua et Lazarus similiter mala, Wzals dobré věci za žiwota swého a Lazar též zlé. Fiunt novissima hominis illius peiora prioribus, Býwají poslední věci člověka toho horší než první. Profert de thesauro suo nova et vetera, Wydává z pokladu swého nové i staré věci.

Exceptio. „Omnia“ neutrum plurali sine substantivo positum, má se exponowati singulariter bez věci, ne pluraliter s wěcmi. Exemplum: Omnia mihi licent, sed non omnia conducunt, Wšecko mi sluší, ale newšecko prospívá. Omnia facite sine murmuratione, Wšecko čňte bez reptání. A takowá expositio jest lepší nežli s věci přidáním. Tak také máš exponowati bona a mala, když při sobě míwají: omnia, multa, quanta, a neb nětco takowého. Exemplum: Dabo vobis omnia bona, Dám wám všecko dobré. Secundum: Multa mala operatus est, Mnoho zlého činil. Tertium: Quanta mala fecit sanctis, Kterak mnoho zlého činil swatým.

At se na tom nemeškám, což napřed powěděł, — definitione, coby byla Etymologia, přiwlastnino jí i to, což w sobě wšecká částka Grammatyky čtwtřá, t. Syntaxis, zawírá: toliko o prwní reguli jeho de nominibus to dím, že mi se wšecká, i též ta wýminka při ní položená, dobře líbí. Hodné jest, aby to, což prawí, pilně bylo zachowáwáno; rem sane observatu dignam protulit.

Regula de diphthongo: au et ů syllaba.

Ti kteříž Českú Biblii imprimowali, ten diphthoňg *au* za *a*, a *ú* za *au* (jakoby w tom žádného rozdílu nebylo) imprimowali. Ale ty wěz, že ten diphthoňg činí rozdíl inter casum accusativum et ablativum in genere feminino. Neb když accusativus casus má swú terminaci na *ú*, tehdy ablativus má se skonati na *au*. Exemplum: Mensuram bonam et confertam et coagitatam et superfluentem dabunt in sium vestrum; eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. To česky takto wylož: Míru dobrú a nasutú, a natlačenú a wrchowatú dadí w lúno waše: neb tau měrau, kterauž, byšte měřili, bude wám odměřeno. Tak i jinde poznáš, který jest casus accusativus a který ablativus: wyrozumíš také lépe tomu, co se tu prawí.

Regulam de diphtongo superius tractavi copiosius (117).

Sequuntur regulae de casibus.

De Nominativo. Regula prima.

Nominativus někdy pěkně se proměňuje in accusativum w jazyku Českém. Exemplum: Non est homo iustus in terra, kdež homo iustus jest casus nominativi, a česky: Člowěk sprawedliwý, také casus nominativi. Budešli pak přisnosti *) latinské následowati, zle díš: Není člowěk sprawedliwý na

*) Lépe by řekl: „způsobu“ latinského než „přisnosti“. Velmi si jakýs přisný. t. nehladký Cech. J. B.

zemi, neb máš říci: *Není člověka spravedlivého na zemi.*
Též: *Non est alius Deus in coelo, Není jiného Boha na nebi.* Též: *Nemo est in cognatione tua, neřikaj: Žádný není,*
ale řci: *Žádného není w příbuznosti tvé.*

K této první reguli de nominativo toto pravím. To slovence „není“ a též i některá a mnohá slova jiná, jako: podej, pochwal, nehaněj, nechej etc., nežádají za sebau míti accusativum, sed ablativum in nostra lingua adsciscunt, jako:

(118) *Není pána, podej nože, vyjdi z domu, koblauku neztra-
cuj, sukně šetř, nedej podkopati domu svého, pochwal Boha, pobrus
sekery, aby nesvrhl skleničky, ženy nepojímej, neuzříš tváři mé.*

Zle by tu přidal accusativum casum, řka: *Není ti sekeru,*
*není tu koblauk, není tu sukni; anebo jako někteří ger-
manizantes říkají: podej ten nůž, koblauk, sukni, konew, wíno etc.*
Item: *Nekaupím dům, kůň, sedlo, uzdu etc.* Však zase, newšudy
se trefí regule ta: nebo i rukawice ne na nohy obauwány jako
střewice, ale na ruce brány býwají: takž newšeho jednau
regulí zprawiti můžeš. Zleby, první reguli zachowati chtěje,
řekl: *schowej koblauku, čepice etc., ale musíš říci: schowej
koblauk, čepici, sedlo, kup nůž, tesák, zjednej skleničku,
půjmi ženu, wypí wíno dobré, etc.* Item, zachowaš wíno
dobré etc. Item, zachowaš mnoho wína dobrého. *Aberravit
autem hic iste bonus sacrificus: non nempé in accusativum
mutatur apud nos nominativus iste latinorum, sed in abla-
tivum. Similitudo terminationis in quibusdam vocibus (119) im-
posuit homini. Jako w tom příkladu, kterýž přiwedl: Není
člověka spravedlivého, domníwal se (nepilně snad posaudiv
toho), že ta slova: člověka spravedlivého sau casus accu-
sativi, ano jsau ablativi. Ale že podobný jest w těch slovích
jeden casus k druhému — neb takto zní accusatiuus: toho člo-
věka spravedlivého ukazují; ablatiuus: od toho člověka
spravedlivého neodstaupim, neuteku etc.—: ey wiz, že obé
má jednostejnau formu; ale netak při jiných mnohých slo-
wích, kteráž welmi rozdílnau terminací mají. Jako u příkladu
slovence „Ažmarka“ accusatiuvo: tuto ažmarku pěknau udělal mi,*

kaupil sem, mám dáwno etc.; ablativo, od té almarky pěkně zámek mi odpadl, utekl, listu odlaupil etc.

Regula secunda.

Někdy se pak taková proměna děje, když nětco prawi se býti něčím. Tako: Et tu, puer, propheta altissimi vocaberis, kdežto slovo Propheta w latině jest casus nominativi, (120) a wedlé přisnosti jazyku latinského mělby tu orati exponowati takto: A ty dítě prorok najvyššího slúti budeš. Ale zleby) tak česky mluwil, i máš říci: A ty dítě prorokem najvyššího slúti budeš. Neb Český jazyk nominativum tu nestrpi, ale chceť, aby byl proměněn in accusativum. Každý jazyk má swú wlastní wýmluwnost, čemuž Řekové říkají phrasis **) Co sluší w latině, to newšudy sluší jazyku jinému. Též: An non sum Apostolus? rci: Zdalíž nejsem Apoštolem? ne Apoštol. Takowau proměnu wšudy máš činiti, kdež koli toho slušnost potřebuje.

Jakož přisnosti latinské (ut loquitur Philomathes) newšudy sluší následowati, kdož nechce z dobré latiny zlé češtiny dělati, ale to což jest dobře powědíno latině neb řecky etc. (bez ujmy neb porušení smyslu) také dobře powěditi i česky: takť také i přisnosti této regule nesluší wšudy následowati, (121) sic jinak nemať ujma byľaby řeči České.

Nebo at ten příklad vezmu, kterýž on položil: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, díšli česky: A ty dítě prorokem nejvyššího slauti budeš, dobře jest; pak-li díš: A ty dítě budeš slouti prorok nejvyššího, owšem wyborně i ozdobeň česky powíš.

*) Ne zleby mluwil, ale figurate et eleganter, sno loco tamen. J. B.

**) Špatnýs Grammatikus Český, milý kněže Filomat, jestliže mezi wýmluwností a phrasí rozdílu nemáš. Wýmluwnost jest eloquentia, ale phrasis jest obyčejně słow jedněch s druhými spojení, a tak pronášení toho srozumitelné a obyčejně słowy a řečí, což w duchu myslíš J. Bl.

Žeby Český jazyk tu nominativum strpěti nemohl, dí Philomathes, ale chybuje: iudicium aurium et exempla veterum affirmant, quod ille negavit. — Takž i o druhém příkladu: Zdaliž nejsem Apoštolem, dobře se dí, ale též se dobře dí: Zdaliž nejsem Apoštoł. Ano w některých staročeských na pargaméně psaných Zákoních tak stojí psáno: „zdaliž nejsem swobodný? zdali nejsem Apoštoł? etc.“ Na mnohých pak místech, kdyby wzácny mluvitel tuto reguli zachowáwati měl, saudným a rozkošným ušima newzácná forma mluvení jeho byľaby. Jako maje říci: „Wšak sem i já také správce lidu, sem kněz, neb sem zeman etc.“ řekľby. „Wšak sem i já také knězem neb zemanem,“ hned nezni tak způsobně a libě. To pak vše, kdy kterého způsobu místo které žádá, nesnadné jest (122) oznamowati regulemi.

I tu chybiľ Filomat, žeby nominativus in accusativum, prorok prorokem, se proměňowaľ. In ablatium instrumenti kdyby byľ řekl, mohľoby byľ státi. Hic propheta, prorok; hunc prophetam, toho proroka ukamenowali židě; ab hoc propheta postularunt etc., od toho proroka utekli; hoc propheta, tímto prorokem pohrdali: budeš prorokem, budeš mým přítelem.

Regula tertia.

Někdy pak nominativus proměňuje se in accusativum proto, aby amphibologia, t. pochybnost řeči, rozumu nedwojila.

Neb dišli wedle přisnosti latinské: Slowo tělo učiuěno jest, amphibologia tu bude. Neb kdož ta slowa slyší, nerozumí, slowo-li jest tělem učiněno, čili tělo slowem.

Chcešli pak té amphibologi se uwarowati, musíš z jednoho nominativa udělati accusativum. *) Neb hle když diš: Slowo tělem učiněno jest, amphibologia tu nebude, neb rozum tu dwojiti se nemůže.

*) Tak se tobě zdá, ale chybuješ. J. B.

Což w třetí reguli přidává, příčinu toho proměňování pokládaje, ač w něčem může státi, a však i to newšudy má místo. Nebo jakož díšli: „slovo tělem učiněno,“ pochybnost s částky odjímáš: tak zase nazpět, díš-li podlé té formy: hůlka hadem učiněna, wěkové slowem učiněni etc., zploďíš pochybnost nemažau; a budešli chtiti podlé té jeho regule rozum těch slow jinak wyprawowati, tedy říci musíš u wysvětlení takto: Ti wěkové již sau slovo. Item, w jeho příkladu, to „slovo“ již není toliko slovo, ale jest také i tělo, jako též díš, ta hůlka ne hůlka toliko jest, ale had. Anoby někdo ne pochválil i toho způsobu: tělem učiněno. Nam si sumeretur pro ablativo instrumenti to slowce: tělem, bude tento rozum, že tělo tak bylo mocné, že učinilo slovo, jakoby slovo mělo půwod z těla. Protož lépe a srozumitelněji díš, „a slovo to tělo učiněno jest.“

A také dobrý muž, jakož již i prwé dotčeno, i w tom chybil, že té formě: Otcem, Apoštolem, slowem etc., jméno dal casus (124) accusativus, ano jest casus ablativus instrumenti. Neb takto mluwíwáme: *Vulnus inflixit ei, sive, vulneravit eum gladio, ranił ho mečem; swět stwořen wšmohúcím slowem, spálen bude ohněm; byl trestán hroznau potopau etc.* Té pak formy užívá se někdy na tom místě, kdež łatiníci dávají nominativum a neb accusativum cum praepositione. Jako: *Ero eis Dominus, vel ero Pater, et ipsi mihi in populum,* česky takto: *Budu jim otcem a oni mi lidem.* Staří Čechové někeří hunc graecismum předce tak podlé slow łatinských (Philomates říká, inepte sane, podlé přísnosti łatiny) wykládali říkajice: *Budu jim w otce a oni mi w lid.* Ale ta forma již wyšla z zvyku. Item: Také té formy mnoho se užívá na tom místě kdež łatiníci ablativum kładau, jako: *ibis cum patre, půjdeš s otcem, se pánem, s Bohem, ješto sic prostý ablativus takto se formuje: od otce, ode Pána, od Boha etc. (125).*

De Genitivo, Regula prima.

Genitivus substantivus, někdy proměnění se musí in nominativum adiectivum w jazyku Českém. Exemplum: *Ubi est,*

qui natus est rex Judaeorum? Kdež rex Judaeorum máš česky vyložiti: „Král židowský,“ ne „král židův.“ *) Inter natos mulierum, mezi syny ženskými, ne žen. Mandata hominum, „příkázání lidská,“ ne „lidí.“ Filius Dei, syn Boží, ne syn Boha. Tak exponuj, kdežby toho slušnost potřebovala; ale kdež nesluší, tu nech genitivum při jeho vlastní wáze státi. Expl: Salvator mundi, spasitel swěta, ne swětský. Salvator corporis, spasitel Těla, ne tělesný. Filius Dei vivi, Syn Boha žiwého, ne syn Boží žiwý. Ancilla Domini, dívka Páně, ne panská.

De prima regula genitivi nepotřebí mnoho mluwiti. Sám Philomathes swobodnau ji činí, dopauštěje toho, aby někde byla zachowawána, a někdy nic, (126) a dobře prawí. Než byľby ještě lépe učiniľ, kdyby byl oznámiti mohľ, kdy náleží a na kterých místech proměňowati, a kdy nenáleží.

Beneš ad Hebraeos inepte wyložil: Otcowské wlasti hledají. Lépe bylo říci: Wlasti otcůw swých a nebo předkůw. Ale žet text Řecký toho rozumu nedává, snad ani Erazmus; nebo jiné jest, wlast má, a jiné wlast otcůw mých a nebo předkůw. Měľ položiti Beneš: wlasti hledají, a nepřidáwati toho slowa otcowské.

Regula secunda.

K této r. guli také sluší hebraismus, to jest, že židowskému jazyku zwyklost jest genitivum substantivum ponere pro adjectivo. Ut: Filius perditionis pro filius perditus; corpus peccati pro corpus peccans; filius gehennae pro filius gehennalis. Židowskému jazyku tak mluwiti sluší, ale Českému nesluší **). A protož, kdež takowý hebraismus se nalézá, máš exponowati genitivum substantivum adiective: neb zleby česky mluwil, kdyby řekl: syn zatracení, tělo hřicha, syn pekla; ale máš říci: syn zatracený, tělo hříšné, syn pekelný.

*) Máš se to zdá obě nebýti slé; peteš lotrůw neb lotrowská, J. Bl.

***) té iudice so., non alia. J. B.

W druhé regali, židowského mluvení způsob (t: cum loco adiectivi, genitivus appellativorum ponitur) jakby w češtinu dobře přelit býti mohl, wyučuje nezle poněkud. Ale kdyby mělo té regule šetrino býti, nedím všudy, ale i w těch příkladích, kteréž on přiwedl, weliká ujma i wlastnosti i ušlechtilosti České řeči by se stała. Jakož w latině již se to pro zwyklost nezdá býti nic nepěkného, maxime apud theologos, quia propter reverentiam sanctae linguae multi hebraismi recepti sunt et civitate donati in ecclesia; jakož když díš, corpus peccati, filius perditionis, in facie terrae, na twáři wší země = na zemi. Nebo také i u Čechů již se tomu dobře rozumí; imo quod antea forte aures delicatas radebat, iam demulcere videtur, když se dí: syn zatracení, to jest, jenž má býti zatracen, a nebo oddaný k zatracení. Item: tělo hřícha, to jest, tělo, v němž hřích jest, aneb, v němž hřích panuje. Mnohem wlastněji i pěkněji se powí: Syn zatracení, filius perditionis, to jest ten, jenž má býti (128) zatracen (podobně jako filius mortis býwał ten, jenž měl býti usmrčen, a však potom některý někdy i wyswobozen býwał). Ale syn zatracený jest ten, když netepřw má býti zatracen, ale kterýž již jest zatracen.

Lucae 10. Syn pokoje = miřovník pokoje, a nebo ten jemůž Bůh i lidé přeji pokoje, s nímž někdo pokoj míti a k němu jej zachowati chce. Jidáš při Pánu ještě byl, když jest o něm řečeno, že jest syn zatracení, ale když oběsiv se umřel, teprw byl zatracený a nebo zatracen. Ta slowa Mat. I. Kniha rodu etc. mohľaby také pro starau zwyklost tak státi, ale však potest solvi hebraismus snadně přidáním: o rodu, to jest, o rodině.

Protož de hebraismo wěděti sľuší, že na mnohých místech welice i Českau řeč ozdobuje, tak dobře jako graecismus řatinskau. Ale zase také mohľby někdo té figury (totiž způsobu mluvení židowského) tak užívati, buď často buď ne w čas, a owšem bez saudu, žeby místo ozdoby ohyzdu k řeči své připojil. Jako dišli: filius mortis, syn smrti, i nepěkně i nesrozumitelně diš; protož (129) obyčejně rci radše člověk na

smrt odsouzený aneb smrti hodný. Staří říkávali neb psávali někdy (tak jakž za jejich časův byly příčiny) slova tato: přistupuje přistupuji, jako i latiníci: *accedens accedo*; již nyní i w latině i w češtině nesaadí se to za žádnau ozdobu. Item: zlé zle zatratí, to jest velmi zatratí, t. hrozně zatratí.

Regula tertia.

Někdy také genitivus substantivus má se vyložiti per ablativum cum praepositione *o*. Exemplum: *Liber generationis JESU Christi*, kniha o rodu Jezu Krysta. A někdy cum prae-positione *z*. Exemplum: *Congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi*, shromáždili se vrchní kněží a starší z lidu.

Třetí regule první díl můž státi, druhý díl není velmi pevný. Nebo již nyní u Čechů lépe a pěkněji se dí: starší lidu, nežli: starší z lidu. Starší lidu vlastně míní se předložení lidu, to jest, nějaký vždy díl vrchnosti nad lidem mající. Ale když díš: starší z lidu, tu (130) se vlastně ti míní, kteříž sau věkem jiných starší, t. více let mají, což obyčejně (ač ne vždy neomylně) šediny a vrásky ukazují. Item když díš: Kdo jest z nás starší? jiné jest, nežliby řekl: kdo jest náš starší? Ač kdyby řekl: Kdo jest starší nás, opět byby jiný rozum toho, totiž tento, jakoby řekl otazuje se: I kdo jest starší nežli my, kteříž tuto stojíme? nalezližby se kdo ještě nad nás starší? etc.

Snadby tuto dobře státi mohla zmínka loci Actorum 27. (*quod observavit vir praestans B. M. Červ.*): Ukázal mi se této noci anděl Boží, jehož já sem a jehož ctím (takto naznamenal na škartě, kterauž teprv po jeho smrti jako i jiných vic neužitečných poznamenání sem nalezl) *propter ambiguitatem melius est vertere: Angel Boha, jemuž já sľaužím; nebo Boha předce jest genitivus cum accedit articulus*. Równě jako dobře díš: Čí jest to? Boží, cum sine articulo. Tak také, cum

accedit articulus, díš dobře: toho Boha. Accedit autem articulus, cum plures sunt eiusdem nominis. Exemplum: Čí to kůň? Waňků. Kterého? toho Waňka, jako jest na rohu proti kostelu. A ten genitiuus mající (131) tauž terminací s ablativem, častý jest v češtině: Ukázala se milost Boha a spasitele našeho.

Hactenus verba Erithaci. Quae ideo nomini eius ascriptae, ne optimum virum proprio defraudare videar honore.

Regula quarta.

Přitom i to sluší wěděti, že někdy genitivus pluralis, když se postavuje cum nominativo aut alio eiusdem nominis casu, powýšenost welikau té věci wypravuje, kteráž se tím slowem wyznamenává. Jako: vanitas vanitatum, Deus deorum, Rex regum. To chcešli práwě wyložiti, musíš říci: marnost nad marnostmi, ne marnost marností, Bůh nad Bohy, ne Bůh Bohůw, král nad králi, ne král králůw.

Potřebí jest také znáti, že omnis genitiuus pluralis masculini generis habens *u* vocalem in ultima syllaba sui, wždycky svau terminací má míti na *w*, a té terminací žádný jiný casus míti nemá. Toho neznali ti, kteříž Českau Bibli strojili: neb *w* za *u*, jakoby w tom rozdílu nebylo, imprimowali. Exempla: Habemus (132) redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum, Mámeť wykaupení skrze krew jeho odpauštění hříchůw. Deus patrum nostrorum misit me, Bůh otcůw našich poslal mne. Et ut videas filios filiorum tuorum, A aby widěl syny synůw swých. A protož: Lavit nos a peccatis nostris, máš exponowati: Umyl nás od hříchů našich, ne od hříchůw. Didicerunt a patribus suis, Učili se od otců swých, ne od otcůw. Et iustificata est sapientia a filiis suis, I osprawedlněna jest maudrost od synů swých, ne od synůw. Proč? Neb sau to casus ablativi, ne genitivi. A protož také: Miserere nostri, fili David, máš exponowati: Smiluj se nad námi, synu Dawidů, ne Dawdůw; neb díšli Dawidůw, budú rozuměti, že Krystus byl synem ne jednoho Dawida, ale několika Dawidůw. Neb Dawidů, jest genitivus singularis, ale Dawidůw genitivus pluralis. — Tato regula má svau prawdu, když genitivus pluralis exponuje se (ut ita dicam) genitive; neb když se jinak exponowati musí, tehdy k této reguli nesluší. Neb mementote victorum, máš exponowati: Pamatujte na wězně, ne wěznůw etc. (133).

O čtvrté reguli také pravím, že ne vždycky slyší ji zachovávat. Nebo dosti již i obvyklé i vlastní powědění: Král králůw, a i pěkněji zní nežliby řekl: Král nad králi. Wlastnost pak smyslu zdá se býti případnější prwního. Neb ten jest králůw král, kterýž krále jiné za swé many a nebo poddané má. Ale král nad králi jest ten, kterýž jiných králůw přednější, to jest, bohatší a důstojnější neb wznešenější nad jiné jest. Ačť se to někdy může jedno za druhé bráti; a však způsobnější nad ty obě formy, ac maiestatem quendam redolens vox admodum augusta: král králujících anebo Pán panujících. Ale kde které kdy případnější jest, dobrý Čech w mnohém se s češtinau obírání, acuto aurium iudicio adiutus, snadně porozumí.

Což přitom de genitivo plurali píše, kdeby swé místo mělo míti *uow* a kde samo toliko *u*, dobré jest a k zachování hodné. Ne pro samo to, aby se genitivus pluralis dělil a quibusdam possessivis, jako: ten žaln jest Dawidů, mátoji jest nyní Dawidůw, Goliáš byl těžší nežli několik Dawidůw; (134) ale potom také i pro jiná některá slowa, jako: doľů doľůw, sstup doľů, užíwášliž ještě swých doľůw, tu kdež jest mľýu Šimonů.

De Dativo Regula.

Wěz, že dativus pluralis masculini generis nunquam debet finire in *ma*; neb to jest řeč hrubá, díš-li: powěděl dwěma bratroma swýma, a neb díšli: žádný nemůž dwěma pánomu slaužiti; ale takto máš říci: powěděl dwaum bratróm*) swým, a: žádný dwaum pánom nemůž slaužiti.

Ta regule de dativo nebyľaby zľá, kdyby se jí dobře rozumělo, a kdyby jí byl sám její smyslitel zľým příkľadem nezkažil.

*) Hic profecto non Vallim, cui simillis esse voluit zelo, sed Scotum et Thomisticas imitatur insulso loquendi genere. J. B.

Pluralis dativus tak jest, že se nemá skonávati na tu syllabu *ma*; neb jest ta syllaba vlastní terminací dualis numeri, počtu dvojitého neb dvojnásobního in casu dativo, jako: oběma rukama, dej oběma synům, dvěma dcerám svým rozkaž, dvěma pánům. Hanbitiby se měl Philomates i s těmi, kteříž ho v tom následují, že nespatriř vlastnosti (135) toho slova *dwa* etc. Po vrchu to leží, že to slovo tu nemůže býti pluralis numeri; siquidem est dualis numeri, tantum duos significat, ergo non tres aut plures etc. Dualis igitur numeri propriam terminationem recipit. Sed multi sunt nunc, qui sicut voculam *biše*, ita et numerum dualem v češtině irrident, a tak ujímají bohatství řeči České. V řečtině dualis numerus v jak obecném jest užívání, ví se; takť někdy i v naší řeči bylo, a ještěť toho někde nějací kauskové, ac velut notae gratusque veteris linguae odor zůstávají. Ale někteří mudráčkové krátkých sandůw nelibují toho, sami newědauce proč, a ani vlastnosti a moci slov řeči České ani ozdob jejich znajíce, po své hlavě formují regule, jakž se jim líbí; a lidé, jakož se ke všemu naleznau, tak i k tomu nalezli se, aby mrzká a nepůsobná slova místo ušlechtilých v swých psáních kładli, jako i Beneš, užívaw toho slova prvé neslýchaného „dwoum pánům“ etc. Confundens dualem numerum cum plurali, dualis numeri et significationis voculae dualem formam detrahit. Item mistr Proxenus v předmluvě na swau Praxtyku hned napřed jako nějaký kvítek sličné slovice polepil, (136) řka: dwaumi příčinami, měw říci dvěma etc. Výborně v té tabuli, v Prostějowě leta 1549 wtyštěné, položeno jest od toho (dobrého jistě a rozumného Čecha, kdožť je koli *) kterýž ji wydař, těmito slovy: Dualem numerum Boěmi hactenus usurpatum cur nunc spernunt? jako i o těch slowich, běše, bích etc.

Jakož sem pak napřed powěděť, žeby tato regule de dativo plurali nebyla zlá, kdyžby se jí bylo zprawováno při

*) t. j. Wácław Hajek, doktora Thaděše Hajka otec. J. Bl.

těch slovích toliko, kteráž sau numeri pluralis casusque dativi; nebo jinam se netrefí. Podobně jakož kotlár netrefí se do hracířského werštatú, ale však kaupě od hrncíře umywadřko a u kotláře neb konwaře kohautek mēděnný k němu, jednu nádobu užitečnau míti mohu; tak tuto když dím: dvěma Pánům, dvěma dcerám etc. bude jedno slovo míti formu dualis numeri a druhé pluralis, i wyswětli jedno druhé. Než jedno ukáže, že těch Pánůw nebo dcer jest více nežli jeden, a druhé slowce to wyswětli a `ozuámí, že jich více se tu nemíní, než toliko dvě. Ač poněwadž se o dwau toliko mluví, náleželo by těm oběma slowům býti formae dualis numeri; ale když se již tak mluwíwá, musí necháno toho býti, čehož již pro odwyknutí nelze užíwati. A však (137) proto, což ještě w užíwání jest a k ozdobe jazyka toho nemáo příleži, toho nesluší pauštěti, a s jinými zawrženými věcmi také zamítati. Nebo kdyby někomu sukni wzali, protožby ou kabátu nezawrhł, lečby nesmyslně zaufały byl.

I tohoto mi se newidí pominauti. Variat quandoque datus casus. Říkáme: Dej tomu poštu list, poštwi; první jest usitatum, druhé jest dětínské a ničemné, prorsus puerile vel muliebre. Ale zase lépe dř: dej dědkowi, a ne: dědku; nebo dědku jest vocativus casus. A protož vide, quid approbet usus.

De Accusativo. Regula prima.

Pěkně někdy accusativus casus swú přirozenau terminaci proměňuje w jinú terminaci. Exemplum: Amplius non videbitis faciem meam, Více neuzříte twáři mé, ne twář mau. Non sivilisset perfodi domum suam, Nedopustilby prokopati domu swého, ne dům swůj. Vinum non habent, Wína nemají, ne wíno nemají. (138) Ale, tu servasti vinum bonum, exponuj: Tys zachowal wíno dobré, ne wína dobrého.

Dobře phrasin Českau okázal Beneš, proti mnohým zlym Českým wykładačům. A však také se drobet omylil

dobrý muž o proměňování terminací. Lépeby řekl byl, že vlastnost řeči České tu chce míti genitivum a neb raději ablativum, jako: podej vína (a ne: víno) item: podej chleba, nože etc. Non omnia tamen activa verba ablativos seu genitivos adsciscunt, sed plurima quaeque accusativum. Ut: zachováš to víno w dobrotě, zachováš ty sobě drahně vína, zahoď nůž, dej mi nůž. Ale nejedni wtom bĕaudí. Nebo řekli by kdo: podej mi nůž, germanismus erit; pakli dí: kde jest můj nože, erit barbarismus. A protož rci: kde jest můj nůž, a podej mi nože. Podobně jako onen hĕaupý kněz řekl: Ubi est calicem? a potom jsa napomenut a napraviti se chtěje i řekl: da huc calix etc.; sed hac de re i již napřed nejednau dotčeno jest, i ještě in alio loco plura dicam, ubi de antiptosi mentio fiet. (139)

Regula secunda.

Wěděti máš, že verba vehementis transpositionis construuntur cum duobus accusativis, quorum posterior debet exponi aliquando per praepositionem *sa*. Exemplum: Quis ex vobis patrem petit panem; Kdo z vás otce prosí za chléh, neříkaj prosí chléb. Aliquando vero per praepositionem *po*. Exemplum: Induit se Jonathas stolam sanctam, Oblekl se Jonatas w raucho poswátne.

De Vocativo.

De vocativo casu žádně nesnáze není při jeho exposici, protož o něm psáti není potrebi.

De Ablativo.

In ablativo casu hebraismus bývá k oznámení nějaké náramnosti. Jako: Desiderio desideravi, Žádosti jsem žádal. Též: Praecipiendo praecipimus vobis, Příkladující příkazujeme vám. (140) Též: Auribus audietis et non intelligetis. Kdež *)

*) Inepte utitur hac voce: kdež. Melius dixisset: ale, neb, ještě. J. B.

takové conduplicaci hebrajské w latinské neb w naši řeči (jakož Erasmus w anotacích swých učí) vlastnějby se adverbialiter takto exponowaly: Náramně neb srdečně jsem žádal, přísně příkazujeme. Auribus vel auditione audietis, id est: prorsus audietis, naprosto uslyšíte.

O tom, což se tu zdržuje w té reguli první (de accusativo, již napřed (in prima regula de nominativo) powědino jest. Druhé reguli nic neodpírám. Takž i té reguli de ablativo, ubi explicuit autor Hebraicam phrasin, Erasmus innotatus, newšelijak odpírám. O čemž wiz de ablativis instrumenti et consequentiae. (141)

Druhá stránka Etymologi jest (jakož latinici říkají) de Pronominibus.

Mei, mihi, me, a me. Nostrum vel nostri, nobis, nos, a nobis. Tui, tibi, te, o tu, a te. Vestrum vel vestri, vobis, vos, o vos, a vobis.

Ta pronomina dvojím způsobem se exponují: Někdy mei cum suis condeclineis exponuje se po mně, a někdy po sobě, a tui cum suis condeclineis exponuje se někdy po tobě, a někdy po sobě. Exempla položim per antithesin: neb odporňé věci wedle sebe postaweně zřetedlnější býwají nežli od sebe zdáleně, jakož latině říkáme: Opposita iuxta se posita magis elucescunt.

Mei. Miserere mei Deus, Smiluj se nade mnau Bože. Ego sum memor mei, Já pamatuji na sebe. (142)

Mihi. Da mihi bibere, Dej mi píti. Deus propitius esto mihi peccatori, Bože buď milostiv mně hříšnému. Extruxi mihi piscinas, Nadělal sem sobě rybníků.

Me. Tu me misisti, Tys mne poslal. Abscondi me, Skryl jsem se. Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est, Slawínli já sám sebe, sláva má nic není.

A me. Exi a me Domine, Odejdi ode mne Pane. A me ipso non loquor, Sám od sebe nemluwím.

Nostrum. Ten genitivus wždycky se má exponowati po nás a nikdy po sobě. Exemplum. Marsupium unum

sit omnium nostrum, Měsíc jeden buď všech nás. Quis nostrum valet ad coelum ascendere? Kdo z nás může do nebe vstaupiti?

Ten genitivus jest nalezen propter evitandam amphibologiam. Neb díšli: Quidam nostri fuerunt, nostri bude derivativum, ne primitivum. A protož máš říci: Někteří naši byli, ne z nás. Ale když díš: Quidam (143) nostrum fuerunt, nostrum bude primitivum, ne derivativum, a protož máš říci: Někteří z nás byli, ne naši.

Nostri. Deus misereatur nostri, Smiluj se Bůh nad námi. Nos sumus memores nostri, My pamatujeme na sebe.

Nobis. Da nobis hodie, Daj nám dnes. Faciamus nobis civitatem, Udělajme sobě město.

Nos. Libera nos a malo, Zbaw nás od zlého. Diligamus nos invicem, Milujme se vespolek. Ipse fecit nos, et non ipsi nos, On učinil nás, a ne my sami sebe.

A nobis. Neque auferas misericordiam tuam a nobis, Aniž odjímaj milosrdenství svého od nás. Non debuimus te mittere a nobis, Neměli sme tebe pustiti*) od sebe. (144)

Tui. Ego non obliviscar tui, Jáť se nezapomenu nad tebu. Ne obliviscaris tui, Nezapomni se nad sebou.

Tibi. Tibi dico surge, Toběť pravím vstaň. Fac tibi, duas tubas argenteas, Udělej sobě dvě trauby stříbrné.

Te. Timui te, Báť sem se tebe. Mitte te deorsum, Spust se dolů. Comportabis apud te, Sneseš k sobě.

Tu. Tu omnia nosti, Ty všecko znáš**). Vocativus po sobětnosti nemůž býti. Neb pronomina: sui, sibi, se, a se nemají vocativum casum, od nichž tato expositio sem se vypůjčuje.***)

A te. Volumus a te signum videre, Chceme od tebe znamení viděti. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te, Horšili tebe oko tvé, wylup je a wrz od sebe.

Vestrum. Ten genitivus vždycky se má exponovati po wás, a nikdy po sobě. Exempl: Unus vestrum me traditurus

*) Tvrdě et inerudite vyložil. Lépe říci: Neměli sme tě od sebe paušěti: per figuram Enall. = frequentativo, loco primitivi eleganter posito. J. Bl.

**) Pěkněji: ty všecko víš. Jako nedobřeby vyložil: nosti graeco, znáš-li řecky. Sic Charwati tak se ptají. Znáš po charwatsku. t. umíšli charwatsky. J. Bl.

**) Subinde hic autor incaumpte loquitur, jakž obyčej kněží ac rabularum quorsumdam. J. Bl.

est, Jeden z vás mne (145) sraditi má. Čti dále to, co jest swrchu ia titulo Nostrum. Neb kterak se má nostrum, tak se má také vestrum.

Vestri. Memores sumus vestri, Pamatuje me na vás. Non estis memores vestri, Nepamatuje te na sebe.

Vobis. Pacem meam do vobis, Pokoj svůj dávám vám. Emitte vobis, Kupte sobě.

Vos. Ego elegi vos, Já sem vás wyvolil. Custodite vos a simulacris, Ostríhejte se od modl. Non vosmet ipsos defendentes, Ne sami sebe bránice.

O vos. Omnes vos scandalum patiemini in me nocte ista, Všickni wy pohoršíte se nade mnau noči této. Vocativus po sobětnosti nemůž býti, příčinu toho máš swrchu in titulo Tu.

A vobis. Gaudium vestrum nemo tollet a vobis, Radostí vaší žádný neodejme od vás. Cur a vobis ipsis non iudicatis, quod iustum est? Proč sami od sebe nesaudíte, což spravedlivého jest?

Objectio. Díšli: Newím, kdy mám exponovati ta pronomina takto a kdy onakno, znej tuto reguli a budeš wěděti. (146)

Regula.

Quando verbum concordat cum pronomine in persona et numero, tedy exponuj ta pronomina po sobětnosti. Quando vero verbum discordat cum pronomine in persona et numero, tedy exponuj mei cum suis condeclineis po mně, a tui cum suis condeclineis po tobě. Declaratio primi. Když díš: Extruxi mihi piscinas, extruxi jest verbum primae personae, a mihi jest pronomen také primae personae, numeri singularis ambo. A protož coby měl říci mně, to musíš říci sobě. Neb zleby česky mluvil, kdyby řekl: nadělal sem mně rybníků. Ale máš říci (neb tomu Český jazyk chce) nadělal sem sobě rybníků. Declaratio secundi: Ale když díš: da mihi bibere, da jest verbum personae secundae, a mihi jest pronomen personae primae. A protož máš exponovati mihi mi, ne sobě. Neb zleby česky mluvil z latíny: da mihi bibere, daj sobě píti. A tak jiná všecka rozvaž sobě exempla.

In hac secunda parte pronominum regulae continentur: ubi ego maiorem curam dicendi, facilitatem, puritatemque sermoneis re-

quiro. Ut nempe haec, quae loquitur, sunt difficiliora, ita verbis ac phrasibus descripta ineruditis. Sed ego dabo operam, ut aliquid lucis et istis addam, quo facilius et melius intelligantur. — Ta slova: po mně, po sobě, po twojsku, po sobětnosti atd. zdadí se býti velmi nepřijemná a jakás nezpůsobná, téměř mrzutější nežli (147) bješe. Melius fuisset aliqua circumlocutione uti, quam istis verbis tam horridis. Že se ta pronomina dvojím obyčejem vykládají, světlé jest. Než pak kdy kterým, to těm toliko samým zřetelné jest, kteříž i té řeči, z kteréž se vykládá, dobře powědomí sau. Jakož pak velikáby nestydatost byla, dáwati se w to člověku, čemuž nerozumí, a zvláště při tom muži, kterýž chce maudrým sľauti. Ač pohřichu, kdyby nyní do těch wykládůw nových nynějšich, těchto let wydaných w češtině, mělo nahlednuto býti: ach jakby mnoho germanismů aneb latinismů, a ať nedím barbarismů nalezeno bylo? Ale hodni sau toho Čechové pro swau nedbalost et ignaviam et superbium etc., aby jim, když oni nechťi než před se spáti, Němci České knihy spisovali, a neb z jiných jazykůw do Českého vykládali; a vykládají w obojím tom tak na mnohých místech němčinau češtinu kazíce. Ale co tomu říci? Když nechce býti jinak, nechážd jest ale tak, jakž jest a býti může. Doktor Martin Luther dobře napsal w knižce o tľumačení neb wykládání řeči jedné w druhau atd., že ten, jenž wykládá, má na to mysliti, aby tauž wěc, kteráž jest oním jazykem powědína dobře a světle, také swým jazykem wlastně a světle powěděl. A toť nemůže jinak býti, než aby i oné i této řeči dobře wyrozuměl. (148) Awšak k takowému řeči wyrozumění wýborné jsau zpráwy neb regule, kdež mohau místné nějaké wyhledány býti.

O těch dwau slovích tato regule pokládá se, totiž: mně, sobě. Ta slova mají swé ratolesti rozličné, kteréž se w deklinacích ukazují. Kdyby pak, neb na kterých místech kterého toho slowa ratolestí mělo užíwáno býti, usiľuje Philomathes to zpravami neb regulemi ukázati. Když welí užíwati ratolestí toho slowa mně, tedy prawí to těmito slowy: to se má exponowati po mojsku; když pak welí užíwati ra-

taléstek toho slova sobě, tedy dí: to (prey) se má exponovati po swojsku. Zprávy toho při těch slowích: mei, mihi, me, a me mohau státi. I otom slovu nostrum není zlá zpráva, ale mohlo také bez ní býti; nebo nostri to slovo totiž ne toliko jest derivativum, ale jest nominativi casus, protož může a má také býti vyloženo per nominativum naši. To pak slovo nostrum netoliko jest primitivum, ale jest i genitivus pluralis, diverso sc. respectu. I kdožby jej jinak vykládal než tak, jakž on praví totiž „z nás“? (149) Ano latině se tak explikuje: quidam nostrum, id est, quidam ex nobis. Regule položena na to dobrá jest. Nebo kdy kterého z těch dwau slow ratolesti měloby býti užito, ne odjinud než z těch slow přistojících, ex verbis quibus adjacent adverbia, cognoscitur, jakž i příklady náležitými to vysvětlí, k nimž také může i tento přidán býti: amputabo mihi manum, amputa mihi manum. Prvá takto vyložíš: utnu sobě ruku, nebo verbum et pronomen concordant in numero et persona. Druhé pak takto: utni mi ruku, nebo verbum non concordat cum pronomine. Nýbrž mohloby i takto povědino býti o tom, ale snad hrubě nesvětle: Cum dicis, amputabo mihi, actio manet in eadem persona, a to slovo u Čechů sobě také zůstávání předce při první osobě znamená, protož se spolu trefují; druhé pak slovo mně transitum actionis aut absolute transitionem ab alia aliqua persona (sive secunda, sive tertia) in vel ad primam significat, illud autem verbum est secundae personae, protož se spolu trefují. (150)

Ale totam; abych snad chtěje vysvětlovati nezatemňoval více, novas fingendo regulas, cum priores sint non contemnendae hoc in loco, licet mihi haec mea melius multo probatur, quia et facilius est, et ad multo plura accomodari possent.

Sui, sibi, se, a se.

Ta pronomina dvojím způsobem se exponují, někdy po sobě, a někdy po jeho. Exempla položí se per antithesin.

In numero singulari.

Sui. Omnis homo simili sui sociabitur, Každý člověk k podobnému sobě přirne se. *) Pro sui veneratione et sanctitate, Pro jeho poctivost a swatost.

Sibi. Sapientia aedificavit sibi domum, Múdrost ustawěla sobě dům. Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat, Jeden každý, což mu se zdálo býti pravého, to činil.

Se. Abscondit se Adam et uxor ejus, Skryl se Adam i manželka jeho. Unus quisque vestrum apud se reponat, Jeden každý z vás u sebe slož. (151) Dicebat autem et ei, qui se invitaverat, Prawil pak i tomu, kterýž ho byl pozwal.

A se. Abiecit vestimentum suum a se, Odwrhl raucho swé od sebe. Compreheadit multos ex eis, qui a se refugerant, Zjímal mnohé z těch, kteříž od něho byli zutíkali.

In numero plurali:

Sui. Ut tollerent in auxilium sui Jephthe, Aby vzali na pomoc sobě Jephthu. Rogaverunt vicinos, ut venirent in adiutorium sui, Prosili sausedů, aby přišli na pomoc jim.

Sibi. Fecerunt sibi perizometa, Nadělali sobě wěniků. Fecerunt ministri, ut sibi fuerat imperatum, Učinili služebníci, jakž jim bylo rozkázáno.

Se. Induerunt se sacerdotes ciliciis, Oblekli se kněží w žíně. Verbum continuerunt apud se, Slowo zachowali u sebe. Stabant iusti in magna constantia adversus eos, qui se angustaverunt, Stanaul sprawedliwí u weliké stálosti proti tým, kteří je sužowali. (152)

A se. Cumque eiecissent eos Aegyptii a se, A když je vyhнали Egypšti od sebe. Acceperunt singuli viros, qui sub se erant, Pojali jeden každý muže, kteříž pod nimi byli.

Ta pronomina kdy máš exponowati takto, a kdy onakno, tuto reguli se zprawiti můžeš.

*) přirne se, inepta phrasis; přirne hromádku smeti etc. k stěně. Lépe: připojí se.

Regula.

Quando pronomen cum supposito et apposito ita construuntur, quod de eodem supposito dicitur, et non de alio: tunc illud pronomen debet exponi po sobětnosti. Quando vero pronomen cum supposito et apposito ita construitur, quod non de eodem sed de alio supposito dicitur, tunc illud pronomen debet exponi po jehotnosti. Declaratio I. Když díš: Sapientia aedificavit sibi domum, tu sapientia jest suppositum, adificavit appositum, pronomen sibi dicitur de supposito. A protož múdrost ustawěla dům sobě, žádnému jinému. Declaratio II. Když díš: Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat, tu quod jest suppositum, (153) videbatur appositum. Sibi pronomen non dicitur de supposito quod, sed de alio, nempe de unusquisque. Non enim videbatur rectum illi rei, quae per quod significatur, sed rectum videbatur illi rei, que per unusquisque significatur. A protož máš říci: Jeden každý to činil, což mu (totiž tomu jednomu každému) zdálo se býti pravého. A tak jiná všeecka sobě rozvaž exempla.

Tato regule nebylyby zlá, než žeť není každému snadně srozumitelná, a k tomu, že se její druhá částka ne všudy trefuje. Neb jakož welí ta slova: unusquisque, quod sibi rectum videbatur, faciebat, takto vykládati: Jedenkaždý, což se mu zdálo pravého býti, činil; kdyby také toto powěděni: Unusquisque, quod sibi elegit, accepit, mělo na tu formu býti wyloženo podlé té regule jeho, taktoby wznělo: Jeden každý, což jemu wywolił, to wzał, a tužby bylo proti smyslu těch słow łatinských, kterýž wlastně takto má býti wyložěn: Jeden každý což sobě wywolił, wzał neb přijal; et contra si diceres: Unusquisque quod sibi placuit, accepit, (154) wylož takto: Jeden každý, což mu se libilo, wzał.

Regula.

Wěděti také sluší, že mei, tui, sui, nostri, vestri, ať jsou pronomina primitiva, však někdy musejí se exponowati derivative ne primitive, proto že Českým jazykem

nemohau se všudy vlastně exponovati. Exemplum primi: Imitatores mei estote, Následovníci moji buďte. Exemplum secundi: In concupiscentia tui sumus, *W* žádosti twé sme. Exemplum tertii: Scindetur mons olivarum ex media parte sui, Rozdělena bude hora oliwetská z prostředku strany swé, etc. Neb zleby česky mluwil, kdyby řekl: Následovníci mne buďte, *W* žádosti tebe sme, *Z* prostředku strany sebe. A protož ta pronomina musí se exponovati derivative, ne primitive.

Tato regula de mei, tui, sui w něčem může státi a w něčem se nehodí; a protož (155) dobře i sám on doložil: někdy. Dobře se dí a vlastně: Následovníci moji buďte, ale kdožby (na takových místech zvlášť) vykládal to slovo: mei: mne a ne raději: moji? co pak jakby vyložil tato slova: Is habet imaginem meam, item: Is habet imaginem mei? Wyložili obé jednotejně, ztratí se rozdí, kterýž w latinských slovích zřetelný jest. Item, vlastněli jest to řečeno: *W* žádosti twé sme? a nebyťoliby vlastněji říci: *W* žádosti tebe jsme? Licet videatur duriusculum, at significantius. Nebo když díš: *W* žádosti twé sme, chtěloby se tak rozuměti, jakoby ti, o nichž se tu mluví, do té žádosti její se wpojili, aneb tau žádosti se oblekli, a nebo jakoby řekli: *W* twé sme žádosti, takowau máme žádost, jako i ty. Ale vyložilby kdo: *W* žádosti tebe jsme, tedy powěděni bude swětlé, jakoby řekli ti starci: Žádost tebe jest w nás, totiž tebe žádáme etc.

Meus, tuus.

Ta pronomina dvojím způsobem (156) se exponují. Neb někdy meus jest můj, a tuus twůj. Někdy pak meus jest swůj, a tuus také swůj. Exempla položím per antithesin.

Meus. Ipse est amicus meus, Onť jest přítel můj. Ego non sum meus, Já nejsem swůj.

Mei. Erue me de manu fratris mei, Wyswobodť mne z ruky bratra mého. Nunquid custos fratris mei sum ego? Zda-liž jsem já strážný bratra swého?

Me o. Dixit Dominus Domino meo, Řekl Pán Pánu mému. Ut contradicam Domino meo, Abych odepřel Pánu svému.

Meum. Verebuntur filium meum, Ustydí se syna mého. Video Tobiam filium meum, Widím Tobiáše syna swého.

Mi. Veni dilecte mi, Poď milý můj! Vocativus po swojsku nemůž býti, proto že swůj caret vocativo casu, neb neříkáme: ó swůj.

A me o. Fiet illis a Patre meo, Stanet se jim od Otce mého. Quaecunq̄ audivi a patre meo, nota feci vobis, Což sem koli slyšel od Otce swého, známo sem vám učinil. (157)

Mei Vos amici mei estis, - Wy ste přátelé moji. Nominativus pluralis po swojsku nemůž býti, protože neříkáme nos non sumus mei, ale místo mei říkáme nostri: Nos non sumus nostri, My nejsme svoji. Ut patebit infra in titulo Nostri.

Meorum. Bonorum meorum non eges, Statku mého nepotřebuješ. Dimidium bonorum meorum do pauperibus, Polowici statku swého dávám chudým.

Meis. Nunciate fratribus meis, Zvěstujte bratřím mým. Narrabo nomen tuum fratribus meis, Zvěstuji jméno twé bratřím swým.

Meos. Pedes meos subverterunt, Nohy mé podvrátili. Lavi pedes meos, Umyl jsem nohy swé.

O mei. Nolite errare fratres mei, Nebluďtež bratří moji. Vocativus pluralis po swojsku nemůž býti. Ratio patet in Mi.

A meis. Eripe me de inimicis meis, Wyrhni mne z nepřátel mých. Ab inimicis meis salvus ero, Od nepřátel swých zachován budu. De genere foeminino ac neutro naskrz rozuměj též. (158) Tak také tuus exponowati budeš sine vocativis casibus, protože tuus nemá casus vocativos. Neb neříkáme: ó twůj a twoji. A nominativum pluralem také nemá po swojsku exponowaného, proto že neříkáme: Vos non estis tui, ale místo tui říkáme vestri: Vos non estis vestri, Wy nejste svoji.

Obiectio. Diš-li: Newím, kdy mám exponowati meus po swojsku, a tuus po twojsku, a kdy oboje po swojsku; nauč se této reguli a budeš wěděti.

Regula.

Quando pronomen derivativum praedicatur de suo primitivo, tehdy exponuj oboje po svojsku. Quando vero pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, tehdy meus exponuj po mojsku, a tuus po twojsku. A kdež není primitivum explicitum, tu jest in verbo implicitum, quia in omni verbo primae vel secundae personae certus intelligitur nominativus. Declaratio primi. Když diš: Ego (159) non sum meus: meus est pronomen derivativum, et praedicatur ibi de suo primitivo, scilicet ego; meus nempe derivatur a mei, genitivo pronominis ego. A protož máš exponovati: Ego non sum meus, Já nejsem swůj, ne můj. Item, když diš: Lavi pedes meos, meos jest derivativum et praedicatur de suo primitivo, scilicet ego, in verbo lavi subintellecto. A protož máš říci: Umyl jsem nohy swé, ne mé. Declaratio secundi: Ale když diš: Ipse est amicus meus, meus pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, quia ipse non est primitivum pronominis meus. A protož máš říci: Onť jest přítel můj, ne swůj. Item, když diš: Pedes meos subverterunt, meos pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, quia id, quod est verbo subverterunt subintellectum, nempe inimici, non est primitivum pronominis meus. A protož máš říci: Nohy mé podvrátili, ne swé.

Prawá jest regula tato. Než mohľaby také táž věc takto (a snad někomu swětleji) powědina býti: Quando meus pronomini adiacet verbum primae personae, (160) tedy máš to meus neb jeho ratolesti vykládati (jak on dí) po swojsku, totiž příležitau ratolesti toho slova s w ů j. Jako: Ego non sum meus, Já nejsem swůj. Quando vero adiacens verbum est secundae vel tertiae personae, tedy to meus vykládej ratolestmi toho slova můj, a nebo (jakž on dí) po mojsku. Jako: Ipse est amicus meus, Onť jest přítel můj; Subverterunt pedes meos, Podvrátili nohy mé. Ač tolikéž by mohľo tau regulí, kterauž jsem napřed položil de actione vel manente vel transeunte zpraweno býti. Ačkoliw i přítom také figury i zvyk swé místo míti musejí. Jako saď tato slova (Matth. 11): Ay já posílám anděľa swého, dobře a wlastně diš, ale hľáze diš a pěkněji: anděľa mého; ale dobře diš: On poslaľ anděľa swého.

Suus. To pronomen dvojím způsobem se exponuje. Neb někdy suus jest swůj a někdy jeho. Exempla položím per antithesin. (161)

Suus. Iste populus est suus, Tento lid jest swůj, to jest, že jím žádný newládne. Increpavit eum pater suus, Okřikl ho otec jeho.

Sui. Ut regnaret loco patris sui, Aby kralowal místo otce swého. Vocabant eum nomine patris sui, Nazýwali ho jménem otce jeho.

Suo. Linivit oculos patri suo, Pomazal oči otci swému. Reddidit eum patri suo, Dal ho otci jeho.

Suum. Appositus est ad populum suum, Příložen jest k lidu swému. Audi Domine vocem Judae et ad populum suum introduc eum, Slyš Pane hlas Judů a k lidu jeho uweď ho.

A suo. Dominus egredietur de loco suo, Pán wyjde z místa swého. Velut turbo rapiet eum de loco suo, Jako vicher pochyťi ho z místa jeho.

Sui. Isti homines sunt sui, Tito lidé sau swojů, to jest, že jimi žádný newládne. Sui filii interfecerunt eum, Jeho synové zabili ho. Tak také máš exponowati: Sui eum non receperunt, Kteříž jeho byli, nepřijali ho: Neřikaj: Swojů ho nepřijali, neb Židé Kristowí byli, ne swojů: neb on (162) mezi swé přišel, a ti ho nepřijali, kteříž jeho byli, ne swojů. Takowau máš take orací o Zuzanně: Flebant sui et omnes, qui noverunt eam. Kdež nemáš exponowati: plakali swojů, ale plakali ti, kteříž její byli, a všickni, kteří jí byli znali. Neb skrze sui máš rozuměti čeledě její.

Suorum. Exiit Antiochus in terram patrum suorum, Wyšel Antiochus do země otcůw swých. Sepellerunt eum in sepulchro patrum suorum, Pochowali ho w hrobě otcůw jeho.

Suis. Servos hortare, ut dominis suis pareant, Služebníků napomínej, aby poslouchali pánůw swých. Reddite eum dominis suis, Wraťte ho pánům jeho.

Suos. Occidit omnes fratros suos, Zabil všechny bratry swé. Constituit in capite Abiam filiam Maacha ducem super omnes fratres suos, Ustanowil napřed Abiáše, syna Maachy, knížetem nade všemi bratry jeho.

A suis. Misit duos ex discipulis suis, Poslal dwa z učedlníků swých. Ait illi unus ex discipulis suis, Dí mu jeden z učedlníků jeho. (163)

Nota. Wěděti máš, ze suus se někdy exponuje jeho. Exempl: Incepavit eum pater suus, Okřikl ho otec jeho. Někdy její. Exempl: Cui vir suus reliquerat divitias multas, Již muž její pozůstalil zboží mnoho. Někdy jejich. Exempl: Dominus Deus suus vendidit eos, Pán Bůh jejich prodal je. — A protož kterak to pronomen suus exponowati máš po jehotnosti, in quolibet genere, per omnes casus, figurau tauto podepsanau zprawiti se můžeš.

In genere		neutro				
		Sing.	Sing.	Sing.	Sing.	Sing.
	Sing.	N. Suus,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Sui,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,
		D. Suo,	Jeho,	jejímu,	jeho,	jejich,
		A. Suum,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,
		Ab. A suo,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.
	Plur.	N. Sui,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Suorum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		A. Suos,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejích,	od jeho,	od jejich.
	Sing.	N. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		D. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		A. Suam,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		Ab. A sua,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.
	Plur.	N. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Suarum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		A. Suas,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejích,	od jeho,	od jejich.
	Sing.	N. Suum,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Sui,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,
		D. Suo,	Jeho,	jejímu,	jeho,	jejich,
		A. Suum,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		Ab. A suo,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.
	Plur.	N. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		G. Suorum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,
		A. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejích,	od jeho,	od jejich.

(164)

Declaratio figurarum.

Každé pronomen má čtveru exposicí. Přední expositio ad genus masculinum, druhá ad foeminiuum, třetí ad neutrum, a čtvrtá sluší ad genus omne. Wěděti máš, že jejich, ultima producta, ad genus foemininum, (164) ale jejich, ultima correpta, sluší ad genus omne. Exempl. primi: Propterea tradidi eam in manus inimicorum suorum, Proto sem ji vydal w ruce nepřátel jejich. Exempl. secundi: Dabo eos in manns inimicorum suorum, Dám je w ruce nepřátel jejich.

Toho slova suus, kteréž on s swými ratolestmi na tabuli rozprostřeš, prawda jest, že někdy někteří neuměli Čechové, jako i Latinici špatnějši zle užíwali a snad i ještě užívají. Hera rogat, ut ad se venias, Prosí paní, aby k ní přišel, bude jiná significací, a díšli: ut ad eam venias, též bude jiný smysl, ač sic dobře říkají i latině i česky: rediit ad se, přišel k sobě, t. upamatowaš se. U wysvětlení figury dobrau reguli powěděš de genitivo plurali: jejich, ultima correpta, že jest omnis generis, ale jejich, ultima producta, foeminini generis et numeri singularis. Dám příklad prwního. Jejich šaty, t. těch mužůw nebo žen, a jejich kůže, t. těch wořů, kterýchž teď masso prodávati widíš. Příklad druhého: Jejich věci, šatůw, nebo jiného této ženy já tobě newydám nyní. (165) Ale příčinau toho slova suus přidám ještě i toto, že i při těch slowich tebe, se be býwá spletek. Dobře diš: Nedaufej w sebe, nechci w sobě daufati, proč mi nedáš w sebe daufati: tu nebude ambiguitas. I takž w oné písni P. 18.: Dejž nám w tě daufati, hic ad evitandam amphibologiam musilo se položiti: w tebe a w tě, ješto sic podlé wlastností mělo býti: w sebe a nebo w se.

Addam hic et Erithaei iudicium. Swé jest reciprocum, Twé jest demonstrativum. Dej synu swému. Nechať dá synu swému, anebo twému synu. Pánu Bohu swému, twému se klaněti budeš. Poswěť se jméno twé, oslaw jméno swé. Slys modlitbu syna swého, tworče. Tresci syna swého. Haec reciproca. Sed demonstrativa: Ta sukně jest syna twého. Zabili twého syna.

Nota. Wěděti také máš, že jakož Ego sum suus, není já jsem swůj; neb Ego sum meus jest Já jsem swůj, (166) a jakož Tu es suus není Ty si swůj; neb Tu es tuus jest Ty si swůj, ut patuit supra: tak také Ego sum suus není Já sem jeho. A Tu es suus také není Ty si jeho. Neb místo suus říkáme eius. Ale Iste est suus, dobře diš Ten jest swůj. A isti sunt sui, tito sau swojí. — Aby pak wěděl, kdy máš exponovati suus po swojsku *) a kdy po jehotnosti, o tom máš dvě regulky, jimiž se zprawiti můžeš.

Regula I. Quando nominativus singularis vel pluralis ponitur in oratione pro subjecto, tunc ille nominativus pronominalis debet exponi po jehotnosti. Quando vero ponitur pro praedicato, tunc debet exponi po swojsku.

Regula II. Quando res possessa est illius rei, cuius est verbum suppositum, tunc obliqui casus debent exponi po swojsku. Quando vero res possessa non est illius rei, cuius est verbum suppositum, sed alicuius rei alterius, tunc obliqui casus debent exponi po jehotnosti. Declaratio regulae primae. Když diš: Increpavit eum pater suus, ibi suus ponitur pro subjecto, (167) a protož máš říci: Okřikl ho otec jeho, ne swůj. Ale když diš: Iste populus est suus, ibi suus ponitur pro praedicato, a protož máš říci: Tento lid jest swůj, ne jeho. Declaratio regulae secundae. Když diš: Linivit oculos patri suo, ibi res possessa, scilicet pater, est illius rei, cuius est verbum suppositum, scilicet Tobiae, quia Tobias linivit oculos patri suo, a protož máš říci: Pomazal (rozuměj Tobíáš) oči otci swému, ne jeho. Ale když diš: Reddidit illum patri suo, ibi res possessa, scilicet pater, non est illius rei, cuius est verbum suppositum, scilicet Domini Jesu, quia Jesus non reddidit patri suo, sed patri alterius rei, scilicet lunatici. Pater nempe ille non erat pater Domini Jesu, sed lunatici pater erat. A protož máš říci: Dal ho otci jeho, ne swému. Neb diš-li swému, budú rozuměti, že Pán Jezus toho náměsečnika dal otci swému nebeskému. Též kdež máš psáno: Dedit illum matri suae, diš-li: Dal ho materi swé, budú rozuměti, že toho mládence wzkríšeného dal Jezus panně Marii. A protož máš říci: Dal ho materi jeho, totiž toho mládence materi.

I tyto dvě regulky (jakž on dí) položil neneprawě, ale jistě řídkým k srozumění spěšnému snadné. Philippus Melancthon (168) horlil pro smíšení grammatiky a dialektikau,

*) Fluxit vocabula technica insutissima, ut jam aliquoties dixi.

což prvnější někteří směšně subtylní grammatikové činili; kdyby viděti měl tyto Philomathesowy regule, snadby jich také neliboval. Ale jakž jest koli i nesvětle to psal, vždyť jest lépe nežli jiní a více učinil: a byt méně ještě bylo nežli jest, vždyť jest aspoň laudanda voluntas. — Než zdá mi se, žeby se i při tom suus mohlo tau regulí býti zpraweno, kterauž jsem napřed položil de transitu aut non transitu actionis ab una persona in alteram, což kterak se trefuje, sám čtenář sobě příkladem příhodným vysvětliti může.

Noster. Vester. Noster jest náš a vester váš. **Exempl. primi:** Pater noster senex est, Otec náš starý jest. **Exempl. secundi:** Unus est pater vester, qui est in coelis, Jedent jest otec váš, jenž jest w nebesích. Ale in ceteris casibus dvojím způsobem se exponují ta pronomina, někdy po swojsku a někdy tak, jak chce míti náš a váš. (169) **Exempla** položím per antithesin.

Nostri. Quare non in timore Dei nostri ambulatis? Proč w bázni Boha našeho nechodíte? **Ambulabimus in nomine Dei nostri,** Choditi budem wejmeno Boha swého.

Nostro. Psallite Deo nostro, Zpívejte Bohu našemu. **Sacrificemus Deo nostro,** Obětujme Bohu swému.

Nostrum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Chleb náš vezdejší daj nám dnes. **Panem nostrum comedemus,** Chleb swůj jísti budeme.

O noster. Pater noster, qui es in coelis, Otče náš, jenž si w nebesích. **Vocativus** po swojsku nemůž býti, proto že swůj caret vocativo casu, neb neříkáme: ó swůj!

A nostro. Ut non interficiat nos arca cum populo nostro, Aby nás nezmordovala archa s lidem naším. **Pugnemus pro populo nostro,** Bojujme za lid swůj.

Nostri. Peccaverunt patres nostri, Zhřešili otcowé naši. **Nos non sumus nostri,** My nejsme swojí. (170) —

Nostrorum. Memor erit testamenti patrum nostrorum, Rozpomenet se na umluwu otcůw našich. **Vindicamus hereditatem patrum nostrorum,** Dobýváme dědictwí otcůw swých.

Nostris. Tradidit nobis ac filiis nostris, Dal nám i synóm naším. **Parvulis nostris fabricabimus urbes munitas,** Dětem swým ustawíme města hrazená.

Nostros. State nunc contra inimicos nostros, Stůjte nyní proti nepřátelům našim. Pugnemus contra inimicos nostros, Bojujmež proti nepřátelóm swým.

O nostri. Unde estis juvenes fratres nostri, Odkud ste mládenci bratří naši? Vocativus pluralis po swojsku nemůž býti proto, že swůj caret vocativo casu, neb neříkáme: ó swojí.

A nostris. Ut faciat misericordiam cum patribus nostris, Aby učinil milosrdenství s otci našimi. Peccavimus cum patribus nostris, Zhřešili sme s otci swými. De genere foeminino et neutro naskrz rozuměj též. Tak také vester exponowati budeš, sine vocativis casibus, proto že vester caret vocativis casibus, neb neříkáme: ó wáš a ó waši. (171) — Aby pak wěděl, kdy máš exponowati ta pronomina takto, a kdy onakno, znameněj tu regulku, kteréž máš napřed in pronomine meus.

Regula.

Quando pronomen derivativum praedicatur de suo primitivo, tunc debent exponi illa pronomina po swojsku. Quando vero pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, tunc debent exponi illa pronomina, tak jak chce míti náš a wáš. Declaratio primi. Když díš: Sacrificemus Deo nostro. Nostro jest pronomen derivativum et praedicatur de suo primitivo, scil. nos, in verbo sacrificemus subintellecto. A protož máš říci: Obětujme Bohu swému, ne našemu. Declaratio secundi. Když díš: Psallite Deo nostro. Nostro pronomen derivativum, non praedicatur de suo primitivo, quia vos, in verbo psallite subintellecto, non est primitivum pronominis noster. A protož máš říci: Zpívejte Bohu našemu, ne swému. (172)

Tato regule de pronomine noster et vester takowáž jest, jako ona regule de pronomine meus et tuus, o kteréž co sem tam napřed powěděl, totěž i nyní o této reguli prawím.

Nostras, Vestras sau pronomina gentilia communis generis; při jejich exposici žádné nesnáze není. Neb nostras wždycky slowe našinec *) a vestras wašinec per omnes casus. A protož o nich wíce psáti není potřebí.

*) Agrestis vox našinec atd.; fugienda est haec crassa rusticitas. J. B.

I p s e. Někdy se exponuje o n. Exempl: Ipse est Dominus Deus noster, Onť jest Pán Bůh náš. Někdy t e n. Exempl: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, Kohožbych koli políbil, tenť jest. Někdy s á m: Exempl: Ipse Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet, Sám Jezus swědectwí wydal, že prorok w swé vlasti cti (173) nemá. A když ipse componuje se cum ego, tu, sui, tehdy ipse také slowe s á m, a též jest jako egomet, tumet, suimet. Exemplum primi: Ego ipse consolabor vos, Já sám těšiti budu wás. Exempl. secundi: Nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, Newědí, že jsi ty sám Bůh náš. Exempl. tertii: Probet se ipsum homo, Zkus sám sebe člověk. Pakli se komponuje ipse cum pronomibus meus, tuus, suus, tehdy ipse slowe vlastní. Exemp: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, Twú vlastní duši projde meč. Neřikaj: Twú samu duši.

I d e m. Někdy se exponuje in masculino genere týž, in feminino táž, in neutro tož. Exempla: Haec omnia operatur unus et idem spiritus, To wše činí jeden a týž duch. Secundum eundem spiritum, Podlé téhož ducha. In eodem spiritu, W téměž duchu. Někdy se pak idem exponuje in masculino genere jedn o s t e j n ý, in fem. jedn o s t e j n á, in neut. jedn o s t e j n é. Exempl: Non omnis caro eadem caro, Ne každé tělo jest jednostejně tělo. Nad to někdy (174) idem exponuje se in genere masculino jistý, in feminino jistá, in neutro jisté. A to jen tehdy, když se componuje cum pronomine ille neb ille idem, t o jest: ten jistý.

Q u i d a m. Erasmus w swých annotacích oznamuje, že, což latiníci quidam, to Židé swú řečí unum řikají. Tak také Čechové, poněwadž toho slowa vlastní češtinu *) mají, té jim sluší užíwati. Protož když quidam stojí cum nomine substantivo, tehdy se exponuje někdy n ě j a k ý, a někdy j a k ý s. Exempl. primi: Homo quidam fecit coenam magnam, Člowěk nějaký **) učinil wečeři welikú. Exempl. secundi: Quidam legis peritus surrexit, tentans eum, Jakýs w zákoně dospělý powstal, pokaušeje ho. — Pakli quidam stojí samotně, sine substantivo, tehdy má se exponowati k d o s. Exempl. Venit quidam ad principem synagogae, Přišel kdos k wrchnímu školníku. Vidimus quendam

*) Inepte dictum vlastní češtinu; dicendum fuit: Poněwadž mají Čechové příhodně slowo swé k wyložení toho latinského slowa quidam. J. Bl.

**) Recepta est iam usu phrasis hebraica apud nos. Protož pěkně a swykle saí: Člowěk jeden; a my říkáme w mluwení obecném: Novi quendam hominem, Znám jednoho člověka, kterýž atd. J. Bl.

in nomine tuo efficientem daemonia, Viděli jsme kohos *), an we jménu tvém vymítá dábelství. Quidam in numero plurali, když cum substantivo stává, exponuje se někdy někteří, (175) někdy nějací, aneb jacis. Exempl. primi: Quidam viri venerunt Jerosolimam, Někteří muži přišli do Jeruzalema. **) Exempl. secundi: Quidam Epicurei et Stoici disserebant cum eo, Jacis ***) Epikureové a Stoikové mudrci hádali se s ním. Ale když stává sine substantivo, tehdy vždycky se má exponovati někteří. Exempl: Quidam dicebant: bonus est, Někteří pravili: dobrýť jest. Též o quaedam in foeminino genere, a o quoddam in neutro genere máš rozuměti.

Jenž a ješto. Jenž jest relativum utriusque numeri, omnis generis, casus nominativi tantum, a pěkně se užívá místo který, kterou, které i také in plurali. Exempl. de masculino singulari: Natus est Jesus, qui vocatus Christus, Narodil se Jezus, jenž slowe Kristus. Exemp. in plurali: Qui sunt isti, qui ut nubes volant? Kteří sau tito, jenž jako oblakové létají? Též o ješto máš rozuměti, a můžeš jedno za druhé položit. ****)

Ta slova nostras et vestras kdyby podlé jeho regule měla býti vždycky tak (176) vykládána, welmiby bylo nepřijemné, quod rusticitatem quandam et ineptiam redolerent. Jako kdyby takto slova tato vyložil: Vestrates vicerunt, naši přemohli; item Tamen est nostras, však jest našinec, nepřekážej mu atd. Possunt tales formae per circumlocutionem reddi, třebas i takto: naši přemohli, neb: vaše strana zvítězila. Nech ho, však jest také náš, vel, však jest také z našich.

Ille idem vykládati ten jistý není forma w mluvení pěkná, jako kdyby tato slova vyložil: ille idem venit, qui antea tecum hic fuit, Ten jistý přišel, který dříve tu s tebou byl. Jest to jakés werštatní mluvení o té jisté ecetero a těch jistých myšincích či našincích. Ita asserenda est pro-

*) I tu lépe w mni jednoho nežli kohos. J. Bl.

**) Nepěkně vyložil. Lépe říci nějakí aneb jacis. J. Bl.

***) Též by mohl říci nějakí. J. Bl.

****) Jistě newšudy; velikýť jest rozdíl mezi těmi dvěma slovy. J. Bl.

prietas vocum, ut non tollatur decus orationis: rovně jako při tom slovu bíše atd.; ita erat tollenda turpitudine aut saltem quidam squalor, ut non periret proprietas. Medio atque prudenter tutissimi ibimus.

O tom slovcí quidam mluví nezle. Mezi jinou řečí vyložil to slovo: Venit quidam ad principem synagogae, takto: Přišel kdos k vrchnímu školníku. Jakási to dura et rigida translatio, quasi per contemptum hoc diceretur. Princeps synagogae jest ne školník, ale kníže kněžské, jakž někteří vykládávali, aneb kníže (177) lidu toho, totiž jenž bývá in synagoga anebo ve zboru. Ještěby bylo lépe říci starší zboru, neb kníže zboru, nežli školník. Což se koli nebo ústípně, a jako říkají Morawci, ušklaubavě, anebo zasse na odpor pochlebně dělá, jaks to nebyvá každému příjemné. Lidská mysl neráda na prostředku zůstává: attamen in medio consistit virtus. Item ta slova: Venerunt quidam Epicurei, (178) vykládá: Přišli jací Epikurové.

Avšak proto newyvracím jeho regule, může státi w něčem, než zato mám, že nebyloby zle vyloženo, kdyby kdo takto řekl: Venerat ad me quidam bonus amicus, Byl ke mně přišel jeden dobrý přítel. Novi quendam bonum virum, qui etc. Znal jsem jednoho dobrého muže, kterýž atd. Item: Aderat ei quidam bonus vir, quem ego non novi, Byl při něm nějaký dobrý člověk, jehož sem já neznal.

Z strany toho slova ještě ne ve všem mi se líbí jeho o něm saud. Někdy to slovo velmi pěkně sedí in oratione ac propriissime. Jako: Mnoho někdo o mne mluví, ještě přijde-li k tomu, aby dowodil etc. Item: Toť hle widíš, coť činí, ještěs mu newěřil. U Řeků to slovence *ετι* netoliko může vyloženo býti nebo, anebo též že (nebo učinił, zes učinił), ale také na některých místech výborně a velmi significanter mohloby vyloženo býti ještě: Jako Matthaei 7. *ετι* *σενη* *η* *πολη* ještě těsná (jest) brána. Item 15: *ετι* *ηδη* *ημερας* *τρεις* etc., ještě již tři dni trwají. — Než toť jest prawda, že

někdy může na temž místě státi, kdež stojí kterýž. Jako Matth. 23: *ὁ δμοκτισμοσα* kterýž morduješ, ješto morduješ, morděři prorokůw, wlastně mordující. (179)

Hic, Haec, Hoc.

Ta pronomina demonstrativa dvojím obyčejem se exponují. Někdy *hic* jest *tento* a někdy *ten*; *haec* někdy *tato* a někdy *ta*, *hoc* někdy *toto* a někdy *to*. Znamenaj, když pronomem *hoc* ukazuje na věc přítomnú, tehdy slowe *toto*. Jako, kdež *) setník služebniku swému řekl: *Fac hoc*, tu máš *hoc* exponowati *toto* ne *to*; neb setník rozkázal služebniku swému, činiti tu věc, na kterouž ukázal. Ale když *hoc* ukazuje na věc, kteráž není přítomná, tehdy slowe *to*. Jako kdež Jezus řekl w zákoně dospělému: *Hoc fac, et vives*, tu máš *hoc* exponowati *to* ne *toto*; neb neukázal Jezus na přikázání, ale když ten zákonník přikázání Božská wyprawowal, odpověděl mu Jezus: *To* čii, a živ budeš, jakoby řekl: *Cos* sám wyznal, *to* čii. In genere masculino et foeminino rozuměj též. Ale diwím se tomu, proč někteří, kdež se wečeře Páně wypisuje, *hoc* a *hic* adverbialiter exponowali: *Hoc est corpus meum*, *Toť* jest tělo mé, a *Hic est sanguis meus*, *Toť* jest krew má, aneb, (180) *Tentot* jest krew má. Jakoby česky neuměli a newěděli, že krew u Čechů jest generis foeminini. Neb má wyloženo býti: *Toto* jest tělo mé, a *Toto* jest krew má, kdež se mluví o přirozeném těle Kristowě, ne o duchowním; neb přirozené tělo Kristowo za nás jest vydá no, ne duchovní.

Štrafuje tuto některé lidi *Philomathes* w tom, že př, wečeři Páně užíwali těch slow: *Toť* jest tělo mé, *Toť* jesti neb, *Tentot* jest krew má, diwě se, že adverbialiter exponowali *hoc est*, aneb *hic est*; ale nechať se jemu to diwení skrze tuto zpráwu odejme. Meylí se natom, kdež dí, že adverbialiter *exposita haec vox*; nebo *hoc* wykládá se *to*; protož dobře se dí: *To* jest tělo. Ale že pak řeč Česká má swé veluti *affixa*, ut *Hebraei dicunt, sicut antea dixi, s* a též *t*, kteréž

*) *Inepta locutio. Vide alibi de hac voce kdež. J. Bl.*

cum adduntur in fine vocum, vehementiam quandum addunt, jako udělej, udělejž; item: dám rád, dámt rád; půjdu jistě, půjduť jistě: quid igitur propter additionem affixi ex pronominebus adverbia fient? Neutiquam. Manent, quod fuerunt, auctiora tantum sunt per additionem istius litterae, iuxta Boëmicae linguae proprietatem. (181) A tolikéž při tom słowci Tentoť welmi hřaupě, meo iudicio, napsať, připomínaje, že krew u Čechůw jest generis foeminini, jakoby prý newěděli otom atd; mohľbych i já říci: jakoby newěděľ Philomathes, že kalich u Latinikůw i u Čechůw jest generis masculini. item a jakoby newěděľ, že Sw. Paweľ, Corinth. 11. řekľ: Hic calix atd. Ale pošleme ho k wýkladu Nowého Zákona, kterýž od towarýšů jeho Beneše a Gzele wydán jest a tam ať čte to místo, Cor. 11. kdež stojí: Tento kalich nowá umluwa jest. To když rozmyslně přečte, porozsaudě i toho pilně, což jsem na před de literis *ŕ* et *z* affixis powěděľ, zato mám, že přestane se diwiti těm, kteříž směli Sw. Pawľa následowati, a wlastních řeči České ozdob užíwati, řikajíce: Tentoť jest krew má, ač já nepravím, aby tak nejlépe bylo. Skůro bych se i já tomu podiwil, že Philomathes oznamiw, že tento jest pronomen habens quandam demonstrationem, což jest w prawdě tak, i ještě se diwí tomu, že někteří užíwawše wlastně toho słowa, a tak trefující se s jeho wlastní regulí, přidáním litery *ŕ* vehementiorem demonstrationem efficiunt. (182) Mohľoby se i nětco wíce ještě k odpowěděni jemu napsati, ale pozanechám na ten čas, nec non esset huius loci.

Jeho. Mezi ho a jeho weliký rozdíl jest. Nebo jeho jest pronomen numeri singularis, casus genitivi, a exponuje se ex pronominebus Illius, Ipsius a (když jest relatiuum) Cuius. To pronomen je jí in genere foeminino jest casus genitivi. Ut in exemplo: Diligebat Jesus Martham et sororem eius, Milowal Jezus Marthu a sestru její. — Takto pronomen jeho in genere masculino jest casus genitivi. Exempl: Vidimus stellam eius, Widěli jsme hwězdu jeho. A protož mrzce blaudili *) ti,

*) Ano i ty blaudíš, když neznaje figur a excepci, wšeccko regulemi zaworati a sawlačiti chceš. J. Bl.

kteříž z něho casum accusativum dělali. — Ale když mívá na konci tu literu *s*, dvojím způsobem (183) se běře, a na počátku orací vždycky se postavuje, někdy in casu genitivo, někdy pak in casu accusativo. Exempl. primi: Cuius non sum dignus calceamenta portare, Jehož nejsem hoden obuvi nositi. Exempl. secundi: Quem mundus non potest accipere, Jehož *) svět nemůže přijíti. A věz, že k té literě *s* ještě také přidává se syllaba *to* pro lepší pojištění. Nebo když diš jehož, jest více, nežby řekl jeho; a když diš jehožto, jest více, nežby řekl jehož. A takový způsob in obliquis casibus pronominum relativorum pěkně sluší. Nalézá se také in adverbio. Exempl: Dixit Ihesus ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, Řekl Jezus k některým, ješto w se úfali jakožto spravedliví.

Rozdílové mezi ho, jeho, jehož, jehožto etc. jsou chwalitební, ač se to nemálo mate; činí někdy i šlechtí se řeč Česká, někdy pak a častěji ohyžďuje. (184) Zvykli staří ona slova Jpsum audite, vykládati, Jehož (neb jeho) poslauchejte; a zdá se pro zvyk dosti pěkně. Suď, když celá sentenci zni, jak jde: Tentot jest syn můj milý, jeho poslauchejte: daleko pěkněji (pro zvyk), nežli když diš: Tentot jest syn můj milý, poslauchejte ho, by pak i přidal *s* řka: poslauchejtež. Judicium aurium, quod de cacophonia et euphonia pronunciat, plurimum valere hic debet. Protož i w těch slověch může se per enallagen, jakž kde potřebí, jednoho místo druhého užívati.

Ho. Kterak to pronomen *ji* in genere foeminino jest casus accusativi, ut in exemplo: Accepit eam discipulus in sua, Přijal *ji* učedník k sobě, tak i to pronomen *ho* in genere masculino jest casus accusativi. Exempl: Hic est filius meus carissimus, audite eum, Tentot **) jest syn můj najmilejší, prolauchajtež ho, ne jeho. Crucifige eum, ukřížuj ho, ne jeho; nebby se on již nemínil, ale nětco jiného, což jest jeho. Aby pak to zřetelně bylo prokázáno, že mezi ho a jeho (185) veliký

*) A pročby neřekl raději kteréhož, a ne jehož? J. Bl.

**) Tamen in huiusmodi rebus iudicium et euphonia ea reguli byti ma. J. Bl.

rozdííl jest, obého toho wedlé sebe postaweného někollkerým důwodem způsob ukáží. Interrogabant eum discipuli eius, Otázali ho učedníci jeho. Vidit illum pater ipsius, Užel ho otec jeho, a málo níže: Cecidit super collum eius et osculatus est eum, Padl na šíji jeho a políbil ho. Neb ho significat ipsam personam, ale jeho significat aliquam eius possessionem. Jeho, totiž nětco, což jemu přísluší.

Jej. To slowo jej wykladači personis animatis rationalibus welmi newlastně příkládali; neb jim vlastně ho *) přísluší. Exempl: Exceptit illum gaudens, Přijal ho (ne jej) raduje se. Též: Et viso eo misericordia motus est, A wida ho (ne jej) milosrdstwím hnut jest. Jej vlastně rebus inanimatis et irrationalibus přísluší. Exempl: Petrus habens gladium eduxit eum, Petr maje meč wytrhl jej, ne wytrhl ho. Též: In posterum succides eum, Potom jej (ne ho) podetneš. Ačkoli ho také někdy inanimatis et irrationalibus přísluší, jako: Sine eum et hoc anno **) Nech ho i tento rok. Ale je j personis animatis rationalibus (demptis (166) collectivis: gens, plebs, populus, turba) nikdy vlastně nepřileží.

I ta regule, kdyby měla šetřena býti wždycky, sine exceptione, welmiby kazíla češtinu. Nebo zdažby to nebylo hochowské powědění: Wida ho w nauzi, slitowal se. Marci 8. Wywedł jej wen z zástupu. Díšli: wywedł ho, posuď, jak mrawně promluwíš. Rowně jako řekliby: Bychť ho w noci nespatrił, t. j. toho lotra, kterýž se tu skrył. Pakli díš: bychtť jej we tmě nespatrił, t. ten pařez, též bude ineptus germanismus, podobně jakoby řekl: Podej mi ten nůž, pič mi nůž. — A protož, což powěděł Philomathes o tom ho, tolikéž já prawím o jej, totiž, že někdy tak, někdy jinak užíwáno býti může, a zwláště od těch, kteříž figurám lépe, než Philomathes rozumějí. W písnič D. 15. Jež i my milujeme. Mat. 10. Wyznámt i já jej, lépe nežby řekl ho; ale dobře se dí níže: Zapřímť ho i já.

*) Ta regula in animatis ne wšudy pláti. Valet haec regula maxime apud rusticos. J. Bl.

**) Nulla regula est sine exeptione.

Jemu. Mu a jemu jsau pronomina, dativi casus, jedno jako druhé. Ale nemáš jich užívatí (187) jednostejně; neb w jejich užíwání rozdíl weliký býti má, čehož nešetřili ti, kteří knihy České skládali, jednoho jako druhého užíwající jednostejně. A protož wěz, že to pronomen jemu dvojím obyčejem užíwati se má. Jednau, když ukazuješ na wěc přítomnú. Jako kdyžby otázku někdo učinil k tobě, řka: Komu dáš swú dceru? ukázalby na Jana přítomného a řekliby: Jemu. A tak jemu wždycky jest pronomen demonstrativum a jinak ho užíwati nesluší. Druhé, když bez ukazování připomínáš tu wěc, o které mluwiš, a tak slowe pronomen relativum, a míwá wždy na konci literu *z*, a na počátku orací wždy se postawuje. Exempl: Cui omnes prophetae testimonium perhibent, Jemuž všickni proroci swědectwí wydávají, totiž Kristu, neb o něm tu swatý Petr mluwi.

Mu. Mu pronomen wždycky relativum jest; neb připomíná a opakuje tu wěc, o kteréž se mluwí. Exempl: Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, Dal mu jméno, jenž jest nad každé jméno, t. Jezusowi; neb o něm tu swatý Pawel mluwí. A protož neříkaj: Dal jemu jméno; neb apoštol (188) neukazuje tu na Jezusa, ale mluwí o něm, připomínuje ho.

Nezlá jest ta regula o těch dwau slowcích mu a jemu; ale excepci potřebuje welmi. Pediculosi grammatici do regulí příliš ženou. Euphonia (t. j. slušnost a způsobnost, při kteréž mnoho může zvyk) šetřena má býti pilněji, nežli regule. Někteří pro šetření regule té hiulcam reddiderunt orationem. Příklad toho w oné písni: A budeme mu milí. *) Lépeby bylo říci: A budem jemu milí. Ista enim ingrata collisio literae *m*, ineptum quiddam sonat. Matth. 22. Dicunt ei, Beneš wyložil: Řkau mu, proprie quidem, sed inepte. Lépe a hláze zní, když diš: Řkau jemu; bude figura, totiž demonstrativum pro relativo. Item Matth 18: A odpustím jemu, lépe nežliby řekl: Odpustím mu, jako Beneš wyložil, nechtěw ublížití grammaticae, quasi pluris faciundae essent regulae a grammaticis

*) Carissimus F. Gallus D. pilně té regule šetřil až příliš; non consideratis exceptionibus necessariis.

compositae, quam decora pronuntiatio et sonus dulcedoque orationis. Item **Math. 26**: Řkauce jemu. Díšli: mu, též bude cacophonía, a velmi patrná, a k tomu ještě aniž lze těch dwau *m m* dobře (189) a patrně, nad to hladce wyřknauti.

Jejich. Jaký jest rozdíl mezi ho a jeho in numero singulari, takový jest také rozdíl mezi jich a jejich in numero plurali. A w tom též, jako i w onom, ti, kteříž biblí česky vykládali, toho neznajíce blaudili a rozdilu mezi jich a jejich žádného neměli. Ale ty wěz, že jejich jest genitivus pluralis a exponuje se ex pronominibus illorum, illarum, ipsorum, ipsarum, eorum, earum, a když jest relativum, quorum a quarum. **Exempla:** Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum, Blahoslaweni chudí duchem, neb jejich jest králowství nebeské. Docebat in synagogis eorum, Učíwal w školách jejich. Exivit de manibus eorum, Wyšel z rukú jejich.

Jich. Jich jest pronomen casus accusativi a exponuje se ex pronominibus illos, illas, ipsos, ipsas, eos, eas, a (190) když jest relativum, quos a quas. **Exempl.:** Dimittere eos ieiunos nolo, Rozpusťti jich lačných nechci. Santifica eos in veritate, Poswěť jich w prawdě. Aby pak to zřetedlně bylo prokázáno, že mezi jich a jejich veliký rozdíl jest, obého toho wedle sebe postaweného, jedním neb dvěma důwody to oznámím takto. Deus eorum defendet illos, Bůh jejich bráníti bude jich. Opera illorum sequuntur illos, Skutkové jejich následují jich. Někdy owšem také jich casus genitivi býwá, ale ten genitivus nebýwá possessivus. Neb když se ptal: Čí nětco jest? k té otázce sluší genitivus possessivus jejich, totiž že ta věc jest něčí, ut in exemplo: Civitatem illorum succendit, Město zapálil; čí město? Jejich, totiž těch lidí, kteří králowské posly zmordowali. — Ale kdež otázka takowá býti nemůže, tu jich casus genitivi jest. **Exempl.:** Quorum non erat numerus; neb díšli: Nebylo počtu, otáží tebe: Čího počtu nebylo? Díš-li jejich, rozuměti budu, že ty věci, o kterýchž se tu mluví, počtem newládly, poněwadž jejich nebyl. Ale díšli: Jichžto nebylo počtu, budu rozuměti, že těch věcí bylo bez čísla a tak má rozumino býti. Též: Stetit Jesus in medio eorum; díš-li: Stál (191) Jesus w prostředku jejich, budu rozuměti, že apoštolé měli nějaký prostředek svůj vlastní, kterýmž wládli; ale díš-li: Stál Jesus w prostřed nich, budu rozuměti, že apoštolé sami byli tím prostředkem; neb též

jest, jakoby řekl: Stál Jezus mezi nimi, a tak má rozumíno býti. Jakož říkáme: mezi nimi a ne mezi jimi, tak také máš říci: W prostřed nich, ne w prostřed jich; též: místo nich, ne místo jich. Neb taková slova habent vim praepositionum, a wiš, že pronomina, quando construuntur cum praepositionibus, mutant orthographiam. Exempl.: Qui credit in illum, non confundetur, Kdo věří w něho (ne w ho), nebude zahanben etc. Item také vědědi máš, že illorum, illarum, ipsorum, ipsarum, eorum, earum, quorum, quarum máš exponowati z nich, ne jejich, když při nich býwá unus, duo, tres etc. nemo, nullus, alter, alius, solus, ullus, uter, quis et qui cum compositis, quot, tot, quotus, anebo, multi, pauci, plures, singuli, omnes, par, nihil et superlativus gradus, a cožby k tomu wíce podobného bylo. Exempla položím dvě neb tři, ostatku rozuměj. Uni eorum dixit, Jednomu z nich řekl. Quidam eorum murmuraverunt, Někteří (192) z nich reptali. Singulos illorum hortabatur, Jednoho každého z nich napomínal. A zase wěz, že dvě, tři, čtvero, item: pět, šest, sedm etc. kolik, tolik cum compositis, quando non construuntur cum genitivis praedictis, a přidává-li se k nim jich, tehdy jich bude casus genitivi, non possessivi. Exempla položím dvě neb tři, ostatku rozuměj: Erunt duo in carne una, Bude jich dvě za jedno tělo. *) Erunt quinque in domo una divisi, Bude jich pět w domě jednom rozdělených. Nadto přidává se také jich pronomen takovým způsobem k slowům tato: málo, máličko, méně, nejméně, mnoho, wíce, nejwíce; neb říkáme: Málo jich bylo na kázání, ale mnoho jich bylo w krémě.

Též rozdíł mezi ho a jej dobrý jest: a takž také mezi těmi slowci mu a jemu. Však nalézám, že staří i znamenití muži někdy toho užíwali jedno místo druhého, jako w oné písni zpíváme, „Aby jej lidé znali,“ ačhy předce lépe bylo, rozdíł ten zachowáwati: nempe ho ad personas ut pertineret, jej ad animata vel inanimata; ale žeť se to newšudy třel (193). O tom pak slowci jich dobře sic mluwí, rozdíł mezi jich a jejich ukazuje. Ale tu chyba jest, že to slowo jich prawí casus accusativi, ano jest abla-

*) Lépe říci: Bude jich dvě w jedno tělo, aneb jedno tělo. Mohlyby říci: Budou dwa jedno tělo, sed propter sexum newelmi jest případné, ač to slowo dwa míní se na dwa člověky, muže a ženu.

tivi casus. Kterýž (ať jeho slovy, snad již mnohým obvyklými, díím) ač se exponuje z latinského eos, quod est accusativi casus, však proto není accusativus, ale ablativus, jakož napřed de nominibus quibusdam satis prolixè dixi. Než když díš latině: Misit eos in vineam, Poslal je na vinnici, tu vlastně accusativus latinský v Český accusativum se obrátil. Jiné pak jest, kdyby řekl: Vocavit eos, powołał neb zawołał jich. Díš-li: zawołał je, commisisti latinismum et germanismum, pohlaweks dał grammatice a własności České.

Regula de neutro plurali.

Pronomina neutra pluralia absque substantivis posita, jako: haec, ea, quae et similia pěkněji se exponují singulariter bez věci než-li pluraliter s věcmi. Exempl.: Haec locutus sum vobis, To mluvil sem vám, ne: Tyto věci mluvil sem vám. Introferentes ea, quae non licet, Wnášejíce tam to, což neslušelo, ne: Ty věci, kteréž neslušely (194). Reddite, quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo, Dajte, což jest císařovo *), císaři a což jest Božího, Bohu, ne: Které věci su císařovy atd. Quaecunque scripta sunt, lépe díš: Cožkoli psáno jest, nežby řekl: Kterékoli věci psány su etc.

Regula de neutro plurali jest pravá, příklad toliko přivedený jest nedobře postaven, snad nedopatřením, nam quodque bonus dormitat Homerus. Haec locutus sum vobis, To mluvil sem vám. Videtur hic inesse demonstratio. Protož lépe takto vyložíš: Toto mluvil sem vám, totiž, toto, co ste nyní slyšeli. A však někdy euphonia i toho dopauští, aby se i proti té reguli vykládało. Ut: Tyto věci maje sobě předložené pomniž, aby etc. Habet haec phrasis suo loco posita multum gravitatis ac nonnihil gratiae. Exempla inde in nostra novi testamenti versione.

*) Pražští vyložili: císařového; inepta inflexio. J. Bl.

Regula de diphthongo.

Jakož napřed de nomine powědino, o tom diphtongu *au*, též tuto máš rozuměti, že když accusativus casus má swú (195) terminací na *ú*, tedy ablativus má se skonati na *au*. To jest, když sau accusativi casus pronomina tato: mú, twu, swú, onú, kterú, jakú, mnú, tebú, sebú *), tehdy ablativi casus per diphthongon mluwiti a psáti se mají, takto: mau, twau, swau, onau, kterau, jakau, mnau, tebau, sebau. Exemplum primi: Faciam omnem voluntatem tuam, Učiním všecku wůli twú, hle tu máš accusativum. Exempl. secundí: Mea hoc gestum est voluntate, To se stalo mau wůli, hle tu máš ablativum.

Naposledy. Regula tato de diphtongo, meo iudicio, non est ferenda. Jak jest škodné řeči České zachowáwaní jí, již napřed (ubi de eadem regula in nominibus actum est) o tom napsať sem.

Třetí stránka Etymologi jest (jakž Latini říkaji) de Verbis (196).

Nota primo. Těch slow užíwati máme, kteráž sau nyní w Českém jazyku nejzwyklejší. Neb sluší mluwiti i psáti ne wedlé obyčeje starobylého, ale wedlé obyčeje zvyklosti, kterýž nyní nejwíce mezi lidmi běží: a to, jest-li obyčej dobrý; neb zlého následowati nemáme. To proto prawím, neb sau mnohá slowa té ještě wetché češtiny hrubá, jimiž se mnozí bez potřeby zanepražňují, tak w psaní, jako i w mluwení. A sau ta, kteráž se skonáwají, na

še	}	jako	}	bíše, díše, mějiše
sta				řeklasta, mluwilasta, mlčelasta
chu				stáchu, posmtwáchu, přimluwáchu
ch				jidech, dach, wzach
ma				děma, podma, sedma
ta				děta, podta, sedta.

K tomu také i bychom a wece,

*) Neale po Strážnicku mluví a piše, jako Němci po Šweycarsku; mohť s tím poměťeti. J. B.

Lépeby jistě bylo, aby ta a taková slova všelijaká z Českého jazyku do konce wypadla a jiná místo těch w obyčej uvedena byla. Neb slušné a právě můžeš říci: (197)

za	}	bíše,	byl, byla, bylo, secundum generis convenientiam.
		řeklasta,	řekli
		stáchu,	stáli
		jidech,	šel, šla, šlo, secundum generis convenientiam.
		jděma,	jděme
		jděta,	jděte
		bychom	bylisme
	wece	řekl, řekla, řeklo.	

Užíwati słow těch welí, kteráž sau nejobecnější tem, před nimiž nebo jimž se mluví a píše; toť mi se dobře líbí, ale úmysl, kterýž potom příklady níže položenými wysvětlil, nemůže mi se dobře líbiti. Nebo ač pravé jest, že obvyklá slova brána býti mají, jakýmžby také lidé rozuměti mohli, ano jakýmž již přivykli — jakož se dí, observandum esse, quid approbet usus, quem penes arbitrium est et vis et norma loquendi — awšak také přitom potřebí saudu zdravého. Nebo jakožť se nejednostejně všechněm jedna a táž věc líbí (198), ale jedni to, jiní jiné libují, pro diversitate naturarum et occasionum, i takž také jedni toto, jiní onono za dobré a užitečné saudí. Ano Philomathes ta slova sobě libuje, jichž se wúbec od leckohos užívá, aneb užívati začalo, jiná, kterýchž předkové naši užívati obyčej míwali, zamítaje, ješto ne při všem tom chwalitebně činí.

Wšecka slova dualis numeri i s těmi všemi terminaciami wywrci usiluje, nazývaje to wetchau češtinau, a právě, žeby lépe bylo, aby ta slova a jim podobná dokonce z češtiny byla wyvržena. Bylby téměř ten Philomathes, málo příčině, podobný těm Wlachům, kteříž latinu majíce za starau wetchau wlaštinu, i rádiby swau nynější nowau wlaštinu do kolejí některých uwedli atd. Ale aby to kteří jiní národové zchwalowali, nikdy jsem neslyšel, kromě kolikosi zwlaštních Poláků. — Ač pak nesluší, toho všeho, což jest

již vyšlo z zvyku, zasse jako nějakým násilím w užívání uwoditi, a zvláště, když jest co nezpůsobného. Jako kdyby kdo chtěl zasse užíwati oněch starých słow (199): hodo-kwas, hodokwasené, t. lidé na swadbě kwasící, neb hodující, a neb hodowníci. Item ješitenství, podčeši, łopotowé, prwospí, na prwici. A tolikéž se míní na ty způsoby mluwení staré, jako: na swých swatých plecech noséše. Item: Jinochu kazujit, aby wstał. M. Jan Hus piše: aby věrné słauchy = věrní słužebníci, accusativus pro nominativo. Třebalis staří říkali, my místo toho říkáme třebas, třebasi. Item: To všechno mentíš, totiž klamáš. Item: W tu hodinu na zemi buše a rozraziw se ihned zdeše. Item: Mrawitě se jmějíše a bez maza bíše, t. j. ctnostně se a šlechetně chował, ano hned byl bez poškrwny. Item: W staročeských psaných na pergameně Zákoních některých nalezł sem psáno: Přímłuwa w prwní kanoniku*) sw. Petra. Item: Přímłuwa sw. Jeronýma w druhau epištolu řeholní sw. Petra.

Takových słow a nespůsobných mluwení neslušit owšem zase křisiti, lečby kdo nesmyslný smích swáleti chtěl. Wšak proto také neslušit, ačby čeho kde ještě dobře a wlastně užíwati zvyk dopauštěł, toho lehce zamítati. Nebby to bylo Český jazyk chuditi, to jest, jemu jeho wlastností i ozdob ujmati, o čemž sem již napřed nemálo napsal, čehož tuto znouwa (200) připomínati newidí mi se potřebné. Toliko toto dím: Newím, takli jest Philomathes pro swau prostost nespatrił toho, jaký jest rozdił inter dualem et pluralem numerum, quod ad voces vel earum significationes et terminationes, čili jest tak hned wšim tím bez rozsauzení, jako zamhaurenýma očima k tomu přikłopotaw, o zem dał. Ano jest miłá památka té staročeskosti, t. j. staročeského mluwení, když ještě weliká buď w lidech prostost, buď sprostnost a upřímnost byla. Jakož staří Latíníci Řeckých i Židowských słow w pěwích obecných i jinde, jako: Alleluia, Kyrieleison, a staří

*) Staří kanon aneb regule wykládali: Řehola.

Čechové též i těch i jiných, jako: publikáa, Farisej etc. nechávali: tak také i nedávno byli předkové naši starých slow Českých pro milostnau památku otcůw, kteříž také Pánu Bohu slaužívali za času té prostosti. Jakož i w Kancionálu welikém prwnějším i nyní z nowu zpraweném těch slow starých některých předce necháno jest: ny, stáše, bok; ruce noze obě, oči w slaupě již stojíta K. 13. — A což i sám kněz Beneš, zdaliž Filomáta swého nezahanbí? Leč ho nepaměti wymřuwíme (201). Matth. 7. položil, aby jich nepošlapali nohama swýma, mohl říci: nohami swými, — i s nohama jej etc. i s nohami je etc. Nybrž Matth. 20: A hle dwa slepá atd. Tu práwě wetchau češtinau dosadit, ješto sic daleko lépe na tom místě bylo říci: dwa slepci. Sed defuit bono et pio alioquin viro iudicium aurium in nostra lingua. — Takž i ono místo wyložili někteří staří: Dwa člověky vstupowałasta do chrámu, jeden wyložil, dvě lidí, ale lépe: dwa muži.

Jest a sau.

Ta slowa zbytečně, bez potřebí (až k oškliwosti i tesknosti čtení i slyšení) do biblí sázeli, na mnohých a téměř bez čísla místech, ti kteříž nám Českau biblí wytiskli. Ješto těch slow jou tu užíwati máme, kdež jest jich býti potřebí, jako: Uzřiměť ho tak, jak jest. A Bůh láska jest. Item: Slepíť sau a wůdce slepých. A: Powoláwá těch, kteří nejsau, jako těch, kteří sau (202). — Ale kdež těch slow není potřebí, jako pá-tého kola u wozu, t. když bez nich jazyk dobře se weze a rozum bezpečně sedí, tuť býti nemají. A protož neříkaj: přšel jest déšť, a tekly sau řeky, aniž říkaj: Mluwil jest němý, i diwili sau se zástupowé. Neříkaj také: Stalo se jest, když sau šli. Neb ta slowa jest a sau zbytečně tu mluwiš, ale mluw takto bez toho barbarismu: Přšel déšť a tekly řeky — mluwil němý, i diwili se zástupowé. — Stalo se, když šli.—

Hle coť se zdá, kdyby tu tráwu zbytečnú někdo powyplel, očby biblí skrownější byla*)? Stanet se (budeli Bůh ráčiti) někdy. — Ale mohlby tuto někdo říci: Poněwadž říkáme

*) Ba tímby znamenitě přispořit impressorům. J. Bl.

in numero singulari et persona prima: Já sem slyšel a ex persona secunda: ty's slyšel, proč bych také neřekl ex persona tertia, on jest slyšel? A poněwadž také říkáme in numero plurali ex personis primis: my sme slyšeli a ex personis secundis: wy ste slyšeli, proč bych také neřekl ex personis tertiis: Oni sau slyšeli? — Wědětí máš, že těch slow jest a sau s jinými slowy tertiae (203) personae spojowati nemáme z této příčiny. Quia omne verbum indicativum praeteriti temporis w Českém jazyku samo od sebe třetí osobu, neb in plurali třetí osoby wyprawuje. Neb Český jazyk nemá své vlastní terminací na každau obwlášť osobu, jako jazyk latinský, ale má jednostejnú terminací in numero singulari, a in numero plurali také jednostejnú. Exemplum primi: Audiebam, audiebas, audiebat, audiebamus, audiebatis, audiebant; audivi, audivisti, audivit, audivimus, audivistis, audiverunt. Exempl. secundi: Slychal, slychal, slychal, slychali, slychali, slyšel, slyšel, slyšel, slyšeli, slyšeli, slyšeli. — A protož musíš k terminací, kteráž sama od sebe jest tertiae personae, přidati: sem neb s, neb sme, neb ste. Přidáš-li sem a diš-li: Slychal sem, neb slyšel sem, jižž bude z toho obého jedno slowo primae personae, numeri singularis. Diš-li: Slychals neb slyšels, budeš mítí verbum personae secundae, numeri singularis. Diš-li: Slychali sme, neb slyšeli sme, bude z toho verbum primae personae, numeri pluralis. Diš-li: Slychali ste, neb slyšeli ste (204), budeš mítí verbum personae secundae numeri pluralis. Ale přidáš-li jest k tomu slowu slychal neb slyšel, a přidáš-li sau k slowu slychali neb slyšeli, přidáš osobu třetí k osobě třetí, a osoby třetí k osobám třetím, a to bude zbytečně a bez potřebí. Neb tato slowa slychal, slyšel, slychali, slyšeli, sama od sebe sou tertiae personae, a protož tertia persona nemá býti k nim odjinud přidána, jako pro osoby první a druhé přidati se musí.

Také tuto znamenaj. Kteríž Českú bibli wykládali i ti skli, k oznámení verbi indicativi, praeteriti temporis, singularis numeri, secundae personae, mnohokrát kladli to verbum: si; ješto pro ukrácení (jakož Česká řeč tomu chce, a tak se mluví) místo toho wždycky jednostejně měli jen s malé na konci toho slowa přidawati, jako: zawrhls*) řeči mé, ne zawrhli si. Též: Et voluisti, A nechtěls, ne nechtěl si. Také to s k oznámení verbi secundae personae w České řeči někdy cum nomine zadu stojí, jako: Bonitatem fecisti cum servo tuo, Dobrotus učinil s služebníkem swým. Někdy cum pronomine, jako:

*) At propter euphoniám někdy musí proti té reguli dělané býti per figuram.

(205) Quid fecisti? Cos učinil? Někdy cum adverbio, jako: Facies ei, sicut fecisti Seon, regi Amorrhœorum, Učiniš mu, jakos učinil Seonowi, králi Amorrejskému. Někdy cum conjunctione, exempl.: Quia vidisti me, Thoma, credidisti, Že's mne widěl, Tomáši, uwěřils. To slovo *st* w České řeči se nemá klásti, než kde se w latině to slovo *es* per se klade, jako: Tu es rex Judaeorum? Co si ty král židovský? Též: Vere tu ex illis es, W prawdě ty z nich si. Exceptio in verbis deponentibus et neutropassivis. Ač se při těch w latině *es* zjewně klade, však že w České řeči habent activam terminationem, toliko *s* zadu se přidává, jako: Locutus es ad cor ancillae tuae, Mluwils k srdci dívky své. Též: Et gavisus es ex toto affectu super terram Israël, A radovalas se wší žádostí nad zemí Izrahelskú. (Inerudita versio J. Bl.)

O těch słowcích jest a sa u dobře mluwí, což słuší, aby *s* bedlivým saudem bylo přečteno. Toto dvě však widí mi se k tomu velut quosdam (206) exceptiones přidati. I. W řeči České na některých místech to słowo jedno neb druhé pro quadam expletiva particula se klade, bez níž se zdá řeč býti jakás neplná a nehľadká. Jako když díš: Jižt' sa u práwě zlí časowé přišli na swět. Item: Jižt' sa u nás se všech stran nepřátelé naši ssaužili atd. Tu wyvržeš-li to słowce *s* a *u*, nepěkna u jako neceľau jakaus sentenci učiniš, jakoby sedľák mluwíl; manebit adhuc auditor velut suspensus, teque aliquid plus dicturum putabit. II. Též to słowo *si*, kdyby toliko mělo vždycky býti verbum substantivum, a jindy nikdy se neklásti, na některých místech nemaľá ujma nebo překážka plnosti hľahoľu staľaby se. Addit enim quibusdam in locis quiddam maiestatis. Jako když díš: Jakos učinil Seonowi králi, jak werštatně zní, ale když díš: Jako si učinil Seonowi králi, pleno et veluti rotundo ore dictum esse videtur. Item: Mluwils k srdci atd. pěkněji díš: Mluwíl si k srdci, prostranněji daleko a způsobněji zní. Nebo tolik liter, jenž consonantes słowau, (207) když wyřikati chceš sľušně a srozumitedlně, jakaus neprostrannost a drsnatost we rtech prokážeš, orationis filum horridiorem efficies, ac velut hiulcam orationem. Jako též nazpět, kdyby měl říci: Radovalo si se, jakásby collisio ne-

slušná byla, t. sypění nezpůsobné; lépe tu díš: *Zradowało's se.* — A protož také se musí šetřiti jazyka wlastnosti, abychom nezawrhli aneb nezšeredili ozdobnosti, ale při obojím bedlivě šetřili náležitě slušnosti. Nechať i některých dosti znamenitých písarůw obyčeje dotknu. Zdá se jim, kdyžkoli to slovo *Jsem, Jest etc.* substantivum verbum est, že přidávána býti má litera *f.* jako příklad: *Jižť jsau práwě zlí časowé.* A na odpor: *Učiniť si miłosrdenstwí.* — *Nezlá jest to regule: wšak když tuto wýminku přidáš, že někdy euphoniae gratia musí buď odjato, buď přidáno býti f,* jako hned i w tom příkladu prwním: *Jižť sau zlí časowé, přidáš-li f, difficilis erit pronuntiatio, anebo ji marně přidáš, poněwadž ji exprimere non potes (208).*

De praeterito imperfecto, perfecto, et plusquamperfecto.

Poněwadž jiná sau slova temporis praeteriti imperfecti, a jiná temporis perfecti, a jiná plusquamperfecti, tak že se dělí od sebe netoliko terminatione, ale i significatione. Neb jiné jest říci: *Přicházeli,* a jiné *přišli,* a jiné *byli přišli.* Exempl. primi: *Veniebant de cuncto populo ad audiendam sapientiam Salomonis, Přicházeli ze wšeho lidu, aby slyšeli múdrost Šalomúnowu.* Exempl. secundi: *Venerunt in sanctam civitatem, Přišli do swatého města.* Exempl. tertii: *Qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium, Kteríž při hodině jedenácté byli přišli, wzali jeden každý po groši.* — Wšak znaj, že latinský jazyk jednoho jako druhého častokrát užívá. Exempl.: *Diligebat Jesus Martham, klade se tu diligebat za dilexit; neb říkáme: Milowal (ne milowával) Jesus Marthu. Někde pak práwě, jakž má býti. Exempl.: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum (209) unigenitum daret, Tak Bůh milowal swět, že syna swého jednorozeného dal. Též: Stabat Jesus secus stagnum, klade se stabat za stetit; neb říkáme; Stál (ne stával) Jezus podlé jezera. Někde pak práwě, jakž má býti. Exemp.: Jesus stetit in medio eorum, Jezus stál wprostřed nich. Takowá proměna w latinském jazyku pro jeho okrasu se děje; ale my w našem jazyku swé w tom wyluwnosti šetřiti máme, abychom tak mluwili, jakž má mluweno býti.*

Byl, byla, bylo. Byl, byla, bylo dvojím obyčejem

se užívá, jednau, když se postavuje samotně sine additione alicuius verbi, a tak mívá svú vlastní signifikací. Exempl: *Erat in diebus Herodis regis sacerdos quidam*, Byl za dnů Herodesa krále kněz nějaký. Druhé: Když se přidává ad verbum praeteriti plusquamperfecti temporis, aby byl rozdíl mezi praeteritum perfectum a praeteritum plusquamperfectum w Českém jazyku. Exempl: *Qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium*, Kteříž při jedenácté hodině byli přišli, vzali jeden každý po groši.

Tothle užitek regule napřed de verbis (210) od Philomathesa položené, již zamítá to staré slovo bíše, cum omnibus similibus terminationibus veteris formae, kteréž vlastně jest temporis praeteriti imperfecti etc. Potvrdiv ochuzení w té věci jazyka našeho, i hledá toho zboží jinde, ano mu se trefovati nechce, rozdíl časůw při slověch podlé způsobu latiny na tré rozděliv. Plusquamperfectum položil takto: Přišli byli, to dobře tak; perfectum vero přišli též nezle. Ale imperfectum přicházeli jest frequentativum (ac deducitur a verbo přicházím, jehož primitivum jest jdu) podobně jako: jídali, píteli, čítali, činíwali etc. Ač také se říká: přicházíwali; ale to jest již frequentativi plusquamperfectum, jako i od těch již připomenutých slov od toho píteli, pítíwáwali, čítáwáwali, přicházíwáwali, — Sed haec, quia quondam rusticitatem redolent ac quiddam impositum sonant, usus ea iam repudiavit. — Mluvit tak i ještě někteří naši kazatelé, ale velmi zřídka; lépe jest tomu w á w á n í odvyknouti. Kdyby bylo před lety, vyložili bychom: *Appropinquabant ad eum, Přibližowáchu se k němu*. Protož exceptiones, kteréž klade tu Philomathes, non sunt exceptiones, sed est prorsus forma frequentativa, quae ad tempus imperfectum non pertinet (211), nisi quod aliquando mutuari hinc nos oportet vocem, qua uteremur loco praeteriti imperfecti, jakož tu učinil Philomathes, když řekl: *Přicházeli*, místo toho starého: *Přicházichu*, ač i to není tu vlastní. *Nec mihi hoc probatur, ubi dicit: Johannes 1: Verbum diligebat, positum esse pro dilexit: propriissime nempe hic positum est tempus praeteritum imperfectum. Causa vel*

ratio, quam proponit, est ridicula, že my prý říkáme: **Milováł Ježíš Martu, ne Milováwał.** Bychom my Čechové tak neb onak říkali, latinašby od nás regulí newypůjčovala. Item z toho slova tu položeného milováwał, kteréž on chce míti praeteriti imperfecti temporis, rozumí se, že nedobře posaudino vši té věci; nedopatřil se toho, že to slovo milováwał jest frequentativum et apud nos plusquamperfecti temporis atd. Ačby i to mohlo řečeno býti, že tu již in hac mutatione to slovo přicházeli non frequentiam actus significat seu iterationem, sed continuationem. Jako actorum 28. 5. Přístupovali a byli uzdrawováni. Jako kdyžby řekl: Takéť sem já za mladých let milováwał, blázníwał, čítáwał, jídáwał atd. — Chtěli míti praeteritum imperfectum vlastní, tedy měl říci: **Milováše (212).** Ale nedała mu nezvyklost a bál se wetché češtiny a potratil i nowau. Takť se přihází někdy i maudrým, že chtěje se pilně vyhnauti welmi škodné věci, i chybují se i s užitečnými, ačť se já nepřimlauwám k tomu, abychom měli my nyní užíwati té formy slow, t. bíchu, bíše, milowáchu atd.

Což zatím prawí o těch slowích **Był, byla, bylo,** tomu neodpírám.

De tertia persona singulari, imperativi modi.

Tertia persona imperativi modi singularis slušně se exponowati může též jako secunda. Exempl.: **Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam.** Jakož tu fac exponuješ učiň, tak také **Faciat vobiscum Deus misericordiam,** máš exponowati faciat učiň. Tak všudy exponuj, lečby kde ta expositio státi nemohla.

De persona tertia imperativi singularis dobře prawí, wýminku čině zawirkau, k níž toto přidám: což jest (213) i w mluvení obecném časté. Kdyby se někdo ptał pána, řka: **Máli twůj služebník jíti tam etc.?** a onby odpověděl: **Nechažť jde, ješto ad secundam personam** řeklby: **Jdi.** Někteří pak, však newelmi pěkně, užíwali samého toho slowka ať, přidadauce k

němu personae tertiae indicativum. Jako Regum 8. wiz v bibli Benátské a též i v Pražské vytištěné léta 1557: Pánf jest; což se dobrého widí před očima jeho, ať učiní, faciat. Pěknějiby znělo per modum permissivum, ut supra dixi: Nechažť učini. — Řikává se w obecném mluvení: Rci mému pacholeti, ať ke mně přijde; item: Rci mu, nechažť ke mně přijde na chvíli etc. — Ačby snad někdo mohl mysliti, že jest to z němčiny wzato, t. takové mluvení. Ale odkudžkoli původ má, dobrěť jest a již zvyklé u těch, jenž dobře česky mluví.

Regula de se.

Jakož k některým slowům ten termin se přidáváme, aby ta slova jasny (214) rozum měla — exempl.: Nolite timere, omnes miramini, Nebojte se, všickni se diwíte, kdež nebojte a diwíte bylaby slova ničemná, kdyby k nim nepřisadil se —: tak zase sau slova některá, ješto k nim toho terminu se ne vždy prisaditi sluší. Exemp.: Interrogabant eum discipuli eius, Otazowali ho učedníci jeho. Netřeba tu se; neb bez něho rozum celý jest.

O tom slowci se právě dí, že bez něho mnohých slow nepřný byľby rozum. A i to prawda, že některá slowa, kdyby mělo při nich státi se, byľaby zohyžděna. Jako kdyby řekl: Poklekl se na kolena, směšnéby bylo promluvení. (Ano sám Philomathes napřed w swé předmluwě zle řekl: Horlím se. Wiz napřed). A tolikéž kdyby řekl bez něho takto: Poklesl na ledě. Ale když diš: Poklesl se na ledě, až poklekl na kolena, tu dobře na obě bude powědino. — Než jsať pak některá slowa a phrases, kdež můžeš nebo přidati slowce to, nebo nechati. Jako při tom příkladu od Philomatha připomenutém: Interrogabant eum discipuli eius, staří to takto wykłádali a dobře iuxta discrimina temporum, podlé způsobu toho času (215): I tazáchu ho učedníci jeho, lépe nežľiby bylo řečeno: i otazowáchu; ale lépe také nežľi Philomathes: otazuji se a tíži se; jedno jest primitivum a druhé frequentativum, čehož Philomathes snad nesaudil, o čemž jest napřed

již nemálo psáno. Při tom pak slovu tázati to slovence se může býti i nebyti kladeno, ačkoli Philomathes jest proti tomu. Dobře díš: Otázal se ho, a též: Tázal ho, pročby to činil, phrasis theologica usitata. Item: Tázali se ho učedníci jeho, otaž se ho. Při čemž i to může býti spatřino. Na některých místech při jednom a témž slovu mutata persona aut tempore, aut modo etc. lépe a slušněji wzni s přidáním toho slova, a někdy bez něho. Jako když takto díš: Co mne tížeš, těž se těch, kteříž sau mne slychali. Ale takowau rozličnost regulemi chtěti obsáhnouti (exiguae esset utilitatis, laboris vero pene infiniti), ačby snad nebylo nemožné, však maličko užitečné a velmi pracné. Wtipného a pilného člověka zvyk bez regulí to zpraví.

Regula de t'.

Wěz, že někdy na konci slow přidává se 216) litera t pro přisnost jistoty té věci, o kteréž se mluví. Exempl.: Přijdeť Pán Bůh můj. Newezmuť z domu twého telce. Majíť Mozesa*) i proroky, nechť jich poslauchají. — A ta litera někdy se přidává in nominibus. Exempl.: Janť jest jméno jeho. Někdy in pronomibus. Exempl.: Námť nesluší zabiti žádného. Někdy adverbis. Exemp.: Někdyť wpađnu jednoho dne w ruce Saulowy. Někdy coniunctionibus. Exempl.: Neb neboť jednoho nenáwiděti bude a druhého milowati. Někdy pak ta litera t přidává se in fine verborum, a zwuk té litery zawírá w sobě pronomen tobě, tak že netřeba říci: tobě. Exempl.: Mittam tibi hoedum de gregibus, Pošlím kozlátko z stáda. Dabo tibi poculum ex vino condito, Dámť nápoj z wína udělaného**). Dedissem tibi decem argenti siclos et unum baltheum, Dalfbych byl deset lotů stříbra a jedno opásání.

O litere t též dobře mluví. Hoc tamen vitii inest huic loco (sicut fere per totum hunc librum) quod emendate seu erudite loquendi praecepta admodum inerudite tradit coenoso quodam ac impuro orationis genere. Dí, pro přisnost (217)

*) Agrestis pronuntiatio. J. Bl.

***) Melius transtulisset strojaného, neb dělaného, jakž kopáci říkají. J. Bl.

jistoty že přidávána bývá litera *l*. Nesrozumitelně powěděš; lépe mohl a vlastněji říci: Pro větší jistotu té věci, i. e. propter vehementiam quandam. Vigorem nempe quandam verbo addit affixum hoc *l*. Ale o tom nemálo napřed sem powěděš. Příkladové, kteréž sebral o tom *l* per ordinem partium orationis pěkní sau a příhodní. I to prawda, že někdy ta litera *l* přidaná zawírá w sobě pronomen *tobé*.

Regula de ž.

Slušně a pěkně někdy litera *ž* přidává se k slowům těm, kteráž sau verba imperativa a deprecativa. Neb zbujuje a silně pobízí, ještoby slowo samo bez té litery nemohlo ani tak silně rozkazowati, ani prositi. Exempl. primi: Hledtež, ať wás žádný neoklamá. Exemp. secundi: Dajž jim podle skutků jejich. Toho dle při všech slowích prosících (218) w Modlitbě Páně k horliwějšímu uprošení má všudy *ž* přidáno býti, jako: Posvětiž se jméno twé. Přijdiž králowstwí twé. Dějž se wíle twá etc.

Takž podobně o liteře *š* nezle píše u wyswětlení wlastnosti její. Ale totož jest opět indecorum ac ineruditum, wěc podle mého saudu nezpůsobná, aby na některých místech pořád čtyrykrát anebo wíce mělo kładeno býti, jako w Modlitbě Páně aby říkaš wše s tím *š*: posvětiž, přijdiž, buďiž, dějž, odpustiž, neuwodiž, zbawiž. Příslowí jest: Co whod (prý), dobro, mnoho nezdrawo. Koruna ne jednostejným wšecká kamením drahým ozdohowána býwá, ale rozličným. Amant alterna Camoenae. Erudite varietas plurimum delectat. Žádného wýkładu Českého w tom místě nikdy sem newiděš takowého, i w těch toho hledaw exemplářich, kteříž i s nákladem i s welikau bedliwostí na pargaméně pěkně psáni byli, čehož nešluší málo wážití (219). Nebo i Erazmus aureum codicem s jakaus wážností a hodně často připomíná. A také iudicium aurium respuit hanc immoderatam repetitionem hulus literae quae non tantum rodit aures, sed horridam et minus quam decet gravem efficit orationem, ut fere omnia affectata

ingrata esse solent. Ale někteří tak laskaví časůw předěšých byli na tu literu *z*, že jí leckdes užíwali, bez potřeby i slušnosti. Jako w písničích, kdež to slovo bylo: učíň, nesměwše syllaby přidati, aby stálo, učiniž, i říkali učíňž, ut maneret eius dissyllabum: sane egregie inepti erant.

Regula de diphthongo: au.

Ten diphthongus *au* potřebně pro rozumu vysvětlení w mluwení i w psaní zachowati se má, aby byla differentia inter numerum singularem et numerum pluralem in personis verborum. Exempl.: Já budu jim za Boha, a oni budou mi za lid.

Diphthongus *au*, jak jest potřebný, dobře prawí. Než co napřed o témž diphtongu powěděł, hned téměř s počátku (220) knížky swé (wypraždňuje užíwání jeho na některých místech), toho chwáliti nemohu, o čemž již prwé nemálo sem napsal.

E s t.

Toho slova est nešetřili vlastně wykladači Zákona, že quando construitur cum dativo, debet exponi per „habet.“ Jako: Et huic erat soror, nomine Maria, A ta měla sestru, jménem Marii, neříkaj: a té byla sestra. Též: Duo debitores erant cuidam creditori, Nějaký wěřitel měl dva dlužníky. Též: Argentum et aurum non est mihi, stříbra a zlata nemám. Též, podle náprawy Erazmowy: Quid mihi tecum est, mulier. Ženo, co já mám s tebou činiti. Nihil tibi cum iusto illo, Nic ty neměj činiti s tímto sprawedliwým.

O tom slowu est pěkně piše a naposledy i směšně. Neb kdoby se nezasmál z rozumných Čechů, kdyby ta slova slyšel: Ženo, co já mám s tebou činiti? Plane ridicula locutio. Lepšíby a mnohem případnější (221) těm slowům místo bylo w takowé té příhodě, kdyby nějaký dobrý manžel k swé

ženě zlostně a netrefně řekl: Ale milá ženo, což já již jedinou mám s tebou činiti, co sobě jen počíti, ano tě žádná pěkná řeč napraviti nemůž etc.? — Podlé mého saudu všickni tři, Philomat, Beneš i Gzell hodni sau pro uведенí takového nezpůsobného těch slow vyložení, propter hanc tam ineruditam et ineptam phrasin, nemalého přimluwení. — Hanbatě tak jaks besedářsky a jako krčemně Zákona Páně řeči formowati, kteréž s welikau vážností, by pak i nebyly rozumíny, čteny neb slyšány býti mají. Kdyby, mutata persona, při těch slowich takto řekl: Quid mihi cum illo? Co já mám s ním činiti? myslilby někdo, že hned zatím snad díš: uprati-li jej či zahrati, či do šatlawy dáti? Welmit jest špatně wyrozuměl každý z těch tři řeči České. Mně se widí, žeby to leckdos měl snadně spatřiti, žeby se na tom místě takto mělo říci: Co mi do něho, aneb: co mi po něm? — Takž i kdyby kdo říci chtěl k druhu swému newelmi příjemnému: Quid mihi tecum est? Co mi do tebe? aneb co mi po tobě? (222).

N o l i.

Ač noli jest vlastně nechtěj, však když se postawuje cum verbo infinitivi modi, tehdy se má exponowati za non. Exempl.: Noli timere (Erazmus: Ne metuas) Neboj se. Noli scribere, Nepiš. Též i numero plurali nolite. Nolite expavescere, Nelekajte se. — Lépe tak díš, nežby řekl: Nechtějte se báti, nechtěj psáti, nechtěj plakati, nechtěj se lekati. — Ačby potřeby bylo mnohá verba neb slowa oznámiti, jichž wykladači biblí České newlastně užíwali; ale mám zato, že ti, kteříž Testament nowý, Erazmem *) napraweny, wyložili, při něm to oznámí.

Finis de verbo.

To latinské slowo noli dobře tak welí wykládati. Staří říkali: Nechtěj se báti. A před naším tímto wěkem užíwali

*) Transpáka phrasis; lépe říci: od Erasma.

předkové naši i toho slova: Neroď, neroďte, i. e. noli, nolite. Ale nyní již obé to z zvyku vyšlo. — Jen ablativus instrumenti, jež tu (223) Filomát položil, totiž Erazmem, není pěkný, ad personas non quadrat. Dobře diš: Sekerau odřal; ale zle diš: Skutek ten Kristů swatým Mataušem napsán jest; lépe řici: od sw. Matauše. O tom jinde více.

Čtvrtá stránka Etimologi jest (jakž Latini říkají) de Adverbiis Mecum, Tecum, Nobiscum, Vobiscum.

Ta adverbia dvojím způsobem se exponují, jako i pronomina me, te, nobis, vobis, jednau takto: Mecum se mnau, tecum s tebau, nobiscum s námi, vobiscum s wámi. Druhé takto: Mecum s sebau, tecum s sebau, nobiscum s sebau, vobiscum s sebau. Exempla položím per anthithesin.

Mecum. Vigilate mecum, Bďte se mnau. Arma mea non tuli mecum, Brani swé newzal sem s sebau.

Tecum. Ego tecum sum, Já sem s tebau (224). Tolle tecum de felle piscis, Wezmi s sebau žluč rybí.

Nobiscum. Mane nobiscum, Zůstaň s námi. Tractemus nobiscum in domo Dei, Rozmlauvejme s sebau w domu Božím.

Vobiscum. Ego vobiscum sum, Já s wámi sem. Pauperes semper habetis vobiscum, Chudé wždycky máte s sebau.

Objectio. Dišli: Newím, kdy nám exponowati ta adverbia takto, a kdy onakno, zpraw se tauto regulí:

Regula.

Quando verbum concordat cum adverbio in persona, tehdy exponuj ta adverbia každé z nich s sebau; quando vero verbum discordat cum adverbio in persona, tehdy exponuj mecum se mnau, tecum s tebau, nobiscum s námi, vobiscum s wámi. Declaratio primi. Když diš: Arma mea non tuli mecum; non tuli jest verbum primae personae, a mecum adverbium jest také primae personae, a protož mecum máš tu expo-

nowati s sebau, ne se mnau. — *Declaratio secundi.* Když diš: *Vigilate mecum, vigilate* jest verbum secundae personae, ale mecum jest adverbium primae personae, a protož máš tu exponowati mecum se mnau, ne s sebau. Jiná exempla rozvaž sobě též (225).

Secum. Secum jest adverbium tertiae personae, utriusque numeri, jako i pronomen sui, a dvojím způsobem se exponuje. — Neb někdy in singulari numero secum jest s sebau a in plurali numero také s sebau; někdy pak in singulari numero secum jest s ním neb s ní, secundum generis convenientiam, a in plurali numero s nimi. Exemplum de numero singulari: *Dives, cum dormierit, nihil secum auferet, Když* bohatý usne, nic s sebau newezme. *Fecit duodecim, ut essent secum, Způsobil* jich dwanáct, aby byli s ním. — Exemplum de numero plurali: *Non sumserunt oleum secum, Newzali oleje s sebau. Cum nempe audirent, per sua tormenta bene secum agi, Neb když* uslyšeli, že skrze jejich muky dobře se děje jim. Aby pak wěděl, kdy máš exponowati secum s sebau, a kdy s ním neb s nimi, zpraw se tauto reguli.

Regula.

Quando hoc adverbium secum cum supposito et apposito ita construitur, quod de eodem supposito dicitur et non de alio, tunc secum debet exponi s sebau; quando vero secum cum supposito et (226) apposito ita construitur, quod non de eodem, sed de alio supposito dicitur, tunc secum debet exponi s ním, s nimi. *Declaratio primi.* Když diš: *Dives cum dormierit, nihil auferet secum; dives* jest suppositum, auferet appositum, secum dicitur de supposito, a protož máš říci: Bohatý, když usne, nic neodnese s sebau, ne s ním. *Declaratio secundi:* Když diš: *Fecit duodecim, ut essent secum, duodecim* jest suppositum, essent appositum, secum non dicitur de supposito discipuli, sed de alio, nempe de Jesu; neb Jezus nezpůsobil těch učedníků dwanácte, aby oni byli s sebau, totiž sami o sobě bez něho, ale proto je způsobil, aby byli s ním, totiž, aby se ho přidrželi a s ním chodili; a protož máš říci: Způsobil jich dwanácte, aby byli s ním.

Těch regulí jeho nehaním: sau podobné oněm de pronomibus; než zdá se mi, že ona jedna regula, kterauž sem tam napřed napsal de pronomine, nempe de transitu actionis

všeckoby to zprawiti mohla et pronomina et adverbia. Idem enim per aliquot regulas hasce dicit, quod per unam hanc regulam a me dictum est (227).

E c c e.

Ecce jest adverbium někdy demonstrativum a někdy admirativum a vždy se má exponowati: hle. Exempl. primi: Ecce locus, ubi posuerunt eum, Hle místo, kdež ho položili. Exemplum secundi: Ecce virgo concipiet et pariet filium, Hle panna počne a porodí syna. A protož zle exponují někteří ecce ay. Toho slova ay nemůžeš jinak lépe položiti, jako w hněwě, kdyby řekl: Ay, nech mne s pokojem, ay radimě přestaň, což latině slowe hem.

To adverbium ecce welí do češtiny wykładati tím slowcem hle*) náramně nezpůsobně: dosti toho, kdyby i s těmi swými towaryši nikdy neslychal jiných Čechůw mluwiti, než pastewce a hnojokdy, kteříž sobě tam po polích helekají etc. Čistší krasomluwnosti překladače Nowého Zákona! Napsal Mat. 2: Hle mudrci od východu, hle hvězda, hle anděl etc. Item Mat. 3: Hle otewřina nebesa. A takž všudy, kdekoli latině stálo ecce, on hle položil, zachowaw reguli Philomátowu (228), aneb snad původem jí byw; kdož je wí, který se od kterého učil. Předkowé naši neřikáwali: hle místo, hle panna etc.; ale říkáwali: Ay místo, ay panna počne etc.; jakž se w Zákoních neb biblich staročeských na pergameně psaných nalézá. Hochowská tě to wěc, na wšelikém místě, kdež stojí latině ecce česky hle položiti, a to ještě w Zákoně Páně, kterýž ne k tomu wyložěn jest do češtiny, aby jej sobě toliko pohůnkowé na pastwišti čtli, w něm sobě obyčejné mluwení majíce, ale wíce k tomu, aby w společném shromáždění lidí Bohabojících rozličných stawů, s mnohau wážeností jako nejvyššího císaře a pána všeho stwoření wíle nebo práwa čten byl, a důstojně w uších jejich wzněl. A protož předkladcům wymluwností Božích nesluší lecjakých lehkých, krčemných, pastewčích atd. slow užíwati, ale takowých, kterážby

*) O tom slowu hle jíade wíce.

rozumným lidem ku pobožné vážnosti a plnému srdcem toho, co se mluví, pozorování služila a ne k smíchu, neb k vyražení-se z dobrého způsobu. Ale o tom jinde více se píše. Též pokáraní nemalého (229) hoden jest Beneš, že onu řeč Pána Krista lehkomyšlnými slovy vyložil, kterauž Pán s zvláštní vážností mluvití ráčil, když na mnohau bídnot lidskau patře, a wida lid mnohý jako owce bez pastýře, učedníkůw horliwě napomenul: Proste (prý) pána žni, aby dělníky poslal na žeň swau. Beneš wyložil: Ať wystrčí dělníky na žeň, ješto rozumný člověk dobře jazyk Český umějíci, slyše to, nemalau w mysli swé překážku mítiby mohl, kdyžby mu se vlastní místo toho slowa, totiž obwyklé jeho užíwání, w mysl wrazilo. Neb tak to slowo dobřeby stálo, a vlastní w řeči, kdyby něčí ženci šli do krémy a tam pili, ku práci jíti nechťice: hospodář jejich mohlby říci krémářowu pachočku: Medle rci krémářowi, ať ty mé žence wyžene, ať jdau dělati; nebudau-llt chtíti, nechť je předce wystrčí (neb wystrká) po hlawě z krémy. I pohlediž, jakť se to slowo trefi k tomu místu? Takliž má otec nebeský služebníky swé odněkud jako zahaleče a lenochy nechtiwě wystrčiti hněwiwě, aby, májili jíti ku práci, šli a neprodléwali již více (230)? Není-liž to mnohem wětší škoda, takowými nezpůsobnými slowy (ne samo to jedno slowo míním, ale mnohá jim podobná slowa i phrases) a nerozumným jich užíwáním Zákon Páně, Pána Krista a jeho swatých apoštolůw wýmňuwnosti naprznutí? nežliby té (jakž dí Filomát) wetché češtiny, někdy w slušných místech užíwáno bylo, pokládáním anebo zanecháwáním těch słow bíše, stáše etc. Ale k čemu příjdau lidé, když není řádu, a když dělá, co kdo chce, a potom leckdos leckohos následuje? jako někteří, ano mnozí Beneše a Filomáta následují w tom, w čemž ne následowán, ale raději napravowán býtiby měl. Poněwadž poně i sám on Beneš před swau smrtí, toho swého weykřadu nelibowaw, nemálo w něm napravowati chtěl; a i sám sem z jeho aust nemálo o tom slyšel, obširné s ním o těch věcech měw promluwení. Dobrý jistě jeho úmysl byl, mnohem lepši, nežli některých kakovilůw, kteříž w tom Be-

neše následovati usilují, v čemž on sám sebe štrafoval a napraviti úmysl měl *); pro kteraužto věrnost a upřímnost pochválení jest hoden (231); neb vždy činil a učinil, což mohl; dobrý v tom příklad na sobě jiným mladším pozůstawi, ač kdo jest, ještoby ho čacky nyní následował.

Etiam.

Etiam někdy jest také a nikdy ano. Exempl. primi: Etiam tunicam noli prohibere, Také sukně nebraň. Exemplum secundum: Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam. Vyrozuměli ste tomu všemu? Řekli mu: Ano, pane. A protož nemáš exponovati etiam owšem; neb quidem na swém místě jest owšem. Jako: Spiritus quidem promptus est, Duch owšem hotow jest.

To slovo etiam dobře welí wykládati, ač někdy w češtině téměř tak mnoho w sobě zawírá litera *i* jako etiam, také. W obecném mluwení díšli: Když's mu koně dať, přidejž mu i sedlo, tolikéž jest, jakoby řekl: Přidejž mu také i sedlo, ač přidáním toho slova také řeč plnější se činí, et plenior et magis sonora fit oratio; awšak také i takto se mluwíwá. — I w tom není welmi křiw Filomát, čehož o tom slovu quidem napowěděť, že česky má wyloženo býti o w š e m. Ač staří na tom místě užíwali toho slova (232) zajisté, jako: Duch zajisté hotow jest; usitata et non inelegans phrasis jest. Na některých místech pěkně stojí a příslušně to slovo zajisté lépe, nežliby řekl owšem. Jako i na tom místě Mat. 26. Duch zajisté hotow jest etc. Ale zasse také na některých místech dobře může státi owšem. Awšak jedno i druhé to slovo jinde má swé místo wlastnější, nežli tu. Utrumque affirmationem significat, proprietatem tamen utriusque diversa est. Dobře díš: Zajisté prawím wám (staří tak

*) Proto sem toho tak široce tuto dotekl, že před lety applausores někteří et vitia praeceptorum pro virtutibus imitabantur et defendebant.

vykládali ta slova: Amen dico vobis) a též dobře diš: Ponevadž větší věci dává, ovšemť (aneb nadto) w menších tě neopustí. Také někdy to slovo quidem mohloby i pomínuto býti, a předce řeči České způsob bylyby dobrý zachován. Jako takto: Ille quidem veniet, sed nihil efficiet, Onť přijde, ale nic nedowede. A w obecném mluvení někdy i tak to pěkně wzni: Přijdeť on přijde, ale nicť nedowede, ač latině kdyby to měl powěditi vlastně, jižby musil jiného slova užiti, takto: Etiamsi ipse venturus sit, sive venerit, nihil tamen efficiet (233).

N o n.

Non jest adverbium negativum a česky slowe ne. Exempl. Non quaero gloriam meam, Nebledám slávy své. A tak se má vždy exponowati, buďto že má při sobě verbum expressum ut supra, aneb subintellectum, jako: Propheta es tu? et respondit: non. Jsi-li ty prorok? i odpověděl: Ne, jakoby řekl: Nejsem. A protož nemáš exponowati non nic (jakž někteří tak exponowali), neb nihil jest nic. Exempl.: Sine me nihil potestis facere, Beze mne nic nemůžete učiniti.

Non slowce to jakby mělo vlastně wyloženo býti, dobře powěděl Filomát, ale w tom opět newelmi dobře udělal, že zákon položil, aby tak a nejnak to slovo wždycky na všech místech bylo wykládáno, zhaněw všeccky staré wykládače, kteříž to slowce non někdy wykládali ne a někdy nic. Prorsus iudicio aurium non valebat bonus ille vir. Ne-saudiť toho, že na některých místech, kdež w latině dobře stojí to slowce non, nemůž (234) způsobně státi České slowce ne, zwlášť na těch místech, kde se nic nepřidává připojeného k tomu slowu za ním, ale hned wirgulka neb přestávka jest. Jako w tom příkladu, kterýž on sám připomenul: Jsi-li prorok? odpověděl: Ne, ne welmi nepřipadně byľoby tu postaweno; podobnější by byl hľahoť toho slowce kozímu bečení, nežli k lidskému mluvení, zwlášť kdyby čtenář drobet pro-

táhť tu syllabu, jakž we čtení Zákona Páně obyčej jest nepospíchatí, nemnohoby jistě rozdílné bylo od těchto syllab hlaholu meee, kterýžto jest zwúk kozího wřesku. Protož staří wykładači, rozumní, pobožní a vážní muži jiné słowo na to místo dali, totiž: nic — Jest se čemu podiwiti, že ten dobrý muž Filomát tak špatně češtině wyrozuměl. Takový způsob jest jeho řeči, jako těch, kteří se we wsi mezi prostými lidmi zrodíwše a tam wychowáni jsauce, městské řeči způsobu i nerozumějí i neoblibují, a swůj jazyk za pravidlo sobě položiwše, jiné k tomu formowati z hlauposti usilují, za zvláštní to majíce maudrost. Nebo zdaliž toho słowa nic tohoto nynějšího času se w takowémž způsobu neužívá, zvlášť w Praze a w okolních městech? (235) Když někdo někoho slyše a słow jeho nemohá cele chopiti, omýlí se a potom z mylky zasse promluwí k tomu, jehož słowům zle wyrozuměl, tedy on napravuje to: Ba nic etc. a přidá k tomu słow wíce, jimiž prwé pronešený smysł swůj připomíná. Exemplum: A wy ste již swá wína sebrati dali? odpowí: Ba nic (anebo samo nic di); já k jinému jednáni jíti mám prwé, než potom k wám se dám najíti. Item, našlyby se také některá místa, w nichž hned neslyší toho słowa non tak wykładati, jako Filomátes welí. Jako když diš: Nonne ha c est iniuria? wyložíš-li takto: Nelíž to jest křiwda? Kdoť zrozumí, co ty prawiš; ale wyložíšli takto: Zdaliž to není křiwda? aneb: Ale není-liž to křiwda? tuť každý Čech dobře wyrozumí twým słowům i mínění. Protož této Philomatowy regule ne wšudy sluší a náleží zachowáwati. — Widí mi se ještě při tom słowci non dotknouti i toho. Jakož w jazyku łatinském duae negationes faciunt affirmationem, tak podobně někdy býwá w řeči České; ale zasse na některých místech, Graecorum more, duae negativae particulae pertinaciorum negationem faciunt. Příklad: Nebylo možné, ne, ne; známť ho. Ne newím, kdoby byl. Raro tamen ita loquimur; wíce takto: Neboj se, nic není zlého (236), nic newidí jako slepý, nic nemá již, au wšak nic není, widíš-li? Tohoto nešetřiw mistr Proxenus w Praxitece na rok 1559 o zemi České wyprawuje napsať: Ne-

byloby diwu, ňeby wšĭ Germane ten tyran se nezmochnĭ; takto mĕl řici: Nĕbyloby diwu, kdyby se ten tyran wšĭ řiše zmocnĭ.

U t.

Ut adverbium někdy jest (a to najwĭce) a by. Exemplum : Unde ememus panes , ut manducent ii? Odkud kaupĭme chlebĭ, aby jedli tito? Nĕkdy jak ů. Exempl. : Ut cessavit loqui , dixit ad Simonem, Jak ů přestal mluwiti, řekl k Šimonowi. Nĕkdy jako. Exempl. : Non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Honanias, Mizahel et Asarias, Nejsau nalezeni takowĭ ze wšech, jako Daniel, Honanias, Mizahel a Azarias. Nĕkdy ů e. Exempl. : Impleverant ambas naves, ita ut mergerentur, Naplnili obĕ lodi, tak ů se potopowaly.

De adverbio ut bene scripsit; quod addam aut vituperem non habeo (237).

U t i q u e.

Utique někdy jest jistĕ. Exempl. : Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me, Byť Bĕh otec wšĭ byl, jistĕ byšĕ mne milowali. Nĕkdy a n o. Exempl. : Creditis, quod hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique Domine, Wĕřite-li, ůe mohu to uĕiniti wám. Řekli mu: Ano, Pane. Newlastnĕ exponowali, kteřĭ ů utique o wšĕm na takowĭch místech kladli.

Utique ĕesky wykłádá jistĕ a neb a n o. Nĕnĭ zle, ale také i to nĕnĭ zle, někdy na nĕkterĭch místech wyložiti o wšĕm. — Ano někdy eleganter exponi potest per circumlocutionem, jako takto: Diligeretis utique me, si gloriam mundi et opes speraretis, Takť jest, milowalibyste wy mne, kdybyste se ode mne sláwy swĕta a zboůĭ nadáli etc. — ůe on dĭ: newlastnĕ prů exponowali atd. nĕnĭ křiw; ale slušĭ wĕdĕti toto, ůe jak ů wlastnosti tak také slušnosti a ozdobnosti

w řeči šetřeno býti má; nebo kdyby samé vlastnosti všudy šetřeno býti mělo, přílišná jazyku (jakž Českému (238) tak i jiným) ujma státi by se musila.

Nonne.

To adverbium otázky nonne, t. zdaliž pro coniunctione expletiva tamen vykladači w biblí mylně vykládali, jako: Nonne publicani hoc faciunt? Zdaliž toho celní neb mýtní nečiní? Ne, však též mýtní činí. Opět: Nonne stultam fecit Deus sapientiam mundi huius? Zdaliž bláznivé neučinil Bůh maudrosti swěta tohoto?

Nonne dobře vyložil zdaliž. W tom však že vykladačům biblí mylku připisuje, sám se mylí, nerozuměje, že schemata orationis mohau se měniti, totiž z způsobu otazujícího že může snadně a někdy i bez škody prostý potvrzující učiněn býti. — Jako takto, když diš: Zdaliž neučinil Bůh bláznivé maudrosti swěta? Tolikéž diš, proměně způsob: Však učinil Bůh blázníwau maudrost ſtohoi swěta. Utrumque est affirmativum, ač jeden jest pěknější způsob, nežli druhý jakoby jeden kůň prostě osedlal, a na druhý kůň dal sedlo s pochwami (239).

Tunc, tehdy, teda, neb tedy.

Mezi tehdy a teda neb tedy mnozí rozdilu nemají. Ale ty věz, že tehdy jest adverbium temporis latině tunc, a označuje ten čas, w kterémž se nětco stalo, aneb má státi. Neb když diš tehdy, jest rovně též, jakoby řekl: toho času. Exempl.: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opus ejus, Syn člověka přijíti má w slávě otce swého s angely swými, a tehdyť odplatí jednomu každému wedlé skutků jeho. Tehdy, rozuměj toho času, když přijde Kristus, Též: Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quod ego sim, Když

poweýšíte Syna člowěka, tehdy poznáte, že já sem. Tehdy, t. j. toho času poznáte, když poweýšíte. A to ještě swětleji se ukazuje, když wedlé tunc stává nunc. Exempl.: Bene mihi erat tunc magis quam nunc, Dobře mi bylo tehdy wíce než nyní. Ale teda neb tedy jest coniunctio potestatis rationalis, illativa, consequentiae; latíně slowe ergo. Neb (240) přináší to, coby mělo wyjiti z něčeho. Exempl.: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Proč teda křtiš, poněwadž ty nejsi Kristus? Hle z těch slow: Poněwadž ty nejsi Kristus, wyšlo (jakožto z hodné příčiny) slowo to: proč křtiš, kteréžto slowo přinesla slušně ta coniunctio teda. Též: Reddite ergo, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo. Když Židé Pánu Kristu ukázali groš a powěděli, že na něm obraz císařůw jest, i odpowěděl jim k tomu Jesus: Dajtež tedy, což jest císařowo, císaři, a což jest Božího, Bohu.

O těch slowích tedy a tehdy, ač dobře mluwí, wšak přidali toto mi se widí k tomu. I. Že to slowo když jest adverbium temporis, má míti *h* w prostředku, takto: Tehdyť uzří Syna člowěka = w ten čas uzříť. Když pak jest coniunctio, má kladeno býti bez *h*, takto: Dejtež tedy, což jest císařowa, císaři etc. II. Že to slowo teda zawrženo býti má, neb jest zkažené; dosti na těch předních dwau jest, tedy a tehdy Toho slow a teda neužíwají než sedláci, aneb jiní jim podobní (241).

Pátá stránka Etymologi jest (jak Latínici říkají) de Participio.

De participio praesentis temporis.

Participium praesentis w latíně jednotejnú má terminací, neb se wždy skonává na *ns*, jako amans, docens, legens; ale w Českém jazyku jeho terminatio jest rozličná. Neb někdy se skonává na *a*, jako řka, někdy na *d*, jako přised, někdy na *ě*, jako sedě, někdy na *w*, jako wstaw a takowá wšeliká terminací jen mužskému pohlaví náleží, ženskému nesluší než *í*, jako řkúci, přisedši, seděci, wstawši. Exempla položím per antithesin.

Řka: Docebat eos dicens, Učil je řka.

Řkúci: Misit ad eum uxor eius dicens, Poslala k němu jeho manželka řkúci.

Přišed: Veniens in patriam suam docebat, Přišed do vlasti své učil (242).

Přišedši: Veniens ad virum dixit ei, Přišedši k muži řekla mu.

Sedě: Sedens docebat eos, Sedě učil je.

Seděci: Quae etiam sedens secus pedes Domini audiebat verba illius, Kteráž také seděci u noh Páně poslaucha'la slowa jeho.

Wstaw: Surgens Petrus cucurrit, Wstaw Petr běžel.

Wstawši: Concepit mulier et surgens abiit, Počala žena, a wstawši odešla.

Nota. A wěděti máš, že tu terminací má genus foemininum in omnibus casibus singularibus. In plurali numero mužům a ženám jest terminatio jednotejná, kromě toho, že muži mají in accusativo *e*, ale ženy mají *í*.

Quae dixit de expositione participii praesentis temporis, quod terminatur in *ns*, bona sunt. Ea vero; quae pauca dixit de terminationibus casuum in participio, melius discerentur ex integris formis declinationum. — Nechžt doložím přitom tohoto, že ta některá participia na *ns*, jako videns, docens etc. dvojím způsobem mohau býti vykládána (243). Někdy takto: Videns wida, docens uče, ascendens wstupuje. A někdy takto: Videns widěw, docens učiw, ascendens wstaupiw. Rozdí' pak mezi těmi slowy wstaupiw a wstapě jest ten, že ta participia wstapě, uče, wida a jiná k nim podobná sau temporis praesentis, ale wstaupiw, učiw, widěw a jiná takowáž praeteriti temporis sau. A w tomť jest bohatší jazyk Český, nežli řatinský. K čemuž příležit' i to, že opět ta oboje participia mohau dvojnásobně vykládána býti, iuxta discrimen sexus. Nebo můžeš a máš říci: Ona wstapěci anebo wstaupiwši, on wstapě neb wstaupiw. Než žet w tom mnozí z Čechů a owšem z Morawců b'laudí, až i ti, kteříž se sobě umějí býti zdadí, domníwajíce

se, že jednoduše tauto regulí při všech těch participiích se zpraví, t. že mohau říci swrhew, wywedew, anebo jakž někteří křepčiti chtějí, wztáhw, wywedw, inepta paragoge, daleko lépe tu sluší apocope, totiž říci: wztah, wywed, sněd, o čemž jinde více se powí.

De participio in rus.

Participium, které se skonává in rus, ra, rum (jako facturus, factura, facturum) nemůže se exponowati jinak slušně než (244) circumlocutive, skrze to slowo: Debeo, debes, debet, etc mám, máš, má etc. Exempl.: Quae facturus est Deus, ostendit, Co má Bůh učiniti, okázal, ne: Co Bůh učiní. Ipse sciebat, quid esset facturus, On wěděl, coby měl učiniti, ne: co učiní.

Participia in rus netoliko se mohau exponowati (jakž on dí) s přidáním toho slowa *ma*, ale též i s přidáním toho slowa chce nebo bude. Jako: Co má Bůh učiniti, okázal; též dobře díš: Co chce Bůh učiniti, okázal, a též: Co bude Bůh činiti, okázal. Awšak ne všese wšudy trefí, ale někde jedno, jinde druhé nebo třetí nejpěkněji wzní. Sed haec usus docebit.

De participio in dus.

Též také exponuje se to participium, kteréž se skonává na dus, da, dum, jako faciendus, facienda, faciendum. Ono prwní active, ale toto passive. Exempl.: Donec veniat, qui mittendus est, Až přijde ten, jenž poslán býti má*).

De participio in *dus* dobře dobře napsal (245).

*) Mohly též říci: Poslán bude.

De participio in tus, sus a xus.

Při exposici toho participium, kteréž se skonává na *tus*, neb *sus* neb *xus* (jako *factus*, *caesus*, *complexus*) nesnáze žádně neut; neb beze všech wokolků prostě exponují se passive. Exempl.: *Verbum caro factum est*, Slovo tělem učiněno jest*). Ter *virgis caesus sum*, Třikrát metlami mrskán sem. *Quem cum complexus esset, ait illis*, Kteréhož když objal, řekl jim. Ta tři participia *tus*, *tus*, *tus* kterak se mají exponowati, hle w jednom důvodu to uhlédáš**), neb sau pospolku utěšeně složena takto: *Quid est, quod fuit? Ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est. Ipsum, quod faciendum est.* To česky takto exponuj: Co jest, ješto bylo? To což býti má. Co jest, ješto učiněno jest? To, což učiněno býti má.

Regula.

Wěděti máš, že ta participia, kteráž vycházejí na *tus*, *sus*, *xus*, když sau deponentia (jako *locutus*, *natus*, *ortus*) mají se exponowati takto: *Mluwil*, narodil, vyšel. Neb nemáš říci: *Mluwen jest*, narozen jest, vyšlo jest, jako říkáš: *Factus est*, učiněn jest. Exempl.: *Locutus est Dominus ad Moisen*, Mluwil Pán k Mozesowi. *Natus est vobis Salvator mundi*, Narodil se (246) vám Spasitel světa***). *Ortus est sol*, Vyšlo slunce. Pakli sau participia communia (jako *osculatus*, *criminator*), tehdy se mají exponowati dvojím způsobem, totiž active a passive. Exemplum primi: *Et osculatus est eum*, A políbil ho. Exemplum secundi: *Justitia et pax osculatae sunt*, Sprawedliwost a pokoj políbily se.

Regula.

Item věděti máš, že participia nemají se vždy exponowati wedlé své přísné postawy, ale slowy rozvázanými †),

*) Tu škodně chybiť; lépe jest říci: Slovo tělo učiněno, nebo tělem jest casus instrumenti, jakoby řekl mečem atd. Ale o tom již napřed.

***) I tu chybiť. Viz níže, jak a w čem. J. Bl.

***)) Nebyloby proti vlastnosti řeči České, kdyby i řekl někdo: Dnes jest vám narozen. J. Bl.

†) Inerudita locutio. Welmi zlý Čech byltě dobrý muž Filomát. J. Bl.

aby snáz mohlo býti wypraweno to, což zdá se býti zmatečno. Neb jest regula grammaticalis o tom, že participia praesentis temporis resolvuntur per pronomen qui, quae, quod, ut: amans = qui amat. A protož: Invenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos et interrogantem eos, takto máš exponowati: Nalezli ho, an w chrámě sedí (otewřeněji, nežby řekl sedícího) w prostřed doktorůw a poslauchá jich (ne poslauchajícího jich) a otazuje jich (ne otazujícího jich). T ž: Ego Dominus, et non est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum, lépe diš: Já Pán, a není jiného, jenž činím swětlo a stwořuji tmy, jenž činím pokoj a stwořuji zlé, nežliby řekl: čině swětlo a tvoře tmy (247), čině pokoj a tvoře zlé. Ego diligentes me diligo. Já miluji ty, kteří mne milují. Quare non respicis super iniqua agentes? Proč nepatříš na ty, kteříž neprávě čini? Audiente omni populo, dixit discipulis suis, Když slyšel wšecken lid, řekl učedníkům swým. Accepto pane gratias egit, Když wzał chléb, díky činil.

Regula.

Wšecká participia kdyžkoli jinú signifikaci na sebe be-
rau nad swau přirozenú, tehdy nominaliter se exponowati mají
a sau nomina ne participia. Exemp.: Sapiens mulier aedificat
domum, Múdrá žena stawí dům. Odisti facta Nicolaitarum,
Nenáwidíš skutků Mikulašníkůw. Ipsius factura sumus, Jeho
sme stwoření. Cum vidisset Cham, verenda patris sui esse
nudata, nunciavit duobus fratribus suis, Když uzřel Cham hanbu
otce swého obnaženú, powěděl dwaum bratróm swým. Item:
Quando participia propriam significationem habentia, construun-
tur cum nominibus substantivis, tunc sunt nomina, non parti-
cipia. Exempl.: Unus est altissimus creator omnipotens et rex
potens et metuendus nimis, sedens super thronum et dominans
Deus, Jeden jest nejvyšší stwořitel wšeho všemohúci (248),
král mocný a hrozný příliš, sedě na stolič swé a panující
Bůh. Kdež všemohúci a mocný a hrozný a panující sau no-
mina ne participia, ale sedě tu zůstává participium. Tak také
máš exponowati: Factus sum velut aes sonans aut cymbalum
tinuens, Učiněn sem jako měď zwučící, neb zwonec znějící.
Neb kdyby byla participia musilby je exponowati participiali-
ter: měď zwuče, a zwonec zněje, jakož též omnipotens, všeo-
moha, potens, moha a dominans, panuje.

O těch nezle prawí, kteráž se skonávají na *tus*, *sus*.

aus; kromě tu chybil drobet při ukázaní příkladův. Nebo to slovo „cum complexus esset“ non est participium proprie sed verbum, a česky dobře se vyloží: Když byl objal; ale kdyby mělo býti participium takto mělo státi: Quem complexus ait, česky: Kteréhož objaw řekl. O těch, jenž na *rus, tus, dus* se skónávají, příklad dař nezle: ale že to slovo facere tu vyložil „učiniti,“ widí mi se při té příčině dotknauti i tohoto, že to slovo dvojnásobně vykládati se může. Někdy facere jest učiniti a někdy činiti, protož i toho šetřiti dobře jest, aby vlastnost jazyka Českého i w tom nebyla zanedbána. — Toho kdyby byl šetřil Filomát, když řekl: To což učiněno býti má, byľby radše položil činěno než učiněno a vlastnějiby bylo (249). Ač mohľby někdo říci: to slovo efficere sluší vykládati učiniti, to pak slovo facere ma býti vykládáno činiti. Ale i to nemůž wždycky státi. Neb na mnohých místech slovo to efficere má vykládáno býti wykonati neb dokonati, aneb wywěsti, dowěsti, přiwěsti atd. Efficiam hoc, Dowědu toho. Poterisne hcc efficere, Budešliž to moci wykonati, aneb: Budešliž moci toho dowěsti. Feci igitur, atque effeci, ut pluris me faceret, Učinil sem, neb způsobil sem to a dowědľ sem toho (vel: již sem to wykonal), že mne sobě wíce musí wážiti. — Zatím předložil Filomát tři regule de participiis. K prwní toto dím, že ta participia, o nichž tuto prawí, kteráž mají za sebau připojené k sobě toto slovo est, jako locutus est, natus est atd. již nejsau vlastně participia (čehož příčiny latinská grammatika wyprawuje, dľauho by bylo tím se tuto zanepráždňowati), ale sau verba, čehož sem prwé již dotekl. Protož verba tak mají býti exponována, jakž na verba sluší. Jako takto: Natus est, Narodil se, aneb jakž prwé přidawali expletivam particulam nonnquam et otiose, adeoque et vitiose, Narodil se jest; locutus est, Mľuwiľ, aneb mľuwiľ jest. Než kdyby (250) neměľa takowá slowa přidaného toho slova est, tedy jiný způsob u wykládaní jich zachowan býtiby měl. Příklad: Aufugit severissime eis antea locutus, Utekl, prwé jim welmi přisně mľuwiw. Et reversus statim est mortuus, A nawrátiw se ihned umřel. Oscu-

latus eum benedixit ei, Políbiw ho požehnání jemu *dal*. Ale když díš: *Osculatus est eum*, tuť jest non participii facies, sed verbi, protož to wyložíš prostě tak: Políbil ho, anebo cum pleonasmo (čehož já sic nechválím): Políbil jest ho. —

Druhá regule můž státi na některých místech, kromě že ji neuměle a nezpůsobnými slovy vypsal, a protož i nesrozumitelně. Nebo jaká sau to slova: „wedlé své přísne postawy?“ omnino ineruditus stylus et inepta locutio, nec proprie neque eleganter loquitur: omnia incuria quadam conspersa sunt in hoc libello, ac si data opera ineptiret. — Tato pak regule kdyby měla všudy státi tak jakž on chce, nempe ut non uteremur participiis in nostra lingua, participia latinae linguae exponentes, non ridiculi solum, sed stulti prorsus essemus. Annon esset n. hoc stultissimum (ut veterum verbis et sententia utar) dicere id per plura ineleganter, quod dici potest per pauciora eleganter? Toťby bylo právě češtinu chuditi, laupiti a kaziti. Učí nás, abychom ta slova: *Accepto pane* (251) *gratias egit*, takto vykládali per resolutionem: Když wzał chleb, díky činil. Tuším, že se styděl za hojnost a ušlechtilost slow jazyku Českého, a nebt jemu nerozuměl, jakož bojím se, že tak bylo s stránky; ale někteří, což Beneš neb Filomátes řekl, vše požřeli tamquam oraculum ex tripode přijawše, na zkázu svého vlastního jazyka. Hanba. Nejsem proti tomu, aby neměla někdy týžtýž na slušném místě resolutio udělána býti, grata est enim varietas, ano někde melius exprimitur latina mutato vestitu orationis, čehož příkladůw nemálo jest in nostra Novi Testamenti versione. Jedno místo wiz *Luk. 5.* A když to učinili, zahrnuli etc. Podlé Řeckých slow měľby i mohľby říci: A učiniwše to; ale mnohem wlastněji i pěkněji, significantius et subtilius díš: A když to učinili. Huius rei causas describere, et prolixum et nimis subtile alicui videretur. Ale i tuť potřebí umění a saudu, ne in resolvendo rusticitatem ac imperitiam sapias, jako se tak Filomátowi přihodilo tu hned při té reguli milé, když tato slova vykládal: *Audiente omni populo dixit discipulis suis*, Když slyšel všecken lid řekl, jakoby latíně bylo: *cum audisset*. Welmi

newlastně, nepěkně a nezpůsobně vyloženo; ex bonis latinis mala bohemica fecit. — Staří lépe vykládali takto: A když poslauchaše (t. řeči jeho prvních) wešken lid. A takť podobně i Beneš vyložil těmito slovy: A když wešken lid poslauchať (t. řeči, kteréž Pán k mistrům mluvil). A w poslední Pražské bibli: A když poslauchať weškeren lid (252). Licet hac formula non admodum proprie exprimitur participii significatio, sed tamen decenter designatur perseverantia actionis, nempe auditionis, quasi diceretur ita: Cum vero populus totus diligenter auscultasset disputationem Christi et Judaeorum, tunc Christus ad suos discipulos dixit palam et manifeste, ita ut omnes audirent sermonem eius. Ale naodpor, pěkně diš (Jan, 5. 1) místo „hřešícího,“ = an hřeší. Item: Coenantibus eis, Když oni wečeřeli. Děťátko, ano kwilí, = kwilící. Nebo takowá podobně místa, kdež latinské participium nemůž česky slušně býti vyloženo, někdy per circumlocutionem seu periphrasin elegantem velmi příjemně takto vykládawali i staří, jako: Audiente toto populo maledixit ei, česky: Zlořečil mu přede všim lidem, anebo: Zlořečil mu, ano to slyší wšecken lid. Percussit eum, spectante toto populo, Biť ho, ano na to wšecken lid hledí, anebo před očima wšeho lidu etc., ano mne nic nelitují. Verum huius modi quaedam locutiones iam nonnihil obsolescunt; quondam tamen adhuc in usu sunt, jako i ten příklad od Filomáta přiwedený dobrý jest: In templo sedentem, An sedí w chrámě, mnohem pěkněji tak wzni resolutum, nežliby řekl: sedícího. Takž podobně Mat. 26. sedícího, an sedí. Mar. 1. Pauštějící, ani pauštějí. —

Tohoto jestě nechať dotknu. Jsau některá místa, w nichž latinská participia (253) Českými netoliko nemohau trefně, ale hned nemají vykládána býti, ač staří vykládawali někteří, jako: Coenantibus eis, accepit Jesus panem, wyložili-li wlastně: Wečeřejícím jim wzał Ježíš chleb, velmi bude nezpůsobno, a někdo by mohl mysliti, že Pán Ježíš těm, kteříž wečeřeli, učedníkům swým, wzał t. odnesť, neb někam schowal chleb, aby neměli co jísti. Tu lépe jest říci: Když pak oni wečeřeli, wzał Ježíš chleb. Protož bedlivý wykládač musí ne tak

taze býti přivázán k sloům et ad phrasae jazyku toho, z něhož vykládá, ale o to pracovati, aby podlé vlastnosti jazyku, do něhož překládá, tak dobře a vlastně, a mŕžli býti, et eleganter, jakž jest w tom jazyku, z něhož vykládá, položil. Ale otom níže nětco více powím.

Třetí regule dosti dobra jest, než že rozkládaje ji položil to slovo mezi jinými „dwaum“ jako též i jinde na několika místech, moha říci pěkně a obvykle dvěma: Ale o tom již prvé satis disputavi. Ta participia: panující, všemohúcí, tak jest, že transeunt in naturam nominum; a však i w takowěz twárnosti často také býwají a předce zůstávají participia, nec transeunt in nomina. Jako: Sławná králowna mohúcí (t. mohši, mohúc etc.) vše setřiti a pomordowat (254), a však městu odpustila. Medenice znějící (t. když zněla, anebo swým zwukem) dítě přestrašila. Ale o tom netřeba šířiti; neb w łatinské grammatice položena regula de participiis to snadně může zprawiti: ubi ostenditur, quibus modis participia degenerant vel transeunt in nomina.

Jsau některá participia, jichž newždycky a ne pojednan každý čtenář poznati může býti participia, ale domníwá se, že jsau nomina pro podobnost jednoho k druhému, jako toto slovo: proměněná a proměněna jest. Ale tať samým akcentem t. tím štrejškem na poslední syllabě znamenána býti mohou a mají. Dobře diš: Twář jeho proměněna jest, t. proměniła se. Item: Stojí proměněna všeccka. Item: Pěkná bywši líbila se, proměněná již se nelíbí, t. když jest proměněna. Ale tu již participia transeunt in naturam nominum etc. Item: Wypłynula woda z jeho boku. Item: Krew z Kristowa boku wypłynulá obmýwá hříšné lidi. — Než při některých sloách jsau swětli rozdílowé, jako: Uweden, uwedený, powěšen, powěšený etc. Łatinská forma tato k tomu jest velmi podobná: Mutata mente dixit, maje již myšl proměněnou (aneb: Proměniw myšl swau) i řekl. Mutata est mens, Proměněna jest myšl. Ipsius mens mutata aliud faciet, quam heri pollicebatur (255), Myšl jeho proměněná (t. proměněna jsúci) jiné

učiní, nežli to, co wčera slibował. Wiz těch słow způsob položeny we welikém Kancionálu, w písni: Chwalmež Boha welebného u werši 6, 7, a 8.

I tohoto mi se newidělo tak mččením pominauti pro samo wýstrahy dání mladším. Někteří Čechowé překřepčují, chtíce podlé starých, dáwno obwyklých form mluwiti a k hojnosti i wlastnosti řeči České se nawraceti, i uwodí zasse některé způsoby nepřijemné, jichž někdy staří užíwali ante excultam linguam nostram. Jako říkajíce neb písíce raději: přišedw, protrhw (Hajek w předmluwě na minúci léta 1560). W poslední Pražské bibli Lucae 5: Wztahw ruku. Beneš lépe položil: wztah; sed idem Matth. 8 wztahł verbum posuit pro participio. Ačkoli wlastněby se tak mohlo říci, ale i neobyčejně a nezwykle, a k wymluwení toho neb wyřknutí čtenáři příliš nesnadné. Nebo té litery zadní *w* nesnadně může se bez neslušnosti čacky dotknauti; a nebudeliť jí patrně dotčení w zwuku, tedyť wlastnost participium toho, pro kterauž *w* litera se přidává, přijde w nic (255). Někteří místo toho kładau, newšudy případně, imo nonnulli valde inepte, oemininum participium: wztahši, protrhši. Non est haec enalage generum, in quavis voce usitata; opinaretur certe aliquis, jid non per figuram, sed per ignoratiam aut ignaviam fieri. Jiní pak málo lépe číní, nežli prwní, neslušnost nesličností štemflujíce takto: kdyžby měli říci protrhw (wložíce mezi ty dvě consonantes vocalem *e*, quo facilius efferi utraque litera auctis syllabis possit), řkau neb napíší: protr*ehw*, přišed*ew*; ač ne bez příkladůw starých Čechůw, jako i onino prwní; at non omnis antiquitas imitanda est, o čemž nuper dixi, a a wíce powím při figuře řečeně epenthesis, zwlašť při tom słowu: wztáh*w* a wzhléd*w* (257).

Šestá stránka Etymologi jest (jak Latiníci říkají) de Coniunctione.

Et. Ta coniunctio et dvojmým způsobem se exponuje. Někdy et jest *a*. Exemp.: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. W počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo. Někdy pak et jest *t*, cum sit per modum illationis alicuius, sive conclusionis. Exemp.: Interrogabo vos et ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio, Otážíť i já wás na jednu řeč, kterúž powíteľi mi, i já wám powím, w které moci to činím.

De coniunctione et dobře napsať; a wšak přidám toto, že w některých místech mnohým zdá se nebýti rozdílu mezi *a* a mezi *t*, jako když díš: Wzkříšen a osławen, aneb wzkříšen i osławen (258). Postawíšli *a*, tedy jest tento rozum, jakoby řekl: Při Pánu toto dvě se staťo diwné a sláwné: 1. že jest wzkříšen, 2. že jest osławen. Ale postawíšli *t*, bude jiný rozum, t. tento, jakoby řekl: Wzkříšen jest Pán náš (a potom přidáš, jakoby teprw nato zpomenuť a přidati také chtěť i to) i osławen, netoliko hle wzkříšen, ale i osławen k tomu. Ale na toto při té příčině sľuší popatřiti, že jakž Latiníci to sľowce Řecké *καὶ* dvojmým obyčejem wykládají, jak se jim kdy případněji widí, jako: Et dixit, dixitque, takž my podobně toho sľowa et a tolikěž druhého totiž que máme dwúj wýklad. Někdy díme: I řekl, jindy: a řekl, a někde ještě ad vitandam tautologiam můžeme pěkněji říci: Tedy řekl mu. Řekowé mají také pěkné sľowo k tomu, nám welmi podobné, nam et radicales literae sunt eadem, t. *εὐτε*, tedy. Latiníci mají k tomu také swé sľowo wlastní tu n c, ale není pěkné welmi, a také učení lidé in hac significatione, když significat te d y, nebrzy ho užíwají, než ještě spíše.

k tomu, ut significaret tehdy. Mezitim pak jakýby byl rozdíl, powěděl sem napřed (259).

At. Nejvíce se béře za *a*. Exemp.: At ille respondens ait, A on odpovídaje řekl. Někdy se pak béře za *ale*. Ex.: At ubi venit fides, iam non sumus sub paedagogo, Ale když přišla víra, již nejsme pod pěstunem.

Coniunctionem at aliquando dicit per *a*, aliquando per *ale* exponi. Pravda jest; a však také takto může, s přidáním toho slovice pak, i vlastněji i plněji to zpraveno býti. Jako: At ille respondens ait, On pak odpovídaje řekl. At ubi venit fides, Ale když pak přišla víra. Protož někdy samo *ale*, někdy samo *pak* státi může, a někdy obé; a na některých místech *a* položeno býti můž. Sed opus est hic iudicio et diligentia sicut et in aliis satis minutis rebus.

Vel. Vel někdy se béře za *ne* b. Exemp.: Adhibe tecum unum vel duos, Přijmi k sobě jednoho neb dva. Někdy za *aspoň*. Exempl.: Ut vel fimbriam vestimenti eius (259) tangerent, Aby aspoň podólka raucha jeho se dotkli. Někdy za *také*. Exempl.: Quae ab eis secreto fiunt, turpe est vel dicere, Co se od nich tejně děje, mrzko jest také powěditi.

I o tom slovcí vel nezle píše: než na těch místech, kdež je on česky vykládá také, jako improprie et inerudite wzní. Turpe est vel dicere, Mrzko jest také powěditi. Latinských slov a toho místa jest tento rozum: Což činí ti bezbožníci, netoliko jest ohavné k spatření, ale jmenowati to neb promluwiti o tom, mrzko jest; a protož slušnějby také wyložiti ta slova: Mrzko jest hned mluwiti o tom, anebo: Mrzko jest i jmenowati to neb prawiti otom. Jiný příklad: Scribam patri tuo, ne tibi vel unum nummum amplius mittat, Napišit otci twému, atby hned ani jednoho peníze více neposílal. Incompte diceres, aby také jednoho peníze více neposílal. Ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent,

Aby se třebaš jen podobku raucha jeho dotekli (anebo cum periphrasi ac complemento) Aby se, nemůže-li více býti, jedné aspoň podobku raucha jeho dotkli. Mnozí na tom místě užívají toho slova jen místo toho jedné; sedláci pak (261) mišty na Moravě říkají jednom, ale to jest obtusum et rude ac plane agreste loquendi genus. Maličké jest to slovice vel, a však w řeči latinské, když se ho náležitě užívá, velmi řeč ozdobuje. Takž podobně některá ta maličká slova i Českaú řeč velmi okrašlují, když se jich na slušných místech užívá, skvěláu řeč činí jako nějaké perličky, a zasse, když se neslušně pokládají, velmi ohyždují řeč. A nechať i tohoto doložím. Mezi těmi dvěma slovci neb a nebo, tento vlastní rozdíť mět býti, aby to slovice latinské vel bylo vykládáno neb. Příklad toho: Lignum vel arbor, Dřevo neb strom. Ta pak latinská slova quia, enim, quoniam, mohou býti vykládána tím slovcem nebo. Však euphonia někdy přinutí, aby jedno za druhé položeno býti musilo. Jako Mat. 18.: Přijmi jednoho neb dva, ut vitares collisionem consonantium *b d*. lépe psáti: nebo dva. Též Mat. 18: Nebo bezrukému, mělyby říci aneb, ale bylaby hluka oratio, vzněloby tak, jakoby řekl: a bezrukéma, aut consonans *b gemina pronunciationem ineptam faceret*.

Sive. Někdy jest buď to. Exempl.: Sive per vitam, sive per mortem, Buďto skrze život, buďto skrze smrt. Někdy aneb (262). Exempl.: Vade ad dextram sive ad sinistram, Jdi na pravici a neb na lewici.

Sive netoliko se může vyložiti buď to, ale také někdy buď. Sive mors, sive vita, Buď smrt neb život. Přitom widí mi se hodné dotknouti slov těch dwau neb, nebo etc, s přidáním *t*, neb *t*, neb *o*. Dvojím obyčejem se těch slov užívá; nebo někdy jsau potestatis disiunctivae, jako když díš: Neboť bude dobře anebo zle; item: Dej mi zlaté nebo tovary atd.; někdy pak sunt potestatis causalis, jako: Jdi pryč,

nebo já tě nechci déle trpěti. — Tuby mohl někdo říci, pročby to nebylo rozděleno, totiž aby jedno bylo disiunctivum a druhé causale, a potomby se to více nemátlo. Odpověď: Lépe jest bez toho rozdílu pro tu příčinu, neb i w jednom i w druhém obojího toho slova potřebí jest. Jsau některá místa, ješto netrefně stáloby to slovo nebo, a když bez *o* napišeš nebo diš neb, tedy pěkněji a hltáze wzni, čemuž ti snadně rozumějí a powolí kteříž písničky (263), skládají bedlivě. Příklad toho. Když diš neb napišeš: Neb písma swedčí, erit oratio, cum haec pronunciareris, hiulca; nesadně i *b* i za ním stojící *p* wyrkneš, sine quodam hiatu. Beneš Mat. 2: Neb budaucí wěc. Ale dišli: Nebo písma, procedet oratio leniter, pěkně powlowně každá syllaba jedna za druhau půjde. A též nazpět dišli: Nebo o tom lidé mluwí, newelmi snadně těch dwau *a* zwuku podlé sebe bez nesličnosti postawiš. Protož lépe jest říci: Neb o tom lidé, atque hac ratione nullus erit asper literarum concursus et nulla vastitas. Takž při druhém způsobu, t. disiunctivo, dišli: Sedlák neb pán nepěkně wzni; lépe říci: sedlák nebo pán. Et contra zle diš: Nebo on nebo já, protož rci: Neb on nebo já. Toho sluší i při některých jiných slowích šetřiti, kdež *se* chce způsobně, hladce a příjemně, sine hiatu aut asperitate mluwiti nebo psáti. Ač w obecném mluwení a i w běžném psání kdož toho má wždycky ušetřiti? Ale w čackých wěcech a zwlášť w písniích neb jakýchkoli rytmích, neměloby toho býti zanedbawáno (264).

Alioqui, alioquin. Alioqui neb alioquin jest sic. Exempl.: Alioqui filii vestri immundi essent, Sicby synové waši nečistí byli. A protož mnozí zle exponují alioquin jinak; neb aliter jest jinak. Exempl.: Ne aliter docerent, Aby jinak neučili.

Alioquin někdy dobře se (jak on dí) exponuje sic. Ale někdy může také k tomu sic přidáno býti, ut plenior et vividior imo et cultior oratio efficiatur, jinak. Jako: Sic jinak synové waši etc.

Quia. Quia někdy jest neb. Exempl.: Exi a me Domine, quia homo peccator sum, Odejdi ode mne Pane, neb člověk hříšný sem. Někdy quia jest že. Exempl.: Scitis quia post biduum pascha sit, Víte, že po dvou dnech svátek jítí Páně bývá. Autem. Autem někdy jest ale. Exempl.: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, Duch ovšem hotov jest, ale tělo nemocné. Někdy pak. Exempl.: Videns (265) autem turbas, ascendit in montem, Wida pak zástupy, wstoupil nahůru. Někdy a. Jakož máš Mat. 1. toho autem mnoho, kteréž máš tu exponowati a.

Wykládání toho slova autem troje býti praví dobře, by jen wykládač rozuměl, kdy kterého způsobu užívati má; neboťby i w tom veliký spletek mohl býti, a řeči ohawa.

Quippe. Quippe někdy se exponuje quia certe, t. neb jistě. Exempl.: Educ viros, qui venerunt ad te et ingressi sunt domum tuam, exploratores quippe sunt, Wyweď muže ty, kteříž přišli k tobě a wešli do domu twého, neb jistě špeheři jsau. Tak také: Erat quippe magnus valde, máš exponowati: Neb jistě byl velmi veliký. Někdy pak běře se toliko za neb. Exempl.: Amen quippe dico vobis, Neb amen pravím wám, et accipitur ibi quippe pro enim (266).

Quippe latinské slovo newelmi pěkně také newelmi pěkně wyložil neb jistě. „Speculatores quippe sunt“ dosti dobře může se wyložiti takto: Neboť sau špeheři. Erat quippe magnus, Nebo veliký byl. Staří tu přidávali jest a jsau, často bezpotřebně, a neozdobowali tím řeči, jako i některými jinými pleonazmy. — Aníž také Filomát vlastně wyložil: neb jistě Nebo to slovo quippe nemá tak mnoho w sobě jako ta Česká slova dvě spolu složena, t. neb jistě; est n. semper in istis verbis non simplex asseveratio, jako w tom slovu quippe, sed admodum vehemens, fere cum quadam iuramenti specie. Jako kdyby řekl w prudkém umáhlení nějakému lotru: Jdi pryč, neb jistě neučiním jinak, než žeť tě zabiji, neujdešli.

Ergo trojím obyčejem se exponuje. Někdy ergo jest protož. Exempl.: Corripiam ergo illum et dimittam, Protož potreskci ho a propustim. Někdy pak. Exempl.: Cum suble-
nasset ergo oculos Jesus (267), Když pak pozdvihl oči Jezus. Někdy tedy. Exempl.: Ergo liberi sunt filii? Tedy swobodni sau synové. Quidem. Quidem kdyžkoli po sobě mívá autem neb vero neb sed neb tamen neb verumtamen neb porro, tehdy má se exponovati o všem. Exempl.: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, Duch owšem hotow jest, ale tělo nemocné. Alius quidem sic, alius vero sic, Jiný owšem takto, ale jiný takto. Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur, Ne všickni owšem *) zemřeme, ale všickni se proměníme. Když pak quidem mívá před sebou negationem ne, nec, non, tehdy se má exponovati neque. Exempl.: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus eius in terram, Budelít muž**) dobrý, nespadneť z něho ani vlas na zemi. Exemplum secundi: Non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem, Nezůstawíme z mužů těch, kteří s ním sau, ani jednoho. Exemplum tertii: Si non vultum regis Iosaphat erubescerem, non attendissem (267) quidem te, neque respexissem, Bychť se nestyděl obličeje krále Jozafata, aniž bych tebe šetril ani na tě pohleděl. Jinak nadto, jakžkoli quidem se postavuje, exponovati se má jisté, ne za jisté; neb pro certo jest zajisté. Exempl.: Est et aliquid malum, quod vidi sub sole et quidem frequens apud homines, Jestť i jiné zlé, kteréž sem widěl pod sluncem, a jisté časté u lidí.

To slovo quidem může na některých místech vykládáno býti owšem. Ale na těch místech od Filomáta připomenutých lépe a vlastněji vzní to slovo zajisté, et est iam usitatum. Jako: Duch zajisté hotow jest. Ač kdyby nebylo propter gravitatem theologicam (jíž sic ani Filomát, ani Beneš s Gzellem nešetřil.) mohlyby ta latinská slova: Spiritus quidem promptus est etc., vyložena býti: Ač jest kof

*) *Berior imo inepta locutio. Primum dupla littera s (ss) in utraque voce sonum non elegantem efficit. Ad haec, elisionem vocalis aut hiatum admittas oportet propter vocales concurrentes ekni, ow. Quanto pulchrius, venustius et sonore dixisset: Všickni zajisté atd.*

**) I lépe i pěkněji bytby vyložil takto: Budelít dobrý muž, nespadneť zajisté z něho ani jeden vlas na zemi, a neb: Nespadneť jisté z něho.

duch hotow, ale však tělo nemocné etc. Item: Newšickniť owšem zemřeme, ale však všickni se změníme. (A nebo (ještě wšedněji a obyčejněji, ale však ne tak, jakž na ta slowa ducha Páně słuší, vážně): Nu takť jest, ne všickniť zemřeme, ale však všickniť se změníme etc. (269). — Toho pak slowa Českého owšem kde jest vlastní místo, ukáží příkladem takto: Poněwadž si ty nad ním neswítězil, owšemť já mdlejší jemu nic neučiním. Item: Poněwadž jest on tak mocný muž toho nedowedl, owšemť (a nebo nadtoť) já špatnější nic neswedu. Item: Poněwadž w zimě býwá tam dosti teplot, owšemť w létě chladno není. Latině to slowo mohľoby býti wyloženo: Multo magis aneb multo minus; neb se k oběma dobře trefi. Místo toho 4. Regum 3. pěkněji takto wyloženo býti může: Bychť nešanowať obličeje krále Jozafata, tebeť bych jistě nešetřil, (ba) ani (bych) na tě nepohleděl. Nebo to slowo jistě welmi sľušně může místo slowa toho owšem položeno býti. Jako: Newyhrámlit já, ty jistě newyhráš. Atque in hoc loco particula haec est expletiva et adverbium affirmativum. To pak slowo zajisté, kdyby toliko tu mělo od wykladačů užíwáno býti, kdežby latině stálo procerto, musľoby konečně zawrženo býti. Nebo dobří Latiníci toho slowa procerto (in hac quidem significatione) welmizřídka užíwají. A kdož z Čechů toho slowa také w tom způsobu užíwá (jakž Filomátes učí) (270) aby řekl: Mějž to zajisté, t. ne za nějakau báseň, ale za jistau wěc? Netakby mělo wyloženo býti slowo to procerto do češtiny; neb se neřiká tak: zajisté etc., ale zajisto. Verum non est pulchra phrasis, imo prorsus rustica. A protož toho slowa podle starého zvyku užíwati sľuší, a tauto reguli Filomátowau nic sobě nepřekážeti; nebo jakož u Latiníků to slowce quidem jest postpositiva particula, tak také i u nás to slowce zajisté postponitur tantum in hac significatione. A však příčinau proměny ad evitandam sátielatem někdy může i toho slowa owšem užíto sľušně býti. U Řekůw též jest postpositivum μέν, ač někdy i na tom místě kdež místo μέν stojí δέ, předce se latině wykládá quidem. — Doľožím ještě o tom slowu z zajisté. Est vox haec

expletiva, affirmationem quandam retinens, etiam in istis locis, ubi pro expletiva ponitur. Jako příklad: Wímet zajisté, že Bůh hřichy lidem odpauští, ale nám odpustili? etc.

Siquidem. Siquidem jest neb. Exempl.: Confregit serpentem Ezechias aeneum, quem fecerat Moses, siquidem usque ad illud tempus (271) filii Israël adolebant ei incensum, Ezechias stroskotal hada měděného, kteréhož byl udělal Moses, neb až do toho času kadili a obětowali mu synové Izrahelští.

Siquidem může někdy také a velmi případně wyloženo býti i poněwadž a někdy, jakž dí Filomát, nebo.

Quandoquidem a **quoniamquidem** jedno jako druhé se wykládá poněwadž.

Si. Si coniunctionem někteří zle exponují ač; neb quamvis, quamque a licet jest ač. Exemplum primi: Ut dimittas populo tuo, quamvis peccatori. Aby odpustil lidu swému, ač hříšnému. Non invenit poenitentie locum, quamque cum lachrymis inquisisset eum, Nenalezl místa pokání, ač s slzami hledal ho. Licet haec feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, Ač ste to učinili, však ještě pomstím se nad vámi. Si rozličně se exponuje. Neb někdy si jest poněwadž. Exempl.: Si me persecuti sunt, et vos persequentur, Poněwadž mne se protiwilli, i wámť se protiwilli budau. Někdy si exponuje se jestli. Exemp. (272): Si vis, potes me mundare, Chcešli, můžeš mne očistiti. Někteří říkají: Jestliže chceš, ale ty za jestliže wždycky raději říkaj li, s tím slowem spolu, s kterýmž se spojuje. Někdy si jest bych, by, bychme, byšte, wedlé slušnosti slowa toho, kteréhož se přídrž. Exempl. primi: Si non venissem et locutus eis fuisset, peccatum non haberent, Bycht byl nepřišel a nemluwil jim, nemělifby hřichu. Exempl. secundi: Si fuisset hic, frater meus non fuisset mortuus, By zde byl, bratr můj nebylby umřel. Exemplum tertii: Si fuisset in diebus patrum nostrorum, Bychme byli za dnů otcůw našich. Exempl. quarti: Si sciretis, Byšte wěděli. A protož neříkaj: Kdybych, kdyby, kdybychme, kdybyšte. — Nadto ještě si někdy (ač řídko) běře se za non. Exempl.: Si introibunt in requiem meam, Newejdauf

do odpočinutí mého. Si dabitur generationi isti signum, Nebudeť dáno rodu tomuto znamení. A ta coniunctio jest negativa iurantis.

Quamvis, quamque může vykládáno býti ač, ačkoli, jako: Aby odpustil lidu svému, ačkoli hříšnému, plenius erit (273), quam si diceres: ač hříšnému. Zprávu dávaje o vykládání toho slova napsal Filomátés: Ty za jestliže říkej li, jako: Si vis, chceš-li. Nedobře radí, aby to vždycky dělal; než může někdy tak a někdy onak vykládati se to slovo, jakž okolo stojících slov vlastnost a případnost kdy míti žádá. A i to marně zapovídá, žádné slušné neukázav příčiny, t. říkati kdyby, kdybychom etc. Protož muž a má i toho užíváno býti, když slušnost řeči ukazuje. Si w takovém způsobu, jako žalm 94. Si introibunt, již se neuzívá, protož s tím mohlo se pomlčeti. — A nechť při té příčině aspoň tohoto dotknu (a já bych sic jinde o tom nětco říci musil). Zákona Páně do Českého jazyku nenáleží vykládati toliko ex vulgata latina editione, in qua plus quam sexcenti loci corrupti sunt etc., sed ex graeco textu: ad fontes enim recurrendum esse, inter omnes pios et eruditos constat, čehož svědectví viz i w dekretě papežském i w Augustynowi obšírné. Nebo jisté jest (a kdyby byla potřeba, mohlo by se to široce a dostatečně ukázati) že mnohá slova z jazyku Řeckého lépe se mohau vyložiti do češtiny, vlastněji mnohem (274) nežli do latiny, proto že se lépe mnohá slova Řecká (ne o všech slovích pravím) k Českým nežli k latinským, anebo latinská k Českým trefují. Jako Řekové říkají μέλλει πάσχειν: Bude trpěti, Beza: Futurum est, ut patietur, mohl říci: Patietur. Melantrých: Má trpěti, improprie. Μέλλει έρχεσθαι. Němec některý řeklby: Bude přijíti, Melantrých: Má přijíti, Beneš budaucí věc jest, etc. B. Lukáš a staří s nim: Má přijíti; ale vlastně a právě česky: Přijde, přide. Μέλλει ζητείν, to jest právě česky ad verbum: Bude hledati. Latíně chcešli také říci ad verbum, sive verbum-verbo reddere, tedy říci: Erit quaerere; ale smáliby se tomu i ta pachořata latíně umějící, protož musíš říci tak

jakž mluvení latinského jest obyčej: Quæret. Jeroným i potom Erazym chtěje tu sentenci pěkně powěditi latině, i položili (per circumlocutionem): Futurum est, ut quærat etc. A staročeský vykladač, domníwaw se bezpochyby, že tu zvláštní tajemství zawřino jest w těch słowích, i wyložil takto: Nebo to bude, že bude hledati etc. Beneš pak potom swého Erazma wíce, než słuší, t. (275) se škodau jazyku Českého šetriw, přeložil tu jeho periphrasin do čestiny řka: Neb budaucí wěc jest, že hledati bude, ex bonis latinis mala bohémica faciens, a ješto toho okołkowaní nic nebylo potřebí, kdyby se do Řeckého textu bylo nahledlo, A w též kapitole ta słowa: Et procidentes adoraverunt eum, podlé Řeckého wlastně může se česky říci: A učinili mu poklonu, padše před nim. A doleji w též kapitole: ἀκούσας δὲ etc. Erasmus: Verum cum audisset, Vulgata ne tak wlastně ex graeco textu ad verbum: Uslyšaw pak, Čehož nešetřiw w řečtině Beneš, i položil periphrasin Erazmowu česky a řekl: Ale když uslyšal (ač neprawím, by někdy i wlastnost neměla býti proměněna z potreby, o čemž wiz níže w přidawcích k grammaticce). A tu opět snadně se spatřiti může, že in participiis eorumque varietate mnohem jest bohatší jazyk Český nežli latinský, a toho nemálo má spolu s Řeckým jazykem. A kdybych řekl, že někdy w některém słowu Česká řeč wíce může nežli i Řecká, newím, bych zle powěděl. Jako příklad při těch słowích μέλλει ἔρχεσθαι (276).

Nisi rozličně se běře. Někdy nisi jest toliko. Exempl.: Nisi unum panem habebant secum, Toliko jeden chleba měli s sebou. Někdy nisi jest než. Exempl.: Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Kdo může odpustiti hříchů, než sám Bůh? Někdy nisi jest i eč. Exempl.: Nisi crebro laverint manus, non manducant, Lečby často ruce umýwali, nejedí. Někdy nisi jest bych, bychme, byste jako i ta coniunctio si. Exempl.: Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fuisset salva omnis caro, Byť nebyli ukřáćeni dnové ti, nebyloby spaseno žádné tělo, neřikaj: Kdyby nebyli etc. — Někdy pak nisi exponuje se n e li, tak že mezi n e a li musí wždycky státi verbum. Exempl.: Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei,

Nenarodili se kdo po druhé, nemůžet widěti králowství Božího. Též: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, Nebudete-li jísti těla syna člověka, neříkaj: Jediné leč budete etc. (277).

Nisi, staří říkali, také někdy i vykládali, a ne velmi zle jediné, jako: Kdo může odpustiti hřichy jediné sám Báh? Cetera, quae Philomathes scribit de hac voce nisi, non sunt contemnenda. Ačby mohlo býti jemu řečeno, že drobet se nedopatřil, hned spočátku to slovo vykládaje. Nebo nisi není vlastně toliko, ale jiné slovo latinské significat toliko, totiž tantum; než vlastně ad verbum to slovoce nisi měloby na mnohých místech býti vykládáno jediné leč, kdyby se však phrasí nešetřilo a ozdoby řeči, kterážby toho výkladu newšudy strpěti mohla. Matth. 21 6: Nisi folia tantum, Beneš: Než listí toliko, Prazák: Jediné listí toliko, i B. Lukáš i Plzenští: Jediné listí toliko, Claudian: Jedno listí toliko. Nejlépe Beneš, meo iudicio: Mat. 17. Ne-widěli, než samého Ježíše.

Enim, etenim. Enim a etenim sau coniunctiones a obyčejně se exponují neb. Exemplum primi: Sinite pueros venire ad me et nolite prohibere eos; talium enim est regnum Dei, Nechte dítek ať jdau ke mně (278), a nebraňte jim, neb takových jest králowství Boží. Pakliby aut (ješto také jest neb) stálo podlé enim, exempl.: Nemo potest duobus dominis seruire, aut enim unum odio habebit et alterum diligit: co učiníš? Exponuj předce, jak má býti takto: Žádný nemůž dwaum pánům slaužiti, neb neboť jednoho nenáwiděti bude a druhého milowati. Exempl. secundi: Vos vocatis me magistrum et dominum, et bene dicitis, sum etenim, Wy nazýwáte mne mistrem a pánem, a dobře říkáte, nebť sem. — Někdy také (ač řídko to býwá) enim jest pak. Exempl.: Quid enim mali fecit iste? Co pak zlého učinil tento? Ale na mnohých místech w biblí za neb imprimowali z ajisté; ano i při wečeři Páně, kdež takto stojí w latině: Accipiens calicem gratias egit et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum; tu enim exponowali z ajisté, ješto tu enim jest coniunctio causalis jako i jinde,

to jest, že příčinu oznamuje, proč nětco jest, neb bylo, aneb býti má. Jako (279): Proč Kristus dítkám k sobě welel jíti? ta coniunctio enim příčinu toho oznamuje, že proto, neb jest takových králowství Boží. Též: Proč dwaum pánům žádný slaužiti nemůže? Tu opět ta coniunctio enim příčinu toho oznamuje, že proto, neb nebofby jednoho nenáwiděl a druhého milowal. A při kalichu ta coniunctio causalis enim také též jest postawena a příčinu toho oznamuje, proč Kristus welel píti kalich, že proto, neb krew jeho za mnohé měla wylita býti na odpuštění hříchůw, aby to na památku jeho činili; protož takto má exponowáno býti: Píte z toho všickni, neb tato jest krew má nowé umluwy, kteráž za mnohé wylita bude na odpuštění hříchůw; to činite (jakož apoštol dokládá) na mé připominání.

Enim aby mělo wykládáno býti pak, to mně se widí nenáležitě býti. Wyhledal sobě Filomat ten příklad Luc. 23: Quid enim mali fecit? (280). Žádný z těch, kteříž Zákon Nowý do češtiny wykládali, mně wědomě, nepoložil tu słowa toho pak. Kdyby stálo łatině takto: Quid autem mali fecit? tuby mohł wyložiti pak; ale když jest enim, neměloby řečeno býti pak, ale řečeno býti má nebo, poněwadž i łatině jest enim i řecky jest γάρ. Pomijeli to słowo wykladači Čeští a bez něho takto kładli: I co jest zlého učinil? Chtěli pak Filomat s towaryši swými nepominauti toho slowka, i neměť jest také jeho předěláwati a nadiwati, dáwaje jemu tu signifikaci, kteréž newidí se míti (nebo kdeby w łatinských knihách naležł to słowo enim in hac significatione státi, kterauž má to słowo autem? poněwadž to jest własné pak) Ale měliť sau položiti: Nebo co jest zlého učinil? Cyryští*) in sua editione Bibliorum položili: Nam quid mali fecit? Tím ukázali, že to słowo enim sive graecorum γάρ nemá býti wyloženo pak, ale nebo (281). Jakby pak mohł to słowo nebo tu dobře státi, kdyby nebyło čím jiným toho ukázati, tedy toto může snad za dostatečnau příčinu býti, že ta słowa Piřátowa náleží k.

*) t. j. Zářiští, ti z Zúrichu, Wyd.

Židům o Kristu Pánu mluvil pravě: Nenalézám na něm winy, protož potresce ho propustím. W tom Židé obloquebantur, nepokojně se měwše, předce swau wedli, a Pilát také předce započatau řeč konaje řekl: Nebo co jest zlého učinil? Totiž nenalézám, pročbych ho dať utratiti; nebo co je to zlého, že se on synem Božím činil, a neb s wámi se w náboženství nesrownáwal? Cotě mi do toho, když není k tomu podoben, aby císaři w čem škoditi neb odpirati mohl? Ale totam; nesluší se mnoho tím zaměstknáwati. — Na tom pak místě (Jan 13): Sum etenim, nebf sem, nepěkně wzni, jaks uraubeně powědíno jest; slušněji může býti řečeno et plenius et gravius: Jsemť zajisté. (282) K těm slowům: Hoc est corpus meum přidává enim, ješto toho slowa ani w Řeckých ani w latinských exemplářích se nenalézá, aniž nowí wykładači písem swatých z řečtiny do latiny co o tom prawí, by kde kdo z nich to slowo nalezl, ale všickni pomijeji. Nepolepšil tím nic swé pře Filomátes, protož wýborně s tím pomlčeti mohl.

Sedmá stránka Etymologi jest (jakž Latini říkají) de Praepositionibus.

A d. Ad praepositio někdy jest *k*. Exempl.: Accesserunt ad eum discipuli, Přistaupili k němu učedníci. Někdy *u*. Exempl.: Stans ad pedes eius a tergo, Stojeci u noh jeho zadu (283). — Někdy *na*. Exempl.: Si egressus fueris ad pugnam, Wyjdešli na wojnu. Někdy *do*. Exempl.: Potabis usque ad feces, Píti budeš až do kwasnic. Někdy *před*. Exempl.: Ad tribunal caesaris sto, Před stolicí císařowú stojím.

De. De někdy se exponuje *z*. Exempl.: Formavit Dominus Deus hominem de limo terrae, Způsobil Pán Bůh člověka z bláta země. Někdy jest *s*. Exempl. Descende de cruce, Sstup s kříže. Někdy *o*. Exempl. Quid vobis videtur de Christo? Co se wám zdá o Kristu?

In. In praepositio quando deservit accusativo casui, tehdy někdy slowe *na*. Exempl.: Ascendit in montem, *W*stoupil na hůru. Někdy *do*. Exempl.: Ite in castellum, *J*děte do městečka. Někdy *proti*. Exempl.: Neque peccavi in te, *A*niž sem zhřešil proti tobě. Někdy *na d*. Exempl.: Neque dominari in virum, *A*ni panovati nad mužem. Někdy *za*. Exempl.: In servum venundatus est Joseph, *Z*a služebníka prodán jest Jozef (284). Někdy *w*. Exempl.: Impii corrueunt in malum, *N*e-zbožní upadnou *w* zlé. — Quando vero in deservit ablativo casui, tehdy někdy slowe *w*. Exempl.: Invenerunt eum in templo, *N*alezli ho *w* chrámě, též: In diebus illis: *W* těch dnech, *ne za těch dnů*. Též: In illo tempore, *W* tom čase, *ne w ten čas*. Též: In illo die, *W* tom dni, *ne w ten den*. Někdy *z*. Exempl.: Bibentes vinum in phialis, *P*ijíce víno z koflíků. — Někdy *na*. Exempl.: Iam non sum in mundo, *J*íž nejsem na světě. — Někdy *za*. Exempl.: Recubuit in coena super pectus eius, *O*dpočíval *za* večerí *na* prsech jeho. Někdy *mezi*. Exempl.: Benedicta tu in mulieribus, *P*ožehnaná *ty* mezi ženami.

Ještě jsau některé praepositiones majíc rozličné acceptio-
nes, ale pro ukřácení jich zanechám.

Dosti pěkně píše de praepositionibus. Však přidám k jeho řečem i to, že ten graecismus: Venundatus in servum takéby mohl někdy per circumlocutionem non ineleganter býti vyložěn takto: Prodán aby byl služebníkem (285). Veteres nostri cum vidissent tales graecismos latinis in usu esse, assveverunt et ipsi uti huiusmodi locutionibus. Protož říkávali a psávali: Já mu budu *w* otce a on mi bude *w* syna. Ale však příjemněji i obecněji jest říci: Já mu budu otcem a on mi bude synem. A i podlé Filomátovy regule není na tom místě tak velmi zle říci, ač drobet bude proti vlastnosti: Já jemu budu *za* otce a on mi bude *za* syna. A maličko pozměně mohloby se i takto říci: Já budu jeho (neb jemu) otec a on bude můj (nebo mně) syn, jakož se tak i latíně mluví. — Příklad, kterýž dal Filomát na tom powěděni Pawła sw.: Ad tribunal caesaris sto, zle dobrý muž česky vyložil, i newlastně, i nepěkně. Nebo ta slova: Před stolicí císařowau stojím non exprimunt verborum latino-

rum significationem. Smysl jistě slov latinských tento jest: Odvolávám se před císaře, neb, před císařowu stolicí, a neb jakž nyní mluví při dvořích: Beru appellací k císaři etc. Wyložení Filomátowo est praesentem actum exprimens, jako kdyby tu přítomně před císařem řekl: Teď stojím před stolicí císařowau (286). Ale slova latinská, ač sau praesentis temporis, však jsau podobná tomuto způsobu, jakoby někdo řekl: „Já nepobíhám práwa, stojím ku práwu“, byť pak toho nemluvíš tu na na rathauze přede pány etc.

Ale nic nepowěděš Filomates de praepositione cum, česky s. Jako když díš: S ním, s Janem, s Pawlem, že tu maličké s má býti kladeno, aby bylo známé, že jest praepositio; kdež pak s ten se připojuje k jiným literám a s nimi jeden činí zřek neb syllabu, tu má dlouhé kladeno býti, takto f: fama miloft, febe, sobě. Častokrát pak bývá myška u písařů, že majíce napsati s, i napíší s; a neb někdy newědí, které napsáno býti má, jako při tom slovu: ztratil, stratil, z něho, s něho etc. Protož potřebí bedlivého i w té maličké věci saudu. Nebo veliký rozdíl bývá mezi přidáním té litery, jedné nebo druhé k slovu, buď praepositio nebo nebuď. S proměněním litery i smysl se proměňuje. Jako: zetrěl pepř, setřel nepřátely, s něho, 's sudu, ex cista, s truhly (287); shládl nepřátely — zahládl, zhládl všecka plátna, neb stěny, neb tabule; ztratil, totiž skuckal okolo sebe sedící, některé za stołem; stratil peníze, neb facalét, čepici atd.; ztrápil, sewřel; s domem, cum domo a ne z domem; z domu ex domo, spadl s domu, s ławice, s nebe; z ławice nadělal drew k waření ryb; zwařil to, powařil toho chwítku, s wařil kowař železo, sekeru, motyku; slepil papír knihar; s radostí, s radosti do žalosti; s zármutkem, s zármutku; spí-li a spěj-li ti zpili sausedé? zmotal a zpletl, smotal na motowidlo; zmátil přízi, smátil sekaninu. —

Słowáci a někteří i Morawci škodnau zplétež w těch literách s, s činí, říkajíce i pišíce: z Janem, z Pawlem, z domem, ze psem, z oštípem, z otcem. Ač Słowákům není se

co diwiti, že w tom chybují, poněwadž některé věci w řeči swé práwě proti způsobům řeči České postawené mají, jako kdež Čechové litery *r* užíwají, tu Stowáci *r* stawějí, a nazpět. Příklad. My říkáme: Marya a oni Mařia; my díme: přišel a oni pryšel (288). Impressorové částokrát chybují, tu literu *s* nebo i druhau *s* buď připojujice k zřeku nenáležitě, a nebo od jiných liter odtrhujice, jakož se jim to i při jiných prae-
 posicích nahází; ale kdo je naprawí, zwlášť nedbaľce? Subiiciam quaedam exempla (licet in nostra novi testamenti versione infinita pene sunt). Prospíwá, to dobře tak se spojuje; ale pro zpíwání wzato pachole, tu se oddělití má. Pro-
 sili mne, Pro Simeona to učini; kupadľa, ku pánu; půjdu na učení, daľ mi pěkné naučení. —

O tom słowci in nemálo dobře a užitečně napsal Filomat. Přidám k tomu, že w biblí editionis vulgatae často se užíwá toho słowa na těch místech, kdež stojí Řecké εἰς, πρὸς, ἐν ἐπι, kterékoli z těch słow; ale to býwá podlé zvyku židowského. Erasmus připomenuľ i jiní. Jako: Baptizo vos in aqua, baptizat in spiritu sancto; ero ei in Deum; non in solo pane, sed in verbo etc.; percussit eos in gladio, in quo iudicio iudicaveritis; in digito Dei. Toť se pak rozličně wykládati může, jakž kdy a kde příčiny sau. — Ale o tom, jakby se písaři dobří při těch prae-
 posicích a též impressoři (289) chowati měli, nechce mi se mnoho mudrowati. Pražští mistrí s těžkem sau w tom jednomyslní; my w Jednotě co o tom smýšľime, krátce powím. B. M. Čerwenka tento kánon in prae-positionibus zachowáwání hodný býti zapsal: „Když se koli prae-
 posicí přidáwají jménům neb místojménům, buď k místu, z místa, na místě, skrz etc., piš je obľáštne samy o sobě. Jako: s wěrau k nebi, w nebi, k Bohu, skrze wodu, na noc do Prahy. Někteří i w słowích dělí: do dělám, do piši; ale mně se zdá, ze sau podobná těm łatin-
 ským de, re: redeo, rescribo, praescribo, exeo etc. a jakož Latiníci jich neděľi, tak i w češtině pro snadnejší čtení teměť lépe je spojowati. Jako: Docházím, dospíwám, vycházím přepisují etc.“ Hactenus verba Erithaci. — Mně se nezle,

líbí ta regule. Toliko k ní přidám tento swůj saud, že newždycky słuší té regule tak praecise šetřiti; jako při těch słowích, kteráž malo liter mají, ut: nanás, přinás, protebe, prosebe, naJana mého sPawłem a proně i projiné etc. Widí mi se, že jest to příliš pilně komáry cediti. Nepíše-li kdo w takowé míře tímto způsobem: nanás, pronás, přinás, protebe, prosebe (290), proně etc., já se na takowém písarí nic horšiti nebudu. Valeat et hic τό πρέπον. Nebo psaní onono, s tím totiž rozdělowaním wšudy těch praeposicí bezpotřebným, byľoby podobné tomu, jakoby se někdo najedľ liter a potom je wšecky wyprskľ na papír, ono sem ono tam.

Osmá stránka Etymologi jest (jakž Latinici říkají) de Interiectionibus.

Ač množství jest rozličných interieccí, ješto jich počtae užíwali; wšak tuto toliko o těch, kteréž se nalézají w biblí, rozsudek učiním.

Ah ah. Ah ah interiectio, stýskání a tesknost ukazuje, a česky může se exponowati ach ach, nebo: ach nastojte. Exempl.: Ah ah Domine Deus, ecce nescio loqui, quam puer ego sum, Ach ach, neb: ach nastojte, Pane Bože, hle neumím mluwiti, neb dítě sem já. Ah ah diei, quia prope est dies Domini, Ach ach, neb: ach nastojte dni, neb blízko jest den Páně.

Vah. Vah jest hlas posmívající, když vyskakující (291) vykřikujeme a nětco někomu wyčítáme, což newím, jakby lépe česky wyložil, jako h a h a. Exempl.: Vah qui destruis templum Dei, et in triduo reaedificas illud, Ha ha ješto boříš chrám Boží, a we třech dnech zasse jej stawíš. Item: Vah calefactus sum, Haha zhřel sem se.

Toto słowce h a h a widí mi se, že na mnohých místech sľušněji stojí bez toho předního h; jako: Aha zhřel se čistě. Haha wíce náleží ad sarcasnum, jako když na někoho k zahanbení jeho někdy woľají posměšně, ultimam producentes

penultimam vero corripientes, říkajíce hahá. Ta slova rauhawá, Kristu Pánu od bezbožných mluwená: Ahá, ještě rušíš chrám Boží, mohľaby u wýkladu obecněji a srozumitedlněji (ale snad ne tak zwykle a wážně) takto býti postawena: Ayhle, a ty rušíš chrám Boží, jakoby řečeno bylo: Pohled, nač si přišel? ještěť se zdálo, že tobě žádný neodoľá, kdes se již ocetľ? anebo: Hey ty, jako rušíš chrám Boží, kéž nyní sstaupiš etc. Ay jak hrozné i muky, i posměchy a rauhání Pán náš pro nás podstaupiti ráciľ! (292).

R a c h a. Racha jest hněwu srdečného hlas nerozumný, kterýž se s chrkáním, s řwáním neb odkašlowáním někomu nawzdory činí. Exempl.: Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit consilio, Kdoby řekl bratru swěmn Racha, hoden bude rady.

E u g e. Euge jest hlas wděčnost znamenající, což česky lépe díš mēhoděk, nežby řekl Bopomozi. Exempl.: Euge serve bone, mēhoděk, sluho dobrý.

Čímby lepší bylo to slovo mēhoděk nežli Bopomozi, newidím; obě jest staročeské, obě z jiných složené. První z těch słow: Miti děkowání nebo díky; a nebo snad by se někomu zdáti mohľo takto: Miti hodění se, t. býti takowým, aby se mohľ hoditi, jakýmž se říkává: Tos dobře učiniľ, hodiš se. Druhé pak t. Bopomozi, jakoby řekl: Bůh pomozíť, zato žes tak dobře učiniľ. Wšak to slovo mēhoděk videtur plus habere gravitatis, hodi se lépe k tomu, aby w knihách psáno bylo na swém místě (293). Toto pak druhé t. Bopomozi případnějši jest k obecnému mluwení, jako obecnějši; neb se ho od těch, jenž dobře česky mluwí, wíce užívá, nežli onoho. Protož Philomátesů rozsudek (jakž on dí) na tomto místě ne welmi jest dobrý.

H e u. V e. Heu a Ve zámutek a bolest oznamují, což česky nemůžeš lépe wyložiti, jako: Běda. Exempl. primi: Heu mihi Domine, Běda mně Pane. Exemplum secundi: Ve vobis

divitibus, Běda wám bohatým. Anna. Anna jest interiectio deprecativa, a tak: Hosianna filio David máš exponowati: O dej Bože pomoc synu Dawidowu. A protož zle se exponuje: Spasení s synem Dawidowým.

O tom słowu židowském Hosianna wí se, že jest interiectio efflagitantis, jakž Erasmus dí, Kristu Pánu ke cti jako králi z Dawida pošlému, že sau je hlasem mezi jinými sławnými słowy vynášeli ti, jenž jej za krále přijímali a za Krista neb Mesiáše (249), tolikéž činili, jakoby řekli: Vivat rex, čehož Český tento rozum jest: Tentof jest král náš, tomutof my budeme slaužiti, tomutof zdrawí dľauhého a šťastného kralowání žádáme. — A protož takt jest, že newľastně stařt wykládali: spasení synem Dawidowým, aneb (jakž tak někteři wyložili) spasení s synem Dawidowým. Bona quidem intentio, sed impropria interpretatio. — Beneš se nezle dowťpiľ, položiw: Hosianna synu Dawidowu. Ale Filomát pro leyky wyložil dosti z hruba.

Finis de interiectione (292).

Tato jména se wydávaji*) k laskawému a upřímému rozwášení každému rozumnému wykladaci.

Jesus. Poněwadž toho nejswětějšiho jména Jezus i Latinici z řečtiny, i Němci, i také jini jazykové w celo sti jeho uži waji, a z latiny w celosti wykládaji. A to jméno w celosti swé wykladem prawým, Spasitele nám zní a swědčí. K temu také i w česke řeči, w celosti swé, bez proměnění té syllaby zus w žiř utešené má znění, za slušné se widí, aby ono u wykladání nowého Testamentu w celosti swé bylo

*) Zla Čecha. Měť řici: podávaji, anebo předkládaji.

kladeno, a to v celé declinací takto: Nominativo: Tento Gezu, Genit.: Tohoto Gezusa, Dat.: Tomuto Gezusowi, Acc.: Tohoto Gezusa, Voc.: O Gezu, Abl.: od Gezusa. Když se pak k němu to jméno Kristus přidává, přidajíc k tomu ještě i to slovo Pán, takto máš declinowati:

Nom.: Pán Gezus Kristus, neb: Pán Gezu Krist, Gen.: Pána Jezu Krista (296), Dat.: Pánu Gezu Kristu, Acc.: Pána Gezu Krista, Voc.: O Pane Gezu Kriste, Abl.: od Pánu Gezu Krista.

Moses. Též to jméno Moses má declinowáno býti jako Jezus. Neb toho jména z řečtiny Latiníci i Němci tak užívají.

Christianus. Swědčí Skutkové apoštolští, že nejprvé učedníci Kristovi od Krista, jakožto (podlé výkladu Erazmowa) od původu, neb od předchůdce a od pána swého Kristianowé slauli, jakož též Herodianowé od Herodesa. A tak latině a Christo Christiani, non a baptismo Baptismiani dicuntur. Též Němci von Christo Chriſten se jmenují ne von der Tauf Laufer. Tak také i w České řeči w Zákoně Páně, od Krista Kristianowé by se měli w textu wykládati, aby také jméno swého náboženství od původu a od Pána swého měli. Kristian jest ten, kterýž ducha Kristowa a pomazání od něho má a (297) kterýž jest skutečný následovník Pána swého, Pána Krista. Jakož o tom apoštol swědčí: Kdož nemá ducha Kristowa, ten není jeho. A sw. Jan: Wy pomazání máte od swatého. Sám pak Pán Kristus: Chceli kdo za mnau přijíti, ať zapří sám sebe a takť vezme kříž swůj a následuje mne. A protož všickni, kteříž křest přijali, dobří i zlí, od té služebnosti Křesťané budau nazváni. Latině baptizati, vel (si dici pateris) Baptismiani. Ale Kristianowé nemohau než od ducha Kristowa, od pomazání jeho a od Pána Krista skutečného následování jmenování býti. O těch Zákon na ukázaných místech mluví.

Amen. Amen jest slovo židovské, ku potvrzení řeči, kteráž se mluví, a bere se někdy za vere, neb za fideliter. Exempl.: Amen dico vobis, nescio vos, to jest: Wěrně neb právě pravím wám, neznám wás. Též haec (298) dicit Amen testis fidelis et verus, Totof praví právě neb věrně swědek věrný a pravý. A tak amen jest adverbium qualitatis. Někdy pak amen, když na konci slow se postawuje, znamená žádost, aby se to stalo, o čem se mluví, což wykladač někdy wyložil latině fiat, kdež bylo židovsky amen. A někdy toho slova tak bez výkladu nechal. Exem-

plum: Respondit omnis populus Amen. Sed libera nos a malo. Amen. Soli Deo honor et gloria in saecula saeculorum, Amen. Ačby mohl tu amen vyložiti: Buď to, neb: Staň se to, quia habet significationem verbalem, a jest na tom místě verbum precativum. Však že obyčej jest náramně zwyklý, toho slova neměnití, ale tak předce židovsky je vysloviti, jakož též to slovo Halleluia. Protož říkajme: Samému Bohu čest a sláva, na věky věkůw Amen.

A tak dokonána jest knížka tato potřebná i také užitečná, podruhé vytištěna w Nernberce skrze Jana Günthera, Léta Páně 1543 (299).

Naposledy k saudu podal Filomátés těch čtyř słow: Jesus, Moses, Christianus, Amen, takliby měla po łatinsku i u nás Čechů w psaních neb i w mluweních užíwána býti, a ne jako prwé wykładači i kazatelé činíwali, ta slowa po česku t. podle zwyklého u Čechů při jiných słowích způsobu pokládajice neb zwukem wynášejíce.

Swůj saud Filomát powěděł, a i způsob declinací toho slowa ukázał. Kdo chce, může toho následowati, totiž líbili se komu. Ale mně, a těm, s nimiž sem já jednomyslný, líbí se při starobyłé obyčejnosti zůstati, kteréhož tak dobře w cełosti užíwati budeme, jako Filomát nebo Beneš (nahnauce toliko, tak jakž sme již dawno zwykli podle způsobu nám Čechům wlastního pro příjemnost lepší) říkajice Ježíš. A tohoť musí přiti Philomát t. abychom proměnili literu *u* w literu *i*, a literu *s* odwojili, totiž učinili z toho slowa Jezus Ježíš (Gežíš); nebo i Philomát také proměnil dvě litery, položiw místo litery *I, G* a místo *s* položiw *s*. (300) Ano proměnili i łatinici, z řečtiny wykładawše, to slowo; nebo řecky takto stojí Ἰησοῦς: Łatinici pak literu *η* podle swého obyčeja proměnili w *e* a místo Ἰησοῦς říkají a píší Jesus. A co pak Židé w swém jazyku jak to slowo formují, nechci se tím zaměstknáwati, poněwadž i není to neznámé, i mistr Mikuláš Šud již prwé nemálo o tom w swé předmluwě na swůj weykład čtení a epištol nedělních píše.

In summa, welmi se nezpůsobná věc zdá a jest, w společném shromáždění wáznému muži to swaté jméno tak jaks newázně formowati, Jezusa, s Jezusem, o Jezu etc. — Říci pak Jesu Krist, neb Jesu-Krista, místo toho Ježíš Kristus etc., toť může státi i w wázném mluwení nebo zpíwání: nýbrž pro umenšení těch liter: ži š dobré jest tak raději říkati; toho i staří nemálo užíwali. W oné písni: s Jesu Kristem Pánem naším etc. Jezu Kryste wykupiteli etc. (301) — Ale nechať při těch věcech a podobných saud B. M. Čerwenky a spolu s ním i swůj powím tento. Mnohá sľowa, voces, łatinská, když mají do češtiny položena býti, poslední syllabu trati. Jako: Adamus Adam, Enochus Enoch. Ano naši předkowé dáwno zwykli říkati místo toho Pelagius Pelagian, Ezau, místo Judasa Jidáš, Jeronym Jaroš, Dionysius Diwiš; Ambrož, Cassian, Antoš, Paweł, Haweł, Crha a Strachota pro Cyrillo, Methodio; satan, ďábeł etc. Sicut et Livius punica syriacaque vocabula similiter pronunciat: Hannibal, Amílcar, Hanno etc. A nechať i tohoto ještě dotknu. Beneš při tom jménu s a t a n mně nelibau věc učiní. Moha položiti (Math. 4.) Satane, i řekl radše: Satanáši; daleko nepřekněji archaisum admisit. Nynější pak někteří, aby wždy i mluwením i činěním nezpůsobní byli, následující Beneše též říkají: Satanáš (302) a Satanáši, a ještě někdy duplicantes primam literam řkau: Ssatanáši etc.

To jméno Moses, také lépe jest aby nebylo tak předělawáno a kaženo, proti dáwno obvyklému obyčejí, ale raději tak jakž Čechowé a Morawci, páni, měšťané, sedláci sľýchati zwykli, jmenowáno i psáno: Mojžíš. Jaká jest jen potřeba té nowoty? Studium novarum rerum nec eruditibus nec rudibus probatur, maxime dum nulla cogit necessitas; leč propter videte, jako někteří říkají, nos poma natamus. Takž podobně i to sľowo Christianus nic nám nedá nowého, čehož bychom prwé neměli. Wětší maudrosti již nám wysľowíł Philomát? Nesľoweme prey Baptismiani ale Christiani, protož ne křesťané ale kristiánowé nazýwejme se. Widěti jest, že Philomát nepomněł nato, co Pán prawí, příkladně mluwě o

pannách maudrých a nemaudrých, kteréž oboje však byly panny (303) — Ale toto hle když sloweme křestané, jakž řekl od toho, že jsme a jsau pokřtěni (a to we jménu Kristowu, a w něj se oblékli, skrze křest s ním na smrt pohřbeni) i již pak buď toho, w nás prawda wnitřní, nebo nebuď, předce my můžeme všickni křestané nazýwáni býti. Ano i Erazmus w swé Paraphrasi na 1. kap. sw. Mat. dí: *A baptismo censetur* (304) *christianus*; což Wartowský wyložil takto: Hned po křtu drží se člověk za křestana.

O tom slowu Amen nepotřebí mnoho mluwiti; wí se že jest židowské, wí i se, co w sobě zawírá, nebo jaká jest moc jeho. Než to mi se newelmi líbí, že ono místo (1 Zjeweni): *Haec dicit Amen testis fidelis*, tak wyložil, jaks zdá mi se lehce a jako neslaně t. těmi dvěma slowy: práwě a wěrně. Lépeby bylo podlé mého saudu hac periphraasi uti: Totof prawí ten, jenž jest prawda swrchowaná, kterýž má moc wše twrditi, nýbrž jenž (305) jest wšech wěcí přepewný základ a prawá podstata i dokonaá pewnost, jemuž wlastně to slowo Amen připadá; nebo čehož on potwrzuje, to přepewné jest, a čemuž odpírá, to hyne etc.

Takby se drobtíček toho slowa Amen rozumu nawrhł. Wšak což naposledy powěděł a čím zawřeł, totiž, abychom toho slowa tak užíwali předce jako i jiných některých utpote Alleluia, Kyrieleison etc., w tom mi se dobře líbí, dobře napsať a prawdu, kteréž słuší powoliti a ji wšudy we wšem, až i w tech menších wěcech, welebiti. Amen.

Až potud což mi se widělo pro wyswětlení, doplnění a w něčem i naprawení této knížky kněze Wáclawa Filomátesa. Poznamenał sem tak běžně, jako ten, jenž jinými wěcmi sem zaměstknany a však wyčištění a zwelebení jazyka Českého welmi žádostiwy.

Čtenáře pobožného, komužby se koli toto mé sepsání w ruce dostało, welice žádám, aby w těch newelikých a

neslavných věcech, což čte, s saudem četl bedlivým, a jestli že se kde nětco horlivěji a tauže položilo, nežliby se zdálo (306) někomu hodné, to aby w dobré obratíl, rozpomena se i nato, že zaměstknáním rozličným obtížených lidí mysl nemůž vždycky způsobu ochotnosti a přívětiwošti míti, ale zkormaucena lečims jsúci, někdy i słowa k způsobu swému podobná, totiž kormautící a neřahodná etc., wyléwá.

Konec vyswětlení Grammatiky České.

(307)

Přidání některých věcí

k Grammatice České příhodných,

tomu, kdož chce dobře, totiž vlastně, právě
a ozdobně, česky mluvíti i psáti, užitečných.

J. B. P. čtenáři.

Poněwadž od některých rozumných a učených lidí jazyk Český zvláštní chválu má, žeby welikau k tomu, aby ušlechtilý a ozdobný byl, snadnost měl: i pro jakaus zvláštní hľadkost pronunciationis (et quandam veluti euphonia), i pro welikau hojnost, čímž obojím Německý jazyk i jiné některé w mnohých věcech přewyšuje: — ale wšak, kdyby byli ti, kteřížby swau práci k tomu také přičiniti, a sepsáním bedliwě vyhledaných nějakých regulí (tak podobně jako jest w Řeckém a Latinském jazyku učiněno) nětco ponapomoci chtěli, jakož sau pak tito tři, totiž Filomátes, Beneš a Gzell nětco toho učinili, pročež zasławžili ochotného poděkowání, že se aspoň počátek skrze ně stał, a přicina jest dána jiným Českého jazyku miłowným lidem, aby ti, kteřížby w tom s nětco wíce již potom býti mohli, také i o wětší pokusili se věci:— tau přičinau i já, maje obłáštñi k Českému jazyku miłost, a od některých pobožných mužů přičinuu sobě (311) k tomu danau, nětco sem byl toho, což mi se k Grammaticae České příležiteti widělo, poznamenáwati počal, a čta Grammatiku od kněze Beneše a druhého, kterýž slowe Filomátes, wydanau, nemálo sem toho tam do ní na některých místech wepsal, ostatek w obłáštñi knížku tuto tak shromáždiw jakž naspěch býti mohlo, přičinuu opět další někomu dáti chtěje, z nynějších nebo budaucích, aby o tom šíře přemeyšleje, nětco potom dostatečnější, pořádně a srozumitedlně jazykem Českým sepsal, a pro obecný užitek wšechněm wůbec wydal. Nebo

sám k tomu, pro jiná zaměstknání pilná, dostačiti sem nemohł; dosti mně na tom buď, když sem jako k nějakému stawení materiam, dřiwí, kamení a jiné věci potřebné shromáždił a k prwním wěcem, od napřed jmenowaných tři mužů sebraným, přidał.

Diliť kdo, že sem jen cantones jakési tu spořu jako špačky swáleł (jako tak někteří o Gesnerowi sławném sic muži młuwiti směli, jimž on w předmłuwě potom dobrau odpo-wěd dał), nic se proto nebudu hněwati. Nazow sobě to jak kdo chce t. třebas fleky a nebo kusy; per me licet. Budeli se pak komu zdáti, maxime vero hominibus ἀμοοσοις ingratiss et philautia corruptis, quorum gratia ne unam literam scribendam censerem (312), že toto wšeccko jest neužitečné a matné t. i prwnějšich i mé o Grammatice České psání, protože nyní my řeči České ne z knih se učíme, ale jedni od druhých wůbec, děti od swých matek, chůw a pěstauňu etc.: tenby měl nato pomysliti, že Grammatika ne samému młuwení toliko učí, ale řeč tu, kteréž vyučuje, w její čistotě, wlastnosti i ozdobnosti zachowává, ješto bez toho potomci předkům swým skrze knihy młuwícím snadby potom nerozuměli, jakož se tak Włachům přihodilo; nebo kdyby nyní před obcí Římskau młuwiti měl Cicero, neb jiní jeho towaryši etc., i kdožby jim z obecného lidu rozuměl?

Pročež i já sobě nerozumných lidí saudem a neprohledawostí překážeti, w swém předsewzetí nedopustil sem, chtěje raději dobrých a swatých mužů předkůw našich milých následowati, nežli některých nesmyslné vysokomyslnosti se osteychati. Mistr Jan Hus w swém weykładu na prikázání Boží w kap. 40. při litéře *r*, připomenuw nejprwé Ezdráše onoho swatého přísný skutek i dí: „Také se mají přičiniti (t. knížata, páni a rytířstwo i měšťané) aby Česká řeč nehy- nuła. Pojmeli Čech Němkyni, aby se hned děti česky učili, a nedwojili řeči. Nebo řeči dwojení jest hotowé záwidění, (318) roztržení, popauzení a swár. Protož Český král, swaté paměti Karel císař, byl prikázal Pražanům, aby swé děti česky učili, a na radném domu, jemuž německy říkají Rathaus, aby

česky mluví. A jistě jakož Nehemiáš, slyšav, ano dítky židovské mluví odpołu azotsky, a neumějí židovsky, proto je mrskař a biř: téžby nyní hodni byli mrskáni Pražané i jiní Čechové, ješto mluví odpołu česky a odpołu německy, říkajíc: toboľka za toboľka, liko za ťyko, hantuch za ubrus, šorc za zástěrku, knedlík za šišku, rendlík za trérozku, pancíř za krunyř, hynstkop za konský náhlávek, marštale za konici, mazhauz za swrchní síň, trepky za chody, mentlik za pláštěk, hausknecht za domovní pacholek, forman za wo-zataj. A kdoby mohl všeco wypsati, jak sau již řeč Českau zmátli? tak že, když pravý Čech slyší, ani tak mluví, nerozumí jim, co mluví, a odtud pochází hněw, záwist, rozbroy, swárowé, a České potupení“. To mistr Jan Hus (319).

Jeden welmi učený a znamenitý muž de lingua vernacula welmi pěkné napomenutí učinil: vide *Locos Manlii Basileae excusos*. Pročež widí mi se, abych je słowo od słowa tuto položil:

„*Graeci olim suam tantum linguam studiose excolebant; Romani praecipue suam, et deinde addebant unicam peregrinam linguam nempe graecam. Nos neglecta lingua vernacula magna cum difficultate simul duas peregrinas linguas discere et complecti, Latinam primum ac Graecam, si historiarum et artium cognitionem solidam nobis comparare volumus, oportet. Coelestis doctrinae explicatio etiam hebraicae linguae peritiam flagitat. Ita nobis saltem plerisque ut necessarium ita difficillimum est simul trium peregrinarum linguarum studium, quod adimit nobis conatum excolendae et exercendae Germanicae linguae, quae minime erat negligenda, his praesertim, qui aliquando publice causas agent aut concionabuntur. Sed obiiicitur: Nihil facilius est, quam in sua lingua recte loqui! At respondeo, tales Graecos et Latinos stultitiae et inanis curiositatis condemnare, quae gentes a primis statim annis pueros ad certam et venustam formam dicendi in sua lingua, maximo (320) cum labore et sollicitudine consuefecerunt, et frequentatissimas scholas habuerunt Grammaticorum primum deinde*

etiam Rhetorum, in quibus iuventus vernaculae linguae rectum usum longa exercitatione dicendi et scribendi addiscebat. Sed fit apud nos temporum iniuria, ut studium linguae vernaculae non negligatur solum, sed etiam contemnatur et probro detur, si quis id usurpare videatur. Quare tandem satis graves poenas damus ignaviae nostrae, cum postea producti in coetus, ubi nobis officii ratio necessitatem dicendi imponit, aut conscientia nostrae infantiae obmutescimus, aut consternatione titubantes trepidamus, aut, ut illorum nihil contingat, tamen improprie, obscure, confuse dicimus, utpote nulla prius exercitatione exculi aut confirmati. Quare hortator sum meis pueris, ut aliquam saltem curam etiam maternelae linguae discendae et exercendae a primis annis suscipiant et studiose observent, ac imitari studeant illos, qui proprie eélganter et sine affectatione Germanice loquuntur. Maxime D. Lutheri, Philippi, Justi Menii, deinde etiam oratorum quorundam, ut D. Pontani (§ 21), in quibus, quid queneque deceat ac ornet, observent, et affectatam grandiloquentiam, ut alienissimam ab ecclesiasticis, vitare discant. Proderit ad hoc quoque argumenta, quae latine scribenda erunt, prius vernacula lingua explicare, ac deinde in peregrinam linguam convertere. Nec parum iuvabuntur adolescentes, si interdum duo aut tres per otium inter deambulandum narrationes aliquas veras vel fabulosas commemorabunt, adhibito studio proprietatis, ordinis et elegantiae. Haec de lingua vernacula monuisse satis est.“ Až potud řeč toho dobrého muže.

Ač pak to, což sem w knížce této sepsal, a čeho po místech někdy i obšírně dotýkal (měw k tomu nejedny veliké příčiny, kterýchž newidí mi se nyní wyčítati) newšecko wlastně k Grammatice přináleží: ale poněwadž mi se přináležeti widělo k wlastnosti i k ozdobe řeči České, předce sem swobodně psal, což mi na myslí bylo. Jako i sławný onen muž Erazmus Roterodamský tak podobně w jazyku łatinském učinil. Sepsal knihu drahnau, již jméno dał Kazatel, ješto w ní některé věci k Grammatice, jiné k Dialektice, mnohé k Retorice, některé (§22) i k jiným uměním přináležící

položil. A však to vše, ne toliko nebylo mu zle vykládáno, ale wděčně od mnohých šlechtných lidí přijato a výborně užito. Nepochybujit i já také, že i toto mé sepsání ne všecněm w pohrdání přijde, ale (některým aspoň) i wděčné bude, i snad w něčem ne neuzitečné. Naposledy pobožného čtenáře zato žádám, aby o mně tak nesmysli, žebych snad o slova nebo způsoby mluvení, phrases etc. tak se mnoho hadrowati a nesnadniti chtěl, ažby to, což wětšího jest, mezitím hynuło, t. láska swatá. Nemyalimť jistě nato, wimť, co a pokud záleží na slovích neb nezáleží, aniž co proti mně jest, mluw kdo chce, jakými chce slovy, když jen w věcech auhony není.

Wšak pokudžby na mně bylo, rádbych aby i wlastnos i ozdoba jazyku našeho nehynuła, ale rozmnožena byla: abychom tak mluwili, jakžbychom sobě dobře a práwě rozuměti mohli i bližným k wzdělání byli. A z té příčiny, jakž λογισμαχιας, takž také i νευμαγοπλας, zapowěděné od swatého Pawla (1. Tim. 6.), i w těch menších věcech aby se bylo warowáno, za hodné a welmi potřebné saudím. Vale (323).

Aby pak řeč Česká ozdobná byla, potřebi jest tomu, kdoby jí tak cum laude užíwati chtěl, některých věcí w psání a též i w mluwení welmi pilně šetřiti. O kterýchžto věcech tuto oblaštni psáti začnu. A pro snadnější všeho toho, což psáti míním, pochopení, rozdělil sem to na sedm knih neb artikulůw welikých.

W prwní knize nebo artikuli základním napíši nětco o wlastnosti řeči České.

W druhé knize o figuře, jenž slowe Metaphora.

W třetí knize o užíwání slow z jiných jazyků wztých do češtiny, a přitom i následowání phrasí łatinské neb i Německé.

W čtwrté pak o té figuře welmi široké, kteráž jméno má u Łatínků Enallage.

W páté knize o jiných některých menších figurách.

W šesté catalogum probatissimarum et elegantissimarum phrasium; vocum ac proverbiorum, přísloví obecných, et contra turpium atque ineptarum fugiendarumque locutionum institutam.

W sedmé naposledy dotknu některých věcí, kteréž zato mám, že nebudau (§24) newděčné tomu, kdož Český jazyk a ozdobu jeho, proprietatem, puritatem et ornatum eius miluje.

Proč mi se tak widělo, ty věci všecky tak prostě rozděliti a w tom pořádku jedny za druhými postawiti, nebudu se oznamováním o tom zaměstknáwati; rozumný a bedlivý čtenář snadně srozumí.

První Kniha

n e b

Artikul základní.

O vlastnosti.

A tať se na dvě dělí. Jedna jest samých słow t. jednoho každého słowa, kteréhož se koli w mluwení užívá, proprietas vocum sive proprietas significationis. Druhá pak jest ne tak w słowích jako w složení těch słow; to u Łatinika słowe phrasis, česky se říká, ač newelmi dostatečně (325), generalius quam decet, způsob mluwení.

Té obojí vlastnosti tak šetřeno býti má, aby každau věc, kterauž mluwiti neb o níž psáti chceš, ne leckterými słowy, o samo to, aťby lidé nějak jen srozuměli, péči maje, wypowieděl: ale aby ji těmi słowy předložil, kteráž té věci vlastní jsau. Jako, maje říci: „Pošleť Pán žence na žeň swau“, i řeklby: Wystrčíť Pán žence na žeň etc. Přihází se někdy některým, že generaliter mluwíwají až příliš, k čemuž i w jazyku Českém příhodná jakás słowa mají, jichž kdož často užíwají, mohľoby se jim třebasí někdy málo nebo nic rozuměti. Jako jednau jakýs pacholík přišed k hospodáři swému takto promluwiť: Přišel k nám woney. On odpověděl: Kdože přišel a odkud? Odpověděl orator ten: Ba tam z zawonomau. A když hospodář wždy se ptať, kdo jest, i zpomenuw mládenec, že toho hostě zná towaryš, kterýž tu u hospodáře byl, i dí: Ba wonevť ici zná. A

tak powěděł i nepowěděł, kdo přišel, odkud přišel, a kdo jest ten, jenž ho zná. Takž mnozí někdy neumějí neb nemohau (326) myšlení swých jazykem a hlahoľem, od Boha člo-wěku k tomu daným, wyjewiti, wymľuwiti neb wyprawiti.

Ale některým se zdá, že oni výborně mľuwi, welmi newľastnici i słow i způsobůw (t. phraseon) užíwajice. Jako příklad dám na Filomátosowi, kterýž w předmľuwě swé na Etymologi Českau, newľastnost newľastně káraje, tato słowa položil: „Mnohá słowa neupřímě z łatiny wyložili“. Těmito słowa Filomát myšlení swého nepowěděł; ale pro newľastní položeni słowa toho neupřímě smysl posluchače jinam než náleželo obrátil. Neb toto myšlení swé Filomát chtěl ale neuměl pronesti, že wykladači textu Bibli mnohá słowa wyložili newľastně a nezpůsobně i nesrozumitedně, cožby hodné bylo náprawy: a prawdu powěděł dobrý muž. Ale někdo, dobrý Čech jsa, słowa jeho saudě a z nich duchu jeho porozuměti chtěje, taktoby myslil, že Filomát předešlé wykladače za lidi neupřímé, to jest lstiwé, falešné etc. má, kteříž písma Bibli zfaľšowali. Kdyžby pak dále slyšel, w čem tu neupřímost pokládá t. že místo ho kľadli jeho, a třebas místo mu je mu, musilby se zasmáti a třebas říci takto: Parturiebant montes (327) et natus est ridiculus mus. Když o neupřímnosti prawil, jáť sem myslil, žeť nětco hrozného, grande aliquod facinus, nějakau welikau faleš na ty wykladače pronese, a on pak co směšného prawil; toť není neupřímnost, ale newľastnost etc. A takhle Filomát neměl říci: neupřímě, ale měl říci: newľastně, neb neuměle, neb nepečliwě, neb negrammaticky etc. Než kdyby to při přítomnosti těch, na něž minil, promľuwil, t. neupřímými je nazwał, tuším, žeby se byl obešel w sľušnau odpověď.

Ad locum illum (Philippens. 2.) quidam valde improprie allusit dicens: Semet ipsum exinanivit, Zapřew sebe samého, tím což jest. Měl položiti, seposita affectatione, potius obwykle: zmařil. Nebo to słowo zapřiti, obecněji na zľau stranu se běře, a wykládá se łatině: Negare t. quando absolute ponitur sine particula. O Kristu pak wíme, že jest

nezapíral toho, což byl, ale přiznávat se k tomu, až se uah proto Židé hučwali, prawiše mu: Ty (prey) jsa člověkem, činiš se Bohem aneb rovného Bohu etc. Nezapřel tedy Kristus Pán, ale zmařil se, a však tak, že nepřestav Bohem býti, člověkem byl nízkým a mužem bolesti, jakž dí Izaiáš prorok, dotud dokudž nedokonał wykaupení etc. (328). Ač prawda jest, že se toho slowa také užíwá někdy dosti slušně, jako w oné písni: Samého se zapřiti, není jiného etc.; ale tu jest drobet jiná signifikací. Účastníkům Krista Pána to se trefí, kteříž Adama starého, t. zákon hřicha mrtwiti mají. Ale Kristus neměw zákona hřicha, však zmařil se tím, že způsob slauhy přijal, byw Pán všeho. Ač chtělby kdo w nějaké částce to i na Krista táhnauti (jako w tom, že Kristus Pán také samého sebe zapřel, když řekl w zahradě: Ne má wíle buď, ale, oče, twá etc.) newelmi bych tomu odpíral, ani se tu o slowo mnoho nesnadnil na tom místě, kdyžby jen toto místo: Exinanivit se ipsum bylo wlastně, ut supra dixi, wyloženo, aby tak u Čechů zústawil také rozdíł, jako u Ľatiníků, kteříž wědí, co jest exinanire se et abnegare se ipsum. — Nu již bezpochyby z těch a z těm podobných chyb snadné jest srozuměti, že máli kdo býti dobrý mluwitel, potřebí jest mu pilně šetřiti nejprw wlastnosti słow.

Ale to šetření, kdyby bylo bez opatrnosti (329), někdyby wíce škodilo nežli pomahało. Protož ku pomoci opatrnosti přitom položím některé weymínky; zwlášt pro ty lidi, kteříž ne na prostředku, od kraje odehnáni jsauce, zústawaji, ale hned k druhému kraji běží etc.

Weymínka pak nejprw budiž těch słow, kteráž sau ač wlastní, ale však neobyčejná a nezwyklá, id est, usu nunquam recepta, byť pak i proti Grammatice nebyła, ale když sau proti zwyku. Jako, kdyby chtěje míti frequentativum od toho slowa *spasení*, i řekl *spasování*. Nýbrž kdyby *thema huius vocis* míti (332) řekl: *spasuji, spasuješ* etc., poněwadž říkáš: *spasení, spasil, spasil* etc. jako říkáme: *zatracení, zatracuje, zatracuješ* etc., bylatby forma Česká słow těch, ale Čechowé

dobří, ani jiní vůbec, nikdy toho neužívali. A také, jaká jest potřeba toho slova? Nebo maje a neb chtěje říci: Toť jest neb sau spasování Boží etc., i pročby neřekl in singulari: Toť jest spasení Boží, a neb: Toť jest dílo Páně, jimž on přivodí lidi k spasení etc. A také to slovo pasování lidem již obecné, blízké jest toho slova spasování; protož někdo chtěje třebasí potvořiti a přemítati takowau řeč, daľby tomu slovu spasení tento rozum: Spasování že jest mnohých lidí pasování, jako shromáždění jest mnohých lidí neb věci hromáždění. Protož lépe jest takových slov se vystříhati. Item: Mnozí uwěřovali w Krista, jeden tak napsal, et hoc affectatum est. Item k témuž podobné to slovo wzkríšení neb wzkrěšování frequentativum; též inusitatum, ac ideo ineptum et ingratum, bezpotřebné (333): quidam novitatis tamen avidi eo utuntur; a někteří z nedopatření, než zvědí, vypustí je, měvše a neb mohauce říci na 'tom místě Wzkříšení a neb kříšení takto: Díšli ty: Častá býwala zkrěšování lidí wěrných za prwní Církwe, rci radše usitate: Častá kříšení mrtvých etc., aut per circumlocutionem elegantius: Často Bůh za prwní Církwe moc swau ukazowaľ, mrtvých k životu powoľawaje, vel mrtvé k životu nawracuje, vel mrtvým život dáwaje etc. — Pražák wyložil ono slovo (Ephes. 4.) Maledicentia zľoľeycnost: voluit ludere in fingendis abstractis. Plane inepta vox, nunquam usu recepta. Lépe bylo položiti Zľoľečenství neb zľoľečení, ľání etc., ač nejwľastněji podľe slowa Řeckéhoľ Rauhání. — To slovo: Wrstewnik a wrstewnice, coaetaneus, est quidem proprium, 'sed inusitatum; lépe circumlocutione uti: Jest jednoho s ním a nebo (334) jednotejného wěku.

Někdy wykladač může periphrasí užiti, kdyžby se zdálo, žeby přičinau wľastnosti twrdost řeči se uwedľa. Jako (k Židům 12.): Kteríž zapsáni sau w nebesích, lépe říci nežli: w nebesích zapsaných, ἐν οὐρανοῖς ἀπογραμμένων.

K témuž podobná slowa jsau některých, jenž buď ľatínau česky mľuwiti chtěli buď ľatínskými slovy w češtině ne neznamými, ano již w obyčej wešľými polrdali, říkajíce

maudrowci, ješto mohli říci filozofi a neb filozofowé. Ale česky powěděti rozum latinského slova vlastní chtěli; nebo ti sťauli filozofowé u starých pohanů, jenž maudrosti jiné učili a sami jí milowníci byli.

Varia posset pro suo quisque arbitrio nova vocabula fingere, sed probata moneta est potius utendum; cetera sunt reiicienda, ut non necessaria, affectata ac usu nunquam recepta, et ideo inepta atque (§35) ridicula: maxime, si a sciolis proferuntur ex cacozelia. Nam viris, sapientia et autoritate praeditis, talia condonanda sunt. Hi enim inopia vocum atque linguae totius, dum proprie loqui student, subobscuri ac horridiores quandoque fiunt: ale nehned vše kusa jako s wocasem, ut dicitur. Jako tato slova Zkristiti, zkristili to jest k Kristu přivedli a s ním spojili t. křesťany z nás zděťali etc. Item moha říci: Jako za prvních let neb časů, i řekne někdo Jako na prwici, z těch slow latinských: Sicut antea aut sicut olim, též z toho slova Primitivus, Naprwoti. Item moha říci (§29) Příkázání Boží pňh, i dí někdo Příkazy Boží. Mandata non improprie quidem, sed inusitate et non necessario habetur; nempe melius ac usu receptum vocabulum: Příkázání Říci česky Příkazy jest podobně tak jakoby latíně řekť Mandationes a neb mandatio, cum usitatum et commodum vocabulum habeamus Mandata aut Mandatum. — Coloss. 3. kdežto není servus et liber, služebník a swobodník, proprium equidem hoc est, sed inusitata ac ingrata vox; lépe říci Swobodný.

Ale žet někdy i umělym a wážným (§30) mužům w tom zkuťhá a sfaťšuje paměť, tak že nemůže se hned pojednau nahoditi to vlastní prawé slowo, i musí jiným w ten čas jako wěchtem předce zastrčiti mezeru, dummodo abest *φιλανθία* et eruditionis insulsa ostentatio. Talia sunt et haec vocabula, nova suta, inusitata: s u m m o w n í k to jest kniha summy něťčeho w sobě zawírající; k a z a t e d n í k, kázání a neb zpráwy kazatelům zdržující kniha; hromadník, hromady wěcí obsahující; cizokrajenín, alienigena etc. Item Jidáš že byť Kristů peně žník to jest wľádař nad penězy Kristowými, totiž

šafář; lestněúkladník, lestněpochlebník, způpněmažuvník, starobylosti, dawnobylosti, et similia multa, quorum autor B. M. Čerwenka. Pracovník, někdo by pak řekl harcovník. Insulsum figmentum, quasi latine dicerem Indicator, moha říci obvykle Nuncius. Item Čím více domácíky jeho, domesticos; ineptus interpres. Item Marnochlubitelé (licet haec non sit nova, tamen iam olim obsoleta vox). Takové někdy některé slovíčko žeby se našlo i v knihách znamenitých (331) mužův, etiam in bonis auctoribus, jako in rythmis aut aliquo poemate, nehned služím leckomus již nyní to všetečně haněti, a nebo bez saudu a potřeby drže následovati, a nebo sobě nětco nezpůsobného a owšem grobianského vymyšleti. Hajek a Proxenus, oba již doktoři, užíwají toho slova Howězi škoła. Nějakát jest to diwná howězi škoła: musejí w ní beykové a kráwy, wołowé i težata se cwičiti a učiti, i newím čemu a také newím já, kde jest ta škoła; musíť tam někde w Praze býti. Licet probe istis verbis taxari ab eis illum summum nebulonem Mistopolum, hominem perditissimum et nequissimum, cui vix parem tota Bohemia habet. W oné staročeské písni: „W jméno Boží počneme, a dokudž můžeme etc.“ také jest i tato clausula postawena: Mocí Boží wzkřešowali etc.

Lestně úkladník dixit ac scripsit quidam bonus vir; inusitatum. Prostě mohl říci: Lidé lstiwí, aukładní a jenž lstiwě ukládají vel lstiwé aukłady činí. Graeco more sic fingere verba composita in nostra lingua non decet, sed consuevis uti, ut supra toties monui (336).

Krwawci idem dixit, id est viri sanguinum; lépe bylo říci Muží krwe lidské žízniwí, a neb jako říkawali wúbec Zkrwawilí neb wražedlní. Někdo hļaupý slyše jmenowati krwawce, na krkawce by myslít, jakož se tak nedáwno jednomu přihodilo.*)

Item to slovo: Čtyřdný, quadriduanus; latinismus. D. Hajek: Čtwtrodenní zimnice; neobwyklé slovo, a wšak

*) Impressorowi, kterýž ty řeči Boží tiskl etc. wiz tam w té knize.

lékaři mohau ho užíwati, snad mu zwyknau lidé. Item: Jeden*) chťeje podlé lätinských słow swátosti místrowsky jmenowati, takto Absolutionem et Confirmationem jmenowal: Rozhřeš a Biřm, moha obvyklým způsobem říci Rozhřešování a Biřmování, a Passování; antiquae voces sunt. Baltheus militaris bylo znamení rytířství. Ač staří říkali: irmowati, abiecta litera B. Irmo, halže neb točenice, neb řetěz daný a wložený na hrdlo. Podnes u Poláků irmo říkají tomu jhu, kteréž se na hrdlo klade.

Huc pertinent et comparationes inusitatae. Nebo jakož u Lätiniků neříkají bonus, bonior, bonissimus, ale bonus, melior, optimus; takť podobně u Čechů neříkáme dobrý, dobřejši, nejdobřejši, ale dobrý, lepší, nejlepší. Ač někteří ještě (337) tu inter gradum comparativum et superlativum, peculiarem medium gradum constituebant, říkajíce (ut Rohius noster piae memoriae) lepší, nadlepší, nejlepší. Proprie quidem et erudite, sed non admodum usitate.

Někteří říkali: tichý, tišejši, nejtíšejši; lépe však a obvykleji říci: tišší, nejtíšší beránek etc. Pošetilého jednoho slychával sem říkati: lepší (?)

Item, kdyby někdo říkal w obecném mluwení: Půjdu do rádného domu, moha říci obvykle Do rathauzu. Ale ten způsob i to słowo pertinet ad Archaisimum, jako i to: Zakonníci w rádnicích swých (to jest w místech těch, kdež radu držiwali) mrskati kázali apoštoły. Mat. 10.: Wydadi wás do Concilií a w rádnicích swých mrskati budau wás. Beneš wyložil: Wydadi wás do sněmů, a w školách swých mrskati budau wás. Nejwlastněji jest říci podlé słowa Řeckého Do rady. To słowo concilium latius patet; nebo rady a starší po městech všudy mají, ale concilium jest sjezd zwláštní weliký učitelůw Církwe etc. Rádnice, staré słowo jest, iam obsoletum, non utimur eo, a také na tom místě se netrefi (338); nebo to słowo Řecké, kterež tu stojí, t. synagoga,

*) B. J. A. w kázání Summowníku o Antikristu.

nemíní se na to místo, kdež se rady držíwají, ale kdež se lidé k službám Božím scházejí. Item, z toho slova latinského Armemini, ozbrojte se t. oblecte se w zbroj. Item od toho slova Pohřeb, řeklyby verbum derivando pohřebli, moha říci usitate pohřbili. Takž od toho slova záwazek a z a w a z u j i derivares adverbium *Z a w á z a n ě* Pánu Bohu posvětili. Videtur quidem proprie dictum, sed si introspexeris penitius, deprehendes vocem et inusitatam et impropriam huic loco. Lépeby řekl: *S záwazkem*, a neb per circumlocutionem: činiwše neb učiniwše záwazek.

De verbis defectivis.

Náležitě na tomto místě zmínku učiním de verbis defectivis, o nichž toto krátce powím, což i prvé při jiné příčině jest powědino nejednau. Kdežkoli voces istae deficient, nemají býti užívána; nebo proto defectiva slowau. Ačkoliby se někdy zdálo, žeby nětco snad se mohlo 'naléztí i příhodného; ale však šetřiti sluší zvyku dobře a uměle mluwících lidí. Sauf (339) pak slova defectiva *Z ří m*, *z ří š*, *z ření*, *z řítí*, *z ření mítí*, *zazřel sem*, *wzezření*, *jsauc w zámutku k Bohu zří = zřejí* (si liceret dicere) t. patří. *Dím*, *díš*, *dí*, *díme*, *díte* etc. *Řku*, *inquam*, *wyřknu*, *wýrok*. Morawci říkají místy *Jím*, *pím*, *zabím = zabiji*. *Wděk mi učiniš*, *přijmi zawděk*, *lépe Přijmi wděčně*. *Jdu*, *půjdu*, *připrawuji*, *oprawuji*, *zprawuji* carent primitivo. *Přečtu* non habet praesentem, nec participium; praeterito přečetši. *Wyšed*. — Bez poroka, řekla jedna všetečná a mstiwá žena o dobrém muži před jedním pánem: *Jest pane bez poroka šwec*. On pohnuw se řekl: *A tys bez poroka k...a* To slovo bez poroka jest prawé České, ale deficit (nebo toliko Morawci říkají we wsech: *Ját sem tobě ten porok t. nedobřeť tuším*). Latíně říkají: *Absit verbo invidia, pace tua dixerim* (favete linguis.) *S odpuštěním*, *račte odpustiti*; *hřupci říkawají: Ctiž tě (ta) Pán Bůh lépe než já*. Item Morawci: *Nebudeš*

mi porokowati, t. nebudeš mi ľáti potom, ale zwiř, žeš ode mne dobře kaupit (340).

Appendix.

Ještě i tohoto mi se newidí pominauti, že vlastnosti słow někdy rozličně a rozdílne brány neb formowány býti mohau i při jednom słowě. Jako to słowo kołomaz: někteří myslíce, že jest maz, jimž koł wozních pomazují, i říkají kołomaz; jiní myslíce nato, že říkáme maž unge, maž wůz nebo koła etc., i říkají kołomaž; jiní opět myslíce na mař, kterauž pomazují koł neb čehožkoli, i říkají kołomast. A protož coby tu mělo býti wywoleno, a kterého z těch způsobu užíwáno, nato wybornau reguli dáwá Horatius, že se šetřiti má, quid approbet usus, quem penes arbitrium etc. Probata moneta gratissima, totiž zvyku obecného dobře mluwících tím jazykem. I neslycháme pak wůbec říkati kołomaž, ani kołomast, ale kołomaz; protož toho słowa raději nežli oněch dwau užíwati se má. Nebo mohľby někdo wtipný a saudný rozličných vlastností a z toho słow sobě nawymeyřleti, a potom tak mluwiti nebo psáti, žeby mu řídko kdo rozuměl (341), říkáje kačicím bľatničky, třeřněm třeřně, kozlu wřeřťák. Ale to sľuří poručiti těm, jenž se na lesích kopčine učí, říkájice sekeře straka, sukni swída, měřci štir etc. — Takowým a těm podobným słowům má zvyk a obyčejnost meze položiti, jichž přestupowati nesľuří, lečby kdo za nemudrocha držeho a pyřného jmín býti chtěľ. Než kdyžby kdy který potom wěk přijal to které słowo, ut favore publice reciperetur ac approbaretur, essetque in usu apud erudite loquentes, a to potom swé místo již míti bude, byť pak říkali wiřněm wiřně, proto že wisi, jako říkati obyčej poduřka, proto že pod uřima býwá.

Archaismi.

Druhě. Mohľby býti obyčejná někdy słowa, ale snad iž z zvyku powyřřá, na něž se téměř zapomnělo, z nichž

užívali by kterých kdy středně, byla by figura, jenž slove Archaismus; pakli affectate et frequenter, tedy by byl Barbarismus et stultitia.

Jako kdyby často neb vždycky, maje říci lepka, i řekl přílbice, a místo kordu šaršau, maje říci mládenec i řekl by mládec, sedláci by pak řekli mlátec (342), a maje říci jonák, i řekl by jinoch, kteréžto slovo ačkoliw jest pěkné a bylo někdy et significatione et forma z Řeckého toho wzaté eunuchus a nebo z toho latinského juvenis, ale tu se signifikací netrefuje; non enim quilibet juvenis est castratus. Ale již to slovo jinoch est obsoletum, ačkoli jiného příhodného nemáme. Nebo kleště nec obscœna vox jest, ačť sau mnozí vykladači Nového Zákona užívali toho slova. Mat, 19. 6.: Jsau kleštenci, kteříž etc. Staří na pargaméně psaní obecně tak mají; též i B. Lukáš, i Beneš. Někteří jiné slovo wzali, též dost nezpůsobné, t. řezanci. Tak položil Pízenský a Klaudian. Pražští a Horští vyhýajíce obému položili Panicové; a dobře jest, i já tak sem vyložil, přidaw na straně druhé; ale to tam.

Item robenec, staří Čechové říkali robenec, robének, robě, robátko = dětátko. Morawští sedláci chłavec, Poláci poně parobek. Též staří říkali. Čistá roba, jakoby nyní řekl: čistá čada. Roba někdy per contemptum říkají (343) t. šlundra. Robiti Slováci říkají, operari, dělati. Někdy staří hýskové zpíwávali: Robínku z cizí země, ne skládej písní o mé ženě; robínku t. mládenče.

Row starosłowanské slowce; hrob my říkáme. Odtud Přerow u Bečwy řeky, jakoby řekl: prwní hrob. Slawný hrob byl u města tu nad Předmostí, a Předmostí slawlo Staré město; Záběčwí pak bylo weliké město, šestnáct klášterů w něm bylo, pohřbowé slawní. Ještě weliké kosti obrůw w wršku pod skałkau Předmostskau wykopáwají, zuby tak weliké jako pěst, jako hlawa člověčí etc.; žebra jako břewence; i rohy weliké též nalezáwali. Weliké někdy to město bylo: dulcissima patria mea, nunç mihi varias, ob causas

fere invisa, maxime propter sceleratum magiae artificium, imo veneficium, quod exstirpet Deus cito Amen. Říkávali také staří hro**ž**ka, neb hrobky, neb hřbitow, obsoleta vocabula. U Litomyšle ještě se říká: Kamenné hrobka, na kamenné hrobce (344). Poláci zákopám a nebo roklem poně grobi říkají.

Hrob to słowce jest z němělny. Morawci a i Čechowé: říkávali jáma; odtud jamníci, oni bezbožní naháci, kteréž Žižka zbil. —

Zmek adhuc mire apud nonnullos est in usu, zmek, t. čert neb Satan; venit a polonico smok = drak.

Item maje jmenowati děla, řekly po staročesku pušky etc. —

Item drzého, všetečného a bujného nazwaľby ja sawým.

Item staří říkali snabdí, my říkáme: drží stráž, aneb bdí strážný. Postawili snabditele, osadili neb postawili stráž nebo strážné. Snabditel, vigil, strážný.

A maje říci kronikář, annalium scriptor, i řekly leto pis, jako M. Codicillus w Pranostice; est prorsus obsoleta vox.

Item: Nalít přijde sám Pán, jakoby řekl: A tožť w tom přijde sám Pán. Item: Nalít sem ostydla, t. ayhle jižť sem ostydla. Item: Anolít úhlawní sau nepřátelé t. a oni pak sau úhlawní etc.

Item: Jeliž. W písničích tištění Swerinowa (345): Kteriž byli hřichem zkaženi, jinak nemohli zde býti opraweni, jeliž ten kterýž hřichy s lidí zhlazuje swau milostí, ráčil se ukázati. Item: Sixt z Otterstorfu, nejlepší sic Čech ze všech přítomných Pražských doktorů a mistrů, w Turecké Kronice Pauli Jovii (list Z sexternu B) takto wyložil: Až jeliž za času Goda sau poraženi.

Welmě, valde, staří říkávali a i ještě někteří letní lidé tak mluví, t literu w diftoňg te proměňujice, ale již to

z zvyku vychází, obsolescit: a však někteří se naschvál tak říkají uří a zvykají, ano jim to sluší jako swini kopí, leda se jen potvořil, jako pan Šimon z Českého Ostrowa.

Zwící. Eritha napsal: Sřuka jest čistý bystrý pták co koroptwa, zwící i podobau těla, kromě nos má dlouhý, ploský na prst. Sněz té lektwaře zwící właského ořecha = tak weliký kus, jako właský wořech. Staří lékaři Češti psávali.

Zahynuje vetus mos coniugandi. Est quidem valde proprium et significans, sed tamen obsoletum. Pan Řehoř Hrubý z Jelení užíval toho slova we swém výkladu (346) Františka Petrarchy; ale nyní lépe místo toho řici hyne, bude i dosti włastně i pěkně.

Boha se vše bojí, a on pak sám nikohého, t. nikohož, žádného.

Nerodte = nechtějte etc. Fortassis inde dicitur, quod parturiens semper vult perficere et conatur summopere liberari onere suo. Enixa, nitor. A tak nerodte, neusilujte; ale jest staré slovo (non est revocanda haec vox), můž bez něho býti. Nerodte býti opatrní, nechtějte.

Wece mu pán = dí mu pán.

Ta doby kralował Alexander Weliký, totiž těch časůw, neb těch chvílí.

Patřích u widění, cernebam, praeter. imperf.; patřichu oni, eiusdem temporis numeri pluralis; patřiše on, cernebat vel intuebatur, numeri singularis praeteriti imperfecti.

Item: odjide t. odšeř. Jiše, abibat, discedebat. Ita futurum pro praesenti aut pro praeterito imperfecto solebant veteres ponere: odjideša oba.

Dějeř se tato odtucha = odušení, t. polehčení, dobrý trošt, poskytnutí nějaké naděje.

Item: staří psávali nazývání místo wzywání (347), vocare, invocare (1. Cor. 1.). Kteří nazývají jméno pána Jesu Krista = qui invocant.

Mistr Jeroným, Husů tovaryš, dí o smrti: Powizmež již, co w skutce umíme učiniti (t. prwé mnoho o smrti mluwíwawše.)

K témuž podobné jest to słowo staré Biše, o němž já sauď swůj kratce powím tento: Nejprw toto prawím, že sauď słowa toho staří otcowé naši mnoho a dobře užíwali; nyní již wyšlo z zvyku. Předkům našim (když to słowo přišlo některým w oškliwost nejprw) náramně bylo nelibo. B. Lukáš, muž weliký a znamenitý, suo tempore theologus nulli in tota gente nostra secundus, w předmluwě na Zákon Boleslawský nemáo nato horlíř. Saudě bezpochyby dobrý muž, že když se dobrý zvyk w některých wěcech opustí, nemáá k dobrému wětšimu se upustí pomoc, a nowý zvyk, kdo wí, jaký bude, a co wšetečným k čemu odtud příčina? Ut impune ineptiant aut insaniant, quod et factum fuit. Wědělťe dobře swatý muž, že o sama słowa není se co hádati, logomachias fugiendas esse. Ale porozuměw, že se na mále tu nepřestane, (jakož i dí, že k Saduceům tudy mohľaby býti cesta etc.) za příčinau proměny temporis in hoc verbo bíše w to słowo byl budaucímu zlému podjiti dopustiti nechtěl. Sic ta słowa In principio erat verbum již musí tak býti wykladána Na počátku bylo słowo. A můžet býti i bez škody, wšak tak, když budeme wěděti, jaký jest rozdíř w łatině těch słow Erat, Fuit (o čemž wiz Bezam, qui perpetuitatem huic verbo adscribit), a když my w swém byl o utrumque tempus zawřeme.

Nebudemeli pak dobře a práwě wlastně mluwiti, když se jen dobře bude rozuměti, musí natom přestáno býti z nauze, když nelze jinak. Ač nemůže se jinak říci, než žeť jest B. Lukáš příliš mnoho archaismů, jakož w słowích, tak i w wěcech zachowař, quod omnino nulli imitandum est. Apocal. 7. Zčísti ho žádný nemožíše. Luc. 1. A nebíše jima syn etc. A takž i w wěcech swatý muž twrdý byl, quia diligens lector fuit veterum, netoliko Augustýna, Hieronýma etc., ale také i theologů Skotistských a Thomistů, s nimiž se Hus re-

mnoho meškał, pročez i snadnějši k srozumění jsau knihy Husowy, nežli psání B. L. Odtud původ těch mluvení a słow Byt nebytný et similia, quibus discrimina modorum essendi, ut loquuntur ipsi, experimere conabatur. Hinc et dura syntaxis Prawdy wíry čtení: tres genitivi.

Archaismus elegans et utilis.

A však proto opět na druhau stranu wěděti słuší, žeť některá stará (ač již téměř některým lidem z obyčeje vycházející) słowa hodně neměľaby všelijak pomijína a wymítána býti; ale pomaličku zasse raději přivozována na paměť a někdy týž týž i užíwána. Jako to, jehož již přeřidcí užíwají, jelik ož, přepotřebné a výborné słowo, significantissimum. Jelikož = in quantum seu quatenus. Item není také zlé i to słowce autěk od utíkání. Běží na autěk; my říkáme W záwod. Item ta słowa Jej žiwa widěli = žiwého; odpoľu žiwa nechali, čerstwa etc. Wiz w písniích D. 15. Jest to starý accusativus casus. Origo nominis huius est staré słowce, jehož se již neužíwá Žím to jest žiw sem vivo, žíš vivis, per interpositionem w žiwíš, facis vivere. Poláci Žiweš vivis, zle žiweš = zle si žiw. Čechové Jest zle žiw s swau přítelkyní = scortatur. Měj mne wymľuwna. Antiqua et elegans est vox tanutí, theologi ea utuntur. Ďábeľ wnučáními swými čini tanutí mysli, quasi diceret táhnutí a neb hnutí ta, has suggestiones, ta mysli počátečná hnutí, na nětco pomyšlení, uwržení nětco w mysli, jako kamének do wody. Veteres říkávali Ani mi na mysli netanuľo t. nepřišlo, jakž nyní říkáme. Beneš k Řím: 1. Z wíry do wíry, agrestis mos loquendi. Lépe uti eleganti archaismo Z wíry u wíru. M. Jan Hus utitur hac voce obilíce a zbožíce. Aby prey obilíčko a jiné zbožice nezahynuľo. Primitiva vox est obilí, diminutiva odtud obilíčko. Ačť ne wždy se nahodiľo i Husowi všeho wľastně wykľadati; nebo w kázání w ponděľi welikonoční wyložil hospitalitas hospodářství. Nyní

řikáme ochotnost a přívětiwost k hostem přijímání jich w swůj dům, do hospody. Hospodářstwí se slyší na statek a nábytky zewnitrní, a nebo na hospodaření w něm, jako řátině řikají *Reculas suas disponere* etc. t. swůj chudý statček, hospodářstwíčko swé opatřiti, *supellectilem*. Obilíce pak jest jakoby řekl troška nějaká obilí t. nemnoho. *Est omnino quoddam medium inter primitivum et diminutivum*. Takž rovně zboží, zbožíčko, zbožíce etc. *Mnedle* t. j. pro mne; i nyní tak řikáme. Staří toho slowa dle drahně užíwali: dle mne = pro mne, dle času = pro čas etc. Item toho slowa, kteréhož staří obecně užíwali, škoda, že již tak z zvyku welmi wyšlo, t. šlechtic (*fortasse nomen cum re sensim evanescit*); šlechtična dicitur adhuc. *Panic* také z zvyku vychází, pannať ještě slowe. Tak podobné staré slowo z b o ž n ý iam non est in usu, compositum manet bezbožný, nepobožný, *ἀθεος*.

Archaismus phraseon.

Některé staré phrases, ač nemají býti nyní užíwány, wšak w knihách starých mají swé místo i mohau být trpíny. Jako w té písni na přikázání Měj jednoho Boha wčest. Item *Žeť jemu z mrtwých ožiti*. Též řikáwali staří Bůh wí, čemu se jest státi = co se má státi; Bůh wí, co mi se jest státi = co mi se má přihoditi. *Haec et similia non sunt imitanda, licet in scriptis veterum tolerari possint*. Staré babky řikáwały (*exclamandi formulas*) Ach mý hoře, mý hoře = nastojte! Ach nastojte, na zlych život žeť sau se zrodili. Někteří ještě řikají nestojte. Morawky loquaciores řikají inepte Nestůjte, nestůjte, quasi diceret Ach, ach! Au pohřichu, ano již nyní po hřichu. *Adverbialiter sonat velut Horrendum* etc.

Ale nechažť tuto aspoň snad náležitěji, nežli jinde do-
tknu některých slow, jichž se často užíwá, zwlášť w Zá-
koně Páně a kázáních slowa Božího, w nichž jest weliká
nejednostejnost. A nejprw to slowo *Euangelium*, to jest;

jakž staří říkávali, čtení swaté a nebo čtení absolute. Že sau našich těchto časůw začali také mnozí w jazyku našem toho slowa Řeckého užíwati, dobře jest; wlastní jest slowo dosti, a i w latiněť se ho užíwá dobře. A však jakž prvé staří mnoho i toho slowa čtení užíwali, i ještě se ho dobře užíwati může. Pěknější se však zdá a příjemnější již toto nové slowo t. Ewangelium, a jest owšem mnohem wlastnější nežli ono první. Nebo Čtení wlastně jest Lectio, ale Ewangelium jest dobré a potěšené zwěstování, tak jakž ho swatí apoštole w swých epištołách užíwají. Sic ono také od jiných prvé k jiným wěcem býwalo užíwáno, o čemž není potřebí tuto wyprawowati.

To slowo γραμματεός, scriba, nejednostejně w češtinu wykládali i staří i nowí wykladači. W starých pargaménových psaných exemplářích stojí místř i lidu. Tak w Płzenském tištěném, tak i B. Lukáš w tištěném na Karmeli položil. Pražské poslední tištění léta 1558 na některých místech wyložili scribas zákonníky, ut Mat. 21. A jinde pak učitelé lidu, k smyslu hledíce, poněwadž se tím slowem míní lidé umělí w Zákoně neb wědomí neb zběhlí (jakž Beneš wyložil), ti totiž, kteříž lidu kazávali, to jest, Zákon wykládali w sobotní dny. Mně se widí, že se může říci někdy učitelé lidu, a zwlášť na některých místech, jako Mat. 13. g. Omnis scriba doctus, Wšeliký učitel umělý. Item Mat. 23. Posílám k wám maudré a učitele. A nebo zákonníci pro obírání se s Zákonem a jemu učení. Než ad verbum podlé slowa łatínského mohliby nazwáni býti pisaři, a nebo podlé Řeckého literníci. Ale byľoby to i lehkomyslně a směšně i nerozumitedlně. A jest i druhé Řecké slowo Mat. 20. νομιός, to wlastně ad verbum do češtiny může býti wyloženo zákonník, nebo νόμος jest zákon. A tauž historii předkládaje swatý Marek 22., nepoložil toho slowa νομιός ale γραμματεός, odkudž snadné jest widěti, že ta slowa jednu a tauž wěc zdržují a protož i jednostejně wykládána býti mohou.

Ἄρχιερεὺς latíně princeps sacerdotum, tak obecný weykład wzni a Beza též ho následował. Někteří, jako Erazmus, Calvinus, Castalio wyložili Pontifex. Do češtiny pak staří wykłádali (vide Mat. 2.) Kníže kněžské; B. Lukáš též; Půzáci též; Beneš Wrchní kněz; někteří Biskup etc. Kdyby mělo se podle slova Řeckého wykłádati ad verbum, mohly někdo ne newlastně říci Arcikněz, jako se říká arcibiskup, arciděkan, to jest jiných biskupů kníže neb zpráwce neb pán. Ale to slovo není obvyklé, to arcikněz; než jiné slovo jest, jehož se užívá, jemu podobné (a neb raději dím, totéž slovo, nebo staří knížeti říkali kněz, ano i nyní w Russi kníže slove kněz Ruský, Moskewský — dummodo loco primitivi diminutivum ponitur). Arcikníže t. kníže vyšší jiných knížat. Ale mně se widí, starobylé zvyklosti při tom slovu se držeti, t. aby ἀρχιερεὺς słuť u nás kníže kněžské, jako tak wyloženo léta 1558 w Praze (Mat. 21.). A pakliž kdo chce raději říci biskup, také mi se to zdá dosti býti příhodné. Nebo et significatio et forma nominis prorsus graecum illud nomen episcopus exprimit. Zwuk slova Řeckého podobný jest Českému a moc jeho neb wyznamenání jest jedna a táž w obojím jazyku. Wlastně zajisté každý biskup słuť by mohl i přihledač a neb dohlidač (kdyby słušeť fingere nomina). A ne pro jinéť biskup má tak słuť podle prawdy, než že k jiným kněžím dohlídá a o ně péči má, aby swau powinnost tak jakž słuší konali etc. Jestliže pak samoby jméno bylo bez prawdy, tedyby se ta osoba prawě srownała s oněmi židovskými arcikněžími neb biskupy neb knížaty kněžskými, kteří jen ľakomství pilni byli, na powinnost swau málo dbajice, a neb zhoľa nic.

Item vox illa graeca ἡγεμὼν nejednostějně se wykłádá. Staří wykłádají Wľádař, a nelze, ač se zdá některým příjemněji říci heytman, sit licet vox germanica. Ale již slova toho Čechové co swého užívají, a zdá se nezle trefowati; nam et radicales literae, ut Hebraei loquuntur, egregie conveniunt. Někteří pak lépe sobě libují to slovo Wľádař, velut magis theologicum a jako drobet wáznějši nežli heytman.

Item to slovo συναγωγή, synagoga, quod frequenter occurit in Testamento, staří wykládali nejednostejně. Někteří w zbořích, jiní w školách. Klaudian w swém wykladu toho slowa zbor užíwal; Pizenští pak druhého t. škola. Benešů wykład též, Benácká Bibli i Pražská, aniž které slovo jiné sám zvyk tu kłásti dopusti. Ale že pak někteříby mohli to plésti, t. školy křestanské s židovskými těmi nynějšími chrámy čili jeskyněmi; zdá se na některých místech, žeby mohlo podlé wlastnosti Řeckého slowa, jehož i Łatiníci užíwají, býti položeno t. In synagogis eorum W shromážděních, t. ne tu, kde se děti učí čisti, ale tu, kdež kázání se obecnému lidu činiwají. Wlastněť jest συναγωγή shromažďuji neb swodím spolu neb sháním; wšak ne wšudy může ten wykład státi. (Jako díšli Wypowěděli ho z shromáždění, nepěkně wzni, lépe tu stojí ze školy; ač takéby nezle bylo a wlastně sic ze zboru, ale žeby se to někomu zdálo po pikhartsku. Mat. 9. Uče w školách jejich, w zbořích, w shromážděních, ne pacholata uče a neb děti, ale lidu obecnému čině kázání. Mat. 23. Milují přední neb prwní stolice neb katedry w školách neb shromážděních neb w schůzích neb w sněmích. Předěšlých let některým kněžím a děkanům kališným, pseudoeuangelikům, zdálo se, že nějakau welmi protimyslnau wěc nám učini, když zbory a nebo domy naše nazýwati budau synagogy. Řikáwali Synagoga Litomyšlská, Bolesławská etc., jakoby to slovo snad potupné nějaké bylo. Ale nám jest a bylo to jednostejně příjemné, nazowte oni sobě nás jak se jim líbí: synogoga, zbor, shromáždění, jednota, třebas i sekta etc., a řekněte třebas i wšeccko zlé lhauce pro jméno a prawdu Páně: dosti jest, když nám dí Blahoslawení ste.

To slovo Ecclesia také se rozličné wykládá. Wlastně podlé slowa Řeckého měloby se říci Swolání, a nebo, jako mistr Jan Hus piše, zbor t. od sebrání neb sjití. A welmiby se dobře trefilo; zwlášť w epištoľách apoštolských, aby nebylo řikáno Cirkwi Efezské, Římské, Cirkwe mnohé t.

mnohá shromáždění wěrných etc. ale raději zboru a zborům. W Zjew. 2. Andělu zboru Efezského, lépe než Církwe etc. To pak slovo církew aby se tedy užíwało, když se mluví o wší církwi a ne o některém zboru; jako když diš Církew křesťanská, Církew switěžilá, Církew Římská t. wšickni Římského biskupa poslušni. Ale kněží kališní w Čechách a w Morawě, zwlášt domnělí ewangelišowé, toho slowa církew užíwati nedáwno počali místo toho kostel nebo se jim zdá, že tím slowem církew zkazí slovo to nám obecné a dáwno obwyklé zbor. Jak mnoho i w té wěci dowedau, skutek ukáže Bohda; my se o slowa hádati nebudeme, modo salva sit veritas; logomachias apoštoł zapowidá. Rowně jakoť sau tím welmi mnoho dobrého zjednali, že nás někdy i Zborníky nazýwali, ješto my jim pokoj dáwaj ce skutkem i slowem, nenazýwáme jich proto, že chodí do kostela, Kosteláky a neb Kostelníky nebo Kosteláři.

Pharisaei. To slovo nejednostejně od wykladačů bylo wykladáno i dáwno za předků našich i nyní našeho wěku. Mnozi to slovo kładli zákonníci. Tak tiskli w Benátkach, w Praze, w Plzni, w Bolesławi po dwakrát etc. Šud w swém wykládu čtení nedělních položil takto W zákoně učení. Beneš za Erazmem jda položil tak slovo bez wykládu jeho Faryzeowé, a dobře učinil. Neb kdo sau Faryzeowé wíme, že nejpřednější sekta w židowstwu, jakž Pawel swatý oznámil; ale w zákoně učení nebo uměli wlastně s'lauli scribae γραμματεῖς, a tiby wlastně měli s'lauti, jakž napřed powědino, Zákonníci neb w zákoně uměli nebo učení w zákoně uměli a neb učitelé zákona. Faryzeus když kdo se jmenuje, již téměř i ti sedláci rozumějí, že se tím míní nějaký pokrytý nábožník, twarný a pošmaurný, a wlastně tak má byti rozumíno. A také my k tomu slowu Faryzei tak máme dobré práwo jako Łatiníci, poněwadž to slovo jest ne łatínskė, ale židowské; pročez i Řekowé i Łatiníci ho užíwají, již na obwykše, jako i my.

Item to slovo Publikán též jest w zvyku i u Čechů. Nebo kdo newí, že publikáni byli celní aneb meytní, jakž říkají na Morawě, a že za zjewné hříšníky jmíni byli u židů, kteřížby se koli k nim připojili z židowstwa.

Ale o ta slowa, kterýmž i sedláci rozumějí a učení snadně je wyložiti podlé jich wlastnosti mohou, netřeba se mnoho nesnadniti. Než jsauť slowa některá welmi nesnadná k wyložení, pročež se i škodliwa widí w textích Českých nejednostejnost. Dotknu některých.

Apoštoľ Paweľ swatý na některých místech užívá toho slowa *εληφοφρα*, kteréž máli prawě a cele wyloženo býti, tedy jedním Českým slowem newím kdoby to učiniti mohli. Neb zawírá w sobě nějakau prawau a jistau a místnau i bezpochybnau jistotu a s ní tu jakaus daufánliwau smělost, kteréž jest dobrého swědomí prawé owotce, kteréž když jest w věcech Božích, tedy člověka na modlitbě nebo i kdekoli jinde činí ne lekawého, ale dobromyslného, tak aby se neděsil Boha, ale směle jako syn před otcem se postavil etc., a wšak ne drze, ani zaufale, ale příležitě, jsa jist tím, že nemůžeš od žádného býti zahanben. To slovo Paweľ swatý položil w oném powěděni znamenitém k Římanům 14. Unusquisque suo sensu abundet, což zle wykłádali mnozí Jeden každý na swém smyslu dosti měj. Wlastně pak má takto wyloženo býti: Budiž každý w swém smyslu místně a prawě ujštěn bez pochybowání.

Item to slovo *παρρησια* wyložili Swobodnost, přidejž w mluwení. Kdyby obyčejné slovo bylo, mohly říci Swobodnomluwnost. Sw. Jan. 1, kap. 3. dí: *παρρησιαν* habemus ad Deum = daufání máme k Bohu, ale wlastně takto Smělost neb smělau daufánliwost w mluwení máme k Bohu, to jest, směle můžeme mluwiti před Bohem, což nám potřebí,

Item to slovo *ἀποκαρδοξία*, k Řím. 8. očekávání stwoření, očekawat etc. Tento smysl jest: Nebo pečliwé i teskliwé showiwání (a jako okénkem wylédání) wšeho stwoření očekává toho zaslíbeného wyswobození etc.

I jiných tĕm podobných slov jest mnoho, při kterýchž vykladači se nesrovnávají.

Nota. Ale ať i toho dotknu, což powĕdomí starých věcí dobře vědí, že mnohá slova i s tĕmi věcmi, kteréž znamenaly, voces et significata eorum, již pominuła. Kdyby nyní tĕch slov mělo užíwáno býti, řídtkoby jim kdo rozumĕl. Jako: Řemdihy, Sapie a jiní nástrojové bojovní. Ano snad po časích nebude vědino, co jest to Sudlice, ponĕwadž se již toho nástroje neužíwá. Pak sau podobně i jiných některých dáwno býwalých věcí jména: jako u žáků a knĕží to slovo Pendýna, Knižky s pendýnau. Říkawali staří tak, mínice knižky tak swázané, aby około nich ocasy, t. zbytky kůže wisely, za něžby buď neseny býti mohly knižky w rukau, neb na pás zawĕšeny podle starého obyčeje. Pendina, pendens pars corii, quo tectus est codex. Nyní již není obyčeje tak wázati knih, protož i slovo to téměř zahynuło. Wšak někteří archaismi mohau ještě trpíni býti, zwláště starým lidem. Čistý zkomonilý jonák t. wzrostlý, ad corpus pertinet, quasi diceret Procerae staturae iuuenis. Zpanilý pertinet et ad corporis staturam et ad mores beneformatos. Již kuři pĕjí k switání, k swĕtu, t. k switu, t. k switání pĕjí kuři, kury pĕjí, kuropĕní. Poláci říkají kohautu kur kuřy, slepici kokoška. Děti pĕjau páteř. Morawci říkají. Staří citabant locum ex propheta: Pro hrst ječmene a ukruch chleba pochlebowali lidu etc., t. pro krajic chleba. Nedáwno starci říkávali Krajec. Non adeo turpis archaismus, tamen non imitandus.

Corollarium. K wlastnosti slov šetření také mi se widí, že příleží i toto ještě znáti, kde, kdy, komu etc. t. na kterém místě, který čas, jaké osobĕ, kterých neb jakých slov užíwati sluší = observare decorum. Nebo jinak mluví sedláci w krĕmě, jinak řemeslníci na werštatĕ, jinak řečník před práwem, jinak pán poddaným etc., jinak kazatel shromáždĕným všechnĕm lidem etc. O čemž ačby musilo příliš mnoho psáno býti, kdyby kdo mnoho toho ukazowati

chtěl: ale maudrým sluší toliko napověditi, ostatku wězte nechať se dowtipí. Příklady některými nětco toho poukáži. Jakáby neslušnost byla, kdyby kazatel, osoba vážná, před mnohými rozumnými, ne k žertování ale k vážnému a nábožnému mluvení, slyšení nejvyššího krále nebeského *słow* shromážděným text oné Páně řeči podle výkladu Benešowa čísti měl takto: Proste pána žni, ať wystrčí žence na žeň swau etc., jakoby někdo své hostě pro přílišnou nezbednost a nešlechtnost z domu po hlavě wystrčiti chtěl etc. Sed hac de re alibi plura. A zasse hned špatného toho *słowa* poměněním oratio reddetur gravitatis et maiestatis plena, když diš: Ať wyšle a nebo ať pošle etc. Jakby se smáli u dworu královského, kdyby některá rada královská řekl jiným społutowaryšům: Radme k tomu pánu našemu, ať wystrčí pošly neb legaty etc. Item: Těž kdyby četl Mat 4. řeč ďablowu mluwenau ku Pánu těmito *słowy*: Hoď sebau doľů, welmiby bylo nezpůsobno; mnohem případněji diš: Pust se doľů neb Sskoč doľů. Item kdyby ona *słowa* četl w pašiji o děwce na Petra hledící: I wytríštila naň oči swé, a řekla mu etc. Kdyby tak čteno bylo doma někde u někoho, a ne w společném shromáždění (ještoby se tomu i kdo zasmál, netakby bylo neslušno jako tuto), snadby ta wlastnost mohla stati; ale w społku takowém lidu k náboženství shromážděného lépe bylo, méně wlastními *słowy*, vážně a poctiwě říci: Pilně naň pohleděwši, nebo, popatřiwši, a nebo, patře na něj s pilností. — Jeden dobrý muž w kázani mezi jinými *słowy* i toto řekl: Nemohlo jest pokoleni lidské jinak nežli semenem ženským wykaupeno býti. Respexerat haud dubie locum geneleos: Símě ženy potře hlavu hada. Ale jest jako nezpůsobně powědino, lépe jest wyhnauti takowému mluwení. A kdyby kdo naschwal, maje to za ozdobu, tak mluwił, merito ineptus habendus esset, meo quidem iudicio, licet contra grammaticam non peccavit; nebo nemohlo *se* říci símětem, než semenem, sic n. recte formatur ablativus instrumenti, verum contra decorum usus est hac voce, obscoenum n. quoddam sonat in hoc loco. Poněwadž takowých *słow*

užívání *imaginationem in animis auditorum posset forte facere ridiculam, atque ita non ad gravitatem, quam exigit locus, tempus et personae, sed ad iocum et risum eliciendum faciunt, diligenter et haec cavenda sunt.* Sprawedliwé warowati se má každý rozumný těch neslušností a šetřiti již řečených věcí, si eruditus et non rudis et ineptus haberi vult. Někteří pak w takowauž podobně ač ne w tak škodnau ubíhají wadu, wlastnosti słow nebedliwé a negruntowné, než tak jen powrchu saudice, i odwrhau dobré słowo, přihodné a wlastní, a jiné méně wlastní na to místo dadí, a potom tak přiwyknuu toho słowa užívati, jichž někteří *κακόζηλοι* potom hned následují. Jako u příkladu. *Elegans et gravitatis plena est vox theologica* powoľání, kteréž někdy někteří majíce položiti, i kľadau místo něho jiné t. zawoľání. Nebo tak powrchu zdá se býti pěkné a obyčejné; nebo říkáme *Zawolej otce neb matky, Jana, Pawła etc. Zawolej na retuik etc.* Ale když se opravdowé pohledí na ta obě słowa, pozná se obě býti welmi wlastní a obecné i pěkné, wšak tak, že jedno na jednom místě pěkné, wlastně a náležitě stojí, a druhé též na druhém, ale ne obě a každé na jednom i druhém; aniž jedno druhého lepší jest, ale každé na swém místě wýborné, jako pán a zeman, každý a oba w swém stawu dobří etc. *Zawoľání* jest słowo domácí, werštatní, non theologicum. Říkáme wlastně a dobře *Zawolej pacholka, děwky, dělníků etc.* Item kdyby někdo někoho příliš hrubě zawoľal hlasem nezpůsobným, mohľby někdo říci: *Ey čistšihó zawoľání, a ty prawý sławíček.* A tak zawoľání jest samo na někoho křiknutí a neb hlasem jeho pojmenowání (ut dixerunt veteres) etc., to jest návěšti dáni, aby posľauchaľ, co mu dále dí kdo; a neb dišli: *Pacholče, pán woľá, tu miníš, aby šeľ pacholěk ku pánu.* Ale to słowo *powoľání* *verbum est theologicum, iam dudum usitatum,* zwľáště u nás a u předků našich, a znamená a nebo zdržuje w sobě netoliko někoho přiwoľání k něčemu a neb k někomu, ale znamená ustawení někoho w nějaké powinnosti. A tu jest již *metaphora valde elegans; neb jakož zawoľaje*

pán pachoňka powí neb poručí mu něco činiti, takž toto oseba býwá powołána (nebo ne w bauři Pán, ani w hřmota, ale w tichém wětríčku in levi sibilo, jako aniž Samuel křikem byľ powołán, ale tiše, pěkně, tak že se Samuelowi zdálo, že ho ten stareček Eli woľá). Item ne zewnitřně toľiko zawoľává sluh swých k službám buď duchowního neb i poswátneho knežství, ale powoľává i wnitřně, a to newždycky hned prudce, ale pomaličku, nepatrně. A tak nezawoľá, ale práwě powoľává (ut. fere frequentativa significatio aptissime huc conveniat) wážně, pobožně, před jinými (zwľášť k službě církewní etc.) publice, a tu se smáuwá děje, podle toho potom powinností předložení etc. Itakž potom to wšěcko-čehož s tím powoľání mi při tom neb. po tom powoľání tu došla ta osoba, k čemu poswěcena etc., to słowe powoľání. Tak předkowé naši toho słowa užíwali slušně welmi a wážně, onoho druhého necháwali k domownímu a werštatnímu užíwání, aby onono theologicum zůstalo wzácnější a wážnější etc. Ale dosti jest již příliš o tom słowu.

Item toho słowa pobožnost někteří in malam partem užíwají. Jako jeden napsal Falešnými pobožnostmi, měľ říci náboženstwími; nebo to słowo pobožnost tantum in bonam partem, ale náboženstwí in utramque accipitur. Ale ten neuměle słowa Erazmowa byľ wyložil. Falsis religionibus; putabat indifferentem esse usum harum duarum vocum. Nebo též i na jiném místě učinil, wyložiw ta słowa Per tot religionum formas, Skrže tolik forem pobožnosti.

A snadby i toho neškodilo dotknauti, že někteří welmi dětinských słow užíwají, k chůwám se téměř připodobňující, contra decorum. J. A. ponejprwíčky, non theologi, sed puellae vox est. Wiz o tom niže.

Potud dosti buď o wlastnosti słow (367).

O druhém dílu vlastnosti, jenž jest proprietas phraseon.

To jest|o způsobu vlastním a obvyklém skládání slov jedněch s druhými a tak formování řeči. Vlastnost pak způsobův skládání slov w tom záleží, aby jakž České řeči obvyklost ukazuje, slova s slovy byla wazána neb spojována, ut inter se partes orationis debito ordine copularentur, ex quibus intelligibilis et aperta efficeretur oratio. Což příkladové tito wysvětlí. Bona et probata phrasis, dobré, vlastní a srozumitelné i obvyklé složení slov jest (jako u př.) toto říci Podej mi nože, čepice, rukawic, konwe etc. Ale zlé jest a pokažené složení slov týchž takto wznějící: Podej mi nůž, čepici, rukawice, konew. Tak mluwiti jest ušlechtilau České řeči vlastnost jiných jazyků způsoby nakažowati. Takový způsob mluwení jest částkau z němčiny, est germanismus, a částkau z łatiny, ac potest vocari latinismus. Němci nemajíce rozdílności casuum jako my, nebo u nich Nominativus, Genitivus, Dativus etc. samými artikuli napřed přidanými se dělí, co u židů, a ne terminací, jako u Łatiníků i u Čechů. Protož tak mluwiti Podej mi ten nůž, podrž mi ten kůň etc. jest němčinau zatrhati. Wykladač modlitby císařské 1566 položil Twau Božskau mílost k hněwu sme popudili, měl říci Twé Božské mílosti etc. Item Łatiníci activo verbo accusativum casum adiciunt, takto říkajíce Porrige hunc cultrum, da huc cultrum, abice hunc gladium, jakoby česky řekl Podej sem ten nůž. Ale u Čechů, licet quaedam verba accusativum adsciscunt, jako Zawrž ten meč, ztřískej ten hrnec etc., tamen alia et quam plurima ablativum casum regunt loco accusativi, jako Podej nože, konwe, meče, přiwed koně, podrž wozu etc., o čemž již napřed nemálo dotčeno.

S. Mat. 18. ta slova łatinská Voluit rationem conferre cum servis suis (vulgata editio habet rationem ponere) Beneš wyložil Kterýž se chtěl počítat s služebníky swými. Staří

wykládali Když chtěl počet klásti etc. Počítati jest obwyklé powědění České, phrasis bona, ale jest phrasis běžná, werštatní; nebo hospodář řemeslník s toworyši a jinými čeledíny počítá se. Když se pak mluví o pánu znamenitém, nad to o králi, tu nesluší té phrasi užíwati, ale takto říci náleží Chtěl počet klásti s služebníky, atque hac ratione graviori personae graviora quadrabunt verba. Ale poněwadž ten artikul, t. phrasis, jest znamenitý a welmi široký, zdá mi se býti užitečné nětco o něm tuto šíře a rozložítěji napsati ku pomoci mlowníkům jazyka Českého, a to zwláštěně těm, kteříž také i jiných jazyků nětco powědomi jsau, a psání kterákoli z jiných jazyků do Českého překládají. Každý dobrý mluwitel chceli, aby, což powí neb napiše, to nebylo nepřijemné i pro nezpůsobnost a nepěknost i pro nesrozumitedlnost, potřebuje toho, aby dobře wěděł, co má powěditi jistými a obecně známými phrasibus, způsoby.

Pro snadnější pak toho, což tuto umyslił sem o tom napsati rozdělím nejprwé phrases, způsoby mluwení, na tré

1. Jsau ti způsobowé (ano i słowa), kteříž se w obojím jazyku, i z něhož i do něhož wykládáš, dobře trefují, tak že snadně jako z formy do formy věci ty přelíwati i słowa může wykládač.

2. Ti, jenž w tom jazyku, z něhož wykládáš, (jak up. w Řeckém neb w łatinském) wýborně znějí, ale do Českého se trefiti a tak jako přelíti wlastně nemohau.

3. Jsau w češtině dobře a pěkně wznějíci, ale chtělly by je pak přeliti tak do łatiny, nihil ineptius, netrefují se, zohyzdí řeč.

4. Nezpůsobní způsobowé, phrases, kteříž ani z jiných jazyků wzati jsau, ani z umělých mluwitelů, než tak wešli ničemností, per incuriam, ne obce lidu, ale některých, zpletonau řeč majících, cizozemců etc.

O způsobích rozdílu prvního.

Totíž kdež se jednoho jazyka s druhým způsobové, phrases, výborně srovnávají, a nejprvé

Latina s češtinou.

Obtulerunt ei aurum = Obětowali mu zlato, et significatio optime convenit et ipsa forma verbi; eadem n. sunt literae radicales. Beneš pěkně vyložil Podali mu, humilius in re tanta ac generalius quam debuit et decuit. Ještěby lépe byl položil Darovali mu. Ale prius verbum, t. obětowali, magis theologicum et ideo magis proprium atque aptum huic loco. 1: Joh. 4. Slyšit nás = poslaucha nás, Audit = obedit. Nos fere significantius quam latini.

Někdy ač ne tak verbum verbo redditur, však způsob slova jeden s druhým se pěkně srovnává. Jako o člověku drobet skaupém dobře diš latíně tenacior; comparativus iste, qui aliquid de significatione detrahit, eleganter exprimitur bohémice sic: přiskaupý, přílakomý. A k těmž podobné jest říci náblazní t. drobet bláznový člověk. Nemravní lidé říkávají nábzdí = semistultus. Ac in verbis etiam hoc sit nepřivídí, přiblazňuje. Est infirmior, Jest drobet nemocný, non debes dicere Nemocnější.

Řecká slova s Českými.

Příkladové ukazující, kde se slova neb phrases jazyku Řeckého s češtinou výborně srovnávají. Čehož když se nedopatřili vykladači Nového Zákona v řeč Českou, vlastnosti latiny šetřivše, Řecké řeči vlastnosti na mnohých místech chybili. Jakož sem napřed u vysvětlení grammatiky Benešovy toho nejednou dotekl, zvláště, ubi tractatur de coniunctione si.

Mat. 2. μέλλει ζητεῖν, Vulgata Futurum est ut Herodes quaerat. Tak Erasmus i jiní. Česky takto staří vykládali Neboť budaucí věc jest, aby Herodes hledal, a neb, že Herodes hledati bude. Nowí pak nynější mnohem hůře vyložili Nebo to bude, že Herodes hledati bude. Beneš se k starým připo-dobnil. Wlastnosti słow łatinských šetrili dobří muži, a podle toho Beneš dosti dobře položil. Ale jest ta periphra-sis bezpotřebná, a i škodná, odporná oné, o níž napřed. Nebo marně nepotřebnými słowy pořádnost řeči zatemňuje. Słowa ta Řecká Łatiník, kdyby nebylo pro grammatiku, mohlyby takto wlastně a právě ad verbum vyložiti Erit quaerere Herodes. Ale směšnáby to byla łatina. Protož łatinský wykládač starý, a i Erasmus i Beza s Kalwinem periphra-si užili, ač mi se zdá, že bez škody mohli říci Quaeret n. Herodes, a oni pak řeč (zdá mi se bez potřeby) rozmnožili, sed habebant forte suas rationes. Ale česky může se tak periphra-si a pěkně i obvykle říci, servato helle-nismo, Bude hledati Herodes. — Item Luk. 9. Futurum est, n. ut filius hominis tradatur etc. μέλλει παραδίδοσθαι. Beneš Budaucí věc jest, že vydán bude. Pražští léta 1558 Zajisté státi se má, aby byl vydán. Ješto, nepřekážeje sobě łati-nau, nejlépe vyložíš podle słow Řeckých i smyslu Syn člověka bude zrazen neb vydán. — Mat. 28. a, ἐσταυρο-μένον, Ukřižowaného. Čeští wykládači téměř všickni polo-žili Kterýž byl ukřižován, nulla necessitate coacti usi sunt paraphra-si. — Marci 1, 5. σπαράσσω αὐτον, Łomcowaw a neb połomcowaw jím t. na tu chvíli ještě jím tu po-pachtował. Beneš následowaw Erazma, inelegantem para-phrasin fecit Když jím łomcował; amisit haec versio et signi-ficationem propriam et gravitatem atque leporem. — Marci 1. ἀναστὰς, Cum resurrexisset, Wstaw. Beneš Když byl po-wstał. — Mat. 24. ἀκούετε δὲ ἀκούετε Futurum est ut audiatís. Lépe česky Budete pak slyšeti, slychati a neb uslyšite pak. A jest u nás ten graecismus obvyklý, wlastnější nežli u Łati-níků, nempe simili modo uti infinitivo. Jako Luc. 9. Dopust mi pochowati otce mého, pěkněji wzni nežli kdyby řekl

Dopust mi at pochová m = pohřbím otce svého. — Item w obecném mluvení Půjdu dělati, chčešli u mne dělati, půjdeme žíti t. abychom žali etc. Item infinitivus activorum apud Graecos čistě se trefuje s češtinau. Jako Mat. 26. συλλαβειν με Přišli ste jímati mne, propriissime sic redditur, lépe nežli by řekl Abyšte mne jali. Beneš vertit K jímání mne, Erasmus imitatus. — Mat. 13. ἐξλήθεν τοῦ σπειρεν, Wyšel rozsívati, ut seminaret. — It. nechtež obého spolu růsti. — Mat. 2. níže i w té kapitole i potom často (sexcentis locis occurrit similis aoristus) položeno to slovo ἀκούσας, při němž tak jako i napřed ukazáno, pozblaudili drobet vykladači naši. Neb widěwše Erazma a jiné, kteříž pro chudobu w té částce łatiny a nemohauce jinak reddere aoristum užili periphrasi, položiwše Cum audisset, a naši to také hned wyložili ad verbum Když uslyšel. Vetus interpres participio praesenti pro praeteriti uti voluit Audiens, a někteří to slovo łatinské Audiens opět ad verbum, jako B. Łukáš, wyložili Slyše. Než staří psaní a Půzenský tištěný exemplář lépe trefili, dawše wlastní a wýborné slovo Uslyšaw. Nebo w té částce opět jest bohatší Česká řeč nežli łatinská. Nemůžeš łatině tak wlastně aoristum reddere. Dišli Audiens, toť není wlastně, pakli diš Audito, ut audita hac re, tedy již sejdeš w stranu ad impersonalia.

Mat. 4. νηστεύσας, Cum ieiunasset, A když se postil. Lépe jest však šetře řečtiny A postiw se. A tak wykládali i staří i Beneš i Pražští anno 1559. Ač neodpírám, by se někdy nemohlo příslušně a užitečně i té circumlocuci užiwati, pro wětší oddělení jedné sentenci od druhé, sequentis a praecedente. Jako třebas i na tom místě newelmi bych tomu odpíral, kdyby takto stálo A když se (již) postil. Item Mat. 4. Uslyšew pak, žeby Jan etc. tak wlastně z Řeckého; však, ut magis hoc quod dicitur distinctum *stat* a praecedenti narratione, mohloby se říci A když uslyšel nebo Když pak uslyšel. Ale však wlastněji a blíže textu Řeckého tak jakž sem prvé powěděł prostě než nepěkně by wyložil, ač wlastně.

Mat. 6. *σήμερον ὄντα*, Tráva dnes jsaucí. Ač by tak právě vlastně bylo ad verbum, ale lépe jest na tom místě užití periphrasí a říci Kteráž dnes jest, a nebo, Ješto dnes jest.

Mat. 9. Wstaň, wezmi lože twé. | Wlastněby řekl Wstana, ale že není velmi způsobno, non facit ad gravitatem, et magis sonorum est bez toho participium. — A níže Kterýž dal takowau moc, řecky Dávajícího takowau moc; ale první lepší t. periphrasis. — Níže Eiecto daemonio. Tu vlastně vyložiti nelze. Díšli Po wyvržení ďábla, dobře jest, ale per circumlocutionem; pakli díš A když wywrhl ďábla, tutě owšem periphrasis. — A zase na odpor Mat. 7. vyložili to slovo Řecké *οἱ ἐργαζόμενοι*, Kteříž činite nepravost, bude neškaredě ale newlastně; vlastnějiby řekl Čináci, ale ještě lépe bez té periphrasí říci Činitele nepravosti.

Ἀποκριθεὶς (Luk. 10.) Odpovídaje a neb Odpověděw; jakkoli díš, dobře, ač bude enallage w tom jednom, podobně jako když díš Raduje se neb Radowaw se.

Mar. 2. *ὁὖν δὲ*. A wida Ježíš. Beneš po Erazmowsku Když pak uzřel; Pražští A když uzřel. B. Łukáš Když pak uzřel biše; nejlépe Widěw a nebo Wida. To slovo Uzřew lépe se trefí lidem prostým, nám, kteříž newděwše někdy prwé, teprw spatříme; ale Pán wždycky wšecko widěl a wěděl; *ὁδὲντας* (Luk. 2.) Widěwše lépe než Uzřewše. Uzřel est subito transeuntis actionis, ale Widěwše = shledše, dlouho hleděwše.

K Římanům 3. *μαρτυρουμένη*, Oswědčená zákonem i proky. Beneš inepte Když se pojišťuje.

Item Mar. 10. *καὶ σταθεὶς ὁ Ἰησοῦς*, A zastawiw se a stanuw, stáw; nepřekně i newlastně. Jiní z potreby participium in verbum mutarunt. Beneš I zastawil se, B. Łukáš Stoje Ježíš, mutato tempore participii; indecora Enallage t. praesens pro praeterito.

Tě *ῥηθὲν* Erasmus wyložil (Mat. 2. a jinde) Quod dictum fuerat; Hieron. Quod dictum est. Beneš pak expressit Eras-

mum, Což powědino bylo položiw, ješto česky wyborně může wyloženo býti Powěděni, ač sic ještě wlastněji (ale neobwykle a twrdě, horridius) českyby se mohlo říci Powěděné od proroka, jako kdyby takto řekl Přijdeť na ně powěděné t. trestání neb zahnutí. Nejwlastněji wšak měl by wyložiti Řečení neb Řečené, než není obyčeje mluwiti tak.

Μή βαπτισθέντας ὅπ' αὐτοῦ, Nebywše pokřtěni od něho. Latiník nemůž tak bystře říci a wlastně, ač Castalio napsal Non loti ab illo; ale kde to słowo Nebywše?

1. Pet. 2. ἐκλεκτὸν λίθον, Wybraný, wybourný kámen; na wýbor, staří.

Ἐρρέθη Erasmus Dictum fuerit (Mat. 5.); vulgata Dictum est. Beneš po Erazmowu Powědino bylo. Ale může wlastněji i případně dosti takto býti wyloženo jako naši staří wykládali Řečeno, et servabuntur radicales literae ita ut sit eadem vox prorsus, jakož půwod těch obau słow seu schema idem est ῥέω ῥῶ ryčím, říčeti t. mluwiti kdež mnoho lidí mluwí, w Pízenském kraji słowo obwyklé; odtud staré słowo Ryk, zwuk neb jek od mnohého lidu mluwícího (ryčícího) slyšel*). Na Morawě refertur ad aquam, Ryčí potok neb woda, a to jest prwé z Řeckého ῥέω, fluo; odtud i to słowo jde Řikám, řekl, řečeno. Mat. 7. ἐρῶσιν μοι, Řkau mi mnozí w onen den.

Mat. 26. e. Jako na łotra, ὡς ἐπὶ ληστῆν. Řekliby In latronem, inepte diceres, ale u nás říkáme Na łotra, na medwěda, na piwo etc.

Mat. 10. θανατώσουσιν, Erasmus Morte afficient. A Beneš hned za ním chtěl ad verbum i položil nečesky A smrti zhubí je. Toby byla Česká phrasis. Někteří staří též tak wykládali; jiní pak Smrti je trýzniti budau. Pražští naposledy položili Zmordují, není zle; ale wlastně ad verbum ex graeco

*) W Rkp. wlastně stojí: Ryť t. zwuk neb geť od mnohého etc.

Usmrtí, nebo θάνατος jest Smrt. Latíně kdyby chtěli také vlastně říci, nešetřice pěknosti, mohli by ad verbum říci **Mortificabunt**. — Ἡξω ἐπὶ σε, Přijdu na tě t. přijdu k tobě nadále (Apoc. 3.) at velmi vlastně a pěkně; latíně nemůžeš tak říci, než prostě Veniam ad te. — Ἄρα γε. (Mat. 7.) Beneš za Erazmem jda Pročež po owotci jich poznáte; ne zle, ale vlastněji takto A tak tedy po owotcích etc. A také by takto pěkně et quod ad sententiam proprie mohlo býti vyloženo I zdaliž jich tedy nemůžete poznati po owotcích jejich? A w obecném mluvení mohl by pěkně říci Inu hle tedy po owotci etc. Noster Lucas in simili particula aberravit. Jacobi 5. a. Čiňte boháči, sed hac de re tandem. — Mat. 6. Obratíte oči, Beneš vyložil Erazma následuje, kterýž dí Vertite oculos. Ale z Řeckého velmi vlastně a slušně vyložil Popatřte neb Pohleďte ἐμβλέψον; particula haec po addita verbo Hleďte propriissime exprimit graecum verbum. A takž podobně Luc. 8. g. ἀναβλέψον, Pohledni; latíně Recipito visum ne tak blízce k Řeckému jako česky. Ibidem níže neque graecum textum neque Erasmus expressit τὴ περιβαλλόμεθα, Quibus operiemur, Beneš Kteréhobyšte oděwu užíwali. Mohly by někdo přidati, totiž lindyšowého li či flanderowého etc., Właského či Českého etc. Ale vlastně podlé Řeckého slova může býti řečeno Čímbyšte se přiodíwali a nebo přioděli. Pakli chceš jinak Wečbyšte se oblekli, obléčeli, Cobyšte na se wzali. — Item to slovo Řecké ἀετός generis masculini velmi vlastně se můž vyložiti u nás když díme Worel, nebo to jest ἀετός γνήσιος t. ne nějaká neb lecjakás kaně, ale ten pravý orel, jichž velmi málo jest w našich kautech: orlice sau kaně rozdílné od pravého orla; to vše latíně slove Aquila. — Item to slovo ἀλλά velmi vlastně můžeš někdy vyložiti, servatis literis radicalibus, a le. — Luk. 23. f. σκότος, Stała se tma, latíně Tenebrae. Wykladači Čeští následowali latinského slova a vykládali Tmy, ješto nemluvíwáme tak Tmyť sau nám, ale Tma tě nám, wětší tmy, bude velmi tma.

*Latinská slova a nebo způsobové mluvení s Českými.**Ablativus instrumenti.*

W té věci má řeč Česká všudy tak veliký dostatek jak latinská; nebo říkáme vlastně mluvice Kristus Pán Božstvem oslaven, smrtí potupen. Někdo uměním zaweden, čáry a nebo bláznovstním pomámen. Mat. 26. g. Bacillis eum caeserunt, Hůlkami jej bili. Item wůbec říkáme Ranit ho mečem, Vulneravit eum gladio. Item Proboden jest oštípem, Confossus est cuspidem vel hasta. Ad Rom. 5. a. Gloriamur in spe gloriae Dei, ἐπ' ἐλπίδι, Chlubíme se naději sláwy Boží t. j. chlubíme se tím, že máme naději k slávě. Ačby se tu zdáti mohl někomu býti rozdíł: Ufał mečem, chlubíme se naději. Meč jest nástroj sekání neb utěti, ale nástroj chlubení jest řeč honosná a vysokomyslná, a ne naděje. Id est chlubíme se mluvením nebo wyprawováním toho tak velikého štěstí, to jest že tudíž k tomu přijítí má, aby nás Bůh do své sláwy přijal, tau swau slawau oslawil a nebo slawné učinil. Sed referatur ablativus iste non ad vocem sed ad intellectum, ut fit in synthesi, i bude tento smysl, že sme tak w našich auzkostech a pokušeních dobromyslní a hrdinští, i dosti potěšení w swém srdci čijeme. Toť není pro spolehání na nějaké lidské pomoci, ale pro samu které sme došli naději k věcem příliš velikým a slawným. Item Fide statis, Wěrau stojíte. Ad Hebr. 11. Wěrau Abel obětěl. Atque hac ratione et illud (Rom. 5. b.) eleganter exprimi potest: σωθεσόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, Salvabimur per vitam ipsius. Sic podlé Řeckého textu W životu jeho, podlé latinského Skrz život jeho Ale zato mám, žeby se neublížilo textu, kdybychom řekli Životem jeho, aby sentenci takto stála Smířeni sme s Bohem smrtí syna jeho a spaseni budem životem jeho. Ipse enim est vita nostra et longitudo dierum nostrorum. A swatý Jan W něm život byl etc.

Podobně jako se může říci *Ceciderunt in gladio*, Padli w meči t. z-mordováni sau mečem. Německy řekl *S* mečem, *s* nožem etc. — Rom. 5. a. Kterauž stojíme, *Per quam stamus*, ἐν ἣ ἐστήκαμεν. A níže b. Ospravedlnění jsauce krví jeho, sanguine, ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. Někdy participium in nomen mutare possumus. Marc. 14. Zradce pak (zrazující, ten jenž zrazoval) dať jim znamení.

O způsobích, de phrasi imo et verbis quoque druhého rozdílu,

to jest o těch, kteříž latině nebo řecky etc. dobře wznějí, ale w náš jazyk Český nemohau tak býti přeloženy vlastně ad verbum bez nějakých proměn a nebo okolků, sine circumlocutionibus etc. aut sine mutatione alicuius accidentis. Čehož nešetřiliby kdo, committet latinismum = ex bonis latinis faciet boēmica inepta et non interpres sed corruptor erit, a tak swé dobré a pobožné práce tím zwoškliví lidem a sebe připraví o nemaľý díl užitku, pro kterýž tu práci před sebe wzał. Jako se tak nejedněm s weliké částky přihodilo, což z níže položených příkladů jasně se spatřiti bude moci.

Dobře jest powědino Lucae 4. a. ἐν στιγμή χρόνου In puncto temporis, ale česky zleby řekl *W* maličkém kausku času a neb *W* mrvě času, *W* puňktu času etc. Dobře pak diš česky *W* okamžení, w welmi malé chwili, pojednau etc. Item Lucae 8. b. Ne credentes salvi fiant. Obyčejně wykládači Čeští wykládali Aby wěřice spaseni nebyli; Beza Ne quum crediderint serventur, to jest aby snad kdyby wěřili, nepřišlo k tomu žeby spaseni byli; Castalio Ne credant atque ita salvi fiant; Erasmus in paraphrasi Diabolus tollit ex animis illorum, quod audierant ex impiis suggestionibus, obsistens, ne salutem assequantur. A níže Subito advolans subegit prius quam inhaerescat animo, ut nihil iam referat audisse. Beneš nedobře srozuměw swému Erazmowi

položil Aby věřice nebyli spaseni. W Pražské poslední Bibli dobře položili Aby newěřice spaseni nebyli. Aníž lze jinak lépe toho vyložiti; nebo vlastně smysl słow latinských těmi Českými se předloží, ačkoli veluti per contraria.

Ablativus casus participii

sive singularis sive pluralis numeri cum suo adiuncto nomine vel pronomine to jest duo ablativi consequentiam designantes bohemicie proprie et ad verbum reddi non possunt nisi per circumlocutionem. Coenante ipso, Když on wečeřel; zleby řekl Wečeřejícího neb wečeřejícímu jemu. Coenantibus eis, Když oni wečeřeli; zleby bylo Wečeřejícím jim. — Mat. 6. οὐ δὲ ποιῶντος ἐλεημοσύνην, Te faciente eleemosinam, Tebe činícího aľmužnu, au verbum ale ne če ky a protož musíš circumloqui Ty pak když činíš aľmužnu, a neb Ty pak čině aľmužnu. Marci 14. et Mat. 17. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, Adhuc eo loquente, Když on ještě mľuwiľ. Staří A když on ještě mľuwiše, Cum adhuc loqueretur. Item Coenantibus eis, Wečeřejícím jim, Když oni wečeřeli. Item latíně dobře díš Erasmo interprete, ale český díšli Erasmem vyloženy, zles řekl. Item Ab Erasmo restauratum, Erasmem napraweny zákon. Phiľomát tak mľuwi w své Etymologii, nepěkně, inepta phrasis in nostra lingua. Sed hac de re alibi iam dictum est. Nýbř mnohá participia Řecká nemohau tak ad verbum propriissime býti vykládána. Marci 1. καὶ ἐνηγγύσων, Byľ káže a nebo Byw kázani čině. Lépe jest mutare participium in verbum a řící I kázal we školách jejich. Než někteří toho způsobu často i w obecném mľuvení užívají, admittentes barbarismum jako Abychom byli bdící a dobře činící, abyšte byli neprotiwící se. A zdať není dosti pěkně powědíno Abychom bděli a dobře činili, abyšte se neprotiwili?

Item někdy participia nemohau vlastně vykládána býti ale loco primitivorum musejí frequentativa býti dawána; jako Accedens Přistupuje, Veniens Přicházejc. Ut Hebr. 9. Ale Kristus přicházejc a neb přistupuje. Pražští newlastně položili Přistojící. Latíně Accedens (a ne Astans) ὁ παρα-

γενόμενος. Item Johan. 8. ἐστῶσα velmi nesnadně může vyloženo býti, aby vlastnosti se neobličilo. Beza vyložil Stans, ale tu již tempus praesens ponitur pro praeterito. Castalio též položil Astans. In nostra versione bohémica positum est Stojeci, aniž může lépe česky býti vyloženo; neb řeklyby Stojící, toby bylo již ne participium ale nomen participiale. Ale dí někdo: proč nedíš Wstawši? Resp.: Et agrestis esset sermo et affectatus a k tomu non cohaereret. Nebo když díš Stávši mlčela neb Stávši přisahała, plakała etc., nepřidášli tedyť, bude neceľá sentenci. Než kdyby řekl Postawená u prostřed, toby spíše mohlo státi.

Comparativi,

qui non tam augmentum quam diminutionem quandam significant, často nemohau než per circumlocutionem reddi (ač někdy jiným způsobem po našsku venuste transferuntur, o čemž napřed). Beneš vyložil to slovo k Řím. 15. Audacius *τολμηρότερον* Směleji. U nás meram comparationem et augmentum significat et non diminutionem. Protož lépeby bylo circumlocutione uti a říci Drobet směle. Est infirmior, Jest drobet nemocný.

Tempus praeteritum imperfectum

také se nechce trefowati. Jako Venerunt ad eum, Přišli k němu; Veniebant Přicházeli. Ale to slovo jest aliunde mutatum t. a frequentativo Přicházím. Wiz o tom napřed.

Formae loquendi impersonales,

quae apud Latinos sunt usitatissimae, w češtině se ne všudy a ne vždycky trefují. Nebo zleby řekl Quid agitur? docetur? Co se dělá? učí se. Amphibologia by tu byla; neb takž také vyložiti by musil jiné slovo t. indicativum activi in tertia persona sing. Studet, učí se. Protož musí per circumlocutionem aut resolutionem takto powěditi Nu což děláte?

i odpovíš (místo toho slova Učí se) Teď se učíme, a nebo Učíme se. It. Percutitur neříkej Bije se (neb to slyše někdo pomyslíby, že sám se kdos bije), ale řekni, si vis simili forma uti, Prowodí se pralice; pakli chceš simplicius et usitatus, tedy rci Pereme se, Biji se etc. — Marci 14. ta slova Traditur filius hominis, vyložilišli Wydává se neb zrazuje se, jako Beneš, bude nesrozumitelné, nebo jest to ἀμφιβολον, obrátiti se může i jinam, jako Swau řečí se ten člověk sám zrazuje. Staří vykládali per futurum Zrazen bude vel Wydán bude. Ale nejslušněji by takto vyložiti se mohlo, kdyby nebylo o starý zvyk Aj zrazují Syna člověka. It. jeden vyložil ta slova A baptismo censetur christianus, Hned po křtu drží se člověk za křesťana: est merus latinismus. Lépe diš Držán býti má, a nebo Mají jej za křesťana. Ač proto někdy některá mohau i vykládána býti Má a nebo Mají jej; neb se mluvívá tak. Bojuje se, Luditur, Hrá se leda se hrało. Někteří pak κακοζηλοι aut rudiores chtějí sobě formowati locutionem impersonalem beze wší potřeby z toho slova marně přidaného jeden*). Říkají takto A coť jeden wí kam jíti, když tam nebýwał. Nemůž se jeden najísti a napíti aby nebyło swády. Mohłby se jeden zabiti. Diw se jeden nepřetrhne etc. Werštatní locutio tam může trpna býti; ale ad theologos non pertinet, neb jest to germanismus. Někteří místo toho slova jeden užíwají člověk: Coť člověk wí! Musí člověk sněsti. Est quidem tolerabilior locutio, ut aequae non elegans; k běžnému mluwení nezle se hodí. Wážní lidé a rozumní takto říkávají místo toho Kdoť wí, co je to? Item Musí to vše snášino neb snešeno býti. Item Nemůž ani pokrmu ani nápoje užíwáno býti bez swády etc. Jiní také ani jednoho ani druhého z těch slow užíwají, ale říkají takto. Nelze se vystřici, Nelze se zdržeti, Nemůže (t. nemůže člověk) se mu vymluwiti, tak předce obdržuje

*) Sed haec locutio iam fere rescribitur pro časté jí od mnohých užíwání.

hostě. A tent způsob není zlý. A však dosti pěkně se dí Již hle neuslyšíš téměř o ničemž dobře rozprávěti t. neuslyší se. Item Wejdešli do kostela, neuzříš tam mnoho lidu, Půjdešli do krčmy, tam divné lidí nalezneš: t. wejdeli se uzří se, půjdeli se nalezne se.

Těž persona tertia passivi nechce se dobře trefowati. Jako Act. 17. Colitur Deus, Beneš wyložil Cti se Bůh, ne-dobře; własnost zachowati chtěje fecit duram orationem ac incomptam et dubiam, neb by někdo myslil snad, že se tu mluví o tom jak sám se (neb sebe) Bůh ctí; mohlyby říci raději resolvendo orationem Aníž jej ctí ruce lidské. A jinde Mat. 15. Zle se od ďábla trápí, dalekoby slušněji per activum wyložil takto Dceru mau velmi trápí ďábel. Item Mat. 26. Filius hominis traditur, Zrazuje se. Lépe wyložíš per futurum Zrazen bude a nebo Zrazují, ut vulgo loquuntur. Luc. 7. Małomocni se čistí, lépe Očištění přijímají. Ač Beneš řekl Umitá se, ale takéby tak mohl říci Snědlo se. Marci 14. Filius hominis traditur, Syna člověka zrazují, ineptely řekl Zrazuje se. Luk. 3. Exciditur, Wytíná se, lépe podle naší phrasi Wytínají. Ego posui futurum pro praesente pro starý zvyk. Item jeden též wyložil Deus qui a me laudaris, Bože jež se ode mne chwálíš. Item Ephes. 5. Impleamini, Naplňujte se Duchem swatým, lépe Naplnění buďte Duchem swatým, a neb Plni buďte Ducha, to jest darůw Božích duchowních (jakoby řekl) radše nežli wína, nebo wíno zpłozuje radost neb lítost a wesseli hřišné, ale darowé Ducha Páně rozmnožují w srdci člověka radost, lítost, utěšení a wesselost swatau, jakož příklad na Pánu, kterýž se byl roz-wesselił w duchu. Item Korint. 14. Arguitur ab omnibus. Beneš wyložil Tresce se ode všech, někteří Přemahá se ode všech. Lépe takto Ale kdyby všickni prorokowali, (t. obwyklým jazykem) a všeby mezi ně někdo newěřící nebo neučený, i bylyby ode všech přemahán (i w swé myslí jímán) a ode všech rozsuzován nebo sauzen. Item Gałat. 3. Benedicuntur cum fidei Abraham, Požehnávají se s wěrným Abrahamem. Někdo by rozuměl takto Jakož wěrný Abraham

sebe požeňnať, tak i oni požeňňawaji sebe swatým křížem. Beneš lépe wyložil Požeňňani býwaji etc. Též i to słowo Obmywaji se neb Umýwaji se, Lavantur, lépe takto Lavant se ipsos, Myjí se sami, Lavantur, Myje je a neb Obmywáni býwaji a neb Docházejí obmytí; bude češtěji a srozumitelněji a nebude žádná amphibolia. Licet ponetur hac ratione frequentativum pro primitivo per enallagen a dobře w takowé potřebě. Item Mat. 26. Traditur, Syn člověka se zrazuje w ruce hříšných. Lépeby řekl Syna člověka zrazují w ruce hříšných. U Latiniků dišli Proclunt et subaudies Homines, bude barbarismus, ale česky se tak mluví obyčejně, nempe verbum sine nominativo Obšaupili jej, Zabili ho, Oběsili ho etc. (Mistr Jan Hus w Postilli w kázání 10)

Toho słowa česky jedním słowem podobně k rozumu nemohu wyložiti, nebo řek'li bych Non iudicatur, Nesaudí se, to słowo wztahuje se k jinému rozumu. Paklibych řekl Není sauzen t. Non est iudicatus. Pakli dím Nebude sauzen to jest Non erit iudicatus. I zdálo mi se lépe říci, že kdož wěří w něho, nesaudí ho.

I tak summau weykład passivi huius ad verbum jest nezpůsobný, dura admodum expositio et inelegans et difficilis intellectu; loquendi genus prorsus non imitandum.

Také nesnadně můžeš česky wyložiti

tertiam personam imperativi,

ale musíš enallagen učiniti a pro tertia ponere secundam. A trefi se dobře takto Faciat quae vult Učiň co chce, aut per modum permissivum Nechať učini co chce. O tom šire napiši při enallagi.

Coniunctivus

Cum fuerim, Kdyžbych byl, quidam inepte sic reddunt; lépe takto Ješto sem byl při něm a neb při tom člověku. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, Když na každý den s wámi býwal sem (tak wyložil jeden*). Jiní Poněwadž na

*) nempe B. J. A.

každý den býval sem s vámi; i to nedobře. Nebo na tom místě to slovo cum mělo vyloženo býti ješto, a takby se k Řeckému smyslu lépe a vlastněji trefilo. I bylyby tento smysl vlastní té řeči Páně ukázán: I což se to děje, že ste ke mně přišli w noci, abyšte mne jímali? jsteli spravedliwi (to jest, jako wůbec íkají, jsteli dobři) pročez ste mne we dně w chrámě nejali? ješto sem s wámi tam na každý den býval, kazání čině (a nebo činiw). Item ta slowa ad Corin. 9. Cum non sim absque lege, Když nejsem bez zákona, lépe jest říci Ješto sic nejsem bez zákona, a nebo werštatním způsobem, phrasí, A nejsa sic bez zákona. A níže Ut omnino aliquos salvem, wyložil Abych naprosto některé spasil. Lépe takto po česku Abych wždy některé spasil. Ač můž to slowo omnino také býti tak wyloženo někdy: Omnino nihil, Naprosto nic a neb Zhoľa nic. Jako Mat. 5. Ne iuretis omnino, Nepřisahati owšem a nebo wszelikerak, jakým koliw způsobem, ale dosti míti na prostém oznámení To jest a není.

Infinitivus

jako exisse, exivisse vel exisse, řecky jest *ὅτι παρὰ σου ἐξήλθον*, Vulgata Quia a te exivi, Erasmus lépe Quod a te exivi. A z toho Beneš dobře vlastně Že sem od tebe wyšel. Tigurini jinau phrasin položili uchylivše se od řečtiny (quod ad phrasin) t. Me vero a te exisse. A wykładač*) chtěl w vlastnost zachowati a zaweden jsa Tygurských textem i wyložil takto A poznali mne wyjítí od tebe, velmi niewlastně a nerozumitedlně; est merus latinismus, nesluší latiny tak hrubě šetřiti, zvláště pak kdež od řečtiny odchází. Item ta slowa (Jan 16.) Ut arbitretur se cultum praestare Deo staří wykládali Domníwati se bude žeby tím Bohu posloužil: a nezle. Pakli wyložíš takto Tak aby zdál se službu Bohu učiniti, erit latinismus a zlá čeština. Zdál se

*) nempe B. J. A.

vox est ficta ad formam passivam iusitate. Daleko i hláze i pěkněji a wlastněji diš Domníwati se bude že tím Bohu slauží. Wšak na některých někdy místech případněby se mohlo i toho infinitivum užiti.

Sequuntur mnozi příkladové zlého wykládaní latiny do češtiny.

Ono słowo Mat. 18. Patientiam habe in me, a neb jakž Erasmus wyložil, Esto patiens erga me Beneš zle wyložil Měj strpení se mnau, jakoby chtěl říci Postrpmě oba. drobet, a neb Poněwadž já trpím, potpřiž i ty také se mnau Non est eleganter bohemicè dictum, quia et phrasis bohémica non est et sententia quoque est corrupta. Nechybil dobře Erazma, kterýž pilen byl, aby smysl Řeckými słowy předložený dobrau a pěknau frází łatinskau k chodu čerstwého, bujného a wycwičeného konika podobnau wypsal; a takž i Beneš měl České frází wice šetřiti nežli šetřil; ale učinil dobrý muž což mohl, pro suo dono, certe plus quam multi alii desides et pigri ventres. Jiný před Benešem wyložil Trpěliwost mēj nade mnau; i to nepěkně, ač drobet češtěji, sed nimium et ille fuit astrictus ad latina verba et phrasin: někdo přewrhlý mohl říci, že łatinu česky mluwil aut contra. Nekteří wykládali Pane počkej mi, to lépe jest (ač prostě) česky powědino. Ale wšak nejpěkněji w Bibli Benacké stojí Pohowěj mi. A chtěllyby pak kdo, mohlby pak i toho pookřtaťowati a říci Poshowějš mi, ac esset et proprie et eleganter.

Starých wykládačů chyb nechci mnoho připomínati, maličko jen dotknu. Ona słowa Voluit et reginam comprimere wyložil Podáwiti. Tehdáž snad se tomu mohlo rozuměti snadně, nyníby tomu nekaždý Čech srozuměl. Item Co čistšího neb jasnějšího nad slunce, a wšak et hic deficit i to pohyne. Item Ezech. 34 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci. Vatab. An parum vobis est, {quod pascua bona pa-

scimini? Tigurini An leve vobis est, quod pascua bona depascitis. Wykladač pak Český nowý následowaw Tigruských ad verbum reddidit Zdáž jest wám lehká wěc, že pastwy etc. Kdyby místo slova lehká položeno bylo málo, esset significantius: Málo wám bylo dobré pastwy etc. To slovo lehká, na tom místě newlastně stojí, est merus latinismus. W staré Benatské Bibli léta 1488 jest lépe wyloženo Zda wám nebylo dosti na dobrých etc. W nowé Pražské též srozumitedlněji Zdali wám nebylo dosti pastwy dobré etc. — Item Luk. 21. Et morte afficient ex vobis. Právě podlé słow Řeckých Cyriští doplnili takto Et (sunt, quos) morte afficient ex vobis. A někteří po nich wyložili nezpůsobně takto A jsau kteréž z wás usmrťi; welmi newětle, lépe takto A zmordují (některé) z wás. I bude wlastně podlé řečtiny s náležitým doplněním, a bude i hladká phrasis. — Item Mat. 16. a. *πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός*, Ohňuje nebe t. čerwená se a nebo rdí jako oheň. Welmi nezpůsobná wlastnost byľabyt kdyby řekl uts. ohňuje; admodum esset ineptus graecismus. — Mat. 17. b. *καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν*, A nic wám nebude nemožného. Díšli podlé wlastnosti A nic se wám neznemožní, inepte dices. Mat. 19. et 5. Žiwot wěčný dedičně obdrží, *κληρονομήσει*; ale nezpůsobně Obdělí. Mat. 20. b. Příteli nečiním tobě křiwdy, *Ἐταῖρε οὐκ ἀδικῶ σε* Díšli wlastnosti šetřiti chtěje Druhu neonesprawedľňuji t. nečiním neprawosti, erit ineptissimus graecismus et barbarismus. Lépeby řekl Příteli nečiním tobě křiwdy, a neb Nechowám se k tobě nesprawedľiwě. — Item Mat. 6. Volatilia coeli, Letawci nebeští, lépe Ptactwo nebeské. Starý wykladač onen byl wyložil Jak. 5. Agite nunc divites, Čiňte nyní boháci. Item Tuam ipsius animam, Twau jeho duši: obě nedobré. Vide nostram versionem. — Mat. 15. *ὁ κακολογῶν*, Zlomľuwec, Zlořečitel; lépe Kdožby zlořečil (a nebo řál) otci etc. Et Mat. 6. Mnohomľuwci; inusitatum. Ale derivata odtud quaedam sunt elegantia Mnohomľuwnost, mnohomľuwný, mľuwný etc. — Jinde Spoľu wěř, lépe Daufej. — Luk. 1. při konci Zimnicující, lépe Trpěci zimnici, neb per indicativum

A měla zimnici. — Mat. 26. ὑμνήσαντε, Zhymnowawše, lépe Sezpíwawše. — Mat. 17. Mistr wás neplatí cta; solvit plati; wlastnosti šetřil inconsiderate a chybil frází. Lépe staří Nedáwá cta. — Luk. 13. οὐ σωζόμενοι id est Salvandi, wyložišli Spasenci, inepte facies; pakli per circumlocutionem Spaseni býti ma ící, bude twrdé; commođissime ut nos transtulimus Těch kteříž spaseni býti mají. — Luk. 18. b. δύο ἄνθρωποι δύο Dwa čłowěky stupowalasta etc.; čť wěci dišli, též nezpůsobně, i musíš aliunde mutuari et dicere Dwa muži, ačkoli to bude ne tak wlastně. — Luk. 2. Słáwa Páně oswitila je, Beneš Obleskla, jest i newlastní słowo i mrzké, est hiulcum et ineptum. — Mat. 21. Ex ore infantium et lactantium. W Plzni wyložili Z aust nemłuwňátek a sancůw. Někdo nebystrých uší a Zákona neswědomý myslilby, že prawíš Samcůw (ne quid turpius dicam) a také jest drobet obscoena vox; lepší circumlocutio honesta než tak nezpůsobná proprietas. Téměřby mohl, chtělby naschwál ineptire, říci Lactantium Mlečníků a neb Mlekařů; proč se nemá i zvykle i poctiwě říci Těch jenž prsi požíwají. Pakliby se to słowo Sanec komu tak líbiło, nechť ho užíwá, však titeru s napřed ať odwojí takto Ssancůw. — Qui non est contra nos, pro nobis est, wyložilby Za nás jest, wlastnostiby newlastně šetřil: diceret aliquis te latinae phraseos esse ignarum. — Marci 1. διαφημίζειν τὸν λόγον, Ohlašowati tu wěc. U Poláků dobřeby se trefilo říci Řeč, nebo usitatum est apud Polonos místo toho słowa wěc. neb wěci říkati řeč řeči. Beza prawí, že jest to hebraismus. Beneš položil Řeč, ale peccavit contra phrasin nostram. — Parcere = odpustiti, pěkné słowo. Magister Proxenus, již doktor, řatiník dobrý, lepší než Čech, w Praktyce na leto 1559 o zemi Uherské psaw, phrasin latinam bohemicę protulit neglecta pulchra phrasi bohemicę takto Aby Pán Bůh ostatkům církwe Uherské odpustiti a witěztwí dáti ráčil. Latíně pěkněby řekl Parcere, ale na tom a takowém místě to słowo Parcere máš wyložiti Młostiw býti ráčil, poshowěti. To muž absolute tu státi. Ale dišli Odpustiti, tedy pro

Českau phrasin musíš nětco toho jmenowati, co má býti odpuštěno, jako hřichy její a neb prowinění její etc. Alioqui positum absolute, ut fecit Proxenus, totam gratiam amittet. Neque amico pepercit, Ani přáteli neodpustil: tu se srownati muž latinská phrasis s Českau w vlastnosti i w ozdobě. — Wartowský in Paraphr. 1. Mat. Posteaque comperissent sese non potuisse, wyložil takto Poněwadžby to shledali; měl říci takto Když sau to již shledali a neb Poněwadž sau to shledali, a neb Shledawše to. Item latíně diš Cum sit homo, ne superbiat, wyložili tak podlé phrází latinské Poněwadž byl člověk nech se nepýchá, zle bude ale máš říci Poněwadž jest člověk, mutato modo coniunctivo in indicativum. Nadto pak dišli Cum sit homo, Kdyžby byl člověk, tu již budeš gruntowně ineptus. — Mat. 7. Beneš admisit barbarismum imitando latinam phrasin, položiw słowa takto Wystawil na skálu. Erasmus Aedificavit super petram. Nenili impressorowa chyba (t. položili *t* místo *ē*), jakož pak sequens casus ostendit, non typographum sed interpretem aberrasse, tedy zle wyloženo welmi. Na skálu wystawiti praporec neb oštip neb stůl neb nádobu nějakau, jako kuželek, mohľoby se říci; ale aedificare jest stawěti, wystawěti neb wzěľati. A toľ słowo již nestrpí casum accusativum ale ablativum postulat: Na skále a ne Na skálu, jakoby latíně bylo In petra. Nebo toho słowa super nelze tu jinak wyložiti než jako in; lečby kdo tak byl nesmyslný, urgendo τὸ ῥητόν, chtěľby to słowo super wyložiti nad i říci Nad skálu. Item přiletěw ľuňák nad skálu, i spad doľů. A protož může býti dobře místo to (Mat. 7.) wyloženo takto Založil dům swůj na skále, a neb Wystawěľ sobě dům na skále, a neb Ustawil dům swůj na skále. — Mat. 8. s počátku hned καταβαίνω. Tu podlé způsobu starých některých vlastně se měľo říci Sstupujícimu jemu s hůry; ale šeredná čeština byľaby. Staří na pargaměně psaní exemplářowé měli někteří A když sjide. A jiní pak per enallagen A když sstaupí s hůry: praesens pro praeterito imperfecto. Niže K wecházějícimu do Kafernaum přistaupil

Centurio: proprie sane, sed duriuscule. — Alapam impingere, Impegerit alapam, Erasmus. Beneš pak Wraziti políček, nezpůsobně velmi. Dobřeby toho slova takto užil Wrazila do něho nůž t. žena do muže. Neb tak to slovo má vlastní význam, nětco do nětceho silně wraziti. Neb wůbec se od lidí říká Dáti políček. Phrasis vero aulica est Praštil ho políčkem, wytaš mu políček. — Mat. 9. Ať pošle dělníky etc. Řecky jest ἐκβάλλη, latíně vlastně Eüciat, jakožto in vulgata editione položeno. Erasmus Ut extrudat. Jehož následowaw Beneš položil Ať wystrčí: velmi nezpůsobné slovo; lépe staří Ať pošle, ale není dostatečné ad exprimendam græcæ vocis significationem, de qua vide Erasmum vel Bezam in annotationibus. Jest drobet mdlé, a ono Benešowo příliš velmi přísné a twrdé; o nějakého nepokojného hostě z krémy po hlavě wystrčení pěkněby wznělo. Mně se widí, poněwadž nemáme jiného případnějšího tu slova, abychom starého obvyklého nechali, lečby kdo chtěł říci Ať wypudí dělníky; toby nebylo daleko textu Řeckého. — Item Luk. 21. Cum protrudunt iam gemmas, Wystrkují pupence, lépe Když se pučí, a nebo Když vypauštějí pupeny (Morawci říkají Pupence); est enim prior illa vox fere obscæna ac turpis, werštatní. Mnoho jest takových wykladačů, ješto verbum verbo reddunt. — Beneš illam metaphoram Mat. 18 šeredně wyložil Aperuerunt omnia domino, Otwěřeli všecko pánu swému. Kdoby tak mluwil? leč kdyby bylo wobležení a pán jejich k nim příješ, a oni ho poznali a hned jemu všecko zotwírali. — Item Isai. I. Vse genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Obecny výklad Běda národu hříšnému, lidu těžkému w nepravosti, semeni nešlechtnému, synům hříšným. Tigurini Heu gentem scelestam, populum iniquitate onustum, semen maliciosum, filios perditissimos. Wyložili na česko po Cyrských nětco postaupě takto Auwé národu nešlechtného, lidu nesprawedlnosti břemenatého, símě zlobošné zatratilých *) aliquot vitia contra grammaticam bohemicam admiseris, de quibus et alibi dixi. Lépe takto wyložíš Běda národu hříšnému,

*) Transtulit ita B. J. A.

lidu nepravostí obtěženému, semeni slých (lidi), synům nešlechtným, a neb, kteříž porušili cesty své. — Jeden učený muž *) vyložil ona slova Mat. 20. Čili oko tvé zlobochaké jest ineptissima voce usus. — B. J. A. w Při vyložil ona slova Erazmowa In eius verba iurantium, W jeho slova přísahajících (sic plerumque fit, ut imperitia generet audaciam). A níže Aut ego fallor, Nežť já se křamám. Passivam formam cupiens exprimere ad verbum, admisit barbarismum, moha říci pěkně Nežť já se mám (sic). Idem author vyložil Laudandus est Deus, Chvalitebný jest Bůh. Inepte prorsus. Lépe diš chvály hodný jest Bůh. Naznał A. terminací „— bilis“ co ona umí. Affectatio proprietatis asecuta est insulsiatatem, at kuchyňskou łatinnau ne o lepší češtině powím. — Jan Straněnský slova łatinská tato. Privatim ergo oportet alere sacerdotem, Tedy sobě musíš oblaštňního kněze žiwiti; jižťe mohł říci Krmiti co w... e, sic měl říci Chowati.

Sed nonnulli scriptores data opera latinismos admittunt, dum imitari imprudenter volunt latinam orationem ac phrase^o eius. Nae isti puritatem nostrae linguae et ignorant et non amant, imo et egregie depravant. Omnino vitandum est hoc, nec sunt commiscendae linguarum proprietates, nisi quis velit ridiculus apparere. Jako onen**) kterýž wyložil takto ono místo Zté příčiny etc., aby swědčili se ctíti Boha duchem swým we ctění Syna jeho etc. Istis non multis verbis multa insunt vitia. Latine recte diceres Ut testarentur, se Deum colere spiritu suo: pěkně łatině powědino, ale česky nesrozumitedlně i nepěkně, twrdě a nehřadce. Lépeby takto řekl česky Aby to oswědčili, že ctí Boha duchem swým, a neb takto, poodejda od słow, Aby to prokázali, že duchem swým Boha ctí. — B. J. A. Žalm 89. Percussi foedus cum electo, Udeřil sem smłauwu, lépe Učinił sem smłauwu, wešel sem s ním w smłauwu, vel Mám s ním smłauwu. Item Mar. 10. Confide, spoluwěť, graece *θάποσι* t. daufej, dobré myslí buď. — Jan 17. Já sem je zachowáwał jménem twým, nomine tuo. — Mat. 25. Lukas

*) Erith. **) B. J. A.

noster Tradidit eis bona sua, Wydal jim dobré své, (v Benatské Bibli Zboží své); může se říci Statek svůj, ut ego verti. — Mat. 27, ἐμαθήμενος τῷ Ἰησοῦ. Někdo vlastnosti neměle následowný mohly vyložiti Discipulavit, Učedlničk, jako řikáme Dwořil, kraloval, mistrowal, et quidam audaculus dixit quoque Knězował, tak pěkně jakoby latíně řekl Sacerdotavit jako Regnavit etc. Luk. 1. Knězował, lépe Auřad kněžský konal Zachariaš: inepta græcismi κακοζηλια; ἱερατικός non recepta moneta, ac sic dobře a obvykle řikáme Kralował. — Daniel 9. Qui imperavit super regnum Chaldaeorum. Židowský ad verbum Collin prawi, že jest Regiavit a rex fuit. My vlastně díme Kralował. Ale mohly někdo říci: Protoť słuší pěkně šetřiti jazyku toho, z něhož máš vykládati, aby se k němu pokudž nejvíce možné připodobnil; ano někteří dobří vykladači i toho velmi pilně šetřili, aby jednostejná slova též jednostejně vykládali. Odpověď: Takt jest, že má býti při tom obojím veliká bedlivost. Ale však také słuší nezanedbáwati hľadkostí řeči, ne videaris agrestior. Pročež někdy jedno a též slovo na jednom místě tak a na druhém jinak vyložiti musíš, tak jakž kde míti chce filum orationis. A však magno cum iudicio to se dělati musí, ne quid facias invita Minerva. Dám příklad to slovo Řecké τὰ πτερωτά Ptactwo. Mat. 8. dobře diš: Lišky daupata mají a ptactwo nebeské hnízda; téžby měl říci Luk. 8. A ptactwo nebeské snědlo a neb szobalo je, sed inerudite verteris, sit licet eadem vox græca. Nebo to slovo Snědlo nepěkně wzni, ac fit oratio agrestior. Lépe diš Ptáci nebeští szobali je. Také některá slova Řecká neb i Latinská tak sau široká, že w sobě jedno z nich tak mnoho obsahuje, jako několik Českých. Jako to slovoce λόγος Item to slovo θλίψις afflictio, tribulatio, angustia, oppressio, pressura, t. j. ssaužení, utištění, auzkosti. Měloby se na všech místech vykládati Ssaužení, jakož in nostra versione secundæ editionis Mat. 13, 24. Marc. 4. 13. Joan 16. a i jinde. Však někdy příčinau euphoniæ jiné slovo musilo býti položeno. Jako Act. 7. Wyswobodil ho ze všech auzkostí. K Řím. 2. θλίψις και στενοχωρία Trápení a auzkost. Dišli ssau-

žení a úzkost, bude se zdáti jedna a táž věc dvěma slovy položena, adeoque otiosia ταυτολογία. Pročež i Beza to slovo θλιψις někdy Oppressio (ad Rom. 2.) a někdy Afflictio t. utištění a trápení (1. Kor. 7. et Act. 20. et alibi) vykládá. To místo 1. Kor. 7. vyloženo jest in nostra versione Trápení těla, nebo nepřekněby tu stálo Ssaužení aneb úzkost; causam prudens lector per se videt. Beneš inepte vertit Zámutek w těle, ačkoli řecky jest τῆ σαρκί. corpore, tělem, t. s strany těla; wšak nejprůhodnější jest tu genitivus: Bídu, trápení těla míti budau, jakž i staří Čechové vykládali. Item 2. Kor. 6. Wytíštěných, quia sequitur W auzkostech. Item Rom. 9. Zarmaucení, na straně Ssaužení etc., quia sequitur Auzkost. Item Coloss. 1. d. si veritas Ostatky ssaužení Kristových, radet aures, welmi nehľadce a nepřijemně bude, protož sem starého a obvyklého nechať Utrpení, proprietate græcæ vocis in margine expressa. Item Thess. 1, 5. We mnohém ssaužení dišli, nezpůsobně bude. Protož idem feci. A k tomu také prudens lector videt, Evangelistas non fuisse tam in minimis oculis curiosos. Ano někdy jednu a tauž věc wypravující, nejednostejných slov užívají. Jako Mat. 20. Mar. 12. νομικός, γραμματεός, o čemž wiz napřed.

A nechať i toho dotknu. I při těch maličkých slovcích A, I, řecky καί, latíně et, que u nás Čechů šetřín býti musí rozdíť. Někde jest w Zákoně nowém drahně nedaleko sebe těch καί, ješto některé dobře se wyloží per A, a jiné mnohém lépe a wlastněji per I. Příkladů té věci w Zákoně nowém zwlášť secundæ editionis mnoho jest. A nechať nyní doložím i toho, což mi na mysl za jakaus příčinu přišlo. Wykládači swatých písem (z jednoho jazyku do druhého) i tato wěrnost náleží: když které místo nalezne nesrozumitedlné w tom jazyku, z něhož wykládá, aby je do druhého jazyku tak wyložil, aby také tak bylo nesrozumitedlné, a k témuž cíli má říci jako i w oné řeči. Toho Šebestian Castalio pilně ostříhať, ano na některých místech na straně napsať, wyložiw slova Židovská w latinu: Tomu místu nerozumím.

A ještěť mise i toho chce přidati. Decorum diligenter servare debet interpres také i w tomto, aby pro tempore et loco etc. habitum styli proměňował, wěda kdy dáwati verba et phrasēs graviorēs et leviores, wesselé, smutné, obecné, běžné etc., ut alicubi appareat grandiloquentia, jindy suaviloquentia, variusque cothurnus.

O třetím způsobu phraseon et verborum in nostra lingua.

Mohau některé věci pěkně česky býti powědíny, pulchra sive phrasi sive verbis elegantissimis, ale nemůže se tak do latiny přeložiti bez okolic nějakých. A w tom widí se býti bohatší řeč Česká nad Latínskou; což máli býti právě spatřinomuší k tomu býti saud bedliwý, acutum iudicium aurium. Jako některá impersonalia při některých słowích mají Čechowé. ješto u Latínků jich není. Když díš Mluví se, hic deficit verbum latinum Loquor; nebo nemůžeš říci impersonaliter Loquitur, Mluví se, quia verbum est deponens. Ale zasse můžeš říci in verbo activo Dicitur, Prawí se, Garritur, Žwe se, a nebo Štěbetá se, a nebo Štěbece; jest tertia persona indicativi. Dicitur de illo, Prawí se o něm. Pěkněji však česky díš a zwykleji Prawí o něm, ješto Latínk dobrý nedí Dicunt de illo, ale Dicitur de illo, lečby wzał jiná słowa jako Aiunt, Perhibent etc. Item infinitivus per quamdam velut enallagen eleganter usurpatur hoc modo: Slyšeti, žeby umřek, neb Slyšeti o něm, že jest zabit, t. Slyší se, a neb Prawí o něm. Latíně můžeš tak užiti toho słowa Audire. Item. Nechme ho, však jest nějaký dobrý muž. W té phrasi to słowo Nějaký aptissime est positum velut gemma. Latínici té phrasis při tom słowě nemají, nec possunt exprimere phrasin hanc nisi per longas ambages. Díšli kuchyňskau a Thomistskau a nebo Škotyskau latinau Aliqualis, iam es plus quam ineptus; díšli Quidam, nihil dixisti. Jakby pak mělo to býti powědíno, dobrý Latínk dobře wí. — Jakt sobě wy-

kračuje, dobrá phrasis. Latině díšli Ut graditur, bude Jakf kráčí a ještě bez toho ť, na němž tu mnoho záleží. Tu světle widěti, jak (tu w tom) řeč Latinská welmi prostá a nebystrá neb nelepá proti češtině se zdá.

Požehnaný, jenž se běře we jménu Páně. Latině Benedictus, qui venit i nomine Domini. To slowce Běře se pohled odkud jest? Jak tu ozdobně jako perla sedí, ac quandam maiestatem conciliat všemu tomu promluwení, ješto Latinské slowo Venit jest prosté, t. jde neb jede; hrubé jest i obecné i generale a jako obuté proti tomuto. A když pak rozvážíš toho slowa Běře páwod et transposití seu metaphoram, teprw jeho jadrnost spatříš. Accipio jest Beru, Accepit Běře. — Nejste mne zde wděčni, obrátím se do jiných krajin. Latině Cicero scripsit Vertes te ad alteram scholam. Ale však non tantum gravitatis et gratiæ latina phrasis (seu verbum hoc) quantum bohémica habet. — Řiká se latině Quorum uni, Z nichž jednomu dař sem; Quorum uni, Z něchž jedni sau nechwalitební. — To slowo Latinské Candidus et Albus welmi pěkně w češtinu může býti wyloženo, tak že bude et elegantius et significatius státi, t. Bělostkwaucí, jakoby řekl Tak welmi měl bílý oděw ten anděl, až se welikau bělostí stkwěl. — Item habet quoque nostra lingua quasdam particulas, veluti affixa quaedam, spředu i szadu slowa, čehož nemají Latiníci ani Řekowé, než Židé. Ty litery, buď szadu buď spředu podlé náležitosti položené, proprietatem significationis aliquando augent, nonnumquam minuunt, quandoque mutant, et ad hæc mirifice illustrant orationem, jakož se z níže položených příkladů spatří. Comede, tibi est hoc exedendum, Jez, sněz, dojez, pojez. Ono powědení Co před wás předloží, jezte, kdyby kdo wyložil Snězte, netrefíto by se. Comedi iam, Již sem jedl, již sem snědl, již sem se najedl, pojedl, dojedl, wyjedl, přejedl se, projedl se skrze horu. — Bibe, pí, napi se, upí se, opi se, najez se. — Beneš Act. 16. Páni, co já mám učiniti? inepte, lépe díš Činiti. — Pupugit, Ubodl, zabodl, zbodl, bodl, pobodl, probodl, přehodl. — Morientur, Mrau, zemrau, pomrau, do-

mrau, a zasse latíně může se říci Emortuus, emortua = téměř umrlý neb umrtwený, již smrtí přemožený; item demortuus, post-demortuum etc. — Vulneratus, Raněn, zraněn. Vide similia iis w figure prosthesis. — Schod, wzchod, schází na paměti, wzchází slunce, vychází, vyšlo, wzešlo slunce. Nachází, dochází, přichází. Ale tu latíně též se říká Accedit, incedit, discedit etc. — Peccavit, Zhřešil, zdá se jakoby chtěl říci Społu hřešil, ale jest to přidání té litery podobné slovu tomuto Činím, učinil sem, hřeším, shřešil sem, hřešil sem. Někteří píší Zhřešil. Zbláznil se dobře diš a ne Sbláznil. Zpět, zpačil, zčernal, zsynal, zliž, sliž, zpili se, a ne spili se, setřel, zetřel, utřel, protřel, kłamati, skłamati. Skłamati = mentiri; zkłamati = fallere, maudře lest jeho zkłamał. Skłamati jest tolikéž jako Selháti, jen že drobet poctiwěji se dí a netak zúřiwě. Sekłamał, někteří říkají žertující, ho: est puerilis vox podobně jako Selhał. Sessimilnił vox theologica, rarissime et non nisi a senibus et gravibus viris usurpanda. Nemůže se říci Słhał, ssmilnił, propter euphonia. Nětco w částce nějaké nalézá se toho i u Latíniků, jako Hauri, waž, exhauri, wywaž. Ale my wíc můžeme říci Doważ, nawaž, přewaž, přewažiti mísu k jedné straně. Assumo, consumo, insumo etc., ujmám, přijímám, najímám, zajímám, dojmám, přejímám, rozjímám, pojímám. Neumělé však spatruje se u některých užívání těch přidawká. Jako (Marc. 1.) I lekli se všickni. Beneš nepěkně položil I zlekli se: voluit subitum terrorem exprimere, i zkazil slovo České; mohly byt říci Zlekali se, ita non corrupisset vocem bohemicam. Neumělý čtenář snadby řekl I zlekly, t. ryby zemřely. — Zbuditi, zbudil ho ze sna, wzbudil ma símě, wzbudil Bůh mládence, Danyele proroka. — Skłátił hrušky, skłácen co hruška, zkłácen u wíře, t. zwrkán, zemden, zkormaucen. — Mat. 13. 6: βλέποντες etc, Quia videntes non vident, že widauce ne-widí = hledíce nepřicházejí k tomu, aby uhlídali, usřeli, spatřili, zrakem swym toho prawě chopili.

O čtvrtém způsobu.

Verba et eorum positus seu phrasae vitandae.

Proxenus w Praktyce na leto 1559 nazad dí Jestli jest se kde jaký omyl trefil: nepěkně, lépe takto Trefili se pak kde; nam radit aures dura hac locutio Jestli jest se etc., horridior sonus et agrestior locutio. — Quidam dixit O tom sobě teď připomínáme: eruditius dixisset et magis proprie To sobě nyní připomínáme, ač se nezdá tu býti přílišný rozdíl nebedlivě to spatrujícím. — Proč nic? cur non? quid ni? (ač ad verbum latíně musilby říci Cur nihil?) i latíně i česky prostěji i celeji, ut sic dicam applicative, jako Pročby nešol? pročby neřekl? Beneš položil to slovo do textu Zákona (Mat. 21) moha na tom místě užiti toho slova I owšem, ješto tu hned i ta sic nepěkná phrasis nedobře stála.

Z Německého obyčeje pochlebna phrasis někteří wzali, říkati per ineptissimam enallagen personarum, mluwiti k osobě přítomné w způsobu třetí osoby takto: Maje říci Co chcete, pane?.i dí Co chce pán můj? a neb Proč pán nejí. Ač tak jest ten způsob dáwno prwé býwał užíwán od starých, ale to bylo podlé jejich tam židowských obyčejůw, a to při lidech znamenitých a welikých, králích, knížatech etc. Jako: Audiat dominus meus. Item Nescit servus tuus. W obecném mluwení neslušné jest užíwati toho způsobu. Ale o tom wiz šíře, ubi de enallage personarum in verbo agitur. Item wiz nazad farraginem šeredných phrasí, jichž se warowati máš.

Přiciny takových newlastností přiházejících se i wyklaďačům i jiným tyto nalezám:

I. Že mnozí tomu nerozumějí a toho tak sauditi a na drobno rozbíratí neumějí a nemohau. Protož wlastněli čili newlastně mluwí neb píší, oni sami nic newědí. Na ty neni co korliti, neb tu neni naděje k náprawě.

II. Jiní pro swau nějakou nepečlivost a nedbařost to činí, ne tak nerozumějice, jako leniwau myslí a nepracowitau jakž mnohé jiné tak i to pomíjejice, jakoby jim do toho nic nebyřo. A z řech někteří zato se hned nic nestydí.

III. Někteří tím chtějí t. newřastnostmi neb neobwyřkými a řeznězpusobřými (usu non receptis) wřastnostmi barwiti a ořlechiti swau řeč. Zdá se jim to pěkná býti řeč, kdež nějaké řlowiřko w swé řeči položí, jakoby nějaký kwítek na zelenau řauku, modřý neb řerwený, přisadili: ano pak býwá podobně, jakby kausek řidkéřo bláta na řřachtu nějakú bířau wykydř: totiž místo ozdowování ohyřřují mřuwení swá. Takowřř sau ta řřowa Filomátesowa, w jeho předmřuwě na tu řřskau Etymologi. „Dobře jest zřým obyřejřm za řasu bujnost zastawiti“; plane ineptus color, prawá motanina. Nebo jak se tu trefují ta řřowa dwě Bujnost zastawiti, dobrý řřech rozumí. Omnino affectata est oratio et inepte quidam affectata, neque n. verba sunt hic apta, neque phrasis bona, quasi de lana caprina severe et graviter quis detonaret eloquio, lingua tamen titubante. A za řemi řřowy i hned dále k řémuž podobný kwítek stojí; neb w tom řřowu Nezměniřý jest řezně insulsa gravitas, a jeřtě i to newřastně a nesřušně postawené. Kdyby byl aspoň řekl Neproměniřý, ale on položil Nezměniřý; aby wřdy bylo, nihil ad rem. A tolikěž i ta řřowa jeho Kterýchž obyřej zle uřiwá, est inepta prosopopeia; mohř i mřěř takto prostě říci Kterýchž mnozí přiwykli zle uřiwati.

IV. Mnohé k řemu *κακοζηλια* wede, když mali jsauce, welici býti chtějí, jako ona řába, kteráž wořu se přirownati chtěwři tak dřauho se nadýmařa až se rozpukřa i nebyřa ani řabau ani wořem. Což u někoho spatři z znamenitých, hned se domřiwají, že jim to také řřuři. Jeden kazatel (t. Hynek Perknowský) horřiwosti Luterowy chtěje následowati, i jakž zpřsowob Luterř spatřil tak se k němu formowřř, totiž také jako Luter řřastokrát karkuli z hřawy stoje na katedře horřiwě smekř a zasse potom zřileně wstawil; a wřřak s tím

se vším posluchači ne Laterowa druha pozná. — Jiný *) spatřiv při jednom znamenitém oratoru, an lehaucky mluví, tiše slova jedna po druhých velmi jadrná vypauštěje, někdy jako zívaje, jakoby nepečlivě a nedbale mluvil, mysl mezi tím bystrau, wtipným složením slov a řemeslným jich vyřikáním prokazuje (*summa enim ars est artem celare*): i takž tento prosták naučil se také tomu, aby i o velikých a znamenitých věcech mluvě s lidmi nešpatnými (nelepý jsa w řeči z přirození, slov jadrných nemaje, ani způsobu jemného jako onen, nadto toho umění), nelepotu a lenost mysli častým zíváním, neforemným se i tak i onak na stůl kládem, hlavau keyváním a nebo jí sem a tam kydáním etc. prokazoval, domníwaje se, že tak nelepotau onomu umělému jsa podoben také i za rozumného a maudrého jmin bude. A tož psota lidé, když w smetech pereř nenalézali, ale že se bláta k lauži příléwá porozuměli, i počali ho za nejapného a lenního bláuda míti. A protož není dobré w cizích škorních choditi (i w té věci malé, owšem wyše), ale raději své wlastní přirození cwičiti a jakž co komu přirození dalo, tak toho užíwati. A však, jako říkávali staří, člověk má swým (t. tím, což má) děláje, cizím omastiti a jako sukni pěknau ještě aksamitem spremowati. Nebo *κακοζηλία*, kteráž při lidch wšetečnost rozpřozuje, nesnadně býwá bez towaryšky své, kteráž slove *φλαυτία*: a o té, co Duch swatý skrže Pawła sw. powěděł, není neznámé. Ale na těchť slušné a pobožné jest, aby takowé věci snášiny byly, kteříž mnohými a rozličnými pracemi a zaměstknániami osuti jsauce nato ani mysliti času nemají. *Illi enim dum intenti sunt in re ipsa, negligunt verba*, powěditi toliko to což jest w mysli jejich usilující, jakýmiž se kdy trefiti může slovy. Tit nečímí tobo naschwál z žádosti jakés nowoty, ale nemohauce se tobo ušetřiti někdy prwé, než zwědí, něčeho se toho dopustí. *Quandoque bonus dormitat Homerus*, jakž i naboře toho prwé dořčeno.

*) *Κακόζηλοι*: saneti viri M. E.

**Zawírka primi libri, totiž všech těch příklad-
ných naučení de verborum et phraseon
proprietae.**

Potřebí jest tedy i těm, jenž dobře, srozumitelně totiž i ozdobně mluvíti chtějí, na rozličné způsoby jazyku svého popatřiti, a nebo sobě wtipu i paměti pobrausiti. Tomu pak, jenž chce vykládati z cizého jazyku do svého kterékoliv věci, zvláště ea, quæ maioris sunt momenti, potřebí jest welmi pilně šetřiti, co jest tam toho jazyka slovy, z něhož vykládati máš, powědino, a jak. Potom opět s bedlivostí mnohau nato mysliti, jakby táž věc jazykem twým srozumitelně, vlastně i ozdobně powědina, ne suam gratiam amittere, dum in manibus tuis tractatur, videri possit. A to ještě tak, ut quadam eius fieri potest, proxime ad textum accessisse videaris. Již pak buď že podobna bude phrasis w twé řeči onéno, buď nepodobná. Neht to ani ušetřeno býti může, ani šetřeno všudy býti má. O čemž D. M. Luther, z latiny do němčiny swatých písem výborný wykládač, pěkně napsal w knize své o tlumačení. Jest pak obláštní umění (eruditio et præsentia interpretum) wykládačů uměti jednu a tauž věc třebas i prostěji a ozdobněji (simplicius vel coloratus) wyprawiti neb wyložiti. Ale otom by široko bylo psáti. Dosti jest pilným a wtipným mládencům nawrci, ne nimis sapere velle videar. Snadby někdo et hoc dramate i příkladu tohoto dobře mohł užiti.

a) slova jednoho jazyku, b) druhého jazyku.

Jakož ti kwadrátové, totiž kamenové dvěma těmi řady spojení, nejsau jednostejní, ale jedni širší, jiní užší, tak že některý kwadrát položený w swrchním řadu, jest tak veliký, že w druhém řadu k vyplnění místa toho musio

lida nepravosti obtiženému, semeni slych (lidi), synům nešlechtným, a neb, kteříž porušili cesty své. — Jeden učený muž *) vyložil ona slova Mat. 20. Čili oko tvé zlobochaké jest ineptissima voce usus. — B. J. A. w Při vyložil ona slova Erazmowa In eius verba iurantium, W jeho slova přísahajících (sic plerumque fit, ut imperitia generet audaciam). A níže Aut ego fallor, Neht já se křámám. Passivam formam cupiens exprimere ad verbum, admisit barbarismum, moha řici pěkně Neht já se málím (sic). Idem author vyložil Laudandus est Deus, Chvalitebný jest Bůh. Inepte prorsus. Lépe diš chvály hodný jest Bůh. Naznał A. terminací „— bilis“ co ona umí. Affectatio proprietatis assecuta est insulsiatam, at kuchyňskau łatinnau ne e lepší češtině powím. — Jan Straněnský slova łatinská tato. Privatim ergo oportet alere sacerdotem, Tedy sobě musíš oblaštñního kněze žlwti; jižtě mohl řici Krmíti co w... e, sic měl řici Chowati.

Sed nonnulli scriptores data opera latinismos admittunt, dum imitari imprudenter volunt latinam orationem ac phrase⁶ eius. Nae isti puritatem nostrae linguae et ignorant et non amant, imo et egregie depravant. Omnino vitandum est hoc, nec sunt commiscendae linguarum proprietates, nisi quis velit ridiculus apparere. Jako onen **) kterýž vyložil takto ono místo Zté příčiny etc., aby swědčili se ctíti Boha duchem swým we ctění Syna jeho etc. Istis non multis verbis multa insunt vitia. Latine recte diceres Ut testarentur, se Deum colere spiritu suo: pěkně łatíně powědino, ale česky nesrozumitedlně i nepěkně, twrdě a nehřadce. Lépeby takto řekl česky Aby to oswědčili, že ctí Boha duchem swým, a neb takto, poodejda od słow, Aby to prokázali, že duchem swým Boha ctí. — B. J. A. Žalm 89. Percussi foedus cum electo, Udeřil sem smřauwu, lépe Učinił sem smřauwu, wešel sem s ním w smřauwu, vel Mám s ním smřauwu. Item Mar. 10. Confide, spoluwěř, graece θάρσει: t. daufej, dobré mysli buď. — Jan 17. Já sem je zachowáwał jménem twým, nomine tuo. — Mat. 25. Lukas

*) Erith. **) B. J. A.

noster Tradidit eis bona sua, Wydal jim dobré své, (w Benatské Bibli Zboží své); může se říci Statek svůj, ut ego verti. — Mat. 27, ἐμαθίτεως τῷ Ἰησοῦ. Někdo vlastnosti neuměle následowný mohłby vyložiti Discipulavit, Učedlaičil, jako říkáme Dwořil, kralował, mistrował, et quidam audaculus dixit quoque Knězował, tak pěkně jakoby latíně řekl Sacerdotavit jako Regnavit etc. Luk. 1. Knězował, lépe Auřad kněžský konał Zachariaš: inepta græcismi κακοηλία; βασιύσων non recepta moneta, ač sic dobře a obvykle říkáme Kralował. — Daniel 9. Qui imperavit super regnum Chaldaeorum. Židowský ađ verbum Collin prawí, že jest Regiavit a rex fuit. My vlastně díme Kralował. Ale mohłby někdo říci: Protož słuší pěkně šetřiti jazyku toho, z něhož máš vykládati, aby se k němu pokudž nejwice možné připodobnil; ano někteří dobří vykládači i toho welmi pilně šetřili, aby jednorostejná slowa též jednorostejně vykládali. Odpověď: Takt jest, že má býti při tom obojím weliká bedliwost. Ale wšak také słuší nezanedbáwati hľadkosti řeči, ne videaris agrestior. Pročez někdy jedno a též slowo na jednom místě tak a na druhém jinak vyložiti musíš, tak jakž kde míti chce filum orationis. A wšak magno cum iudicio to se dělati musí, ne quid facias invita Minerva. Dám příklad to slowo Řecké τὰ πτακτώ Ptactwo. Mat. 8. dobře diš: Lišky daupata mají a ptactwo nebeské hnízda; téžby měl říci Luk. 8. A ptactwo nebeské snědlo a neb szobalo je, sed inerudite verteris, sit licet eadem vox græca. Nebo to slowo Snědlo nepěkně wzní, ac fit oratio agrestior. Lépe diš Ptáci nebeští szobali je. Také některá slowa Řecká neb i Latinská tak sau široká, že w sobě jedno z nich tak mnoho obsahuje, jako několik Českých. Jako to slowce λόγος. Item to slowo θλιψις afflictio, tribulatio, angustia, oppressio, pressura, t. j. ssaužení, utištění, auzkosti. Měloby se na všech místech vykládati Ssaužení, jakož in nostra versione secunda editionis Mat. 13, 24. Marc. 4. 13. Joan 16. a i jinde. Wšak někdy příčinau euphoniæ jiné slowo musilo býti položeno. Jako Act. 7. Wyswobodil ho ze všech auzkostí. K Řím. 2. θλιψις και στενοχωρια Trápení a auzkost. Dišli ssau-

žení a úzkost, bude se zdáti jedna a táž věc dvěma slovy položena, adeoque otiosia τατολογία. Pročež i Beza to slovo θλιψις někdy Oppressio (ad Rom. 2.) a někdy Afflictio t. utištění a trápení (1. Kor. 7. et Act. 20. et alibi) vykládá. To místo 1. Kor. 7. vyloženo jest in nostra versione Trápení těla, nebo nepřekněby tu stálo Ssaužení aneb úzkost; causam prudens lector per se videt. Beneš inepte vertit Zámutek w těle, ačkoli řecky jest τῆ σαρκί. corpore, tělem, t. s strany těla; wšak nejprůhodnější jest tu genitivus: Bídu, trápení těla míti budau, jakž i staří Čechové vykládali. Item 2. Kor. 6. Wytíštěných, quia sequitur W auzkostech. Item Rom. 9. Zarmaucení, na straně Ssaužení etc., quia sequitur Auzkost. Item Coloss. 1. d. si veritas Ostatky ssaužení Kristových, radet aures, welmi nehľadce a nepřijemně bude, protož sem starého a obvyklého nechať Utrpení, proprietate græcæ vocis in margine expressa. Item Thess. 1, 5. We mnohém ssaužení díšli, nezpůsobně bude. Protož idem feci. A k tomu také prudens lector videt, Evangelistas non fuisse tam in minimis oculis curiosos. Ano někdy jednu a tauž věc wypravující, nejednostejných slov užívají. Jako Mat. 20. Mar. 12. νομικός, γραμματεός, o čemž wiz napřed.

A nechať i toho dotknu. I při těch maličkých slovcích A, I, řecky καί, latíně et, que u nás Čechů šetřín býti musí rozdíl. Někde jest w Zákoně nowém drahně nedaleko sebe těch καί, ješto některé dobře se wyloží per A, a jiné mnohém lépe a wlastněji per I. Příkladů té věci w Zákoně nowém zwlášť secundæ editionis mnoho jest. A nechať nyní doložím i toho, což mi na mysl za jakaus příčinu přišlo. Wykládači swatých písem (z jednoho jazyku do druhého) i tato wěrnost náleží: když které místo nalezne nesrozumitedlné w tom jazyku, z něhož wykládá, aby je do druhého jazyku tak wyložil, aby také tak bylo nesrozumitedlné, a k témuž cíli má říci jako i w oné řeči. Toho Šebestian Castalio pilně ostříhať, ano na některých místech na straně napsať, wyložiw slova Židovská w latínu: Tomu místu nerozumím.

A ještěť mise i toho chce přidati. Decorum diligenter servare debet interpres také i w tomto, aby pro tempore et loco etc. habitum styli proměňował, wěda kdy dáwati verba et phrasas gravioras et leviores, wesselé, smutné, obecné, běžné etc., ut alicubi appareat grandiloquentia, jindy suaviloquentia, variusque cothurnus.

O třetím způsobu phraseon et verborum in nostra lingua.

Mohau některé věci pěkně česky býti powědíny, pulchra sive phrasi sive verbis elegantissimis, ale nemůže se tak do latiny přeložiti bez okolic nějakých. A w tom widí se býti bohatší řeč Česká nad Latinskau; což máli býti právě spatřinomuší k tomu býti saud bedliwý, acutum iudicium aurium. Jako některá impersonalia při některých słowích mají Čechowé. ješto u Latíníků jich není. Když díš Mluwí se, hic deficit verbum latinum Loquor; nebo nemůžeš říci impersonaliter Loquitur, Mluwí se, quia verbum est deponens. Ale zasse můžeš říci in verbo activo Dicitur, Prawí se, Garritur, Žwe se, a nebo Štěbetá se, a nebo Štěbece; jest tertia persona indicativi. Dicitur de illo, Prawí se o něm. Pěkněji wšak česky díš a zvykleji Prawí o něm, ješto Latíník dobrý nedí Dicunt de illo, ale Dicitur de illo, lečby wzał jiná słowa jako Aiunt, Perhibent etc. Item infinitivus per quamdam velut enallagen eleganter usurpatur hoc modo: Słyšeti, žeby umřeł, neb Słyšeti o něm, že jest zabit, t. Słyší se, a neb Prawí o něm. Latíně můžeš tak užiti toho słowa Audire. Item. Nechme ho, wšak jest nějaký dobrý muž. W té phrasi to słowo Nějaký aptissime est positum velut gemma. Latíníci té phrasis při tom słowě nemají, nec possunt exprimere phrasin hanc nisi per longas ambages. Díšli kuchyňskau a Thomistskau a nebo Škotyskau latínau Aliqualis, iam es plus quam ineptus; díšli Quidam, nihil dixisti. Jakby pak měło to býti powědíno, dobrý Latíník dobře wí. — Jakt sobě wy-

kračuje, dobrá phrasis. Latinské díšli Ut graditur, bude Jakt kráčí a ještě bez toho ž, na němž tu mnoho záleží. Tu světle widěti, jak (tu w tom) řeč Latinská velmi prostá a nebystrá neb nelepá proti češtině se zdá.

Požehnaný, jenž se běře we jménu Páně. Latinské Benedictus, qui venit i nomine Domini. To slowce Běře se pohleď odkud jest? Jak tu ozdobně jako perla sedí, ac quandam maiestatem conciliat všemu tomu promluwení, ješto Latinské slowo Venit jest prosté, t. jde neb jede; hrubé jest i obecné i generale a jako obuté proti tomuto. A když pak rozvážíš toho slowa Běře půwod et transpositi seu metaphoram, teprw jeho jadrnost spatříš. Accipio jest Beru, Accepit Běře. — Nejste mne zde wděčni, obrátím se do jiných krajín. Latinské Cicero scripsit Vertes te ad alteram scholam. Ale však non tantum gravitatis et gratiae latina phrasis (seu verbum hoc) quantum bohemica habet. — Řiká se latinské Quorum uni, Z nichž jednomu dal sem; Quorum uni, Z něchž jedni sau nechwalitebni. — To slowo Latinské Candidus et Albus velmi pěkně w češtinu může býti wyloženo, tak že bude et elegantius et significatius státi, t. Bělostkwaucí, jakoby řekl Tak velmi měl bílý oděw ten anděl, až se velikau bělostí stkwěl. — Item habet quoque nostra lingua quasdam particulas, veluti affixa quaedam, spředu i szadu slowa, čehož nemají Latínci ani Řekowé, než Židé. Ty litery, buď szadu buď spředu podlé náležitosti položené, proprietatem significationis aliquando augent, nonnunquam minuunt, quandoque mutant, et ad hæc mirifice illustrant orationem, jakož se z níže položených příkladů spatří. Comede, tibi est hoc exedendum, Jez, sněz, dojez, pojez. Ono powědení Co před wás předloží, jezte, kdybykdo wyložil Snězte, netrefiřoby se. Comedi iam, Již sem jedl, již sem snědl, již sem se najedl, pojedl, dojedl, wyjedl, přejedl se, projedl se skrze horu. — Bibe, pí, napi se, upí se, opi se, najez se. — Beneš Act. 16. Páni, co já mám učiniti? inepte, lépe díš Činiti. — Pupugit, Ubodl, zabodl, zbodl, bodl, pobodl, probodl, přehodl. — Morientur, Mrau, zemrau, pomrau, do-

mrau, a zasse latíně může se říci Emortuus, emortua = téměř umrlý neb umrtwený, již smrtí přemožený; item demortuus, post-demortuum etc. — Vulneratus, Raněn, zraněn. Vide similia iis w figure prosthesis. — Schod, wchod, schází na paměti, wchází slunce, vychází, vyšlo, wzešlo slunce. Nachází, dochází, přichází. Ale tu latíně též se říká Accedit, incedit, discedit etc. — Peccavit, Zhřešil, zdá se jakoby chtěl říci Spoļu hřešil, ale jest to přidání té litery podobné slovu tomuto Činím, učinil sem, hřeším, shřešil sem, hřešil sem. Někteří píší Zhřešil. Zbláznil se dobře diš a ne Sbláznil. Zpět, zpačil, zčernaš, zsynal, zliš, sliš, zpili se, a ne spili se, setřel, zetřel, utřel, protřel, kłamati, skłamati. Skłamati = mentiri; zkłamati = fallere, maudře lest jeho zkłamaš. Skłamati jest tolikěž jako Selháti, jen že drobet poctiwěji se dí a netak zúřiwě. Sekłamaš, někteří říkají žertující, ho: est puerilis vox podobně jako Selhaš. Sesmilniš vox theologica, rarissime et non nisi a senibus et gravibus viris usurpanda, Nemůže se říci Slišaš, ssmilniš, propter euphoniám. Nětco w částce nějaké nalézá se toho i u Latíníkũ, jako Hauri, waš, exhauri, wywaš. Ale my wíc můžeme říci Dowawš, nawawš, přewaš, přewáziti mísu k jedné straně. Assumo, consumo, insumo etc., ujímám, přijímám, najímám, zajímám, dojmám, přejímám, rozjímám, pojímám. Neumělé však spatruje se u některých užívání těch přidawká. Jako (Marc. 1.) I lekli se všickni. Beneš nepěkně položil I zlekli se: voluit subitum terrorem exprimere, i zkazil slovo České; mohly by byl říci Zlekali se, ita non corrupisset vocem bohemicam. Neumělý čtenář snadby řekl I zlekly, t. ryby zemřely. — Zbuditi, zbudil ho ze sna, wzbudil ma síně, wzbudil Bůh mládence, Danyele proroka. — Skłátiti hrušky, skłácen co hruška, zkłácen u wíře, t. zwrtkán, zemden, zkormaucen. — Mat. 13. οτι βλέποντες etc. Quia videntes non vident, že widauce ne-widí = hledíce nepřicházejí k tomu, aby uhlídali, uzřeli, spatřili, zrakem swým toho prawě chopili.

O čtvrtém způsobu.

Verba et eorum positus seu phrases vitandae.

Proxenus w Praktyce na leto 1559 nazad dí Jestli jest se kde jaký omyl trefil: nepěkně, lépe takto Trefili se pak kde; nam radit aures dura hac locutio Jestli jest se etc., horridior sonus et agrestior locutio. — Quidam dixit O tom sobě teď připomínáme: eruditius dixisset et magis proprie To sobě nyní připomínáme, ač se nezdá tu býti přílišný rozdíl nebedlivě to spatřujícím. — Proč nic? cur non? quid ni? (ač ad verbum latíně musí by říci Cur nihil?) i latíně i česky prostěji i celeji, ut sic dicam applicative, jako Pročby nešel? pročby neřekl? Beneš položil to slovo do textu Zákona (Mat. 21) moha na tom místě užití toho slova I owšem, ješto tu hned i ta sic nepěkná phrasis nedobře stála.

Z Německého obyčeje pochlebnau phrasis někteří wzali, říkati per ineptissimam enallagen personarum, mluwiti k osobě přítomné w způsobu třetí osoby takto: Maje říci Co chcete, pane?.i dí Co chce pán můj? a neb Proč pán neji. Ač tak jest ten způsob dáwno prwé býwał užíwán od starých, ale to bylo podlé jejich tam židowských obyčejůw, a to při lidech znamenitých a welikých, králích, knížatech etc. Jako: Audiat dominus meus. Item Nescit servus tuus. W obecném mluwení neslušné jest užíwati toho způsobu. Ale o tom wiz šíře, ubi de enallage personarum in verbo agitur. Item wiz nazad farraginem šerodných phrasí, jichž se warowati máš.

Přiciny takových newlastností přiházejících se i wykladačům i jiným tyto nalezám:

I. Že mnozí tomu nerozumějí a toho tak saudití a na drobno rozbíratí neumějí a nemohau. Protož wlastněli čili newlastně mluwí neb píší, oni sami nic newědí. Na ty není co horliti, neb tu není naděje k náprawě.

II. Jiní pro swau nějakau nepečlivost a nedbařost to činí, ne tak nerozumějice, jako leniwau myslí a nepraco-witau jakž mnohé jiné tak i to pomfjejice, jakoby jim do toho nic nebyřo. A z řech někteří zato se hned nic nestydí.

III. Někteří tím chtějí t. newřastnostmi neb neobwyřlymi a řez řezpřsobilými (usu non receptis) wřastnostmi barwiti a ořlechiti swau řeř. Zdá se jim to pěkná býti řeř, kdež ně-jaké řlowiřko w swě řeři řoží, jakoby nějaký kwítek na zelenau řauku, modřý neb řerwený, řřisadili: ano pak býwá podobně, jakby kausek řřidkěřho bláta na řřachtu nějakú biřau wykyřl: totiž místo ozdowování ohyřřují mřuwení swá. Takowář sau ta řřowa řřilomátesowa, w jeho řředmřuwě na tu řřeskau řřymologi. „Dobře jest zřým obyřejřm za řřasu bujnost zastawiti“; plane ineptus color, prawá motanina. Nebe jak se tu trefují ta řřowa dwě Bujnost zastawiti, dobrý řřech rozumí. Omnino affectata est oratio et inepte quidam affectata, neque n. verba sunt hic apta, neque phrasis bona, quasi de lana caprina severe et graviter quis detonaret eloquio, lingua tamen titubante. A za řřemi řřowu i hned dále k řřemuž po-dobný kwřtek stojí; neb w tom řřowu Nezměniřy jest řřez řřin-sulsa gravitas, a řřeřře i to newřastně a nesřušně postawené. Kdyby byl aspoň řřekl Neproměniřy, ale on řřožil Nezmě-niřy; aby wřdy bylo, nihil ad rem. A tolikěř i ta řřowa jeho Kterýchř obyřej zle uřřiwá, est inepta prosopopeia; mohř i mřř takto řřestě řříci Kterýchř mnozi řřiwykli zle uřřiwati.

IV. Mnohé k řřomu *κακοζηλια* wede, kdyř mali řřauce, welici býti chtějí, jako ona řřaba, kterář wořu se řřiřrownati chtěwři tak dřauho se nadřmařa až se rozpukřa i nebyřa ani řřabau ani wořem. Coř u někoho řřatři z znameniřřch, hned se domřiwají, řře jim to také řřuší. Jeden kazatel (t. Hynek Perknowský) horřiwosti Luterowu chtěje následowati, i jakž zpřsowb Luterř spatřil tak se k němu formowal, totiž také jako Luter řřastokrát karkuli z hřawy stojě na katedře horřiwě smekř a zasse potom zřříleně wstawil; a wřak s řřím

se všim posluchači ne Laterowa druha pozná. — Jiný *) spatřiv při jednom znamenitém oratoru, an lehačky mluví, tiše slova jedna po druhých velmi jadrná vypauštěje, někdy jako zívaje, jakoby nepečlivě a nedbale mluvil, mysl mezi tím bystrau, wtipným složením slov a řemeslným jich vyřikáním prokazuje (*summa enim ars est artem celare*): i takž tento přesták naučil se také tomu, aby i o velikých a znamenitých věcech mluvě s lidmi nešpatnými (nelepý jsa w řeči z přirození, slov jadrných nemaje, ani způsobu jemného jako onen, nadto toho umění), nelepota a lenost myslí častým zíváním, neforemným se i tak i onak na stůl kládením, hlavau keywáním a nebo jí sem a tam kydáním etc. prokazoval, domníwaje se, že tak nelepota onomu umělému jsa podoben také i za rozumného a maudrého jmin bude. A tožť psoa lidé, když w smetech perež nenalézali, ale že se bláta k lauzi přiléwá porozuměli, i počali ho za nejapného a léniho blauda míti. A protož není dobré w cizích škorních choditi (i w té věci malé, owšem výše), ale raději své wlastní přirození cwičiti a jakž co komu přirození dało, tak toho užíwati. A však, jako říkávali staří, člověk má swým (t. tím, což má) děláje, cizím omastiti a jako sukni pěknau ještě aksamitem spremowati. Nebo *κακοζηλια*, kteráž při lidch všetečnost rozplozuje, nesnadně býwá bez towaryšky své, kteráž slowe *φιλαντια*: a o té, co Duch swatý skrze Pawła sw. powěděł, není neznámé. Ale na těchť slušné a pobožné jest, aby takové věci snášiny byly, kteříž mnohými a rozličnými pracemi a zaměstknániami osuti jsauce nato ani mysliti času nemají. Illi enim *dam intenti sunt in res ipsas, negligunt verba*, powěditi toliko to což jest w mysli jejich usilující, jakýmiž se kdy trefiti může slovy. Tit nečimí toho naschwál z žádosti jakés nowoty, ale nemohauce se toho ušetřiti někdy prwé, než zwědí, něčeho se toho dopustí. *Quandoque bonus dormitat Homerus*, jakž i naboře toho prwé dotčeno.

*) *Κακόζηλοι*: saneti viri M. E.

několik kwadrátů býti položeno: a však předce jest jeden i druhý řad vyplněn. Podobně tak bude, když jednu stránku řeči jazyku jednoho postawiš a podle něho druhau, jako řecky a česky nebo latíně. Nalezneš na Řecké stránce slova některá welmi summowní a široká, voces, varias habentes significationes, jako jest to slowce λόγος. Zasse také nalezneš mnohá slova, málo w sobě moci obsahující, jako ty partikulas ó, τó etc. Na druhau stránku popatře nalezneš rovně tolikéž, t. nejednotejné moci, wáhy a širokosti anebo zasse úzkosti slowa. A z tohoť přijde, že musíš ne verbum de verbo přeléwati z jedné řeči w druhau, ale široké slowo Řecké nebo Latinské mnohými Českými neširokými wymalowati, aby obojí řeči, i té z níž wykládáš, i té do níž wykládáš a neb wkládáš, dosti učinil w wlastnosti buď moci nebo ozdoby. Ale o totoť jest, že saud při moci slow, zwláště Českých, není u všech Čechů jednotejný. A však na umělé a dospělé muže jak w jiném tak i w tom zření býti má. Lečby kdo býti chtěl cornicula Aesopica a nebo Nos poma natamus. Jakož se někdy zdá člověku, že něččemu dostatečně rozumí, ano býwá meylka. Jeden štrafował in nostra versione to slowo ἀμφίβληστρον t, síti a nebo wrše; zdálo mu se, že sem zle položil nastraně Síti a do textu Wrše. Ale mohlbych mu říci: Ne sutor ultra crepidam, aby potom bedliwěji saudił, co a proč potupiti a nebo schwáliti má, a nebo i pokud komu słuší neb nesłuší.

Kniha druhá.

O metaphoře.

Druhá wěc, již šetřiti słuší těm, jenž chťi ozdobně česky mluwiti, jest jakž se říká latíně metaphora, t. slow některých od jejich wlastního wyznamenání nebo moci jejich a wlastnosti poodnesení a jinam k jiných wěcí wyznamenání obráčení. Kteréhožto způsobu i Latínci i Čechowé a též i jiní jazykowé kdyby neužíwali, častokrát myšlení swých nemohlby přihodně a srozu-

mitedlně, nadto eleganter jazykem pronáseti. Welmi jest užitečná ta figura nebo způsob ten, a náramně mnoho se ho i w písmích swatých užívá. A summau: mluwení nebo psání, kteréž jest tau figurau jako pokropené, býwá příjemné, míle, živé, hýbající a právě lidskau mysl maluje, *imaginationes menti dulces ingerit, ut de poemate dicitur, quod sit loquens pictura, sicut et pictura est veluti tacens poema.* Ale nechtěje otom nad míru šířiti, příklady toliko některé ukáži slušného i neslušného té figury užívání; nebo kdoby to vše wypsati mohl?

Tito způsobowé mluwení pěkné metaphory w sobě wzdržují. Jako Teď náš pacholik také leze (wida mládence ještě o podál od domu) jako maucha z pomyjí. To slovo Leze nemá tu swého wlastního wyznamenání; než kdyby řekl Pohled, kam ten rak leze, repit, tuby wlastně wznělo. Ale tam to tolikéž w sobě má jakoby řekl Náš pacholik welmi lehy jde; a když k tomu přidáš Jako rak, tu teprw figuru jenž slove hyperbole připoje, wymaluješ podlé swé myslí jeho chod nešwárný a příliš nespěšný. — Item když se říká o někom Ten pán čistě swé sedláky dře, tu opět jiné jest Dřiti berana nebo kráwu etc. Ale že beranu, když ho odřeš, odejmeš jeho wšecku přikrywku a s tím zdrawí: i tak když sedlákům se odjímají žiwnosti, daněmi i deměmi sušowání býwají, pěkně se w tom slowu Dření zawře. A nadto, když by přidada k tomu ještě i přísłowí, takto řekl: Ubohý sedláček, (o některém jednom mluwě) wodřel ho ten jeho ukrutný pán co lípu! — Item o nešwárné ženě říkají Prawá swině. A o někom řeknau Není než kráwa, jest howado, prawý nedwěd, jako lew. — Item pěkná metaphora jest říci Chudický byw, přiwinuł se ke mně. Wi se, co jest Winauti, přiwinauti, zawinauti, odwinauti, *admodum propriæ et significanter, nec minus eleganter sic loquimur.* — Item Přišel na nic, jesto wíme, že člověk nemůž nebýti aneb býti nic, poněwadž jest k wěčnosti stwořen. —

W řečech Krista Pána přemnoho jest toho, zwláště když prawi sám o sobě Já sem cesta, chléb, woda žiwota, winný kořen, wy ratolesti atd.

Jsať pak také některé metaphory a neb mohlyby býti, jichž nesluší užíwati, buď proto, že sau nemrawné a nepoctiwé, jako onen sedláků syn přede pánem mluwił o hruškách že sau zhnile na wono, t. jako etc., a otec potom před týmž pánem řekl, že bude syna tak trestati, až bude kakati etc. Některé také metaphory býwají marné, bezpotřebné, ješto kdož jich užíwá, za drziho a vysokomyslného oratora držán býwá, jako kuň, moha pěkně jíti pokojně, nemůže než laškowati. A protož kdy a kterých metaphor užíwati sluší, máli řeč ne ohyžďowána, ale ozdobowána býti, krátce powím.

I Těch, quæ honestam in animo meditationem faciunt, aptam loco et tempori, to jest které sau poctiwé a nic nenáležitého w mysl posluchačů neumítají neb neuwozují; nebo kteréž sau takowé, ty se jako řeči lehkomyšlné, lehkomyšlným a bezbožným hodí. Jakož toho w krčmách, kdež sedláci a někdy i loťrasowé rozliční býwají, nemálo se slychává dosti ohawných a stydkých, sic welmi wtipně wymyšlených a mistrowsky složených sentencí, to jest, kausků řeči, jakož: Coby čert dělal, aby i toho mláta nepobožným neměl osladiti? Umíť on, jako hořuby pod necky na dosti špatnau wnadu swětská howádka łapati. Ale ty věci od wážných mužů wzdáleny býti mají, nebo sau ratolesti *σέτραπελλας* sive urbanitatis (česky Šprýmowání oplzlé wyložili), kteraužto apoštoł w epištole k Efezům zapowídá. Ale trefujeť se někdy toho lecos plisknauti i těm, při nichžby sama wážnost spatřowána býti měla. Jako jeden znamenitý posluchač nezadního kazatele takto chwálil po kázání: Čistě pry mluwił a uměle, dosti toho aby pět let w domku hejtmanem byl*).

Přitom ještě mi se k tomu doložiti widí, což napřed řečeno, totiž že některá slowa, ač sau dobrá i zvykem přijatá, usitata et probata, však nejsau příliš poctiwá, ale drobem nemrawná. Protož lidé rozumní místo nich užíwají ji-

*) Wšecko mi sluší, ale ne všecko wzdělává, dí apoštoł.

ných, jimiž jako skrze nějaké podobenství, per metaphoram, subiciunt ea, quæ volunt. A to bývá, když potřeba toho zvláštní přijde, jako kdyby měl někdo před čackými lidmi mluvit o něčích nemravných skutcích, i mluvilby takto: Uklidil se tento pacholík neb člověk před domem. Item Zkuckal se. Staří někteří říkali: Ztratil hříwny etc. Ale někdo newážný a nestydatý přijda řeklby: Zhlil se, a neb Ušpráchal se, a neb ještě nemravněji: Usral se.

Takž podobně i vykladači swatých písem sluší šetřiti wážnosti a vybíratí slova případná. Jako u příkladu: Když Bůh skrze proroky nazývá církev swau Poběhlau, Scortum neb adulteram, wyložili takto wykladač K...o, rozprostírajas se etc., wlastně wyloží, ale nemravně a lidem wážným nepříjemně, chytrákům pak nepobožným k čemu se tím příčina dá, zkušené jest. Protož lépe místo toho slova K...o říci Newěstko, ješto tolikéž rovně powíš a bez ublížení mrawům*). Ale dí někdo Proč lidé chtějí míti poctiwější uši, nežli Duch swatý ústa? Odp. Ba proč ty radče, moha poctiwě mluwiti, i mluwíš stydce bez nuzné potřeby? Co ty tím prokazuješ, hlaupostli čili cosi jiného t. srdce čímsi nepěkným naplněné: suď sebe sám. Kdyby nelze bylo jinak powěditi, mělby wýmlawu sprawedliwau, ačkoli ještět by periphrasia zůstawała. Duch swatý jak mluwil a proč, kdyžby se slova jazyku toho, kterýmž proroci mluwili saudila, zwědělby, zůstaľliby práw. A také ten týž Duch swatý řekl: Similitudo a wšeliká nečistota ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos. It. Kterékoli věci poctiwé, těch hleděte. Nelíbí se tehdy Duchu swatému data opera nazdoru nemravně mluwiti a bez potřeby, ažby jazýček brněľ, říkati, K...o, k.r.a, a zwážšť mladým lidem dobré jest neobawwati se w škorně někoho welikého, ano nohy k tomu ještě malé. Nejlépe to zlostným a klewetným sausedkám poručiti, ony aby tak mluwily tam někde jinde. Rovně též může řečeno

*) Proditur hæc impura locutione impuras animus et cor.

býti o tom slovu Čerti. J. A. w kázání o swatém Matěji, wyložil z latiny Necht s ním čert stojí; moha čistě říci theologorum more Dábel. Newážní lidé toho slova rádi užívají, ale doložil předce Zwywedený čert; ale lidé poctiwí i swětšti, když pohnuti jsauce a nebo rozhněwání někomu lají, zdržují se od slow těch nezpůsobných. Odtud jsau tyto phrases Zwy-mořený, zwymotaný etc. bídníče, potworníče, et similia.

II. Těch, kteréž nejsau špatné a nízké příliš, ještoby newyswětlowaly věci té, o níž se mluví, ale více zatemňowaly. Jako kdyby někdo mluwě měšťanům neb pánům, i brał slova samým sedlákům a neb samým některým řemeslníkům známá. Jako mluwě o někom, že jest blaud hlauký, a žeby byla potřeba, aby byl dobře wytřepán, přidałby: Nemá ten štospanem býti fikowan, ale vyhoblowán etc. A však některé, by i nízké byly, kdyžby je Boží ústa zwýšily, těch může slušně býti užíváno. Jako Duch swatý powěděł, že Gořiaš měl kopí jako wratidlo tkadlcowo etc. Což w písmích swatých jest, tomuž jest se powinen každý učiti rozuměti beze wšeho tím pohrdání. A kdyžť se tomu rozuměti naučí, bude potom i jinde wšudy týmž slowům i rozuměti snadně moci, i jich také k swé potřebě slušně užiti. Ale jeden kazatel na wečerním kázání řekl: Přijawše hojný obrok dne tohoto, Pánu Bohu děkujme. Prorsus rusticum olebat; non fuit autem rusticus, sed summus affectator novarum vocum et phraseon. Moha slušně říci Pokrm duchowní, a nebo Služby Boží, Posilnění ducha našeho vel Dobrodiní Božská etc. Ita novarum rerum studiosi plerumque, dum urbani et eloquentes haberi cupiunt, insulsi fiunt. Než staří Čechowé toho slova Obrok mnoho užívali w swých psaních proti Římanům a jejich kněžím, prawíce o nich, že swých věcí a ne Krystowych hledají, totiž prý obroků sytých etc. to jest plátů welikých, de-sátků a opatření hojných prebend tučných etc.

III. Ty jsau metaphory nejlepší, kterých se již mnoho od lidí wúbec užívá, usitatae, ješto, by metaphory byly, málo lidé tomu rozumějí, ale jakoby wlastní slowa a phrases byly,

tak se toho užívá: nebo wešly již lidem w zvyk. Jako kdyby některému mladenci řekl: Obětuj Pánu Bohu kwět mladosti své, t. vynalož nato swůj mladý a ušlechtilý wěk, aby w něm Pánu Bohu slaužil a w tom léta swá stráwil. Takowé figury býwají lidem nejpríjemnější a i nejužitečnější. Nebo jaký užitek z pěkné řeči, když se jí nerozumí? Jakoby prostý Němec k prostému Čechu, swůj toliko jazyk umějícím, německy mluwil. Apoštoł napsal, že ten, jemužby nebyl kdo rozuměti mohł, mluwiliby, sebe wzdělává a ne bližního, jakoby řekl: Takový mluwitel chce, aby o něm lidé myslili a mluwili, že jest nětco maudrého, důstojného, diwná tajemství i zná i mluwi etc. Na wěcech přirozených wšem lidem známých i příkladové sau příjemni i metaphory odtud wzaté; jako když říkávají: Nezralý prý jest to rozum, Nezralé učení, Wšeco wydržbaní, Kwět mladosti, Ten člověk právě ktwe, Již zrá ubohý stavec, Dojde tutiž jako pečité, Zabil mráz, Nezabili mráz, Dáwno sem nato ucho wlikł, a neb Pozor měl, Již se domíłá. At hæ locutiones pene sunt proverbiales. Item sprawedlnost má usta zacpaná. I ta také powěděni tu swé místo mají apoštoła: Lení břicha, psi němí. It. řeči sw. Judy: Zlí lidé že sau planety, hwězdy bludné a obłakowé bez wody, stromowé podzimní. It. zlořečení některá, ač ne příliš chwalitebná, jako Draku starý, tisto, wyžlo etc., koni nepokojnému a bujnému šelmo.

IV. Item tu jest i wlastní i příhodné místo metaphorám, kdež wlastních slow příhodných k wymalowání mysli dostatečných a obwyklých není, ale potřeba sama k figurám přinucuje. Jako když díš Střeła neb kulka prudce letí k cíli: letění se wlastně tomu připisuje, což má křídla etc. A nebo, by zwláštní slowa nebyla zlá, ale když non sunt significantia, nemají takowé moci, ani tak způsobílého wyznamenání: metaphory pak měly před rukama ušlechtilé ad rem appositae, heybající, jimiž můžeš jako žiwau a mocnau řeč swau učiniti. Jako když díš: Kratičký jest wěk náš, prudce běží, plyne jako praud wody, ano jako pták letí, a neb jako střeła letí. Ta woda prudce běží, t. j. teče, plyne, ač to slowa

Plyne vlastně tomu přisluší, což w wodě neb po wodě plyne ítem když díš: Plyň s Hospodinem, totiž Poraučím te Behu, jdi předce kams uložít, jaks zapřáhl tak tápneš etc.

V. Tohoť pak welice sluší šetřiti, aby k tomu metaphory příhodné brať, což chceš w lidských myslech činiti. Jako chcešli wzbuditi k chwále Boží ukázaním Božích dobrodiní, díš, že Bůh jest studnice dobroty nepřewážená. K bázni je wzbuditi chtěje díš Ruka jeho že není ukrácena, moc všudy prowodí, a maudrosti jeho není počtu ani míry, žádný se mu newyběhá, ani wychytruje, zřapá maudré w jich maudrosti. Zchwaluješli církew, nazúweš ji rozkošnou winnici Pána zástupů, choti nejmilejší nebeského krále etc. Proroci haněwše lid od Boha odstupující, nazýwali jej newěstkau: Slyš, newěstko, słowo Páně, dí jeden. Ítem ukázati chtěwše, jak sobě Bůh wáží wěrné, připodobňowali je k zřitedlnici oka. Ítem že sobě Bůh na ruce wryl jméno, aby nikdy nezapomněl. Na odpor newážení sobě Páně welikého počtu hříšníkúw ukazowali krúpějí padající od okowu wody.

VI. Owšem pak nato pamatowati sluší, že ne na každém místě a při každé příčině každého słowa může se ukiti. Kazatel w kázání může podle příčiny ďábła hadem, drakem starým etc. nazwati, peklo jezerem hořícím etc.; ale doma w obecném mluwení hned se to tak netrefí, ubi non tanta grandiloquentia requiritur. Oportebit itaque et hic servare decorum: co kde sluší sauditi, i jiných rozumných pilně šetřiti, qui praecepta morum imo et artium factis exprimunt. A opět kdyby wážený muž słow neb metaphor příliš nějakých pochlebných, lahodících etc. užíwal tu kdež sluší wážně mluwiti, nemění škodaby byla, nežli by tu wážený byl kdež ochotná lítostiwost a přiwětíwá wlidnost ho ozdowowati má. Kazatel kázání čině kdyby tak mluwil, słow i způsobů jejich takowých užíwal, jako když máte se swým dítětem mluwí, a neb s lidmi, doma s čeládkau swau neb s jinými mluwě kdyby kazatelského způsobu nesložil: pro první za pochlebawka neb i nerozumného etc., pro druhé za příliš twrdého

faryzeje, neochotného a hněwiwělého sauzen byľby: id est aut ecurra blandiēdo, aut μωδωδρωζοc importunam gravitatem retinēdo haberetur.

Prwního příklad, na kázání tak co chůwa s dítětem mľuwě lísawě i řici: Tak tě hle náš Pán Bůh ty pokutičky wzložil a nemůžemeť jich od sebe odstrčiti.

Kniha třetí.

O příhodném užívání słow některých cizích jazykův.

Třetí wěc, kteréž ti, jenž dobří Čechowé býti chtějí, mají šetřiti, jest uměle a příhodné užívání i słow některých cizích jazykův. Čehož zjewný příklad máme na Latinících dobrých, kteříž, ač hojnau swau řeč a welmi ušlechtilau mají, a však proto welmi mnoho słow Řeckých nabrali a jich jako swých užívají; anobř již, jakž Římané neb Latiníci saw křestané starého zákona nezamítajíci, i židowakých. Nebo ať z přílišné širokosti k moři podobné jako nějakau krěpěji ukáži, Kyrieleison, Kristeleison, Alleluia, Amen etc. kdo newí, že nejsau słowa Latinská! Němci jak swůj jazyk ošlechtili latinau, ano někdy přemnožením přokřtaťowali (nebo jakž přísłowí jest: Wše co whod dobré, mnoho nezdrawo), to široce známé jest. Sľušněť tedy a sprawedliwé jest, aby, čehož w tom jiní jazykowé užívají, také i náš jazyk toho se nezdalowaľ. Ano pěkné barwy ještě zlatem býwají proszowány a jakž zlatníci říkají šmeľcowány, a krásné sukně krásšimi wěcmi a neb dražšími přemowány a nebo krumpowány býwají. Zlatá koruna drahým kamením náleží aby se stkwěla a ľauka rozličným kwitičkem prokwitala a zwláště ne příliš blízko stojícímu zraku diwně se měnila. A protož i my toho, což jest již do našeho jazyku wněšeno a my sme to i obwyklostí stwrzené zastali, užijewjme

*

jako swého. Ano i sedláci také již, a ne sami páni, jabka jedí ne zdejší toliko ale i Wlaská, pomerančí, jako swá wlastní, když sobě kaupí. A kteříž již popřiwikli, jakož pak tak se činí, widíme, že někteří z Čechů toho slowce *) užíwali, tím swau řeč nemálo ozdobiwše. Ale žeť se také někteří nalézají, ješto nemírným a neumělým ciziho jazyku slow w Českau řeč wpletáním ne ozdobu ale ohyzdu do češtiny uwodí, protož čehoby tak přitom šetrino býti mělo, oznámím:

I. Přidawání Latinských slow k češtině, máli okrasau a ne zohawením hodně slauti, musí pilně býti šetrno, aby se to dalo non incuria aut studio innovandi seu novas phrases fingendi affectate, ne přičinau i w té malé věci pechy, vysokomyslnosti a jakého nadýmání se etc.; — nebo to jest těch lidí, jenž chtí widíni býti, jichž se řeč trpyti a jako bujný kůň bez potřeby plésá a drsá, pro wysycení přílišné newěda jak sobě počínati má etc. (jiné jest, když co toho někdy z potřeby nějaké zvláštní pro někoho a neb některé přítomné učiniti musí wážený muž a umělý třebas i proti přirození swému a chuti) — ale pro plnost řeči a ukrácení někdy, když toho čas potřebuje, mnohých slow jiných. A to užíwání těch slow, ne o kterýchžby prvé lidé nikdy neslychali a jim nic nerozuměli, ale těch a takowých, kteréž prvé lidé slychali, a jimž se již mnozí i rozuměti naučili, kteréž sau již lidem w zvyk wešla, ješto jich mnozí tak jako swých wlastních užíwají. Ač i to nemůž jednostejné býti. Neb některým slowům sami přední, jako literáti kteříž čisti umějí a s wyššími drobět wěcmi se obírají, práwy, řečňowaními etc., a poněkud za žáky od jiných jmíni býwají, některým pak již i sedláci rozumějí. I protož šetrě toliko, jaké máš posluchače a neb čtenáře, jimž mluwiš a nebo pišeš, budeš moci toho, cožby bylo k wzděláni (t. buď k wlastnosti, krátkosti i slušné ozdobnosti) užíwati.

Před dworáky může býti jmenowan: Korfyršt, Maršalek, Heytman, Truksas, Štołmistr, Hofmistr,

*) Rkp. má; slunce.

Kuchmistr, Musterherr, Mustrowati. — Před wojáky a nebo dráby valent vocabula rei militaris: Zbroj, Kyrys, Šlachtordnung. Ale jeden kazatel, aby se ukázal peritus rei militaris, na kázání takový artikul předložil lidem, prostým kopáčům, k rozjímání: Jaký šlachtordnung Kristus Pán učinil proti ďáblu? etc. Kázal na čtení ku první neděli postní přiložené. Kdyby byl tam w poli byw toho slova užíwal, když wojákům kázal, mohloby bylo státi; ale že tuto ne wojákům kázal ale kopáčům, protož merito habitus est imprudens. Ale mladým lidem lecos se přihodí: iuvenilis calor, si non deest ingenium, nedá zaháletí. —

Před záky můžeš jmenowati: Regula, Phrasis, Figura, Forma, Periphrasis, Partes t. knihy notowané, z nichž zpívají na několik hlasů etc, Kustoš, Clausula, Fusa, Tonus, Devocian de voce zpívá. Před měšťany a zvlášť těmi, jenž chtějí sľauti literáti: Monarchia, historiae, Kronyky, Bonus dies, vel Deo gratia a nebo s kuchyňskými Ľatínky Deracia, Bonum mane a nebo jako hľaupí žáci Bone mane, a neb Bonus vesper, item Salvete neb Salus. Před všemi wůbec, učenými, leyky i sedľáky, t. kteříž do kostelůw a neb na kázání chodíwají: Kristus, Apoštoľ, Euangelista, Anděľ, Faryzeus, Publikán, Trůn, Majestát neb stolice Boží, Mammon neb Mammona (ač mnozí z Čechů newědí otom, by to slovo bylo jazyku jiného (t. Syrského), ale domníwají se, že to nomen Mammon derivatur a verbo Mámim, mámiti, omámiti, zmámiti; nebo mnohé lidi mámi peníze neb statek, čest, sláwa, swět etc.). Patriarcha mnohem lépe říci nežli, ut quidam solent, Arciotec; prorsus affectata et non necessaria interpretatio. Multo plus gravitatis et maiestatis habere videtur, když diš Patriarcha nežli by řekl neobvykle a jako diwoce Arciotec. Ač to slovo a neb kus slova Arci jest z Řeckého ἀρχι, jehož Ľatínici též mnoho užíwají, říkajíce Archipater, Archimarschalcus etc., seu convertens Patri-archa: ale k čemu jest affectare novas voces, cum pulchrae non desint consuetudo ac dudum probatae. Poněwadž to slovo Arci jest z Ře-

okého slova a my ho jinde užívané nemálo, říkající Arcieblázen, Arcitraup etc.: i proč máme jazyk svůj chudití, pohrdající tím pěkným a jakýms důstojným slovem Patriarcha. Filozof, i to slovo již jest obyčejné v češtině. Mnohem snáze jemu rozumějí i leyci, nežliby česky vyložené (tak jakž někteří vyložili) bylo Mudrouk a Mudrouci etc., což sic není vlastně. Nebo Philosophus není Učitel maudrosti, což to slovo Mudrouk v sobě zavírá, ale jest tak právě podle slova secundum etymologiam Maudrosti milovník. To slovo Latinské Praeceptor jest již u mnohých známé a vůbec přijaté, může se ho užívatí. Est gravior ac magnificentius říci Můj praceptor nežli Můj mistr; nebo to slovo Mistr řemeslníci sobě dávno a nyní již i sedláci osobili. Praeceptor communis stául někdy Philippus w Wittenberce lépe než Magister noster, jako u Sorbonistů. Paedagogus jest menší a nižší než Praeceptor; nebo ten ještě nedorostlé děti toliko zpravuje a jejich jest wůdce w menších věcích. Alleluia, Kyrieleison, Amen, Purmistr, Rathaus, Publikán, Farizej. To slovo Štrafowati jest již mnohým obyčejné a zvyklé, tolikéž jest jako Reprehendere t. pro nětco a w něčem, w nějakém poblauzení nebo wywinutí a pochybení postihnauti někoho a potrestati, winu nějakan jemu a neb nedostatek ukázati etc.

Potom pak oblaštñi věci sau u lékařů zdejších i u apatykářů: Puls, Klíster, Traňk, Konfekt, Pižule, Syrop, Purgací, Komplexi etc. — U bradýřů a lékařů raných jména žit: Cefalika = hlavní žita, Bazylika = jatvní, Mediana = prostřední, nejwětší. — U winohradníků: Perknus, Perkmeistr. Et nomina instrumentorum etc. u tkadlců: Staw, Osnowa, Wratiďlo, Brda, Podnožky, Člunek, Cíwky etc. Tak i o jiných řemeslnících. Nebo jedno každé řemeslo náramně mnoho těch věcí má, až tak mnoho, že není co chwáliti, ale jest nač se hněwatis; neb i beze wší potreby to se děje samým toliko zvykem; tak že když se pacholik některý řemeslu učiti má některému

i jazyku a veliké stránky jinému učiti se musí. Ale to kdo již napraví? To tam již dávno uteklo.

To pak všecko znáti, věděti a w paměti vždycky hotové míti, jednomu člověku není snadné ale velmi pracné. A však kdož dobru pamět z přirození mělby a s těmi věcmi často se obíral, s rozličnými lidmi často promláu waje a jako heytmanem neb auředníkem nad mnohými lidmi a řemeslniky jsa etc., nemálotby i w tom mohl. Poněwadž Mithridates král wíce než dwatcítí jazyků rozdílných poddané své maje, s každými jich wlastním jazykem mluwíwal: owšemby někdo také těmto rozdílům w jediném tomto jazyku přiwyknauti a je w mysli pohotově míti mohl. Ale někdo maje mnoho rolí a luk etc. tak dobrým hospodářem a pilným přihlídačem k tomu jest, že slow sedlských a hospodářských užíwati neumí; ba některý jim, když je od swých pachołků a neb šafářů slyší, nerozumí, newěda třeba, co jest to píce, obilí zmlké, ztuchlé, snětíwé, snět, pauchlé etc. —

II. Užíwáno býti má slow ne lecjakýchs (jako i ne leckdes), ale těch toliko, jenž se jakaus zwláštni ušlechtiłkost míti zdadí, jimižby mohlo ozdoby a krásy řeči přibýti. Jako když náležitě jmenuješ to slow Řecké Monarchia, item Monarcha. Item když diš Chodí tudy osupě se jako nějaký Saturnus. Ale mohłby někdo tak mnoho slow z łatiny neb jiných jazyků do češtiny přerformowati, ažby nepřijemnost řeči swé a posłauchačů učinił, zwláště kdyžby takowá a ta slowa formowal, jichž prwé nikdy slyšáno nebylo a nebo která již dávno i w pohrdání i w zapomenutí jsau; a zwláště kdyžby to vše bylo bez potřeby, z samého toliko jakéhoz drziho křepčení etc. Jako podlé mého sandu tak učinił mistr Hajek, již doktor, w předmluwě na Minuci k roku 1560 tato slowa napsaw: Nejmocnější potentát. Ač slowo to in plurali numero býwá užíwáno od řečníků a dworáků mnohých, nebo říkájají Potentátowé, ale zřídka velmi; než in numero singulari tu již práwě jest novum, inusitatum, nepěkné i nepotřebné. Neb k čemu jest

to slovo Wrchnost? Mnohem jest obyčejnější i pěknější. Ale pochlebníci leda nětco nowého našli, a jako liščim oca-
sem pohaněli swěta. Též i ta slowa Truc w hrdlo. Německé slovo jest Truc. Kteříž psání Luterowa z němčiny
do češtiny vykládali, nechávali ho tak. Non est adeo usi-
tatum. Lépe bez něho, lečby kdo chtěł zaumyšla germa-
nisare.

III. A protož, kdežby měl domácího jazyku slova wla-
stní a pěkná, tužby nenáležeło cizích wnášeti. Ale žet tomu
welmi již na překážku jest zvyk. Neb mnozí z Čechů, častá
s Němci mluwení mívajíce, ano i blízko nich a neb mezi
nimi swé majíce obydlé, jejich slow zvykli užíwati. Jako
aby říkali Dej sem hantueh, Mášli hantlik? Zač to farkle? W
Łanškrauně poň tak mluwí. Až snad se přihodí takowým
Čechům, jako předešlých wěků Srbům, tak že již ani česky,
ani německy, ani łatině mluwí, než tak sobě zpletli a zmátli
řeč, aby jim toliko ti rozuměli, kteříž se od nich plodí.
Takž podobně se děje při práwích i Němcům i Čechům,
že mnohých Łatinských slow užíwají; některými řeč swau
ozdobující, a jinými ohyžďující a neb ochuzující, jako když
říkají Proces, Reces, Impugnací, Relací etc. O tom čti mi-
atra Jana Husa. I mezi žáky a kněžními též nemálo jest
takowého bezpotřebného Łatinských slow do České řeči ple-
tení. Neb říkají Exponowati, Mutowati, Lusum dáti
neb míti. Ale abych příklad prostějším ukázał neumě-
lého, newčasného neb nepotřebného a neb i směšného uží-
wání slow jiných jazyků, příkladů nětco předložím waro-
wání hodných. Někteří říkají i piší Creda apoštolská,
w Credě apoštolské, ještoby dobře mohli říci U wíře
obecné křesťanské neb We dwanácti člancích. A nebo chtílł
łatině mluwiti a łatiny nekaziti marně, kdyby aspoň říkali
W Symbolum apoštolském, ještoby tomu i Łatiník srozuměl
a popřiwykna i Čech. Ale tuto ani Čech ani Łatiník ny-
nější, nisi peritus antiquitatis, wí co se prawí. Někdoby
slyšel, zwlášť hlaupější Morawci Na krydu (jakž oni mluwí)
t. Na křidu. Býwalo toho slowa někdy w školách užíwáno.

dokudž se dítky w škole (jak staří říkají) páteřům učíwal a říkawali Pater noster, Credo, Ave etc. Ale již nyní ani Marie ani Krista newzývají i bludům i prawdě pokoj dávající. Strany pak mluwení to se může o nich říci, že ani latině ani česky umějí, leč welmi řídci, jichž se tuto nedotýče.

Ale když není příhodných słow Českých tak mnoho w sobě obsahujících, jako někdy některé Latinské neb Řecké a třebas i Německé jest, jako Monarchia, Regula, ješto kdyby chtěl to česky powěditi krátce jedním słowem, tedyby žádný, někdy snad ani učený ani neučený nerozuměl: i lépe jest tu užiti słowa příhodného z jiného jazyku a: zvlášť jestliže prvé kteří užívati ho obyčej mají. Kdyby pak měl ten všecken smysl w tom słowu zawřený wysłowiti, tak ať by mohlo rozuměno býti od jiných, i mášli k tomu čas, slušiliť, jestli potřeba, budeli vzdělání, a umišli, uživ obého: a nebo nenáležiliť, i mluwiž prostým Čechům česky a nestydě se zato co jsi, nečiň se před poslouchači tím čímž nejsi. A ať i toho nepominu. Bývá přitom někdy mýlka. Nebo někteří, umějice i německy i jakž takž česky, když nětco z němčiny wyložiti mají a nalézají tam słowa ne Německá ale Latinská neb jiná, i takž také je přelévají do češtiny bez saudu, domníwajice se, jakož Nemci buď pro chudobu své řeči neb z jakýchkoli příčin Latinského słowa nechali, tak že i w češtině učiněno býti má. Jakož kdos wyložil z němčiny tato słowa Což se (prey) religionum dotýče etc, moha výborně słowem Českým říci Náboženstwí.

I ono słowo bez proka Latinské nec sic, Neksík též jest ničemné. Nekteří ho užívali, mohauce dobře bez něho býti; již našeho věku téměř z zwyku vyšlo. Jestliť pak Neksík jakoby řekl Ani tak ani onak, totiž člověk nepřímý, uwiľý, šibalský etc. Daňk obdržeti phrasis ex germanica lingua desumpta u těch Čechů, kteříž s turnaji zacházejí, vox trita. Ale mistr Tomáš w své předmluwě na žaltář také tak napsal, ješto w věcech theologických

vážnější slovo náleželo. Nebo člověk prostější, nesvědomý dvorských marností, newědělby co se to praví: mohlby pomyslit, že nějakého Daňka t. Danyele chce u sebe obdržeti. Lépe bylo říci Chválu obdržeti, usitatam plane verbum et phrasis non inelegans esset. A neb prostě říci Chválenu býti.

Náleželo by také, abych aspoň na tom místě zmínku učinil de vocabulis technicis. Ač jest toho sic dotčeno napřed nemálo, krátce ještě nětco dim; nebo s tím se dřauho meškati není proč. W Čechách i na Moravě řemeslníci ti, jenž německy naučeni, téměř všecko nádobí a nástroje své německy jmenují, jako saukníci, truhláři, zámečníci a jiní. Ale těm sluší toho všeho dopustiti a odpustiti, aby, jakž počali a zvykli, ani německy dobře a právě ani česky mluvili. Na nichž jakož není se proč horšiti, tak také není jich proč následovati; nechť sobě hledají, chovají tam ty své štospaňky, werkpaňky, pámy, pušpámy, prušpámy, šlahárně, hoblíky, štosoble, hamrle, pemeříny, plocky etc.

O psaní slov cizího jazyka.

Widí se mi užitečné i toto přidati. Ta slova z jiných jazyků vzata, kteráž sobě jazyk Český již osobil, jakoby jeho vlastní byla, dvojím způsobem i psána i pronášena býti mohou. Jedním po latínsku a neb podle způsobu toho jazyku, z kteréhož vzata sau, a druhým po našsku t. po česku a neb podle způsobu Českého. A však proto mezitím při některých slověch viděti jest, že již je zvyk velmi zpoměňoval a právě k tomu ohnul, aby do našich deklinací a jiných form trefovati se musila; kteráž kdyby někdo zasse jako vydírati jazyku našemu chtěl a znou je do jiných form formovati, welikauby nepřijemnost řeči své učinil. Tatof pak sau slova a neb i jiná jim podobná: Ježíš, Kristus, Anděl, Mojžíš, Apoštoľ. Beneš a Philomátem a Gzelem tak učinili při těch slověch

Ježíš, Mojžíš etc., zhaněti je chtěvše a do prvnějších forem, jimž Čechové již dávno odvykli, vykládati; o čemž napřed. Takby také někdo drží *novarum rerum studiosus* mohl pokošтовati při tom slovu *Kristus*, aby nám zapověděl psáti a neb hlaholem vyslovovati a neb vynášeti *Kristus*, zasse nás do *latiny* navrátiti chtěje, t. abychom psali a i w mluvení tak vynášeli *Christus*, proto že se tak *latině* i *řecky* píše, a nebo ještě nezpůsobněji *Christos*. A tolikéž při tom slovu *Messiáš*, kteréž sobě i *Latiníci* drobět přeformovali z *židovského*. A mohlyby někdo tak vše-
tečný a newážný se snad najíti, žeby nedopauštěl říkati *Christus* neb *Messiáš*, ale kázalby říkati česky *Pomazaný*; ba některý potomek *Ariů* byľby z toho potěšca. Ale *nemudročům* hodněby se bylo i *posmáti* i je slušně zahabkati.

Jiná slova mnohá jsau, ješto i psáti i w mluvení je vynášeti mž kdo chce jak chce, podlé neb rozumu neb zvyku svého t. buď po *latínsku* buď po *česku*, jakžby posluchačům kterým příjemné bylo. Jako:

po <i>latínsku</i> :	po <i>česku</i> :
Metaphora	Metafora
Phrasis	Frazis
Pharisaeus	Faryzej
Philippenses	Filipenští
Philomates	Filomates neb Filomát
Publicanus	Publikán, ač Beneš vyložil Ceľný Mat. 18.
Euangelium	Swaté Ewangeliium a neb Čtení
Epphata	Effeta
Epicurus	Epikur
Sadducæus	Saducej
Figura	figura
Angelus	Anděl; Někteří Anjel píší, ale

mohlyby někdo říci: Kamže jel? snad do lesa? Tolikéž napíšeľi S anděľy, dí snad někdo s jakými děľy? Ale čeho lidé nezpotvoří, když se přičiní?

Syrupus	Syrop
Philosophus	Filosof
Tonus	Tón
Pausa	Pauza
Devocianus	Devocián
Complexio	Komplexí
Chorus	Kůr
Charakter	Karakter Apokal. 16.

O následování phrasi cizího jazyku.

Naposledy při tomto artikuli ještě mi se vidí oblaštňní zmínku učiniti o věci vlastně k tomu artikuli přináležející, t. o následování phraseon, způsobů mluvení cizího jazyku. Ač jest na několika místech již prvé nemálo té věci dotýkáno a i ještě při příčině bude: však tuto za hodné soudím, abych nětco světleji otom napsal. Nebo na obojí stranu některé lidí uchylowati se ne velmi příležitě podle saudu mého widím. Jedni sobě to libují a mnoho toho bez potřeby, ale ne bez škody jazyku Českého užívají; jiní pak žádného místa tomu nedávajíce a všecko to hanějíce, nemały díl ozdoby a příjemnosti řeči České ujímají, a to zvláště w Theologii, to jest w věcech k náboženství náležících. Jistě jakož w jiných věcech, tak i tu medium optimum est. Kteříž to oblibují a za žádnau škodu toho nemají, ti germanismos et latinismos saepe etiam turpes committunt, způsoby łatiny neb němčiny s češtinau matau, řeč kazí, a budau buď w psaních buď w mluveních swých velmi nepříjemní a nesrozumitedlní. Příklad toho na mnohých Českých spisích, w nichž věci výborné, jako zlato čisté se předkládají, ale řeč jest velmi nezpůsobná a nesrozumitedlná. Než kdožby dobrý Čech byl a łatiny powědomý, zvlášt starých Łatiniků, tentby mohl mimo jiné porozuměti, co a o čem čte. A owšem, když se k tomu přimísí způsob wedení věci podle regulí dialektky, tuť jest protému Čechu velmi nesnadné buď cíl všech psání spatřiti, buď věci k cíli směřujících pořádek a běh i moc znamenati.

Takowí sau otcůw našich někteří spisowé, jako O opěto-
wání křtu, o pokloně, wětší spisek tištěný o wečeři Páně etc.
Některá slowa takowá se i w písničích nalézají, jako Nic w
awětě silnější není = silnějšího. Item Wida, že pomocník není
= pomocníka. L. 20. w písničích Počila radost nemaľau, od-
platu přehojnau. Ale welikým mužům, welikými wěcmi za-
městknaným, jestliže kdy slow a způsobů mluwení nemohau
wšetřiti, zwlášť in versibus za zlé míti nesluší: etiam bonus
dormitat Homerus. A také předešlý wěk swau zwláštní wý-
mluwu má: tak psáti jim duch Páně kázal, jakž wěk jejich
potřebował a příčiny ukazowaly. Ale kteříž to nyní z ne-
wážnosti a pro nedbaliwost činí, jazykům cizím neb řečem se
učíce, řeči swé wlastní práwě mluwiti nedbají, někteří snad
i neumějí, téměř hodné bylo přimluwiti, kdyby to byl kdo
učině.

Na druhau pak stranu, kteříž to wšelíjak tupí, žádného
tomu nedávajíce místa, chudí řeč Českau a řaupí. Příklad
dám na ječné toliko věci, obšírné wšak, kteráž slowe he-
braismus sive phrasis hebraica (o níž sem zmínku napřed učí-
nil). Nám, kteříž křesťané sme, Zákon Páně starý i nowý
často čítáme a slycháme, nemálo slow i způsobůw mluwení w
zvyk wešlo, a tak nám to obě jaks zobyčejnělo, že již to
slyšíce, uši naše nic se natom nezastawují jako na nějaké
nowé věci, ale libost w tom jakás jest, jakoby to wlastní
přirození jazyku našeho dáwalo: non radit aures sed demul-
cet. Jako ta slowa (Mat. 6.) Ptactwo nebeské, Nádoby hněwu,
Nádoby miłosrdenství, Usudím swým wládauti, Syn zaslí-
bení, Syn zatracení, Duch zaslíbení (Spiritu promissionis Beza,
wyložil z řeckého, moha říci Spiritu promisso Ad Ephes. 1. c.)
Díť jeho položí s pokrytci (Mat. 24.) a mnoho k tomu po-
dobného. Což kdyby měl wšecker předěláwati, resolvere, ne-
byľoby to příjemné mnohým pobožným a učeným lidem a wů-
bec téměř wšechněm. A jaká potřeba toho předěláwání, če-
hož se tak již i dáwno dobře užíwalo i ještě užíwá? Mnohoť sau
natom zeyskali, kteříž se w to předešle dali? Příklad dánu!
To powěděni neb phrasis Ptáci nebeští proměnili, místo toho

položiwše Ptáci powětrní; nebo prý ne po nebi létají ale w powětrí. A kdož jest kdy příčinau těch słow blaudil, t. pomyslit nato, žeby to bylo nebe, w čemž neb kdež ptáci létají? A kdož též newí, že ptáci, jakž nad námi tak pod nebesy létají? Zdá mi se welmi čestné i marné takové mudrowání, zvlášť u nás w řeči České. Sebastianus Castalio, muž znamenitý, wykládaje znova Bibli písem swatých do latiny, proto že jest všecy hebraismy wymetal a słow Řeckých i židowakých i phrasí nešetře práwě latině psal, tak jakž nejwybornější Latinici mluwiti a psáti obyčej měli, od mnohých není oblíben: tak že i nejučenější našeho věku muži, ač latinu jeho welmi chwálí, však textu písem swatých radše obecného wykladu nežli jeho obecně užívají. Ale někteří uchýliwše se, příliš to zhruba dělají: všeccko totiž wykládají a formují z latiny, i češtinu tudy kazíce: atque hac ratione multos ineptos græcismos, latinismos et germanismos committunt. O čemž wiz jinde.

Kniha čtvrtá.

O *Enallagi*.

Čtvrtá wěc potřebná těm, jenž chťi dobře a ozdobně česky mluwiti nebo psáti, jest tato, kteráž u Latiniků *Enallage* słowe, o níž Linacer, słowautný jistě a welmi wtipný muž, w své grammatice široce psal, mnoho rozličných příkladů *ex idoneis autoribus* přiwodě, nebo jest wěc ta welmi široká w jazyku Latinském. Kteréžto někteří nešetřice, ani dobrých příkladů erudite a proprie loquentium vel scribentium následující, nemálo ušlechtilých způsobů mluwení wlastních a obwyklých Českému jazyku potupili, a pokudž na nich bylo, zawrhli, všeccko to, což se k regulím grammatiky netřesowalo, za chyby (*vitia*) odsaudiwše. Jako i jiní též zasse na odjor bez saudu bedliwého lecos za figuru beze wší potřeby přijawše, w swých mluweních i psáních užívají. Těch oby-

jich mnozí následují. Čemuž kdyby mělo místo dáno býti, nemáá ujma a škoda České řeči státní se musila: jakož z níže položených příkladů všemu tomu se světle porozuměti bude moci. A nežli k vyčítání jich přistoupím, vidí mi se, abych o tom nětco, kdy a na kterých místech, ano kterých figur užívati dobrému Čechu sluší, powěděl. Poněwadž pak to jisté jest, že ne leckdys a ne leckterých figur se užívati má, tedyť w tom sluší šetřiti 1. potřeby, 2. ozdoby, 3. zvyku eruditorum, těch kteříž práwě a dobře česky mluví.

Potřebí figur býwá, když bez nich nelze věci, kterauž předložiti máš, čacky, světle a srozumědně wypověditi. Někdy propter vitandam amphibologiam. Jako Ukazował mi koně: tu newiř, jednoholi koně čili dwa koně, protož rci per enallagen Ukazował mi kuň, a nebo přidej adiectivum a rci Swého koně. Pije zasmál se = když piť, pijíc, jako zlí Čechové říkají. Někdy ad vitandam αἰσχρολογία, jako maje říci Tudy jest cesta k peklu, lépe říci Ku peklu, a nebo Do pekla. Jindy ad vitandam cacophoniam, jako A budeme mu milí. Nežli máš tak nepěkně mumlati, radče rci A budemť jemu milí.

A ačkoli příčinat ozdobnosti užívá se a má užíváno býti figur, k čemuž příkladů hojnost welikan níže wiz: však proto hled, aby to za ozdobu sobě pokládał, cožby i jiní sobě libowali a za ozdobné měli, aby snad hlauposti své a nebo wšetečnosti figurami nezdał se příkrýwati.

Zvyku proto šetřiti musíš 1. že ty lidí všech nepřewedeš a zvyku newykořeníš. Protož, což jen může dobře užito býti, toho tak nech. A také sprawedliwé jest zvyku šetřiti podlé onoho powěděni Horaciowa: Videndum esse, quid approbet usus, quem penes arbitrium est et vis et norma dicendi. K tomu, zdažby se stydětí nemusíł, kdyžtby se twému mluwení způsobi a nebo słowám posmíwali? Jako při dvoře isa, kdyby řekł někomu Kam půjdeš? maje již podlé zvyku obecného říci Kde půjdeš? Honestum est igitur, ut te adtem-

peres ad usum vulgi, šetře však ne chasy a sedláků, ale čackých mluvitelů. Kterých pak a nebo jakých figur užívati by se mělo, z příkladů těch, kterýchž hojně se níže připomíná, není nesnadné vyrozuměti. Jistě, kterýchž užívají dobří Čechové buď w mluvení buď i w psaních, také každý učedník aby užívati se učil a zvykať, náleží. Ale otom o všem níže na swých místech šífe.

Enallage partium.

Nomen pro adverbio ponitur eleganter w našem jazyku. Quid pro Sicut. Mrzí mne jako pes, Mrzí mne co pes. Přidává se k tomu, ut plenior et vehementior efficiatur oratio, Jiný: Mrzíš mne co jiný pes. Nestydatým lidem a překážejícím ženskému pohlaví ženy poctivé a horlivé neb prudké tak říkají.

Verbum pro particula expletiva, adhibita primum ap hæresi et tandem apocope. Hleď = hle. Toť jest hle příčina pravá toho, cožť sem dříve řekl, Ea vero demum est causa legitima etc. I toť hle, jakš dělať tak máš.

Adverbium temporis pro coniunctione causali, Když místo toho slova Poněwadž. Luk. 16. Když ste w mammoně nepravé etc. = Poněwadž ste etc. Když zůstáváš = Poněwadž. W obecném mluvení se říkává Kdyžs to směť učiniti, věřím, žeby i víc etc. Kdyžť smí seřhati, takéťby i ukradť. Inerudita et inepta enallage jest Kdež já sem i hned jemu odepreť, Kdež já k tomu se ohlásiv etc. Místo toho kdež měľby říci Ale já, Já pak, Pročež já, A já etc. Beneš 2. ad Hebr. Kdež toho Bůh posvědčowať, admodum inepte. Actor. 17. Kdež až posawád přehlidť Bůh.

Adverbium loci pro adverbio temporis. Tuť já s nim zajdu, Tuť já jemu nepovolím, t. Tehdy, W ten čas a W té věci. Hic ego illum contempsi præ me. Tu on se rozhněwať, quidam, totižto on se rozhněvá.

Adverbium loci pro coniunctione subiunctiva etc.

Præpositio pro coniunctione et contra, někdy snesitelně a někdy mrzce. Jako postaw to słowo præpositionem **Pro loco coniunctionis causalis** **Propter** takto: Kristus umřel za hřichy naše. Neb jestliže jest za hřichy umřel, tehdy hřichové měli sic zemřítí: *quod esset absurdum*. Ale, kdež díš Kristus umřel za nás, tu jest vlastně promluweno; nebo kdyby Kristus nebyl za nás w to se wydał, totiž místo nás aby on trpěl, tedybychom my byli museli trpěti: a tak právě za nás trpěl a ne toliko pro nás t. naší příčinau. Latíněť se na obě dobré dobře wzíti může. Díšli *Christus passus est pro nobis*, dobře díš. *Item Christus passus est pro peccatis nostris*, též dobře díš, *quia sub intelligis Delendis t. pro peccatis delendis*, id est *propterea ut deleret ea*. Ale u nás nemůže se to tak dobře trefowati. Patrněji pak ten rozdíl mezi tím słowkem **Pro** a mezi tím **Za** na jiných místech může býti spatřin a poznán. Jako Učiň to pro mne, Udělej to za mne, **Pro** mne můžeš jíti kam chceš, **Jdi** na swadbu za mne t. místo mne, **pojď** také na swadbu a učiň to aspoň pro mne.

Nomen pro adverbio causalis. Co místo toho **Proč**. **Luk. 8.** Co myslíte zlé věci w srdcích etc. mělyby říci **Proč** myslíte etc. Jestli *communis* ta phrasis a ta słowa obwyklá i w Latinském i w Českém jazyku na tom místě. W obecném pak mluwení často se toho způsobu užíwá, jako **Co** se wrtíš? **Co** se taukáš? **Co** stojíš? **Co** hledáš? **Co** se škrábeš? **Co** se ho máš báti? **Není** se ho co strachowati, **Není** w něj co spoléhati, **Coť** mám otom mnoho mluwiti? **Coť** se mám s tím páratí? etc. **Item pro adverbio similitudinis**. **Wrčť** co pes; mělyby říci **Jako** (a neb **Podobně** jako) pes. **Spí** co prase, **Hledí** co tele na nowá wrata, **Čerstwý** co kráwa na ledě. Než někdy užíwání toho słowa **Co** facit locutionem *agrestem*. Na Morawě někteří tak obyčej mají mluwiti jako **A** ty jakýs nejápný co náš **Wawra**, **Ty** rovně tak děláš co já. **Lépe** říci **Jako** já. **Coťby** se nechtělo, ale pěkněji díš **Jakoťby** se nechtělo. **Beneš** *inerudite* *vertit locum* **Luk. 6. a.** **Co** činite, čehož nesluší činiti w soboty. Někdo by mohl říci **Natoli** se ptaš, co čini? čili nato, proč to čin? non n. ru.

ajicitas inest his verbis bohemicis tantum, sed et ambiguitas; ideo nos vertimus Proč. Wůbec někteří tak mluví: Udělám, jen co se vrátím; lépe tu říci Jakž. Ineptissima enallage Morawců a velmi častá, když říkají On přijde spěšnější, Staupá pevnější; má se říci česky Spěšněji, pevněji. Kaupím laciněji, lacinši; a ještě i to zle, nebo mělby říci Lacinější jest wowed nežli pšenice.

Participium pro verbo. Však mu chci rád pátce býti; obyčejné a obvyklé mluvení. Sicby mohl říci vlastně Však mu rád zaplatím, Solvam ei, Soluturus sum ei. S těmi zůstávající jest = zůstává, ale ta phrasis není tak obyčejná. Někteří toho způsobu více a častěji užívají, než sluší a potřebí, ita ut merito pro ineptis habeantur.

Accidentium in nomine enallage.

Sed primum nomen pro nomine, abstractum pro concreto ponitur, když říkáme Má ďábelství, mohauce říci Má ďábla. Čehož i jiní jazykové užívají. W Zákoně toho nemálo se nalézá. Ale však nesluší z toho potom sobě i k jiným slovům bráti míry. Nebo řečliby Má bláznowství, maje říci Blázen jest, zleby řečl. Ale dobře diš Má zimnici, lépe nežliby řečl Zimačnick jest.

Possessivum pro primitivo inepte. Jako oni starci Babylonští řecli W žádosti twé sme = w žádosti tebe, žádám tebe. Vitandum hoc censet Linacer.

Genus pro genere.

Enallage numeri in nominibus.

Dualis pro plurali. Dwěma pánům slaužiti. To slovo Pánům jest pluralis numeri a druhé t. Dwěma jest duale, protož positum est plurale pro duali. Sic regulariter mělo řečeno býti Dwěma pánoma, jakž staří říkávali a psávali. Ač

někteří, jako Filomát, Beneš, Gzell, Proxenus na jiný způsob dělali enallagi t. pravice, že Dwěma duale positum pro isto plurali Dwaum, i zkaziti chtíce pulchram enallagen, concordabant adiectivum substantivo a říkali Dwaum pádnm, aby vždy dodělali. Ač však proto Beneš na některých místech nezamítal numerum dualem. Jako Mat. 18. položil Dwě noze, quod utrumque, adiectivum et substantivum, est numeri dualis. Staří Čechové také užívali enallage i při těchto slovích dualem pro plurali ponentes. Skřehot zuboma, wiz w písnič starych Liij; měli říci Zubům, nebo více mívá člověk zubů w austech nežli dwa.

O těch slovích Prosim vás, pane milý, a neb prosím. Waši^u kdo newí, že per enallagen dicuntur? Snesitelná byla a býti může ta enallage, ač někteří sobě nelibují té wobizací; ale kdo napraví obec? Než že pak na ní není přestáno, pýcha nedá i w tom, jakož pak její subiectum proprium jest, marnost, dým a pára. Hodně ten, kdož Barbarolecticam Tabulam wydał w Prostějowě *) nato nařikal, tupě ta mluwení Jeli pán pryč, Nejsau pán doma. Tak daleko wystaupila powodeň hrozná mrzutého pochlebenství, že již musí ineptire stulte extra limites naturæ. Staří Čechové říkali králům s uctiwau pokłonau: Žádný králi, prosím twé miłosti aby twá miłost etc. A Poláci též podobně tak mluwí in singulari. Item prosil sem králowy miłosti, abstractum pro concreto ponentes, t. měwše a mohše říci miłostiwého aneb miłostného krále prosil sem. — —

Singularis pro plurali et quidem eleganter, ut I kdo ž sau to? idest I Kteří neb Jací sau to lidé? Ale tu jest duplex enallage, t. ne toliko singularis pro plurali, ale i neutrum pro masculino. It. aulica phrasis těch, kteříž se s rybníky obírají, říci Dobrá ryba jest na tomto rybníce t. dobré ryby, a nebo zase na odpor Špatná ryba. Takž podobně truhláři a kořáři, tesáři a jiní podobní říkají Dobrý les, t. dobré

*) Doktora Hajka otec.

dříví, Surowý les, t. surowé dříví, Dobrý šindeľ prodává, ničemného šindeľa kaupil, Dobrý owes.

Enallage casuum vel antiptosis. Nominativus aliquando aut in alium casum mutatur aut corrumpitur potius. Nonnunquam necessitate seu coactione, ut in carmine, jako w písničích starých Lij Jakž je skutci jich zastanau. Melius dixisset Skutkové; sed trisyllaba fuisset vox etc. Quandoque vero id fit incuria. Ut in Moravia když říkají Saudci, majice říci Saudcové. Item Swědci, melius Swědkové. Bratří, Bratrowé. Accusativum inde formavit Beneš valde puerititer Bratry. Act. 15. Učili bratry; melius dixisset Bratří. Lépe tu figuru antiptosin udělati = ponere nominativum Bratří místo accusativum Bratry (provoco ad iudicium aurium, non tamen asini sicut cuculus). Než na jiném místě nezamítám toho slova Bratry. Bratry jeho na wojně zbili, ačby pěkněji řekl Bratří jeho na wojně zhyňuli. Měl dwa bratry. Owšem pak inepte dices Bratrowé jeho přišli; lépe Bratří jeho. Ačby tu mohl někdo mudrowati = rozdíť tu činiti mezi těmi slovy: Bratří že jsau duchovní přátelé t. křesťané = jednostejného powoľání; Bratrowé pak že sau jedné matky synové. Neodpíraľ bych já tomu rozdíťu, kdyby jej také jiní oblíbiti a zachowáwati chtěli. — Koni, koňové. Perau se ti koni w maštali. Tesaři, tesařové. Páni, páňové. Milí páni: Páni milí, wúbec se říká. Poláci Pánové milí. Někdy také i w Čechách to uslyšíš Pánové milí, ale častěji na Morawě. It. Břímě, břemeno, břemenko, břemíčko: omnia usitata. Staři témě, temeno. Símě, semeno; prior theologica vox. Plémě, plemeno; též prius theologicum: Dawidowo plémě. Někdy pak euphoniæ gratia k témuž podobně říkají Pastýři, t. Pastýřové. Šenkéři, šenkěřové. Łowci, łowcové *). Proprie hic videtur dativus singularis poni pro nominativo plurali; neb říkáme in dativo Tomu saudci, tomuto pastýři. A zasse Tito pastýři, tito łowci. Dicere autem Tito saudci est rusticum. Tolikéž řekľiby Hřiši, hři-

*) Tale quidam saepe admittebat charis. F. Erithacus. Ale na něm se to mohlo sněsti. Necht se neleckdos z mladků obauwá w jeho škorně.

chowé, Doktorí, doktorowé, Páni, pánowé, ačť se někdy říká Pánowé milí.

Nominativus pro accusativo. Budeme štwátí na zajíc = na zajíce. Werštatní frazis jest Již sme se smlúwili za jeden člověk = za jednoho člověka. Mistr Jan Hus píše z žažáře dí Aby wěrné sľauhy = wěrní sľužebníci. Act. 15. Učili bratry, Beneš wyložil; lépe pro accusativo wzíti nominativum Bratří. Ale díš: Erit amphibologia, nesciet nempé, activumne sit an passivum? Resp. Málo mu škodí, nýbř nic. Lépeť jest, nežby byla *αισχρολογία*, totiž traupské mľuwení. In carmine někdy permittitur. W písni oné Wida že pomocník není, kterýžby etc. Ač w jiné písni wiz prostě a lépe Wida, že pomocníka není žádného člověka.

Nominativus pro ablativo. Fere merus germanismus. Říkají ti, jenž česky pěkně mľuwí: Kup sobě kůň, Zabodľ mi kůň, per synecdochen, ještoby měli říci podlé wľastnosti Koně, Kup sobě koně etc. A jest sprawedliwé tu užíwati figury, protože díšli Ukowaľ mi koně, newiš, jednoholi koně či dwa či wíce neb mnoho koní kaupil neb ukowaľ. Ač kdyby řekl Zabodľ mi koně, wiš že se o jednom koni mľuwí, protože kdyby wíce koní bylo nežli jeden zuražino, řečenoby bylo Zbodľ mi koně. Et contra řečľiby Zbodľ mi kůň, byľaby již opět jiná significací a neb smysl t. ne na jednom místě zabodľ, ale na mnohých místech jej zbodľ, to jest, mnoho ran bodených jemu naděľaľ. — Ad Hebr. 11. Nestydí se sľauti jejich Bůh t. Bohem. — Nebudeš než wůľ, traup = woľem, traupem etc. — Staří tak říkawali podlé tehdejšího způsobu Wěřim w Bůh, to jest W Boha, U pokušení = w pokušení. Sed fit amphibologia U pokušení, iuxta In tentationem. — Item staří říkali Powyšowati se nad Bůh, nad Boha. Magnus usus tum temporis fuit litery *u*; wiz otom n.že.

Ale kdyby pak podlé toho způsobu chtěl enallagen sobě tworiti t. nominativo uti pro ablativo leckde bez potřeby, jako říkati Podej nůž, chľéb, konew, kožich, sukni etc.: tuby již

blaudil, faceres insalsam enallagen, a toby byl germanismus = imitatio inepta phraseos germanicæ; a však někdy již i to místo má. Jako kdyby řekl Wede kůň za sebau, newelmi nepěkně díš, nebo i přivykli mnozí tak již říkati. Ale řekllyby Nech mi ten kůň a neb Nebeř etc., zle díš; než můžeš a máš říci Nech a nebo Nebeř mi toho koně. Ale otom již napřed dosti.

Nominativus pro ablativo instrumenti často se pokládá a newelmi zle. Jako Ta země, kteráž na onen čas nejušlechtější králowství byla; mělby sic ablativum dáti Králowstwim nejušlechtilejším. Byl jejich heytman, heytmanem, pánem, řečníkem, wůdcím, pokužitelem, ochrancím etc. W písničích starých L. 8. Ať sme vždy powolnými, t. powolní. Luc. 18. Byť tento nebyť zločinec, zločincem. Jest král, t. králem, utrumque usitatum. Bude král Český, Bude králem Českým. Zůstať ďábeľ a zatracenec, t. Jidáš. Někteří nechwálí i této enallage, aby maje říci (Isai. 45.) Neníť jiného, t. Boha, řeklyby A neníť jiný t. Bůh. Ale nesluší haněti té frázi, nebo jest již obvyklá. Než dobré jest znáti grunt její, ut non ex ignorantia regularum ita loquamur sed data opera propter variationem orationis, sicubi placet. Nýbrž w Čechách w některých krajích mnoho tak mluví, jako w Plzenště: nempе germanisant, utpote Germanis proximi.

Nominativus pro vocativo. Chasa nynější, wandrowní towaryši a jiní hýskowé w obyčej sobě wzali, aby člověku starému říkali Otec, však per figuram, aby bylo potworně, t. když mají říci Pane Otče, říkají Pane Otec. Kdo chce býti sifidlem a nemudrochem, může jich následowati; nebo jest ta phrasis lehkomyšlná na lidi vážné nenálezející.

Genitivus pro nominativo. Insulsissime. Maje říci Trůj i díš Trojí. Jako w nowém Českém Herbáři Trojí index; měl napsati Trůj, a paklyby chtěl říci, Trojítý. W témž Herbáři D. Hayek dí Zelí obyčejně trojí jest nám známé. Měť říci pan doktor Troje zelí, Trůj list etc. Ale dobře se

řici může Těto trojí věci, Trojího koření. Pán Bůh trůj w osobách, W o obách trojího, Troje lékařství spolu slito etc.

Dativus pro vocativo. Ut quidam elegantissime, ita nonnulli turpissime dativo casu pro vocativo utuntur říkajíc Já daruji tu věc pánu mému, t. majíce řici Jáť wám, pane můj, daruji tu věc. Z Němec přinesený jest ten způsob nowého pochlebenství, kdež se neslušně ně z opravdové a vážné uctivosti, ale z marné pochlebnosti a pakli ex *καροζγια* užívá. W swatých písmích se toho poněkud užívá, aneb někdy i w pobožných písničkách, jako w oné Chwála buď tobě Bohu, jakoby řekl Chwála buď tobě Bože etc., jako w jiné písničce jest: Budiž chwála tobě, Pane Bože, jenžs etc. Někdy w kolektách nábožných, jako Tobě Pánu Bohu jedinému budiž chwála. Mohlby sic řici Tobě, Pane Bože jediný, budiž chwála; protoť ne hned také sluší toho užívati leckdes ac *theologicas locutiones accomodare potatoribus*.

Dativus pro ablativo. Chcešli mne = Chcešli mau manželkau býti. Nechci tebe. Prawí že tě nechce. Prawí že mi nechce, jemu nechce, tobě nechce. Elegans figura est. Já tobě nechci. Prawí že mu chce, že mu nechce. Aliquando non sine barbarismo, aut *αίσχρολογία*, jako k Řím. 10. Quí confidet ei, Kdož daufá jemu; latinismus, id est indecora latinae phrasís imitatio, lépe Kdož daufá w něm, aneb w něj.

Accusativus pro nominativo. Indecorus quoque latinismus. Ut 1. Cor. 12. Nemo potest dicere Dominum JESUM, nisi etc. Wyložišli takto Žádný nemůže prawiti Pána Ježíše než w Duchu swatém, welmi neswětlé n nepěkné bude promluwení. Proč? širokoby bylo wyswětlowati. Kdoby posaudil pilně každého toho slowa i jich složeni, nenesnadně může srozumětí. Lépe staří wykládali ač prostě Žádný nemůže řici Pán Ježíš jediný w Duchu swatém. Beneš však wlastněji wyložil, ale slowy nepřijemnými: Žádný nemůže nazýwati Jesusa Pánem; nebo ten smysl jest w těch słowích Řeckých i Latinských obsažen, jakoby řekl Žádný nemůž Ježíšowi ukřižowanému a wúbec téměř ode všech potupenému připisowati toho, žeby byl pánem t. mesiášem, a

tak sláwně ho wyznáwati Pán Ježíš, lečby to w něm Duch swatý zplodil, kterýž sám wyznání Krista i w čas nejwětších nebezpečnstwí w swatých působí, ale tělo a krew nedá se w to.

Accusativus pluralis pro nominativo plurali usitate ponitur. Mat. 15. b. Z srdce pocházejí smilstwa, krádeže; měloby se říci Krádežowé.

Accusativus pro ablativo simplicí. W ten čas pro W tom čase a nebo času; eleganter. Haní to Filomát, sed immerito. Item w písničce wiz Třetí den z mrtwých wstáti, prostě Třetího dne. Mat. 27. Druhý den, Na druhý den, Druhého dne, kterýž byl po welkém pátku. Habet hæc antiptosis locum maxime in carmine.

Accusativus pro ablativo, nepěkně, ut Wšecky k umřuwě wořáš R. 20 w písniích starých. Měl tu raději položen býti ablativus Wšech wořáš.

Accusativus cum præpositione pro ablativo instrumenti. Maje říci wlastně Wěrau osprawedlnění jsauce, i můžeš říci Skrze wíru osprawedlnění jsauce. It. wěrau žiw bude sprawedliwý, Z wíry žiw bude sprawedliwý, k Řím. 5. a. Kterauž spojíme, ἐν ἡ ἐσθήραμεν. Słuší wšak proto i toho šetřiti, že na některých místech jedna forma se lépe trefuje než druhá. Sed hæc usus et acutum iudicium aurium (a toť jast owoce zvyku) docebit.

Ablativus instrumenti pro ablativo cum præpositione, eleganter, ut Dnem i noci t. we dne i w noci žádám zato etc. W powořání swém hodně choditi, Powořáním swým: obé dobré, ale prwni hladší a swětřejší, druhé jest twrdé a staré drobet.

Ablativus instrumenti pro accusativo. Dura phrasis, ferenda quidem in carmine sed non imitanda. W písniích O 14. Nicť nám to neškodí, žeť sme hřišnými: lépe Žeť sme hřišní. Servanda est potius proprietas decora, non admitteudæ insulsæ figuræ.

Ablativus instrumenti pro nominativo. W starých písniích bylo Jestit' psáno dáwním rokem, Jeremiášem prorokem etc. = jakož před dáwními lety psal Jeremiáš prorok.

Vocativus pro nominativo bude, když diš známému swému collegæ vel alii Au tys rad tomu, když říkají Pane mistře neb Kněže Jene etc.; $\mu\mu\eta\tau\iota\kappa\omega\varsigma$ est dictum. Sichy měl říci takto Kdyžť říkají Pan mistr neb Kněz Jan.

Enallage in prominibus.

Generum. Neutrum pro masculino, qua ratione egregie exprimitur propriissima demonstratio, ut Dobrýtě člověk neb muž, t ten, o němž mluvíme, a neb, o němž zmínku máme. Item Totot jest dědic, t. tento, kterýž teď k nám jde.

Pro foeminino. Dobrá tě to žena, dobrá tě to krmě. Pronomen Hoc refertur hic in talibus locutionibus magis ad intellectum seu sententiam totam quam ad substantivum nomen. Jako Dobráť jest to žena, Jakýž jest to muž, Nechutná tě toto krmě etc. Luk. 21. Jsau to (t. ti) dnowé pomsty. Jan 6. Twrdát jest toto řeč etc. Luk. 7. Která a jaká jest to žena: multo elegantius, quam si diceret Ta žena.

Numeri. Všickni, kdož do sebe toto mají etc. Kdož est collectivum, protož construitur cum plurali Všickni; sic prostě mluvě mělyby říci Všickni, kteříž; ale byľoby dissyllabum, protož do toho wrše byľoby se netrefilo. Rowně jako O. 10. Kdož jsauc w zámutku i k němu zří, pomoci jinde nemají. Item říkáwá se Kdožby pak tímto pohrdali = kteříž. It. jakož u Łatiniků Aliqua pro Aliquod tak u Čechů Některá jabľka místo Některé jabľko. A takž rovně Některé místo toho Nějaké. Ač jest to již numerus pro qualitate. Mistr Petrus Codicillus w předmluvě na Pranostyku 1567 položil takto Widělo mi se býti užitečné, napomenutí tuto o střidmosti etc. položiti. Bis aberravit bonus magister

Nebo měl říci Nějaké napomenutí: Některé numerum significat, Nějaké qualitatem. Dám jemu některý groš, t. několik grošůw, ale rád bych nejprvé při něm spatřil nějaké polepšení. Podobně jako u Latiniků rozdílné jsau voces Aliquod a Aliquot, Nětco neb Nějaké a Několik. Aliquot eorum venerant. Terent. Aliquot me adiere. Item Střídmost jest pokazené slovo, ale Středmost. Nebo Středmost jest Modestia. Morawci někteří ho užívají místo toho českého Střízliwost = sobrietas. Střízliwý jest = non est ebrius seu ebriosus. Item Střízwý, non ebrius. Nebeské hvězdy spatřowati a swého wlastního jazyku dobře neuměti, hanba.

Casum. Inerudita enallage est in hoc dicto (Luc. 6.) ubi nonnulli interpretes accusativum pro ablativo, latinismum admittentes, postavili Což, měwše říci Čehož. Takto stojí w textu Proč činite což nesluší, pěkněji diš a wlastněji Proč to činite, čehož nesluší činiti. W trpkostech je zkušejš: Jich mělo býti, ale pro zvyk a starobylost to se může a má sprawedliwě již na tom místě trpěti; alioquin et ξαρωπλαν admitteres. Dobře diš Já sem jich (t. těch lidí etc.) newiděl. Ale mnozí Morawci zle říkají po slowensku Již sem jich snědł t. ty třešně, wišně etc. Já se jich ulál t. ty mendýky a žebráky. W starých písních Q. 14. Kterěž Bůh tak powołáwá, lépe Kterýchž.

Enallage accidentium in verbis.

Enallage numeri in verbis. Inepta quorundam adulatorum locutio multis placet, maxime aulicis et Pragensibus vulgo říkati Jsauli pán doma, nejsau doma pán, jakoby několik těch pánů anebo paní bylo. Ale jakož se někdy lidem málo zdá to míti což mají, než chtělby také i tomu, což jiní mají (wlastnost očí Achabowých, jenž nemohly s pokojem patřiti na winnici Nábotowu, ale swau widěti chtěly): tak se i tomto málo zdá, kdyby jim říkáno bylo Jest singulariter, než chtí slyšeti raději pluraliter Jsau. K tomu podobný jest i ten již

dávno w zvyk wyšlý způsob říkati jednomu Wy, Wám, a ne Ty a Tobě: vobizatio. Jako Nejvyššimu a Všemohúcimu říkáme Otče dej nám, odpusť nám, a ne Dejte nám, neb Odpusťte nám. A jako staří říkali Ó králi, učíň miľost s služebníkem twým, Nalezli sem miľost před tebau. A potom Římané staří říkali My, t. já ne sám ale s jinými tobě, pane neb příteli (t. nejiným, než samému tobě). Kdyby také založili sobě i w tomto poniženost, aby mnozí příjdauce přede pána řekli: Já, pane miľý, všeckni prosím wás, učíňte tak; neb poněwadž příčinau poddanosti a ponižování sebe od mnohých mluwě neřekl Já, a nebo když mnozí říkají pánu jednomu Wy, pročby on mnohým neřekl Ty. Ale ctknauti nelze o to. Nebo tudížby člověk uslyšal tato přísná slowa prchliwým promluwená způsobem: I pročez ty mi, bídný potworníče, tykáš? Cožť sem maľý wůčích? Wěz, že sem lepší než ty etc. A protož darmotě mysliti o naprawení toho, než raději, co kdo rád jídá, dáti mu toho dosti, zwlášť když se čeho nekupuje draze, ani s ujman cti Boží dáwá. Ač u Latínků turpis illa et incommoda vobisatio iam paullatim evanescit, dum viri docti ad veterum morem redeunt. Ut Castalio vir sane doctus orditur præfationem in bibliorum sacrorum versionem novam: Sebastianus Castalio Eduardo Sexto etc. Než bojím se, že toho w češtině ještě za našeho věku nebude.

In carmine, idque raro, permittitur hoc modo uti, když máš říci Musejí oni, i řekni Musí neb Musíť oni k tomu státi. Užíwá se toho nečasto i w obecném mluwení, ale na větším díle bezpotřebně. Item Spějí maje říci, i diš Spí. A však rozdíl pomni učiniti diftoňgu přidáním neb ujetím takto On spí neb ona spí, oni spj. Takž i to slowo Oni bdějí, on bdí. A to jest již velmi obvyklé, že týmeř neuslyšíš toho slowa Bdějí, ale vše se říká aneb píše Bdí oni, bdí on. Imitatur hanc enallagen et hæc apocope: Chtí místo toho slowa celého Chtějí. Přináležejí a přináleží, přináležejících. Verum genitivus vel ablativus iste pluralis in hac voce omnino requirit hanc enallagen euphoniæ gratia. Item Všickni ti drábi musí pryč t. musejí.

Nastal pak nedávno způsob, kterýž chválitíli či haněti bych měl, newím; nebo chváliti mi se ho nechce a haněti nesmím. Čeští páni neradi slyší, kdyby je kdo jmenoval pravým jménem na křtu přijatým. Jako aby řekl Pan Wratislaw (owšem přidášli po staročeásku) Peršteynský, hanba jest, než rci Pan z Peršteyna, Pán z Žerotína, Pán z Kaunic etc. Pane z Kaunic, Pane z Lomnice etc. Zdá se to pánům nětco býti důstojnějšího, nebo křtěné má leda sedlák. Zato mám že to Wlaši do Čech jako i jiné věci lecjakés wnesli. On sobě říkají Duca de Alba, Prince de Arania, de Aurelia etc., i tožt naši také se k tomu formují. A již se toho chytají i zemané, říkajíce sobě Pane z Bilkowa, Pane z Mukoděl etc. I nechažt ale ty křtaly sobě mají: přejme jim toho pytle dýmu.

Mat. 12. zle wyložili Otázali ho řka; Řkauce dicendum fuit iuxta regulam syntacticam.

Enallage generum in verbo. Apokal. 4. Padli 24 starců, Padlo 24 starcuo: jedno za druhé se užívá per enallagen generum et numeri. Padlo to howado, dobytče, padli muži, padly ženy a panny, děti etc.

Enallage temporis in verbo.

Præsens pro præterito. I w latině i w češtině často se toho užívá, a dosti pěkně, dum rem ob oculos ponere ac veluti depingere volumus. Jesus autem dicit ei, Ježíš pak dí mu t. řekl mu. Eleganter hoc modo reddimus græcum præsens per futurum nostrum eadem manente significatione. Item w obecném mluwení takto říkáme: Když sme spolu jdauce na pěči se měli, tožt na nás wystaupí koliks lotrů, t. wystaupilo jich kolikos. Accedo ad pedisequas. Tožt on hned přistaupí k němu a dá mu políček. Tožt mi se on rozstůně. A toť se všeckno kauří. Item I odewře se nebe t. odewřelo se nebe. I sede a tožt přijde na něj déšť i rozběhne se. Staří propter delictum a futuro říkávali I rozběže se, ale jest to archaismus

non usurpandus. I pozdraví ji a řka t. pozdravil. M. Jan Hus w kázání na 16. neděli Sede ten, jenž byl mrtew: archaismus est cavendus, lépe řici Sedl. Jako i to w kázání na 17. neděli Aprehensum eum sanavit (Hus admisit latinismum, napsaw) Chopeného uzdravil ho. Item Słauha pak ten pade před pánem, Tum ille procidit coram domino; nyní bychom řekli Padl prostě, aut per figuram Padne. Jan 16. Zwěstujet wám = zwěstowati bude: præsens pro futuro, archaismus non est imitandus. Mat. Přejde Jan Křtitel, staří řkali Přejde t. přišel. Mar. 14. přijde Jidáš etc.; tak staří. Jiní předce per præteritum reddunt dosti způsobně a prostě Přišel. Beza łatině položil Adest Judas. Włastaňby mohl řici Jde Jidáš. W obecném mluwení mohlby řici A toť Jidáš jde, exprimeretur eleganter sententia græcorum verborum. Item niže (Marc. 15) Swołají k němu všecku zběř. Item (Marci 14) Accipit secum Petrum: et in græco et in latino est præsentis temporis verbum. Českyby zle řekl Pojímá a neb Béře: oportet igitur uti præterito Pojal Petra, aut ut nos reddidimus Pojaw. Beneš wyložil I pojme, sc. per futurum; utitur na tom místě, meo iudicio, neslušně. Ex hebraico idiomate wzat také způsob, ut futurum indicativi ponatur pro præsente imperativi. Ut Nebudeš pokaušeti t. Nepokaušej. Nezabiješ t. nezabíjej. Non habebis deos alienos = Ne habeas.

Enallage personarum in verbis.

Secunda persona pro tertia. Pulcherrima phrasis est sed theologica quoque, secundam personam pro tertia quandoque ponere, takto Chwaltež tě Hospodine všickni andělé, Laudent te Domine omnes angeli. Zwelebujež tě swatí zborowé, Magnificent te sanctæ fidelium congregationes. Izák Jákobowi řekl: Serviant tibi populi, Słužte tobě lidé, národowé. Podobná k tomu phrasis byľaby, kdyby řekl Uperte tě oni nebo neuperte. Zapľatte oni tobě nebo nezapľatte, jdi to předce. Item Již pak oni děkujte nebo ľejte a hněwejte se jak chcete, ty nic nedbej.

Nejednau již jest powědino de modo permissivo, quo nos utimur pro imperativo. Jako Nechažt tě chválí andělé. Nebo tertiam personam imperativi non possumus imperativo illo modo bohemicè reddere. Můžeš říci Lauda anima mea dominum, Chwal neb chwalíž duše má Pána. Item Lauda dominum tuum Sion, Sione chwal neb chwalíž pána svého. Item Laudate dominum omnes gentes, Chwaltež Hospodina všickni národové. Ale nemůžeš personam tertiam tam proprie convertere. Laudate Dominum sol et luna, česky díšli per modum permissivum Nechažt chválí Hospodina slunce a měsíc, tu nebude pravé celé rozkázání, ale bude jako nějaké dopuštění. Řeklyby pak kdo Ať chválí Hospodina etc., bude powědění necelé, musíš k němu přidati verbum aliquod, t. takto Prikazuji neb poraučím neb žádám nebo dopauštím etc., ať chválí Hospodina všickni andělé. Aby pak bylo právě imperative, non per circumlocutiones ale jedním slovem, sumitur secunda persona v takových místech pro tertia takto Chwaltež Pána z těch věcí i wy jenž ste nyní, i ti kteříž ještě budau po nás, také chwalte Pána. A neb takto, kdyby u Latiniků mohl tauž figuru udělati bez neslušnosti a říci Laudate te omnes angeli, Chwaltež tě všickni andělé; ale u Latiniků to se netrefí, quia videretur apostrophe příliš spěšná a neslušná, t. jakoby obrátě se od trůnu Božihó k andělům řekl Chwaltež, a rychle obrátě se a neb obličež obrátě k Božimu trůnu zasse přidažby Tě všickni andělé. Item jiný příklad, kdež se vidí lépe per modum permissivum vykládati nežli per hanc enallagen. I. Reg. 3. Dominus est, faciat quod est bonum in oculis eius, Pánť jest, nechažt učiní což se dobrého vidí před očima jeho. Ale však tu pěkněji u nás stojí modus permissivus nežli u Latiniků imperativus; neb neslušelo na Eli, aby Bohu rozkazoval, ale aby, zarmautě se Bohu powolił (jemuž odpirati ani slušné ani možné bylo) a trestání přijal pokorně. Staří Čechové vykládali Ať učiní: nemnoho lépe, nežliby vlastně řečeno bylo Učiň Pán, což se mu vidí. Také někdy dosti pěkně se užívá přitom toho slovice On, jenž jest tertiae personae, protož táhne za sebau i jiného slova,

verbum, přistojícího, takto *Faciat sive non faciat, Již on učíň nebo neučíň. Dicat sive non dicat, Powěz on nebo nech. Faciat vel accipiat ipse quæ vult, Učíň neb wezmi on etc.*

Tertia persona pro secunda. Jako *Loquatur Dominus meus, Nechažť mluví Pán můj* (ač se tu per circumlocutionem mluví, o čemž sem napřed powěděl de modo permissivo). W Bibli jest nemálo na ten způsob mluvení. *Genes. 18. Coepi loqui ad Dominum meum, Počal sem mluwiti ku pánu mému t. k tobě, pánu mému a nebo k tobě, jež si pán můj. Ne exardescat. Ne irascatur Dominus meus. Reg. 25. Ne ponat Dominus meus, id est, Ne ponas Domine mi, Nechažť nepokládá Pán můj, místo toho Nepokládej, Pane můj. Sed nunc quidam κακοσηλόι corrumpunt ut phrasin ita et mores suis intempestivis adulationibus dicendo maxime in germanica lingua, imo iam et Bohemi Nechažť jí pán, Proč pán nejí neb Neráci jísti? Verum hac de re nuper non pauca scripsi.*

Tertia persona loco primæ. A takž také podobně tertia persona pro prima. *I. Reg. 25. Attulit ancilla tua, pro attuli = Přinesla děwka twá t. já přinesla sem, kteráž sem děwka twá. A wyše Loquatur ancilla tua, Nechažť mluví děwka twá t. nechažť já děwka twá mluwím. Gen. 19. Invenit servus tuus gratiam etc. Nalezl služebník twůj miľost t. já jenž sem služebník twůj, nalezl sem miľost.*

Z písemli pak swatých čili odkud odjinud Němci to wzali (onit snad vědí), a kteříž česky umějí, tak i w Čechách mluwiti počínají: leckdos leckomus bez potřeby, jen aby pochlebenství se rozmáhalo, rovný rovnému mluwé dí: Co pán chce; jiní říkají: Co chcete, pane, a kdyby starý Čech přišel, řekly: Co chceš, pane. Item jsa za nětco žádán dobrý člověk rytířský dí sobě rovnému (on mní že uctiwě, ale bude pochlebenství nowého formau): Já to pošli pánu t. já tobě to pošli pánu. Kdyby již aspoň řekl tak jako staři otcowé říkali: Já služebník twůj tobě pánu mému pošli: ale toľby neslušelo, aby od rovného k rovnému mluweno býti mělo;

a takž rovně i ono již řečené. Pročby neřekl již aspoň podlé zvyklého wobizání: Já Wám to pošli? Ale kdo je tam w krémách bude napravowati? Slyše někoho, an prawí: Já připiji pánu mému, chtělby ho tu grammatices učiti, snad by korbelem měl o hlavu.

Enallage adverbiorum.

Kde, Ubi, adverbium = in loco, ponitur sæpissime pro adverbio Quo, quod ad locum significat t. takto: Maje říci Kam půjdeš, i dí, Kde půjdeš, item Kde chceš. A již nyní tohoto času u mnohých Čechů a zvláště při zámcích neb dvořích kdyby kdo řekl Kam chceš? smějí se neb i hněwají a jako stydí zato, stulte egregiam et propriam vocem repudiantes. Někteří pak newážně na tu otázku odpověděliby (pro to slovo Kam): Kamkowi etc. A tak sami Čechowé Českau řeč ssužují a kazí bez hodné příčiny.

Adverbium interrogandi pro causali etc. Co blázníš = proč blázníš? Co křičíš? Co se dřeš? Což nepůjdeš do kázně? Což nechceš? Co neumíš křičeti? Což se nehneš?

Adverbium pro coniunctione admodum inepte ponitur t. Ubi pro Autem. Kdež já wěděw toho potřeby etc., lépe říci Já pak widěw toho etc. Wartowský té frází obyčej má užíwati, ano i mnozí jiní w obecném mluwení a zvláště pak řečníci před právem často tak mluwí: newelmi dáwno se to kdes wzało. Beneš k Židům 11. Kdež Bůh swědectwí wydáwał o dařích jeho, ničemně wyložil.

Adverbium qualitatis pro intensionis. Dobře wětší t. mnohem wětší. Mámt se dobře zle, totiž dosti zle, welmi zle. Dobře weyše nad to wokno dosahl. Jest dobře tlustší.

Adverbium temporis. Někdy Aliquando, Kdys Quondam. Někdyt jest býwala má žiwnost, nyní již wše draho: někly t. kdys tam prwé dáwno.

Enallage generum in participiis.

Utuntur nonnulli foeminino participiō pro masculino. Ale toho dvě příčiny býwají. Jedna neznámost grammatiky České a zvyk zlý. Druhá opatrnost, kteráž učí menší škody dopustiti se pro uwarování wětší. Příklad prwního. Když kdo takto dí On na tu cestu chodíc, uškodil sobě: tu neměl říci Chodíc, nebo to slovo jest generis foeminini, a ten kdož sobě uškodil jest generis masculini. Powěděl tak dobře, jakoby řekl Pán ješa pryč. Ale mohl a měl říci On chodě na tu cestu etc., a tak concordaret adiectivum cum substantivo. Item Přetrhl se dělajíc: Dělaje měl říci. Item Činic pánu poklonu prosil ho: měl říci Čině aneb Činiw. K. Pawel Aquilin Hradecký, bakalář, w předmluwě na Pronostyku léta 1551 Uvažujíc u sebe častokrát: měl říci Uvažuje, a neb Pomýšleje nato, Saudě to etc. Ač dobrému a opatrnému Čechu mohlby to ne k rozumění grammatickým regulím, ale k opatrnému figur užívání přičteno býti. Ale Pawel kněz, dobrýli jest čili zlý Čech, i z těchto způsobů mluwení, w též předmluwě položených, může býti srozumino. Všickni, jenž se přidrží: měl říci Přidržeji. Item Abych wděčnost swau waš. dokázal: měl říci Wděčnosti. Item Dokonawši to předsewzet měl říci Dokonaw. Waši miłost prosíc: měl říci Proše. A w textu Species wyložil Twárnost, měw říci Částka etc.

Příklad druhého. Když někdo w těch toliko slowich užíwalby té enallage, kdežby mu se wlastního způsobu užiti netrefilo, lečby chtěl pochybnosti, amphibologie, se w řeči dopustiti. Jako kdyby řekl někdo někomu Služij pánu swému milujíc ho. Ač on zle dělá ssuzujíc swé poddané. Ale žeby nebylo pak rozdiłu mezi těmito dvěma sentencimi On miluje pána swého, item Miluje ho, Amans eum (totiž Milujíc ho) nechtěl mi toho učiniti: id est, non est discrimen inter verbum indicativi modi tertiae personae Amat Miluje, ac inter participium masculinum Amans Miluje. Příklad toho příhodný máš w písničce Budiž chwála welebné etc. J. 9. Láskau audy církwe zapalujíc w swatý spolek uvažuje. To

slovo Zapaluje ~~est~~ participium foemininum positum pro masculino z té příčiny, že sequitur verbum Uwozuje: i kdyby položil, jakž vlastnost míti by chtěla, Zapaluje, feret ambiguitas, tak žeby se zdálo to participium býti verbum, jako i to sequens t. Uwozuje. Než krátké *t* býti musí: Uwozujíc, si debet esse singularis numeri; nebo napsaliby Uwozujíc, tedyby bylo plurale per apocopen dempta litera finali *e*, quia sime figura diceres Uwozujíce. Znajíc wěrní pána wáli, apocope. Znaje on, znajic ona, znající, cum novisset. Jest služebnice dobře pána swého znající. Rozjímajíc. Poroděc zůstaneš pannau, Poroděci utečeš Enixa abibis. Apoštoł dí Flens dico, Pláče prawim, to jest Plačíc; nejlépe říci per circumlocutionem *S* pláčem. Též i při tom slovu Piši Scribo, Piše Scribit, Piše Scribens. Někteří pak ad vitandam amphibologiam říkau Pišic já jemu.

Itém někteří insulse loquuntur Budauc já přítelem a nebo Budauc on mým sausedem: mělily říci Jsa já, Jsa on mým přítelem. Okolo Strážnice obyčejně tak mluví Buduic on mým susedem a tak sa se mnanu wadí. A wšak někdy, ubi ex contextu facile genus apparet, můž se interpres opowáziti té amphibologie radše nežby se dopustil barbarismu. Jako Luk. 23. ego transtuli Potresce (t. potrápě nebo pokáráje) ho propustim. Quidam transtulerat Potrescic; inepte. Beneš Kdyžto potresci: improprie et duriter. Protož potřebí jest w tom spěšného běžité mysli saudu, aby hned prohledna, kde se může položiti sine hac ambiguitate supradicta participium masculinum, a kde pro uwarowání ambiguitatem měloby se místo mascul. položiti foemininum z potreby newyhnutedlné. Nebo někteří, wídadjce od opatrných mluwitelů toho náležitě užívati a nerozumějice již této řečené příčině, i domníwají se, že to můž leckdes učiněno býti. A w tom, přiwyknauce toho nešetřiti, potom leckdys grammatiku pohlawkují. Někdy pak mohloby se i této opatrnosti od wykladačů swatých Pisem učiti, aby jiné slovo, mající podobnau k prwnimu moc, na to místo položeno bylo, kteréžby nečinilo amphibolia. Jako 2.

Joan. epišt. Ne jako nové přikázání tobě pře: rci raději Předkládáse, et nihil sententiae deerit ac tolletur amphibologia. Též Mat. 10. a též 11. Præcipiens Prikazuje, Prikazajíc; lépe řic Prikázání dáváje. Ano i tato opatrnost w tom jest dobrá, aby jedno participium druhé osvědčovalo a vykládalo. Příklad sud. Mat. 11. Přiběť Jan nejeda ani pije. Te první participium Nejeda jest světlé, a protož od něho se i druhé osvědčuje, t. Pije, tak se rozumí, že jest participium a ne verbum, a má vyloženo býti Bibens a ne Bibit. k. Marc. 12. I wyšeť z něho kříže a velmi jsta dčmčuje.

Enallage numeri in participiis.

Turpem et ineptam enallagen quidam faciunt, aut (ut verius dicam) barbarismum admittunt, říkajíce Widauci (a neb Widúci) dobrodíní Božaká. Et contra Já znajíce takowax výč etc. Přistapil k němu prosáje ha. Já nemohauce tomu pдолati etc. Měliby říci místo toho Wida, Widauce my, ut verbum cum pronomine in genere et numero cohereret. Item místo toho Mohauce já, má se říci Moha já aneb Mohauce my. Item Wztáhse ruku swau na učedlníky lépe Wztáhna; někteří křepčiu chtějce píší Wztahw, jiní multo ineptius Wztahew, Wrhew. Ale někteří toho rozdílu neznají inter participium numeri pluralis et singularis. Detestanda sane ruditas et non ferenda negligentia.

Enallage temporum in participiis.

Præsens pro præterito. Euphonie gratia. Mat. 12. A wztáhna ruku, lépe tak říci nežli uta. ta proprietas græcæ linguae Wztáhsw neb Wztáhew; neb tak někteří píší, ale aezpůsobně, ačby na tom místě mohl napsati Wztah ruku. Mat. 22. Znaje pak Ježíš lest jejich. Proprie ex græco měžby říci Znaw, γνωσ, ale nepěkně, inusitate. Díšli Poznaw, háře bude, nebo to slovo Znaje comprehendit actionem manentem,

ale Poznaw præteritam ac nonnihl derogari videbitur providentiæ Domini. — Marc. 8. takovýž příklad wiz A znaje to Ježiš. A takž podobně i při tom słowci ἰδών býwá: wlastněby mělo wyloženo býti Widěw, ale euphoniæ gratia může per hanc figuram býti řečeno Wida, a pakli jiným słowem ač ne tak wlastním Uzřew, též dobře. — Mar. 10. Braw je na swé łokty, diš wlastně ale nepěkně; protož propter euphoniám lépe řici Bera je. A níže Poklekna před ním: kdyby chtěl wlastně řici, musělby ineptire řka Poklekew a nebo Poklekw. — Mat. 25. φοβηθεis, Baw se. Sed est vox inusitata; způsobněji euphoniæ gratia diš Boje se, ponendo præsens pro præterito; nisi velles synonymon accipere Zhroziv se, ale že jest drobet tužší, nežliby tu náleželo.

Accentuum enallage, si liceret sic dicere, a pakli raději díím, Proměnědlnost w accentích.

Mnohoť ještě záleží na accentích. Maličkým štrejškem welikau proměnu we słowu učiníš. Jako Žena hledající nože, participium Quærens; Hledající na poli pšenice, Custodiens; Hledající, nomen, ta jenž hledá. Verum subiiciam plura et utilia exempla. **a. á.** Blázniti, Blazniti: křepčeji se zdá a bystřeji wzníti bez accentu breviter; prwní to s dlouhým **á** iam videtur obsolescere. — Wčera přišel, wčera spadl sníh, utrumque usitatum, jak kdo chce může psáti. — Naše prosba, Naše: hic accentus nonnihl gravitatis addere videtur; sine accentu domáci słowo a jako werštatné se býti zdá. — Takž podobně i w tom słowu Kámen a Kamen, Kamení etc. — Wšak ne leckdes měniti słuší accenty; nebby někde społu s accentem změnila se moc, significatio, słowa toho. Jako při těch słowích Na kwasu, Byli społu na kwasu, to jest na hodech: Čijít já při něm starau nákwasu neb nakwašení, to jest nanečištění: ještě z něho newypáchla ta stará nákwasa. — Item Za wraty stojí: On hojí na záwraty. **e, é.** U wečer, u wečer, wečer

sine accentu zdá se býti bystřejší a jako křepčejší slovoce. Nawšťěwiti, nawšťiwiti: první křepčeji wznl. Ac multi infinitivi abreviantur similiter. Však aby se newždycky tak říkało; quod rarum charum, vilescit quotidianum. Ale w mnohých slovích nemohau se měniti accentowé sine detrimento significationis, jako při tom slowci Lépe; nebo říkáme Lepé škorně máš, a sau lépe udělané nežli mé. **í. í.** W nich, w nich, S ními, s nimi: bez dyštoŋgu a neb accentu lépe, s accentem jest po Domazlicku, velut quædam Patavinitas in Livio, ut alibi dixi. Takž také Jímiž, jíž, jíž (totiž kteraužto). Zawítej = bene veneris, staré slovo. Zawítej k nám Duše swatý: Zawitey ut zawitý, to jest zawinutý. In adverbiiis někteří častě chybují, dělájíce turpem enallagen (vel antistechon potius), jako majíce psáti Raději tomu chci, Mileji umříti, Liběji hrá na řautnu, Pěkněji zpíwá, i psíi Raději, Mileji, Pěkněji etc. Nybř několika ne zadním mužům předešle se zdáło, že na těch místech má dlouhé **í** a ne krátké **í** psáno býti; ale jest jisté, že se natom dobří muži meylili: protož tím sobě žádný překážeti nemá. Někteří hned mezi **í** a **í** nechti míti rozdílu. Sunt omnino inepti. To slovo jedno je přemáhá: Jejich, těch howad nebo těch mužůw pokrm est genitivus pluralis mascul. et neutrius: ale Jejich, t. té ženy šatů mnoho zhynulo, plurale fœminium, casus genit. A však již sobě písaři to za obyčej wzali, aby leckdes dlouhé **í** udělali, a zvlášť když se na konci slowa trefi. Jako Urozenému Panu Janowj, Petrowj, Herałtowj, nejvyššímu purkrabj. etc. Dám dobrau wůlj. Ale i to jest *κακοζηλια* Latiníků. Nebo nyní mnozí, a zvlášť mimo jiné umělejší písaři literu konečnau prodžuzují, t. ocásek k ní přidawají jako accent, Manere Adiuratj.

Na zawírku všeho toho, což sem již obšírně o té figurě napsal, toto dím pro wykládače Čechy, čehož sem i napřed dotekl, že někdy a často figurata oratio Latinská musí prostě býti česky powědina: non enim semper nostra lingua admittit figuras ubi lingua latina hoc requirit, et contra. Protož potřebí tu opatrnosti. Příklad dám. Latíně dobře diš Qui

concursum ad amnem? (t. Qui pro Qualis)? ale česky musíme vyložiti prostě bez figury Jaké zbluknutí nebo zběhnuti se ku potokům? Dášli Které zběhnuti etc., inrudite transtulisti.

Kniha pátá.

O některých figurách menších, k České grammatice přináležících.

Prothesis

t., když se litera přidá napřed k slovu. Jako když diš Jsau od toho slova Jest. Místo Jsau píšeme Sau; však někdy in pronuntiatione drobet se té litery *s* a neb jejího hlásova drbne. Jako když diš Nejsi nic dobrého: mulieruncularum phrasis. It. Nejsi hoden toho. Ale otom napřed w grammatice šíře powědíno. —

Zvláštní, Obvláštní vše jakakoli, dobře se říká; ale někteří kazí ta slova říkajíce a nebo píšíce Obzvláštní, přidávajíce s bez potřeby: jiní pak ujímajíce říkají nebo píší Obláštně. Nerádi lidé na prostředku zůstávají. Divné hlavy nemohau než divně mluwiti, mudrowati. Ale středný člověk dosti na těchto slowích má Zvláštní, Zvlášťe, Zvláštně a nebo Obláštní, Obvláštnost, Obvláštně, nechaje toho přidávání s a nebo ujímání w.

Wopilý moha říci neb napsati Opilý. Ale jest w tom weliká nejednostejnost. Nebo někteří a zvlášťe na Morawě píší a též i mluwí takto Oběd, Owea, Okno; westřeji a bystřeji Čechowé Woběd, Wowa, Wokno. Někdy propter euphoniám dobré jest přidati w, jako Jednowský; odjakliby w, i nepěkně stane i nezpůsobně se wyřkne. Wiz Mat. 8. g. Item Opil se, Wopil se: poslední Čechům obwyklejší. Ošire se, Wošire w, Wožraky: lépe cum prothesi. Nebo to slowo

Ožralý jest totiž, jakoby řekl Obožralý: jako kdyby někdo chleba pecen vůkol okousal nebo obežral. Ale Wožralý mluví se Wopitý.

Střída. Luk. 1. ἐξ ἐρηραίας Ἀβιά. Z střidy Abiašovy, Ex vice Abia, Odtud Střidník jest slovo v Čechách: kaplan, pomocník farářů. Staří psávali z Třidy; mnoho sem pergamenových psaných velmi starých exemplářů viděl, všude tak bylo psáno bez toho s. Čeští pak impressorové přidávají s; nemnoho natom záleží, piš jak se komu líbí.

Cautio. Někdy však affectant, překřepčují, ut sic dicam, Čechové někteří říkajíce W o b ě t. Netřeba tu ω; neb někdy ω bývá tu praepositio, jako: Kristus se vydal w obět žiwau etc., w oběti Krystově, in oblatione Christi. — Depode dne, přidášli ω ineptum et affectatum erit. — Zaustní oznamování; ita quidam inepte proferunt, nepotřebí tu s. Quidam insulse scripsit K zaustní řeči wíra býti má.

Také i toto poněkud zdá se přináležeti ad hanc figuram, když se při proměně accidentium přidává s ad verbum, jako při tom slovu Hřeším, shřešil sem, shřešil si, podobně jako Němci gemacht, a jako Řekové λέγω, λέλογα. Item Píti, napíti se, opíti, připíti, dopíti, vypíti, upíti, zapíti: ač při těch slovích et praesens tempus má tu prothesim Připíjím, dopíjím etc. Podobné téměř i při tom Činiš, učiníš: však nedobřeby řekl Učinuji. Item Roditi se, naroditi se, a z toho Rod, Národ. Někomu by se mohlo zdáti, že ta slova jsau jedné a též moci Rod a Národ, ale máš znám býti rozdíl tento mezi nimi. Rod jest něčí rodina t. přátelé krevní, bratrowé, streycowé, ujcowé, tety etc. a nebo i příbuzní. Ale to slovo Národ est generalius; nebo jím se mluví některá krajina a nebo lid mnohý w jedné krajině bydlící aneb jednoho jazyka užívající. Jako říkáme Národ Německý, die deutsche Nation, Národ Turecký, Židowský, Saracenský etc. Hinc dicitur Národové a pokolení.

Inepta prothesis směšná bývá přitom slově Obrůž. Nebo někteří Morawci prostějši, chtěce česky mluvíti, říkají

Wobrus, ale **Ubrus** Čechové říkají a posmívajíce se **Morawcům**, za ratolesti toho slova **Obrausiti**, **wobrausiti**, **brus** etc. jejich slovice to pokládají. Ačby také i Čechu mohlo řečeno býti, že ubrausění nože neb sekery též státi se může, jako i obranusění všudy vůkol etc. Beneš Marc. 1. Zlekli se, ničemně wyložil, lépe říci Lekli se: odtud bývá jiné slovo forms frequentativae Zlekali se t. perterrefacti sunt, Ulekli se, zstrašení sau.

Aphaeresis.

Figura jest té první odporná. Nebo odjímá od slova literu původní. Jako díšli Dyby chtěl, po morawsku et inepite: lépe Čechové cum prosthesi Kdyby chtěl. Třeba mí toho, též Morawský mluvení způsob: Čechové říkají **Potřeba** anebo **wostřeji** **Potřebí**, quod multo venustius est. A mnoho jest těch slow wůbyčeji **Morawcům**, jako **Owes**, oběd, oraž, oraž etc. **Třebať** jest i nám opatrnosti, **Potřebí**. **Netřeba** těch omůw, **Nepotřebí**.

Epenthesis.

Ta w prostřed slova prodává literu nebo syllabu. Jako u **Latiniků** **Induperator**, takž podobně u **Čechů** **K** křtu: hned nelze toho říci, protož přidávati jest obyčej **Ke** křtu **nesau** dítě, a nebo per periphrasin, **K** služebnosti křtu a neb **K** swatému křtu, a nebo græco more per infinitivum **Nesau** dítě křtiti: et hoc est fere usitatissimum. — Mat. 18. a. **We** jménu mém, díšli **W** jménu, nezpůsobně a nesnadně to **wyrkneš** (podobně jakoby napsal **Aneb** bezrukému, přidati musíš **o** **A** nebo bezrukému). — Item Mark. 2. a. **Nesen** ode čtyř; díšli **Od** čtyř, hladké **wyrknutí** zkazíš. **Ode** zlého a nebo **Od** zlého; obé se užívá.

Některé **epenthesis** **sau** takové, ješto **s** nimi i bez nich **jednostejně** **dobře** nebo **zle** **jest**. Jako **Bez** wší **winy**, **Beze** wší **winy**. Ačby někdo **sciolus** to první **štrafowati** **mohl** **řka**

Jakáž jest to vši wina, id est, pediculorum, weš pediculus. Můžteli jíti se mnau = mužeteli: utrumque recaptum. O počijž ji naše srdce, wiz w starých písničích d. 1. Sic prostě Morawecby napsal O počíž ji; sed figuratum elegantius. Ačby mohlo býti řečeno, že ne pro figuru epenthesin, ale pro wlastnost toho słowa má se *j* přidati; nebo říkáme Čiji (t. cítím), čiješ, čije, čijž, počijž. — Ustanowení, Ustawení: obé dobré, tamen prius est magis theologicum. — Jaký, Jakowý, Jakýmž, Jakowýmž: první způsob nyní obyčejný, druhý staročeský, jehož někteří užíwaji, dosti pěkný, wšak affectatum videtur. Rowně jako někteří, majíce říci Kdys i řeknau Kedys, aby se s jinými nesrownali, ale ukázali se cos zvláštního, následujícíe w tom některých welikých mužů, zdaby aspoň i tudy také welicí býti mohli, jsauce sławných mužůw κακοζηλοι. A tolikéz při tom słowci Kams, Kamsi a Kamos, Kames se podělo, kams a nebo kamsi se poděl. — K požitku swému to obrátim: lépe diš Ku požitku interposita literæ *u*, a neb říci K užitku. Item Ku pánu a ne K pánu, Ku paní, a ne K paní. — Chcemeli, Chcmeli: obé české, Morawci Chcemli: agrestius. — W krwi se ukáleš, běžné mluwení: we krwi Krystowě obmyt, theologicum, wážnější słowo pro přidání toho *o*. — Faryzeje Pán zahanbil: lépe než Faryzee; vide nostram versionem Testamenti. Causa huius interpositionis est euphonia: evitari nempe hac ratione poterit haec αίσχρολογία, quæ ex hac primæ syllabæ variatione provenit.

Vitiosae et prorsus vitandae epentheses.

Ničemerný bidniče: lépe říci Ničemný etc. Někteří polisantes téměř říkají i písí Moje: lépe říci Mé. Moje ruce, moje oči, ó moje dítě! Poláci a Slezáci říkají. Affectare *καυροφωναν* insulsissimus est ornatus. — Jan. 11. Ničehož neznáte. Někteří per ineptam epenthesim Ničehéhož, jiné zase syncopen dělají Ničehuz, graeco more contractis literis: nejlépe prostě říci Wy nic newite neb neznáte. — Odolati, reluctando vincere. Dobré słowo, kazí je někteří říkajíce

Odvolati, ješto Odvolání jest avocatio, odvolati někoho ad hry, pítí etc. Item Odvolal, odvolati má svého kacířství = palinodiam canere. — Přijde = přijde, staří říkají: nepřijemný již archaismus a není ho žádná potřeba. — To slovo Meli Viscus edud má původ, že meylí = fallit; nebo není k jiným ratolestem podobné, quam non sua seminat arbor, jakoby se přirození na něm meyhlo, a někteří je předce tak a prosta jmenují Meylí: ale lépe jest říkati Meli ad differentiam conservendam inter verbum. Fallit Meylí; attamen sua quisque abundet sententia. — Treseceš, lépe Treseceš. — Všeckno, jini Všechno: obé ničemas a bezpotřebné, lépe diš a pěkně VšECKO. K čemu jest potvořiti to slovo? Rovně jako někteří říkají Tentof jest. Ale ti mají weymřuvu, že w kraji jejich tak mluví obecně. A tolikéz jest při tom slovu Wždyckny, Všeckny. Při tom slovu Všem admonitum volo lectorum. Není zlé to slovo, ale pro přewrhlice lépe říci Všechněm. Quidam inepte říkají i piší Všeckněm, Všeckno; jest dupřovaná epenthesis, velmi mrzká. Též někteří piší Všechno, bez potřeby, mohauce říci VšECKO. — Matau škodně někteří ta slova Podávati a Poddávati. Však sem mu se dosti podával, t. propřičoval, podkládal. Kdyby mi se paddal, w slovu se nepoddá. Podati nože, chleba etc. Poddati zámek neb město obležené etc. — Rudné moře, někteří po starosvětsku říkají: Rudé říci máš, t. té barvy jako kůže rudá, aniž nažlutlé aniž načerwené. — Item Mám říci, ridiculum esset ita loqui. Recte proferes sic Mám říci. Ale Plžákům se pěkná zdá býti ta epenthesis, podobně jako Morawcům, když majíce říci Přijde a nebo Přide, i říkau Přinde a nebo Přejde. — Dobře diš We awátek, ale zleby řekl We pátek, We pondělí etc. We všecky zwony zwoni w dňotě. — Přišla klaněci se, přišli klanějice se; někteří to confundunt. Klanějící se: barbara epenthesis. — Owoce, někteří inepte Owotea, quasi de patre, otce, aliquid dicere vellet: neříkáš nic o wotce, (ač se sic říká Wo otce) an sedí w šakawě. — Nepostatěilo, lépe Nepostacilo. — Někteří prostých sedláků Morawských následující říkají Činíwáwali sme. Est quidem

significans singulare quiddam, sed agrestis et rustica vox. Dostě jest říci Činíwali, dělávali, zpívávali etc. Ale dobře též díš Smilowávají Některí eponthesesa škodně dělají, cum duplicant literas inerudite. Jako při těchto slověch Wina, culpa, Winna reatus. Není bez winy. Winná polévka. Písaři některé indifferenter tak a nebo onak píší bez saudu. A takž při některých jiných slověch. Ano i to slovo píší vůbec zle Léta Páně, přidávajíce do prostředku bezpotřebně *h*, Letha, ješto žádný tak nemluví. Podobně jako staří Latínci psávali Condemptnatus etc., jako i nyní některé Philipizantes píší Redemptus, Exemptus: vše sau to nowinek mlowníci, nos poma natamus. — Teprw. Teprw nyní přišel. Nunc demum venit, některé říkají Teprw, ale nepěkně. Některé prostí Morawci přidají z zadu *a*, Tepruwa; agrestis vox omnino. Půwod toho slovo jest Prwé, Prwní etc. — Staří mnoho užíwali těch slow Prwá, Prwý (= první), a nepsávali ani říkali Prúwá, Prúwý. My říkáme Prwé sem přišel nežli ty, a nedíme Prúwe. On přišel nejprwé než ty, jednýž před tebau. — Wzácné, Wzácný, přidávají mnozí *z*, témeř bez potřeby, však také nepřilíš škodně, píšice Wzáctně, Wzácný. — Item Uzříš, Uzřím, píšeme vůbec: některé pak přidávají *d*, Uzďřím, inepte prorsus. — Bohatstwá, Bohactwí: první ostřejší, druhé jest písařů těch, qui nova libenter et fungunt ipsi et ab aliis similibus ficta libenter amplectuntur. — Některé pak psávali Jednadete; staří lépe bez toho *d*. — Nechať učiní, nechť učiní, per syncopen, Nechažť učiní, per eponthesin; omnia usitata, prostřední jest obecné, první drobět tužší, třetí nejužší. — W Klatowech nepěkně přidávají do slowa litera *t* Řictá = říci, dicere, Zwrcti, zwrcti, přewrci, přewrci, uwrci.

S y n c o p a.

Ta postředek wynímá z slow, a nemáo se jí užíwá w obecném mluwení. Bývají pak tyto litery wymítány:

a. Staří říkávali Žádný králi, jakoby řekl Žádaný. — Item Traubau traubiti, Traubů trúbíti: obé Čechům neneznáme.

Item **e** Nemůžete dvěma pánům slaužiti, Nemůžte.

Item litera **j** jako Přijde! = Přide: wůbec tak se mluwí nyní, ale ne wšudy se trefí ta syncope i při ratolestech toho slowa, nebo nemůžesh říci Přida Veniens; ale Přijda, ačby se w mluwení i to mohlo strpěti, ale w psání nenáleží.

Item **k**. Někdo = Nědo, Někde = Něde, a toho často užíwají ti, kteříž rádi křepčí: w spěšném obecném mluwení může státi.

Item **z**. Wložil pytel na osla, Wzložil prosbu saused na purmistra, Wzložil žádost pán na swé poddané: tu ta litera **z** quiddam gravitatis addit et metaphoram facit aptiorem. W obecném mluwení dobře stojí syncope, jako Wložil dřewo na wůz.

Item **ž**. Jako maje říci Teyž den neb Takowýž den, to jest po sedmi dnech, i diš tak jakž to již přišlo w zvyk Teyden, přes teyden, t. po sedmi dnech. Licet nonnulli senes (velut noster Augusta) ještě tak píší Přes teyžden, sed isti egregie ineptiunt. Němci mají Obyčej říkati Přes osm dní neb duů. U Ľatiníků to slowo Septimana. Declinatur in plurali Téhodnowé, téhodnůw. — Key hřích učiniž, jakoby řekl Který hřích. — Quidam agrestius et non satis usitate říká Kalichota, kaulichotu. — Také moci = takowé. — Co tu děláte? Píme = pijeme: imperativum pro indicativo.

Někdy také i syllaby (t. wíc než jedna litera) wymítají se ze slow per syncopen. Jako při tom slowu Chtějí, Chtí: tu se wymítá **ě**. Též i při tom slowu Spí dormit, Spějí dormiunt: řidko se kdy bez té figury užíwá toho slowa, kromě około Hulína prostí Morawci, ale ti neříkají Spějí, než předce wšemi ústy Spíjau. Čechowé utuntur singulari pro plurali. A tuby mohlo řečeno býti, že jest enallage temporis: Obadwa spí; pakli po staročesku Obadwa spíta, ale byľby již nyní nepřijemný archaismus. Idem admittunt participia quaedam Přináležející, Přináležící, Sľušící, Sľušející etc., licet hoc ad enallagen numeri verborum pertinere videatur. Item Widědné a neb Newiditedné. Též Posílení, Posílnění, Silím, Silím. Item *ow*.

Učitelové staří mělby říci, ale per hanc figuram díš pěkněji
Staří učitelé.

Nezpůsobná syncope.

Někteří překřepčující kazí češtinu i při tom slowci
Nějak = aliquomodo, nebo takto píší *ň á k*. Staří říkávali
Některak, Některaký etc.: *gravis et pulchra vox* lidem wá-
žným, a w mluwení nebo psání o věcech znamenitých pří-
hodné slowce, redolet tamen archaismum. It. maje říci Zpráv-
cowé zborůw, Wúdcowé, Saudcowé etc. i dí Slezák (tam około
Opawy schowany) Zprávce, Wúdce, admodum inepta syncope.
Item Trefowati, někteří novitatis avidi říkají i píší Trefati,
sed ineptum est, nisi forte in carmine. It. Lízají štírowé, líží.
W Prachenstě říkají Utratiť, když mají říci Utratiť (?). Takowau
pokutau, staří psali per syncopen Takau; sed nunc non uti-
mur hac voce.

P a r a g o g e.

Ta z zadu za slowem přidává literu. Příklad na lí-
teře *s*. Učiniš, zhřešiš, shřešiši; zlí písari přidávají škodně
f: shřešiš jsi. Luk. 7. b. A zawoław kterýchs dwau, nebo
kterýchsi dwau: tu neudělaľliby figury t. nepřidalaľliby *s*,
zkazilby smysl. Ibidem Kterýžs přijíti měl: ego quidem
simplicius datá opera transtuli, t. Kterýž přijíti má. Ad
Hebr. 11. Zwoliť sobě trápen býti, a ne Trápenu. It. Lépe
mi trápenu býti, a ne Trápen. It. litera *t*: Toť bude lépe.
Coť se stało. Coť se stało. Co tě sobě smysliť. Kdoť nedá,
dámť etc. It. litera *z*: Zdwiňiž. To *z* se přidává jako
u Židů affixa (o čemž napřed nejednau obšírná zminka učině-
na, kdež i příčiny i způsoby té figury wiz): Podiž, Slitujž,
auget vehementiam. W kterémžs ráciť složiti: někteří tu
škodně vypauštějí *z*: W kterémž: lépe jest přidati *z*, plněji
a wostřeji wzní. Někdy neoliko litera se přidává z zadu, ale

celá syllaba. Jako Satan, Satanás; jedno z Řeckého; druhé z Latinského, sic obé usitatum vulgo, attamen concianius est apud nos antierius t. Satan. Wiz o tom slowu wice při zawírce grammatiky. It. k tomu slowci Když přidáváme syllabu *to* Kdyžto, ale newšickni umějí souditi, kde se to má a může učiniti slušně a kde nic. Addit vehementiam quandam, ut videatur res seria agi etc. Luk. 7. f. Pražský wykladač mrzkau paragogen učinil a škodnau při těch slowech Quae et qualis. Kteraká a jaká jest to žena. Ještě lépe Plzenský položil Která a kteraká. Nebo Pražák admisit ineruditum homioptoton, a k tomu wice, nedopatřil se, že to slowo Qualis oběma těmi slowy, Kteraká neb Jaká, může se wykládati. Lépe i B. Lukáš Která a kterakowá per epenthesis non sine archaismo (ač i Kteraká neb Kteraký est vetus mos loquendi, tamen nondum abolitus). Ale nejlépe Klaudián a po něm Beneš: Která a jaká.

Ineptae paragogae et vitandae.

Hned, někteří mají obyčej říkati Hnedky, jiní šeredněji Huedka, jiní drobet po srbsku ještě nepěkněji Hnedko, jiní též nezpůsobně Hnědetky a nebo Hnedečky: nejlépe jest užíwati toho prostého slowa Hned. — Cožkoliw, lépe Cožkoli, a nebo, jakž se běžně mluví, Cokoli. — Tehdyto, Takowéto, lépe bez toho přidawku říci Tehdy, Takowé; kteří přidawají *to* kazí češtinu, wice se k Srbům nežli k Českému způsobu nakloňujícíe. — Semo tamo, někteří říkají affectantes archaismos, lépe říci Sem tam. Ač rozcestí mnohá sem tam. A však pro rozdíť nominis a pronomine piš jak chceš nebo i mluw. — Na zemi. Někteří zle říkají Wyliť na zemi: lépe takto Sedí na zemi, in loco, wyliť na zem, Effudit in terram, ad locum; leží na zemi, upadlo na zem. — Čechowé jen o samý kalich stojí: lépe říci O sám. — Ta nesnáž, ty nesnáže: někteří to škodně pletau říkajíce Ta nesnáže, to jest kaziti češtinu. — Hyn, istic: Hyn jde, hynky jde; Morawci we ws ch Henka de. — Někteří dělají paragogen ineptam in participiis quibusdam, přidawajíce

několiko litera, ale hned syllabu. Jako při těch slověch. *Strehew, Potrehew, Seodew* etc., o čemž níže při figurě apocope více povím. Někdy pak (když participia transeunt in naturam nominum) bývá pěkná paragoge. Jest *syť, pln, hrub, bohat, syťý, plný, hrubý, bohatý, pilen, pilau, pilna, nepilna* t. najdeli pán; staří tak říkali *Potřebna* nám znajice. Vide archaismum.

A p o c o p e.

Ta figura ujímá literu jednu na konci slova, jakož zjavné jest při těchto slověch: *Nowý měsíc novilunium, říkají vůbec Now, jest now a nebo bude zejtra now* etc. *Slawic* hod jeho (B. 14.) mělo státi *Slawice*. B. 15. *Chwálic* bez přestání jméno jeho. A jest takových slov velmi mnoho. *Utrh sem se, utrhl. Již jsem jed, jedl.* Když se spěšně mluví, není škodná figura, ač v písmě pro rozdíel (jed venenum, a jedl comedit) nemají se toho písaři dopauštetí. *Wezmi, wem: Čechové* mnozí obvyklí tak říkati. *Prawi* tobě, *prawím:* staří tak říkávali ne pro figuru apocopen, ale pro obvyklý způsob těch časů tak týmž způsobem vypovídání *prímae personae indicativi*, jako i nyní při některých slověch, to jest, ut *Snuji, kuji, šklubi, řaji.* Ano též říkávali staří *Razi, radím, A já* věrně tobě *razi, pust mne k sobě* bez nesnázi: tak w *Dialogu smrti s člověkem* napsáno. A na týž způsob říkávali *Hraji, hrám, ludo, hraješ, hraje.* Ale toby již více ad *parogogen, quam ad apocopen* přimáleželo. Velmi staré slovo jest *We* jmě = *wejmeno.* — Na *Morawě* staré babky směšně žehnávaly aurazy dětí *pláčících, kojíce* je tak: *Wejmě* ranca, kus *mazanca,* by to robě *sedělo,* toho by *nemělo.* Někteří *Čechové,* když měti říci *Střewice, řekli Střewí, na Morawě* pak *sedlky* říkají *Střiwě.* — *Dost, dosti, est in usu maxime in familiari locutione.* Ale někteří sobě *phrasin* formují z toho *Zadost učiniti, jest ničemný způsob mluwení t. phrasis.* — A též *impetum est, quod a nonnullis usurpatur, při tom slovu Za se: Trpiž sám za se. Říkají též někteří Wlož za se t. za sebe na řawici* neb na *stořici, za řebet, wstré čepici za se. Roz-*

dit pak od onoho *Zasse*, *russum*, snadný jest k spatření, nebo tu duplicatur litera *s*. — Před se, před sebe. Wezmi před se neb před sebe tu věc etc.; lépe jest prostě bez figury mluviti i pro rozdíl toho slova Předce, jdi předce, ačkoli w tom slovu ne *s*, ale *e* psáti se má. — Tusi přidať, tus přidať: *utrumque usitatum*. Učec docens, *femininum participium*: prostě se píše Učeci a lépe. Učic, *docentes, communis generis*: prostě se mluví Učice. — W té písni Anděl k Mariji panně: Roděci nepřijaľa. A za ní hned w druhé, Že poroděc nezrušíš poroděci. — Wztahw, wztah, per apocopen. Welmi užitečná apocope *euphoniæ gratia*. Neb tu *w*, ač *propter significationem utiliter apponitur*, jakž sľuší na *participium*, ale wšak *pronuntiatio esset valde insuavis = contra communem usum*; mohľotby se psáti, ale jedné, si in *pronuntiatione præteriretur*. Dobrý jest rozdíľ tau literau Wztahw a Wzťahľ: neb prwní jest *participium præteritum*, druhé pak jest *verbum præsens*. Ale nejlépe jest tomu slovu powyhnauti někudy okolici. Podobně jako při tom slovu (Luc. 19.) Wzhledw wzhůru, lépe by řekl Wzhľedna aut *resolvendo* A wzhľed, a nebo *simpliciter* Wzhľed, a nejlépe Pohľeděw wzhůru, ut *nos transtulimus*. Mikulaš Konáč, dobrý Čech, w předmluwě na Dymnu *) položil to slovo Powrhľ místo toho Powrhew. Act. 7. Wzhľedw w nebe: *inepte transtulit*, lépe Pohľeděw do nebe. Poklekw, lépe poklek na swá kolena per apocopen, *hoc nempe est xaxóφωσiv*.

It. Mat. 27. Powrhew stříbrné, lépe Powrh. Marc. 10. Poklekw: lépe per *enallagen* Poklekna scilicet *tempus mutabitur*, ale bez škody. Wšak w některých slovích může to *w* státi, jako Učiniw, Pokłoniw, Utratiw. — Jest, Je. Wšak jest on nám mnoho dľužen, Wšak je on nám mnoho etc. w obecném mľuvení *usitata*, nec *inelegans apocope*. Luc. 9. Kdo je wám ukázał? t. Kdož jest wám. It. Kdože wám ukázał? Marc. 6. s. Ontě z mrtwých wstaľ, Ont jest z mrtwých wstaľ Tentě byl. Šeltě již, Šelt jest.. Byľt jest. Býwá také apo

*) Viz Jungm. hist. lit. č. IV. 667.

cope, když nomina transeunt in naturam participiorum: Sytý, Plný, Syt, Pln. Vide supra de paragogo. Někdy se celá syllaba odvrže od slova, jako Semť roztržen na vše strany: měl říci Na všechny strany, sed in carmine může slušně státi.

Než sau některé apocope velmi nezpůsobné ac omnino vitandæ. Jako na Moravě mnozí takto říkají Mosí být; Čechové eleganter proferunt Musí býti. Stáde swiň, t. swiui: ineptissima apocope, Beneš tak vyložil. Dicimus Swiň tu kůži, Swi- nuť plátno. — Pohleho, Hereho: Hle neb Hled, w běžném domácím mluvení u mnohých Čechů usitatum. Netolik, lépe říci Netoliko. Ač tam w písni Netolik k dobrému pudí etc. sed non est imitandum, a i to místo hodné jest naprawení. Mnoho tisíc, totiž Mnoho tisícůw: Osm tisíc, tisícůw, pěkná a zvyklá apocope. Tisíc tisíců slaužili mu, tisíckrát tisíc tisícůw, a pakli millonůw. Krůpě malá, Krápet češtěji. Ani krůpěje, genitivus. Ani krapťe piwa nemám, krůpějička, kraptek.

Antistichon.

Když se obyčejná litera wyvrže z slova a jháá na její místo wloží. Jako při tom slovu Musí: Čechové tak říkají, Morawci pak Mosí, inepte a nezpůsobně, a někteří hlaupí Mosej. — W maštali, in stabulo. Někteří přečestující a překřepčující říkají W mařtali, w mašteň. — Swatý, swatější, nejswatější, Čechové Nejswětější: Papeži tak píší Sanctissime. Swětí, Morawci říkau Swatí, sancti: od swěcení a od swatosti. — Hlédej, hlídej, hladej, hládej: Hledati jest Quaerere, Hlédati neb hlídati jest Custodire. Ale sedláci w Čechách pro rozdíl hmotnější mezi tím takto říkají Hládej klian. Nehledej peněz, neztratilla. Morawci někteří a w Čechách ženy říkají Hlidám. Nejlépe pak byľoby tu diphthong udělati: Hljám. Nebo lidé staří, kteříž právě a dobře česky mluwí, téměř exprimunt diphthongum illum integre. Takž také i o tom slovu Mysľce, Smysľce. Ale kdoby toho četřil? — Pérko, pyrko za birýtkem. — Dokawádž, někteří žarodně

řikají Dokawadž. Jako Słowáci Poněwadž, majice řici Poněwadž. Item Zmateno Čechowé řikají, Morawci Změteno. Swětí t. sancti: lépe řici Swatí pro rozdíl od druhého slova Swětí sůl, wodu, byliny, consecrare. Však říká se wůbec Nejswětější a ne Nejswatější. — Swižice Čechowé řikají, Morawci Swážice: subtilus est prius. — Nasál semene. Naseš obecněji řikají. Onono jest welut theologicum. Morawci někteří Nasíl, inepte. — Mat. 12. Počali, Beneš Počeli, inepte: tuším že je wzał od onoho starého Počechu se wymławuati. — Quidam nonnullas voces confundunt inepte. Jako Pro hřešení, Pro hřišení, jestoby tu měl rozdíl býti. Pro hřešení, propter peccantiam vel peccare, Pro hřišení, t. hříchů se dopauštění, hříchů spachání. — Odňato, odjato: obé dobré, však druhé lepší. — Nikdy, sedláci Nikdá. — Pochodí, pochází: obé zvyklé. — Chození do kostela, na pole etc.: około Ewančic řikají Chodění, rovně jako Cesta = těsta, Dáti = daci, Tisař = cisař, Cihla = tihla, Wšemohautí etc. — Urazil sa, lépe Urazil se: ono jest po Strážnicku *). Około Ewančic na Morawě zwlášťe we wsech mnozí proměňují *t* w *s*. Majice řici Dítě i řkau Dztě a nebo Dzca, Piše = pžše, Diwadla = Dzwadla. Item *t* jmenují místo *c*: majice řici Cesta i řeknau Těsta, Tisař místo Cisař. — Maličko, Malitko někteří w Morawě: prwní lepší. — Někteří majice řici Lecdes i dějí Ledakdes, inepte: na Morawě tak mławí mnozí, ale i w Čechách per incuriam nejedni tak piší; wiz w nowém herbáři Českém na mnoha místech — Item Lecos majice řici, i řkau Ledacos neb Ledacosi. Morawky a někteří hławpí řikají Nedacosi. — Otiži, Otižeš se, Tiži tebe Čechowé řikají, Morawci Otáži, a po Hulínsku Otážu se, Táže se etc. — Marci 3. Synowé bromowi, hroma, hromu: nejprwnější dobré a wlastní, druhé sedlské, třetí dětinské. Nasál pěkně słowo theologicum; Naseš wůbec se ho užíwá, Nasíl Morawci někteří tak mławí. Wšecko, quidam scioli ineptiunt, řikajice Wšicko, potwoří se bez potreby: než staří prwé tak říká-

*) Hoc a dialectos pertinet.

wali, jako w písničích starých L. 4., ale nyní již non est in usu. Wšecken dobře se dí, Weškeren obsoletum, Wšecek hlaupě po sedlsku, Wšechen po staroswětsku, archaismus: ale prwní nejlepší. — Při tom jměnu Wylém také nejedno-
stejnost jest. Jedni píší Wylím, druzí Wylém: obé dobré. Staří říkali Wylím wodu čístau: my nyní říkáme pěkněji Wyleji wodu. — Radše, Morawci říkau obutěji Radši, Čechowé dobří říkají Raději, nebo onono jest werštatní. Okolo Peršteyna říkají Rejši. — Před saudcem státi. In carmine veteribus usitatum fuit dicere Před saudci stanau, wiz písňě staré L. z; sed prior modus melior. — Zrádce. Kristus Pán za stołem oznámil swého zrádci, accusativus est: alii utuntur nominativo Zrádce, sed vitanda est amphibologia. — Chwálíce, staří říkali i psávali Chwaléce; obé dobré, wšak prwní drobet po žensku zní; tu by nezle stál ten diftoňg Chwáljce. — Item Zti-hni ruku, ztáhni. Otíži, otáži po morawsku. Někteří kazí dobrá slowa proměňowáním *ě* krátkého w dlahé *i*: Čeledín, Dwořenín, Mauřenín, Kniha, item in pronomibus, Škodliwě, Bedliwě, Pečliwě, Lehčejí, Pěkněji, Milejí, Spěšnějí. Malé tu *ě* psáno býti má; est n. brevis hæc syllaba. — Wisely šaty na bydle. Někteří říkají Wisaly. Obé české, prwní wšak obecnější, druhé agrestius sonat, hrubě po sedlaku. — Wyslyšewše, wyslyšawše, primum magis commune, posterius magis theologicum, quiddam n. habet gravitatis: slyšal, slyšel slyšela, uslyšela. — Někteří z bludu nemajíce neb newědauce rozdiťu mezi Wěječkau a Wějičkau, jedno za druhé křadau jako w Zákoně Mat. 2. kap. Ale Wějička jest; na niž ptáky řapají, Wěječka jest řopata, kteréž sedláci nebo mřatci užíwají, když wějí obilé mřacené. Wějice tolikěž jest jako Wějička: aut solet esse plurale. Mnohé wějice neb wějičky. Wějice est verbum; Wětrowé wějice suší zemi, Wějice obilé mřatci. — Naměsečník, Naměsíčak: utrumque usitatum. Prwního toho ti užíwají, kteříž rádi překřepčují. — It. Má býti šetřeno, šetřino: utrumque usitatum. — Sekera, Morawci hře Sekyra. — Mající, Majíce. Mat. 26. Žena mající nádobu maati; Stáli tu muži, majíce zbroj na sobě, mající zbrojz lepší

první. Stály ženy vdovy, mající fáchy dlaně: lépe než Majice. — Místěčko, někteří okolo Prahy říkají Městyčko; obě české. — Okázal theologica vox, Ukázal prostě obecné slovo. — Wstoupil na hůru, in montem, aut in superiorem domus partem. Nahoru zavolání = na zámek ku pánu. — Pojme ženu, Půjme své hostě, — Wožere se, wožire (nejedna se ožire, ani čest ani zvěř; tam v jakés písničce položeno) utrumque est usitatum. — Než někteří tau formou ano dobré slovo Řiditi kazí, říkajíce na tom místě Řediti, subtylněji mluvíti chýše, affectant novitatem, překřepčují, dravě ozdobovati usilujíce řeč svou jakous křepkostí, jako když kuň velikau hujností newí jak má lomiti nohy. Atque hac ratione, jakož při tom slovu, tak i při jiných confundunt voces, dvou slovy ratolesti pletau. Řediti jest Rarefacere; odtud sestupuje Řidký, Řidká barva, Řidké plátno. Řiditi pak jest w řád uwésti; odkudž sestupují ratolesti řád, Zříditi, Zřízení, Zřízený. — Item Wytřehati, Wytřihati lépe; jiné jest však Nůžkami něčco vystřihati, Než někdyt při některých slovech ta forma máhe místo míti. Jako řeklyby Nawštěwiti, Nawštwiti: obě neslé. — Nesiti nititi; též obě České. — Zapérati, zapíraiti, zpírati. — Zpěwati, zpíwati. — Bydlet, bydli, utrumque usitatum: lepší však Bydliti. — Kněha, kniha někteří říkajíce přecházejí: lepší obvyklé slovo Kniha, knihy. — Pohľdati, někteří říkají w Čechách na některých místech Pohľseti: unum et idem frequentativum utrumque, elegantius tamen multis videtur posterius. — Sloje, slove: inaptā inflexio, Někteří alí Čechové tak mluví i píši. Až i Jan Stráňský, (sic dobrý muž i Čechů mluwný) takto napsal w jednom místě Ca to sluje do pekla saspowati. Lépe Beneš a Geoll Mat. 1. Jenž słowe Kristus, a ne sluje. — S nimi cum illis, někteří po Domašlicku ut K. J. Bohius solet; lépe říci S nimi, Verum in singulari retinendum est s, ut S ním, cum illo. Ač bude amphibologia pro one slovo Snto = comedam totum, devorabo, Sažeru. Sed potest hanc amphibologia facile tolli. Nebo comedam sama psáti se má s dlaným s; ale Cum illo, a ním, mály s má býti, proto že sic reddetur propositio cum per

literám s: — W písničích starých (M. 3.) Již Bůh ráčí obliti: má být Již, Quam, kterážto obět; accusativus iste non patitur longum tota, sed brevis: quodsi feceris longum l, bude již Kterážto, ablativus erit omnino. Díti kdo: Již někdy bývá adverbium Jam, nětóm nic nezáleží, okolní slova dobře vokáží, jaká significatio toho slova jest. — P tot jest antistechon, když dlouhá litera místo krátké se klade, vel cóntra: jako mají říci Okřkřl ho, i dí někdo nebo napiše Okřkřl. — Item při tom slovu Břěnkawý, Beněš ineptam fecit antistechon a řekl Břěncawějši. Vide in gram. — Idem maje říci Při těch slowích, řekl PŘI těch slowech. Co jest medle kásitě češtinu, jestliže to není? — Vlastní a příležitost místo má ta figura i při těch slowích Mat. 18. Mezi ním. Mezi tebou a jím samým; ale zloby řekl Mezi jím. A též nepěkně Mezi tebou a ním samým. Ač Klauďian w swém Zákoně tak položil. — Opit se; Upit se: partem different et utrumque est in usu. Ač vlastně to slovo Úpiti est partem quendam exaurire, non tamen inebriari. — Dověrně; důvěrný; Morawská slova: Čechové říkají Dřwěrný, dřwěrně. — S twad woli: Wáli raději říci. Woli Čechové krále a Němci císaře. — Předse, přece: Quidam per hanc figuram confundere volunt has voces, jedno za druhé kladouce nepřesně a škodně. Předce est expletiva quaedam dictio. Pjdu předce, pergam eundo, ut procedam vel pergam. Ale Před se jest tolikéž akoby řekl Před sebe. Wezmi před se neb před sebe tuto práci. — Item Prospiwá; Prospiwání, Profcit. Pro zpíwání zawořáno páchole, propter cantum. Zpíwá; dozpíwá brzy. Dospíwá aukno, dospíwá k jarmarku, nemohl dospěti, perficere, pertingere ad scopum. — Po některých slowích snadně se widí, která litera se užíwati má, jako Napsal se, Wyznał, Přiznał se, Prosim; Přeše, Přešba; někteří piši Prozba: říkameť sic Prosim, prositi; a však liberum sit cuique iudicium. — Staři psawali Sbōř, my stawíme literu s místo z Zbor, ačkoli neříkame Zebrání, ale Sebrání = Shromáždění. — U Bůh wěřiti, staři říkali: my říkame W Bōha. Ali cubi tamen theologis praecipue concedi posset usus huius phra-

sis, jako Hci quandoque Jdiž. u pokoji. Byl tehdaž obyčej mnoho *æ* litery té užíwati místo *o*. W starých pargamenových knihách psaných česky mnohé se toho nalézá. Ale nediw, z latiny to bylo, odkudž liter i písma Českého jest půwod. — Skrausené srdce, cor contritum, staří říkali: my nyní někdy říkáme Skraucené, ale jest ještě vox nova, metaphora usu non satis confirmata, jako nowý zeman. — Tudy jde, dobře diš: ale Morawci říkají Tady, inepte. Mat. 20. Žeby Ježíš tudy šel. — Pryč Čechowé: Morawci Preč, inepte. — Lehýčky, Lehaučky: prwní České obvyklé, druhé jest Morawské, ale však již ho i Čechowé mnozi užíwají: contrahunt aliqui Lehúčky. — Kwisti žal. 92: Kwésti inepte. — W zákoně Páně, W zákonu: quidam aberrantes: datus est enim Zákonu, k zákonu, ablativus Do zákona. Tolikéž k žalmu, w žalmě. A však nyní již naříkáme W žalmě pátém neb šestém, ale W žalmu etc. per antiptosisin. — Item na saudu, w saudu, po saudu, k saudu. W sudu, Kaupit sud, někteří však W sudě, w sudích své věci wezau. — Ineptissime quidam křepci, říkajíce Kderýž místo Kterýž a Kderak místo Kterak, Kderáž, kderakým způsobem, na kderém místě. — Obé se dobře di: Nedbá na tě, Nedbá za tě. — Modlitba-piši někteří: lépe staří Modlitba, modliti. — Zeman nyní říkáme, staří říkali Zeměnin a Zemanin. A na odpor zasse Cizozemec t. rodem z cizí země: zeměnin, rodem z té země etc. Ta země jest patria jeho, téměř jakoby latíně řekl Patricius. — Půjdeme dolů do lochu, Půzáci Dolů do lochu. — Ministri in hac vita všech sluzi býti musejí, dixit quidam napoly po polsku; nebo Poláci řkau Sluzdzi, ale Čechowé Služebníci neb Kněží.

Metathesis.

Ta figura litery a neb i syllaby překládá, wynimaje nebo newynimaje jich wen z slowa. Jako při tom slowu Wšecek, Wšicek, Wšecken, Wšechen, Wešken. Prwního wic Morawci než Čechowé užíwají. Druhého ti užíwají, jenž

překřepčují. Třetí jest obecné et usitatum vulgo Čechům a zvláště in rebus theologicis: videtur etiam nonnihil gravitatis abere. Čtvrté jest staré, obsoletum; staří kazatelé užívali ho předešlých let ještě, již nyní non est in usu. Páté jest ještě starší et magis obsoletum. — Powolně, alii, ut plurimum Morawci Powłowně, id est paulatim, sensim, non violenter: jiní říkají ale drobět w rozdílých příčinách, fere in alia significatione Wolně. — Pinwice někteří říkají: mně se lépe líbí prosté staré Piwnice. — A tolikéž Kobłauk, Kłobauk: ač to obé jest w zwyku. — Zvláště, to słowo zlí písaři kazí w Čechách i na Morawě, písíce Wzłáště prorsus contra rationem et etymologiam. — Podlé pána swého, Wedlé pána: i jednoho i druhého se užíwati může na jednom a témž místě. Ačby mohl i rozdíl býti ukázán mezi těmi słowci, ale kdoby ho šetřil? — Chelčický (sic nezlý Čech) w postilli syllabam pro syllaba posuit Pominující: puerilis archaismus, měl říci Pomíjejíce. — Odjał, nyní Odňał: obého se užíwá však prwní snad lepší. Odjímá, odnímá. Odejmu a ne Odeňmu. Odjiti od něho atřad. — W auteryj pŭjdu: nekteří inepte W auterek.

Liber sextus

qui continet farraginem vocum et phraseon elegantissimarum.

Hlawní a znamenitější věci již napřed předložiw a zvláště pak wlastnost a metaforu s jejich mnohými prameny a ratolestmi jako dvě studnice krásných mysli posluchačůw neb čtenářůw příjemných) a libých słow a frází, saudím za užitčné pro prostější mládence shromážditi některá pěkná słowa, a ušlechtileho mluwení způsoby k tomu přidati, a jako kosiť kwití rozkošného, jimžby širokost ľauky neb zahrady, t. řeči způsokné, ošlechtiti se mohla. Reddetur certe oratio lu-

culenta ac florida huiusmodi vocibus et phrasibus, ut veluti primum seculum distincta videatur. Půny mřádeněek mřže sobě toho ex probatis nostrae linguae scriptoribus aut eloquentium colloquiis ac orationibus více jako věčta nabíratí a potom v mřlavení nebo v psání učiti se jich slušně (in loco apte) užívati.

Voces seu verba	}	elegantia	}	haec et his similia sunt:
		pulchra		
		significántia		
		sonora		
		vlastní jadrná		

Hrozný, zřívový, přísný t. jehož se lidé hroží nebo straší. Šilný = nemandrý, nawsteklý, prudký. Pošetilý = zblázněný, ztřeštěný a jako lehkomyšlný: lidé říkají Nábzdí. Skwauci = coruscus seu coruscans, třpytící se. Kwetnauci, ktwauci = ten jenž ktve, kwfstí, zakvítá, prokvítá. Prokvítající = prospívající. Kwílení = přáč. Shnızdř se = usadř se, uložř, sedem fixit. Shrnauti se = přístěhowati se na místo skrowné cum sua suppellectile, considerare, acquiescere. Wětrniky = marnými věčmi, powětrnými pohrůžkami strašiti etc. Formowati, formuje = řídř. Tepanee pray = bijíce. Mrzák: mřlážek mrzážek, proverbialis fere locutio. Rozwřazení = potěšení, polehčení. Truchlím; truchlívý = smutný. Zkormaucený, zarmaucený. Zwučný, hřasitý. Rozhřicený *), rozpálený, rozzřobený. Spiknutá zběř, confutatio sceleratorum aut vulgi. Pohřtiti = zahřaditi, vyhřaditi, devorare = delere. Prchliwost, furor. Zřelmiřost, belluino more saevire. Přívawowé. Šikowé = varię impiorum molitiones ac machinationes. Akęque proprie Šik est Acies exercitus. Chatrní = špatní, nazní. Přihřměli, shřlukli se, s hřmotem přispěli, tumultuose adfuerunt, cum tumultu advolarunt, ingruerunt. Jedinky, jedinká duře. Přikwačřti, propadnauti. Osuli je nepřátelę = oblehřli. Neje-

*) W Rkp. Kouhřený.

šitní, neješitný: theologicæ voces usitatae. Thema eorum obsoletum est Ješitenství a neješitnost etc., staří tak psávali. Pošmaurní, vetus quidem sed theologia usitata vox. Ze vši duše sławme a chwalme. Neprátelští zubové = cenatus impiorum, astuciæ et tyrranis ac zólorum dentes. W. laupež dán = præda factus. W roztrhání. Hrozné věci (vel stydké) páchal: semper in malam pertem accipitur: horrenda patrabat facinora. Diwné věci působí in utramque partem accipi potest: mira edebat facinora. S proti smísiti = solo aequare. Drž ruku nad námi = chovej w swých rukau, defende nos ochraňej, braň. Ptáče ušlo z leče. Zákali mne = čšhali na mne. Čihař, čižebník, auceps. Chybili jím nástrojové. Nyní říkají světsky Chybiły praktyky. Staří proverbialiter říkali Chybiła modla = chybiła a zmeyliła je, jejish wyměření. Úkladové, ukládal o něm, Jidáš o Kristu Pánu. Bada aukladná, auklady = listivé léčky. Obmyslové t. listi, si simplicius loquendum. Obmysl jest chytré a wtipné wymyšlení cesty k něčemu, třebas k oklamání bližního. Prostě říkají lejci Šibalství. Esset, má w něm libost zvláštní, Plémě = národ, natio, rodina. Ortel, edictum, výpověď: ex germanico. Wyhlídá, wykauká, čšhá w skreyši. Mocnář, per contemptum, jako i boháč, učenec etc. Huiusmodi voces sunt velut spiculae et maxime in invectivis valent, dum hosti aliquid tribuendum est laudabile, ut hoc fiat cum contemptu. Zloboch, zlobi se. Jedovatý jazyk. Dychtí po něm, satagit. Čenichá, theologicum et vetus, čenichati světské věci. Skrotiti, domare, perdomui. Sewřiti = ssaužiti. Potupný, zawřeny *). Zbédovaný, bídau naplěný, bídau zmožený. Umděný = ustažý, unawený, honěný. Ułowený. Rauhawý. Ubrocený, zbrocený: elegans archaismus. Sirý = pupillus, opatřený, derelictus. Si- roba. Wně ležel, co pes přede dveřmi, foras, na ulici nebo na ryňku. Wyšel wen, foras exiit. Quidam admittunt germanismum. Jest tam wen, nehledej ho doma t. tam wen z země.

*) Rkp. Zawřeny. řá = ř částěji.

W Polště nebo około Litomyšle tak mluví; jinde není obyčej tak mluvíti.

Utišení { světa
moře } tranquillitas, halcionum dies.
větrůw }

Loďka, cymba; navicula Petri, imo potius Christi. Brány pekelné = portæ inferi, moc ďábelská. Rozzelenal se ten strom a na vrchu se teprw rozvíjí rozkošné lístíčko jeho. Rozkladl se strom, rozšířil. Ztroskotáno vše, potřískáno, roztrískáno. Mámení, fascinatio. Přeludové, dæmones pellicientes animas atd. Stánkové Páně, tabernacula domini Fascinatio, fascino, okauzlení, očarování: Morawky říkají Aučinek Pramen vody živé Krystus. Čisterny prázdne. Studnice je wod živých Dominus noster. Oděw jeho bělostkwauci, vestis candida. Náramně se rozhněwal = welmi. Sed illa prior est egregia vox plane theologica.

Phrases werštatni, však dosti pěkné. Budešli dělati u něho dále? Nemělych t. nebudu. Nemělych mu toho šenkowati t. odpustiti. Neměly mne více bítí.

Ale širokáby to věc byla a snad někomu i zbytečná zdálaby se, množství takové słow a frázi wyčítati: protož widí mi se užitečné, abych některé knihy České, w nichž sau i słowa pěkná a wlastní, i phrases obecné, obwyklé a ozdobující řeč, zejména tuto připomenul. Nebo některé knihy České tak sau špatně, ničemně, ba at díw. což prawda jest, traupsky sepsané, že podle mého saudu mnohé z nich, aby kdo čacký čisti měl, nejsau hodné. Já, pokudž mi wědomo jest, tyto knihy práwě česky, prawau a dobrau češtinau sepsané býti prawím:

Cožkoli **B. J. Roh** buď sepsal sám a nebo od jiných sepsané spisy korigowal, ty wšecky i čteny býti mohau a z nich (kdo chce býti dobrý Čech) může słowa a phrases bezpečně bráti. Jako sau: Pšaná apologi bratrská we-

líká. Spisowé někteří etc. Psání Bucerowo o péči pastýřské, na česko přeložené, wytištěné. Písně, kteréž **Severin** w Praze léta 1541. wytiskl. Item Knížky několikery od **B. J. Augusty**, wúbec wydané: Pře jeho s kněžími. O záwazcích. Dialog Peterky. O zwání. Item O wylaučení. Item Swědectwí Paní Justýně etc. Kromě že affectata est multis in locis oratio, et quædam non receptae sunt voces. — Utrumque prorsus non non imitandum.

Také i ty knihy těchto našich let od Bratří wydané, jako *Konfessi*, *Odpověď panu Wojtěchowi z Pernšteyna*, Item *Kniha weliká písní*, jichž se wúbec užíwá, tištění zwlášť posledního. Ale že sau od mnohých skládány mužů, protož i čeština není w nich jednotejná. Wšak poněwadž sau některé písně w welikém kancionálu welmi rozkošné a práwě řemeslně složené, práwě česká usu recepta a pěkná slowa, phrases i mnohé figury ušlechtilé mající, ako nějaký wěnc z kwití rozličného uwitý, a některé jako krásný strom spolu se držící, wzhůru rostaucí, non humi repunt, sed artificiose attolluntur: z té příčiny widělo mi se některé zejména naznamenati, t. tyto:

Wšickni wěrní Křesť. A. 15.
 Těš se dcerko A. 15.
 Přišel jest k nám obr A. 20.
 Wěrná duše radost B. 4.
 Nastal nám den potěš. B. 4.
 Wzdejmež chwálu B. 4.
 Již slunce z hwězdy C. 1.
 Srdece mé sladká píseň D. 10.
 Zpíweť jazyk křesť. E. 2.
 Potěšen buď Jeruz. E. 4.
 Tobě buď čest Pane E. 15.
 Pán Ježíš maje E. 17.
 Otec nebeský jediná F. 6.
 Pozorujtež wěrní F. 8.
 Atbychom poznali F. 8.

Ay přestawný wěš F. 15.
 Wesseliž se srdce F. 16.
 Wesselyť nám den G. 1.
 Tento přestawný G. 2.
 Jezu Kriste wykupit. G. 5.
 Wessel se této chvíle G. 15.
 Tento čas nynější G. 1.
 Wstauřit jest Kristus H. 5.
 Z wltězství Ježíše H. 5.
 Sesleš Hospodine s^o J. 1.
 Chwaltež Hospodina J. 1.
 Jeden Bůh w bytu J. 7.
 Každý duch chwaliž J. 7.
 Budiž chwála welebné J. 8.
 Chwály radostné J. 13.

Pane, jako předbavý J. 18.	Taktoť P. 20.
O přeblažoslavené J. 14.	Neděteš se P. 20.
Raduj se matko J. 20.	Patř každý Q. 3.
Tobě předobry Bože K. 2. a ty čtyř pofád zá ní.	Kdož pod obrannu Q. 3.
Ay jak jest to milé K. 7.	Q pastýři Q. 7.
Milostný otče K. 9.	Hospodine Q. 8.
Smluj se naše mnau L. 16.	Q Jezu Kríste R. 8.
Z hlubokosti w své L. 17.	O všeochtilé přitv. R. 9.
Jezíši tváť jest N. 8.	Bože náš R. 11.
Ey nuž lačni žízniwi N. 11.	Wšemohauci R. 20.
Tebot srdci i hlasy N. 15.	Probuš se S. 1.
Zpřwejmou N. 16.	Přeblažoslavený S. 17.
Poslítež se O 1.	Proš se padš T. 3.
Ach, ach, au wech O. 10.	Reskoš i učiení T. 3.
Ay Bože rač se Ő. 14.	Wažme žiwot T. 7.
Chwal Hospodíne P. 3.	Pozorajtež T. 7.
Bože Otče P. 6.	Odaw mne T. 9.
Srdce čistob P. 7.	O Pane kněw T. 13.
Dobrotiwýř P. 13.	Hospodine T. 13.
Jáť w Pane Bohu P. 14.	Jesu Kríste spasit V. 6.
Přilišná P. 16.	Králi nebeský V. 5.
Wěčný Králi P. 18.	Mocny všech H. 4.
	Chwála Tobě H. 6.

(**Blažoslavy** spisy) Takéby mi se zdálo (ač wídk
se komu saud můj w tom býti **sprawedliwý**), že češtiny té w
Nowém Zákoně nedáwno teď po dwakrát wydaném a w
Ewancícih wytištěném neměby žádný dobrý **Čech kněw**.
Také i ta kařka, jenž slowe Přídawkové k muzice, ano i
Muzika zwařtě poslednějšiho tištění, zato mám že w sobě
dobrau a snad i pěknau češtinu má. O jiných jí podobných mlčím,
nechať skutek (kdež jest) prawdu wykládá. Decere n. mihi
videtur, ut de metipso quam modestissime loquer, cum mihi
sim bene conscius, quam et mihi sit curta supplex. Wím,
že sme všickni nedokonní: a však jedni mítro drutě, wíce
a méně.

O knihách, které sepsali veteres, předkové naši, měl sem
byť napřed powěditi; ale když se koli prawda powi, vše
dobře. **Minstr Jan Hus** nemálo psal: A byť jest jistě

za svého věku dobrý Čech. Kdožby uměl, mohlby knih jeho dobře učit: odvrha však některé nepřipadné archaismy, jako Abychmy, Učinimy, Přistaupimy. Němci nám řec zmítli. Hlavizna; my škáme Kapitola. Někteří toho slova Swák (slovenské slovo za Tchan) místo toho Šwagr užívají, sed hoc est rarus et prorus puerile. Bijtí, my píšeme Bítí. Totlá stará již z zvyku vyšší mluvení a slova.

Mistr **Woldřich Wolesský***), homo nobilis stawu rytířského, qui floruit okolo léta Páně 1530. Na Benátkách za pana Fridricha z Domina byl, a w ten čas tu zprávcem byl B. J. Augusta, cuius hic fuit et auditor et antagonista. Hulus, nempe Huldřici nomen, papistæ in catalogo domnatorum scriptorum inter ficta nomina recensent: domniwali se, že ten člověk toho jména nikdy na světě nebyl. Muž učený. Cožkoli psal, český i latinské, pěkně psal.

Tolikéž i pan **Wiktorin ze Všehrd**, kterýž z latiny do češtiny nemálo vykládal.

Též i pan **Jan z Kunšic a na Zaječicích**. Ten drahnau knihu mistra Matěje Pařížského o Antikristu z latiny do češtiny přeložil, dosti dobře a vlastně.

Matyáš pisar jeho přeložil panu Towačovskému z latiny do češtiny libros Platonis de republ.

Řehoř Hrubý z Jelení, Sigismundi Gelenii pastor, wyložil Františka Petrarchy knihy z latiny do češtiny, velmi dobře: kromě že ortografii není velmi způsobilá.

Wiktorin ze Všehrd, cožkoli vykládal do češtiny, hodí se čísti: čeština jest dobrá a i věci velmi užitečné, a zvláště ti spisové Cyprianowi a Chryzestomowi. I pan Jan Zaječický dosti pěkně psal, jedné ty některé archaismy wywrci: Abychmy, Budemy. Tehdáž byl tak obecný způsob mluvení. I **Chelčický** také není zlý Čech. Až některé prudkých a krátkých soudů Čechové nelibují sobě té češtiny Jeleniowu, nýbrž i posmívají se jí, jako nestydatí (mezi dobrým

*) W Rkp. prvotně Huldřich, nato opraveno Woldřich.

a nedobrymi archaismy neumějice rozdílu činiti). Ale kdyby pilněji posoudili způsobu mluvení toho, vyrozumětiby tomu nenasadně mohli, kterak ti někteří dobří muži, předkové naši, staří věrní Čechové, bywše lidé učení i w jiných jazycích, a věci užitečné některé z cizích jazykůw do swého domácího, bližním swým tudy služiti usilujice, přeliti chtěwše, i řeč také swau vlastní excolere conati sunt. Nebo jakž spatřili dobrých a umělých Latiniků mluwení způsob, tak sobě to také pokudž slušelo sine cacozilia i w češtině formowali. Ne jako, nynější někteří češtinu latině mluwice, ale jako muži opatrní, umělým Latinských způsobů následowáním češtinu ozdobujice. A protož mluwili i psali erudite, ac, ut Horatii *verbis utar, rotunde*, Čemuž nynější někteří mudráci, *sapientuli*, nikdy newyrozuměwši někteří *linguam maternam propriam pro barbara habent, vere barbare et scribunt et loquuntur*. Ale to tam.

Pan **Jan ze Škudl**, prostřední Čech, ač prostau má češtinu.

Předešlého času byl také dobrý muž a pobožný w Čechách powstal, **Kiment Bosák**, nezadní kazatel; ten i písniček pobožných drahně skládal, i některé knihy jeho sau wytištěny. Nebyl dobrý Čech, *impurus lu ulentusque*, slowa i phrases *humiles et ineptas* habuit. W knížce *O pr a w d ě s p a s i t e d l n ě* položil to mrzké słowce *Sluje, měw říci Słowe*. Item Aby to jisté słowo *Theodidactus* Bohoučený, nebo (prý) *Bohem* naučený. *Ibidem A* w žádném jiném jest *spasení*. *Ibidem* *Zákon* jest *pěstaun* ku Kristu, *per ineptissimam epenthesin*. *Osprawědliwěti, justificari, imbui justitia*: ničemné słowo *ac radolet horesin*. *It. Neřku* w žiwotích. Ale i potom *inepta phrasis et vox Neřku*, aby *osprawědliwěl*. *Nebľuditedlný. El similes multæ voces et phrases fugiendæ*.

Bratři staří, předkové naši, mnoho knih napsali a nemálo jest jich tištěných, wíce však psaných. Cokoli psal **B. Prokop**, muž jisté učený a welmi wtipný, *suavis et*

argutus (Cypriano fere similis), vše se čísti hodí i pro češtinu i pro nětco wětšiho. Bratra **Řehořowa** čeština jest prostá welmi. Též i **B. Matěje Konwaldského** i jiných některých, qui erant coetanei ipsius.

Bratr **Lukáš** drahně knih napsal. Ale newelmi dobrý Čech byl, wice latiny následował než słušeło, nětco i od němčiny překážek měl; nebo rodem byl tam, kdež mnoho německy mluwí. In summa latinismos et germanismos plurrimos admittere solebat. Pročež a ještě i pro nětco jiného jeho psání mnohým se zdála welmi neswětlá a nepřijemná.

Po něm **B. Beneš** byl a také nemálo psal. Sed quia idiotā fuit, welmi prostau češtinu měl, však srozumitedlnau podle mého saudu. Melaňktonowě latině jeho čeština welice byla podobná. Wiz spisy jeho tištěné i psané, však sau před rukama: Rozmlauwání čtyř Bratří a jiné.

B. Martin Michalec málo psal. Kazatel byl dobrý, ale scriptor infelix. Humi repunt omnia, quae scripsit: příliš prostau měl češtinu. Také vše od ruky naspěch dělal, na słowa a phrases péče nemaje: quod quidem fieri non debebat, ale nemoci jeho dlouhé a těžké wymlauwaji dobrého muže.

B. Joannes Augusta, muž znamenitý a weliký, tovaryš bratra Michalců, drahně knih psal, mnoho i písniček skládal. cožkoli toho dělal prwé, nežli se do wězemí dostal, vše bylo welmi dobrau češtinau psáno. Phrases excultae, verba selecta: delectabatur admodum archaismis, tamen decenter. In summa, totum genus dicendi fuit floridum atque excultum. Valebat ingenio et memoria, ac diligenter legebat bonos authores w našem Českém jazyku. Fluebat igitur suavis, copiosus et exultans až někdy příliš lepidus et asiaticus esse uoluit. Fuit etiam aspersa eius oratio i některými nowými słowy, jichž neužíwali, jako Zkořaubil se, Řediti etc.

a tak drobet překřepčoval. Než w kázaních zdál se býti drobet drsnatý, ale horliwý. Ardebat omnia, i słowa i pronuntiatio i gesta. Referrebat zelo illo magna ex parte Lutherum. Když sem slyšel kdys před 26 lety Augustu a předtím nedáwno Lutera, zdálo mi se, že sem nikdy tak horliwých dwau kazatelů a w té věci tak sobě wespolek podobných neslyšel. Potom pak w wězení tom dlahém melancholicus factus, sám w sobě zawřítý, diwných myšlení plný etc. : kteráž wyléwati chtěje tam w pokoji w kautě na papír a někdy i krátkými słowy, nemaje i nač i čím psáti : paulatim amisit illam suavitatem atque nitorem acquisitum, dum proprietati et rotunditati studeret. A tak učiněn jako hyspidus durusque, drsnatý a twrdý. A že byl samotný, neměl, s kýmby mluwiwał, ac sese exerceret. Než dána mu Bibli Tigrinæ translationis, i w té četl pilně a welmi sobě słowa i phrases libowál, i takž také sobě i w češtině to formowál, ita ut eius oratio tantum non in latinismos tota converteretur. A protož wšecky knihy eho, tam w wězení sepsané, jako Sum m o w n i k (de quo seorsim agam) et cetera plurrima eius opuscula, refoleat latinam linguam. Sed quia ignarus erat artium bonarum, adeo et grammatices, igitur infelix fuit eius ista imitatio aut potius ζεζυζυζα. Factus est impurus lutulentus et totus corruptus quod ad sermonem. Ubi citat loca scripturæ, interpretatur ipse ex latino admodum insulse. Plurrimis in locis depravat scripturam, non tantum verba et phrases sed et sententiam alicubi, meo quidem iudicio. Eam ob causam non dubitavi eum toties reprehensive, ne fortasse aliqui temerarii aut simpliciores hunc boni illius viri squalorem pro decore applausu et imitatione digno amplecterentur.

Erithacus noster, **B. M. Čerwenka**, homo doctus et admodum diligens, memoria divina nec postremus ingenio, ac iuste dici potest, multæ lectionis vir, non pauca scripsit, quæ tandem limata et exornata sunt ab aliis, jako Oswědčení proti pánu z Peršteyna et similia quedam. In sermone fuit valde copiosus, verus artifex eruditarum

amplificationum. Usilował o rozšíření jazyka našeho opravdově, sed non admodum feliciter. Jak mnoho způsobil, ukazuje žaltář, kterýž z latiny do češtiny vyložil. Fuit equidem vena laudabili ac profecto fecunda natura. Tenť jest uměl w Českém jazyku κοινωγενως t. o všech věcech obyčejných novým způsobem ušlechtilě promluvití, tak aby se cosi nového a neslychaného i bedlivým a seudným ušima velmi příjemně vypravowati zdál. Nebo w mluwení jeho pro tu jakaus lahodnau pronuciací a všechném téměř příjemná, quandam eruditam humilitatem cum pietate et modestia coniunctam spirantia gesta, nebylo tak znáti patrných nějakých řeči jeho wad, jako w psaních, w nichž studuit esse copiosus, proprius, floridus, argutus et dulcis. Ale přihodiť se jemu, tak jako se stává zláta při potocích hledajícím, a zemi nebo prst přepirajícím, kteříž w drahné hromádce prstí a nebo hlíny maličko zláta nalézají. Collegit bonus hic vir et præclarus theologus magnam catervam variarum vocum, quæ profecto ad proprietatem et ornatum nostræ linguae plurimum fecerunt. Bene collegit, sed non bene elegit. Ale což zatím již bylo k sprawení České řeči, ad excolendum et a coeno abstergendum welice potřebného, t. in eligendo acre et dextrum iudicium aurium, toho se šlechtnému a výbornému muži nedostalo. Non quod esset ingenio stupido aut obtuso, ale že díl času žiwota swého strávil w Čechách, díl nemaľý w Prusích a w Polště, a naposledy drahně let byl na Morawě, a tak sobě wlastnosti a rozdíly těch dialectů velmi w mysli smísil a zpleť; odkud urodilo se to, že w řeči jeho některá slowa a phrases nalezají se Polská a Pruská neb i Mazowecká, jako Osobliwě. Morawská velmi mnohá: tlatlu. Česká také pěkná a dobrá mezi tím zůstala. Werštatních však hojně jest, dosti nezpůsobných. Sedlská některá, agrestia atque rustica: Lijawec. Staročeská a staroswětaká = archaismowé mnozi, nebo čitawaľ mnohá psaní starých Čechů, w Litomyšli byw za mládenectwí swého. Nowých slow i frázi, t. způsobů mluwení wymyšlených nemálo, tak jakž kdy mysl jeho, již prwé těch dialectů smí-

žením naplněná, sobě formovati mohla, jako *Stenokostawa stolice*. Item *Latinitas innumeros*, jako *Sudaria apostolorum* vyložil Potníky: *vox insuitata, feta, prorsus reiicienda*; měl říci Šátky nebo Facalítky, staří říkali Pasičky. Byl byl ten muž w Čechách zůstal a pečovau i morawčinau sobě překážky w řeči neučinil, měl jest nějaký ušlechtilý a wší České zemí diwný býti in hac lingua orator. Kromě to jemu drobet škodilo, i když ještě byl w Čechách, že rád následowal způsobu Řeckého jazyku, etsi ignarus linguae illius fuit, t. že slova rád skládal, čehož jazyk Český podobně jako i Latinský neoblubuje, ano hned trpěti nemůže, což sem již při mnohých slovích napřed vysvětlil. Sic jinak B. M. Červenka byl takový kazatel, že jemu za našeho věku rovného žádného in costa nostra, w Jednotě, nebylo. Sed profecto multum debebat praeceptorī suo B. J. Augustae, quem ferè exprimebat ac postea superabat. Licet n. Aug. fuit floridus et copiosus, tamen horridior alicubi et salubrosus utpote idiota artium et linguarum. pene ignarus et uerobildaxos: quod Eriphaca swau hládkomluwností a pěknými slovy vyplnil. Jesto Augusta utitur 1. fictis, novis, non receptis, nec per omnia licitis uerbis, 2. dum uult esse alicubi facetus nimis, fit vitiose blandus, ita ut metas gravitatis aliquando transiliat: sed habuerat correctorem, cui omnino parebat, B. J. Rohdem. Ten byl výborný Čech, gravis homo, genus locutionis prorsus grande habebat. Sed quia figuras grammaticas (multo magis rhetoricas) ignoravit, quibus coleratur atque pingitur oratio, mansit simplicior, quam decebat. Porro nihil fere ipse (aut valde pauca) scripsit, aliorum scripta et dicta corrigebat, fuitque verus Aristarchus, homo ingenii acutissimi et versatilis.

B. Adam Šturm z Hraníc, bakař, muž jistě pobožný, učený a nezadní, mnoho písniček skládal, i některé knížky napsal: *Dialog Peterky s Wařauchem* on sepsal, B. M. Michalec toliko skorigowal. Čistý zdařitý wtip jeho byl; inditum non fuit perinde acutum, než tak prostředně. Cožkoli psal, vše tak běžně dělal od ruky, jako člověk

welmi zaměstknány, a hned laboreni emendandi ac foetus suos lambendi fugiebat, pro teaknost nad tím. Rytmy welmi snadně mu šly, preraus fundebat verba. Z té stránky kus Ouidia byl. Mohl říci o swých písničkách: Nulla est in uerba cura laborque meo. Podobně jako nastra etate Eobanna, Heaus a nebo Lemnius. Ale řeč jeho, stilus extra communis locutionis popularis metas non est egressus, nec olet lucernata. Nehledej tu kwítků, ani řemeslného jich složení, sed facilitatem singularem in hac simplicitate non inducta: est quod mireris.

Příkladové pěkných Latinských słow a neb i frází pěkného na česko přeložení.

Excipiant hoc alacribus animis, Nechažť to s wesselau a ochotnau myslí přijmau. — Auspicia regni Christi, Začátkowé králowstwí Kristowa. — Christo se applicare uel addicere, Ku Pánu Kristu se připojiti, přiwinauti, přihlásiti. — Susque deque habet = nihili pendet, Za nic sobě toho newází, za nic to nemá. — Suo acumine confisus, Zpolehna (zpoleh) na ostrost wtipu swého. — Ad bonam frugem reuertí coepit, Zasse se naprawil, počal se zasse naprawowati. — Ne miserum tristitia absorbeat, Ať ubohý hořem nezdechne, aby ho chudňny zámutek k smrti nepriwedl. — Secundae admonitioni uiam praeclusit, Jižť jest se zprawił, žeť ho podruhé nebude lze napomínati. Jižť jest ho darmo podruhé napomínati. Jižť jest nám z rukau wyraził napomínání. — Suis partibus defunctus est, Což na něm bylo, wše wykonał. — Rogant, ut iusiurandum sibi remittat, Prosi ho, aby je z přisahy propustil. — Fideiussit in baptismo pro eo, Jest jemu kmotrem. — Rex per latus Octauii se quoque vulnerari dicebat, Král prawil, že jest také jako přes pytel bit, t. coť si ty mluwil Oktawiowi, také sobě to král slyšel, wtipil se. — Pace mihi nihil est antiquius, Nic mi není milejšiho nad pokoj. nejradše bych já pokoji. — Milites hac saepe maleficio transibant, To drábstwo tudy táhlo a nečinilo škod, uel A žádnému

neškodili. — Adversariis vero ut mascule respondeatur, Protiwnským pak at se mužsky odpowídá, hrdinsky. — Ut causam haberet armorum, Jen aby měl (leda měl) příčinu k wálce. — Nihil ei derogatur, Není mu to na žádnau ujmu nebo škodu; nic mu to neškodí. — Dixi nuper, Dříve sem řekl napřed sem powěděl. — Morose obstrepit, Teskliwé překážky činí. — Minime consentaneum est, Není podobné. — Calculum ponere, Počítati se. — Ut experimentum caperet, Aby zkusil a wyzwěděl. — Minimo dispendio, S malým nákladem, s maľau škodau. — Lento igni eum ustularunt, Pomaľu jej pekli veľ páľili. — Nisi quantum allubescit, Jen pokudž se líbí. — Quam n̄ exorsi sunt telam, alii complebunt, Což ti to začali, to jiní dokonají. — Haec ratio vobis est quasi inollita, Toť jest wáš starý způsob. — Salvificam doctrinam persequitur, Spasitelnému učení se protiwi. — Videndum est, ne tibi ipse desis, Wiz, aby sám sebau winen nebyl. — Absorbti terræ chasmate, Propadli se. — Prophetis valere iussis, Zawrhše proroky. — Prægustator, Ten jenž kredencuje. — Pleno ore veritatem asserebat, Swobodně prawdy zastáwal. — Vitæ suæ dispendio, S nebezpečenstwím žiwota (hrdľa) swého. — Si quid frontis habent, Jestliže ještě co studu mají. — Discessionem facere ab impiis, Odstaupiti od bezbožných, odděľiti se. — Nihil eos iacturæ facere certum est, Jistá wěc jest, že natom nic neškodují, žádné škody nemají. — Defunctos se putant, Muějí, že sau již wše zprawili, dosti učinili. — Quaque versum, Na wše strany. — Operam suam locant, Najímají se, projednávají. — In puppis tanquam pueri occupantur, Jen se s titěrami obírají co děti. — Succrescit, Podrostá. — Annos natus decem, Jest mu deset let. — Consulto, Rozmyslně, dobromyslně, naschwál. — Patruum refert, Wrhl se po streyci, jakoby na jeho streyce pohleděl, k streyci swému podobný.

Někdeť jest náležitě a sľušné resolvere participium in verbum et adverbium. Ut act. 14. To když uslyšeli, loco Uslyšewše, quia sequitur hned simile participium Roztrhše, sicby byla *αααααααα*. Act. 16. Wšem, lépe Wšecněm.

Přísloví, t. j. proverbia et dicta pulchra ac observatione digna, usitata Bohemis.

Jestli to zvláštní znamenitý kus, ale nemnozí jeho právě dobře užiti umějí. Někteří nešetříce toho, co jest vlastního et usitatum w České řeči, aut ipsi sibi fingunt inepta proverbia, aut ex latinis transferunt, tak žeby se o nich mohlo říci, quod ex latinis bonis bohémica faciunt non bona. Jako naši staří dictum illud Hydræ caput amputare vyložili Hydrě hlavu utíti t. odjítí jedno zlé, tak aby se několikero tudy zplodilo, ještoby bylo lépe Menší zlé trpěti jedno nežli etc. Protož těchto věcí widí mi se, že při užívání přísloví šetřiti sluší, nisi quis vellet, dum urbanus haberi cupit, scurra deprehendi:

1. Aby jich nečasto užíval, ale zřídka, parce et non nisi selectis ac præcipuis.

2. Aby ne leckoho w tom následoval, ale lidí rozumných saudu w tom aby šetřil: čeho a jak staří předkové naši i ti, kdož sau právě dobří Čechové, užívají, nempe qui sunt tæ professionis et non diversæ. Kdyžby Latinské přísloví do češtiny jako přelíti chtěl, nempe agendo interpretem, tedy aby ho newykládal ad verbum, ale pomysliť, majili Čechové jaké také přísloví, kteréhožby na tom místě užíwali pakli nic, lépe jest, aby bez přísloví prostě powěděl a vlastně česky to, což Latinici per proverbium swým jazykem exprimunt. Jako příklad na těchto slovích Dabo ad calendæ græcas (t. nikdy). My to přísloví Latinské swým Českým můžeme takto exprimere: Dámť až pes na lísku poleze; sedláci říkají Až se w krbě zhvězdí.

B. Lukáš, plusquam oportuit latinæ linguæ cancellis constrictus, w spisku O wywolení exprimere volens dictum illud vulgare: Dat Deus omne bonum, sed non per cornua taurum, napsal takto: Nedává Bůh woľa za rohy. Nullam gratiam hoc dictum in nostra lingua habet, anizby mu

proští lidé rozuměli. Lépeby bylo připomenauti onoho lenocha nepracovitého, kterýž lehne pod sliwau a otewra ústa, čeká až mu sliwa w ústa upadne. Podobně jako w spisu O kněžíst wí latinám přáasin bohémice protulit: Co probude jim? Quid profuerit eis? Lépe bylo říci a právě česky: Co prospěje jim?

Ale saut také některá přísloví w češtině et dicta elegantia, ješto w latině nosnadno jest takových najíti. Jako Zléhoby nawaříš (t. piwa). Miní se tím příslovím: Zleby sobě učiníš etc. Item Tané ptáče neuletíli, ale uskáče t. kdož má před kým nětco napřed, fortel nějaký, když jiní w něčem zwáznau jako kuřata w kaudeli, tedy on předce swau wyweďe. A protož ta přísloví Česká tuto pořád položím pospolně, a wyčítati je budu tak hromadně, bez zvláštního šetření pořádku, jakž se kde trefí.

Awšak, abych se cizí práci nechťubíř, to sobě snad, o čemž bych nepracowal, osobuje: prawim, že wětší těchto přísloví díř shledal a shromáždil, sed ea tantum nude consignavit B. M. Čerwenka, též od drahně let w tom pracowaw, o čemž sem já dáwno dobře wéděl a za jímě neměl, než že on jako člověk bedliwý a pňný o tom nějakau kuřžku užitečnau npiše, pročez i to všecko, což sem k té věci přitežitých paměti měl, jemu sem byl ku pomoci toho před časy poslal. Teď pak po jeho smrti teprw těch škarot, totiž i jeho i swých pamětí a poznamenání sem dostař tak nezprawného všeho spořu. I nechťeje toho s jinými neužitečnými škarotami pryč zawrci, pilně sem vše přehledř a přebrař, et quae mihi videbantur inutilia, což bylo newelmi čackého, to sem zawrhř, a co bylo způsobnějšiho z obojích wybraw, do této knihy sem wepsal a i nemálo, kdež mi se widělo, ješto přísloví i jiných sententí pěkných k wyswětlení prvé shledaných wěcí přidal. Nebo (ať i toho nezamlčím) některá ta powěděni, dicta egregia, nejsau wlastně proverbialia, sed phrases receptae a obwyklé, kteréž již quodam modo in naturam proverbiorum transierunt, sicut et proverbialia in communes sententias.

Příslovi, která nyní v rukopisu našem na 27 listech následují, již vytištěna jsou v jiného rukopisu v třetím ročníku Časopisu společnosti vlastenského Museum v Čechách 1829. sv. IV. str. 39—73. Pan Hanka koupil rukopis, v němž příslovi ona spolu s úvodem připojena byla k exempláři příslovi Jakuba Srnce, s pozůstalosti barona Stence. Že Čerwenka jeden ze sběratelův byl, s rukopisu Hankova bylo vidno, o Blahoslavovi tam však ani zmínky. Porovnání s vydáním Hankovým ukázalo, že některá příslovi v něm chybi, jiná zase chybně přepsána. Obojí tuto s údaním stran Mus Časopisu položena, první pak hvězdičkou poznamenána jsou. S druhé strany o něco málo příslovi v Hankově vydání více se nachází, a pořádek není veskrze týž jako v rukopisu Tharrestianském. Pythagorae philosophi sententiae v Č. Mus. na str. 73 a 74 otisklé nepocházejí od Blahoslava. Vyš.

44. Bitý bitého nesa.
45. A ty newíš, kam pěnkawa nosem sedá? Snadný rozum, aby se péří hladilo: proti větru.
46. Nestojí za belatku.
- * Štěká co tista. Mulierculæ impudiciores ita solent loqui.
- Hledí co kotě dewátýho dne, co pečený wrabec.
- Necht se neobauwá ještě v mé škorně.
- * Nechat hryze uhlí. Ještěs ty uhlí hryzł.
- * Necht sedí na čáře.
- Bylo tě to wděk, jakoby mu sůl vůči sypał.
47. Kam witr, tam plášť, a lid obecny, vulgus instabile, jako woda: kam ji doľú, tam teče. Ale teč woda, kam Pán káže, třebas na makowici: t. au když chcete tak miti, jest tak, ale uzříte, že z toho nic nebude.
- Dítě prawí: Bito sem, ale neprawí proč.
- Čím hrnek za nowu nawře, tím potom i střepina páchne. Educationis vitia iam grandævos infamant.
- Au jižť sau Šwáby porazili. Jako w oné písni o Kocianowi: Tot ti hejtmané milí již nám wone provedli.
48. Protrásá kadeře. Protrásá co páw ocasem.
49. Nemáš w zahrádce stulkwitu, míweј aspoň jazyk za zuhy.
50. Měšby pľatiti a penize u ďábľa. W Humpolcích staří říkávali.
- Zlá to kaupě jest, welmi neodbytná, t. zlá žena.

50. Smlauwají se na popele, t. po wojně, když sobě popálí.
 — Propowíš-li slovo pšaše, tisíci konimi neutáhneš ho zase.
 — * Coby súl wúci sypal.
 — * Wzał na keł, nedá jinak.
51. Blížší jest těla košile než sukne t. syn nebo dcera než streyc, ujec i šwagr etc.
 — * Jiné kaše a sám se pihlá. Rarum.
52. Netečeliť, ale wždy ukane. * Lépe málo nežli nic.
 — * Zmátł mu šiky, rozrazil.
 — Zůstal tam co koba na mrše = onen hawran Nošlů.
 — * Wyhrał z zadu běže.
 — Zwiť, po čem hoře ptať.
 — * Chce mu se to dělati, jako psu stámu jísti.
 — Newohořeláť jest to pečeňka t. požitečný stateček. Staří o mučednictwí tak říkali.
53. Nenechal hrušky w popele.
 — Motá se co nepečený klankł t. mluví lecos leckama, anebo nestály jest, jednák sem jednák tam se nakłoňuje.
54. Wšecken neupřímý co jho, křiwé dřewo, křiwé lučístě.
55. Chwáliti Boha mēděnným tělem, železným srdcem a konopnau duší. Pan Swojanowský říkawał * o zlych kněžích a mrtwých křestanech.
 — S kýmš nerostł, také s tím nefrej.
56. Zadechl se w konopích.
 — Šije kauty w hromadu: když kdo zaháleje po kautech chodi.
 — Darmo se tarafuješ = ohrazuješ a umlauwáš. Vetustum.
 — Jest tu hnízdo wšeho neřádu a stok klewet.
57. Jakž srozuměl, že se ne swá mele, že se ne po šwu páře, t. že se jinak děje nežli on myslil, že jeho praktiky nejdu; jako Achitofel srozuměl, že již jeho rada není tak wážená etc.
 — Coby opak dřel.
 — Kolik młynářů, tolik mēr, * kolik farářů, tolik wēr (tak bylo za časů Blahoslawowých, kde vlasti naše trpěly pod roztržkami náboženskými, jakěž my sobě nyní ani dotře předstawiti nemůžeme. Wyd.)
59. Žid křtěný, wlk chowaný, maich z kláštera wyběhlý etc. wše jednostejní.
60. * Hned pláče co k... a.
 — Zapily ho kúry. Vetustum.
61. Prawý slídnik, pilný exquisitor hæreticæ pravitatis. Dicitur a muliereulis lascivioribus, quibus a maritis custodes subornantur: Totě můj špehař.
62. Panští slibowé a ženští pláčowé za nemnohe stojí. Rarum.

62. Zná pelanty: staré werštatní.
— Spadlo mu na slup, dobře mu sedlo.
- 63.* Chodí co uklíbaný kohaut.
64. Udělala se mu z toho hora, rozšel ho traňk. Nezaseď, aby mu prey kraupy nepobíly.
— * Nenechal na něm cti za halír.
— O pánka hrají = usiluje jeden druhého zkukliti, podmámiti, podkasati.
— Umrlému koni owes spálati.
- 65.* Držit to jako auhoře za ocas, totiž ten statek anebo ten auřad.
— * Jakaus tam hrandu swáleť t. nesnáž strápať.
— Jde mu pod wítr, howí mu a má proč.
— Které wody nejprw dojde, tu pije = nubilis virgo nubet facile, vel rustico.
— * Les má uši, pole oči. Silva habet aures.
— * Takét mu napsáno = takéť wždy někdy umře.
— * Jako newydowný wůž. Twrdošijný traup, neohbitá wěe.
66. Semleli mu k hodům = w čas mu přišel na retuňk.
— Jdau k němu co krčmě.
— Wždyckyť on rád hasí, když ho nepálí = wšetečný a doskočný, κολοπράγμαν.
— * Prosí zaň Boha, co wik za krawí wocas.
— * Má se zle, ut: Mře hlad co młynářowa slepice.
- 67.* Špatně kozka dojí = malí důchodowé.
— * Když hroziš, nasadiž také swého půl, hroziš swého půl.
— Snáze jest w kalné wodě ryby łowiti. Někdo swadí přátele, aby pod tím swého dowedl.
— * Zběřeš jaré i ozimé.
— Kdo se bojí jíní, spadne (vel poprší) na něj sníh.
— Ay ty již poně w saku, newíš kam kozy hnány, kolik kur doma.
— K čemu toho chowáš, snad na slániny.
- 68.* Co z husi woda.
— Rádby z onohů muškát udělal. Ex musca elephantem.
— Jinam wojkau (vel wojem) obrátíl: jako onen Místopol, smluwiw se s papeženci, a nad to před ním Rokycán.
- 69.* Wrťí hlawau, nepotáhne.
— * Práwě na řepě zastížen = při skutku, a jistinau.
— Se wšem plátí.
— * Čije kosa kámen.
— Ne wšech přitřhl, nemá wšech doma = semistuktus, nabzdí, třeštidlo, fanta. fífidlo.

69. A špižirna jakoby skřipám wytrěl po té swadbě.
 — Ját s těmi obinušty neumím, než powím prostě.
 — Mermo se mu toho nechce.
70. Kůň, když se otne, nepotáhne, radše někam w stranu skočí.
71. * Zdráv zedrať: šewcowské.
 — Newyszazowati děti na slunce: yetus = mladých nezkušěných dětí na kněžství nepostawowati.
 — Wessel se jakoby nic newseł.
72. * Coby hrách na stěnu sypał.
 — Dlužen Błažkowi za čepici = blázen aneb náblazní.
 — Cimowatyj łotr, duplowany łotr, k. . wa.
73. Horší-li člověk, lepší štěstí. A jistě tak býwá, žeť bezbožní lidé štěstí zdo mají a pobožní bídu. A protož dí žalm: Noli amulari in malignantibus. O miram Dei patientiam! Ale žeť dlouhočekání a přílišná snašeliwost Božská welikostí pokut (zwlášť pak wěčného zatracení) hrozně při některých nahrazowána býwá, tarditate gravitate compensat.
- Náš tě saused již na Boží młosti, pomilujž ho Hospodin; Pán Bůh a námi. Młostí Boží poručeno bud to. Kde Bohu newěří, prawý jest blázen. A protož in te, Domine, speravi, non confundar in aeternum. Amen.

Hactenus ea, quae Erithacus
 et ego collegimus.

Et haec quoque mihi pertinere videbantur ad proverbialia ac scite dicta in nostra lingua, quae a quodam bono viro (culus nomen non est mihi notum) olim collecta erant. Igitur operae pretium duxi, ut et haec ceteris adiungerentur.

O slovy Božím,

Na řešetě zůstawají toliko wotruby, ale mauka wyprší. Tak při mnohých toliko zůstawá, když slyší slowa Boží, plewa, ale zrno uteče.

Téměř se to při všech lidesh nalézá, že wíc práce wěsti mohau, škody i trpení podstaupiti pro chwálu nežli pro sprawedliwost.

* Ba máloť jest na swětě lidí, aby swých nesnadných prací, ztrpení etc. jiný sobě předstawili cíl, nežli chwálu a

slavnau powěst a tak slovo veliké: však kdyby ne časné chvály, ale věčnau hledali, oněch swrchnich věcí w duchu zakaušejic,e wybournau by stránku drželi.

Čłowěk, přijda k kramáři, ano različné věci wonějí pěkně a silně, a když ujde pryč, kam se vůně poděje, a již nic nečije: tak slyše některé a nebo čta věci neb řeči pěkné, chutné, milé, a když přestane slyšeti neb čísti, uteče pryč, kamo se děje pro nezpůsob a nedbánliwost.

Darmo jíti pro wodu s řešetem, hned wyteče; ale s ce-lau nádobau. Tak darmo jíti k slowa Božímu s děrawýma ušima: wšeccko wyteče; ale k tomu wnitřní uši welmi potřebné sau.

* Ačť jest to prawda wěrná, však také říkawał jeden šlechtný stařek: I s řešitkem se může jíti pro wodu, když není co jiného wzíti, t. j. i starý čłowěk také může učení poslouchati, poněwadž již mladší býti nemůže. Nebo, prý, nepřineseli nic w říšitě wody, tedy aspoň se řešitko omočí t. nespamatujeli mnoho, aspoň w mysli nějaké občerstweničko bude a jako vůně nějaké drobtíček se zachowá, a tak wždy nebude bez užitku.

Kuchařka nerádaby, aby wykypělo z hrnce, a však druhdy wykypí proti její vůli. Tak mnohokrát uteče čłowěku, někdy proti wší jeho vůli, ješto tomu welmi nerad jest.

Raubík, jak jej wstěpuješ, tak půjme po sobě pláň a obrátí w chuť a w sladkost štěp (t. owoce a list, kterýž bude na tom štěpě). Tak slovo Boží, kdež se ujme, hned čłowěka obrátí po sobě.

* Může se ten příklad i na odpor trefiti. Pawel swatý připodobňuje wěrné lidi raubům pláňm, w dobrau oliwu wsazeným a neb štípeným, však tak, aby owoce ne po raubu se zdařilo, ale po kmenu. Item Pán prawí se býti kmenem winným a služebniky ratolestmi: kteréž nezústanuli w kmenu, ale wyřezány by byly, ani by žiwé býti mohly, owčam se zelenati, nadto owoce přináseti.

O człowieku.

Swíce, když na ulici na prostranství jest, malé světlo má: než když jest w komoře etc., tu se wíc swítí, proto že se obráží. Tak i dobrý člověk, když bude na široce při zlých příčinách drže se swěta, maľau moc bude mítí, mdlé swětlo bude u něho.

O aľmuźně.

Užitečněji jedna swíce hoří přede mnau, než tři za mnau. Tak užitečnější jest aľmuźna skrowná za zdrawého žiwota, než po smrti mnohá.

* Člověk, když umře, statku swého nechá jiným. A tak potřebí jest, kdo komu co chce dáti, aby daľ brzy, dokudž jeho wlastní jest; potom cizí dáwati, nebude tak bezpečné: nebo sáhne k tomu potom snad ne ten, kohožs ty milowaľ a jemuž by byl toho přaľ, ale ten, kdož jakékoli práwo k tomu se mítí ukáže, třebasí nepřítel twuj tajný nebo zjewný. Ale totot jest mistrowský fortel, aby člověk ne wšeho jiným nechaľ, odsud jda, ale dobrý díľ toho wzaľ.

Lidé, co jejich není, často lidem darují, ale swého dáti nechťí. A to takto. Když někdo bude někdy prawiti o bližním: Já jemu přeji wšeho dobrého, aby s Pánem Bohem byl, ale nechci s ním mítí mnoho činiti etc., dáwa to, což nemá. Neb jest Boží, člověka spasiti a dobře jemu učiniti. Ale což má swého, dáti nechce, aby k němu ľásku měl, milowaľ jeho i půjčil; nebo skutkové toho dokazují a neochotnost a cizení od něho.

Pomyje, dokawádz jimi nehne, nesmrdí, než jakž pohneš, tak smrdí. Tak mnohý člověk, dokawádz ho snášíš, nesmrdí, než jakž pohneš jím, na wšecy strany smrdí, an utrhá, an se hněwa, ľaje, odsuzuje, bije etc.

Zámek, čím wětší jest a hraženější, wětší stráže potřebuje. Tak čím člověk nábožnější, wíce se má mítí na péči.

Jakož w slunci od přirození paprskové ukazují se, kteříž bez slunce nerozeznávají se: tak bez světla pravého duchovního hříchové nebývají poznáni ani rozeznáni. Hřebík, když se do dřeva wosykového za syrowa wrazí a když zaschne, těžce se dobuje neb wytáhne, raději dá se zlámati a tam zůstane nějaký kus: tak když se za mládí wrazí hřích do člověka a zastará se, potom by jej chtěl wytáhnouti, a těžkostí mu co učiníš; vždyť něco zůstane.

* A protož náleží rodičům, aby pilnau stráž nad dítkami swými drželi, aby w nětco zlého newlezli za mládě, čehožby potom přetěžko bylo odvykati.

Dítě ne hned sobě krájí chléb nožem, ale musí jemu jiní jím krájeti neb lámati: tak ne ihned člověk můž se zprawiti neb mluwiti sám, ale od jiných potřebuje, aby jemu lámali, učili, zprawowali etc.

* A jistě pravé jest powěděni: *Pessime sibi consultit, qui se ipso magistro seu duce utitur.* Protož, synu, nečiň bez rady, aby po statku neželel.

Utrhač neb blázen má se jako swině, ryjeli a neb raději běží do bláta nežli k zlatu. Tak oni raději k horšímu nežli k lepšímu.

* *Odeploranda humana infirmitas o miserrima nostra conditio.*

Jako při swědku když se najde nětco falešného, všecko swěductwí zawrženo bude: tak jest při swědomí, že což se koli činí, wždycky člověk má mlče k wnitřnímu swědku běžeti, t. k swědomí.

* A wyborně a práwě se latině říká *Bona conscientia murus aeneus.* A též *Conscientia mille testes.* Jistě proti těm dwěma swědkům, jenž sau Bůh a swědomí, žádný nic neobdrží. —

* *Conscientia mille testes: hic stabis aut caedes.* Ale ne prodáváš se to miře a dobré swědomí.

Nabo jakož mała jaskříčka hojný oheň wydá, tak někdy słowo spúsbí swáry.

* Protož dobre říkáwá (totiž připomíná, což Duch swatý dáwno powěděł), že mezi pyšnými ustawiční sau swárowé. Ale wywrz buřice, a přestaně swár.

Železo ohněm se rozpáli i rozpustí, ač jest twrdé: tak člověk, by pak byl nábožný, stálý, zachowałý etc, při příčině smilstwa nebo při jiné muž padnutí a k zlému se rozpáli.

* O deplorandam fragilitatem humanam! Nikdež člověk sebau bezpečen není než w nebi, a tam vysoko. Ale jakžkoli darmo jest, než předce bojowati se wším plati. Ne proto sme w kyrys oblečení, abychom za pecí neb w kautě leželi a kryli se, ale proto, abychom s nepřitelem bojowali statečně i jej přemáhali. Pánť se diwá i říše nebeská na naše rytěrowání, brachium ostentas, pomáhati jsa i miłestiw býti a šrámy hojiti hotow.

Nemaudrý by byl poseł, jestliže by nepospíchał, wida že noc se přibližuje, a ještě podál by byl od města neb od hospody. Nemešká noc, t. smrt, protož spěšme ku pokání.

Jakož howado ocasem zahání můchy, tak skrže paměť smrti člověk zahání zlá myšlení, nečistá, i hřichy,

Jakožto kůň jsa boden dvěma ostruhami, aby rychleji běžał, tak duše zbuzena býwá ku pokání bázní neb strachem a miłostí *).

* Bázeň služebná jest pes boje se kyje. T. bázeň otrocká, kterauž mají ti, jenž k woku slauží.

Kteríž přijmauce dobrodiní neděkují Pánu Bohu, ani ho chwálí, sau jako swině, kteréž neděkují pastýři, ale ještě pa-sauce se, často hřečci, jakoby reptaly.

Jako oheň činí barwu červenau při člověku, tak słowo Boží, miłowání etc. Oheň wzbuzuje žizeň: tak słowo Boží wzbuzuju žádost po wěčné studnici.

*) Pěkně o tom S. Bernart napisał w książce o walce Geruzalem s Babilonem.

Mnozí lidé sau jako vlk. Když nosí vlčatům, někdy živého nětco přinese, aby je učil štvaťi. Tak lidé z učáků učí děti a cvičí je, kudy a kterak mají nabývatí statkůw, dávajíce jim kačata, hausata, aby sobě vychowali a prodali, potom na peychu nakládali.

Wrabcům, když strašidlo zvětší a oni jemu obwyknau, nebojí se ho: tak tomuto lidu nic k strachu není, ani se čeho bojí, co se káže na šakomstwi, na ožralstwi etc.; zpitoměla jim kázani.

* Ale co diwného, že howadný člověk nechápá ducha Páně! Apó lidem obžiweným a podruhé z Boha zrozeným často weliká málatnost a newraucnost překáží. Ty nás, milý Pane, duchem swým rozhortuj, zažihěj i oawěcaj. Amen.

Mnozí obracejí k sobě kompekturau, ale psáním nic. Neb mnoho lidí přičítají lidem, aby jim jiní činili, ale sami nechťi; přiwodíce písma nowá mnohá a zvlášť o šasce, a sami odřikají se toho. A w tom neznají, že se odsuzují zákona a nic tu nemají. Ač k tomuby neswolili, kdyby jim to řekl.

Kuchařka, když prase jiti nechce domů, wezme hrachu na mísu i wábí je, až i uwede do domu neb chléwa. Tak se nyní wede při tom lidu, že jako dobrau wolí, šaskawým napomenutím a dobrotiwým trestáním wede se a neb samau miřostí, a proto nedbá.

* Ale někdyť se i to nezle trefí. *Compelle intrare* = přibudť w jiti t. dostřč nebo dožeh jakž můžeš, budeť potom děkawatí t. w den nawštiwení.

Půjčil holi někomu, to jest, doďal nětco, aby jiného utrhalí, pomřauwali, zbilí etc., dať příčinu k tomu.

Kolec když srazí druhého a on dá se jemu, wíc ho ne-tepe: tak když člověk winen se dá, přestaň kázani.

Vlk když chytí dobytče, a kdežkoliw se dotkne, nasnradí wšeccko: tak člověk klewetaj, utrhawý nakazí mnohé jiné.

Mátka, kteráž zpravuje včely, nemá žahadla, jako jiné včely: tak zprávcové býti mají lítostiví, dobrotiví nemají žahadla míti. — —

Wčely štípí, když jim ujímají. Tak lidé, když se jim co chce zbytečného odjítí, budau štípati, utrhati etc.

Auzkét nekaždé se táhne, a pakli potáhneš, zasse se zběhne: tak ne každý člověk dá se wěsti neb táhnauti; pakli mocí potáhneš jej, tudíž se smrští zasse.

Kuna, když má odpočinutí, neběží upřímě po zemi k místu tomu, ale skáče po dříví dobře podál, aby spatřena nebyla. Tak člověk, kdež umíní myslí swau, nedá se zjewen, ale okolo chodí, aby jemu w tom nepřekáželi.

Wlk na husy w déšť chodí rád, neb se zmočí etc.: tak dáběl w zámutech často přichází, aby popadl někoho, a divně jemu namítá a překládá.

Štír, dokawádž naň newstaupíš, leží a newypustí jedu, ale jsa tlačén hned vypustí jed a druhdy uštkne: tak člověk, když se křiwda činí, hned uštkne, hněwá se, utrhá slowem jedowatým tomu, kdož utiskl.

Brzo přestał, co sławík zpíwání o swatém Wítě. Někdo pěkně počne a tudíž nechá.

* Præcocia ingenia non durant diu, z příkra postavil i odwrátilo se. Ti, jenž sau sáti na skále, s radostí přijímají, ale že kořenů nemají, protož pod časem wyzření uschnau.

Někdo, kdyby přijda do štěpnice i sekał štěpi napořád, staré i mladé, bez wůle hospodáře, wšakby jemu hospodář toho nesnesl. Tak někdo napořád rúbaje z církwe lidí a odsuzuje bez wůle hospodáře, či jest čeládka, i můž se naň dobře rozhněwati Pán.

* Obecné přísłowí jest: Kwapné prý dílo nebywá dobré, Medio tutissimus ibis. Jakož wáhawnost i odkładawost, malátnost, nespěšnost etc. nemůže opatrností, prozřetelností,

owšem bedliwau saudností slauti: tak na druhau stranu přílišná chtiwość, kwapnosť, přiwážčiwost etc. často ne k horliwosti s uměním spojené, ale k neprohledawosti a newážnosti nemaudré přičítána býti může.

Jako zrno pšeničné jsa w plewě newyskočí wen, leč wyraženo bude mlačěním: tak i člověk zapletající se w tělesné a zemské věci nesnadně z nich wyjde, lečby nějakými zmutky nebo nemocí byl pobuzen, potrápen od Pána Boha.

Hůl w hada obracuje se, když trestání úmyslem neupří-
mým chýlí se ku pomstě.

* Welikáf jest to ctnost, za příčinau sprawedliwého trestání newymstíwati se.

Jako zláto w zemi kryje se, tak miłost Boží w zawržených a nizekých lidech.

* Dobře Pán powěditi ráčíť: *Revelasti ea parvulis.* A proč Apoštoľ prawí o bláznowém kázání etc.

Ta slepice dobrá jest, kteráž všechny i cizí kuřátka přijímá a neštípe: tak ten člověk, kterýž má ke všem miłost, žádného neštípe, nepotupuje, všem přeje dobrého, sám jsa žiw dobře, znamení jest dobré, že miłost Boží w něm.

Přiwar od hrnce železem býwá strauhán: tak něččím ostrým od srdce má se zlost wykořeniti.

Jako zloděj přijda tajně do domu hledí zhasiti swětlo a zacpati ústa, aby nekřičali: tak ďábel hledí při člověku udušiti swětlo miłosti Boží a zacpati ústa, aby newołať k Bohu ani se modlíť.

* Nato by słušeľo zazpíwati: O nedejž uhasnauti, ani ho zatmíti tělesnau žádostí.

Jako owce, jsúc mezi trním, wždy tu nětco nechá wlny: tak člověk, dada se w zemské věci a w swět, mnoho duchowniho ztratí.

Wlácí pole bez zrna, kdož mluwí řeči, neznaje prawdy, než toľiko z obyčjeje, i nebude růsti.

Chámá odkryl hanbu otce swého, ale Sem přikryl, protož na Chámá přišlo zlé: tak kdož odkryvá hanbu bližního swého, přichází naň tolikéz a neb horší, a na toho, kdož přikryvá jako Sem, požehnání.

* Jistěť jest to pravý příklad. I jáť sem to nejednau w swém žiwotě widěl, že kdož jiné ochraňuje (litost maje nad bližním a jeho nešwarnostmi a bidami), také i sám býwá ochráněn ode Pána i skrze lidi, i často skrze anděly, wic než lidé toho postihnauti mohau.

Zawírej měšec, a když budeš pľatiti hotowými, budouť lidé wic i spíš wěřiti. To jest, nechťub se řečí, ať skutek raději káže.

Sahaje pro wodu rozliť piwo: kdož užitečné opaušti pro chatrné.

* Wědomé jest, že někteří chtěwše nabýti umění někt-
rych, ztratili dobré mrawy t. pobožnost (veluťi castrati).

Nesnadně stbě lidé zli dobývaji a pracně rekľa, jako dobří nebe. Jakau hříšník má práci, sedě přes celau noc, wožiraje se, na cestě horko, hlad, žízeň, zimn druhdy nad moc!

Krt ryje pod zemí: když někdo kuje nětco tajně proti někomu.

Dělá dobré bez ctnosti: kohož již zůstane hřích, že nemůž tím audem hřešiti a tak nemá boje s tím, tak i není ctnost, kdež odporu není.

Někdo na churawé dědině, když pracuje pilně, zbaře dľuhůw a statku nabude, a někdo na silné dědině nedělaje padne w psoty a statku pozbude: tak někdo jsa chudým w dobrém a když pracuje pilně, nabude darůw Božich, a někdo, kdož nechce práce wěsti, i to, což má, může ztratiti.

* Welikau pilností a mnohau prací ustawičnat někteří, hľaupi bywše, maudří a umělí učiněni jsau; a jiní pro lenost a nepracowitost uslechtilý swůj wtip i jiné přirozené wýboruě dary k mrzutému přiwedli zmařeni.

Člověk, když mu uvrátné tříska, wohledává sobě, kudyby ji dobyl, a když sám newidi, tedy jiného prosí, aby ji mu dobyl: tak člověk má se ohledáwati u wině swé, a nemáželi sám, aby jiných rady užil.

Nepřivykl som na wochli seděti, to jest, trestánu býti a neb nětco přikrého sněsti.

* A copak, kdyby musil na čertowě plachtě za chwflí poležeti, to jest, se zlym swědomím smrti se báti?

Chowačka někdy se zmaže od dítěte, proto jím nedá o zem: tak někdy, zwlášť zpráwce, bude zmazán od toho, kteréhož zpráwuje, krmí etc., wšak musí sněsti.

Od kuchařky nečisté a prašiwé nerad kdo přijímá pokrmu, a druhdy nechce na ně hleděti: tak Bůh od lidí hříšných nepřijímá etc.

* Ano u lidí gratior est pulchro veniens de corpore virtus; ale takéť pěkný hospodář i w škaredě chařupě pěkný býwá.

Již manna neprší, jako prwé, to jest, již není u lidí tak welikého miłosrdenstwí.

Písmo jest jako nádobí u řemeslníka. Protož, kdož neumí dělati nádobím, zkazí: tak kdož písma neumí užíwati, wíce zkazí než wzdělá.

Ne wše, co sedlák mlátí na mlátu, nese do mlejna, toliko zrno; tak newšickni, kteříž sau w kteréžkoli jednotě, spaseni budau, ale sami wywelení, které sám Pán Bůh pule-ruje a čistí jako we mlejně.

Lidé nerádí se dadi jinému býti, owšem sami nebudau se býti, to jest, aby křižowali tělo swé s Kristem a mrtwili je.

Jako mlha po zemi se wleče, tak žádost člověka při zemských wěcech.

Některý člověk wšecko naporád jí, což jemu dáš, a jiný echce nebo nemůže: tak některý člověk, cožkoli diš jemu

a potresčeš, wše přijme: ale někomu musíš nětco pěkného nawariti słowy powolnými etc.

Dobry a hospodárny sedlák má wždy co dělati a opatrowati doma, netřeba jinam na díto choditi a ještě nemůž doma dosti učiniti a statčiti. Tak člověk bedliwý má dosti při wšech audech wnitř i zewnitř co napravowati a dělati, ano se boří; netřeba se tlauci po sausedech, an witr, t. pycha, nětco zboří, an oheň, t. hněw, nětco spálí etc.

Kdož u jiného dělá a sám swého zanedbává, není dobrý hospodář a škodu vezme.

* Bywá někdo každému dobrý, jedné sobě nejhorší. Ač na jiném místě prawé jest to: Kdo sobě zlý, komu dobrý? Nebo kdo swé duši wěren není, komužby wěren byl, a kdo mu může wěřiti?

Zemi zkopej, kolikrát chceš, i pohnoj i sej; proto wždy bylina bude. Tak w člověku dobrém wždy nětco nestatečného přidrží se, než musí se často pleti.

* Had, když se má swléci z staré kůže, mezi dwa kameny wejde a neb w těsnau díru: tak člověk, chceli swléci starého člověka, musí aukau branau jiti jako mezi ostrým kamením.

Páni sau mnozi podobni łotrům, tak že když łapí zloděje a dadí ho w ruce katů, teprw chce býti dobrý a slibuje: též páni powolují sobě we zlém, cizołoži, hraji, pyšni sau etc., a když přijde kat, t. smrt nebo nemoc, teprw slibují, že chtí naprawiti.

Čím wíce swiček, tím wětší jest swětlo: tak čím wíce dobrých lidí, tím wíce rozumu a rady.

Když łotr vyskočí ze kře, nemůž tak býti statečný člověk, aby se ho nelekł: tak při nejlepším člověku vyskočí zlé někdy z těla až se ulekne.

Ošemetného neštěstí zahání přitele, a kwasnice pitele.

• Welmit Duch swatý dobrého přítele chwálí: a jest co chwáliti. Než přidává: Ten prý nalezne přítele toho prawého, k lož se Pána Boha bojí. A aniž jest možné, aby kdo prawý přítel byl, jestliže nemá prawé Boží bázně a milowání.

Když se dotkne koní, některý tepe, jiný hryze a některý skáče, ale nejlepší jest, kterýž skáče: tak lidé, když se ne-libého místa dotkneš jich, někteří kauší, někteří tepau, řají, hrozí, hanějí, ale někteří skáčí, a ti sau dobří, že se jako ulekne, co prawíš, a bojí se potom.

Pawauk nehledí, než jed bráti od kterékoli věci a jiným udati: tak zlí lidé nehledí, než aby jed brali a rozsiwali mezi jiné, ač někdy dobré věci slyší a k zlému požíwají. Ale wčela béře čistý kwět a wonný: tak dobří lidé činí. Byť pak někdy z bodláčí wčela wzała, obrátí to k medu: tak člověk dobrý.

Wčely, když se oboří i na weliké howado, umrtwí je a sami též zemrau: tak člověk, když štípá jiné, záwidí, utrhá bez řásky, sám sebe umrtwuje a jiným škodí.

Pawauk nadělá plátna pěkného ale neužitečného, aby řapał mauchy, a kteráž mύcha prorazí, hned zasse zadělá: tak řařešni mistři swým učením plátna tkají, jakož prorok prawí, ježto se zdadí zdaleka pěkná, ale neužitečná: a když se z nich wytrhne, hned zadělají tu díru a jiného nadělají, aby wždy popadli.

Když oko prachem se zapráší, nemůž jasně patřiti: tak zaměsknání zemských věcí nemůž k nebeským jasně etc.

• Ba když se saudcům oči zapráší a ústa zacpají, tuř býwá čisté diwadlo, jak se wrtí a rozličných klíčků hledají k pomožení tomu, kdož palec podmazał. A pakli s obau stran darowan, tuř nebude moci wůl řwáti, že mu blány ústa zacpały.

Učedlník neumí děłati, než až jemu mistr ukáže, a když se wyučí a bude uměti, ještě se trefí, že zkazí dílo: tak my sme učedlníci, neumíme se modliti, jediné což náš naučí mistr toho skutku, duch Kristů. A ještě, majíce obyčej mo-

dlení, často has znamenitý číufme. Třeba k tomu prositi vždy zato mistra, aby spravował naše modlitby.

Učedník, uče se u mistra swého, potom wandruje, a tak bude uměti jako jeho mistr dobře, a proto bude slauti učedník toho mistra. Ale při učení Pána Krista není tak, aby kdo nad mistra toho byl, ale všickni wždycky učedníci a potřebujeme učení každého času od něho.

Nedělejte jako opišec, když se opí, haní, tepe jiného, laje etc., a potom když se mluví jemu ráno, vymlauwá se: Jáť toho nic nepamatuji, opiš sem se byl. Ale což jemu odporného mluwili, že ho haněli, zlodějem nařikali etc., to pamatuje. Tak lidé, když se swadí, wždycky což mluwí vymlauwají se, a tak toho newáží; ale což proti sobě od jiného mají neb slyší, toť wáží a pamatují nato.

* Jistěť jest to při mnohých shledáno, ale ne všickni toho užiti mohou. O hodněť by bylo, dwakrát trestati takowého.

Jako na shon když honí, tluca palicemi křičí, zdaliby co wyhnali: tak musí člověk někdy trestáním, někdy mluwením pěkným tlauci, zdaliby co popadł w naději. Ale když šlakují a wobchodí, tuť již w leči jest, ale však jistoty není, polapili; neb druhdy zpátkem zwěr uteče, a druhdy teneto swrže a neb porazí, čímby měl držán býti.

Když hospodář doma, hned čeládka pilněji dělá a stud má, a když by co wzešlo mezi nimi, snáže odpustí sobě při hospodáři: tak i my wždycky a wšudy před očima Pána Boha majíce, kterýž wšudy jest a widí naše skutky a zná myšlení, máme pilni býti dobrého a stud míti k zlému.

Synové Izraheľsti nemohli wyhlediti nepřátel okolních než w prostředku země zaslíbené, jako w srdci: tu jich nebylo. Tak člověk nemůž wykořeniti všech nepřátel pro mnohé překážky, než dosti má, když wykoření z prostředka srdce, kdež Pán Bůh má míti přebýwání.

* Právěť widíme, že jako hřebíci wúčích nám ti nepřátelě zůstawají.

Jako člověk, když má dárů w sukni, nehned ji zawrže, ale opravuje ji vždy pomalu, dokudž widí, že máž býti oprawena: tak i Pán ne ihned zawrže hříšnika, ale častokrát nawštěwuje a očekáwá. Ale když je widí, že nemohau býti ztrestáni, opustí je a zawrže: jakož učinil to Israhelským, když je chtěl shromážditi.

Wrabci se wadí o cizí prosa často: tak lidé o wiru, samajice jí, ale o cizí wadí se.

Šat, čím čistší jest, tím spíš makuli přijme a pozná se ná něm: tak člověk, čím nábožnějši, tím téměř nejklewetnějši, hned se ho chytí nejmenší słowo.

* Prawět jest to powěděni, zvláště o marných nábožnicích, nelítklivých a sobě příliš wysoce smeyšlejících. Nebo prawé náboženství kdež jest, tuž jest také i swětlo známosti sebe etc. i horliwosti, lásky, kteráž množství hříchů prikrywá.

Matka nerozšafná, když se dítě urazí, hned je tepe a tak přidá jemu bolesti: ale maudrá nejprw potresce a ukáže, kde a proč se urazilo, potom šiliňk teprw dá. Tak člověk maudrý, když uhlédá, že někdo padl, ne ihned se oboří, jakoby chtěl dorazit, ale pěkně časem jemu ukáže a rozmáwí s ním, dáwá jemu weystrahu, naučení etc. Matka widúc nůž u dítěte, wezme jej, aby se neurčazalo: tak Bůh odejímá někdy od člověka wěci jemu škodliwé, aby nepřišel k horšmu, jako bohatství, zdraví, štěstí, powěst etc.

* Ale což jest to velmi bolestné: rády děti přáčí proto. Bolestnož jest obřezowánu býti, ačkoli užitečno. A což cíti, poněwadž se dí: Wyřup oko, utni ruku etc.

Člověk doma wšecko bude jisti napořád a wše je mu dobře: ale u lidí sobě wybírá a wáží sobě, kdyby mu se stalo uweššení malé, a dobře wětši doma bude nedostatek, to wše snese. Tak i duchowně spíš saese u sebe nedostatek, ale jiné cíce míti we všem dokonalé, a jakž málo co nelíbí se jemu do jiných, tuž se horší, pomáuwá: doma pak, až sau mnohokrát wětši nedostatkowé, však nedbá.

* Protož dí duch Páně: Spravedlivý nejprvé na sebe žaluje, potom teprw přihlídá k jiným.

Ptáčník, když lapí ptáka a chce ho okrotiti, vytrhá mu brky větší a menších nechá, aby mohl poletowati a běhati: tak ďábel když lapí člověka, vytrhá mu brky větší, jako lásku, trpělivost, a nechá mu menších, jako postu, skutku milosrdného, do kostela choditi, aby se w tom proletowal etc.

* Prawé powěděni, welmi mnoho w sobě zdržující.

Někdo jiného pěkně bude okasowati, všudy aby byl křtaťt, a sám bude škaredě choditi a plihati se: jiné bude řídit, takto a takto má býti — sám daleko od toho.

* I protož by spravedlivé bylo, aby mu jiní také poslauli, okasali i obkřtaťtowali: nebo což sobě nechceš, jinému nečiň.

Oheň poklady zjewuje: tak oheň hněwu zjewuje, co jest w člověku. Když se rozhněwá, hýbe starými věcmi, ježto dáwno schowány byly, jako oheň poklady we zdi dáwno schované.

Zdali po mrzkém hnoji čisté a husté nebývá oseni?

Bodlák, ač jest bodlawý, však woda z něho dobrá, užitečná proti horkosti přílešné: tak jest trestání proti hříchům, nebo jest jako prut Aronů, kterýž rozkvetl. Tak trestání pomoc čini od hříchů a rozkvetnutí w ctnostech. Dawid: Metla twá a prut twůj, tať sau potěšila mne.

Pea, dokawadž jest u řetěza, nemůž sobě uhoniti pokrmu: též hříšník, pokudž jest swázán neprawostmi, nemůže nic uhoniti u Boha.

Jako u wodě kalné nalézají se mušky a w stojaté čerwi: tak při člověku prázdném mnoho zlého plodí se. * Otium pulvinar satanæ.

Dokawadž cesta dobrá, jetiť jest pro dříví: tak pokawadž cesta zdrawí jest, tehďáž hledati milosti Boží, ale ne

na smrti neb w nemoci, ano jedné Ach, Ach, jako w šlaku forman když uwázne.

Někdo bude raněn welmi, proto se bude bítí (t. brániti) a nechce se dáti, a druhdy se wytepe a uteče: tak kdož někdy wpadne w hřích, nehned můžeme říci, že jest přemožen od zlostníka, když se i s tau ranau předce brání.

Člowěk, kterýž má nežity, ihned z daleka křičí na jiného, aby ho neupšl: též člowěk nezbedný, nedůtklivý etc.

Witr kwět druhdy porazí: tak někdy dobrý počátek witr marné chwály zruší.

Deym musí se snéstí pro teplo. * Welmi širokau prawdu má to powěděni krátké a w každém stawu nezle se trefí. Kdoby je chtěl bedliwě saudití, lečemus by srozuměti mohl.

Kdož písmo někdy béře k ómyslu swému křiwému, aby někdy wymluwil hřích, a neb k nějakému zisku, ten rovně jest jako wlk táhna hříbě do lesa pro swúj zisk, a nebo táhne písmo za wrch.

Wšeccko člowěku téměř těžké jest, když není wůle k čemu, někdy podati nětco skrowného. Jako pacholíček jsa zmrakán, díš jemu: Podejž tohoto, a on dí: A já nemohu, a bude moci. Ale kdež jest wůle, by těžká wěc byla, proto učiní. Jako když lezau na zámek, widí, ani bijí kamením, střelbau etc. a již někdo leží zabity, a však wždy se posilňují, aby lezli, řkauce: Dobře bohdá bude, neb k tomu jest wůle.

* I takť jest, že někdy lidé wíce marným troštům wěří, nežli jistým Božím slibům.

Kázati a služebnosti wěsti mezi lidem, kterýž nechce k prawdě přijíti, než státi w obyčeji, jest jako woklep mřátiti.

S kwasnicemi pítí, ač sladko jest, ale nezdrawo, buď wíno nebo piwo: tak swatá písma wzíti a jich užíwati s nálezky lidskými a s poboňky, není zdrawo ani užitečno, ač se zdá chutno a poctiwo před lidmi.

Jsau někteří jako koza, ješto hlózí kúru, ale dřewa nechají: tak kteříž čtau samu literu, ale což se zawírá w literě, nesaudí toho.

* Množství jest takových korohložů, kteříž se sobě wšak maudří býti zdají, i hláupí i slepí jsauce.

Čłowěk pasa stádo na lauce zelené, když se rezběhne stádo, pilně patří, kam které běží: tak čłowěk pasa se příkázanými Božskými, když je sobě rozjímá, má pilně patřiti, kam které se nachyluje a co w sobě zawírá.

Když jest traud syrowý, křes jak chceš, nic se nechytí, by pak bylo železo wocelové a kámen dobrý. Tak když jest lid syrowý, tehdy nechť jest dobrý kazatel, maje slova žiwá a dobrá, proto se nic nechytí.

Když někdo zleze hrad, wystrčí swé znamení: tak dábeň získaje čłowěka, hned tu znamení wystrčí, ozdoby a psychy.

Pták, když jest w kletci, vždy hledá díry, aby wyletěl: tak čłowěk zawřin jsa řečmi Božími, vždy hledá wyjiti, wymáuwaje, tarasuje etc.

Zwěř, když jest žiwá, honí ji se psy, woňají, křičí, a když zabijí a jedí, chwálí wšěckni, že dobrá jest: tak někdy čłowěka žiwého zřořečí, hanějí, kaceřují etc. a po smrti jeho teprw budau jej chwáliti, řkauce: Jistě dobrý byl to čłowěk.

* *Livor post fata quiescit.* Ale mnohých lidí přílišná zlobiwost někdy i mrtwým neodpauští.

Kdež hájí, tu tráwa roste: tak kdož hledí swého, ten má, a kdož nechowá, ten nemá.

Štěp maje owece mnoho, sklóní se k zemi: tak čłowěk maje skutky dobré aby se nižil, by widín nebyl a nechłubil se, ale byl w pokoře.

* *Propria laus sordet,* říkají lidé. Sám se chwálíš, máš zlé sausedy. Nechť radše newí lewice, co činí prawice.

Máčka *) uřezaná od větru nesena bývá kamžkoli, až i zůstane v jámě anebo v rokli: tak člověk, jsa w swobodě a w hříších, běží, běží, až i do jámy upadne, do pekla.

Prvé nežli pes lehne, několikrát se otočí okolo místa: tak člověk, nežli se ustanoví kde, pilně má znamenati místo i lidi nebo živnost.

* Nemálo jest již takových lidí, kteří k žádné jednotě křesťanské přistoupiti pro přílišnou maudrost a domnělou dobrotu nemohau. Než tak sau jako borowice na paušti, sami svoji, křesťanskou se zastírajíce swobodau, kteréž sau nikdy právě neporozuměli.

Pes prašivý na žádného neštěká psa, ale kdež může waruje se jich a w kautě leží, drabaje se, skuče ach, ach etc.: tak hříšník nemá na jiné křičeti, ale w kautě mlčeti a miřosti žádati a sítování.

Diwu tě býti, aby piwo zdrželo pěnu přes noc nebo do druhého dne: tak aby člověk w počatém dobrém nebyl umenšen, diwu tě býti etc.

* Nemo unquam sui similibus perstitit: žalostné propovědění jest. In via Dei non progredi est regredi: kdež není zrůstu, tuť musí býti umenšení; kdožkoli krsá, ten škodu trpí.

Zlý jako dobrý: tedy tolikéž muž čert jsa zlý, jako Bůh jsa dobrý?

* Můžeť zlý jako dobrý: člověk dobrý neuškodí pro bázeň Boha, a zlý také neuškodí pro bázeň lidí. Ale ne vždycky a ne we všem. Protož kdo sobě zlý, komu dobrý? Kdo své duši wěren není, kterakž jinému bližnímu bude wěren? A ty zlému a newěrnému skotáku a nebo pastuchowi newěříš dobytka etc.

Wocet z sladkého wina velmi mecný a litý bývá: tak ač Bůh jest velmi sladký a dobrý, však když serozhnuěwá,

) T. kotačka a nebo bodlák.

silný hněw jeho: Hrozné jest upadnutí w ruce Boží. A neb když se přátelé milí swadí, lýtý a ukrutný býwá hněw takowý.

* A zasse amantium ira amoris redintegratio est. Powědauce sobě prawdu, buďme předce přátelé. Wšak kdež jest prawá láska, tuť dlouhý hněw nemá místa.

Woda, kam jí prokopá, tam poteče: tak lidé, kam jimi hne, tak budau mluwiti i činiti.

Jsa dlužen někdo někomu nětco dáti, potomci jeho, umřeľliby on w tom, dlužni sau pľatiti dľuh; pakliby mohli koho požití, aby jim půjčil neb za ně pľatil, byliby toho wděčni. Tak my sme synowé Adamowi, kterýž se dľužil, musíme pľatiti za otce, ale nemáme čím; i nahodil se čľowěk Kristus Pán, ježto zapľatil za nás, protož máme jemu pľatiti, jeho miľcsti děkowati, k němu zřeni míti etc.

Pacholek wěrný sľauží pánu swému wěrně; kdyby koľo zľámaľ, chtě dobře učiniti pánu, pán jeho newážíľby toho jemu těžce, nebo wí, že toho nerad učinil, ale wíce hledí k úmysľu jeho, že chtěľ dobře učiniti, ale nezdařilo se jemu: tak u Boha jest, když čľowěk činí dobrým úmysľem, by se pak nezdařilo to, což umínil děľati, wšak Bůh přijímá to, hledě k srdci a patře na úmysľ.

Žaludek, když nemůže dobře zažíwati, nemůž se těľo siliti: tak když čľowěk sľowa Božího nezažíwá, nemůž se siliti w ctnostech, ani prospíwati w dobrých skutcích.

Z neweliké chaľupy může znamenitý a weliký čľowěk wyjiti: tak i z škaredého těľa a poníženého krásná a weliká duše někdy wychází.

Když děwka před pauí chodí a paní za děwkau, nebýwá dobře: tak kdež těľo předčí před duší, to nemůž dobře býti.

* Někomu se utiká swoboda před rozumem. Takowého duch swatý připodobňuje neohraženému městu: tak jest podobně, kdež těľo duchu rozkazuje. Ale opilí lidé duší i těľem wínu sľauží, ono skrz ně mľuwí, myslí i koná skutky, které chce. Přecístá pak jest wěc rád, blahosľawení, kteříž w něm stojí.

Když čeládka nezřizená a hospodáistwí nepoklidná, znamená jest nepilné hospodyně i hospodáře. Než když jest dobrá hospodyně, wšecky věci se řídí slušně a čistotně: tak kdež jest zpráwce, nebo kněz nedbalec, tu osádka nezřizená a owčičky prašiwé. Pakli lid způsobný a dobrý jest, tu znamená zpráwce dobrého jest.

Čłowěk, když spí a odpočívá, dočkaje dne wstana hledá, co jeho jest, kde má sukně, kde tobolka, pás etc. a žádný jemu nedá nic swého wzíti, než což jest jeho, aby wzał swé a přichystal se a šel. Tak w zemi, kteříž spí, čekají příští Páně, tu každý, co jeho jest, wezme, a ne co cizího, on půjde, aby se ukázał Pánu.

Kohaut, nežli jiného udeří, nejprw sebe křídly udeří, potom zakokrhá a terpw jiné tepe: tak čłowěk nežli na jiného zakokrhá neb udeří, aby sebe nejprw udeřil a potom na jiné kokrhal.

* Sprawedliwý nejprwé sám na sobe žaluje, potom terpw wyhledává winy jiných: ale co nesnadnějšiho, jako samého sebe poznati?

Ptáčník má některé ptáky w kletci, a těmi dosti jistý jest; a některé wystrčil na spáru, též těmi jakž takž jistý jest; a některé má w wačku, a těmi nejjistější jest: ale kteříž ptáci létají około něho, těmi ještě není jist, než hledí wšim obyčejem i s pomoci jiných ptákůw zpíwáním i na pišťalku, aby je zřapał. Tak ďábel některé lidi má jako w kletci, ano zpíwají a wábí jiné, těmi dosti jist jest, i druhými na spáře, owšem kteréž má w wačku, těmi nejjistí jest. Než kteříž lidé létají wysoce a swobodni sau, těch uejpilnější jest; kteříž se Bohu oddáwají a nebeské věci, bohomyšlnost w edau, těch nejpilnější jest, a pokoje od něho míti nebudau. Než kteréž již má w wačku, wožralce, zloděje etc., o ty se nestará tak welmi. Protož nábožní, nebudau-li uwedeni w zjewné hřichy etc., ale w nenáwist, w záwist, hněw, w utrhaní, w zalíbení se, w saud, w potupu jiných etc. a zwláště w pohoršení, ježto mezi swětskými těch hřichůw neta brzo na-

jdeš, nebo hříšník nad hříšníkem nebrzo se zhorší, jako nábožné Bekyně etc. Šat čistý spis vezme makuli nežli černý, tak i tu etc.

Již sám dále sobě rozjímej a buď pilen sebe, aby nebyl poťapen do wačku.

Hactenus collectanea istius boni et pii viri, quisquis erat. Jistě rozkošni sau ti všickni příkladové, a velmi užitečné mohau užiwání býti od umělých a právě w duchu žiwých, duchem Kristowým obžiwenému lidu slaužících kazatelů. Auž sem kdy toho tak mnoho w jazyku Českém pospoļu shromážděného widěl. A tak mi se ty mnohé věci velmi líbiły, že sem se zdržeti nemohl, abych tu po stranách místy něčeho nepřidal. Necht mi nemá za zlé čtenář pobožný!

Farrago vocum et phraseon ineptiarum et fugiendarum.

Ač jest nemálo za rozličnými příčinami již napřed zlých frazi (jichž, kdo chce dobrý Čech býti, warowati se má) dotýkáno: však z hodných příčin widělo mi se tuto oblaštne o tom nětco wíce napsati. Wám dobře, že i toho dobří dobře užiwau *).

Est in frequenti usu vulgi hæc vox, noster B. J. A. sæpe ea utitur, Z adost neb Z adosti. I slowo se tak kazí, i phrasis ničemná se dělá. Omnino spernenda et fugienda maxime scriptoribus puris. A muozí wúbec mají obyčej tak mluwiti: Neučinil tomu zadost, neučinimlí zadost, budeš mne winiti. Někteří, qui excultiores videri volunt, piší takto: Pokud z adosti jest, t. což lidé mají za dosti. Ale nejlépe jest nepo-

*) Wis o tom nemálo napřed, zwlaště de germanismo et latinismo.

tworíti slova i způsobu zvyklého, a říci: Neučinil svým slovům (a nebo smlauvě neb slibu svému) dosti. It. pokudžby dosti bylo, t. jak potřeba káže. Dej mu, coby bylo dosti. Dosti buď při té věci. — Od prwepočátků bylých: Beneš w předmlawě na Isogogen. Ineptissima phrasis, corrupto et vocabulo. — Augusta noster solet dicere Na prwici, primittus. Není zlé slovo, sed iam non est in usu, lépe bez něho. Omne affectatum, ingratum esse solet eruditibus auribus. — Tahni, tahla. Tahni po swých. Užívá se toho wúbec, jest phrasis werštatni, i psům i lehkomyšlným šotříkům tak se říká při vyhánění jich. U hněwivých lidí spíše uslyšíš tato slova Jdi k čertu: a nemrawní i nenábožní přidadi K zwywedenému. — Mat. 20. 6. Zaplat jim mzdu: Beneš tak wyložil, ale jest zlá phrasis. Měl napsati Zaplat jim, nebo tak česky říkáme: nepotřebi přidawati toho slowa Mzdu, lečby řekl Dej jim mzdu. Latině et vulgata et Erasmus: Redde illis mercedem: neřekl Solve, jako Beneš, qui et barbarismum admisit. — Podělen byl (B. J. A. w kázani o sw. Matěji): barbara phrasis. Recte autem dicitur poděleni byli, částku měli, uděleno mu bylo, udělil mu Bůh. Aut cum colectivo Lid nebo Zástup tím chlebem ro'ělen byl; wojsko křesťanůw poděleno bylo. — Beneš act. 15. Učili bratry, inepte: měl říci Učili bratří. Ale on chtěł proprietatem servare, sed perperam. — Mat. 16. Neodołaji proti ní, staři wyložili: zlá phrasis, lépeby řekl Neodołaji jí t. neobráni se jí (ale tu již corrumperetur significatio: non nempe premit ecclesia, sed premitur). Nowí Pražští Neřemohau proti ní: též inepta phrasis. Propriissime redderes Nepřesili jí wel nezmocni se jí, t. nepřemohau ji. — Beneš ad Hebr. 1. Jakožto oděw z wáliš je; inepte, lépe Swineš. Zwálený, uwálený wsmetech koblauk, Swálený postav, Zwáleł se kuň w maštali. — Act. 17 Dohmátali: tolerabilius dixisse: Domakali, sotwa se toho dohrabali (Morawci inepte Domacali). — Powděčen: agrestis vox. Sedláci tak mluwi. Sem toho welmi powdččen. Cum affixum hoc po non augent significationem vocis, sed minuat. Powdččen sem, t. drobět sem wdččen. Sicut e mpa-

rativus iste Loquator, Drobet mluvný t. garrulus. — Wíru dáti, credere, uwěřiti. powoliti: agrestis et rustica phrasis. Nechtí tomu wíry dáti. Lépe říci Nechtí tomu wěřiti, a neb powoliti, a nebo mista dáti, odpírají tomu. Prostí Morawští kopáči říkají Nechtějau tomu wíry dat. — Čeští žáci a mistři rádi užívají toho slova Dedikowati, dedikował etc: ničemné slovo. Lépeby bylo říci Obětował, dał, darował, od-dał etc. Někteří říkají Připsał, non minus inepte. — Ustrojiti, ustrojen: Erithacus užívá toho slova často, když w kázání řekl: Kristus Pán aby k smrti byl ustrojen, proměněn jest na hůře Tábor. Není to slovo oratoru náležité, než babám a kuchařkám: ony nětco jísti ustrojiti umějí. Gravis vir poterit dicere Aby byl přistrojen k smrti nebo Způsoben, způsobován. Ženich aby byl k swadbě připrawen, newěsta at se připraví a nebo přistrojí w své šaty, a at se ozdobi zlatem a drahým kamením. Pán můj když wstane a připraví se, půjde ke dworu. — Nenabytá škoda: zwykli tak mnozí říkati, ale jest improprie. Lépe Nenaprawitedlná, nenabytedlná. Nebo jest weliký rozdił mezi Nenabytým a Nenabytedlným, jako Iratus Irascibilis, Ductum Ductile, Exoratus Exorabilis etc. Kdyby nebylo pro nezvyk, mohłoby se říci Nenabytná. — Quidam insulsi oratores říkají Zažitá vel Nezažitá krmě, majíce říci Zažíwná = k zažití snadná: nebo zažitá krmě jest lejno, ale zelé kyselé owšem nedowařené jest nezážíwná mdlému žaludku krmě. — I Čechové někteří, zwłáště w Litomyšli, naučili se užívati Morawského, dětin-ského, ničemného slova Powídał, powídají, powídali etc., Narrabant. Lépe říci Prawili někteří, Rozprávěli sobě onehdy; taktě prawil jeden dobrý přítel; slyšel sem předešle wyprawowati o králi Matyášowi. Prawiliť sau wčera mnozí o jeho smrti. Byłoť jest to široce wyprawowano. — Quidam scripsit Krew kozlí, wolí etc. inepte. Lépe krew kozřů, kozřiků, beránků, wołowá, wořů. — Item od stád brawích wywolil ho Pán: škaredě. Lépe Od stád dobytku z pastwy powołał, a nebo wywolil ho Pán. Braw, brawowé, sunt woces wice Slowenské než České. — Někteří toho slova A neb

neuměle užívají, když řkau Aneb zlořečených a nebo požehnaných, lépe Buďte zlořečených a nebo požehnaných. — Est et hæc inepta phrasis et rustica, qua usus est Beneš ad Ephesos ad finem: Co se mne tkne; jakoby řekl sedlák: Mlé ty pane streyče, však se tebe nedoteyča; ale oni říkají Nedo-
təyči, aby vždy bylo traupské mluvení. — Beneš vyložil Sprostní jakožto hořubice. Téměř jakoby řekl Poněwadž ste hořubice, protož. Lépe Jako hořubice. Neb to slovo Jakožto jest velut recipocum. Já jakožto hospodář chci to mítí. Jeho miřost císařská, jakožto (t. jakož jest) král Český, stawům království Českého toto přísně poraučí. Já jim toho wšeho jakožto páu dědičný potvrzují.

Novae voces non receptas et fugiendas.

Napříkladkem se trefilo, et ficta et inepta vox, pronas abii-
cienda. Lépe říci Namatlo se, usitatius. Sedláci w Morawě říkají Tak sem nato maňau (id est nehledaje) trefil. Sic wúbec mnozí mají obyčej říkati Náhodau, Nenadále: chasa říká Trefuňkem. — Cizokrajenin, inepta vox, lépe říci Cizozemec, obvykle. — Tak jen odběžně o tom piši: lépe říci Běžně, cursim, raptim, perfunctorie. — Polizači, die Leffen, t. pochlebníci. Jest slovo nové, řídko kdo ho čacky kdy užívá, leč ti, jenž inepte germanisant. — Ineptissima phrasis est Oběti modlitebné a chwalitebné. Chwalitebný jest ten, jenž jest chvály hoden. Modlitebný jest žalm některý. Lépe jest říci Oběti swatých modliteb a chwał, a neb Oběti naše, jenž sau chvály a modlitby. Než někteří κακόζηλοι pilně té formale ničemné a bez-
potřebné, newlastní a tvrdé, jako hřaupí, saudu mezi slovy neumějíce činiti, užívají. — Doktor Hajek w před-
mluwě na herbář: Zrakem, čichem a koštem rozezná-
wáme: inepte sane. Lépe mistr Jan Černý w předmluwě na starý Herbář Okušením, nebo Košt jest jiné nežli Gustus. Říkají pod winohrady Dať mu košt, t. koštowati wína swého: Gustatio (si liceret dicere) Koštowání, Gustus Okušení. Košt

jest trunček wina podaný w nádobě někomu, maxime emptori seu exploratori. Jest Doktor Hajek dosti hojný w řeči České. sed prorsus impurus et lutulentus fluit; per incuriam credo hoc fieri. Nebo se to mnohým Čechům zdá býti maličká věc, marná a pohrdnutí hodná, o wlastnost a ozdobnost jazyka Českého péči a owšem s tím nějakou práci mítí. — Mám k tobě nádbu, t. naději: inepta ac rustica phrasis. Morawští sedláci někdy tak mluwí. — Mat. 23. Do temností nejhroznějších, nejdalších, *τοῦταρος*, nejwnějších: sed est ficta et inepta vox; dišli Nejposlednějších, takéf se netrefí. — 2. Cor. 5. *Λκα* wě žádáme: inepte. Gementes, *Λκα*jíce. Melius est usitato participio uti, quam ficto et inusitato adverbio. A i newolné jest k wyřknutí *z, z, k*, jedno po druhém, sine hiatu. — Quidam w napominání řekl: Abychom měli *Λosnost*; měl říci *Aučastnost* a nebo *Λos* se swatými. — Item *Za swá* nestatečenství: měl říci *Nestatečnosti*; ale někdo rád nowinky slyší etc. To jest právě potworiti a kaziti češtinu. — Elusdem et hæc sequentia sunt egregie inepta: *Pokutičky, Pyšnici, Pyšník, Neslítównost, Oswícečí, Zasleyenci, Neřestnosti, Dědičnici* wěčného žiwota. — Sed hæc et similia in multis genuit mala imitatio magni viri Erithaci: quia multi vitia præceptorum suorum pro virtutibus libenter imitantur. Sed dolendum est, nos tam esse insipientes; ale snad sobě již usmyslíme.

W žaltáři

w nowě do češtiny přeloženém a wytíštěném w Prostějowě léta Páně 1562 tato slowa a frazes podle mého saudu sau nepěkná:

W žal. 1. Na cestě neustrnul: lépe Nestanuł, nepostawał. Dnem i nocí přemeyšli: lépe Přemysluje. Šťastně se zwede. Tomu slowu *Zwede* na takowých místech wyhejbají dobří Čechowé, quia lascivi scurræ eo plerumque abutuntur. Lépe diš Šťastně mu se powede, dařiti mu se bude. Ale není snadno o tom saudu činiti, jakby se lépe wyložiti ta místa mohla, poněwadž se nejmenuje, z které *Łati*.ské translaci ten žaltář na česky překládán jest. Dosti natom býti může, když se nětco po grammaticku o tom powí.

Ž a ľ m 2. Uložení Hospodínovo: šeredná deklinací, právě agrestia. Mnohem lépe říci Páně. Ano Řekové toho slova Pán místo Hospodin užívají. Končiny okršlka: též zlá deklinací, puerilis omnino; Okršlku máš říci. Za dědictví twé: lépe říci (Aby byli) dědictví twé. Za dědictví, est phrasis dubia, nebo říkáme Za peníze sem kaupit. Nesklidil wás z cesty: inepta phrasis, werštatní. Ničemná sau ta slova Sklidil, poklidil, naklidil, uklidil.

Ž a ľ m 3. Powyšitel: ficta vox et inusitata. Lépe užlii circumlocutione a říci Ten jenž powyšuje hlavy mé.

Ž a ľ m 4. K prohudování: obscoena vox, již nyní tak nemluví leč ti nejhlauptější sedláci.

Ž a ľ m 5. Kwatráni. Baby a kmeti kwatří a bublí. Non est theologica vox, do werštatu a k obecnému mluwení se hodí, tu se nehodí, nepřijemné slovo jest. Též i to slovo Fedrowník. Pachatelů: ficta, inusitata et affectata vox. Lépe říci Těch, jenž páchají a nebo páši (ač první pěknější) nepravost. Krwawce: mrzké slovo jest, affectatum et fictum. Lépe Wražedlného a nebo Zkrwawilého. Pochlebně lest ukládají: Zlá frázis. Lépe říci Lstiwě ľahodí. Nedobře díš Lest ukládá. Et germanismus quoque est ineptus. Dobře díš Lstiwě ukládá, a nebo Lstiwě aukľady činí. Nechať se jiní nezwedau: ineptissima locutio, ničemné, lehké slovo i mrzké i newľastní: lépe Nepodaří. — Terčí korunowati: zlá frazis et impropria locutio. — Zpupně: ničemné slovo et affectatum. Lépe říci Zpurně, wšetečně, newázně etc.

Ž a ľ m 6. Uleč mne: inelegans et inusitata vox. Lépe Uzdraw a nebo nawrať mne k zdraví. Zhoj mne, vulgo dicitur. Jest archaismus: w starých knihách ferendus. W písničce oné Leč ty nás, milý pane, na duši, na těle: lépe říci Uzdrawuj: aut aliqua periphrasi uti: Přidej zdraví, nawrať zdraví, etc. — Zkoprněly kosti, ineptissima agrestis vox: lépe Ztrnuľy. — Odhliw se, proprium quidem, raro tamen est in usu, nepřekné slovo. Lépe Nakľoň se, pane, milostiw buď, ukoj

se, obměkč etc. Pro tvaa místostivost: lépe stáři Pro tvé místordenství. — Kdo z umrlou. Umrlco per contemptum dicitur, jako Utence, Moenár etc. Welmi nezpísobný wýklad. Lépe Kdo z umrlých. Ač i to k tomu místu se netrefi; nebo ta nemluwi se spolu o těch, jenž zemřeli. Protož nejlépe řici Kdo z mrtvých, a nebo užiti periphrazi. — W pékle welesławiti: et pronuntiatio inepta et affectata vox. Na tom místě nedobře stojí; dosti bylo řici Sławiti neb Chwáľiti. — Trudně: Polské slovo, do češtiny se nehodí, máme dosti swých. Mohl řici Welmi neukojtledlaě, bídně, žalostně etc. Neque significatio polonicæ vocis huic loco respondet; nebo Trudně jest jakoby řekl Nesnadně, pracně, magna cum difficultate. — Smačował: inepta diminutio. Lépe řici Smáček, ač i to slovo není tu příhodné, melius esset periphrazi uti.

Žaľm 7. Proti nexikúm: krčemné a lehké slovo. Protiwcuw: ineptissima, corrupta et affectata vox. Lepší jest obyčejné slovo Protiwniků. Nebožtik pán Žďánský mistrná hlawa byl, daľ jméno synu swému Protiwec. Zbor národůw: improprie, lépe řici Množství shromážděné národů. Zmustrował: ineptus germanismus a newlastně. Mustrují se drábi nebo wojáci, a ne střelky: lépe Obrátil, naložil etc. — Ustrošil: kuchařky tak mluwi, werštatní slovo. Theologus má řici Přistrožil, nastrojil, připravil. — Díwám se nebesám: ineptissimus dativus et agrestis atque puerilis. Welmi zřá Čecha, ut dicitur. Lépe Spatřuji nebesa a, pakli chceš, Díwám se je na díľa rukau twých, nebesa. Erit veluti appositio. — Účinky: lépe Nad dílem rukau etc.

Žaľm 9. Diwne účinky, po polsku: měl řici Skutky a nebo Díľa twá. — Uřál si: inepte dictum, werštatní lehkomyšlné jest to powědění a krčemné. — Útočístěm: nepotřebi m přidawati: lepší jest tu nominativus, nežli ablativus instrumenti. — Očekávání nebožátek: puerilis vox et nutricum blandientium. Nehodí se to k tomu místu. Lépe řici bídných neb ehudých utištěných, zbědowaných. Twrděhopanownika: nepřipadné jest to slovo jedno i druhé: lépe řici Ukratného.

Žalm 10. Obořuje: frequentativum, inusitatum et ineptum. Slovo rámě: *prior vox inusitata*, dosti je říci Potři. Poručník jsi: lépe Ochránce a nebo Obrana. Swéwolník: *novum et fictum, affectatumque*. — Hojně jiných slov lepších.

Žalm 11. Grumfěštowé: *germanismus*, lépe po česku t. Čechům obyčejněji, Gruntowé. — Nechwítečný: *inusitatum et ineptum*. Lépe bauřliwý, prudký etc.

Žalm 12. K přihudování: *ineptissima vox*, šeredně a mrzutě slovo welmi. — Zředli: *neprípádné slovo*; lépe Welmit jest málo. — Lestnopochebné: *inusitatum, novum, fictum*. Herštowný jazyk: *werštatní slowce, nezpůsobné*. — Na tégli: *nimis technicum, netheologické*. — Ničemuíci: též *affectatum et fictum atque ineptum*.

Žalm 13. Třefuje se: *werštatní slovo*. — Oči moje: po polsku a ne po česku. — Trapičowé: *ineptissima vox*. Lépe užiti *circumlocucí* Ti jenž mne trápi, ssužují etc.

Žalm 16. Plaost radoštění: *admodum inepta vox*.

Žalm 17. Cesty lotrské: *inepta prothesis*, *werštatní slovo*. Lépe říci Lotrowské. Podiwná — učíň: *ničemné slovo* Podiwná, jakoby řekl Brobet diwná. Lépe říci Diwná. — Pod stínem brků: *lehké slovo*, lépe říci Kříděl.

Žalm 18. Terče ochranná má, Autočištná bašta: *utrumque non eleganter dictum*. — Třepetati: lépe trásti. — Wýprýskowé: *fictum et non receptum*. Lépe *wypreštyly se wody*, a nebo i Okázali se praudowé wod. Pořamují: *corrupta vox*, lépe řámí, a neb přelamují. — Zběčowné, *significans quidem vox, sed non usitata*.

Žalm 19. Zákon Hospodinů: lépe Zákon Páně. Kozkowé (*stíc*): *bezpotřebné nové slovo*.

Žalm 22. Psowé: *zlá deklinací*, lépe Psi, Zpropadali; *obsoleta et inepta declinatio*. Lépe Zpropadowali.

Žaľm 28. Neumelčuj: nepřítadné slovo werštatní. K tajemnici: est in hac voce affectata vetustas. Obsoletum prorsus est. — Srdce mé mu plesati: cacophonia turpis.

Žaľm 29. W špercích: inepta vox, lehké slovo Welemcné: po [polsku. Teliska: corrupta et ineptissima vox, per contentum dicitur de pingui vitulo.

Žaľm 31. Prawdiwý: po polsku. — Powěrníky: fictum et ineptum. — Oduřawělý, Škrabuňk, Umrlec: wše nezpůsobná a nepřítadná slova. Laskawost: fictum ineptumque.

Žaľm 33. Osobliwě: Polské slovo a ještě i zkaženě, neb oni píší krátké ř: Osobliwě. — Králowi, dětinská deklinací: měl říci Králi.

Žaľm 35. Opáčeľ: ničemné slovo. Lépe Opakowaľ, opětowaľ, obnowowaľ. — Zawraštír: werštatní slovo. — Kulhawci a chromci rozdírajíce tlaku: affectata certe et ineptissima locutio. Přeškaredě a mrzce, newľastně, dětinsky a huleynsky wyloženo. — Zuboma: obsoléta declinatio, lépe Zubami.

Žaľm 40. Ušis mi probodľ: welmí twrdý weykľad. Někteří wykľádají Zrwaľ ho za uši, a nebo Přitahľ mu uši. Níže Ukojújících: lépe říci Kterěz krotí, kojí nebo pokojí etc. Níže Neupřel: zľá čeština, lépe Nezapřel, nezamkčel sem. — W témž Náchlebník můj: lépe Čeledín domácí: est n. illud agreste; melius esset, circumlocutione uti. — W témž Wkřes mne: inusitatum est. Já bych radše poľožil Nawraľ mne zase k žiwotu.

Nu ta již psaná a jiná příliš mnohá slova a phrases w tom žaľtáři mně se příliš nelíbí. O wykľadu pak, dobrýli jest a wľastní čili newľastní, já nie neprawím: swaté práce dobrého a šlechtetného muže já nehaním. Charissimus n. et venerandus collega meus est. O samé toľiko češtině po místech prodobené swúj saud sem napsaľ. W čemž sic nolo

omnia persequi; longum enim foret et molestum. Některých málo slov ještě dotknu a dám tomu pokoj.

Žal m 45. Słonokostowé paláce: puerilis compositio vocis. Řeklby také někdo Krawokožowé střewice etc. 57. Wywoditeli. 56. Ławičky. 37. Osudowé: obsoletum. Wzteklice. Pospolitě: polonicum. 40. Bedlívě, krátké *t* býti má. 41. Winšuji, Náchlebník, Hůrce: werštatní slova. 44. Poškrabování: inepta vox. M...i: obscoena et impudica vox. 45. Páchnau všichna: lépe všecká. 50. Tuším, Kozlí. 51. Wydrhni, Radoštění, Mačkaž, Sicef: omnes istae ineptissimae sunt voces et fugiendae in seria oratione. 52. Wzteklice. Jazyče: Jazyku měl říci. 53. Łakačů, Úprkem: ničemná slova 54. Ohledu. 55. Maznější, Pyšník: inerudite et affectate. 57. 61. Zásłona, obsoleta vox. 58. Žernowniky, Slizký. 60. Tahomał. 61. Zákauti. 65. Na úmrku. 66. Sauš. 68. Schátrałé: Přechatrałé měl říci. 69. Zchráptěło, Moje, Winné besedy. Měšťaniti. Bubák: puerilis vox. 73. Celauf. 74. Chudinky. 75. Zwoditi. 76. Podarnější. Čelední. 79. Uteykali. Haec omnia et similia plurima omnino sunt fugienda jako nezpůsobná, ničemná a k užíwání nehodná slova. Quae sequuntur, ea non ex psalterio, sed ex aliis scriptis F. M. Erithaci excerpsi. Ptakoštěpci i po letu hádají, Augures: ineptissima bohemica vox.

Ze Summowníku B. J. A.

Poněwadž ta kniha Summowník některým pobožným a rozumným lidem w ruce již přišla, a tudíž snad na swětlo všechněm audům Jednoty a, strach i jiným, vyskočí: a jest kniha zuamenitá, veliká a bez pochyby u mnohých veliké wážnosti: i nepochybují, že i ta čeština, řeč totiž, také mnohým se zalíbí. A mladí někteří bez pochyby se najdou, ježto sobě, jakož ty mnohé neslychané věci, tak také i slova nowá a ty phrases etc. libowati i směle jich a s chutí užíwati chtíti budou. Protož musím tuto saud swůj také o té knize napsati, non ut theologus, sed ut grammaticus, to jest ne o wě-

čech w té knize se zdržujících, quod non est huius loci, ale toliko o způsobu řeči, de genere sermonis, de stilo, de verbis et phrasibus, přidada také k tomu interpretationem seu versionem locorum scripturæ.

Nemohut pak přitom šetřiti pořádku nějakého. Než týžtýž nahlédaje w ten Summowník, což když se namate nezpůsobného a pravé češtině škodícího, to zapiši. Retowati toliko chtěje mladší a prostější študenty, kteříž dobří Čechové býti žádají, aby na takowá slowa, phrases a nebo wyložení Písma přijdauce, jimi sobě nepřekáželi, jich sobě w hlavu nebrali, w mluweních a w psaních swých jich neužíwali, ale jako nezpůsobná a škodliwá zamítali. Pamatujice na ono powědění: Constat, hæreticos ut impias sententias aluisse, ita et genus dicendi monstrosum semper amavisse.

Bonus iste Pater videbatur sibi satis aptus ad hanc tantam rem solus etc.: sed utinam abstinuisset ab hoc labore!

Actor. takto wyložil Jozef mĕw pole, prodal je a přineal záplatu, mercedem, a položil k nohám apoštolským. Lépe byľoby říce Penize, nebo jimi se platí a za ně se prodává. Záplata jest skutek, opus, non materia, qua solvitur, sed ipsa solutio, actus scilicet. Sed in hac significatione non debemus uti hoc vocabulo, verum in alia. Nebo záplata wlastně česky mluwě jest flek nebo kus sukna nebo plátna etc. od toho slowa Pláčení, totiž Sšiwání nebo Zášiwání. Proč se tak plácíš co chodec? proč radše sobě lepší sukně nekaupíš. Zahodiľ bych tu spláčenau t. mnohokrát již oprawenau, ašiwana u jako říkají Morawci látanau.

Idem ibidem. Nebýwati psí twrdých při dáwání: lépe Srdce twrdého, *σκληροκαρδία*, duro pectore. Latinismum admittit bonus vir. Častokrát to slowo položil Judští, Judských etc. Báli se Judských. Mohľ nechati starého Židé, nebo tak se obecně wykládá Judæus, Žid, a ne Judský. It. Locum Joannis wyložil A widěl si ho, a kterýž mluwí s tebau etc. Lépe byľo napřed I užiti. It. Mnozí weň uwěřowali: puerilis lo-

cutio. Ačkoliw nenevlastně wyložil, sed formatio hæc frequen-
tativi est inerudita et inusitata. Lépe bylo říci prostě Uwě-
řili. Durus latinismus ohyžďující češtinu: Faryzeowé na Krista
Pána, proto žeby se swědčit s nebe sestoupiti, tuze reptali.
Item Evangelista křade toto: Po prvním nasycení státi se. Takto
lépe, že jest se Pán Kristus prawil býti s nebe příšlého a
než příšlým, že jim o swém s nebe přijíjí prawil. Ewange-
listá prawí, že jest se to stálo po prvním nasycení. Item Je-
dení těla Páně pokládá se w řečech těchto Božích diti w
chlebu a w kalichu etc. — Euangelium. Od toho slova deri-
vare quidam solent Evangelitské učení: lépe Ewangelitské od
Euangelistů a pakli chceš od Euangelium, Ewangelské; ale
byłoby nowé, neobwyklé, a však wždy lépe než s těmi je-
lity, jelitské. Nebo Ewangelium Euangelistowé zwěstowali,
ale jelita sedláci w krémě jedli. Idem w kázání o stáncích
to písmo Pax Dei palmam ferat etc. wyložil zle Pokoj Boží
nosiš palma w srdcích: ineptus latinismus.

Noahowo pokolení: non est mimesis vera, sed est xaxo-
ζηλία mera tak latinisare. Pročby neřekl usitate, jako jiní
Noełowo, a nebo udělati indeclinabile Pokolení Noe. Ale ně-
komu se zdá čistě, když tak umí mluwiti, jakž žádný nikdy
nemluwil. In libello, qui vocatur Pře, dí Och Bože jediný.
Prawě po sedlsku, agrestis particula, měw říci Ach. Sed ipsi
semper aliquid novi: diw že sobě jiné řeči newymyslí. Ibi-
dem, List III. Z starých písařů, ex veteribus scriptoribus,
proč neřekl Učitelů, jako tak jiní obwykli říkati? Nebo, co
jest u Latiniků Scriba seu amanuensis, to u nás Písař: a co u
nich Scriptor, to u nás Učitel, knih wydawatel.

Liber septimus.

Continet quasdam observationes et admonitiones de Synonymis, Epithetis, Dialectis. Pronuntiatione.

Primum de synonymis.

Obecné přísloví jest u Latínků *Amant alterna Camœnas* = *varietatem esse gratam*. A protož utendum est aliquando synonymis et in nostra lingua, sed acri iudicio, zvlášť při vykládání swatých Písem. Sint licet vitanda, pokudž možné, pro nejedny weliké příčiny, maxime si non summa postulat necessitas. Jakož i Theodorus Beza, výborný vykládač Zakona nowého z řečtiny do łatiny tak o sobě, že toho welmi pilně šetřil, praví. Ale nyní zdá mi se, že dosti natom může býti, když čas a místo synonymorum ukáží a potom některými příklady to wyswětlím.

Synonymia est figura rhetorica, česky se může říci: jest jedněch słow druhými málo od sebe rozdílnými wyswětlowání, a skrze to i množení řeči.

Ale příkladové to dostatečněji ukáží. Tehdáž se pak bez škody může synonym užíwati, když na těch słowich, jenž sau synonyma, netak mnoho záleží, a k jedinému smyslu směřují, a byľaby mezitím unius vocabuli ingrata repetitio. Jako maje říci: Ten mysliwec popadl ptáka, popadl rybu, popadl srnce etc., tuť jest mnohem lépe užiti těch słow rozdílných. k jednomu a témuž cíli směřujících, nežľiby wždy to jedno opáľal.

Na některých anobř mnohých místech w *Zákoně nowém* to slovo $\delta\lambda\phi\iota\varsigma$ afflictio wyloženo jest *Ssaužení*. Však někde jest změněno jako Act. 7. b. *Wyswobodit ho ze všech auzkostí*. Podlé slova mělo státi jako i na jiných místech *Ssaužení*. A také *sau* některá synonyma *parvi momenti*. Jako ten člověk wždycky dělá, *It. nikdy nezahálí*, den od dne pracuje, málo kdy odpočívá etc.: kterékoli z těch *wezmeš*, dobře díš: a *chcešli*, můžeš dvoje i všecko *třebasi* wzítí, *uwidišli* potřebu, a tu by již se *chýlišo* k *figuře té*, jenž *słowe* *expolitio*. Někdyť pak w našem jazyku, ačkoli dvě *słowa* nebo více jich mají *jednostejnau* *moc*, *significationem*, a však ne wždyckyby jednoho za druhé *užíwáno* býti mělo. To slovo *Čiji* a *Cítím*, *Číti*, *Cítiti*: *prwní* *pertinet ad odoratum*, k *rozeznání* *náleží*: *Čiji* že *woní*, že *smrdí* etc., a někdo *nemaje* *čichu* nic *nečije*. *Cítiti* jest slovo k *słuchu* a k *dotčení* *náležitě*: *Cítit sem*, že někdo w *noci* *zdaleka* se *kradł* k *twému* *domu*; někdy *sem* ho *necítit*, t. když se *utišil* a *mlče* *stál*; kdo *bedliwě* *spí*, *hned* *ucítí*, když se *co* *hne* w *noci*; *mdlý* *pułs* *sotwa* jej *lékař* *ucítiti* *mohl*. — *Jiní* také na *odpor* *užíwají* *těch* *słow*, *řeknau*: *Nic* *sem* *nečit*, by *kdo* w *noci* *chodil*, *posłouchám* *pilně*, *nic* *nečiti* atd. *Sufficiat suum cuique iudicium*.

Item *Seděti* a *Ležeti* t. když *per translationem* *usurpantur*. *Seděti* w *stínu* *smrti*, *dobře* *díš*. *It. ten zámek* *sedí* na *skále* nad *wodau*. *It. ta krajina* *leží* při *moři*; *nedobřeby* *řekl* *Sedí*. Takž *podobně* o *těch* *słowích* *Zdwihi* to, *Wezmi* to. *W* *čas* *potřeby* a *słušnosti* *jedno* *místo* *druhého* *bráno* *býti* *může*; však *předce* jest *mezi* *tím* *nemalý* *rozdíl*. *Nedobře* *Beneš* *Mat. 9.* *wyložil* *Tolle lectum*, *Zdwihi* *lože*, *lépe* *staří* *Wezmi* *lože*; nebo ne *wšecko* *každý* *wezme*, *co* *zdwihne*. *It. Mat. 9.* A když *šel* *odtud*, *pomijeł*, *odcházel*: *wlastněby* *měl* *řici* *pomijeł*, ale *lépe* *wzítí* to *synonymon*, *euphoniae* *gratia*. Nebo *smysłu* se *tím* *neuškodí*, *ač* *rozmůže* *drobet* *słowa*. *Proprie sententiam exprimeres* *takto* *A* když *tudy* *jda* *již* *pomijeł* etc. *It. ta* *dwě* *słowa* *Ná-*

sledovati jeho a Jiti za ním zdadí se býti synonyma et indifferentia, a však každé z nich má svou zvláštní vlastnost. Podobně jako u Latiniků Sequi et Imitari. Beneš Mat. 19. nedobře položil Následovali ho zástupové. Nebo newšickní Pána následovali, kteříž za ním šli, t. ne všickni se jemu v pobožnosti připodobňovali usilovali; zapoměvše na ta slova Páně: Jakž sem já činil, tak i vy činite. Než níže v též kapitole ne zle vyložil Beneš slova Kristova: Pojd následuj mne. Verum in versibus mohloby se jednoho za druhé užití, pro licentia poetica.

A ač jest to maličká věc, však poněvadž mi na pamět přišla, i o ní zmínku učiním. W Novém Zákoně častokrát na mnohých místech jest užíváno jednoho toho slovíčka *za*, latíně *Et* a nebo *Que*. U nás může to býti proměňováno, někdy *a*, někdy *i*, někdy *i také*; a na mnohých místech pro vlastnost České řeči nelze *a* položiti, než *i* et euphoniae et significationis ac proprietatis causa. Exempla vřde in nostra versione, ubique fere obvia.

Synonyma pak mají z těchto příčin nejvíce užívána býti:

1. Aby smysl vyjadřovala, tak aby se lépe, snáze a plněji vyrozuměti mohlo řeči. Nempe, ut melius exprimatur mentis conceptum. Nezrozuměli posluchač právě a celé jednemu slovu, zrozumí druhému, třetímu etc. Jako tak se děje od praeceptorů, kteříž pachořatům ve školách lekcí čta.

2. Když jest věc pilná a mluvitel chtělby rád, aby nemed z mysli posluchačům vypadla, verum ut auditores diutius in meditatione huius rei detinerentur: ano potom třebaš jiného lečehos pozapomněli, a tímto mysl měli naplněnou etc.

3. Také se někdy tím i řeč ozdobuje, kdožby toho w náležitém místě a uměle užíval.

Vitium est, leckdys bez sandu, tak z obyčeje užívati synonym. Jako jeden lékař mezi jinou řečí řekl: Musí se to

prý vyčistiti i také vypurgowati. Ale před leykyt se lecos hodí, také i takowá rhetorika, nebo sedláci newědí, že Wypurgowati nic jiného není než Wyčistiti; domníwajíť se oni, žeť se tu nětco welikého a diwokého zawírá. — Item kazatel jeden říkával, aby prey nemnoho měli pobožní se swětem činiti a nebo málo měli s ním činiti. Huiusmodi synonyma sunt prorsus vana. Poněwadž nám w tomto čtení powěděť anebo oznámit Pán etc.

Exempla.

Na jiný čas, Jiným časem, Jindy, Potom někdy, Při příčině odslaužímat se.

Strakatý wál, Peřestý štir. Ta kněžowka chodí žíhaná co nějaká šlundra.

Diwná chasa, Łotrowina, Žmuť, Litwa: Morawci tak mluwí per contentum, quasi diceret Scythæ, ut Scytharum colluuiet. Pauci utuntur hac voce; nebo newšickniby rozuměli, co se tau Litwau míní. — Čertowina.

De epithetis.

I tím se také w jazyku Českém welice ozdobuje řeč, buď w psaní nebo i w mluwení, když se případná epitheta k słowům přidawají, a to w čas, zwláště když má býti oratio hejbowá et movens affectus, žiwá a horliwá.

Jestíť pak epitheton nesamo toliko słowo přidané k jménn etc. některému, jako Milostiwý Bůh, Pěkné nebe etc.; ale také několik słow k témuž jménu přidaných, jako Nemobaucí na neprawost patřiti Pán. It. Ušlechtilými twory ozdobený swěta okrštek, W neprawostech se kálející hříšník. Ale sluší wěděti, že ne lecjakás epitheta býti mají připojowána k słowům a neb k jménům. Než at sau ex natura rei depromta, ut per illa res illustriores reddantur; wlastně té věci přirození wy-

světlující, jakoby jablko zrnaté rozkrojil, a maje o něm mnoho mluvit i radše by hned jeho wnitřnosti wokázał. O některém ukrutném pánu mluvě mohly i těch epithet užíwati Přeukrutný člověk, nelitostivý člověk, tyranaká duše, toho neslitowného pána zkrwawilá duše etc. O Bohu mluvě říci můžeš Pán Bůh. Říkají lidé Toť Pán Bůh wi (nedí zprosta Bůh). Někdy někdo w prudkém mluwení řekne: Bůh wi. It. Toť milý Bůh wi. Est oratio placida et verecunda, wážná a libá, jakž náleží. Staří Čechowé nelibě to slyšeli, když někdo řekl Bůh, a nepřidal Pán a nebo Milý.

Někteří nynější kazatelé u sebe maudří a drobet naduti admittunt *κακοζηλιαν*. Že Latiníci někde krátce řkau Ut scribit Paulus, i hned také říkají Jakž píše a nebo napsal Paweł, ješto to w češtině nezni tak jako w latině. Česky nepřidášli řka Swatý Paweł, tehdy jest newážné mluwení: jakoby mluwil ne o Pawłowi swatém, ale o nějakém jiném, snad aspoň o wonom Pawłowi od brány, a nebo jako o kmotru Wáwrowi. ! A protož lépe jest mluwiti poctiwě a wážně, jakž pobožných a šlechetných lidí jest dobrý a chwalitebný obyčej.

Chcešli pak naturam Dei exprimere, tedy wezmi epitheton, což se Bohu náležitě připisuje. Jako chcešli k chwále Boží wzbuditi díš Miłosrdný otec, łaskawý, lítostivý, předobrotivý Bůh, studnice dobroty a nebo všeho dobrého. Pakli bázeň Boha roznititi chceš, rci Sprawedliwý Bůh, wšewědaucí Pán, přísný Pán.

Než nyní někteří a na wětším dile dwořáci (jakž obyčej swěta, wždycky se potwořiti) již hned nechť užíwati wlastních jmen, imo et pronomina reiciuntur, pro přílišné pochlebenství, než místo nich kładau jen epitheta. Jako když mají říci Widěl sem pana Jana, řeknau Widěl sem pána, a potom to již wždy opětuji, jako u příkladu Widělšis pána? Co wzkážeš pánu? Přál bych aby se pán dobře měl. Proč pán sem nepřijde? Chceli pán toho neb onoho? Widí se pánu draho býti. Pán neráčí tak mnoho zato dáti etc. It. Pán z Peršteyna, z Hradce, z Lomnice, z Ludanic etc. Jindy říká-

wali Pán Peršteynský, Hradecký etc. Ačby někdo mohl říci, že to není epitheton Pán, Pána, když se o osobě stawu panáckého a ne o zemanu mluví: nebo epitheton předce i tu místo má Dobrý pán, dobrotivý pán, přisný, skaupý pán, čistý pán etc. Tolikéž tak rovně jest u Němců, jako u Čechů; ale již jest to tak w zvyk wešlo, že kdyby kdo tak nemluvil, nezdálby se býti dosti zdwřelým.

Protož sluší wěděti, že jakož umělé užíwání epithet jest welmi wěc potřebná, — nebo welmi často in oratione complet id, quod nomini deficit; jako když díš Ušlechtilý kwitek, priusquam nominas rem, præparas auditorem, ut reverentius atque avidius mente concipiat id, quod proferes, quam alioqui reciperet, a tak jako do stříbrného pauzdra koflík zlatý wložíš —: takž podobně na odpor, když přidáš ineptum et inperitens epitheton, quod imaginationem ingratham aut inhonestam wél lewem quoque, sive nihil ad rem facientem a scopo aberrantem gignit, by co dobrého potom jmenował, tedy to zhanobíš *). Jako jeden napsal w swé knize Smrtonošná cesta, totiž když Pán k swé smrti weden byl. Item Patř na duchy smrtonošné (per ineptam cacozeliam): minil na duchy zlé, smrt přinášející **). It. skrze swé smrtonošné skutky jdau na zatracení. It. Nápoj smrtonošný. Sunt fictæ, affectatæ et ineptæ locutiones. Et tamen audaculi quidam imitantur similes ineptias, nesaudíce, jaké myšlení tím slowem w mysli posluchačů wzbudí. Nyní, těchto let, kteří pranostiky piší a lidu obecnému wydáwají, nemálo k těm podobných slow užíwají Smrtonoš, Hladolet, Dobropán etc., tak jako někdy prwe staří předkové náši. A tak slyše někdo o cestě smrtonošné, o duchu smrtonošném, i bude sobě to diwně wykládati, a marně se neužitečnau wěci zaměstknáwati, ac facile etiam a principali scopo abducetur.

A nechať i toho doložím. Užíwání epithet wlastně náleží poetům, t. písní a weršů skladatelům. Nebo bez toho sau weršowe jácis nezpůsobní, jako traňk neoslázený, neslána

*) Lotrů epitheton, Zwyjedený lotěs.

***) Longe petitum segmentum.

a nemastná krmě. O čemž nemálo sem předešle napsal w Přidawcích k Muzice o skládání písniček.

Příklad náležitého epithet užívání snadby mohl dán býti na některých písniích w nowém kancionálu.

Jako na těch werších o swatém duše a o swaté Trojici, wiz J. I. a J. VIII. It. Sláwu králowství nebeského K. V. sud ta słowa Wina wětrů z nebe libé, slunce jasné etc.

Nechat pro někoho blaupého i některý příklad připomenau. Apposite dicitur Bauřliwí wětrowé, Hrozná šelma, a nebo šelma hrozná, Strašliwé tmy.

Nebe	}	zardělé,	}	nšlechtilý,
		zasmušilé,		rozkvetlý,
		jasné.	Strom	rozrostlý,
				prokwitající,
				maličký strůmek.

De dialectis.

Kterakby jeden a týž jazyk na několikero podle způsobu mluwení rozdílného dělen býti měl a musil, každý téměř člověk sanditi a widěti může, zvláště kdož wen z wlasti swé někam za jakaukoli příčinou do jiných krajina wůkol ležících jezdił. Někde zajisté pěkněji a někde šeredněji mluwi. Ačkol sum cuique pulchrum, každá liška swůj ocas chwálí: sotwabý; se kdo nalezł, aby ten způsob mluwení, kteréhož užíwá, haněl. Wšak dobré jest i to, rozdiły tu znáti. Aby sobě někdo, často se po krajinách sem a tam ameykaje, řeči sobě nezpletł, také by potom žádného dialektu práwě neuměl, jakož se toho nemálo těchto let při našich dobrých přátelích widało: a protož příklad maje na jazyku Řeckém, také nětco tomu podobného w naší řeči České ukáži.

Tito dialektové sau nejpatrnější w našem jazyku:

První a snad nejpřednější dialectus (t. řeč) jest řeč Česká, k níž i Morawané přináležejí a poněkud i Slezáci.

Druhý dialectus jest Słowenský, k němuž se připojuje způsob mluvení Charwatů rozličných, kteříž od Uherské země až k Konstantinopoli, odtud až k Benátkám do Włach, potom také toho díl jest w Africe za mořem, kteréž słowe Mediterraneum: a ti rozličná jména mají podle krajín, jako Croatæ in Croatia, Bosnaané w Bosně, krajíně nemažé, Illirkowé, ti jenž sau w Blyrii, kteříž tam na wětším díle słowau Sláwi = Sclavi.

Třetí dialectus jest Polská řeč, k níž téměř může přiřítána býti Slezká (ač, kteříž bliže Čechů a neb Morawanů sau, ti podobněji k Čechům, nežli k Polákům mluví). Potom Ruská, Mazowetská, Moskewská a nějaký díl Tatarů.

Kteráby pak z těch řečí a neb dialektů nejprwotnější, o to se nepotřebí mnoho hádati, ani toho tak pečlivě wyhledáwati. Nebo takové věci plné sau rozličných i nejistot i meylek. Též i kteráby z těch řečí nejušlechtější a nejzodbnější a neb nejpěknější, owšem i nejbohatší byla, quæ dialectus et swavissima et excultissima, kdo o tom učiní weypowěd prawau, kteraužby všickni přijali? Quamvis parum abest, quin inter omnes constet, Boëmicam dialectum tum excultissimam tum elegantissimam esse. A i mněť se také tak widí, že Česká řeč jest i nejwypulerowanější a nejlibější. Ale nechaje každému o té věci swobodného saudu, ku porozumění rozdílu mezi těmi dialekty, každého oblášt wlastností a způsobu dotknu a příklady neneznamými wyswětlim.

Bohemica dialectus.

O rozličných práwě Českého mluvení způsobích již sem mnoho napřed psal; tuto krátce nětco přidám.

Tak já saudím, že jest i proto Česká řeč pěknější nežli jiné toho jazyku částky, že jest prostranná a wolná, audům k mlu-

vení od Boha nastrojeným k wypowiedání słow jedněch po druhých snadná, nepotřebující žádného aust sem nebo tam nakřiwování, jako francauzská, quamvis locis ubi latini *s* pronontiant, utilitatem, usum etc.; ani jakého sypění neb syčení, jako właská: siegnor, sie etc.; owšem nepotřebuje nepřekného skrze nos mluvení; nebo Poláci jakýms nám nepřijemným hulháním welmi sobě swůj howor kazí. Aníž jedné litery příliš častým opětowáním nehladkosti řeči působí: jako Rusowé nemajíce hlahođu prawého dwojité litery *ss*, wšudy prostého *s* užívají, a nemajíce litery *ř* samo prosté *r* kładau. It. Jako Mazuši, kteříž častým dotýkáním *s*, nemajíce litery *ž*, řeč sobě hzdí. Ano i Německý jazyk pro časté litery *r* užívání jakýs twrdý nám se býti zdá. Také ani pronunciací płachau nějakau (totiž prudkau, jako Właiši), ani rozdělowaním clausulí a protahowaním konce jich, jako někteří Charwati, decursum verborum veluti iudaico quodam sono facientes indecorum, admittunt.

Morawané, ačkoli Českým jazykem mluwí, wšak ne tak pěkně a slušně wyřikají słow někteří. Jako sedláci prostí, zvláště na Hané, welmi ústa otwírají, a naberauce některé litery hlahođu plná ústa, jaks nezpůsobně mluwí: kłauče, pacholeyk, čeystey mauž. Baude mít au wás zejtra etc. Někde příliš ukracují, diftoňgu nezachowawajíce a někdy přidawajíce liter nebo syllab. Někde literu příliš protahujíce jednu: jako w Strážnici a wúkoł, kdež řikají budú, súd, na súdu, kłauče = klice, a u súsedowích, u súsedů, Janowích, Wawrowích, Ondrowích etc. Abychom řa poznali. Bychom řa radovali. Jedné řa warujma tých wěcí. Sebrali řa na nás zlí ludé. Około Těšína řikají I wedř já nemám, než tu jedínú dcéru. Toho słowa Wed, Wěđ mnozí Morawané welmi často užívají. Est particula expletiva, idem valet, quod germanicum doch; habe ich doch etc. Item některé wěcí na Morawě hned jinými jmény se jmenují nežli w Čechách: o čemž dobré jest wěděti. Jako Morawci řkau Sweřepý semenec, a Čechowé Ozimý. Hławatice Morawci řikají konopě neposkoné: Čechowé přisadě řikají Hławatice. Čechowé řkau

pěkným slovem Hlemeyžd: Morawci mrzutě Slimák. Podleší, jaro: Morawci wesno, z wesna, inepta vox etc. Česky Hlawatice, morawsky Přisada: prwní lepší. Tak košťál a hlaub, nebo hlaubi říkají někteří Morawci hlaupí. Morawci newědí, co jest to Pařez, než říkají tomu Peň: inepte. Kraupy třaslem proprchly: meslem Morawci řkau, vox est defectiva. Čechové pět grošů: Morawci Pět groší. Kořáčů: kořáčí. Ale pět hořubů říkají i Čechové i Morawci. Klíče, po česku: Morawci mnozí takéž tak, ale okolo Huleyna Klauče, a tam blíže k Strážnici Klúče. Čechové Nyní, Morawci Wčilí, Nyničky, wčiličky, ač Plzáci nemnoho lépe Wečán. Místo Wčilí po Strážnicku Wčilé. Pupen po česku: Pupenec po morawsku. Čechové Jilm: Morawci Břest říkají. Mára, staročeské slovo, Morawci ho užívají: Swaté Máří synu etc. Též Morawci pokrutinám říkají Záboj. Weliký hrnec nepoléwaný, jako mléko chowají w nich, slove Łátka u Morawců: Přinesli nám łátku koblihů. Potkał sem se s ním: Morawci potřetł sem ho. Čechové Snažně = udatně, opravdowě, statečně etc.: Morawci protáhnauce á inepte říkají Snážně = celeriter, spěšně, rychle. Teď Čechové; Morawci Toť, toťka, toťky, toťeyky etc.: omnia ineptissima. Pněł na kříži, staří Čechové, od pně, peň: Morawci inepte Strměł; Strmí nůž w stěně; od Strwí ostrew. Čech dí Wážiti wodu, nawážiti wody: Morawec Táhnauti wodu; lepší České.

A i toto znáti sluší, že i na Morawě weľmi nejednostejně mluwí. Okolo Mezřičí jinak, w Prostějowě a wúkol jinak, w Bystrici potom i w Třebiči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma; rozdílne w Strážnici a w Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší sau Slezákům, jiní Slowákům a jiní Čechům, tak se také w některých slowach a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sausedy činiti mławajíce.

Ano i Čechové mnohými způsoby jedni od druhých w řeči rozdílň sau.

W Praze a tu okolo Nimburka a Boleslawě zato mám nejpěknější a nejprawější jest Česká řeč, ano i w Králowě Hradci a téměř i w Litomyšli. Hned potom jinak mluwí w

Litoměřicích, a tam w Řípsku, jinak w Plzenště. Tak jakž toho napřed po místech jest při příčinách nemáto dotýkano.

Słowenský dialectus.

Některí zato mají, že to słowo Słowenská řeč est generale, summovní, všecky rozdíly a dialekty již jmenowané w sobě obsahující, a podle toho Słowenský jazyk dělí na Čechy, Poláky, Charwaty, Rusy etc.

Jiní chtějí ty jazyky všecky w tom słowu Buňhařská řeč obsahowati. A jiní jiných słow k tomu vyhledávají. Philipp Melancton Čechům i Słowákům etc. říkáwal Heneti. Já, ač tomu nechci tuze odpírati a též toho potwřizowati hadrowně, žeby řeč Słowanská byla jiných dialektů našeho široce po krajinách dalekých rozprostřeného jazyka půwod a studnice: však to, což za nejbližší k prawdě mám, prostě powím, jiných saudu a smyslu při té věci nic nehaněje. Toto pak prawím, že my takowého słowa, w němžby všickni dialektowé a rozdílowé neb rozdílní způsobowé jazyka našeho zawříní práwě byti mohli, nemáme. Němci mají. Nebo Saská, Rakauská, Baworská, Šwábská, Šweycarská, Nidrlanská, Marecká etc. řeč vše sau částky jednoho jazyka, jenž słowe Německý jazyk, a oni všickni odtud słowau Němci a nebo národ Německý. A tak Němci, buďte w kterých chcete krajinách, předce nejsau než Němci.

Ale při našeho jazyku lidech jinak jest. Nebo Słowáci sau w krajině Słowenské, Charwati w Charwatské, Čechowé w České, Poláci w Polské etc. A kteříkoli z těch do jiných krajin se dostanau, jméno své wlastní, speciale, non generale uti Germani, mají, buďto oni we Wlaších, w Uhřích, w Němcích, předce Čechowé zůstávají a słowau Čechowé, a Poláci též Poláci, a nebo Słowáci sau. Ježto Němec, buď on z kterékoli země, nesłowe než Němec, byť se s druhým Němcem z jiné krajiny přišlým newelmi dobře smřauwati mohl.

Ten pak dialectus Słowenský, kterakýby byl. čím od jiných dialektů rozdílný, newidí mi se o tom mnoho psáti, a také newím, by toho jaký užitek byl.

Ti, kteříž s nimi mluvíwali, mohau souditi a toto widěti:

I. Že jest ten dialektus nesnadný k rozumění i nám Čechům i Polákům owšem. Má swé trhy a spády w hlaholu mistrné, in pronuntiatione, těmto Słowákům, kteříž w uherské zemi při pomezí Morawském sau, ne we všem podobné a však ne příliš neslušné.

II. Non est inexculata dialectus; prawí, že i grammatika swau mají, však já sem ji newiděl. Než majíť mnoho metafor a jiných figur rozličných; a jest w tom jazyku písní a weršů neb rýmů množství. Kteříž jací sau, z této jedné písničky jejich swětské může se nětco rozuměti,

Píseň słowenská od Benátek, kdež hojně jest Słowdků neb Charwatů, přinesená od Nikodéma.

Dunaju, Dunaju, čemu smuten tečeš?

Na werši *) Dunaju try roty tu stojú,

Perwša **) rota Turecká,

Druhá rota Tatarská,

Treta rota Wołoská ***),

W tureckým rotě šablami šermujú,

W tatarským rotě strylkami strýlajú,

Wołoským rotě Štefan wyjwoda.

W Štefanowy rotě dywoňka płačet †),

I płačuci powídała: Štefane. Štefane,

Štefan wyjwoda, albo mě půjmi, albo mě líši ††),

A što mi rečet Štefan wyjwoda?

Krásná dywonice, půjmiť bych tě dywoňko,

Nerownáj mi jes, líšiť bych tě, milenka mi jes.

Šta mi rekła dywonka: Pusty mne Štefane,

Skoču já w Dunaj, w Dunaj hluboký,

Ach kdo mne doplyneť, jeho já budu.

Něchto mě doplynuť krasnu dywoňku.

*) Na břehu. **) První. ***) Wlaská. †) Flet. ††) Propustí.

Dopłynul, dywoňko, Štefan wojwoda,
I wzał dywoňku zabil *) ji u ručku:
Dywoňko, dušenko, milenka mi budeš.

A M E N.

Jiná píseň, podobná k této, kterau sem slychal w Bazilii u Gelenia od Charwatů, tato slova w sobě má: Pryliko andelska, koia me prychyny. Prylika to jest podobnost uličená, příličená, t. připodobněna, to jest, Obraze andělský, to jest, Pěknás jako anděl. Koia = cui, kteréžto, k nížto. Me, me ipsam, ego. Prychyny, přichyluji se, nakloněn sem = quam ego diligo.

Observatio. Kdež Čechové mají ř, tu Słowáci r. Jako Wařiti, kořiti, koření, kořeniti: oni řikaji Wariti repu s korením etc. A zasse na odpor, kde jmenuji Čechové r, tu oni ř; jako Mařia Panna. Item místo Českého prostého e s literami zřek nebo syllabu činícimi, be, ne, me, te etc. mají to s puňktem podobně jako Poláci. Nje = nemáš, Běno = Beneši. A zasse contra, kde my máme mě, ně etc., oni ne me; jako Němec my dime: oni Nemec beži etc.

Polský dialectus.

O Polské řeči také mi není potřebí šířiti: blízko máme Poláky, a po Čechách a po Moravě nemálo se jich widá, zvláště nyní w klášterích, kdež téměř spíš Poláka nežli Čecha nebo Morawce kázati nebo mši slaužiti uslyšíš, ješto Čechové již za pilnými zaměstknánimi nemnoho s náboženstwím se obíratí obyčej mají.

Toto toliko o Polácích díím, že těchto časů počna od dwadacíti let tak sobě řeč swau rozšířili, množstwí knih až i swatá písma (lépe nežli w češtině sprawená) jazykem swým wydawše, že se jest čemu podiwiti. Ba Čechům jest zač se postyděti, že sau w té věci tak šeredně oblewili, mrzutě od

*) Ujat.

słowutné snažnosti a udatnosti předků swých tak daleko odšedše, s zadu s lenochy a nedbačci zůstali.

Naposledy widí se mi toho deložiti. Že sem já zmínku učinil de dialectis, ne tau příčinau to se stało, žebych snad za wěc slušnau a potřebnau saudil, jedné kterékoli osobě dwěma nebo třem dialektům se učiti. Shledánoť jest při dosti opatrných a učených lidech, že ani jedním ani druhým způsobem dobře mluwiti mohli, t. ani polsky, ani česky, ani slowensky ani morawsky. Nebo mluwícimu česky někdy slowo Polské přijde na pamět, i takž místo Českého prostějšího pěkné podle saudu Poláků a u nich significans wyřkne, prwé téměť než zwí a neb rozsaudí. Jako to slowo Polské Prawdiwé, jehož někteří spolčeli Čechowé často užíwají. Prawdiwé powěděł, t. prawě, prawý, t. prawdau powěděł. Náše to adverbium Prawě zdržuje w sobě veracitatem et dexteritatem. Ač tomu slowu Polskému může každý Čech rozuměti hned po jednau. Protož nepřiliš za zlé mám těm, kteříž ho (pозwыkše tomu) užíwati obyčej mají.

A wšak mám já za wěc užitečnau, unam dialectum, jeden ten rozdiť řeči, jako Český neb Polský, dobře umějícimu také proto i na jiné dialekty tytýž popatřiti, a jim také z částky rozuměti: než neužíwati jich mnoho w mluwení.

Příklad toho mohl bych dáti na znamenitém a welmi učeném muži, panu Zigmundowi Geleniowi, kterýž jak welmi dobře česky mluwíl, kteříž sme ho slychali, wíme, a jak jiným dialektům řeči naší rozuměl a jejich harmoniam i s jinými jazyky sauditi uměl, lexicon symphonon w Basilií wytištěný swědčí.

Nebo kdož jsa dobrý Čech, i jiným dialektům rozumí, ten při mnohých slowích origines, derivationes, significationum fontes et mutationes, i půwody jejich i ratolesti, wlastnosti a wlastnosti těch proměny rozličné lépe pozná a jim wyrozumí; a tak mnohem lepší a umělejší Čech bude, nežliby sic byl toho nemaje. Ukáži to příklady některými pro wyswětlení.

To slovo Bohatý, polsky Bogatý, původ svůj že má od toho slova Bůh, snáze z Polského, nežli z Českého poznáš: quasi Dei particeps. Odtud Zboží, zbožnění, zbožný, pobožný. Slováci říkají Boh. Bohom nezbrehujtě, t. Bohem nepohrdejte. Němci Gott, od dobroty, my pak Bůh od bohatství, že sám bohatý a obohacující (Eph. 1), abundantia, omni sufficientia, divitiæ. Bohatý, t. od Boha obdařený. Odtud Zboží, což Poláci na samo poně obilí a aurody obracejí: Má wěle zboží, t. má hojnost obilí. Slováci řkau Můj lubý Waniš: Čechové můj milý Wácław.

Za příčinau pak těch dialektů snad nebude škodné, abych nětco přidal

de derivationibus vocabulorum.

A ty sau rozličné, a z rozličných jazyků a nebo i dialektů a nebo skutků etc. pocházejí.

To slovo Kostel někteří prawí sstupowati od toho Postel t. obecné všech mrtvých receptaculum adeoque veluti lectus mortuorum. A nebo od kostí, že jich mnoho bývá při těch místech; protož se di Kostel, jako Kostitel, anebo Kostí postel. Poláci řkau Kostěl. Clastrum, klášter, od zawírání, a claudendo. Církew, to slovo Erithac psal, že od Řeckého slova pošlo *κοριας*. Němci říkají Střch. Čechové * proměnili w *c*: *κοριαχъ*, církew, Páně dům. Odtud Církwička = malý kostelíček. Církwice, Cerekwice, jakás wes slowe tak *). Kerchow, Střchhoff, kostelní dwůr. Křestan, dicitur ne od křtu prvotně, ale od Krista: a Christo n. descendit Christianus a od Krista jest křest. (Jakož někteří Pseudoewandělišowé kališní, Kužel onen a jemu podobní, já sawě na kázáních drsajíce, své poslauchače ušlechtilým tím slowem Kristiány, křepkau pronunciací sławně jmenowati obyčej měli, welikau bujností, smyslem těla swého bywše naduti,

*) Spectat domino comiti de Gassin in Silesia (připsáno po straně tužkau od ruky pozdější).

jakby sobě počínati měli, newědance.) A Křtíti jest okřistiti. Staří říkali křesťana udělati. Okřtěno t. Kristowo učiněno, Christum induistis, w Krista ste se oblekli, Kristu posvěceni. Teyden, septimana, neděle. Několik nedělí nebo téhodnů. Teyden, t. teyž den, t. takový, jako byl před šesti dny, a nebo kterýž přijde po šesti dnech. Od téhodne, od téhož dne kterýž jest dnes, čekám na tě. Opłatek, oblátek, oblatio, quia offerri dicitur hostia in missa. Ab oferendo itaque derivatur. Podobně jako Koleda, dies colenda, collecta. Slove potom i píseň, kterauž toho dne žáctwo zpívá, Koleda. A že ty písně některé bývají marné barachty o domnělých swatých a nejistých historiis, přišlo to slovo w přísloví, tak že rozprávky a klewety marné etc. nazývány bývají Koledy anebo Žwanice. Hrany, strany hraniti co jest, tesaří wědí, t. ligni vel trabis rotundæ partes quadrare. Tříhranný, čtyřhranný, pětihranné dřewo. Hrany zwoniti umrlému obyčej ženskému pohlawí dvě, mužskému tři. Třtina oně slowe od třesení se, a tremendo. Orodowati, orodowání; zdá se jakoby od Łatinského pošlo Orare. Orodowati, orowati, Oroduj za nás, ora pro nobis. Odtud orodownik náš, intercessor. Snad to lid slyše na těch łetaniích i zwykl tak slowa toho užíwati. Pahrbek, Pahorek: prwní to prawí, že jest hora a wrch na jiné hoře vysoko ležící, a druhé že jest wrch hory kterékoli, ipsa scilicet cacumina montium vel extremitates. Někteří to jedno za druhé berau, velut synonyma. Na pahrbcích hor, in collibus montium. Parojek jest, když z roje toho roku vyšlého jiný roj wyjde = když roj toho roku ze sebe vydá nebo pustí jiný roj, jakoby dítě toho roku uléhle jiné dítě porodilo. Podstata a základ differunt. Podstata jest, na čemž se základ stawí, a na základ wzdělává se dům. Dicimus Má ten dům dobré základy (t. grunty a nebo po německu krumfešty), ale podstatu má zřau. Doba: práwě twá doba t. tobě se dobře trefující. Podoba, per contemptum, ac si diceres Netřefa, a jako Morawsky Čuridlo. Staří říkávali — nunc non est in usu — Nádobný, nádobná, pěkný, sličný, způsoblý. Poláci

ještě ho užívají. *Ratolesti*, rami. Průšáci *Letorosti*. Te-
 tiž ty malé *ratolistky*, kteréž toho roku (obrok), w roce na-
 rostly. *Zwáti*, obilí *zwáti*, *zwáti na swadbu*. *Pozwany*.
Poláci wezwaný etc. citatus k hodům, k sanda etc. Čechové
M n e d l e = *pro mae*, ale již téměř w zvyk wešlo vypauštění
 té litery *n*. Nebo i říká se i píše *Medle*. *Poláci Dla jeho, dla*
tego, dla Pana, dla jinších. — *Bydli*, *bydloti, bydliiti, ha-*
bitare, *Poláci Bydlo dobytek, Bydle dobytce, Bydletu* — *dobyt-*
četi. *Bydlo míti t. habitationem habere; bydlo míti t. howada*
neb dobytek míti. *Orloj* = *hodiny bicí t. bijecí.* *Půl orla*
słowau ti, jenž do dvanácti bijí; celý orol, jenž do 24 bijí:
tak říkávali předešle; nyní zřídka to uslyšíš. Zato mám,
 že od toho *Latinského* *słowa* *horologium* staří wzali, jako i
Latinici od Řeckého ὥρα, chvíle. Κατά ὄλιον, περί τοῦ ὄλιου,
domatim, po domích t. chodili Apoštolé a lidu napomínali etc.
Odtud Parocia, parochia Fara, parochus Farář. Žebráci chodi
po domích podlé řadu.

De pronuntiatione.

Na té věci jak mnoho záleží, rozuměti se může z onoho
 powědění *Augustinowa* o tom *orátoru*, kterýž měw powěditi,
 co jest *nejpotřebnějšího řečníku*, jmenował *pronunciaci*: a co
 potom? též opět *odpowěděl*; co za tím? i *potřetí předce* na
tauž věc ukázal.

Jistěť w našem *jazyku* nemnoho méně toho *potřebí* jest,
 nežli w *Latinském*. Nebo naše řeč mnoho má w *słowích*
liter, (*eaesque veluti radicales aut cardinales, na nichž záleží*
nejwíce, in quibus inflexiones peraguntur) *libější hlásoł* a *tišši,*
netak hurtowný majících: kterážto słowa nebudauli bystře a
uměle, jakž jejich wlastnost ukazuje, wynášina, prolata, mnoho
ušlechtiłosti a spaniłosti řeči zmizí, multum gratiæ et decoris,
imo bona parte peribit. Však *newidí mi se o tom mnoho*
psáti tuto: kratičce toliko některých věcí nawrhu tomu, kdož
i může chopiti i sobě sám to dále rozložiti.

Nejprvé, kdožby chtěl prawau Českau pronuciací zachowati, potřebí jest mu, aby každého slowa Českého a w něm všech syllab prawau prosodii wěděl, t. která syllaba jest dlouhá a která krátká. Příklad tato slowa :

1	2	3	4	5	6
Bo	ží	mi	lost	ná	me.

První syllaba jest krátká, druhá dlouhá, třetí krátká, čtvrtá dlouhá, pátá dlouhá, šestá krátká.

Druhé opus est debita, nempe suavi compositione vocum, ita ut observetur euphonia, ne oratio sit agrestis: t. zřeku a nebo slow pojení aby bylo slušné a případné, kteréžby nečinilo nehladkostí neb drsností řeči, jakoby se slowa kácela přes hlavu, kotrlice metała a jedna k druhým se rozbíhała etc. ne sit oratio non fluens, sed volutans sese. Příklad šeredného slow pojení dám: „Pečliwostí prawím mnoho audůw waších chowati od naprznění jich hříchy potřebí jest.“ W té sentenci, kdož má saud čacký, snadně widěti může, kterak jedněch slow po druhé nelze práwě wyřknauti bez jakěhosí potwoření hlahołu, tak jakoby se zajíkał. Nebo jedno slowo na literu *m* se skonává, druhé od té litery se zasse počíná; i musíš nepřípadně mumľati, než obě slowa práwě wyřkneš. Takž wiz tu při literě *ch*, *w*, *au* etc. Dobře diš: kľaněli mu se, ale pěkněji bude taktó: kľaněli se jemu: erit magis sonorum.

Třetí debet nonnunquam exultare oratio, ut fluat aliquando in flumine, quando per loca petrosa decurrunt aquæ. Příkladů orationis exultantis in Philippicis Ciceronis et alibi jest hojně. U nás w řeči České newím co bych za příklad postavil. W písničce té Srdce mé skládá píseň, D. 10. Item w té Z hlubokosti w swé auzkosti etc. L. 17. nětco toho se spatřiti může.

Ač pak koli to, což dobrá a wľastní pronuciací slowe, jest wěc welmi nesnadná, a přerídci sau, kteřížby ji tak, jak sluší, zachowati všudy uměli a mohli, wšak proto pilnost a práce bedliwá i w tom mnoho může, jakž jistě zkušeni toho mocný jest důwod. Než některým lidem (ač welmi řídkým) samo

přirození to daťo, aby bez učení se tomu a práce nějaké přítom tak měli řeč, hlas, zwuk a hlahoľ ke všelikému sem i tam hnutí a každé proměně hotový a w tom příjemný a libý, že jest se čemu podiwiti. Já jediného takowého znám, t. Faustýna: kterýž w té věci, quantum ad donum naturale adinet, i B. Štefana ujce swého, virum vere ad oratoriam facultatem natum, longe superat. Mohliby i někteří jiní z mladších našich k němu poněkud podobní nalezení býti, ale ne bez wady takowé, kteráž prawé pronunciací, jako rez a nebo ruda ušlechtilému zelenému na winnicích listí, drahný díl spanilosti ujímá. Nebo někomu lísawost téměř lehkomyšlná, scurrilis, jinému zasmušilý a neochotný způsob, i nepěkné a nelibé wzezření nemaľau w příjemnosti slow hlahoľu a hnutí etc. činí překážku. Pročež, quod fit invita Minerva, non fit quiddam eximium et singulare. Ale nechce mi se o té tak subtylné věci paíti; poněwadž, kdožby tak welmi o ní stál a práce sobě i přítom neoškliwiľ, z příkladů skutečných tomu se učiti může, totiž poslauchaje a následowati usiluje kázání nebo řeči umělých a wýmľuwných mužů. Raději pro některé prostáky o grammatické nižší pronunciací, kteráž netak welmi k ušlechtilosti a k subtylnosti oratorské příležití, ale toliko k některým ayllabám a literám, nětco w kratičce dotknu.

A nejprwé toto prawím, že některých slow significatio, moc a wlastnost podlé samé pronunciací se saudi a poznává. Kterážto pronunciací, ač se koli i literami může w psaní ukázati, ale mnozí ne wostře je w mľuwení wyřikajíce, téměř to confundunt, zpletau. Jako při těchto slowích: Uhel carbo, Uheľ angulus; Wyplinuli expuerunt, Wypľynuli enatarunt; Wejdi intra Wyjdi exi, Počil sensit, Pájčil dedit usui; Wostřihaľ owce s berany, Wostřihaľ, hlídaľ owec a kraw; Střiž, střižiček, avis parva, Střiž, imperativus Tonde = střihej wlnu, Střiž, čas wlny střiháni a prodáváni, Střiš, maličci kauskové ledu, když mrznauti počíná woda po wrchu na řece jdauci. Lepé škorně, lépe ušité: wiz o tom napřed Oděw vestitus = raucho, odiw, obestřew. Zabit occisus, Za-

bit kořem, kázał ty dvěře kořem zabiti. Jíti, chtí ho jíti = do wězení wzíti, jímati; jíti, ire, nechce pryč jíti.

Ale při některých słowích significatio neque pronuntiando, neque scribendo exprimi potest, než z okolních słow z předu i z zadu musíš se domejšleti sám. Obrok a nebo wobrok koňům dej, pabulum. Ob rok = per annum a neb unius anni curriculo. Přes rok, w roce co takových věcí přeběhne etc. Může pro rozeznání significationis *w* napřed přidán býti, tak aby se i řeklo i napsalo Wobrok, pabulum.

Sweden } deductus doľů s wrchu, s hory,
okľamán od falešných proroků,
s swěta sweden t. usmrcen, zabiti.

Prowodiľ } diwné věci, patrabat mira,
přítelē swěho z města zprowodiľ.

Češe se swině o sľaup, česaľ se wepř.

Češe hlavu hřebenem, zčesaľ se.

Češe jabľka, hrušky, očesali.

Poswětě t. když poswětí pokrmů, participium.

Po swětě se tauľá sem i tam, nomen.

Ten } prst } digitus,
Ta } } smýtě.

Ač někdyť jedné litery přidáním nebo proměněním to *se* může zprawiti:

Prowodiľ, zprowodiľ, præteritum, deduxit, deducebat: Zpľundrowaľ tu zemi, město; upľundrowaľ = uľáľ, uhaněľ etc.

Ještě (addam enim et contraria, quo res, de qua agitur, sit dilucidior) widí mi se tuto (a wšak s odpuštěním, pace piorum dixerim) přemrzuté pronuciací ohyzdný na těch rybaľských traupich ukázati příklad.

Někteří a téměř všickni pláštěm Antikristowým přikrytí kazatelé Pražští, na kázáních swých tu literu *e* tak traupsky, Ľustě a neokrauchaně plnau tľamu ji naberauce, pro-

ferunt, až jest oškliwo slyšeti. Jako zvlášťe w těch słowech Dobré spasitedlné, učení čisté. Není lze toho tak wypsatí, jakoby snadné bylo ukázati. Nebo natom záleží to, čehož sobě na nich nelibují, žeby dľauho na hľahoľu té litery stáli, ale že ji tak jako grbianski pronuntiant, otewrauce ústa co kátru, pleno ore, všemi celými ústy se vším tak, jakoby piwo s kwasnicemi wyžbaniľ. Ješto ta litera musí středným zwukem wynášina býti. Nýbrž na některých místech tak se musí k ní připojiti zwuk té litery *y* neb *z*, aby se zdál z toho obojho slitý býti diftoňg t. z *e* a z *y*; jako při těch słowich w lese, w mise, w noze, w nose etc.

Ale tomuto všemu kdoby chtěl práwě wyrozuměti, musil by Pražských kazatelů kázani poslyšeti a potom bratrských, třebasi tu w Bolesławi, a hnedby arozuměl dobré i zlé pronunciací té litery.

Ještě i toto díím, že mnozí, zvlášťe na Morawě, weliké *y* tu kľadau. W wozy, w kozy, w mísy etc. Ale při jiných některých słowich opět se to netrefí: nebo nemůžeš říci W nozy, ale W noze trn wězi etc. A staří Čechowé též psawali a snad i mľuwiwali tak Musímy, budemy, půjdemy, dopustímy, nedámy etc. W některých místech na Morawě ještě tak wůbec mľuwi, jako okolo Sležan. Pročež i B. Wacław Hoľý, dobrý muž, neposlední jistě kazatel, tak psawal i mľuwiwal, obecně i na kázani. Ba některé Morawky říkaji Budými. Ale nechwálím toho způsobu: est inepta antistechon. Ženám i děwkám Morawským jakžtakžby to mohlo připadati, ale mužskému poblawi nic. Est omnino mulieribus quædam, ac velut timida pronuntiatio, prorsus cavenda.

Zawírka grammatiky České.

Naposledy widí mi se, abych omnes has meas commentationés, librum hunc sane grandiozem (sic n. inter manus per tot annos scilicet fere 20 excrevit). zawřel tím, což Julius

Scaliger, omnium nostri sæculi philosophorum vere Phoenix, w předmluvě na knihu de subtilitatibus Cardani položil, jehož slova adscribere me non pigebit: Quod studium, inquit, in partes quidem varias sæpenumero scindebatur, adeo, ut iam et puderet audaciæ et tæderet laborum, et poeniteret progressionis.

Chtěl sem rád nětco jazyku našemu ad veram tum puritatem, tum ornatum napomoci. A tak sem opravdově chtěl, že mysl má častokrát jako pochodně zažžená hořala. Aniž sem o to pokoje míti mohl, mnohokrát w sobě to dusiti a z myslí vyháněti usilowaw, předkládaje sobě 1. swau nedostatečnost. pro níž myslil sem, že málo co swěsti budu moci. 2. Nedostatek času k těm věcem, poněwadž sic nazbyt chwile ad legendos bonos autores sem neměl. 3. Již pak potom ingravescente ætate i hanba mně bylo zato, že já se s tím týžtýž meškávám, tam sæpe ad pediculosos grammaticos divertendo, k jiným věcem wětším jsa powoňán, siquidem cor animumque meum elocaverim, linguam et omnia membra mea Domino meo JESU Christo, tak abych to, což sem a což mám, a nebo seč bych býti mohl, všecko ne mé, ale Boží bylo. Nebo nic sem sobě nepozustawil, čím bych komukoli jinému, buď Antikristu, swětu, tělu etc. poslažití ještě nětco mohl. Protož nemálo sem tím w duchu swém kormaucen býwal.

Ale zasse mne některé věci potěšowaly, ba i rozwazowaly, tak abych sobě k spisowání těch grammatických věcí někdy kausek času ukradnauti odpustil. Jedno toto, že we čtení a pilném rozsuzowání authorum theologicorum nemohl sem tak dlouhé chwile, jak bycli byl sic rád chtěl, strwati pro mdlobu i zraku i celé hlavy. 2. Ustały a ubědowany často jsa, tu sem jako ad leviora studia se utekl, a literis vultu a scorpionibus, ut Erasmus inquit, remedium petens. 3. Scribere graviora, sempe theologica supra vires meas videbatur, a také (ut verum fatear), jakž sem mohl, takž mi se nechtělo, a jakž sem chtěl, nemohl sem. A owšem, poněwadž to bylo

veluti ardua res magis, magis erudito B. M. Č., carissimo collegæ meo poručeno, onť jest měl summam nostræ theologiæ, jakož byl i začal, sepsati, a potom s woli totius synedrii i wydati. 4. že mi se zdálo non omnino alienum a meo mihi in toto synedrio imposito officio t. wykládaní Zákona do češtiny. Nebo w té knize po místech a při příčinách rationes interpretationis difficiliorum quorundam in novo testamento locorum reddidi. 5. Item nemálo mne potěšowali příkladové na B. M. Čerwenkowi, kterýž nemálo o tom mluwíwal a po škartách nemálo toho poznamenaného po sobě zanechal; a prwé na B. J. Rohowi, když w korigování knih Českých, totiž písni w Praze tištěných, Bucerowa spisu o péči pastýřské a jiných, dobrý díl wěku swého ztráwil. 6. Příklad a prawidlo prawé češtiny budaucím Zákona Páně starého wykládačům a zwláště synům mým w Pánu milým pozůstawiti, zdálo mi se netoliko býti užitečné, ale i téměř powinné.

A mysle, že to prostým dělám, tak jako já sám k prostosti se přiznávám: tau příčinau i široce sem to dělal, boje se, žeby snad mým lakonismům, kteřížby mně sic častokrát byli nenelibí, nemohli by někteří pro swau prostost rozuměti. I takž se dělálo, že sem já wždy knihu tuto příliš rozšířil.

Již k tomu newím co jiného říci, než k tobě se, Pane, obracím, jestližeť tyto mé práce, jichž nemálo býwalo, a tak to wšecko meškání mé s těmi chamraděmi a tím strništěm zhořeti má (jakož bez pochyby s mnohé částky), jedné prosím odpust nemaudrosti mé a wykonej se mnau to, což si při té pohrůžce miłostného a potěšitelného duchem swým proněsti ráčil, totiž já ať spasen budu a zachowán tobě s tebau, s swatými twými na wěky: budeliť zde skrže oheň, i to přijmu a přijímám, když jedné předce k cíli wýbornému přímo se pojede a dojede, se wším pľatí, wšef s twau pomocí bude napomáhati k dobrému. Amen. Amen.

Přídavek.

„Musica to gest knjzka Zpěvákům náležitě zprávy
w sobě zawjragjcy. Sepsaná Jazykem Českým k žá-
dosti některých dobrých přátel, a wytisštěná neyprwé
Leta Páně 1558 w Holomaucy. Nynj znouu pilně
skorygowaná a wytisštěná. Přidány gsau Regule a na-
učenj potřebná Kantorům y Pjísňj skládatelům.“

*Podle monografu ku konci prvního oddělení stalo se
druhé toto vydání 1569 w Ostrowě „In Insula hortensi,“
ačkoliw pod předmluwou Přidawkůw podepsáno datum „Ex
horte, Calendis Februarti 1560.“*

*Celý spis drží 96 listů w malém 8. První oddělení (1—38)
jedná o věcech k spěwu náležitých; oddělení druhé čili Pří-
dawek o wé obsahují (1. 42—70) „zpráwy některé potřebné těm,
kdož chťi dobře spiwati“ (1. 71—96), „naučení potřebná
těm, kteříž piseně skládati chťěji.“*

*Widělo se nám, že wyddním Naučení těchto o řeči básni-
cké hodně doplníme Grammatiku Blahoslavowou, a to tím wi-
ceji, jelikož exemplář Mustky w Museum králowstwi Českého
chovaný, odkud otisk náš wzat, jediný jest posawade
známý.*

*Citáty pisni wstahují se na kanctonál bratrský, od Blaho-
slawa sporádaný.*

Wydawatelé

Naučení

potřebná těm, kteříž písně skládati chtějí.

Předmluva k čtenáři.

Jedna a neposlední ratolest pechy jest, žádati od mnohých známu, owšem také za něco wtipného a rozumného jména a proto i wáženou býti. Ačkoli w ctnostech a jiných k tomu podobných věcech předčeni žádost chwalitebná jest: ale jistě nemaudrost jest, pro příliš marnou wěc a k dymní páře podobnou w nésnadné se wydati práce a mnohá wěsti usilování. Nýbrž mnozí z těch k onomu Herostratowi připodobněniby býti mohli, kterýž welikého jména dosáhnouti chtěje, chrám Díany weliké zapálil, nebezpečenstwím žiwota, kteréž za tím býti znač, sobě nedopustiw překaziti. W mnohých pak a rozličných věcech wětších neb menších to činí lidé, jichž širokostí pomina, o samých těch zmínku učiním, kteříž těchto dnůw našich knihy wydávají w jazyku Českém, tím welikého jména sobě dobývati chtěje (nebo těch, jenž slaužití bližním z lásky upřímě a zřízeně hledí, tím čímž mohou, nedotýkám, ale jejich předsewzetí pobožná i swatě práce zchwalují), z nichž mnohé k tomu ta swrchu řečená pechy ratolest wede a trápí, že i k tomu, seč býti nemohau, je pripuzuje, aby i to činili, čehož neumějí, dosti natom majíce, že učinili: ale jak? toho nebo nesaudí a neb nedbají. Mnozí z dobrých knih Latinských neb Německých ale České činí, snažně k tomu slaužíce, aby ušlechtilá Česká řeč, již prwé nemálo pozkažená, wždy wice kažena byla: až snad k tomu přiwedau, aby Čechowé práwě česky mluwiti, ano i České řeči a způsobům jejím práwě rozuměti nemohli. Jako se stało Wlachům, kteříž tak sobě swau řeč zprawili, že nyní, kdýby k nim přišli starí Wlaši, totiž Latínci, Cicero a jiní, s nimiby se smluwiti nemohli. A jakž se děje w wykládání knih do jazyku našeho z jiných jazyků, tak se podobně i w skládání a wydávání rozličných písniček působí, a zwláště od těch lidí, kteříž ne tím úmyslem se w to dávají, aby sami se i jiné k práwé pobožnosti a bohomyšlnosti probuzowali, ale lidské chwály a neb kterakéhokoli tělesného zisku aneb bližních swých i newinných zahanbení ba i zkázy z toho čekali i žádali, lecjakými písniemi i neužitečnými i nezpůsobnými,

ba i oplzlými, myslí lidské zanepraždňující. Taková k tomu nerozumnému Herostratovi přičítání, a za tím posměchu a pohrdání, více nežli pochlebné chvály, hodní že sau, kdo newidí?

Pro takové nepobožné lidi já nechtěl bych pracovati, aniž jim toho jest potřebí. Nebo k marnostem samo přirození člověka křapotá, svět má hojnost příkladů a pomoci k tomu, a satan takové sám cvičí a jim přišeptává, coby kde a jak dělati měli. Jakož o tom onen Naso, výborný satanowa díla mistr, pěkně napsal řka:

*Est deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacrae semina mentis habet.*

Pozahříval ho sataš a wtip mu zwostřował, aby takowá carmina jímawá a pronikawá o věcech frejírských strojil, jimižby potom mládeuce nato, jako čihař na lepké wájce sýkory, šapař. Ba i w našem jazyku předešlých let, dokudá dáběl byl světa w těchto našich kautech ještě do takowých howadných ožírání se a opijení neuwedl, nemálo toho bylo. Nebo takové ty některé písničky swětské, buď w notách buď w textích mistrowsky skládané, za našeho dětinstwí slychávali sme, že je se bylo čemu podiwiti. Protož těch, prawím, netřeba učiti tomu: mají oni dobrého mistra, jenž je zahřívá.

Ale že pak někteří aprostni a upřími, z přirození způsob k tomu majíce, i duchem Kristowy lásky wraucim obdaření ode Pána jsauce, i tímby se zaměstknali pobožně, aby někdy písničku některau složili; nedostatek však majíce ten, že se newědí w tom jak zprawiti, kterak to způsobně a příjemně učiniti, když ani mistra k tomu mají, ani jakých zpráv a w jiných jazycích toho hledati není jim možné: pro tyť lidi a na žádost některých takowých uložil sem tuto nětco o tom napsati, pokudž mi uděleno, wěře, že to přijato ode mne bude wděčně. Komu bude potom aneb jest nyní více dáno i w tom nežli mně, ten více aby dal, powinen jest a bude: pakli kdo tuto maň práci malčkau w smích obrátiti čhtělby a jako neužitečnau haněti, ten nech se posmívá mnohým Latinikům, kteříž o takowých podobně věcech, to což se jim za dobré widělo, i před několika sty lety nemálo psali, a za našeho teď wěku slawný Doctor Georgius Sabinus a jiní. Vale pie lector.

Jan Blahoslaw.

Wědomé jest všechněm téměř zpěvákům, i těm prostějším, že sa u ne jednostejní, ale rozliční a od sebe mnozí welmi rozdílní zpěwové, někteří kratičci, jiní obdelní. Někteří přes všecko zpívání wždycky proměnnau notu mají, každý werš jiným se zpívá způsobem; jiní pak mají mnoho weršůw, a jakž prwní se zpívá, tak potom všickni týmž způsobem. Ti kratičci také sa u sobě rozdílní. Někteří słowau Intonací, což jest jen jako nějaké několika słowy ukázání, jaký bude budoucí zpěw, buď s strany noty a neb s strany věci těch, o nichž se má zpíwati; některým Antiphony říkají, což není jiného (jakž i słowa toho Řeckého wlastnost ukazuje dwě před čerwěny zawznítí), než nějaká předmluwa zpěwůw potomních, což jich tu koli wíce býti má. Jako s počátku písní wiz Antiphonu „Prozpěwujmež všickni wessele etc.“ Z těch pak delších jiné sa u Prosy řečené, jakž u Latinikůw tak i u Čechůw, jenž přes všecko zpívání wždycky proměnnau notu neb melodii mají, přece každý werš jiným se zpívá způsobem. Jiné słowau Hymny, kteréž, ač též drahně mají weršůw, ale wšak nemění způsobu noty, než jakž jeden ten prwní werš zpívá se, tak i všickni až do posledního, lečby byla nota dwojitá neb trojitá, jako w té písní „Nawštěw nás, Duše swatý,“ aneb žeby ze dwau not jedna píseň udělána byla, jako ta: „Utěšený nám hod nastal.“ Jiných rozdílů nyní (abych nešířil) nebudu připomínati: jako Responsorií, Invitatorií etc. Než směrowati já tuto míním nejwíce k tomu, aby všechny zpráwy k Prosám, Hymnám a Cantilenám, kteréž wlastně u nás słowau Písně, náležely. Nebo kdož Cantilenu a Prosu nebo Hymnu udělati dobře umí, také o jiné menší věci snadno mu bude. A protož nejprw powím:

Co jest to píseň?

Ač málo tuším lidí jest, aby newěděli, co jest to píseň neb písnička, wšak poněwadž někdy tak treffná píseň býwá, ažby téměř jméno swé potratiti mohla, a ne píseň ale rozprávka aneb helekání anebo kus traktátu nějakého slauti: i z té příčiny za potřebné mi se widí tuto nejprw dotknouti toho, co má jméno býti za píseň. Jestli pak píseň o kterékoli věci, zlé neb dobré, smysl plný, jadrnými, summowními a hýbawými słowy, w jistých werších, křausulích, ryjmích a syllabách, krátce nebo dlauze zawřenými, složeny podle wlastno-

sti melodie jakéžkoli: tak aby zpíváním jakž noty té způsob jest, wyprawowan libě a příjemně býti mohł.

Tyto všecy věci, kdež se koli nalézají, jakž nejgruntowněji možné jest, to hodně slauti má píseň, tak aby mohla k swému cíli nebo konci místnému a jistému směřowati i přijíti, to jest, při posluchačích a nadto zpěwácích toto tré činiti:

1. Libost zpłozowati a jako uši i mysl lektati, tak aby twé zpívání posluchačůw a owšem tebe nemrzeło, ale aby rádi poslouchali přece až do konce.

2. K wesseli, k zámutku, potěšení, lítosti aneb jiným tēm podobným, neb z nich pocházejícím wěcem, totiž k některé z nich hýbati, ponaukati a jako připuzowati, wíce nežli prosté młuweni nebo čtení knih.

3. Máť také o něčem wyprawowaním něčemu učiti: jako písne některé wyučují, jak Boha chwáliti, z čeho, čeho od něho žádati etc. et in summa sunt cantica de variis articulis christianæ religionis. Ale toto všecko máli zpíváním způsobiti, musif jistě netoliko wycwičený a umělý býti zpěwák, ale i píseň neb zpěw uměle udělán, a jako do nějaké formy slit býti; neb jakžby text písničky byl nezpůsobný a nebedliwě neb neuměle složený, tedyť jest wíc než půł pře pryč.

Tyto pak věci sau potřebné znáti každému składateli písni, kteréž níže předložím, pro snadnější jich zwłášť od prostých pochopení, všecku summu toho na patero rozděle:

1. Díł zpráv potřebných składatelům náleží k samým tēm wěcem, o nichž sau písne, 2. k samým toliko słowům, 3. k rytům, 4. k kłauzulím, 5. k samým syllabám.

Zpráwy k samým wěcem náležité.

Nejprw ten, jenž chce písničku učiniti, má pomysliti nato, kterau wěc w ní chce zawřiti, totiž o čem ta píseň býti má. Neb sau písne o rozličných duchowních neb swětských wě-

cech, jako o nějakých příhodách osob, měst neb zemí kterýchkoli, item některé o věcech poetických, žalostných, radostných: wywoliž tedy sobě pilným saudem, co chceš za summu toho míti. Neučinišli toho, můžt se přihoditi, že počna píseň dělati, zmateš sobě věci w mysli, i uděláš místo plátna pěkného (ať příkladně powim) z rozličných chamradí setkanou směšnou rohoži: posluchači pak, když potom přeslyší té milé písně sezpívání (zvlášť bytliby takový kantor jako kompozitor, zpěvák jako skladatel), budou tak mnoho citeľni toho cíle, k kterému zpívání přijíti mělo, jako kdyby motowidlem střelil a chybil se netoliko cíle na stodole postaweného, a hned i wší celé stodoly.

2. A zvlášťe budešli o věci smutné nařikání a úpění plnau píseň k probuzení posluchačůw chtíti udělati, ja sám wessel, aneb k wesselosti ponaukající píseň, ja sám žalosti pln, již teprůw nic nezprawíš. Podoben budeš k tomu, kdoby swíčkau nerozswicenau jiným swítiti neb dříwi podpalowati chtěl. Ale w auzkosteck smuten ja a sewřin zámutek, an se diw srdce žalostí nerozplywá, tehdaž nařikawé a smutné písně stroj, tuť samo srdce tužebná slowa, truchlosti plné příklady, jadrné a k smutku hýbawé způsoby, jako silný pramen wody wydawati bude. Též na druhau stranu wesselé k potěšení a radosti hýbawé písničky skládej tehdy, když srdce w utěšení jako ryba w wodě pohřiženo jest, ano wšecky moci ducha radostí plesají, duch plápoť libau horliwosti, tuť bude pramen ušlechtilých slow rozličnou hojností zsileny, wšet snadně půjde; w malé chwili (jen ať jest místo bez překážek a hluku, způsobné) wíce a bystřeji učiniš tehdy, nežli jindy w mnoha hodinách. Tomu jest na swědectwí Dawid, wyborný písni skladatel, jenž w žalmu dí: Wyřihlo srdce mé slowo dobré. Ano sám Pán Kristus dí, že čímž srdce jest naplněno, o tom ústa mluwí. A Jeremiáš to wymalowať řka: Bylo (prý) slowo Páně we mně jako oheň, tak že musil nemlčeti. A co Horatius, mistr skladatelůw písni a weršůw, in arte poetica prawí:

Verbaque praevisam rem non invita sequentur.

A nechť při této příčině i toho dotknu, jakož rozličné sau případnosti při lidech, nebo někdy wesseli, někdy i smutni, někdy wíce někdy méně býwají: tak hned i sama přirozena lidská welmi sau rozdílná. Někdo jest welmi Saturnowa způsobu neb Marsowa, jen se hněwati, faukati neb reptati, kormautě se co moře nějaké: ten nechť se nedává w dělání písni wesselých, k radosti a potěšení wzbuzujících: ale raději nechť slauží swými písněmi ku pokání, k strachu pekla neb

smrti etc. A takéby ten mohl dělati *invectivas*, totiž přemítavé a dráždící neb svádu a hněv zbuzující písně, zvlášt kdyby takového satan duch žži a vraždy zapálil proti bližním jeho, aby jejich obyčeje neb skutky byly neb nebyly malował, a lidem je w ošklivost uvésti usilował právě nebo neprávě. A někdo zasse na odpor (jakž bývá povaha *sanguineůw*) dobtotiwý jest, dobtromyslný, nestarostliwý, wesselý etc. Toho kdyby wěku mladost, swěta marnost, a příčiniliby se satan, pozažnuła, welmily způsobný byl, maje wtíp wšak a umění, k skládání wesselých zpěwů; a pakliby ho sobě duch Páně pozprawił, uslechtilýmby nástrojem byl k děláni radostných a potěšitelných písní: smutné, žalostné, přísne skládati chtěliby, ne takby se mu nedařilo. Takowý (Philipp Melaňhton říkával při přčině) že byl Eobanus Hessus, slawný počta předešlých let: t. že nemohl prý psáti *invectivas*, *nam inquit scripserat, sed et hæc fuit venusta ac elegans elegia, nec invectivæ rigorem habuit. To tam.*

3. Aby také snáze a bezpečněji mohl píseň dělati, není zle proklestiti sobě prwe cestu, aby potom mnohou rozličností věci, kteráž se tu otwíráti bude, nebył sem neb tam t. jinam než si byl prwe umyslil obrácen; což takto může býti učiněno: Napiš sobě to prwe wšeccko prostě bez weršůw, wšech těch věcí pořádek, i od čeho a jak počítí, jak co a čím rozšiřowati, kterak i zawřítiby měl, jako tak prawí se o Virgiliowi, knížeti počtůw, že knihy *Aeneidos* nejprw sobě složil, sporádal a tak prostě sepsal, a potom teprw weršůw právě mistrowských podiwění hodnau udělal knihu. Než kdožby paměti wýborné a wtipu bystrého byl, mohloby mu té pomoci nebýti potřebí; sic jinak přišloby nato, z čehož Horatius winní některé sklada'ele weršůw nebo knih řka:

*Amphora coepit
Institui currente rota, cur urceus exit?*

To jest, hrnčič chtěw udělati džbán, potom tak se s ním dľauho zprawował a páral, až proti uložení udělána byla páwnička k umýwání.

4. Nemała péče má býti i o to, aby wšeccko to, o čemž píseň býti má, bylo čistě pořádně zpraweno, a jako stawení neb jako strom postaweno, aby každá ratolest věci hlavní na swém místě stála, a nebyły neb nenáležitě přestawowány neb opak obráceny, owšem aby nebyły jako rozsekaný strom na kusy a sem i tam rozmetaný, tak žeby ona ratolest tamto, jiná jinde ležela, ndržíce se w hromadě. Ale až od počátku

věci jedny za druhými jdau a werš k werši, jako ratolest k k ratolesti věcmi i slovy jest připojen. Jako příklad na té písni, jejíž počátek: Ey nuž chwálu wděcnau wzdá.

5. Někdy také slušné jest, aby ne jedna věc jako jeden strom o jednom snětu wzata byla, ale aby několik jich nepřilíš velikých a širokých wzato bylo, ty spolu spojeny a sjednoceny aby byly, a každá pak ta věc aby swé ratolestky pořádně zpravené měla, ne ztočené, zkřivené neb posekané a nahromadu změteně smetané. Jako tak jest učiněno w té písni, jenž se počíná: „Bůh dobrý dobroty swé“ etc., w kteréž sau čtyry spolu spojeni komonowé (totiž prwotní a půwodní veliké ratolesti) w jeden strom, dwa wětší, dwa menší, prwní má X weršů, druhý IV, třetí II, čtwtvý III, a každý ratolestky swé velmi pěkné, rozprostřené a sebe se držící má. Kdež pak není takowého způsobného pořádku, velmi býwá nepřipadná a nepamětiwá ta píseň, w níž všechny věci sau jako rozsekány, nedrží se spolu, pořádku mezi nimi není, tak že weršowé mohliby proměnění býti bez škody amyslu, aby z pátého sedmý neb osmý býti, z druhého pátý neb šestý mohl. Ráda se tu pamět zplete, když rozumu nenapomáhá pořádku přirozeného způsob, anobř zdá se, že ani počátku, ani prostředku prawého, ani konce náležitého není, než tak vše spolu nepřipadně se motá.

6. Než mohľby tu někomu někdo křiwdu učiniti, kdyžby slyše neb zpíwaje píseň některau nenalezl w ní pořádku přirozeného, a však zdáľaby se ušima proto dosti libá i způsob pěkný mající. A nemáo jest takowých písniček, jakož, velmi užitečných tak velmi řemeslně složených, jako ta „Powstaň, pane, o powstaň,“ též „Wzbuď nás, pane, ať powstaneme.“ Ő tom pak pořádku, jenž není přirozený, ale toliko wtipně wymyšlený, w němž sau na wětším díle amplificatiwes, to jest práwě wymyšlené rozšřewání věci, podobně jakoby ratolest k stromu přibíl neb přiwázał slušně, aby widina byla držeti se stromu, jakoby tu wyrostla (jako w té písni „Wzbuď nás pane, ať powstaneme,“ ten třetí werš od počátku tak je přidán a wľožen, jako ratolest odjinud wzata mezi jiné wľastní tu wyrostlé ratolesti). A protož ne na sám toliko přirozený pořádek patřino býti má, ale muž také i nepřirozeného pořádku býti užito dobře, t. tak aby pěkně to, což má přidáno býti odjinud, a neb zdoľu neb swrchu přihnuto, kamž potřebí připojeno, a jako přilíceno k tomu, čehož držeti se má, bylo.

7. Toho též mnoho jest, že býwá píseň ne stromu s ratolestmi podobná, ale raději prowázku, kterýž usaukán anebo

složen byby uměle z vláken těch i oněch, jakžby se řemeníku widělo, však proto se velmi pěkně spolu drží, a když udělán býwá, tedy nezdá se hromada vláken ale provázek anebo šňůra: tak tuže ne hromada roztrěpaná věci, ale pěkně a mistrowsky složená řeč, jakoby se jedno z druhého rozvíjeło a jedno druhým wázalo. Příklad na té písni: „Kdo chce w dobré naději.“

8. A však podobně jako na tykwách, aby každý kwět i s swého listí okolkem celý oblástní a od druhého oddělený byl, ne aby od jednoho utrhná přilepil k druhému: tak i weršowé písně každý sám aby celý byl a swůj zdržowal smysl, nesahaje do jiného, a jiný též do něho, připojen však k druhému provázkem pořád ku věci jsa, jako w té písni „Znamenaje každý člověk, mladý, starý etc.“ ano i w té, kteráž ze dwau pramenůw čistě jest zpletena „Lidé všickni pozorujte atd.“

9. Nesluší mlčením pominauti i těch písni, jenž sau širšími słowy složení žalmwé, anebo rozložení a wyswětlení buď žalmůw neb některých proroctwí jako „Jakožto jelen k wodám etc.“ „Kdož pod obranau nejvyššího.“ „Ó pastýř Izraelský,“ „Pláč Jeremiášůw“ a jiné mnohé písně.

Tuť slušné jest toho pořádku šetřiti, kterýž w sobě má ten žalm neb kapitola ta, na kterauž píseň složiti máš. Jako „Ay jak sau milí twoji příbytkowé.“ Ač i tu také může to býti, což kazatelé činíwaji w kázaních na čtení, že wezma ty všecky věci, jenž se zdržují w té Boží řeči, jinak je zsummuje, zpořádá, podle přítomné potřeby učině, buď podle přirozeného pořádku, buď podle toho, jakž jej wtip naléztí a wymysliti může. Ty pak tak složené věci potom podobnými słowy z toho žalmů neb té řeči ozdobiti, aby widino bylo, že jest ten žalm a nejiny. Jestliže se o to přičiniš, aby i pořádek věci a sentencí zachowal i słowa ta brať (ač to jest nesnadné), tedy ta píseň mohłaby a měla předce slauti žalm. Pakli samých věci šetře, słowa dáš jiná podle swé libosti, tituž mítiby měla, že jest na žalm. Jestliže pak i nebudeš šetřiti pořádku věci, i ne všech wezmeš, než jednu neb dvě, a ji podle swého zdání rozširowati budeš, tedyby měla ta píseň mítí jméno, že jest z žalmu. Jen toho šetř pilně, aby místo wyswětlení nezatemňowal, místo perel hromádky smeti anebo plew nenahrabał, owšem smyslu nezafšowal, a neslušně leckams proti wlastnosti písma swatého nenatahowal, aby snad naposledy píseň twá nebyła podobná krupám i nemast-

ným i neslaným a nebo dobrému něčím jedovatým zkaženému vínu.

10. Ano i to býti může, aby cíl sobě toliko ulože, k němužby se měřilo místně, buď aby byla Boží chwála neb modlitba, i nazbíraby z písem pěkných powěděni, sentenci a słow, a z toho sformowal písničku: podobně jakoby natrhal rozličného kwítku, a z něho mistrowsky uwil wě nec neb korunku. Tak učinili weliké wzáctnosti a pobožnosti oni dwa muži, Ambrož swatý a Augustýn, při skládání té písničky, všem téměř křestanům známé „Te Deum laudamus, Tě Boha chwálíme.“ Ale k složení takowé písně potřebi zkušenau pobožností wraucihó, w písmách zběhlého, smyslu církwe dobře wědomého, ostrého wtipu a bohaté paměti muže.

11. Také i nato słuší pamatowati, jakby kterýmkoli z těch obyčejem složená píseň ozdobena byla, ne z strany słow, ale z strany wěcí, mínim amplificationes. Poětowé nejwíc rozličných příkladůw užívají, kteréž berau buď z kronyk, w nichž rozličné příhody sepsány sau, a mnohé lidem welmi známé, jako ů nás křestanůw to, o čemž w biblí psáno. Také i na wěcech stwořených, zemských neb jiných, žiwých neb nežiwých dávájí se příkladowé, jakž widěti se může w té písní „Jakož jelen k wodám.“ „Srdci čistých choti Kriste, srdce mé skládá píseň.“ „Ó pastýři Izraelský“ a w jiných mnohých. Než že pak někdy jedním słowem cezá historia připomenuta býwá, a vše ozdobeuo jako i zkaženo słowy, protož o samých słowích oblaštně hodně nětco napsati: wšak až prwé toto dokonám, že příkladůw opatrně potřebi užívati a míti saud při wywolení neb wybrání příkladu, ne lec jakýs dáti, ale z mnohých ten vybrati, kterýž se mimo jiné treffuje; neb příklad jest jako meč ostrý s obau stran a protož někdy sám sebe ten, jenž jim šermuje, mohłby uraziti: takž tuto nepřipadného příkladu wzetím aneb třebas jen dotčením mohłby wšecken cíl písničky jinam přewesti, nežliby słušeło, anebo nežlis uminł.

12. Naposledy i toto muž ozdobiti píseň, když jest mírně dławhá, zwłášť máli werše krátké, a jestli hymna neb proza: nadělášli mnoho weršů, byt i dosti mistrowsky byli složení, perihit gratia, steskuje se posluchačům. Příklad na té sic pěkné písní ale dławhé „Beránek Kristus newinný“ E. IX. Lépe jest dvě krátké písničky udělati, nežli jednu dławhau, quia amant alterna Camenæ. Tak jest učiněno té písničce „Nuž všickni, kdož ste žizniwi“ na dvě jest rozdělenu, i sau obě písničky mírné a pěkné, ješto prwé ani ta hładkost rytunu ani wlast-

ních a výborných slov hojnost odjiti jí toho nemohla, aby nebyla tesklivá pro dlouhost. Pakli nelze na dvě roztrhnouti materie, tedy aspoň rozdíky patrné zdělej, i bude se zdát, jakoby w jedné té písni dvě, tři neb i čtyři malé byly, aby, kdožby chtěl, mohl přeskociti některau částku písně té, aneb někdy některau částku samu kromě jiných zpíwati. Toho příklad máš w té písni „Chwalmež Boha, otce všemohoucího“ B.XV. Item „Ó radujtež se věrní,“ G.XI. A též „Ó Jezu Kriste králi etc.“ na témž listu.

Jestliže pak materia (totiž věc ta, o kteréž má býti píseň) jest široká velmi, a nechtělby jí roztrháwati ani nějak špatně odbyti, ale něco čackého udělati: tedy pomni sobě wziti notu (melodiam) obdélnau, t. jestli hymna neb cantilena, ať jest w ní několik klauzulí obdélných, i budeš moci býti nemálo textu, weršů pak nepřilíš mnoho; jako jest ta píseň „Pro tu milost,“ B.XVII. Item „Ay církwi křesťanská,“ Item „Přilíšná úzkosti srdce.“ Aneb vezmi tu, jenž má repetici, jako jest ta „Ó spasiteli náš, ty sám,“ B.XVIII. Item „Wážmež věrní,“ F.IX. Item „Ó Jezu Kriste králi,“ G.XI.

O s l o w í c h.

Ačkoli slov i w spisích nebo w psaních i w písničkách téhož jazyku jedněch jako i w mluweních na větším díle se, užívá, však proto nemały w tom může býti a má rozdíť. Nebo poněwadž píseň má nebýti tak dlouhá jako spis nějaký, hýbawější pak a žlvější, více probuzující nežli prosté psaní: i musít tedy i tu pilnost skladatele býti; a to při těchto věcech:

1. Aby slova dáwał do písně vlastní, significantia, kterážby vlastně náležela k té věci, o níž píseň, a neodnášela myslí posluchače odtud, kamž ho chceš zpíwáním uvésti, buď k litosti, k radosti, k žalosti, k házni, přizai, naději. Jako příklad w té písni „Ó pastýři Izraelský.“ Item „Pán Bůh slovo otci rovné,“ w níž jakoby malował bezbožné, dí: Hned utekau, předc se wlekau, nechti etc. Item wiz ty werše na žahnůw způsob udělané: J.I. a J.IX.

2. Též ať sau slova summovní, mnoho w sobě zawírající, však což náleží: jako ona „Proč zůriwě se huěwáš na

owčičky pastvy twé.“ Nebo poněwadž nemá býti welmi dlouhá píseň, i kterak w ní co čackého powiš, když jen wšeccko slovy naplniš i bezpotřebnými?

3. A budauli summowní a nesrozumitedlná, též opět nic neswedeš. Bude jakoby luňák létał pod oblaky, a nic na zemi nemoha uhoniti, lačný zůstawał. Protož tak summowní buďte slowa, aby jim proto mohlo rozumino býti. A tof sau ta, jichž lidé užíwati obyčej mají, rozumnější a čačtější, kteráž třebas i w kázaních slýchána býwají, a neb i wyawětlowána, a již lidem přišla w nějaký zvyk.

4. Slowa wzatá od rozličných jiných stwořených wěcí, metaphora, welmi sau pěkná a příjemná i swětla, jimiž wěc jako malována býwá na mysli posluchačůw, jako wiz w písni té „Ach, ach, auwech na mé hoře.“ Item „Ay církwi křesťanská.“ Mezi takowými slovy sau i ta, jenž historii namítají a ta sau jako šíp, ješto člověku pojednau mnoho w mysl uwedau a třebas srdce zapálí, podobně jakoby nějaké tabule malované před oči někdo někomu poskytl. Toho rádi užíwají a welmi případně k swé wěci lidé zlotřili w frejřských písniích, jichž tuto nechci připomínati, než raději příklad dám na oné pobožné písni, w níž takto stojí: „Neb jsi Dawida lepší, ani Samsona silnější, ni mūdřejší Šalomauna, jichž sau srdce oklamána.“ Nemálo jest toho w žalních, což wiz při těch slowích: Sion, Izrael, Egypt, Sodoma etc.

5. Nemálo i swětla i hýbawosti přidawají epitheta, slowa k jiným připojena, jenž jakost, totiž způsob wlastní wěci wyprawují, jako k tomu slowu Učiniž přidášli Maudře neb Wýborně, důstojně, tyransky, hrozně etc. Item Zemdił bidně, příliš, žalostně, hrozně. Item Slib štědrý, drahý, hodný, jistý etc. Když přidawána býwají ta slowa, aby k tomu cíli patřiła, kamž píseň čeleti má, tedy jest chwalitebné; neb mnoho swětla přidawají. A netoliko ty dvě figury retorické, ale i jiné mnohé wýborně se hodi skladatelům písni; ale širokoťby bylo o tom psáti. Než žeť jest nesnadno pěkná, přístušná a jadrná dáti slowa, a wždycky w rytm se dobře treffující; protož nemála práce býti musí, nežli se jedna takowá písnička složí. Ale co bez práce w tomto žiwotě? Co nesnadno, to wzácnno, difficilia pulchra; wšak lenoch cti nedochází, a rys málo našapá, když dále přes tři skoky nechce. Příklad toho máš na některých písničkách pěkných a jadrných, jako „Na čest krále nebeského, slauhy.“ M.XV.

Zprávy o tom, což k samým rytmům a kľauzulím náleží.

Každá píseň, buď kratká neb dľauhá, dělí se na werše, wíce jich nebo méně, a ti weršowé sau rozlični, dľauzí, kratcí i jednostejní neb nejednostejní, jakž na které písní. Jacíž pak koli sau, dělí se na kľauzule, aneb jakž newľastně říkají, rytmy. Příklad té písně „Wšemohúci stwořiteli nebe, země“ w werši má čtyry kľauzule, to jest částky werše. Koncowé pak těch kľauzulí sobě podobní wzněním syllab, a neb sama ta podobnost syllab, slowau rytmowé wľastně, jako na již připomenutém werši prwní dvě kľausule obě se na syllabě // skonáwající sau rytm neb rytmowé, a druhé dvě skonáwající se na literu o.

O rytmích.

Jakž kľauzule tak též i rytmowé nejednostejní sau; neb sau tito rozdílowé w nich:

1. Jediná litera někdy dělá rytm, jako čwrtý werš w té písní „Wšemohúci stwořiteli.“ Ale takowí rytmowé sau špatní, a welmi chudí. Nedbániwi, neumělí neb nepracowití skľadatelé rádi jich užíwají, wšak někdy i uměľým se něco toho přihodí: quandoque bonus dormitat Homerus. Než někomuť se nahodí, že ani litera jednostejná bude, jako díli kdo Ssaužením schuzený. Item: Pane, Páně, a tuť jest práwě díra wěchtěm zacpaná.

2. Někdy syllaba jedna jednostejný rytm dělá, jako „Wšemohúci stwořiteli, nebe, země slawný králi.“ A tent jest dobrý rytm a obecný, ale u uměľých skľadatelůw to nejšpatnějši jest, u neuměľých pak a nedbaľých, jenž nerádi w twrdém trwají, wýborný.

3. Libějši jest rytm, kterýž čini jednostejnost syllaby, a přední jedné litery, a zwľáště když jest vocalis, jako „Ošlechtiľs nebe hwězdami, oswitiľs je planetami.“ Item: „Již pak ze wšeho stwoření bídnějšiho w swětě není.“

4. Nejbystřejši pak ten jest rytm, — wšak ne wšudy aby byl, ale můžli at jest často, — když wšeho celého kľauzuli sko-

návajícího slova, jednoho k druhému jest podobnost, jako „Z rozkošného ráje wyhnán a we mnohé budy wydán,“ „Wy-
nikl z hrobu Božskau moci, neprospěli jeho soci, střehauc ho
we dne i w noci.“ G.III. Item: kázeň, bázeň; Božskau, moř-
skau; zboru, pokoru. A jako sau slova skládaná Wymoci,
pomoci, přemoci. Item Učiniť, přečiniť, nečiniť etc.

5 Ale nepřekný a nepřipadny jest rytm, když slovo celé
jednostejné jej činí, jako kdyby řekl: „Již lidská moc ztra-
tila moc,“ hned bude lépe říci: „Lidská pomoc ztratila moc,“
Ti pak rytmové, kdeby měli w kterých místech dělání býti,
nejsnáze se srozumí, když se zpráva dá o kľauzulích.

O kľauzulích toto má býti vědino.

Že jest w nich veliká rozličnost, patrnější však rozdíly
ukáží, přílišných subtylností jiným zanechaje. Nejprw wer-
šowé někteří buď w prozách, buď w hymnách neb w canti-
lenách, totiž w prostých písních, mají málo kľausulí, jako ně-
které jen dvě a však obdálné. Příklad: „Ay jak jest to
milé.“ K.VII. Jiné tři, jako „Nuž všickni kdož ste žizníwi.“
Jiné pak čtyři, jako „Komuž miło spasení, času. Postán jest
od Boha anděl.“ A.XIV. A takových písní jest mnoho, nýbrž
ty sau téměř nejobecnější. Jiné pět kľausulí mají, jako
„Wěrná duše radostně.“ A.XX. Jiné šest: „Wessele zpí-
vejme.“ A.XIX. Item: „Otče všemohauc přediwý.“ A.XVII.
Některé i více, jako ty: „Ay církwi křesťanská,“ „Přilísná
úzkosti srdce ctného.“

2. Některé kľauzule sau dlouhé hrubě, mnoho syllab ma-
jící, jako „Wyznáwejmež se Pánu Bohu hříchů.“ L.XII. Jiné
kratší sau a mírné, jako w té písní: „Wšickni hříšni k wo-
dám pojďte.“ L.XIV. Mírná kľauzule jest z syllab šestí, z
sedmi neb osmi. Jiné sau pak velmi krátké, ale ušima
velmi příjemné, jako w té písní: „Z hlubokosti w swé auz-
kosti.“ L.XVII. Item: „Otče mocný, Kriste maudrý. I.XVI.

3. Některá píseň neb werš má všeccky jednostejné kľau-
zule, jakž jednu dlouhou neb krátkou, tak i druhou; jako „Ay
noc se již,“ „W moci w maudrosti dobrého.“ I.XVI. Jiná
píseň má nejednostejné kľauzule, ale jedny kratší neb delší
nežli druhé, jako: „Ó Jezu Kriste králi.“ G.XI. Item „Přišel
jest k nám obr silný.“ A.XX „Chwalmež Boha otce.“ B.XV.

4. W těch weršich, kteříž mají kľauzuli krátkých neb dľauhých, sudau a neb lichau, mělyby kľauzule spojovány býti rytmy, prwní s druhau, třetí s čtřrtau. To jest nejprostějši sľožení, a takowých písní jest mnoho, jako: „Kristus jediný a náš.“ B.XIV. Item „Pamätujmež my wessele.“ B.XIV.

5. Kteří pak mají kľauzuli lichem, tedy ta lichá neb zbýwající, zvlášť máli werš drahně kľauzuli, t. wíc než tři, může býti k jiným dvěma připojena, jako w té písní: „Ó ušlechtilě přirození.“ Wiz tak tři kľauzule na konci každého celého werše, w prwním těmito sľowý: „kwitku krásnému, ľwu udatnému, oděnci přewelmi silnému.“ Aneb swobodná ať jest k konci, jako jest w té písní: „Wessele Bohu zpívejme:“ wiz posledni kľauzuli těmi sľowý položenu bez rytmu: „Učiněné od něho:“ před tím jest rytm Wšeliké, weliké. Buď před koncem, jako jest w té písní: „Chwály radostné nebeskému.“ J.XIII. Tu wiz w prwním werši kľauzuli předposledni „A jeho přediwně:“ ta jest zawřina, aneb obľožena rytmem s obau stran těmi sľowý: wzdávejme, welebme. A jest daleko pěkněji předposledni tak zawřiti okolními, nežli posledni swobodně nechati, ano se zdá i případněji býti, nežby wšecky tři kľauzule rytm měly. Nebo se podobně tau předposledni kľauzuli uděľá, tak jakoby wice natáhľ kuši a potom ostatni kľauzuli zawřel, a jakoby šíp wystřelený w špičku cíle treffiľ. Item w oné písní ten werš: „Rekl Abrahám, žeľ nelze tam rozkošnému čľowěku, kterýž dobré wěci braľ nynějšiho wěku“ welmi případně jest učiněň, jakoby třetí a pátá kľausule čtřrtau mezi se pustily a přistřely, jako otec s matkau syna. Item w písní: „Probuď se w mysli wěrný“ též jest to welmi pěkně uděľáno.

6. Ačby mohl uměľý skľadatel to takto zprawiti, a zvláštni příčinu k ozdobe sobě z toho wzíti (ale práceby přibyľo), aby někde před tau kľauzuli, kteráž chceš aby se trařila, w půľ kľauzule asi jiné napřed stojící, děľal syllabu jí podobnau, aby se s tau zbýwající kľauzuli rytmowala nepatrně, jako wiz w té písní: „Woláměť z hľubokosti žaľá“ M.I. werš XVI., w němž wiz syllaby dvě na konci sľow *yčh*: prwní jest u prostřed třetí kľauzule, a druhá jest w kľauzuli předposledni okročené, krátké. Pakli jest krátký werš, ještohy neměľ než tři kľauzule, tedy nejlépe jest, aby wšecky tři kľauzule jeden rytm měly, jako w té písní: „Kdyžto přijde přehrozný Páně den.“ Nebo budauli dvě kľauzule se treflowati a třetí nic, bude newelmi sľušno.

žás, to a tak aby bylo ve všech dokonce písně té verších, usiluj.

15. Než w prosácht se to rozličně proměňowati a mistrowati musí, kdež weršowé nerowni sau, klauzule též nerowné. Wšak tyto zpráwy již dané nemáo wtipu i přitom zostriti budau moci, aby buď pěkná pořádnost rytmůw, buď překládání jich slušné učiněno bylo, a též i w menších těch zpěwích, antifonách a jiných.

16. Ještě i na toto sluší pamatowati, že klauzule každá mēlaby míti, by možné bylo, swau sentenci menší neb wětší celau. Wšak někdy slowo jedno, k předešlé klauzule smyslu přiležitě, býwá welmi slušně s počátku hned následující klauzule wsazeno, jako příklad toho wiz w písní: „Budiž tobě, Kriste, přečistý beránku, chwáľa,“ to slowo Chwáľa jest počátek druhé klauzule, též i w té: „Posilňtež se w Kristu wšickni,“ w tom weršiku: „Znaže, že to ne w swé moci má,“ to slowce má jest počátek další sequentis clausulæ.

O syllabách.

Dosti nesnáze skládateli písničky jest s těmi věcmi již předloženými; a však máli lahody a bystrosti písničky nekaziti, musí ještě i na syllaby wšecky a ne na samy krajní w klawzulích, kdež rytmowé sau, patřiti a je saudit. Neb neučiníš tobe, nechť sau nejlepší slowa i rytmowé, předce často w písničkách bude škřipěti a se zadržowati, hľadce jiti nechťeje: podobně jakoby na hladké a rowné cestě týžtýž kámen byl, a koło na něj přijda nepěkně sebau trhlo a drklo. Protož nechť i tuto něco málo powím, a zpráwu kratičce, čehoby tu šetrino býti mohlo i mělo, dám.

Syllaby, aby se pod noty treffowaly a hladký činily nebo sladaký zpěw, mají býti k dlouhým notám dlouhé a k krátkým krátké syllaby.

Dlouhé noty na tomto místě míním ty, na kterýchž déle stojí kantor nežli na jiných w témž werši, nebo w též klauzuli, jako w té písní: „Wzkříšení spasitele swého,“ nota té syllaby *swé* jest delší nežli *ho*, aneb nežli noty těch syllab čtyř spa-si-te-le, kteréž wšecky krátké sau. Item konec werše toho „Wše k jeho chwáľa,“ té syllaby *chwá* nota jest dlouhá. Syllaby pak, kteréby byly dlouhé, nepotřebí o tom mnoho psáti, a prosodii w řeči naši České wymýšleti, poněwadž samo přirození druhé, jenž jest zwyczaj, nás tomu vyučuje: však aspoň nawzřhu pro ty, jenž Latinské prosodie neznají.

W které syllabě jest vocalis dlouhá, tedy ta syllaba dlouhá bude, a takž i na odpor, krátká vocalis krátkou činí syllabu, jako w těchto slovích: Máme, dime, píme, běře, půjde, můj, tu sau přední syllaby dlouhé, nebo vocales dlouhé sau. A zase w těchto slovích: Prawí, činí, dělá, běhá etc. přední syllaby sau krátké. W těchto pak slovích Pane, Beneš, Jene, piwo, lotr, duše, amysl etc. sau obě krátké a jiné sau jim odporné, jako: miji, laudí, blaudí, piší etc. Že jedny a též vocales ano i syllaby w některých slovích sau dlouhé a w jiných krátké, to nebuď nic na škodu; zvyk snadně naučí rozeznati, kdy dlouhá a kdy krátká jest buď litera buď syllaba.

Také i to, což słowe u Latiniků positio, dlouhou syllabu činí a ne sama dlouhá vocalis, totiž když dvě neb tři consonantes stojí w syllabě po wokální literě, jako w těchto slovích: otče, chodče, na mlatě žito, po straně běží; a takové syllaby sau příhodné k notám (ad melodias) skocnějším. Nebo ne na té syllabě wokální se protahuje nota vlastně, ale více na těch dvou konsonantích jako se pěkně wyzdvihuje słowo, a jako samo se škanduje, jakž říkávají. Příklad toho wiz w písních nových w té písní: „Z wítězství Ježíše Pána“ w werši sedmém, osiném i dewátém, při těch posledních a předposledních syllabách: úzkosti, nedostatečnosti, milosti. Ač se to také někdy jako u Latiniků z rozličných příčin mění, a zvlášť při literách, kteréž słowau liquidae, takže někdy jedna a táž syllaba w tom słowě dlouhá a w jiném krátká býwá, jako: Na mlatě in area leží žito, na mlatě piwo zůstalo, Na wrše, nawrže, Potwrdíš, podwrtíš. Ano i ta někdy diwoká jiným jazykům słowa jednosyllabná bez wokální také jednak dlouhá, jednak krátká býwají, jako: Wrch, wrz, wlk, plch, mrch, koliks wrší, na wrch, za wrch.

Nejlépe tedy zvyk dobrého Čecha w tom zprawiti má. Aby se regulemi bez potreby tuto neúžil, radše dplóžím tohoto, že owšem ty syllaby za dlouhé počítají se, kteréž diftoŕgy w sobě mají, jako: dauffáni, maudrost, půjde, důwod, etc. A nebo též dvojité syllaby w jednu se pojící někdy, jako setrwání, lzaiáš, wy-nikl z hrobu.

Znaje tedy způsob melodie nebo zpěwu, totiž jak říkáme prosté noty, kde w které klauzuli a která nota jest dlouhá nebo krátká, a též znaje, které syllaby w slovích dlouhé sau nebo krátké: i hlediž při wkládání textůw pod noty toho, pakudž možné, pilně setříž, aby dlouhých syllab pod krátké noty nedával a neb na odpor tomu. Nebo nebuděšli toho še-

třiti, tedy píseň ta, by byla plná nejčistších slov a sentencí jakýmikoli figurami pokropených, předce w zpívání ukáže se drsnatá, nelibá, zvlášť když kantor jest prostý a neumí zdatřikosti hlasu svého neumění přikrývati skladatele, jako příklad w onom verši viz w písni G.III. „S tau nowinau kdýž běžely, pána na cestě potkały.“ Způsobnějby bylo pro syllab k notám se treffování takto: „Na cestě pána.“ Item dále w též písni: „Hned welikau bázeň měly“: hlázeby bylo „Hned bázeň welikau měly“ pro tu syllabu bá. Item „Takt mnozí pro kořist čini,“ lépeby bylo: „Mnozi tak pro kořist čini.“ Item „Byť tak rostl chrám swatý,“ případněji „Byť tak rostl swatý chrám.“ Item „Náš králi miľý“ lépe a způsobněji: „Králi náš miľý.“

Zasse pak, kdež se toho šetří, píseň bude w zpívání libá a hladká, bez těch zádrhlůw, snadná zpívati, by i nepřilíš dobrý kantor byl, podobně jako w dobrém písmě i špatný čtenář nezle čte. Příklad toho, ač snad netak přilíš we všem dokonały na písni J.XII. b. „Chwály radostné nebeskému otcí.“

Toto však znáti sľuší, že se toho všudy naskrze ušetřiti nemůže, tak jako w Latinského jazyku werších, jenž slowau carmina; pročež naše všechny písně ne carmina ale rytmové sau, aby, což nemůže býti jakž sľuší zpraweno cele jakosti slov šetřením, aspoň podobností konců kľauzulí nahražováno bylo; neb sic jinak šetřiti těch konečných syllab nebyľoby potřebí, jakž w Latinských werších příklad. Ačkoli poně w krajině Bosenské, w níž též náš jazyk jest, alia tamen dialectus, také carmina Latinikům podobná mají; ale welikáby musila s tím práce býti a téměř marná. Nebo mysme již přivykli na rytmích sľušných přestávati; než pokudž kdy jest možné, i toho zamítati nesľuší, nýbrž šetřiti pilně. Nebo ač pro nehojnost našeho jazyka nesnadně jest všudy naskrze tím se zaměstknávati, však pilnost mnoho může, a práce úsilná, labor improbus, prawí, že vše přemáhá. Quia difficilia quæ pulchra. Ne sami my na nehojnost a ještě nezpravení jazyka našeho nařikáme, ale i Latinici na Řeky, hleděwše hladkosti a bystrosti řeči jich jim záwiděli; neb tak napsal Horatius in arte poetica: Graius dedit ore rotundo Musa loqui. Martial. lib. 9. epig. 12. Nobis non licet esse tam disertis, qui Musas colimus severiores.

Obláštne pak toho šetřiti sľuší (poněwadž nelze všudy naskrz) w těch místech pilnějšich, jako w syllabách (penultima) předposledních na konci kľauzulí, když sau dlouhé, jako viz příklad G.XV. „Kwítíčko prokwitává, zelená se tráwa,“ ta syllaba tá, item trá: obě san předposlední, a dlouhé, jakž ta

nota dlouhá. Protož slušně připadá i hláhoľ i vlastnost syllab. A takž i při některých písniích, jako triplich, a owšem w výskočnějších notách (notu míním jednoho zřeku hláhoľ, a ne wšecku ceľau jedné písne melody), kteréž se cos obľáštneho býti zdadí, sľuší pilně toho šetřiti, podobně jako šperkowný člověk pilnost má, aby hlawa (kteráž jest wyše a znamenitější nežli jiné částky těľa, bok, ruka, rameno) způsobněji a něčím dražším a krašším ozdobena byla.

Příklad toho oběho, totiž šetření i místa výskočného a patrného i předposledních syllab w klauzulích wiz w písni té: „Z wítězství Ježíše Pána,“ w prwním werši to słowo Plésej. ítem Swého, w druhém werši Swázal přepyšného, w třetím Bůh jej andělskému, w čtvrtém Braľ se radostnými, w pátém Pánem rovného, a tak wiz po wšech werších. Jest také příklad dosti patrný na oné písni: „Jezu Kriste, spasiteli náš,“ kdežto na počátku toho, čemuž newlastně řikají repeticií, jest jakýs weyskok a jako wykřiknutí i w notě i w wěcech, naschwál s pilností k tomu sformowaných a jadrnými słowy wyřknutých.

Než w zpěwích prostých chorálních, kdež sau noty jednostejně dlouhé nebo krátké, není třeba se šetřením toho zaměstknáwati, lečby kdo chtěľ pro ozdobu zpěwu w wázaných notách toho co pošetřiti. Příklad wiz w prwním werši té písne: „Otče nebeský rač pomoc dáti, káti etc.“

Zawírka.

Až potud dosti buď powědino, ano raději nawrženo, tak jakž uminěno bylo: šíře toho předkládati i času nebylo, i potreby a užítku se neznamenalo. Nebo tak zato mám, kdož z přirození nějakau chuť má k skládání písni, a jest něco powědom těch wěcí, o nichž písne skládatiby chtěľ, že nemaľau pomoc míti bude z tohoto mnohých wěcí nawržení, a když práci skutečnau powede, jisté jest, že čím dále tím wíce bude w tom růsti.

Než widí mi se tohoto naposledy na zawírku dotknauti, což mnohé jakož při jiných wěcech, tak i při skládání písniček rozpakuje a w dobré práci překážku čini, t. že nemohau hned pojednau brzy se wrownati uměľým a słowautným skládatelům: ti nechťi býti učedlníci, když ihned w skok mistři býti neumějí. A ne jedněm toto na mysl přichází: Poneřwadž dosti až příliš jest písni rozličných již prwe složených, jaká jest potřeba s tím se meškati, aa těch, jenž již

složeny sau, není čacký kdo užíwati? Ale měliby takowí saudař lidé i to spatřiti, že již drahně knih wytištěno a podnes se tisknau, a však proto neřikají lidé: „K čemu jest učiti se psáti a psáním se zaměstknáwati,“ ale předce každý, kdož umí čísti, psáti též uměti žádá, aby kdyžby toho kdy bylo potřeba, uměl napsati, cožby chtěl, jestliže ne jiným k jich potřebě, ale sobě sám k swé libosti neb užitku. Takž jest podobně i písnička uměti složiti: byt nebylo pro jiné bližni twé, ale ty sám pro sebe k libosti swé, a někdy snad i k potřebě máš uměti to. Nýbrž ještě wíce proto, aby jiným skladatelům písní i písněm lépe wyrozuměl. Auo u Łatiničků špatnýby to byl Łatinik a grammaticus, aby neuměl prosodiæ a neznal rationem componendorum versuum, ačkoli z mnoha tisíců Łatiničků jeden se sotwa wydaři a w to wydá, aby byl počtau, totiž weršů mnohých skladatelem. A protož každý dobrý Łatinik tomu i jak weršowé skládání býti mají a jaci sau jejich způsobowé, wyrozuměti a naučiti se má, tak aby také i sám w potřebě mohl a uměl některý werš udělati. W tom když se cwičí młádenci, jak welikau pomoc odtud mají k lepšímu wyrozumění wlastnosti jazyku toho w słowích, in phrasibus, owšem in pronuntiatione, a w jiném a summau ke wší celé wýmłownosti, to jest zkušené a dobře wědomé. Takť podobně jest i w jazyku našem. Způsobu skládání písní wyrozuměje, a také toho kořtowáwaje, budeš moci wíc nežli kdy prwé spatřiti, jaká jest řeč naše, jak w čem hojná nebo nehojná, lepšili se čili kazí, jaké sau při mnohých słowích wlastnosti, jak se jich kde užíwá, kde které figury retorické nebo grammatické swé místo mají; budeš se to potom wýborně w młuwení hoditi. Nesnadněs wylhledáwáť słowa a jim prácně wyrozumíwáť, figury, podobenství, similia hledáwáť, způsoby phraseos rozsuzowáť, co projimawějšiho, co k čemu slaužícího, průbowať, skládaje písničku: ay již to budeš hotowé míti, netoliko potom při jiné písně dělání, budeš kdy potřebí, ale i w młuwení swém i w psaní obecném: jestos prwé toho nesnadně a běžně užíwáť, prostá byla řeč twá, způsobilejší, barewnější a žiwější již bude. Co pak díš s strany wěcí samých welikých i drobných, jaké zboží a bohatství shromáždíš a ke wšeliké potřebě je pohotowé míti budeš. A protož i při této příčině prawě se býti widí onoho mudrce powěděni: Manum esse causam sapientiae.

Wíce pak každá písnička, kteraužkoli uziříš a již posaudíš, bude tobě takowým zrcadlem jako lékaři urina; neb jakž saudně na ni pohledíš, tak toho, kdož skládať tu píseň, hned poznáš, jaké duchowní audy má, jak wyspělé, jak podařilé, subtylné, způsobné a uslechtilé, jak zdrawé neb nezdrawé: z

toho jaci mohau pocházeti týchž audůw skutkové, poznáš, jaká pracowitost, bedlivost, rychlost, snadnost etc. Uziš některau píseň, ana jako wěnc krásný, jiná jako žauka zelená a kwitím rozličným porostlá, jiná jako strom ušlechtilý, jiná jako zdaleka se modrající hory, jiná jako stawení krásné buď uzawírané, buď zotwírané; při některé poznáš, že jest pilně a pracně dělaná, lucernam olet, ana hned zdaleka slušná, sporádaná mistrowsky, buď věci buď rytmy wtipně zohýbané a způsobně spojené neb skládané, słowa na výbor wybraná etc. Jinau uziš, ana jako potůček plowe z studnice tiše, hľadce powrchu; jiná břehy podreywá a pojímá s sebou; jiná ukazuje skládatele, autoris, weliký wtip a newelikau práci; jiná neprohlédawost otce ukáže; jiná neumění nebo nedopatření se něčeho toho neb jiného; jiná drsností swau mistrnost hlawy něčí proradí etc.; w některé hojnost věci neb sentenci, w jiné hlubokost. A kdoby vše wyčetl? To znáti, s tím se poobíratí uměti a moci, jest lépe na swět a na lidi w něm pohleděti, nežliby na ryňk na trh šel aneb někde na diwadla, kdež ne duše ale těla lidská a ještě oděná rauchem widěti můžeš; ale tuto to, což nejprřednějšího w člověku, z hluboka spatřiš.

A kdyby pak i toto vše swrchu řečené za nic počtěno bylo, tedy jest ještě tato sama wěc welmi weliká, široká a přeužitečná: skládaje píseň pobožnau, obíráš se s písmy swatými, věci saudiš weliké a drahé jako perly nějaké, jakoby w truhle neb komoře zboží králowská prohlédaš a na ně s libostí i podiwením se patřiš; připomeněš sobě tu, cožž bylo téměř z paměti i z mysli a tak z srdce wypadlo neb wymizelo, ba snad někdy nawrátí se zrno, kteréž byl zlý pták wyzobl; přijdeš tudy na mnohé věci, o kteréžby byl pokoj měl, z toho zwostří se a pooswití zrak twůj: oswícení pak wětšiho mnozi sau užitkové. K tomu, w čem ten čas ztráwiš, pohled ne w marnosti, ne w hříšném kołotání, ne w žádostech zlých, a to opět užitek weliký. Nebo z mysli vyháněti zlá wnučení dábelská, duch swůj na uzdě držěti, weliká jest wěc: přebíraje se pak s wěcmi swatými, pustíš tu zřízeně uzdu mysli swé, zažhnut budeš w swaté žádosti, a tu býwá začátek piarum meditationum et contemplationum. Pracné budeliš zawěsti se w to a přitom potrwati, poznáš swé přirození, jak jest stálé, mocné, k dobrému chtiwé, jak mnoho swětla máš, jak si již mnoho nabyš, kdeš se čeho nedostáwá a ještě potřebí nabywati, jak tě jini přewyšují a čím. Z toho pomoc pokoře a ponížení, pomoc žasce, kteráž dary Boží w jiných draze wáží, miluje, ctí, pro půwod toho ducha Kristowa. A když ty jiných práce wážití budeš, způsobí Pán,

žet i twau nebude pohrdnuto: může se někdy doležeti času swého, jako nějaká hruška výborná. Tak se stalo mnohým swatým lidem, jichž práci jak poctil Pán, widíme: máloli žalů ne w samém žaltáři, ale také i jinde w písničkách swatých, potom i pozdějších? máloli utěšených písniček šlechtých mužů před našim věkem bylých? co pak w Jednotě této jaká veliká kniha jest písni rozličných, plná utěšení, a nesmrtedlná památka mnohých mužů, kteříž skladatelé písniček těch byli, počna od onoho prvního B. Matěje Konwaldského až do našich časů, a hodni jistě připomínání wděčného a milého ctní muži, nebo mnohé práce i w tom wedli, tak jakž i předmůwa písni těch jedněch i druhých swědčí. Ještě pak někteří i kromě těch nemálo čistých písni nadělali, z nichž některé podnes zůstávají, a ačkoli do kancionálu velikého tištěného nejsau wšecky wloženy, však nemálo jest jich přiwzato; a může čas přijíti, že ještě i ty, což jich zůstává newytištěných, hoditi se mohau: a takž také i twé, kdožbykoli se w tuto práci, zvláště mělliby k tomu dosti času, wydať, lečby snad práci swých bližnímu užiti nedopustil, ale následowal Ovidia, kterýž sám o sobě napsal:

*Scribimus et scriptos absumentus igne libellos,
Exitus est studii parva favilla mei.*

Ale to činiľliby, tedy ono ducha Páně powěděni zahabiľoby tě: Eccl. XII. „Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam, quam homo, qui absconderit sapientiam suam.“ Nebo jakož ex philautia suos partus immaturos ecclesie obtrudere, non est sapientis et pii viri: takž také drah aby se činiľ člověk Bohu a církwi, nesľuší. Ale ať neširím, potius vela contraham, wšecko summau zawírám, ač pracné jest, však ne marné, ale welmi užitečné i w skládání pobožných písniček se pocwičiti, k čemuž jakauž takauž pomoc aby prostější měli, já w tuto práci spisowání těch zpráv daľ sem se byľ, ne jiným čim než ľáskau a miľowáním bližních k tomu jsa připuzen.

Užiw kdo můžeš k dobrému. Vale.

R e j s t ř í k y.

I.

Přehled spisovatelův českých a spisův jejich, kterých Blahoslav se dotýká.

(Spisové a spisovatelé v Jungm. hist. lit. chybně hvězdičkou jsou
značeni.)

Aquilin Paweł Hradecký, bakalář.

* Pranostyka na 1551. (257)

B. Augusta Jan. Kritika spisův jeho vůbec 287—288. Spisové
283. Zmínky 38, 171, 188. 203 sq., 210, 224, 268, 285,
290, 318 sq.

Pře s kněžími (38, 210, 283, 329) Jungm. IV. 1233. g.

O závazcích (283) Jungm. IV. 1233. e.

* Dialog Peterky (283. Na str. 290 se připisuje sepsání Dia-
logu Peterky s Wałauchem Wáclawowi Šturmowi).

O zwání (283). Zdáli totožný s Jungm. IV. 1233. d.?

O vyloučení (283). Snad Jungm. IV. 517.

Swědectwi paní Justýně (283) Jungm. IV. 1669.

* Summownik (169, 171, 288. Kritika Summowníka 327—329).

* Žalmy (210).

* B. Beneš, vůbec 287.

Rozmlauwání čtyř bratří (287) Jungm. IV. 676.

Beneš Optát z Telče. XIX. locis plur.

Isagogicon (36, 319) Jungm. IV. 4.

Orthographij otištěná a od Blahoslawa obšírnau kritikau opa-
třená (1—52), wydání její XIII. sq. Jungm. IV. 5.

- Nowý zákon dle Erazmova napravení (VII. sq., XX., 10, 27, 38, 65, 71, 93, 96 loc. pl.) Jungm. IV. 1171,
- Bibli Benátská (l. 1488, str. 206 *) 109, 182 sq., 205, 211.
- Boleslawská l. 1518 (39, 177), l. 1525 (57) wúbec 180, 183.
- Horská 174.
- Pražská l. 1557 (109), l. 1558 (180 sq., 192), l. 1559 (193) poslední, nowá (130, 132, 199, 206). Wúbec 130, 132, 182 sq Wykladači Pražští, Pražáci 99, 143, 160 sq., 168, 174, 192, 194 sq., 199, 270, 319.
- staré na pargameně psané 9, 102, 111, 193.
- Plzenská l. 1517 (37), wúbec 180, 183, 193. Wykladači Plzenští, Plzáci 38, 143, 174, 181, 207, 270, 339.
- B. Břahoslaw Jan. Spisy jeho V. sq. 284.
- Nowý Zákon (129, 148) Jungm. IV. 1180.
- B. Bosák Kliment. Wúbec 186.
- * O prawdě spasitelné (186).
- * Císařská modlitba l. 1566, str. 189.
- M. Codicillus Petr.
- * Pranostyka l. 1567. (175, 249).
- M. Černý Jan.
- Herbář (321) Jungm. III. 269.
- B. Čerwenka Matěj (Erithraeus, Erithaeus). Wúbec 288—290. Zminky 32 sq., 67 sq., 85, 148, 154, 170, 176, 210, 244, 290, 294, 298, 320, 327, 344, 352.
- Přísloví (294) Jungm. IV. 27.
- * Oswědčení proti pánu z Peršteyna (283, 288).
- * Žaltář tištěný w Prostějově l. 1562 (289, kritika 322—327).
- Dialóg smrti s člověkem (251). Jungm. III. 69.
- Gzel (Gzell, Gsel) Petr z Prahy XIX sq., 1, 7, 93, 113, 138, 159, 243, 276 etc.
- Orthographí, Nowý Zákon wiz Beneš.
- Hajek Thadeáš doktor, XX, 70, 170, 243, 332.
- * Minucí l. 1560 (132, 231).
- Herbář (246, 274, 321). Jungm. IV. 876.

*) Tuším má státi Pražská.

* Hajek Wáclaw, doktora Thadeáše Hajka otec. XX, 70, 243, 246, 321.

* Tabula barbarolectica. W Prostějowě 1549 (XX, 70, 243).

* B. Hawel (Gallus) 96.

Hrubý Řehoř z Jelení XVIII, 285.

Františka Petrarchy výklad (9, 51 (o chudobě), 176, 285).

Jungm. III. 204.

Hrubý Zigmund z Jelení (Gelenius) XVIII, 342 sq.

Lexicon symphonum (343) Jungm. IV. 30.

Hus Jan mistr, wúbec 284 sq. Zmínky 102, 160 sq., 177, sq., 182, 232, 253.

* Výklad na přikázání Boží (160).

Postilla (203) Jungm. III. 885.

* Psaní z žaláře (245).

Chelčický Petr, wúbec 285.

Postilla (279) Jungm. III. 837.

Jeroným tovaryš Husůw 177.

Kancional bratrský I. 1519 (24, 103).

menší w Litomyšli wytištěný I. 1542 (40).

w Polště w Šamotulách tištěný I. 1561 (11, 103, 132),

wýbor písní z něho naznačen 283.

welký od Pawla Oliwetského tištěný (Písně weliké) (38).

wytištěný w Praze od Severina I. 1541 (175, 283.)

Písně staré (244, 246, 250, 277).

B. Kłaudián Mikuláš 39.

Wýklad nowého zákona tištěný w Bolesławi I. 1518 (39, 143,

174, 182, 270, 277). Jungm. III. 571.

Konáč Mikuláš z Hodištkowa XIX.

Dymna (272) Jungm. IV. 667.

Konfessi (která?) 283.

B. Konwałdský Matěj 287, 376.

* B. z Kunšic (recte: z Kunčího) a na Zaječicích Jan 285.

* Knihu Matěje Pařížského o Antikristu z latiny do češtiny přeložil (285).

B. Lukáš z Prahy, vůbec 287. Zmínky 24, 38, 57, 141, 143, 174, 177 sq., 181, 193 sq., 196, 210, 270, 287, 293.

* Kancionál bratrský l. 1519 (24, 103).

* O wywolení (293).

* O kněžství (294).

* Zákon tištěný w Karmeli (57, 177, 180).

Lutherowo psaní do češtiny wyložené 232.

* Matyáš písař pana Jana z Kunšic 285.

* libros Platonis de republica z latiny do češtiny přeložil 285.

Melantrich Jiří.

Bibli 141.

B. Martin Michašec vůbec 287.

Dialóg Peterky s Wašauchem skorrigowal (290).

Z Ottersdorfa Sixt 175.

Turecká kronika Pawła Jovia (175).

Passionál starý tištěný 9. Jungm. II. 145.

* Philomathes Wáclaw z Jindřichowa Hradce. XIX sq., 8 sq., 53, 55, plur. locis.

* Etymologia s kritikau Błahosławowau 53—156.

Pisecký Wáclaw XVIII.

Psaní některá Isokratowa na česko wyložil (XIX.) Jungm. III. 108.

* **B. Prokop 286 sq.**

* **M. Proxenus, doktor 170, 243.**

* Praktyka na l. 1559 (70, 120, 207 sq., 216, 286 sq.).

B. Řehoř 287.

B. Roh (Rohius) Jan vůbec XIX, 282 sq. 290. Zmínky 13, 15, 17 sq., 22, 25, 171, 276, 352.

* Psaná apologi bratrská weliká (282).

* Spisowé někteří etc. (283).

* Psaní Bucerowo o péči pastýřské (283, 352).

Straněnský Jan 210, 276.

* **B. ze Škudl Jan 286.**

* **Štapulenský 51.**

B. Šturm Adam z Hranic 290.

* Dialóg Peterky s Wašauchem (290).

M. Šud Mikuláš ze Semanína.

* Výklad čtení a epištol nedělních (153, 183).

* **M. Tomáš.**

Předmluva na žaltář (233).

Towačowský (Ctibor) 285.

Wartowský Jan 155, 256.

Paraphrasis (208). Snad Jungm. IV. 1491.

B. Welenský (Woleský) Wołdřich XVIII. vůbec 285.

Ze Všehrd Viktorin, místopisatel království českého. XIX, 51, 285.

Výklad knížky Jana Zlatoústého (56) Jungm. IV. 864, a.

II.

Rejstřík osob a věcí.

- A, á** 26, 261. — **a** (et) 123, 212.
(at) 134.
abeceda česká 3.
ablativus, regula de ablativo 72.
 — **instrumenti** 197. — **casus participii** 199. — **instrumenti pro ablativo cum praepositione** 248. — **pro accusativo** 248. — **pro nominativo** 249.
aby 121.
akcenty (nad literami) 5.
akcent (u vyslovování) 346, proměnitelnost v akcentích 260—262.
accusativus 71 sq. **Reg. I.** 71, II. 72. — **pro nominativo** 247, plur. **pro nominativo pl.** 248. — **pro ablativo** 248.
a ð 145.
adverbia 114—123.
affixa 214.
Afrika 337.
ah, ah 149.
Achab 250.
Albertus magnus 53.
ale 134, 137.
alioqui, alioquin 136.
Ambrož sw. 53, 362.
amen 152.
an 130.
aneb 135, **wiz neb.**
ano 118, 121.
anna, hosianna 151.
antiphony 356.
antistechen 273—278.
- aphaeresis** 264.
apocope 271—273.
arcikněz 181.
Aristarchus 290.
archaismus 173 sq. — **elegans et utilis** 178. — **phraseon** 179.
Arius 235.
aspoň 134.
at 134.
aí 108sq.
au diphth. 6, 26, 60, 100, 112.
aureus codex 111.
aut 143.
autem 137, 144.
Augustin sw. 141, 177, 346, 362.
ay diphth. 6, 25 sq.
BB, Bb 27.
ba nie 120.
Bábylenští starci 242.
Basilej 161, 342 sq.
Beéwa 174.
bekyně 318.
Benátky wlašské 163, 337, 341. **Wis Biblí Benátská. České** 285.
Bernart sw. 302.
Beza 141, 177, 181, 192, 198, 200, 207, 209, 212, 237, 253, 330
bíše 54, 57, 107, 177.
Boleslaw VII. 39, 57, 182 sq., 339, 350.
bopomozi 150.
Bosna 337, 372.
Bosňané 58, 337.
breviatury české 46.

- Brno 339.
 Brod uberský 8, 339.
 Bucer 283, 352.
 buď, buďte 135.
 bulharská řeč 340.
 byl, byla, bylo 106 sq.
 Bystřice mor. 339.
C 27.
 cacophonia orta concursu consonantium 136.
 Calvin 181, 192.
 Camerarius XVIII.
 cantilena 356.
 Castalio 181, 195, 198, 212, 238, 251.
 Cato 1.
 Cerekvice, Církvice 344.
 Cicero 160, 347, 354.
 církev 183.
 cizí slova: přehodné jich užívání 227—234, psaní jich 234—236. Následování frází cizích jazykův 236—238.
 Collin 211.
 comparativi 200.
 conjunctiones 133—145.
 conjunctivus 203 sqq.
 consonantes 4.
 cum in compositis; mecum, tecum etc. 114 sqq.
 Cyprian 285, 287.
 Cyryští, Zúriští, Tigurini 144, 204, 206, 209, 288.
Č, ě 28, **Čž** 29.
 Česká řeč (bohemica dialectus) 337 sqq. Češi pl. l.
 Čížek 57.
D, d, d' 30.
 dativus, regula de dat. 69—71. — pro vocativo et ablativo 247.
 Dawid král 358.
 de 145.
 Deblin XI.
 defectiva verba 173.
 D'Elvert XI.
 derivací slow 344.
 dialectus 336, český 337, moravský, polský 342, slowenský 340.
 diphthongi 6—23, 60, 100, 112.
 divisivus 49.
 do (in) 145 sq.
 Domažlice 22, 261, 276.
 z Domina Fridrich 285.
 Donát 53.
 dualis 70, 102, 131, 242.
 z Dvořiší Matěj 1.
E, e, é 30, 260.
 ecce 116.
 Eduardus VI. 251.
 Eliáš XIX.
 enallage partium 240. — accidentium in nomine 242. — accidentium in verbis 250. — numeri in nominibus 242. — casuum 244. — in pronomibus 249. — temporis in verbo 252. — personarum in verbis 253. — adverbiorum 256. — generum in participiis 257. — numeri et temporum in participiis 259. — accentuum 280.
 enim, etenim 143 sq.
 Eobanus Hessus 294, 359.
 epenthesis 264 sq. — vitanda 265—267.
 epitheta 333—336.
 Erasmus Roterodamus XVIII, XX, 38, 48, 51, 59, 65, 73, 111 sqq., 142, 148, 151, 155, 162, 183, 188, 192 sq., 194 sqq., 198 sq., 204 sq., 208 sq., 319, 364.
 ergo 183.
 est 112.
 et 133.
 etiam 118.
 etymologiae definitio 58. — divisio 59.
 euangelium 179.
 euge 150.
 Ewančice XI, 274, 284.
 ey diphth. 6, 25 sq.
 Ezdráš 160.

F 29, f 30.
 fariseové 183.
 farrago vocum et phraseon elegantissimarum 279. — ineptarum et fugientiarum 318.
 Faustyn 348.
 figury menší 262 sqq.
 filosof, maudrouk 169, 230.
 francouzská řeč 338.
G, g, ě 31 sq., 35—39.
 Gassin comes in Silesia 344.
 geminus 48.
 genitivus 64, regulae de gen I. 64, II. 65, III. 67, IV. 63. — pro nominativo 246.
 Germania 121.
 Gesner 160.
 Giadely V.
 Günther Jan tiskář w Nornberce 153.
H, h 149.
 haha 149 sq.
 Haná 338.
 Hanka X., 295.
 hebraismus 65 sq.
 Heneti 340.
 Herostrat 344 sq..
 Herrnhut VII, XII.
 heu 150.
 haytm a 161.
 hic, haec, hoc 92.
 hle 116.
 ho, jeha, jej 93—95, 98.
 Holy Wáclaw 350.
 Homerus XXI, 99, 218, 237, 365.
 Horatius 173, 239, 286, 288 sq., 372.
 Hradec Jindřichův 53, 324. — Králové 329.
 Hranice 290.
 Hulín 268, 274, 339.
 Humpoleci 295.
 hymni 356.
 Charwati 58, 74, 337 sq., 340 sqq.
 christianus 152.

H, h, j, ij 5, 32, 43, 46, 261. —
 i (et) 133, 212.
 idem 89.
 ie (j, j, i, è), 7—24, 26 (ie in dat. 13, — in acc., voc., abl., casu octavo 14. — in 3. pers. præs. sing. et pl. 17. — in syllabis mediis 19 sq. — in monosyllabis 21. Generalis regula 21, alia 22. — Závírka všech zpráv o ie 23).
 ille idem 90.
 Illyria 337.
 imperativi 3. pers. 203.
 impersonales formae loquendi 200 sqq., 213.
 in 146.
 infinitivus 203.
 interjectiones 149—151.
 interpunctio 47—52.
 intonací 356.
 invitatoria 356.
 ipse 89.
 Isaiáš 167.
 Isokrates XIX.
 isagoge 319.
J, j viz g; in verbis jsem, jsi etc. 106.
 jako 131.
 jakýš 89.
 jakž 121.
 jamníci 175.
 jediné 143.
 jednotejný 89.
 Jednota 148, 327, 376.
 jejích, jejích 85, jejich, jich 97 sq.
 jeliž 175, jelikož 178.
 jemu, mu 96, 98.
 jen, jedné, jednom 135.
 jenž, ješto 90 sq.
 Jeremiáš 358.
 Jeronym sw. 26, 53, 102, 142, 177, 194.
 jestli, jestliže 140 sq.
 Jesus 151 sqq.
 jest a sau 54, 103—106, 137,

jinak, 136.
 jisté 121, 137 sq. neb jisté 137.
 jistý 89.
 Jovius Paulus 175.
 jsem, sem 31 sq.
 Jungmann X, 279.
 Justina 283.
 K, k 40. — k (ad) 145.
 kališný kněz VII, 189, 344.
 Karel IV. císař 100.
 Karmel 57, 180, viz Boleslaw.
 Kasatel, kniha Erasmeva 162.
 kdos 89.
 kdyby 141.
 Klatovy 267.
 klausule 366 sqq.
 Kocian 295.
 Konstantinopol 337.
 Kopáči moravští 110, 320.
 kopčina 173.
 kostel 183.
 Kritika spisovatelův bratrských
 289—291. — Žaltáře Prostějovského
 322—327. — Summovníka 327 sqq.
 kronikář 175.
 Krumlov Mor. V. sq.
 kterýž 92.
 Kužel 344.
 L, l, ř 40, 343.
 Lanškraun 232.
 latinská slova a způsobové mlu-
 vení porovnání s českými 197.
 leč 142.
 Lemnius 291.
 -li 141.
 Linnaer 47, 238, 242.
 Litoměřice 340.
 Litomyšl VII, 40, 175, 182, 282,
 289, 320, 339.
 Litwa 333.
 Livius 154, 261.
 z Lomnice Wáclav 1, 334.
 z Ludanic 334.
 Luther Martin 76, 162, 317 sqq.,
 232, 286.

M, m 40.
 Manlius 161.
 marecká řeč 340.
 Martialis 379.
 Matyáš král 320.
 mazovecká slova, řeč 289, 337.
 Mazuši 338.
 mediterraneum mare 337.
 měhoděk 150.
 Melancthon Phil. XVIII, 96,
 162, 287, 340, 359.
 melodie 356.
 Menius Justus 162.
 metaphorse defin. 220. Kdy a kte-
 rých mluvatí sluší 222—227.
 metathesis 278 sq.
 mezi 144.
 Měříč 339.
 Mistopel 170, 297.
 Morava 1, 26, 183 sq., 195, 234,
 241, 244, 261, 271, 273 sq., 289,
 338, 341 (pomezí), 342, 359.
 Moravané 2, 22, 28, 41, 47 sq.,
 91, 124, 147, 154, 172, 175, 185,
 209, 222, 242, 250, 263, 265 sq., 267,
 270, 273 sqq., 277 sqq., 319, 328,
 333, 337 sqq. Moravští sedláci 174,
 322. Moravky 179, 274, 274, 282,
 moravčina 289.
 Moses 152.
 moskevský kněz 181.
 moskevská řeč 327.
 N, n, ř 40.
 na 145 sq.
 Nábob 250.
 nad 145.
 naháči 175.
 Náměští XIII, 1 sq.
 ne 119.
 neb, nebi, neboť 134 sqq., 137, 140,
 143 sq.
 Nehemiáš 161.
 nějaký 89.
 ně který 90.
 ne-li 99.

- Němci, něm. obyčej** 7, 12, 25, 44,
 76, 100, 141, 189, 216, 262, 338
 (německý jazyk), 340, 344.
neutrum plurale (regula) 99.
nož 142.
nie 119.
nidrlandská řeč 340.
nihil 119.
Nikodem 341 (N. S. D. na str.
 XVIII. zdá se, že se má čísti
 Nicodemo salutem dicit).
Nimburk 339.
nisi 142 sq.
noli 113.
nomina, regula de nom. 59 sq., —
 de nom. adjectivis 59.
nominativus: reg. I. 60 sq., II.
 62, III. 63. — pro abl. acc. voc.
 245 sq.
non 119.
nonne 122.
Norberk XIII. 36, 153.
nostras, vestras 89 sq.
nowomluwu špatné 321.
 Ⓞ, Ⓞ 41. — o (præp.) 145.
Oliwetský Pawel 38.
Olomauce 353.
Opawa 269.
z Ostrowa českého Šimon 176.
Ovid 291, 355, 376.
owšem 118, 121, 138 sq.
oy diphth. 6, 26.
P, p 41.
pak 134, 137 sq., 143 sq.
paragoge 269 sq.; — inep̄tae et
 vitandae 270 sq.
parenthesis 50.
participia 132—123. — praes.
 123—125. — ia rus, dus 125. —
 in tus, sus, xus 126—132.
partitivus 49.
Pařížský Matěj 285.
patavinitas 261.
periodon 48.
Perknowský Hynek 217.
Peršteyn 275, 283, 289, 334.

- Petrarcha Fr.** 9, 51, 176.
phrases vitandae 216. — elegantes
 279—282, werstatni 282.
píseň co jest 356. — slowenská 341.
Plato 285.
Plzeň 37, 163, 207.
Plzáci 278, 339.
Pizensko 195, 246, 340. **Wis Bi-**
blí Pizenská.
Polsko 11, 289.
Poláci 30, 44, 101, 171, 174 sq., 178.
 185, 207, 243, 265, 278, 282, 289,
 324, 326, 338, 340 sq., 345 sq.
polčina 290, **polská řeč (polo-**
nia dialectus) 337, 342 sq.
poněwadž 140.
Pontanus D. 162.
porownávání spolu obsaha slow
dwau jazyků 219 sq.
praeteritum imperfectum 200.
praepositiones 145—149, jak
 se mají psáti před jmény 148 sq.
Praha XIII sq., 1, 7, 22, 148 (Praž-
ští mistři), 160, 183, 250, 276, 339,
349 (Pražští kazatelé), 352. Wis
Bibli Pražská.
Práchensko 269.
před 145.
Přerow X, 174.
příkladové rozličné interpuncti
 50 sq. — pěkných slow a frází 291
 sq. — zlého vykládání 205—213.
příslowí wübec 293 sq., výběr
 295—298.
pro certo 139.
pronomina 73—100. — personalia
 73. — reflexiva 77 sqq. — posses-
 siva 80 sqq.
pronuntiatio 346.
proprietas vocabulorum 165—
 188. — phraseon 189—197.
prosy 356.
Prostějow VII, XIII sq., 70, 243,
322, 339.
prosthesis 262—264.
Protiwec 324.

protož 136.
 pruská slova 289.
 Prusy 289.
 Prušáci 346.
 publikán 184.
 punica vocabula 154.
Q, q 41.
 quamvis, quamque 41.
 quia, quippe 137.
 quidam 89, 91.
 quidem 119, 138.
 quoniam 135.
R, RZ 29, 41. **r, ř** 41.
 rakauská řeč 340.
 responsoria 356.
 řeči vybrané 298—318.
 Řípsko 340.
 Rokycán 297.
 ruský muž 181, ruská řeč 337.
 Rusové 338, 340.
 Rybička XI.
 rytmy 365 sq.
S, s, f 41. — **s** (præp.) 147 sq.
 Sabinus Georgius 355.
 sám 89.
 Samuel 188.
 Sapphicum carmen 1.
 saská řeč 340.
 satan 154.
 sau 45, 103—106.
 Scaliger Julius 351.
 Schönberg XII.
 Scotus 53, 69. Scotistæ 177, 213.
 Seythæ 333.
 se (pron. refl.) penes verba 109.
 Sewerin 175, 283.
 si 140.
 sic, sice 136.
 singularis pro plur. 243.
 siquidem 140.
 sive 135.
 Slávi 337.
 Slezáni 350.
 Slezsko, Slezáci 8, 265, 269, 337, 339.

Slowáci 26, 147 sq., 174, 274, 339 sq., 340 sq.
 slowenský dialekt 337, 340 sq.
 Slowenský 250, 285, 320. Slowenská píseň 341.
 Srbowé 58, 232, 270.
 Srnec Jakub X, 259.
 Strážnice 8, 100, 210, 258, 274, 338 sq.
 suspensivus 48.
 Swojanowský 296.
 syllaba, míra syllab 370 sqq.
 synagoga 182.
 syncope 267—269. — nespůsobná 269.
 synonyma 330—333.
 syntaxis 60.
 syriaca vocabula 154.
Š, Sf, H, š 42.
 Šimon z Č. Ostrowa 176.
 Štefan bratr 348.
 Šwábi 295, šwábská řeč 340.
 Šweycary 100, šweycarská řeč 340.
T, t, t 43 sq. — **t** epentheticum 30, 92 sq., 110 sq.
 také 118, 134.
 tantum 143.
 Tataři 337.
 tehdy, tedy, teda 122 sq., 133 sq., 138.
 technica vocabula 234.
 Telé 1.
 ten jistý 90, tento 92 sq.
 Terentius 250.
 Těšín 338.
 Thomas Aquinus 53, 69, 177. Thomistæ 177, 213.
 Tigurini wiz Cyryští.
 Timotheus 2.
 Třebíč 339.
 tunc 122 sq., 133.
 týž, táz, tož 89.
U, ú, v 44. — **ú** = **au** 8, 60, 100.
u præp. 145. — **uo, ů** (**ú**) 6 sqq., 25 sq. — **ů, ůw**, koncovky gen.

pl. subst. a. adj. appropriativorum
67 sq., 69. — u místo w 245.
Uherská země 207, 237, 340 sq.
ut, utique 121.
uy diphth. 6, 26.
W, w 44.
vah 149.
Valla Laurentius XIX. 53, 69.
vae, ve 150.
vel 134 sq.
Vengerscius VII.
verba 100—113. — formy zastaralé
100 sq. — tempora praeterita 106
sq. — formae frequentativorum 107.
— tertia pers. sing. imper. 108. —
defectiva 172 sq.
Virgilius 359.
virgula 48.
vocales 4.
vocativus (regula) 72. — pro
nom. 249.
vulgata 141 sq., 204, 209.
W, w 44. — w (præp.) 146.
wawání 107.
Welfá 45.
vládař 181.
wlastní 89.

wlastnost řeči české viz Pre-
prietas.
Wlaši 101, 160, 252, 337 sq., 340,
354. Wlaský 196, 228, wlaská řeč
338.
X, x 45.
Y, y 28, 34—39, 43. ye diphth.
24, 26.
Z, z 29, 45. — z præp. 145 sq.
za 145.
Zachariáš bratr VII.
sajisté 118, 138 sq., 143, za-
jisto 139.
zákonníci 180, 183.
zbor 182, zborníci 185.
zdalíž 122.
Zlatoústý Jan sw. 56, 285.
Znojmo XI, 339.
Zuzanna 2.
Ž, ž 30, 45 sq. — ž opená. 92 sq.,
110 sq.
Ždánský 324.
že 121, 137.
Židé, židovský jazyk 44, 65,
167, 189, 214.
Žižka 175.
Žmů 333.

Oprawy omylůw tiskowých.

(Položeno jen prawě čtení: útera, kde chyba wěsí, naznačena
ležičtým písmem).

Str. řád.		Str. řád.	
8	8 d. Ale <i>žef</i>	136	9 h. <i>bedlžwě</i> 10 h. <i>swědci</i> 15 h. <i>dwau o</i>
21	2 h. <i>hřešiti</i> ; <i>smjech</i>	188	4 h. <i>sublesasset</i>
23	2 d. <i>středměji</i>	148	3 h. <i>Sřowáci</i> 1 d. <i>nezle</i> <i>lěbí</i>
25	18 h. <i>hřichuow</i>	151	4 d. <i>K tomu</i>
29	6 h. na škodu, to etc.	159	12 h. <i>přičina</i>
30	6 h. <i>židům</i>	169	1 h. <i>maudrouci</i> 13 d. <i>swobodník</i> ;
32	16 h. tu může	173	1 d. <i>již</i>
33	17 h. <i>Modlím se</i>	174	8 d. u <i>Bečwi</i> , 6 d. <i>za</i> <i>Bečwi</i>
34	12 h. O velikém <i>y</i> dobře	175	9 d. <i>Sewerinowa</i>
38	10 d. A také	181	16 h. <i>ponitur</i>) <i>Arcikníže</i>
41	5 d. <i>Ř</i>	182	2 h. <i>occurrit</i>
57	18 h. <i>ušima</i> , 6d. <i>již</i>	190	3 h. <i>towaryši</i>
65	1 d. <i>te iudice</i>	197	4 d. <i>sentenci</i>
66	9 h. <i>když</i> <i>diš Corpus</i>	200	4 d. <i>Quid agitur?</i> do- <i>cetur.</i>
72	12 d. <i>per praepositionem</i> <i>o</i> (<i>m. po</i>).	206	19 d. <i>bylabyt</i>
76	17 d. <i>superbiizm</i>	208	11 h. <i>zle bude</i> ; 7 d. <i>stawił</i> 15 d. <i>wzdělati</i>
82	3 d. <i>swd</i>	211	11 h. <i>Židowsky</i>
84	w obrazei <i>swrehu</i> čti <i>masculino</i> (<i>m. neu-</i> <i>tro</i>), <i>dole neutro</i> (<i>m.</i> <i>masculino</i>).	216	6 h. <i>Přičiny</i>
85	12 a 11 d. čti: <i>Dobře</i> <i>diš</i> <i>Nedaufej</i> w sebe, <i>ne-</i> <i>chci</i> w sebe <i>daufati</i> . <i>Proč</i> mi <i>nedáš</i> w sebe <i>daufati</i> : tu bude <i>am-</i> <i>biguitas</i> .	233	1 h. <i>učiwali</i> , 17 h. <i>při-</i> <i>tom</i> , 3 d. <i>turnajti</i>
85	7 d. <i>Erithaci</i> .	247	10 d. <i>a</i> <i>nepěkné</i>
101	10 h. <i>břehom</i>	248	11 d. <i>jest</i>
132	11 d. <i>foemininum</i> , 9 d. <i>id</i> , 1 d. <i>wzťahw</i>	249	9 h. <i>pronominibus</i>
135	5 h. <i>rude</i> .	255	13 h. <i>κακοζηλί</i>
		257	17 d. <i>srozumnino</i> : <i>Wšickni</i>
		274	1 d. <i>Hoc ad</i> <i>dial</i> .
		275	16 d. na <i>bidle</i>

Str.	řád.	
277	12 d.	<i>Jakoby</i>
279	3 h.	<i>habere</i> 6 d. krásných (myslí
281	15 d.	<i>leyei</i>
283	8 h.	<i>prorsus non imitandum</i>
285	12 h.	<i>damnatorum</i>
286	4 d.	<i>Et similes</i> 6 d. <i>ac redolet</i> , 13 d. <i>lufulentus</i> 15 d. <i>Kliment</i>
287	8 h.,	288, 12 d., 17 d. plurimos etc., 287, 3 d. <i>Referabat</i>
287	9 d.	<i>Aeozkoli . . . wězení</i>
291	5 h.	<i>Eobanus Hesus</i>
293	10 h.	<i>menší</i>
294	6 d.	<i>knihy</i> , 14 d. <i>napiše</i>
296	19 d.	<i>tarasuješ</i> (? <i>wrkp.</i>)
299	3 h.	<i>zakaušejíce</i> , <i>wýbornau</i>
301	14 d.	<i>infirmitas</i> , o <i>mis</i> .
344	6 h.	<i>omnisufficientia</i>
349	9 d.	<i>praeteritum</i>
350	6 h.	<i>grbiansky</i>

Písmě *l*, když značí polosamohlásku, všude se má oprawiti w *l* jemné: plný, doplnění, wleci, Plzeň, hlta, mlha, mlčení.

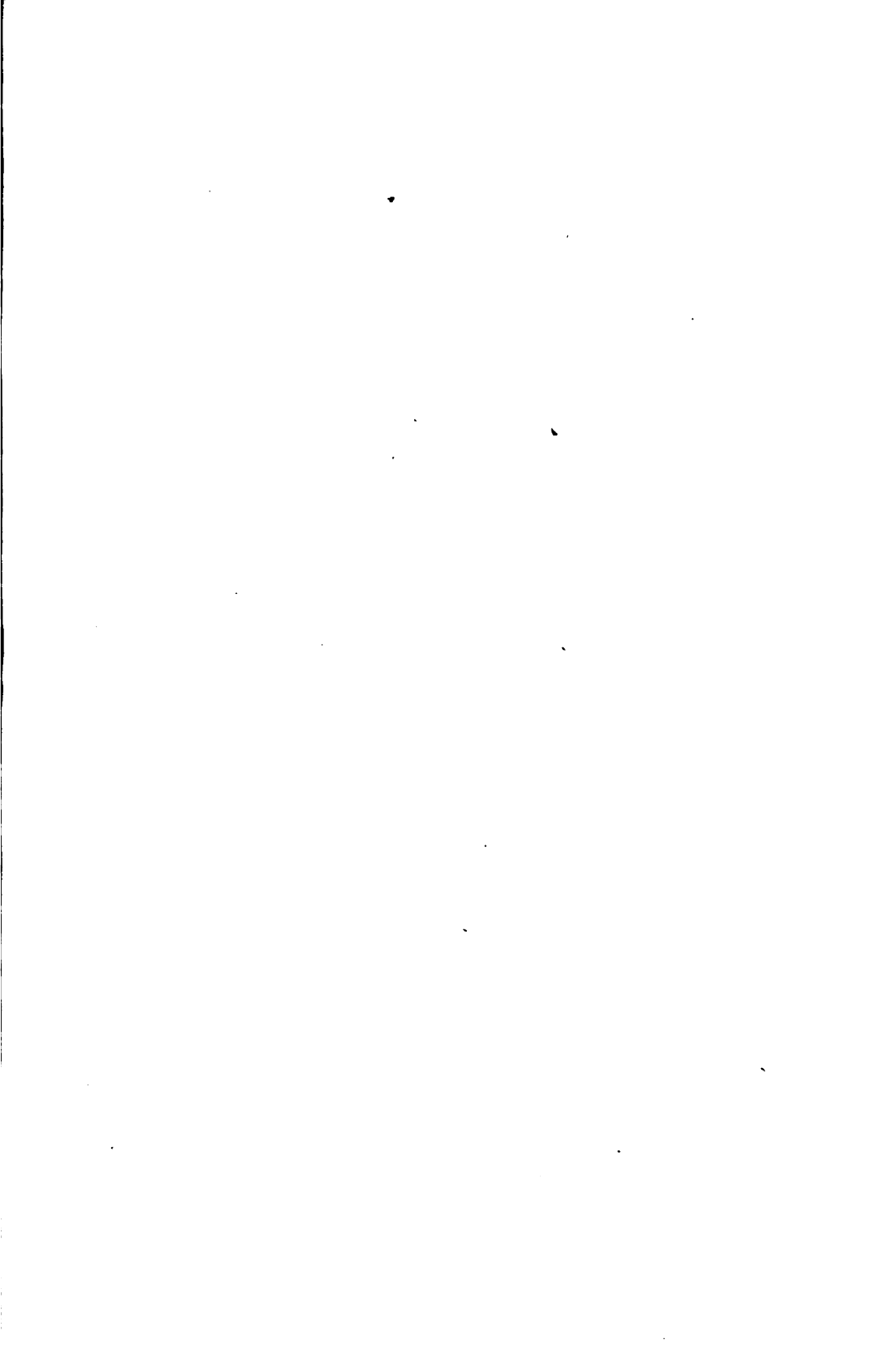
Hrubé *l* státi má: bylo (5), Lukáš (38 a jinde), mluwiti (57),

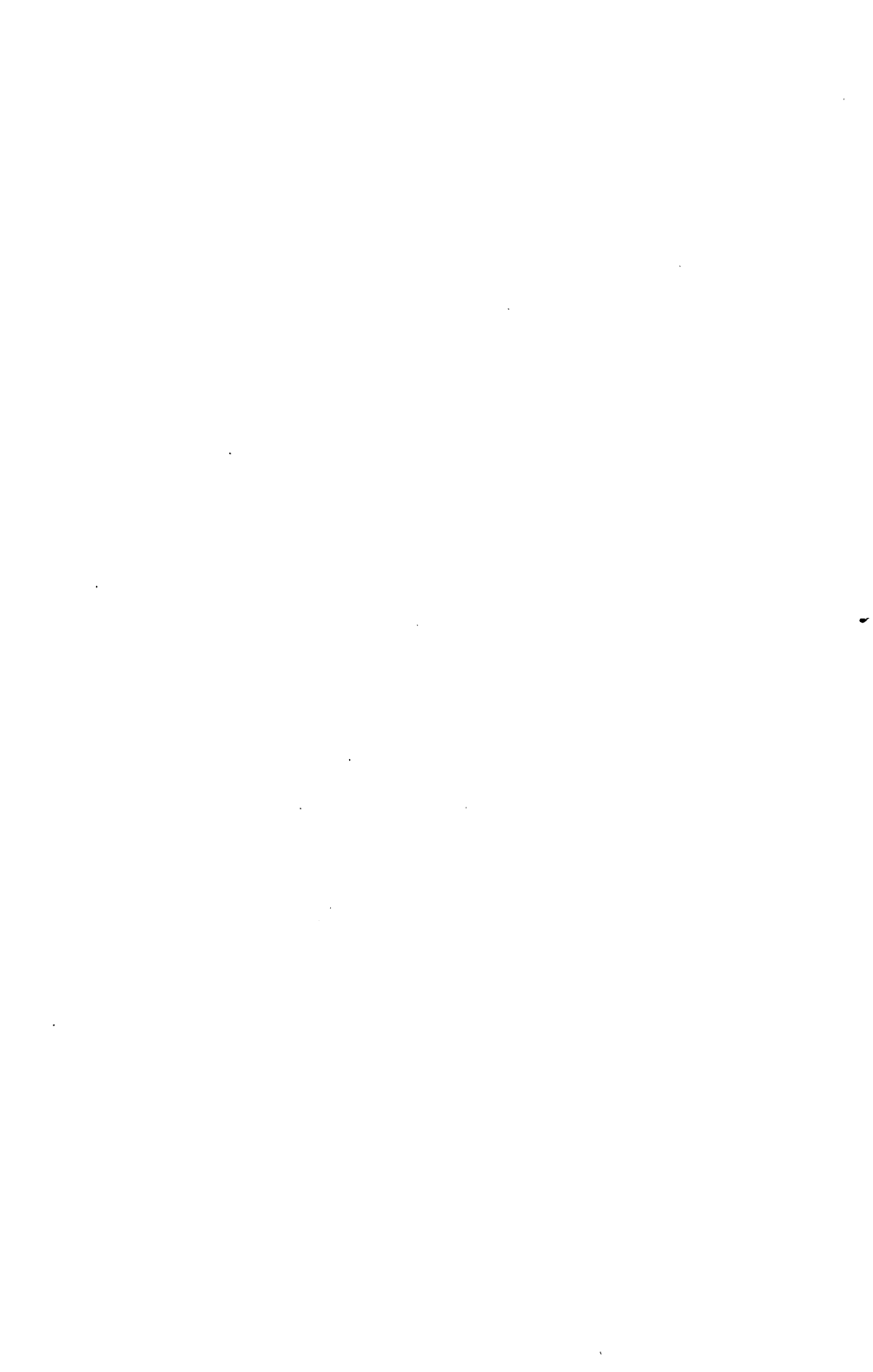
Latinau (58), anděl (67), neslychaného (70), přišel, musilo, položiti (85) ušklaubawě (91), udělej (93), tělo (92.), umduwa (93), poslauchejte (94), slitował, lotra (95), miłostnau (103), položen (107), znělo (109) slyšány (113), apoštołuw, dělá (117), blázniwau (122), byl (134), žalm (141), Pawłem (147), słowe (159), wzděláni (163), listiwé; falešné (166), lestný, listiwý (170), kozłu (173), Latinsky (174 a j.), wěděttě (177), zwítěžiká (183), wzrostly, musilo (185), zawołej (187), miłost (189), rozložítěji (190) etc.

Jemné *l*: přátelstwi (9), kralující (18), usiluje (101), sedlák (105 a j.), měl (108), mýlka (147), skalka (174), kosteláky, kosteláři (183), koláři (243) etc.

Někde se *w* wlaudilo místo *w*, někde *ou* místo *au*, *i* místo *í*, což oprawiti čtenáři nebude obtížno, jakož i to, že na koncích řádkůw interpunkci na několika místech změtena.

Konečně připomenauti třeba, že stránky rukopisu s počátku jen kladeny jsau do textu. Později od toho wydawatelé upustili.

3 2044 014 480 5

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

Non-receipt of overdue notices does not exempt the borrower from overdue fines.

**Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413**

WIDENER
WIDENER
JAN 23 2006
SEP 10 2006
CANCELLED
BOOK

WIDENER
WIDENER
MAR 23 2006
FEB 24 2006
CANCELLED

**Please handle with care.
Thank you for helping to preserve
library collections at Harvard.**

CONSERVED
007 J05
HARVARD COLLEGE
LIBRARY

